ANA BLANDIANA
MAI-MULT-CA-TRECUTU
JURNAL
31 AUGUST 1988
12 DECEMBRIE 19

Ana Blandiana

Mai mult ca trecutul

EDITURA HUMANITAS
2023

© Ana Blandiana, 2023 (ediția digitală)

ISBN: 978-973-50-8125-6 (epub)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parțială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziție publică pe internet sau în rețele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informației, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislației privind protecția dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

Ana Blandiana (nume literar al Otiliei-Valeria Coman, căsătorită Rusan) s-a născut la Timişoara, la 25 martie 1942. Studii de filologie romanică, licenţiată a Facultăţii de Filologie a Universităţii din Cluj. Burse de studii la Iowa University (SUA), Heidelberg Universität, DAAD Berlin.

Cărţi de poezie: *Persoana întâi plural*, 1964; *Călcâiul vulnerabil*, 1966; *A treia taină*, 1969; *50 de poeme*, 1970; *Octombrie, noiembrie, decembrie*, 1972; *Poeme*, 1974; *Somnul din somn*, 1977; *Întâmplări din grădina mea*, 1980; *Ochiul de greier*, 1981; *Ora de nisip*, 1984; *Stea de pradă*, 1986; *Alte întâmplări din grădina mea*, 1987; *Întâmplări de pe strada mea*, 1988; *Poezii*, 1988; *Arhitectura valurilor*, 1990; *100 de poeme*, 1991; *În dimineaţa de după moarte*, 1996; *La cules îngeri*, 1997, 2003, 2004; *Cartea albă a lui Arpagic*, 1998; *Balanţa cu un singur talger*, 1998; *Soarele de apoi*, 2000; *Refluxul sensurilor*, 2004; *Poeme*, 2005, *Întoarcerea lui Arpagic*, 2008; *Patria mea A4*, 2010; *Pleoape de apă*, 2010; *Orologiul fără ore*, 2016; *Variaţiuni pe o temă dată*, 2018; *Integrala poemelor*, 2019.

Cărţi de eseuri: *Calitatea de martor*, 1970, 2003; *Eu scriu, tu scrii, el/ea scrie*, 1975; *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile*, 1978; *Coridoare de oglinzi*, 1983; *Auto–portret cu palimpsest*, 1985; *Oraşe de silabe*, 1987; *Geniul de a fi,* 1998; *Ghicitul în mulţimi,* 2000; *Cine sunt eu?*, 2001; *A fi sau a privi*, 2005; *O silabisire a lumii*, 2006; *Spaima de literatură*, 2004, 2010; *Fals tratat de manipulare*, 2013; *Istoria ca viitor*, 2017; *Soră lume*, 2020.

Cărți de proză: *Cele patru anotimpuri*, 1977, 2011 – nuvele; *Proiecte de trecut*, 1982, 2011 – nuvele; *Sertarul cu aplauze*, 1992, 1998, 2002, 2004 – roman; *Imitație de coşmar*, 1995 – nuvele; *Oraşul topit şi alte povestiri fantastice*, 2004 – nuvele; *Povestiri fantastice*, 2016 – nuvele.

Cărțile sale de poezie şi de proză au apărut în traducere, începând din 1982, la prestigioase edituri din Polonia, Germania, Italia, Marea Britanie, Spania, Estonia, Suedia, Norvegia, Ungaria, Franța, Olanda, Bulgaria, Letonia, Albania, Serbia, Slovenia, Macedonia, China, Coreea de Sud, Portugalia.

Premii literare: Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor din România, 1969; Premiul pentru poezie al Academiei Române, 1970; Premiul pentru proză al Asociației Scriitorilor din Bucureşti, 1982; Premiul Internațional „Gottfried von Herder”, Viena, 1982; Premiul Național de Poezie, 1997; Premiul „Opera Omnia”, 2001; Premiul Internațional „Vilenica”, 2002; Premiul Internațional „Camaiore”, 2005; Premiul Special „Acerbi”, 2005; Premiul polonez „Poetul European al libertății”, 2016; Premiul Canadian pentru Excelență în Poezie „Griffin”, 2018; Premiul „Cununa de aur” de la Struga, 2019; Premio Internazionale Fondazione Terzo Pilastro, Roma, 2020.

Interdicții de publicare: 1959–1964, 1985, 1988–1989.

În 1990, Ana Blandiana reînființează PEN Clubul Român, al cărui preşedinte devine. Este unul dintre inițiatorii Alianței Civice, pe care o conduce între 1991 şi 2001. Fondator şi preşedinte al Academiei Civice, care realizează, sub egida Consiliului Europei, Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenței, de la Sighet. Membră a Academiei Europene

de Poezie, a Academiei de Poezie „Stéphane Mallarmé” şi a Academiei Mondiale de Poezie (UNESCO).

Cuvânt înainte – cuvânt după

Când în seara zilei de 31 august 1988 am aflat că, din nou, nu voi mai putea să public şi am hotărât să încep un jurnal minuțios al acestei noi perioade de viață, era evident că paginile pe care le voi scrie nu vor fi destinate publicării, ci – oarecum dimpotrivă – că ele vor trebui să-i țină acesteia locul. Mi-ar fi destul de greu să spun în ce fel, dar ceea ce simțeam era că urmează un gol de care pot să încerc să mă apăr descriindu-l, nepermițându-i să devină neant. Poate că subliminal presupuneam că această descriere ar putea fi de folos cândva, dar nu-mi amintesc să mă fi gândit vreodată în registru logic la asta, după cum nu cred că am fost cu adevărat convinsă că acel *cândva* va exista. Cea mai bună dovadă este că, atunci când s-a întâmplat, cele patru caiete de câte o sută de pagini au stat ani de zile pe un colț al mesei mele de lucru, clădite unul peste altul ca nişte pete de culoare (aveau coperte de vinilin roşu, albastru, bej, vernil), fără să am timp sau curiozitatea să le citesc, apoi – pentru a lăsa probabil locul altor hârtii mai actuale – au fost mutate într-un dulap unde pur şi simplu am uitat de ele. Le-am descoperit, cum se întâmplă, căutând altceva, în timpul pandemiei, când aveam pentru prima oară în viață timp, şi – din două motive fără legătură între ele, dar la fel de ciudate

– m-am speriat. În primul rând, deschizând la întâmplare unul dintre caiete şi citind o pagină n-am recunoscut nimic, nici ceea ce relata, nici faptul că aş fi scris-o eu, o viaţă pe care nu mi-o aminteam, dar care mi se părea tulburătoare şi, prin necunoscutul pe care îl conţinea, fascinantă. În al doilea rând, am descoperit cu uimire cât de greu descifram, cât de multe minute îmi luase lectura acelei pagini străine. Nu doar că un fragment de viaţă dispăruse din mine, dar şi pagina care îl descria – scrisă cu pixuri proaste a căror pastă se uscase, se făcuse tot mai palidă – se pregătea să dispară. Mă aflam în faţa unui proces de ştergere, de eludare, de pieire pur şi simplu, pe care-l descopeream din întâmplare, dar care – oricât de străin mi se părea – nu puteam să nu recunosc că se referă la mine însămi.

Eram speriată, şi spaima mea era cu atât mai mare, cu cât pagina pe care o citisem îmi lăsase impresia că nu ştiu despre ce e vorba, că nu cunosc conţinutul în curs de dispariţie al caietelor scrise (şi trăite) de mine. Nu era pentru prima dată când verificam adevărul ştiinţific, descoperit cu uimire în prima tinereţe, potrivit căruia celulele din trupul nostru mor şi se nasc, se reînnoiesc fără încetare, încât din şapte în şapte ani suntem cu desăvârşire alţii. Trecuseră mai bine de treizeci de ani de când trupul meu se lăsase de cinci ori înlocuit de el însuşi, de ce m-aş fi mirat că mi s-au şters din memorie întâmplările care începuseră acum să se şteargă şi pe hârtie? Descoperirea şi salvarea acestor sute de pagini aveau să însemne şi descoperirea firului pe care au fost înşirate cele cinci trupuri ale mele, dispărute şi înlocuite de ele însele.

Introducerea caietelor în computer a durat aproape jumătate de an.

Când am început să citesc, lucrurile au început să apară atât de complicate, încât cea mai simplă opţiune ar fi fost să

aşez caietele la loc în dulap. Prima lectură fusese un amestec, care aproape că-mi făcea rău, de aducere-aminte, mirare existențială şi nevoie de a corecta sâcâitoarele greşeli de transcriere (scrisesem în cea mai mare parte a timpului întinsă în pat, de-a lungul unei nesfârşite crize de ulcer duodenal, cu o caligrafie lăbărțată, cu vorbele legate între ele ca şi cum mi-ar fi fost greu să ridic pixul de pe hârtie, încât textul întreg părea făcut dintr-un fir continuu croşetat, pe care era destul să îl prinzi de un colț şi să tragi ca să destrami întreaga pagină). Lectura oscila între momente de durere visceralã – când retrăiam brusc, fără să fiu de nimic pregătită, câte o umilință implantată în amintire până-n prăsele – şi impresia de operă de ficțiune şi chiar de artă, care îmi trezea o admirație detaşată şi mândră de frumusețea ei. Această frumusețe declanşa, de altfel, părerea de rău că nu va putea fi cunoscută şi de alții, pentru că ideea publicării mi se părea exclusă din cauza abundenței numelor proprii care se mişcau fără jenă şi fără bănuiala că ar fi putut fi vreodată cenzurate de purtătorii lor. În mod evident, certitudinea că nu voi mai putea publica niciodată, care reprezentase atât cauza, cât şi condiția *sine qua non* a jurnalului, îmi oferise o protecție şi o libertate de care nu mai puteam să beneficiez acum.

Mirarea care m-a cuprins la citirea unor întâmplări trăite şi povestite de mine însămi este, desigur, o dovadă a tulburătoarei capacități a minții omeneşti de a uita, adică de a eluda, de a şterge, pe măsură ce trăieşte, ceea ce a trăit înainte, ca şi cum s-ar afla într-o continuă reorganizare a spațiului eliberat treptat pentru a putea primi alte încărcături. Poate că acest proces – de fapt, un continuu efort – este o formă de supraviețuire şi o soluție pentru a putea merge mai departe. Nu uităm de tot, facem o continuă, mereu repetată selecție, alegem, separăm ceea ce ni se pare important de amănuntele pe care considerăm că

le putem lăsa la o parte, păstrăm doar rezumatul, întotdeauna simplificator, titlurile capitolelor, ideile principale. (Ceea ce nu înseamnă că uneori, dimpotrivă, nu se păstrează numai ceea ce trebuia şters, detaliile, circumstanţele nesemnificative, care – salvate inexplicabil din uitare – capătă o misterioasă autonomie.) Apoi, când vrem să ne amintim, ne întoarcem la aceste enunţuri descărnate şi încercăm să le reinserăm cu mici fulgere disparate supravieţuind întâmplător, să le umplem golurile cu mici pete de culoare pe care ni le închipuim potrivite. Astfel descoperim cu uimire că, oricât ar părea de ciudat, memoria este, de fapt, o formă de imaginaţie. Ei bine, uimirea mea la citirea acestui jurnal a izvorât din felul în care lectura contrazicea acest mecanism pentru simplul motiv că, de data aceasta, nu era vorba de o operă de memorie, timpul nu fusese lăsat să se amestece şi să complice culorile, între viaţă şi pagină nu rămânea nici un loc liber, iar realitatea era transcrisă cu un fel de încăpăţânare aproape pisăloagă şi sincronă, din prezent în prezent. Dar, în mod paradoxal, chiar minuţiozitatea însemnărilor, nemailăsând loc completărilor obişnuite la întoarcerile în timp, excesul de exactitate naşte impresia de ficţiune. Dacă mie, care trăisem totul, mi s-a părut din când în când prea mult, ca în faţa unei proze hiperrealiste ale cărei detalii basculează în fantastic, cum va putea să i se pară, în caz că ar citi, unui adolescent de azi – pentru care istoria de dinainte de naşterea sa nu este doar necunoscută, ci pur şi simplu nu există – toate aceste incredibile spaime, suprarealiste privaţiuni, bănuieli anormale, suspiciuni patologice, suferinţe lipsite de logică. Autenticitatea, ca şi realismul, este în ultimă instanţă doar un raport între ce este şi ce suntem în stare să credem că poate fi.

De aici, în mod firesc, concluzia că acest *portret al epocii*, oricât de minuţios şi cu grijă copiat după realitate, nu poate

fi, de fapt, unul realist, că, în măsura în care vor fi citite de oameni care nu au fost ei înşişi martori şi subiecți ai timpului şi ai locului – locuitori ai altor țări sau, mai ales, ai altor generații –, aceste pagini nu li se vor părea doar incredibile, ci de-a dreptul ireale, stranii, imaginare. Pentru acei cititori cartea care le conține – cu toată încărcătura de întâmplări halucinante şi absurde – nu ar fi percepută ca un jurnal riguros, ca o carte de amintiri, ci ca o literatură fantastică. Cu mulți ani în urmă scrisesem „Fantasticul nu e opus realului, este doar o înfățişare mai plină de semnificații a acestuia" şi fusesem mândră de felul în care reuşisem să tranşez astfel cele două oglinzi ale vieții. Şi deodată descopeream că cele două reprezentări definite de mine nu rămâneau fixate, ci – din perspectiva mişcătoare a timpului care glisa peste ele – se amestecau, îşi suprapuneau imaginile, copia exactă a vieții căpătând reverberații fantastice, care o făceau mai violent semnificantă ca şi cum sinceritatea singură ar fi fost de necrezut.

Mi-au venit în minte toate aceste gânduri – complicându-mi în egală măsură existența de cititor şi de scriitor – în clipa în care am descoperit primul, apoi al doilea, apoi al treilea episod ştiute din *Fals tratat de manipulare*, povestite acolo şi rememorate altfel.

Episodul percheziției şi arestării tatei, episodul accidentului de maşină de pe dig, scena cu cele două bătrâne din noaptea numărării voturilor, discuția, de fapt dialogul, ca o lungă scenă dintr-o piesă de teatru, de la Comitetul Central, povestea apei curgând pe sub uşă şi a ciupercii de pe preş sunt întâmplări ieşite din comun şi puternic semnificante care figurează în *Fals tratat de manipulare* (publicat în 2013) şi pe care le-am descoperit în jurnalul început în 1988, pe care l-am citit pentru prima oară în 2021. Diferența în timp dintre cele două scrieri este de 25 de ani, iar cronologia reintrării lor în conştiența mea

este inversă decât în realitate. Când am descoperit prima dublare, o clipă m-am gândit că am preluat paginile din jurnal şi le-am montat în eseul de peste un sfert de secol, ceea ce ar fi însemnat că eram victima unei false memorii şi nu era adevărat că nu citisem caietele până la introducerea lor în computer. Dar, repezindu-mă să pun textele faţă în faţă, s-a dovedit că cele două relatări ale aceleiaşi realităţi – chiar dacă semnificau mai mult sau mai puţin la fel – erau făcute cu fraze, cuvinte, ritmuri şi accente diferite, ele au fost scrise de două ori fără să ştie una de alta, fără să-şi bănuiască una alteia existenţa nici în viitor, nici în trecut. De altfel, cum era şi firesc, ceea ce se observă este că relatările din '88–'89 – aflate mult mai aproape de timpul real al întâmplărilor sau chiar contemporane cu el – sunt mai bogate, mai colorate, mai nuanţate, mai pline de amănunte decât cele din secolul următor, care excelează mai curând în privinţa semnificaţiilor şi concluziilor trase, ca şi cum faptele ar fi găsit soluţia de a supravieţui prin idei. Nu mă îndoiesc că studierea în paralel a dublelor proiecţii ale aceloraşi realităţi ar duce la interesante observaţii de psihologia şi chiar de filozofia memoriei. Dar faptul că ele fuseseră în stare în două rânduri, fără legătură între ele, să se ridice la suprafaţa conştiinţei din adâncurile misterioase ale aducerii-aminte spunea, oare, cât de importante fuseseră în definirea mea sau – mult mai mult şi chiar altceva – că reprezentau caracteristici şocante ale timpului istoric care-mi fusese fără voia mea dat.

Nu mai ştiu dacă, atunci când am hotărât să notez zilnic ce fac, ce mi se întâmplă şi ce descopăr privind în jurul meu, am gândit în mod explicit intenţia de a creiona în felul acesta un portret al timpului pe care să îl fixez astfel. Mai degrabă cred că m-am gândit doar la nevoia de a mă fixa pe mine însămi, cea despre care ştiam că nu va mai putea fi văzută public, de a nu mă lăsa să dispar din cotidian în

neant. Lectura mi-a descoperit însă – cu spaimă şi bucurie, aş îndrăzni să spun – nu atât un portret al meu aleatoriu şi chiar neadevărat, în măsura în care este desfigurat de boală, spaime, nevroze, ci un portret al epocii aproape uitate infinit mai absurdă şi mai plină de semnificaţii decât o ţineam minte, degradantă, ridicolă, chinuitoare, fascinantă. Nu portretele de scriitori, prieteni sau neprieteni, desenate subiectiv, corect sau nedrept, exaltat sau critic dau rost şi importanţă paginilor, ci portretul epocii care i-a marcat şi adesea i-a malformat. Acest portret al unei epoci în mare măsură revolute, dar vie încă prin reziduurile toxice depuse în noi, de care nu suntem conştienţi şi pe care nu le recunoaştem, acest portret asemănător unui spectru care ne exorcizează doar în măsura în care ne bântuie, este important. Pentru acest portret am hotărât să public jurnalul, deşi el nu-mi face bine, cred, nici ca om, nici ca scriitor.

Unul dintre motivele care m-au făcut să nu-mi pun la prima lectură problema publicării acestor pagini şi să mă gândesc, frustrată, mai multe luni la teancul de sute de foi de hârtie imprimată ca la o carte cel mult postumă a fost nu atât faptul că era vorba de o povestire cu zeci de personaje reale şi, în mare măsură, încă în viaţă, ci mai ales că unele dintre aceste personaje apăreau în aceste pagini absolut diferite de felul în care erau ele percepute azi, nu doar de opinia publică a ultimilor treizeci de ani, ci şi de mine însămi. Era destul să citesc despre lacrimile exaltate de admiraţie pe care mi le stârnise interviul lui Dinescu din *Libération*, în timp ce pe câteva canale TV deodată dădea din mâini bucătarul, moşierul, patronul de azi, ca să mi se facă ruşine nu doar de naivitatea, ci şi de suferinţa mea. Sau Buzura. Nu ştiu dacă faptul că atunci nu-mi trecuse prin minte să accept aproape nici una dintre bănuielile care aveau să apară, să se înteţească şi să se confirme pe

parcurs este o dovadă a prieteniei pe care le-o purtam sau a nevoii mele de a avea în ce crede şi de a avea cu ce să mă solidarizez. E clar însă că odată cu sfârşitul anului 1989 au început să se schimbe nu numai istoria, ci şi oamenii pe care îi cuprindea. Dar poate nu era o schimbare, ci o dezvăluire pe care eu nu fusesem în stare s-o imaginez. De altfel, tocmai dificultatea de a defini oamenii într-o lume în care şi cei răi, şi cei buni erau obligaţi să se travestească, dificultate pe care maniheismul meu o agrava, m-a făcut de mult timp să-mi judec contemporanii mai mult după ce au făcut în condiţii de libertate decât sub teroare, mai mult după ceea ce au spus după ’89 decât înainte. Poate să pară exagerat ceea ce spun, dar am ajuns să cred că după ’89 efortul necesar pentru a fi cinstit a devenit mai mare şi mai rar decât înainte, când liberul-arbitru era mereu împiedicat să funcţioneze. Dacă ar fi să fac acum portretul multora dintre aceste personaje, el ar fi substanţial diferit, dar meritul şi scopul principal al acestor pagini nu este acela de a-i portretiza pe ei, ci epoca în care ei au trăit şi care i-a marcat, i-a format şi i-a deformat. Iar acest portret nu va fi niciodată destul de cunoscut, de studiat, de analizat, de contemplat, niciodată nu vom fi pătruns destul de adânc în cutele, ridurile, grimasele acestui chip de epocă – pe care am trăit-o şi care ne-a trăit – pentru a înţelege de ce această sângerândă şi urât mirositoare halcă de timp a fost cum a fost şi ne-a făcut să fim cum am fost. Niciodată nu vom fi încercat destul să trecem spre generaţiile următoare – care au venit pe lume prea târziu pentru a putea participa la marele dezmăţ al spaimei şi la misterul aproape religios al umilinţei – concluziile, nici pentru noi cu totul clare, ale răului. Un rău care nu ştiu dacă a plecat, dar ştiu că se poate întoarce oricând şi trebuie recunoscut, chiar dacă ia mereu alte înfăţişări. Portretul răului aşa cum l-am cunoscut eu este doar unul dintre acestea, dar este desenat

sur le vif şi reuşeşte, poate, să transmită taina, fiorul, care să-l facă recognoscibil.

M-am hotărât deci să public paginile găsite, tocmai pentru că nu conţineau intenţia şi speranţa publicării, deşi ştiam că, pentru a-şi atinge rostul, publicarea trebuia să aibă norocul de a-i găsi pe cei cărora istoria (din trecut sau din viitor) le mai spune ceva.

Cu mult înainte, de-a lungul anilor, mi s-a întâmplat adesea să mă întreb cum vom fi priviţi noi, cei ce trăiam ceea ce trăiam, de către urmaşii noştri îndepărtaţi care vor fi (întotdeauna îi imaginam astfel) liberi. Răspunsul era sever, situaţia care se contura era a unei judecăţi pe care o acceptam şi pentru care mă pregăteam, o judecată aspră şi dreaptă de care mă temeam. Mă temeam mai ales că cei ce vor veni – lipsiţi de alfabetul în care ne fuseseră scrise vieţile – nu vor fi în stare să şi le imagineze, să le înţeleagă şi să ne exonereze. Niciodată nu-mi trecuse însă prin minte că urmaşilor noştri nu le va păsa de ceea ce am trăit, ba chiar nu-i va interesa să afle ceea ce am trăit. Nu o dată, în numele meu sau în numele celor din jurul meu, mi s-a întâmplat să trăiesc la viitorul anterior un fel de ruşine pentru o spaimă sau pentru o umilinţă, pentru o lipsă de curaj sau de solidaritate, dar nu am fost niciodată în stare să imaginez această singurătate în istorie, nu am avut destulă lipsă de speranţă pentru asta, nu mi-am pus niciodată problema acestei negre indiferenţe care riscă să rupă pur şi simplu lanţul vieţii gânditoare pe pământ.

Înaintând în lectură, nu puteam să nu observ că, printre atâtea personaje, eu însămi sunt în propria mea pagină un personaj pe care nu-mi rămâne decât să-l privesc cu atenţie şi să mă întreb în ce măsură îmi seamănă, iar această curiozitate nu se referă la asemănarea de atunci, pentru că atunci totul nu era decât transcriere minuţioasă, notare

exactă. Senzația de ficțiune şi privirea dubitativă se naşte doar alături de transformările care s-au produs între timp. Ceea ce mă frapează la portretul celei ce scrie jurnalul este puținătatea mijloacelor prin care a fost realizat, numărul redus de sentimente, devenite obsesii din care îi este compusă existența: un scrânciob în echilibru instabil în care la un capăt se află curajul şi nevoia de împotrivire, iar la celălalt, scrisul şi umilința de a avea nevoie de linişte pentru scris. Un maniheism aproape maladiv generează o continuă fibrilație şi o nefericire aproape bucuroasă că se poate racorda la nefericirea tuturor. Este un portret schematic nu pentru că descrierea ar fi redus trăsăturile la câteva linii, ci pentru că realitatea absurdă a opresiunii redusese viața interioară la obsesia curajului de a protesta, în absența căruia nimic nu mai avea importanță.

În mai multe rânduri, citind şi corectând acest jurnal, mi-am amintit că am scris cândva – poate chiar atunci, în 1990 –, despre mulțimea care participa la mitingul de 50 de zile din Piața Universității, că era formată din oameni care se simțeau vinovați nu pentru ceea ce au făcut, ci pentru ceea ce nu au făcut. De fapt, aceasta este chiar tema şi cauza zbaterilor şi suferințelor mele – uneori aproape patologice – din acest ultim an de dinainte de decembrie '89: remuşcarea că nu mă hotăram să fac un gest de revoltă adevărată, politică, remuşcare care nu era diminuată nici de conştiința că, în imposibilitatea solidarizării, orice gest de acest fel devenea derizoriu, nici de certitudinea că represiunea care ar fi urmat punea în pericol nu doar viața obişnuită, oricât de mizerabilă, ci şi scrisul, în fragilitatea şi posteritatea lui. Obsesia acestei imposibile opțiuni – pe care o percepeam, paradoxal poate, ca pe o alegere între demnitate şi posteritate – umple aceste pagini cu descrierea unei suferințe, care îmi apare acum, la lectură, atât de zadarnică, încât aproape rizibilă.

Spre deosebire de mine, care aveam mereu tendința devenită obsesivă să mă arunc cu capul înainte fără să mă întreb prea mult ce va urma, iar orice împotrivire la această tendință – venită de la mine sau de la el – mă exaspera, nevroza lua pentru Romi forma unei exagerate prevederi, a obsesiei de a supraveghea, de a controla tot ce ne înconjoară, de a nu scăpa din vedere nici un pericol, ceea ce îl ținea într-o istovitoare stare de veghe. În timp ce pentru mine problema era de natură teoretică, pentru el era, în plus, infinit de practică şi suferea de două ori: şi pentru imposibilitatea rezolvării celei dintâi, şi pentru eforturile pretinse de cea de a doua. În aceleaşi scopuri şi din aceleaşi motive ne zbăteam în mod diferit, dar, dacă fără mine poate că viața lui ar fi fost mai uşoară, nu sunt sigură cum şi dacă, fără el, viața mea ar mai fi fost. Din fericire, alături de oarecum utopica persoană întâi a acestor pagini, luminează mai uman prezența celui ce introduce în cadru, cu asupra de măsură, şi dragostea fără rest, şi înțelepciunea bunului-simț, care reuşesc să echilibreze şi chiar să salveze totul.

Printre multele nume care apar în text scrise în întregime, câteva sunt reduse la inițiale, uneori în grabă, alteori pentru că în momentul scrierii nu mi le aminteam exact sau chiar nu le ştiusem niciodată. Nu aceasta este explicația în cazul G.R., reducere a numelui unui înalt demnitar, care revine repetat şi obsesiv în povestire. Gogu Rădulescu, intelectual comunist din ilegalitate şi prieten din tinerețea comună cu Gellu Naum, era ultimul din generația sa care fusese păstrat – formal şi simbolic – în conducerea partidului după venirea la putere a lui Nicolae Ceauşescu, care avusese grijă să epureze pârghiile conducerii de oameni care să aibă prin biografie un ascendent asupra sa. Nu doar prietenia cu Gellu Naum, ci şi nevoia de a se sustrage reuniunilor colective şi subalterne din vilele de la Snagov îl făcuse să-şi

cumpere o modestă casă țărănească în Comana, gest de independență pe care îl considera aproape eroic şi pentru care se simțea vinovat față de Fratele mai mare, a cărui autoritate se întindea până asupra ultimului colțişor de viață privată a celor ce îl înconjurau. Meloman avizat şi mare cititor de literatură, poezie în special, G.R., după moartea soției, autoare a câteva cărți de proză şi de versuri, îşi făcuse obiceiul să descindă la Comana săptămână de săptămână, din aprilie până în octombrie, însoțit de 6-7 scriitori şi muzicieni, actori, dar şi doctori cunoscuți, intelectuali pe care îi respecta sau chiar îi admira şi a căror frecventare îi dădea sentimentul curățirii de reziduurile umilinței din restul săptămânii.

Când, după cutremurul din 1977, blocul în care locuiam s-a prăbuşit şi am ajuns să închiriem o casă de paiantă în Comana, ajutați de Ioana Postelnicu – scriitoare interbelică apropiată de Eugen Lovinescu şi cenaclul Sburătorul, care locuia de mulți ani într-o căsuță romantică pe malul Neajlovului –, G.R. era comănean de mult, purtător al unei aure de protector al satului, prin care ieşea uneori duminica dimineața la plimbare şi se oprea de vorbă cu țăranii ieşiți la poartă. L-am cunoscut la mai multe luni după mutare, când a venit împreună cu Ligia şi Gellu Naum să facem cunoştință şi să vadă cum ne-am instalat. Țin bine minte întâmplarea pentru că fusese oarecum idilică, nu aveam încă scaune şi ne-am aşezat cu toții pe marginea patului şi pe banca de paiantă din jurul cuptorului în care pusesem la copt cartofi şi dovleac, iar el, personajul ştiut de la televizor din prezidii, îmi recitase o poezie a mea apărută în ultimul număr al *României literare*, pe care eu nu îl văzusem încă.

Cu timpul, pe cât orizonturile vieții publice se întunecau şi tot ce era în jurul dictatorului devenise oribil şi revoltător, ritmul de metronom al vizitelor, cu prieteni şi colegi de-ai noştri invitați la Comana şi trimişi să ne invite şi pe noi,

devenea tot mai greu de suportat, tot mai maculator, iar ritualul semnelor prin care ni se atrăgea atenția, în timp ce vorbeam, asupra microfoanelor din pereți, ridicol şi umilitor. Nu ştiu cum ar fi fost şi în ce măsură am fi fost în stare să punem capăt acestei relații toxice, dacă ea s-ar fi desfăşurat doar între el şi noi, dar prezența într-o adevărată încâlceală de legături sociale, intelectuale, amicale a celorlalți colegi de generație, ca să nu mai vorbesc de Gellu Naum, făcea ca orice refuz să se transforme într-o jignire a tuturor – aflați de altfel în aceeaşi situație ca şi noi, chiar dacă nu-şi făceau la fel de multe probleme –, ceea ce nu era de imaginat. Mă întreb – şi m-am întrebat, îmi amintesc, şi atunci – dacă făcea parte şi frica din suportarea, atât de silnică, a acestei indigeste socializări, şi răspunsul a fost de fiecare dată *nu*, nu doar pentru că mă îndoiesc că ar fi fost în stare să ne facă rău, ci şi fiindcă nu avea nici un fel de putere. (Am asistat ani de zile, fără să ne vină să credem, la felul în care s-a zbătut, fără să reuşească, să facă în Comana o baie publică – idee de stânga romantică precomunistă.) Ceea ce e sigur este că am suportat mai greu această relație atât de complex obligatorie şi care ar fi depins doar de noi să fie întreruptă decât am suportat maşina din fața casei care ne supraveghea fără să depindă în vreun fel de voința noastră. Lipsa totală a libertății e capabilă să genereze o pace sufletească pe care liberul-arbitru, chiar în cantități infinitezimale, o împiedică.

Nu cred că l-am urât pe Ceauşescu. Cred că nu am avut nici un fel de sentimente pentru el. Sentimentele presupun o legătură cât de cât personală, iar el pentru mine era nu o persoană, ci un produs al sistemului. Dacă aş fi fost în stare să urăsc, aş fi urât sistemul care programa în mod obiectiv asemenea entități. Îl urmăream la televizor cum dă din mâini şi cum se bâlbâie şi nu cred că starea mea de spirit se deosebea mult de cea a unui cercetător care privea la

microscop un țesut bolnav, asupra căruia nu are posibilitatea să intervină. Iar deprimarea mea nu era de altă natură decât deprimarea că un îngheț a distrus fructele pe care n-am fost în stare să le protejez sau că o inundație a distrus un sat pentru că primăria nu s-a învrednicit să construiască un dig. Ceea ce mă revolta nu era atât samavolnicia dictaturii, cât nevolnicia, pasivitatea noastră în fața ei. Pe acest fond, ura personală, de o intensitate aproape bolnavă, pe care G.R. le-o purta celor doi din vârful piramidei, şi cu o nuanță de ferocitate în plus femeii, îmi făcea rău, îmi dădea un fel de stupoare specială, ca în fața unor prăpastii a căror existență şi adâncime nu o cunoscusem şi pe care o simțeam periculoasă, care simțeam că mă amenință prin intensitatea şi complexitatea răului pe care îl conțin.

Pentru că, pe de o parte, mă întrebam, înspăimântată de propria mea milă, cum putuseră fi umilințele la care fusese supus, încât să poată supura o asemenea ură, iar pe de altă parte mă umplea de oroare faptul că, încremenit de frică, nu încerca să facă nici un gest nu pentru a se împotrivi în vreun fel, dar nici măcar pentru a se îndepărta de centrul atât de chinuitor al puterii. Era bătrân, bolnav, ar fi avut de ani de zile dreptul să se pensioneze, dar rămânea nemişcat, incapabil să facă cea mai mică mişcare, de teamă să nu pară protest, ca sub hipnoză. Iar în acest timp, spectatorul care eram – şi care asista împotriva voinței sale la spectacol – îşi conştientiza exasperat neputința de-a întrerupe contemplarea răului şi oportunitatea de a-i descoperi astfel acestuia din apropiere adâncimea şi toxicitatea.

Când am început acest jurnal scriam de aproape şapte ani la un roman la care mă gândeam de cel puțin zece. Romanul se numea *Arta fugii* şi, ca niciodată, nu era vorba de un titlu găsit cu greu după ce cartea era scrisă, ci, dimpotrivă,

existase înaintea cărții, era chiar ideea ei principală. Pentru că romanul urma să fie despre felurile în care se poate fugi dintr-o lume din care toți încercau să fugă şi nimeni nu avea curajul să rămână pentru a o schimba. Dar, pentru că *Arta fugii* era titlul capodoperei lui Johann Sebastian Bach, ideea – pe cât de ambițioasă, pe atât de trăsnită – care îmi venise era ca întreaga construcție literară să aibă formatul unei fugi muzicale.

Nimic nu mă obliga să-mi complic astfel existența, şi nu era deloc sigur nici că voi reuşi, nici că va observa cineva că am reuşit. Dar era un fel de pariu cu mine însămi, deloc uşor de câştigat, şi de care eram mândră tocmai pentru că era absolut gratuit, iar atunci când am fost obligată să renunț, am plâns la propriu ca un copil căruia i s-a luat o jucărie. Asta s-a întâmplat când am aflat – cred că de la Europa Liberă – de apariția unei noi cărți a lui Paul Goma intitulată *Arta refugii*. Chiar dacă pentru el era vorba doar de un ingenios joc de cuvinte, în timp ce pentru mine era chiar pivotul în jurul căruia se învârteau ideile şi construcția romanului, nu s-a mai putut pune problema păstrării titlului împrumutat de la Johann Sebastian Bach, titlu care apare mereu în acest jurnal pentru a desemna celălalt manuscris, cartea la care lucram şi care reprezenta contragreutatea aproape magică ținând în echilibru viața descrisă în manuscrisul acesta. Am renunțat deci, şi sunt convinsă că şocul acelui ghinion, alături de haosul peripatetic (eram de dimineața până seara pe străzi) al acelui sfârşit de decembrie, m-a făcut să părăsesc cartea neterminată la care aveam să mă întorc abia peste doi ani într-un moment de disperare şi să îi adaug ultimele cincizeci de pagini.

În cele din urmă romanul, apărut în 1992, s-a numit *Sertarul cu aplauze*.

Am crezut întotdeauna despre mine că nu sunt o ființă bănuitoare, că am mai degrabă tendința să am încredere în oameni, să-i consider buni, fără să încerc să-i verific, iar faptul că eram considerată naivă nu m-a jignit niciodată, pentru că niciodată n-am asimilat naivitatea cu prostia. Aş putea spune mai curând – şi cred că am şi scris despre asta – că mi-am cultivat naivitatea ca pe un dar pe care mă temeam să nu îl pierd, de teamă că i-ar putea lua locul scepticismul. Am preferat întotdeauna, indiferent de riscuri, *să cred*.

Dar, în mod evident, aceste pagini vorbesc despre un univers bazat pe suspiciune, în centrul căruia mă aflu chiar eu, cea care îl descrie şi care îi trăise regulile. Când mă schimbasem? De când părerea mea despre mine nu mai acoperea realitatea? De altfel, nu numai pe această temă, citirea caietelor roşu-albastru-vernil-bej a fost pentru mine o surpriză. Din vacarmul de după revoluție mă obişnuisem să mă gândesc la perioada imediat premergătoare (fără scrisori, cu telefonul tăiat, cu maşina din fața casei) ca la un fel de răgaz de relativă linişte, chiar dacă amenințătoare, suportabilă. Cred că aveam chiar tendința – oricât de aberantă – să idealizez tăcerea care mă înconjurase şi pe parcursul căreia aş fi avut oportunitatea de a-mi transforma viața în materie primă a cărții. Aceste pagini – de note, nu de literatură – scrise atunci vorbesc, dimpotrivă, de o continuă fibrilație, o agitație nesănătoasă în cerc închis, ca un mixer care se învârte tot mai repede şi amenință să se oprească prin explozie. Ceea ce dovedeşte că lectura întârziată cu aproape treizeci de ani a făcut posibilă apariția unei versiuni a memoriei mai independentă față de realitate decât față de ideile mele despre realitate.

Nu cred că mie, ca scriitor, îmi fac un serviciu publicând aceste pagini. Ele nu se încadrează în nici un gen literar şi, în mod evident, nu au nici o finalitate. Dacă aş fi întrebată

de ce le-am scris ar trebui să mă gândesc destul de mult înainte de a răspunde, şi răspunsul ar fi în cele din urmă pe cât de confuz, pe atât de pătruns de dreptatea sa. De-a lungul zilelor când am citit pentru prima oară cele peste 400 de pagini, mi-am amintit tot mai bine, s-a limpezit tot mai mult şi în cele din urmă s-a stabilizat în amintire clipa în care am luat caietul îmbrăcat în plastic roşu – care aştepta de mult timp virgin să transcriu în el poemele mâzgălite pe foi volante sau pe căpeţele de hârtie în ultimii ani, de după apariţia volumului *Stea de pradă* – şi am început să transcriu întâmplarea cu tânărul care ameninţa să se sinucidă din 31 august 1988. Nu ţinusem niciodată în mod regulat un jurnal de întâmplări, tocmai pentru că în mai multe rânduri mă hotărâsem să o fac, de fiecare dată cu o anume solemnitate, într-un caiet nou, în noaptea dintre ani, dar de fiecare dată, după mai multe săptămâni sau chiar numai zile, mă opream plictisită de promisiune, iar caietele rămâneau părăsite, umplute cel mult pe sfert cu descrierea unor întâmplări de pe urma cărora rămânea doar regretul pentru timpul pierdut în afara scrisului. Pentru că niciodată, atunci când scriam cu adevărat, nu-mi mai aduceam aminte să scriu şi în jurnal ce-am trăit, jurnalul rămânea doar locul plictisitor în care mă plângeam când nu puteam scrie. Am renunţat de tot în cele din urmă şi paginile rămase goale ale jurnalelor începute în diverşi ani le-am folosit pentru notarea zilnică a ideilor nelegate de epica întâmplărilor, ci a obsesiilor.

De data aceasta însă era vorba de cu totul altceva. Era evident că, odată cu anunţarea noii interdicţii, despre care, în ultimele condiţii, n-aveam cum să sper că se va mai sfârşi vreodată, am simţit că a nota ceea ce trăiesc – tocmai pentru că nu se mai punea problema ca ceea ce notez să devină public – este singurul mod în care pot face ca tot ce trăiesc să nu dispară în neant şi, pentru că întotdeauna am gândit

mai bine cu creionul în mână, nu numai să fixez, ci şi să gândesc şi să înţeleg ceea ce mi se întâmplă. Iar cum întâmplarea cu vizitatorul din 31 august era în mod evident nu numai neîntâmplătoare, dar absurdă şi de necrezut, simţeam că trebuie s-o fixez ca să n-o uit şi ca s-o pot crede, după estomparea în timp, şi mai ales s-o poată crede şi alţii, dacă se va pune vreodată problema s-o afle. Pentru că am simţit că începe un nou capitol de viaţă mai întunecat şi mai absurd, transcrierea lui în cele mai mici amănunte o simţeam aproape ca pe o datorie ţinând nu de literatură, ci de istorie, pentru că de fapt nu era vorba despre mine, ci despre timpul pe care îl trăiam. În urmă cu un an, când am ajuns să citesc ceea ce scrisesem atunci, am descoperit, cu uimire şi chiar cu un fel de spaimă, că portretul epocii pus pe hârtie era mult mai înfiorător decât îl ţinusem eu minte, nu pentru că l-aş fi uitat, ci pentru că nu mai eram racordată la tipul de absurd care pe atunci aparţinea normalităţii aberante, pe când acum îmi apare pur şi simplu de neînchipuit. După 30 de ani în care totul s-a schimbat – şi chiar şi Răul care a reuşit să se transbordeze în întregime dintr-o epocă în alta pare nou şi aproape de nerecunoscut –, cantitatea de absurditate şi de umilinţă cuprinsă în aceste pagini nu mai aparţine vieţii, fără să fie în stare să aparţină istoriei, este un *no man's land* nerevendicat de memorie, o diateză neacceptată de gramatica eternităţii: mai-mult-ca-trecutul.

Ţineam minte că am suferit, dar nu şi cum am suferit, iar lectura notelor minuţioase mă jeneză şi mă jigneşte acum. Îmi pare rău, dar mi-e şi aproape ruşine pentru fiinţa înnebunită de felul în care era mereu dependentă de ceva, care nu putea decât să se supună sau să se revolte, căreia indiferenţa îi era interzisă şi de Dumnezeu, şi de societate. Contradicţia dintre dificultatea cu care suportam societatea şi spaima că sunt scoasă în afara societăţii mă aşeza într-un

echilibru instabil, în care scrisul era singurul punct obsesiv, aproape mistic, de sprijin. Dar ceea ce mi se întâmpla mie şi nouă era nimic pe lângă ceea ce li se întâmpla mecanismelor bruiate ale societăţii care funcţionau având combustibil absurdul, uneori dramatic, alteori doar grotesc. Am ştiut oare atunci când le-am scris că dacă nu le-aş scrie nu le voi mai crede nici eu?

I

31 august 1988

Când am urcat în pătul şi m-am aşezat la masa de lucru era aproape ora 3. Aseară sosiserăm de la Bucureşti pe la miezul nopţii, pentru că plecaserăm spre Comana după ora 8, iar pe drum ne opriserăm la Bubu, unde tocmai se pregăteau să pună la video *Doctor Jivago*, pe care îl văzuserăm la Paris cu aproape douăzeci de ani în urmă. Am stat şi noi. Ciudată senzaţie de încurajare: pe lângă tragedia războiului civil, propriile noastre drame apăreau derizorii şi, oricum, mult sub limita rezistenţei umane. Ne-am culcat fără să intrăm în bucătărie, unde am pus înainte de plecare o cursă pentru un şoarece care dădea semne certe de existenţă. Azi-dimineaţă am descoperit cursa (o cratiţă aşezată în echilibru pe o jumătate de nucă), neatinsă, dar nici şoarecele nu mai părea să existe. Plecase. Timp de vreo două ore umplem găurile prin care ar fi putut trece cu bucăţele de sticlă şi ghips, mutând mobilele ca să ne

asigurăm că suntem exhaustivi, apoi facem curățenie, aranjăm alimentele aduse de la Bucureşti, pâinile în primul rând, apoi culegem perele într-o atmosferă idilică, sub cerul îmblânzit de începutul de toamnă. E atât de plăcut, încât ne hotărâm să nu mai plecăm la mare, aşa cum era planificat, ci să ne reaşezăm la scris în această toamnă plăcută. Avem flori mai multe şi mai frumoase decât în alți ani: dalii, portolace, zorele, trandafiri, cârciumărese şi mai ales o floare galbenă înaltă, deosebit de spectaculoasă, pe care a luat-o mama cu rădăcină din curtea unei case demolate de pe Strada Buzeşti.

La ora 3 am reuşit deci să ajung în pătul şi să mă aşez la masa de scris, unde nu stătusem de mai bine de două săptămâni: perioada mersului la mama la Oradea, apoi a zilelor pierdute în Bucureşti şi aici cu strânsul prunelor (care ne iau timp nu numai prin culesul propriu-zis, ci şi prin distribuirea lor pe la prieteni). Îmi era dor nu numai de scris, de caiete, de pixuri, dar chiar şi de această dărăpănată şi grațioasă înjghebare de scânduri, grinzi şi stuf în care mă urc pe o scară abruptă, cu fuştei, şi unde, în locul grâului şi porumbului ținut de vechii proprietari, eu mi-am instalat o masă şi un pat (de fapt, două scânduri aşezate de la un perete la altul în cele două extremități ale încăperii: cea de sub geam îmbrăcată în pânză verde şi având în unghi drept montat un dispozitiv pentru maşina de scris, cealaltă aşternută cu cergi şi perne pe care mi le-a dat mama din lucrurile aduse de la Blandiana), cărți, reviste, caiete, radio, casetofon, veioze. M-am întrebat uneori dacă cuiva, venit din afară, această improvizație nu-i poate părea stranie sau chiar ridicolă şi n-am ştiut ce să răspund, dar pentru mine ea reprezintă însăşi ideea de scris, de izolare voluntară, de meditație, şi sunt ataşată de toate aceste lucruri modeste şi chiar mizere ca de nişte personaje de a căror bunăvoință îmi depinde scrisul, deci viața.

Pe peretele de lemn este prinsă în pioneze, la stânga mesei, o hârtie cu calendarul lunilor iunie şi iulie, multicolor şi decorativ din cauza cifrelor notate (pentru fiecare gen literar cu o culoare diferită) în dreptul zilelor şi reprezentând numărul paginilor scrise în ziua respectivă, şi, la dreapta, o alta cu calendarul lunilor august şi septembrie, august aproape negru din cauza ixurilor care barează zilele în care n-am făcut nimic, septembrie încă netrăit, curat. Poate că e o prostie, dar această copilăreală a notărilor colorate mă stimulează, făcându-mă să-mi fie ruşine de zilele pierdute cu altceva decât cu scrisul. Dacă n-aş vedea aici notat negru pe alb, nu aş putea crede că din ultimele 30 de zile n-am scris decât în patru! Mai aveam cel mult scuze să îmbunătățesc acest mizerabil bilanț adăugând încă o zi, cea de azi, ultima a lunii, celor patru lucrătoare. Desigur, fusesem cinci zile la mama şi cinci zile în Munții Făgăraş, ceea ce la un loc nici nu reprezintă un concediu, dar mai rămân celelalte, mai mult decât zece, în care n-am scris din cauza atmosferei din jur sau pur şi simplu pentru că mă pregăteam să plec sau tocmai mă întorsesem, adică din cauza lipsei mele de elasticitate sufletească, din cauza prea marii friabilități spirituale, din cauza faptului că cea mai mică întâmplare deprimantă (şi ce nu e deprimant?) mă scoate din mână, mă blochează, după cum presimțirea contactului cu oamenii, ca şi amintirea acestui contact mă emoționează şi mă tulbură, mă deranjează de la scris. Şi cum nu pot totuşi trăi complet izolată (de altfel, chiar izolarea de prea lungă durată începe să funcționeze ca o frână) pierd mereu zilele tampon între cele de scris şi cele de relații cu lumea.

Recitisem ceea ce am scris în ultimele zile de dinaintea plecării în Făgăraş, texte aproape necunoscute, poeme pe care dacă le-aş fi descoperit într-o revistă nu mi s-ar fi părut ştiute dinainte (pentru că, am descoperit asta de mult,

paginile devin ale mele nu prin scris, când sunt prea încordată pentru a le înregistra, ci prin citit şi recitit), şi le descoperisem bune (ceea ce mi se întâmplă rar), îmi plăcuseră, mă emoţionaseră şi-mi dăduseră acea uşoară exaltare atât de propice scrisului, când m-am auzit strigată şi a apărut Romi spunându-mi că mă caută cu insistenţă un tânăr.

— Ce fel de tânăr? am întrebat, descurajată ca de o fatalitate de această apariţie, care îmi spulbera evident ziua, şi în aceeaşi clipă mi-am dat seama că Romi era în exact aceeaşi stare de spirit, întrerupt din scris şi pendulând între iritare şi acceptare a fatalităţii.

— Nu ştiu. Susţine că nu scrie versuri. Vino, te aşteaptă, ştie că eşti acasă.

Am coborât. În chioşc stătea în picioare un adolescent de vreo optsprezece ani, înalt, foarte înalt şi foarte slab, cu un cap osos care nu era exclus să devină frumos, dar deocamdată, din cauza jenei de a fi plasat atât de sus pe un lujer atât de subţire, părea al unei păsări dezorientate. I-am întins mâna şi ne-am aşezat toţi trei în jurul mesei. O clipă nu am ştiut ce să fac ca să-l ajut, era evident stânjenit şi nu ştia cum să înceapă.

— Vă ascult, i-am spus, şi am aşteptat zâmbind, deşi nu aveam nici un chef de zâmbet şi nici o curiozitate. Se întâmplă de atâtea ori să mă trezesc cu oameni necunoscuţi care mă caută pentru cele mai absurde lucruri (de la simpla dorinţă de a mă cunoaşte sau de a-mi cere un autograf până la rugămintea de a interveni pentru ei pe lângă miniştri pe care nu i-am văzut niciodată), încât apariţia unui necunoscut la uşa noastră îmi trezeşte un singur sentiment: certitudinea că îmi va fura o oră sau două din viaţă şi din scris.

Îşi privea cu încăpăţânare pumnii strânşi pe faţa de masă fără să spună nimic.

— Vă ascultăm, a repetat Romi încercând să-l ajute, dar el a continuat să tacă minute lungi în care noi ne-am privit neliniştiți şi poate agasați.

— Am ştiut, am fost sigur că n-o să fiu în stare să vorbesc – a izbucnit deodată lovind cu pumnul în masă şi aproape speriindu-ne, am ştiut că n-o să vă pot spune ce vreau. Sunt un nenorocit, mai nenorocit şi mai nevolnic decât credeam chiar eu că sunt. Mi-am dat această ultimă şansă şi nu sunt în stare nici pe asta s-o folosesc, o să mă sinucid, fără să fi fost capabil nu numai să fac ceva, dar nici măcar să spun ceea ce aş fi vrut să fac. Nu sunt bun de nimic, ştiam asta, nici n-ar fi trebuit să mai vin până aici, n-am nici un rost...

Vorbea fără să ne privească, sau privindu-ne numai scurt din când în când, dar destul pentru ca să ne tulbure şi pentru ca să ne introducă emoționați în scena dostoievskiană care avea să dureze trei ore.

Nu cred că aş fi în stare să o reproduc cu adevărat. Pot cel mult s-o rezum. Când s-a pornit să vorbească, a început prin a spune că a venit la mine pentru că numai în mine are încredere. Că el nu mai poate trăi în această lume, pe care s-a hotărât sau să o schimbe, sau să moară, şi că m-a ales pe mine să-l ajut în această întreprindere. Dacă nu o fac, el este hotărât să se sinucidă în chiar această seară. Rezumat astfel, totul pare ridicol, dar atunci, în clipa desfăşurării ei, scena nu avea nici o nuanță ridicolă, totul părea deosebit de serios, atât nebunia băiatului, cât şi îndoiala noastră asupra ei. Pentru că tensiunea care creştea pe măsură ce tânărul vorbea provenea din dubla valență – egal de probabilă – a vorbelor sale: el putea fi la fel de bine nebun sau simulant pentru a mă provoca, după cum putea fi un nebun autentic manipulat prin cine ştie ce mijloace în acest scop. Oricare dintre probabilități ar fi fost cea reală, eu nu-mi puteam permite nici o secundă să le uit pe celelalte două. Şi dacă, la

începutul discuției, mi se părea că trebuie să-mi concentrez atenția pentru a mă proteja pe mine, pe parcurs simțul de conservare a rămas numai fundalul îndepărtat şi aproape uitat al stăruințelor de a-l salva pe el, pe acest copil alături de care – dacă era sincer! – inima mea sângera de milă şi solidaritate. Pentru că, oricât ar părea de nebunească, tendința mea era să socotesc normal acest fel nebunesc de a vedea lucrurile, acest refuz de a continua să existe într-o lume atât de degradată, al unui tânăr nedegradat încă de forțele de adaptare şi de acomodare cu mediul. Mie însămi îmi lipsea normalitatea adaptării, şi, la urma urmei, nu chiar recunoaşterea publică a acestei caracteristici îl făcuse pe tânărul în căutare de punct de sprijin să mă „aleagă"? În acelaşi timp eu sunt destul de matură, de „adultă" chiar, pentru a respinge aruncarea cu capul în jos în prăpastie, atât prin moarte, cât şi prin acțiune, după cum sunt prea „educată" de repetate experiențe dezastruoase pentru a nu-i lua în considerare – şi încă pe primul loc – nesinceritatea. În afara răsturnării lumii (am făcut tot ce-am putut, şi am reuşit să-l împiedic de a-mi povesti în ce fel o vede realizată), tânărul îmi mai cerea numărul de telefon al Europei Libere şi al ambasadelor Statelor Unite şi Israelului, ca să protesteze, ca şi sprijinul pentru a ajunge în U.R.S.S., unde există (citise în *Flacăra*) un medic care operează mai bine decât ai noştri cifoza, boala de care suferă (şi care putea fi reală, dată fiind înălțimea şi subțirimea corpului său, dar şi inventată, dată fiind vârsta la care nenumărați adolescenți sunt filiformi). Pentru a mă găsi, tânărul (nu l-am întrebat cum îl cheamă şi nu a spus din proprie inițiativă) susținea că făcuse un drum la Cluj, unde îl căutase pe Gusti Buzura (care, grăbit, îi spusese că nu-l poate ajuta şi-i dăduse o adresă a mea greşită (?), apoi telefonase la *România literară*, unde cineva amabil îi spusese de Comana.

În general acest drum la Cluj era punctul cel mai slab al povestirii sale, pentru că fusese nevoit să mărturisească că nu-l citise pe Buzura (după cum nici pe mine nu avea aerul că mă citise), şi atunci se punea întrebarea: cum ne alesese pe noi? Şi totuşi părea foarte autentic, şi nu aveam dreptul să uit nici o clipă că nu este exclus să vrea într-adevăr să se sinucidă (de altfel, o repeta fără încetare) şi că, în acest caz, aveam obligaţia absolută să-l împiedic. A-l salva pe el (dacă era cinstit) şi a mă salva pe mine (dacă nu era) erau cele două condiţii care se excludeau reciproc şi pe care eu trebuia să le îndeplinesc, în mod obligatoriu şi în acelaşi timp. La sfârşitul celor trei ore părea că am reuşit: când Romi a plecat să-l conducă la gară (pentru a-i arăta drumul, căci se întunecase, dar şi pentru a fi sigur că nu face vreo prostie), ne promisese nu numai că nu se va sinucide, dar că îşi va termina ultima clasă de liceu la seral (era orfan de tată, mama era muncitoare, iar el lucrase ca muncitor în construcţii) citind cât mai mult pentru a reuşi nu numai să se integreze în lume, ci şi să o înţeleagă. Înainte de plecare l-am întrebat dacă nu are nevoie de bani (mă gândeam că lipsa lor absolută poate fi, eventual, un argument pentru sinucidere), deşi n-am uitat (mi-am amintit chiar în acea clipă că părintele Negruţ a stat zece ani la închisoare numai pentru că a împrumutat în condiţii asemănătoare, în anii '50, cuiva o sută de lei). Faptul că m-a refuzat pledează în favoarea bunei lui credinţe, cred. Am făcut-o şi pentru că pe parcursul discuţiei, blocat şi dezamăgit de refuzul meu de a-i asculta planurile şi de a-l ajuta, a revenit în mai multe rânduri asupra afirmaţiei:

— Ce vă pasă! V-aţi izolat aici, aţi întors spatele lumii ca să n-o mai vedeţi, ca să nu ştiţi cât suferă. Refuzaţi să aflaţi ceea ce e dincolo de gardul vostru, nu vă interesează decât scrisul vostru, liniştea voastră.

Era un reproş pe care mi-l făcusem singură de nenumărate ori, sfâşiată între liniştea pe care o datoram scrisului şi solidaritatea pe care o datoram celor mai nefericiţi decât mine. Sigur, există un milion de argumente care să mă liniştească (Romi îmi luminează în fiecare discuţie pe această temă o bună parte dintre ele), de la faptul că datoria mea este să descriu lumea, nu să o schimb şi până la faptul că ceilalţi nu ar merita dragostea şi sacrificiul meu, dar aceste argumente pot să mă împiedice de a acţiona, nu de a suferi, pentru că, dincolo de toate argumentele literare, morale, filozofice, rămâne faptul că există oameni mult mai nenorociţi şi mai săraci decât noi pe care nu îi ajutăm, deşi ar trebui să o facem. Comunist sau numai creştin, acest imperativ mă împiedica să mă bucur de ceva atâta timp cât alţii nu o pot face şi mă făcea să mă simt vinovată faţă de acel adolescent sărac, orfan, cu şcoala neterminată etc. pentru simplul motiv că eu terminasem o facultate, aveam o familie, cărţi, premii, succes etc. Asta dacă, bineînţeles, toate cele spuse de el erau adevărate; dar – culme a culmilor! – chiar dacă totul era minciună, dacă nu era decât o unealtă trimisă să mă provoace, şi poate să mă piardă, tot îmi era milă de el, pentru că tot un nenorocit şi un dezmoştenit era (şi încă de cele mai fireşti şi curate sentimente ale adolescenţei) şi tot mai sărac (sufleteşte şi intelectualiceşte) decât mine. Şi pentru un caz, şi pentru altul, l-am dus înainte de a pleca până la mine în pătul, să vadă unde scriu, să realizeze pe de o parte modestia mijloacelor mele, iar pe de altă parte de cât de puţin are nevoie un om pentru a realiza ceva şi pentru a fi fericit.

După ce a plecat am rămas stoarsă de puteri, epuizată, cu sentimentul că poate am salvat o fiinţă (în pătul mi s-a părut sincer emoţionat, când mi-a mulţumit pentru felul în care l-am tratat) şi cu teribila umilinţă de a nu-mi fi putut permite să am încredere în ea.

Mă apucasem să pregătesc ceva de mâncare (era trecut de 9 seara şi încă nu mâncasem de „prânz”), când am auzit portiţa şi am crezut că s-a întors Romi. Peste câteva momente a apărut din întuneric, în locul lui, Geta, sora mea. La început nu m-am speriat, prea mirată de apariţia ei şi prea impresionată de felul în care arăta (nu mi s-a părut niciodată mai frumoasă). În a doua secundă însă am realizat situaţia şi expresia ochilor ei. Venea să ne spună că povestea cu cartea mea de copii a luat o nouă întorsătură, mai gravă, că mi s-a luat rubrica din *România literară* şi că trebuie să venim în Bucureşti să vedem ce putem face. Hotărâm să ne întoarcem la Bucureşti în aceeaşi seară (mai precis, hotărăşte Romi când vine de la gară şi află toată povestea, pentru că eu înclinam spre plecarea în zori, părându-mi-se că nu voi mai avea suficiente forţe în această seară). În lumina noilor veşti, ciudata vizită de după-amiază părea şi mai echivocă (dacă nu chiar univocă în sens rău). Mâncăm toţi trei, împărţind cele două bucăţele de carne în trei şi făcând mulţi cartofi prăjiţi, în timp ce Geta ne mai dă amănunte (Roger o căutase la telefon doar ca să stabilească o întâlnire după ieşirea de la birou şi apoi, conducând-o spre casă, îi ceruse să vină să ne explice situaţia şi nevoia de a reacţiona urgent), apoi, în timp ce Romi pregăteşte maşina de plecare, noi două ne spălăm pe cap (cu apa semicălduţă pe care a reuşit să o facă boilerul în ultima oră) pentru că Geta nu are la Bucureşti apă deloc din cauza demolărilor din cartierul lor (o aduc cu găleata de la două străzi distanţă şi o urcă la etajul patru), iar eu nu mai ştiu ce mă aşteaptă la Bucureşti. Plecăm după 11, cu părul jilav, dar mai calmi, discutând pe drum despre noua situaţie creată şi în general despre strania carieră a Motanului Arpagic. Romi, responsabil cu exactitatea şi rigoarea în familia noastră, ne-o sintetizează în timp ce conduce maşina prin satele absolut adormite şi prin oraşul cufundat în

întuneric ca într-un camuflaj de război: cartea (*Întâmplări de pe strada mea*, cea de-a treia pentru copii pe care am scris-o şi în care este personaj principal, ca şi în celelalte două, Motanul Arpagic) a apărut în librării la 5 iulie a.c. (îmi amintesc că am citit-o atunci cu reală curiozitate, ca şi cum n-aş fi scris-o eu; nu mi-o mai aminteam aproape deloc şi am fost plăcut impresionată de hazul şi spiritul ei jucăuş, uimitor dacă mă gândeam la condiţiile bolii mamei din vara trecută, când am scris-o); la 24 iulie, cu ocazia vizitei la noi a familiilor Adoc, Homescu şi Caius Dragomir, a fost prima oară când am auzit (dl Homescu, fizician, mi-a relatat) despre interesul cu care se citeşte şi se comentează cartea, căreia i se atribuie sensuri politice (mai precis unui poem); în 29 iulie am avut o altă vizită, oarecum suspectă (ing. Drane cu soţia şi cu o prietenă care nu şi-a spus nici măcar numele), în care mi s-a părut că încercau să mă facă să mărturisesc că am vrut să spun mai mult decât spusesem; în 2 august, au venit neaşteptat la noi, într-o după-masă spre seară, Roger cu Mihai Minculescu (pierduseră articolul lui Romi şi nu voiau să lipsească, cereau copia), şi cu acest prilej Mihai mi-a spus că e mare scandal la editură în legătură cu cartea; în 3 august, aflaţi în Bucureşti în drum spre Munţii Făgăraş, aflăm că ne caută Gabriela Adameşteanu, îi telefonăm seara şi ne spune că mâine dimineaţă trebuie să prezinte Consiliului Culturii volumul meu pentru anul următor, altfel va fi scos din plan; stau toată noaptea şi încropesc din copii şi tăieturi din reviste un „volum” pe care i-l dau dimineaţa, şi o duc cu maşina la Casa Scânteii să-l predea; la întoarcerea din Făgăraş, tot de la Gabi aflu că volumul de copii mi-a fost retras din librării; verific vestea într-o librărie sau două; a doua zi, aşteptat cu mari emoţii, numărul *României literare* conţine şi atlasul meu şi o recenzie a unei cărţi de Viniciu Gafiţa, deşi el, ca director al editurii, fusese pensionat (s-ar fi pensionat

oricum de la 1 septembrie); aflăm de asemenea (şi asta ne face să bănuim că nu se vor lua măsuri şi mai drastice) că tov. Dulca, vicepreşedintele Consiliului Culturii, a transmis ordinul de retragere a cărții discret, „ca să nu afle autoarea”; între 18 şi 24 august sunt la mama la Oradea, unde toată lumea vorbeşte de carte şi se zbate să o găsească şi unde Dumitru Chirilă, întors de curând de la Bucureşti, îmi spune că a auzit la Consiliul Culturii, într-o şedință, că ei au neplăceri cu cartea mea, în timp ce „autoarea se plimbă în Germania”; zvonul, evident dirijat, mă enervează şi chiar mă sperie; în 21 august, numărul festiv, apare ultimul articol în *România literară*, „Despre forma frunzelor”, absolut şocant prin atemporalitate în contextul revistei; un ultim „amănunt”: în 3 şi 21 august aflăm de la vecini că au fost vizitați şi interogați asupra noastră.

Odată cu aducerea la zi a poveştii motanului buclucaş ajungem şi la Bucureşti, frânți de oboseală. O lăsăm pe Geta în fața blocului, la care se ajunge printr-o mare de ruine, şi ne îndreptăm spre casa noastră. Nu putem însă intra pe stradă pentru că întreg cartierul Radiodifuziunii este înconjurat de miliție şi blocat din cauza unei şedințe importante (cu probleme de agricultură şi cu înaltă participare) care va avea loc mâine în Sala Radio. Lăsăm maşina spre strada Crişana şi, încărcați de plasele cu mâncarea scoasă de prin frigiderul de la Comana (la Bucureşti nu avem nimic şi nici nu vom avea timp să căutăm), ne îndreptăm spre casă, trecând pe lângă mai multe perechi de milițieni care nu ne întreabă nimic. Adormim târziu, cu somnifer, într-o stare pe lângă care deprimarea este un eufemism.

1 septembrie

La Casa Scânteii, înainte de toate, Romi îl caută pe Roger ca să afle de la sursă mesajul transmis prin Geta. Dar nu află nici o nuanță în plus. Aceeaşi recunoaştere a amănuntelor care au declanşat cazul, aceeaşi intenție de a mai face o încercare cu un articol despre începutul şcolii (l-am scris în zori, adăugând câteva fraze mai vechi despre sentimentul că Anul Nou începe în septembrie, odată cu reînceperea şcolilor, apoi l-am bătut la maşină, corectându-l şi recitindu-l de mai multe ori în timp ce-l aşteptam pe Romi să coboare de la Roger). Presupunând însă că totul s-ar desfăşura cum nu se poate mai bine în aceste condiții şi eu mi-aş relua scrisul la *România literară*, ce aş face? Ce aş scrie? Chiar fără acest scandal al cărții cu Arpagic, îmi era imposibil să mai continui din cauza vigilenței (redacționale sau supraredacționale) care reuşea să descopere sensuri subversive chiar şi acolo unde nu existau. Am mai traversat asemenea perioade de-a lungul celor două decenii de scris săptămânal, dar cea începută în iunie – când după tableta *Vremea cireşelor*, reprodusă la Europa Liberă, fiecare rând îmi este întors pe toate fețele – pare să fie cea mai greu de depăşit. Şi, la urma urmei, de ce aş depăşi-o? În octombrie voi împlini (aş împlini) douăzeci de ani de când scriu săptămână de săptămână, ceea ce pentru un om care scrie greu, aşa cum scriu eu, echivalează cu un martiraj şi chiar cu o risipă. Sau poate nu? Poate faptul că, dacă nu aş fi scris toate aceste pagini de pe granița literaturii, aş fi scris mai multă poezie şi literatură propriu-zisă este numai o iluzie şi, de fapt, disciplina rigidă şi dificilă pe care mi-o impunea această ritmicitate mă ajuta, ritmându-mi întru câtva şi restul creației. Pe de altă parte, prezența continuă în revistă şi în atenția cititorilor îmi făcea în egală măsură bine şi rău (bine, pentru că ecourile continue îmi permiteau un dialog şi o verificare, îmi creau o imagine a mea în mintea celorlalți pe care puteam oricând să o compar cu

propria mea imagine despre mine; rău, pentru că această continuă *prezență* îmi crea un statut de vedetă care mă obosea şi mă deranja – dar o făcea într-adevăr? – la scris). Şi mai e ceva: ar fi o ipocrizie şi o nedreptate să nu recunosc că sutele de oameni care de-a lungul timpului mi-au mărturisit că-mi decupau articolele (n-o să uit niciodată clipa în care profesorul Lăzărescu mi-a arătat teancurile de tăieturi şi violentul sentiment de uimire în faţa admiraţiei intelectualului pe care, la rândul meu, îl admiram şi mi-l socoteam superior) mi-au întărit conştiinţa utilităţii mele în epocă şi m-au făcut să nu renunţ şi chiar să mă simt vinovată la gândul că aş putea renunţa. Oricum, de data aceasta continuarea nu mai depindea de mine şi, în neliniştea care mă cuprindea în faţa măsurilor luate împotriva mea, nu mă puteam împiedica să recunosc şi o mică senzaţie de libertate, ba chiar bucuria de a fi scăpat de scris.

De altfel, restul zilei îl petrecem singuri şi liberi, nemaicăutând pe nimeni (cu excepţia Getei, pe la care trecem ca să-i spunem că nu ştim nimic în plus) şi necăutaţi de nimeni, făcând tot felul de lucruri pe care le amânam de mult timp, pentru care nu avusesem timp şi care apăreau deodată salvatoare în aşteptarea care se lăsa în faţa noastră. Drum cu maşina pe la diverse service-uri pentru a schimba uleiul. Ni se răspunde mereu că nu mai au ulei de mult. Dacă nu găsim, va trebui să renunţăm s-o mai folosim. Avem totuşi noroc, şi în cele din urmă, tocmai când voiam să renunţăm, găsim la Hotel Nord. După-masa, drum la Obor, unde căutăm baterii (nu mai putem folosi lanternele şi radioul) fără succes, apoi ne hotărâm să vedem fiecare câte un film pe care nu-l văzuserăm din cele care rulau. Romi intră la Scala la *Fata fără zestre* (pe care eu îl văzusem mai demult cu mama), iar eu plec la Cotroceni să văd *Tema* lui Panfilov de care se vorbeşte mult în ultimul timp. Nu

apucaserăm să mâncăm de prânz (de altfel, nu numai că nu aveam mâncare gătită acasă, dar nici măcar nu ne dăduse prin gând că ar fi trebuit să mâncăm), aşa că intru la film cu o bucată ruptă dintr-o pâine şi o pară, luate din maşina care mai conţinea încă o parte din proviziile luate de la Comana, cu un sentiment tonic de libertate şi indiferenţă faţă de propriul meu destin, pe care mi-l amintesc din tinereţe (acea tinereţe de dinainte de intrarea la facultate şi intrarea în literatură, când părea că nu mai am nimic de sperat şi când totuşi – chiar de aceea – eram aproape fericită). Cred, de altfel, că eram aproape fericită când, în holul cinematografului, m-am întâlnit cu Magdalena Bedrosian şi, având gura plină şi mâinile ocupate de pâine şi pară, am izbucnit în râs. Mi-am dat seama că veselia mea a uluit-o (auzise de interzicerea rubricii) şi a impresionat-o ca o dovadă de putere. Până la începerea filmului, în timp ce îmi terminam para şi o ascultam povestindu-mi despre zvonurile pe care le-a auzit despre cartea mea, m-am întrebat dacă era într-adevăr vorba de putere. Înclin să cred că nu. Filmul mi s-a părut interesant, dar destul de neartistic în fond şi destul de schematic. Cele trei sau patru tipuri de scriitori care sunt luate în discuţie nu reprezintă decât nişte contururi (ca în cărţile de colorat pentru copii) pe care viaţa (sau arta) ar fi trebuit să le umple şi să le completeze cu pete de culoare. La ieşirea de la film m-am grăbit acasă să pregătesc ceva de mâncare şi în drum am stat la o coadă surprinzător de mică din faţa unui restaurant unde se dădea bere (mai găsisem o singură dată în tot cursul verii), apoi m-am dus să-l aştept pe Romi la ieşirea de la filmul lui, care fusese în două serii. Din nefericire, ne-am petrecut pe drum, pentru că eu m-am întâlnit cu tanti Oltiţa, care – cu greutatea celor aproape nouăzeci de kilograme ale sale şi cu uluitorul ei pragmatism aflat în stare pură, neamestecat, nediluat de nici un fel de

considerente morale sau de altă natură, care, de când o cunosc, adică de când s-a căsătorit în urmă cu aproape patruzeci de ani cu unchiul Vasile, fratele tatei, nu încetează să mă fascineze – m-a întrebat ce mi-a venit să scriu ceea ce am scris, când orice om se zbate să-i fie lui mai bine, iar eu fac tot ce fac împotriva mea. Avea aerul că mă priveşte cu atenţie, ca pe o malformaţie a naturii, încercând să găsească o explicaţie acestei monstruozităţi, sperând încă să dea, în locul absurdului şi inexplicabilului, peste o comprehensibilă şi demnă de admiraţie şmecherie. N-am ştiut literalmente ce să-i răspund. „Ce mi-a venit” îmi venea de zeci şi zeci de ani într-un plan pe care simţurile şi logica ei nu-l puteau percepe şi de a cărui existenţă deci nu aveam cum s-o conving. Ne-am despărţit cum s-ar fi despărţit un mut de un surd: fiecare cu un puternic sentiment al infirmităţii celuilalt.

Masă: salată de vinete, omletă (providenţialele ouă obţinute la o coadă în cinstea lui 23 august!) cu salată de roşii şi lubeniţă. Bere!

Seara am ieşit la o plimbare până în gară pentru a da câteva telefoane (mamei, Rodicăi) ca să le spunem să nu se neliniştească de dispariţia din *România literară*. Nu telefonăm de acasă pentru a putea vorbi mai liber, dar situaţia telefoanelor publice (defecte în cea mai mare parte) şi nesfârşitele cozi din faţa puţinelor aflate în stare de funcţionare ne fac, după patru sau cinci încercări şi mai bine de o oră pierdută, să renunţăm. Ne întoarcem acasă încet, obosiţi, deprimaţi deodată nu atât de situaţia noastră, cât de a tuturor, de murdăria, mizeria, bădărănia, aglomeraţia de pe peroane, urâtul devenit obişnuinţă şi sărăcia, devenită unitate de măsură.

2 septembrie

Din nou la Casa Scânteii, pentru a merge la *România literară*. Mă gândesc că poate o fac pentru ultima dată, şi acest gând, în pofida oricăror considerente raționale, îmi face rău fizic, brusc, ca o lovitură în plex. Pentru o secundă sau două mă simt oropsită, nedreptățită, fără apărare, rătăcită, îndepărtată samavolnic de restul lumii organizate după o logică ce nu mă cuprinde şi pe mine.

Cu aceste gânduri amestecate urc cu Romi la *România literară*, unde urma să aibă loc o şedință de partid, deci îi puteam întâlni strânşi pe toți cei din redacție. Discuție cu Horea şi cu Pardău, mai curând deprimantă: mai ales cu cel de-al doilea. De fapt, stăteam de vorbă cu Mihai Minculescu, care îmi povestea cum au primit dispoziție să-mi scoată rubrica şi cum apoi, miercuri seara, Suzănica personal a telefonat în tipografie ca să vadă dacă s-a scos într-adevăr, când a venit Pardău şi cu un aer de şef complice şi prietenos, dar totuşi şef, m-a chemat alături şi a început să-mi spună şi el aceleaşi lucruri (cum a fost chemat Țoiu, ca unic reprezentant al conducerii Uniunii Scriitorilor aflat în Bucureşti, la Consiliul Culturii, cum i s-a comunicat că nu mai am dreptul la rubrica din *România literară* etc.), dar pe un ton care, fără să fie propriu-zis condamnator la adresa mea, se solidariza cu cei ce aveau putere să-mi hotărască soarta, subliniind mereu că totul se întâmplase nu din cauza textelor apărute în *România literară*, care au fost supervizate de ei, cei ce răspund de destinele revistei şi care au maturitatea politică necesară. Lumea îşi închipuia că Ivaşcu făcea revista – rostea el cu o voce rotunjită, răsfrântă ca într-o oglindă în propriul auz –, dar, de fapt, noi eram cei ce o făceam în continuare la fel de bine. Vorbea sigur de el, ca şi cum ar fi fost evident că el era *România literară*, el, care abia dacă era de doi ani în redacție (în care de altfel nu făcea nimic), şi nu eu, care scriam de mai bine de paisprezece ani în ea acele texte care pentru atâția dintre

cititori reprezentau chiar spiritul revistei. Discuția devenea cel puțin inutilă. A sosit Ion Horea, care, infinit mai decent şi mai onest, cel puțin în aparență, a ținut totuşi să precizeze că *România literară* nu este implicată cu nimic în această poveste, că „de vină este numai coada motanului". Mă sfătuiau să încerc să mă descurc, să cer audiențe etc. De altfel, trebuia să înceapă şedința şi erau cu toții emoționați de venirea unui nou activist de la municipiu; eram în plus. Am plecat singură, Romi trebuind să rămână. Pe coridor m-am întâlnit cu Octavian Paler, care mi-a spus că e revoltat de interdicție, că se simte alături de mine şi vrea să ştiu că îmi stă oricând la dispoziție în acest sens. Mai puțin solemn şi mai simplu, Mircea Iorgulescu îmi spusese cu vreo oră mai devreme acelaşi lucru, iar Nicolae Crişan, venit şi el pentru şedință, îmi spusese – evident, fără a cunoaşte noutățile – că el şi familia lui nu-şi imaginează cum ar putea trăi fără rubrica mea din fiecare joi. I-am explicat că vor trebui totuşi să se obişnuiască, iar el mi-a răspuns cu umor că au precedentul obişnuirii fără carne, fără unt etc. Transcriu cu oarecare jenă, dar transcriu totuşi fiecare vorbă bună care mi s-a spus în aceste zile, pentru că au fost în general destul de puține şi pentru că ele nu exprimă judecăți estetice pe care – fiind pozitive – m-aş sfii să le înregistrez, ci atitudini morale care îi caracterizează în mult mai mare măsură pe ei decât pe mine. Părăsesc totuşi *România literară* cu un sentiment de acută singurătate (am fost întotdeauna infinit mai sensibilă la aspectele negative decât la cele pozitive) şi o caut pe Tia, cu care mă plimb vreo jumătate de oră vorbind şi făcând supoziții. Situația ei este neschimbată, ceea ce poate să însemne orice de la foarte rău la nimic. Ne despărțim mai deprimate decât fusese fiecare înainte. În drum spre casă mă opresc pe la Geta. Ne plimbăm prin curtea Academiei vorbind şi, ca întotdeauna, discuțiile cu ea mă liniştesc, îmi transmit sentimentul

încurajator al comuniunii, al înrudirii. Este, alături de Romi, omul care îmi e cel mai apropiat, dar, spre deosebire de el, nu mă domină, nu mi-o simt superioară în plan practic, deci nu risc să fiu certată când fac o prostie. Semănăm mai ales la defecte şi ni le cunoaştem (în timp ce cu Romi nu semăn, ci mă completez, formând de fapt o singură ființă completă) şi ni le trecem cu vederea, de aceea, atunci când sunt deprimată, întâlnirea cu ea îmi face bine şi mă calmează.

Mă întorc spre casă liniştită şi tristă, cu ochiul deschis în afară, mergând încet pe noul bulevard (numit „al closetelor”, pentru că uneşte WC-ul din Piața Romană cu WC-ul din Calea Griviței) format absurd din calcanuri dezvelite indecent, garduri artificiale tăind vechi curți şi dublând fără rost ziduri amputate, apoi pe străzile Furtună şi Transilvaniei (amenințate cu demolarea), privind fiecare casă, descoperind-o pe fiecare, atât de diverse, de personale (aproape personificate de timpul trecut peste ele, depus în cutele basoreliefurilor, în crăpături) şi de fără apărare.

Ajung acasă obosită de moarte, o oboseală care nu e decât o reflectare în materie a celei din spirit. Mâncăm ca şi ieri, improvizând, şi hotărâm să nu plecăm azi înapoi la Comana, ci să ne odihnim şi să ne schimbăm starea de spirit. Căutăm un spectacol şi găsim nevăzută doar o piesă de Rodica Ojog-Braşoveanu la Teatrul Giuleşti. Ne ducem. Construcție polițistă, ca un joc de cuvinte încrucişate, montare de rutină cu actori făcându-şi meseria. Ne dăm seama că sunt poate ani de când n-am mai văzut astfel un spectacol absolut oarecare, fără să fie premieră, fără să ştie măcar unul dintre actori că suntem în sală. Paradoxal – deşi îmi dau seama că lumea în sală mă recunoaşte şi mă priveşte cu insistență –, întoarcerea la anonimat şi la serie ne face plăcere, ca o eliberare de obligații, ca o dovadă de tinerețe. Ne întoarcem spre casă prin oraşul întunecat, pe străzile măturate cu duşmănie de un vânt uscat, rău

prevestitor. Adormim, ca de obicei greu, cu somnifer (Romi şi mai greu decât mine) şi dormim rău.

II

3 septembrie

Trebuie să ne hotărâm dacă plecăm sau nu la mare.

Nimic nu ne atrage spre mare, cu excepția nevoii de a fugi de aici şi poate a fricii de complexele care ar rezulta din prejudecata că nu am fost plecați „în concediu". În acelaşi timp, mă îndoiesc că vom avea puterea să plecăm (puterea de a face bagaje, de a dormi într-o cameră necunoscută, de a întâlni colegi cărora să le explicăm de ce nu stăm la Casa Scriitorilor, dar şi de ce nu mai scriu la *România literară* etc.). Şi totuşi faptul că trec ultimele zile în care ne mai putem hotărî într-un fel sau altul ne dă o nervozitate, izvorâtă din nehotărâre, care se adaugă tuturor celorlalte.

Plecăm deci la Comana. Chiar şi aceste plecări spre sau de la Comana ne epuizează, în starea de oboseală psihică în care suntem. La ora 11 trebuie să ajungem la 30 Decembrie, unde Bubu Preda a aranjat cu un mecanic să ne sudeze țeava de eşapament (noi singuri n-am fost în stare să rezolvăm acest fleac pentru că unde găseam aparat de sudură autogenă nu aveau rampă de maşini şi invers). La biserica din Progresul îl luăm pe profesorul Morcov, care făcea autostopul şi care ne însoțeşte şi ne asistă la reparație (durează nesfârşit din cauza lipsei de profesionalism a

meşterilor), în timp ce discutăm tot felul de întâmplări din Comana: despre destituirea primarului, ca urmare a unui accident de maşină comis în stare de ebrietate, o ultimă picătură în paharul plin al abuzurilor şi dezmăţurilor; despre reintegrarea în post la fabrica de pâine a şefului, care fusese destituit pentru potlogării; despre bătălia desfăşurată în gara Comana între o echipă de miliţieni şi un grup de bişniţari care făceau contrabandă de ţigări bulgăreşti, bătălie din care miliţienii, bombardaţi cu pietre de ţigăncile ascunse în stuf, au fost înfrânţi, deşi au tras mai multe focuri de armă, şi s-au retras pierzându-şi prestigiul şi nereuşind să prindă delincvenţii; despre faptul că toată partea canalizată a satului (mai mult de jumătate din sat) nu are apă pentru că cei doi angajaţi care trebuie să pună în funcţiune pompele sunt folosiţi ca argaţi de o tovarăşă din Comitetul Central care are casă în Vlad Ţepeş.

Ajungem la Comana la ora 1. Casa răvăşită, părăsită în grabă în seara venirii Getei, plin de pere coapte căzute, covor de prune în livadă. Ar trebui să ne bucurăm şi să ni se pară frumos (pentru că este), dar orele de strângere a prunelor, care ne aşteaptă, în loc să ne destindă, apar ca încă o problemă adăugată lungului şir de complicaţii care ne despart de scris. Eu sunt totuşi mai calmă şi (de când ştiu că va fi demolată într-un viitor nedeterminat încă, dar, în orice caz, apropiat) mă simt din ce în ce mai ataşată de această casă de paiantă, graţioasă şi stilizată ca pentru un joc de păpuşi.

De fapt, fără să ne-o mărturisim, suntem amândoi nervoşi pentru că e sâmbătă şi ştim că urmează fatala apariţie a maşinii lui G.R. trimisă să ne invite la cină şi, mai mult chiar decât în alte sâmbete, o aşteptăm cu groază, pentru că acum ea reprezintă nu numai o exasperantă şi degradantă pierdere de vreme, ci şi faptul că ne va spune probabil mai mult decât ştim noi despre originile interdicţiei

şi poate chiar şi despre dimensiunile ei. De altfel, Boeraşii, care urmau să vină şi ei astăzi, ne promiseseră că trec înainte pe la noi. Pe cât vremea înaintează spre seară (terminaserăm treburile gospodăreşti şi în aşteptare nu eram în stare să ne apucăm de nimic) şi nu vine nimeni, suntem din ce în ce mai nervoşi, pentru că, dacă prietenia de până acum o suportam greu, ca pe un abuz, părăsirea într-un asemenea moment ar echivala cu o dovadă a gravității situației în care ne aflăm. Târziu, după ce se întunecase, soseşte şoferul cu invitația şi, în întunericul tot mai compact care cuprinsese întregul sat (vântul mişcând crengile a rupt undeva firele electrice), ajungem în curtea bine cunoscută unde în jurul mesei stăteau mahmuri şi fără chef de vorbă, în afară de gazdă, Zigu, profesorul Setlacec şi familia Boeraş, inclusiv Ancuța. Aveau aerul că până în clipa sosirii noastre vorbiseră despre noi şi nu mai reuşeau să închege o altă conversație. L-am întrebat pe Zigu dacă mai ştie ceva. A negat muțeşte, făcându-mi semn să tac şi eu. În fapt, am tăcut toată seara, şi nici ceilalți nu s-au prea omorât cu vorba. Păreau că se află la un priveghi şi singura concluzie logică pe care puteam s-o trag era că mortul eram eu. Fondul sonor al mesei, desfăşurată la lumina unei lămpi de petrol cocoțate pe vechiul soclu de lemn al bustului doamnei Dorina, era realizat de amfitrion, care îşi desfăşura repertoriul obişnuit. Mi-am propus să nu mă las provocată şi să nu intervin aşa cum făceam de obicei, deşi ascultarea în tăcere făcea să mi se răsucească stomacul ca un arc de cauciuc, aşa că m-am bucurat să-l văd pe profesorul Setlacec ținându-mi locul şi contrazicându-l. De altfel, tensiunii generate de situația mea (în mod evident era speriat că aş putea să-l compromit politic, dar nu avusese nici suficient curaj să nu ne invite, când toți invitații obişnuiți erau de față) i se adăuga tensiunea provocată de întârzierea Valeriei Seciu, care promisese că soseşte după

spectacol. A venit într-adevăr la ora 10. Atmosferă apăsătoare, discuții căznite. Aveam aerul că nu ne cunoaştem unii pe alții, sau cel puțin ceilalți nu ne mai recunoşteau pe noi. Ancuța urma să doarmă la noi, aşa că am plecat cât am putut de repede. Am lăsat-o pe Ancuța să doarmă în patul meu, şi eu m-am culcat pe un pat pliant în camera lui Romi. Am adormit cu somnifer după ce am stins lumânările. Nu se reparase încă instalația electrică.

4 septembrie

Ne trezim pe la 8 jumătate. Romi îşi terminase de scris articolul pentru *România literară* pe care vrea să-l trimită prin poştă. Eu i-l bat la maşină, Ancuța îmi dictează, în timp ce Romi se îmbracă. Apoi, în timp ce ne bem cafeaua, discutăm despre teza de licență a Ancuței, care este pe o temă de psihiatrie, despre manii şi depresii. Ne amintim de biata Ioana Creangă, de la a cărei sinucidere au trecut aproape doi ani, şi Ancuța încearcă să-i pună diagnosticul pe baza simptomelor ştiute de noi. Mi-o amintesc răspunzând exasperată apelului meu de a mărturisi ce i s-a întâmplat: „Nu mi s-a întâmplat decât ceea ce vi se întâmplă tuturor, atâta doar că eu nu mai suport”.

Între 12.30 şi 15.30 din nou la G.R., unde musafirilor li s-au mai adăugat Niki Manolescu şi Ioana, fără ca atmosfera să câştige ceva în naturalețe. Glume căznite, efort colectiv de a masca adevărata stare de spirit. Senzația că mă aflu din greşeală printre acei oameni şi certitudinea sfâşietoare că nu cunosc nici pe alții alături de care să mă aflu. Şi totuşi nu pot să nu sper că ei trebuie să existe undeva şi că e numai vina sau neşansa mea că nu i-am găsit.

Între 16 şi 19, la noi, pe şezlonguri cu Niki, Ioana, Daniela, Ancuța şi profesorul Setlacec. Ciudat, jena din atmosferă continuă, discutăm despre mine, deschid eu

discuția, dar o fac în glumă, ca şi când ar fi vorba de un fleac care urmează să treacă. Ceilalți continuă uşurați şi recunoscători pe acelaşi ton minimalizator. Îmi vine în minte cum s-ar purta Ileana Mălăncioiu în locul meu, prin câte mii şi zeci de mii de vorbe grave şi tăioase îşi popularizase situația asemănătoare. Ştiu că ea are dreptate, dar sunt prea bine-crescută pentru a-mi pune amicii într-o situație de care, cu evidență, se feresc. Pe de altă parte, nespunând lucrurilor pe nume, mi se pare că le ocolesc – o formă de exorcizare.

Îi conducem şi, după plecarea tuturor, abia atunci când rămânem singuri cu noi înşine, simțim vidul enorm în care ne-am mişcat toată ziua. Dăm telefon la Cluj: Horică, nepotul lui Romi, se află în plin examen la electronică, seral, după ce nu intrase la zi. Dacă nu intră nici acum, cade victimă ultimelor dispoziții care obligă la angajarea *în mină* a tuturor absolvenților de liceu care n-au intrat la facultate. Ne spune că a ştiut cam de nota şapte. Cine ştie dacă o să intre. În jurul lui toată casa se nevrozează (el însuşi a avut nişte ciudate leşinuri în ultimul timp), în timp ce fratele lui, Mircea, care a terminat Politehnica (T.C.M.) anul acesta, a fost repartizat în oraşul Petru Groza, sediul extracțiilor de uraniu. Toată vara Romi a suferit la gândul eventualelor iradieri (dar sunt reale?) pe care, poate, le-ar fi putut evita dacă ar fi vorbit din timp cu colegi de-ai lui de facultate, actualmente şefi de uzine. Dar suntem atât de puțin dotați pentru relații şi aranjamente sociale! Seara acasă, mai liniştiți decât ne era frică. „Dar noi / Eram amândoi.” Hotărâm să nu mai plecăm nicăieri, să nu mai vedem oameni, relații, conversații. Deci încă un an fără mare, încă unul pierdut dintre puținii ani care ne mai rămân ca să ne bucurăm de exultarea vitală unde marea se confundă cu tinerețea şi cu minunea de a fi viu...

luni, 5 septembrie

Zi caldă de toamnă. La prânz 25°. Singurătate luminoasă. Plăcerea de a fi singuri şi chiar plăcerea de a suferi. Plăcerea de a fi acasă. De fapt de acum un an, de când am aflat că strada noastră (de fapt toate străzile de deasupra gării) intră în planul de demolare, iubesc mult mai mult această casă de paiantă plină de crăpături şi la urma urmei (deşi aranjată cu gust şi având toate comodităţile) aproape mizeră. Ani de zile, în funcţie de starea de spirit prin care treceam, ea mi s-a părut ruşinoasă, prin meschinăria aşezării şi prin perisabilitatea materialelor de construcţie, sau fermecătoare, prin rusticitate, vechime şi ingeniozitatea rezolvărilor tehnice moderne. Ani de zile am vrut să o vindem şi să plecăm din acest sat corupt până în măduva oaselor, despre care nu puteam admite că este un sat „adevărat". Numai faptul de a nu fi găsit ceea ce căutam ne-a făcut să rămânem. Şi deodată, de când ştiu că în curând totul va înceta să mai fie, fiecare stâlp mâncat de carii, fiecare grindă strâmbată de vechime şi fiecare perete crăpat îmi sunt dragi şi mă simt legată de ele cu o dragoste fără speranţă şi fără sfârşit.

Întreaga dimineaţă culegem pere şi facem compot pentru noi şi pentru prieteni. Întreaga după-amiază culegem prune şi le punem în butoi, deşi nu ştim ce o să facem cu ele. Un singur lucru e sigur, că nu le putem lăsa pe jos în livadă pentru că în cel mai scurt timp s-ar transforma într-un covor mocirlos şi dulce înţesat de albine, ceea ce ar însemna să nu mai pot lucra în livadă în toamna aceasta. În acelaşi timp, istovitorul efort al adunării (atât de idilic în primele minute) durând ore şi ore, zile la rând, devine un *idiotenspiel*, când mă gândesc cât de complicată e producerea ţuicii (transportarea materialului la cazan, aşteptarea să-ţi vină rândul, uiumul de 70% pe care îl percepe statul) şi cât de fără rost obţinerea celor 20-30 de

litri pe care îi răspândim apoi de-a lungul anului pe la prieteni mai în stare să-i bea decât noi. De altfel, începând de aseară (evidentă urmare a celor două vizite încordate şi apăsătoare şi-a tuturor noutăţilor din ultimul timp) ulcerul meu şi-a adus aminte că e toamnă. Poziţia chircită de la culesul prunelor a contribuit probabil la rău.

Seara îi facem o vizită lui Gellu Naum pentru că îi promiseserăm şi pentru că ştim că îi e urât de când e bolnav. L-am găsit mai bolnav decât îl văzuserăm ultima oară, aşezat chiar în pat şi impresionant de îmbătrânit. În general a îmbătrânit în ultimul an cât n-a făcut-o în ultimii zece. Mă şi întreb dacă nu e mai bine să îmbătrâneşti treptat, firesc, armonios, de la zi la zi, de la an la an, progresiv, decât să treacă peste tine anii fără să lase urme şi deodată să se întoarcă şi să te copleşească enervaţi, ca şi cum şi-ar fi adus aminte că făcuseră o greşeală, că fusese vorba de o confuzie. Până la 70 de ani Gellu nu păruse decât de 50, şi deodată, în urma declanşării bolii de inimă şi a spaimelor legate de ea, a devenit un moşneag friabil şi fricos. Paradoxal însă, fragilitatea îi dă un farmec blând şi grațios care îi lipsea cu desăvârşire în egocentrismul de până acum.

La întoarcere, descoperim în bucătărie urme de şoarece, ceea ce ne face să evacuăm tot ce e comestibil în frigider şi în cameră şi să trecem prin bucătărie numai în grabă şi cu grijă. E ridicol cum unor atât de înfocaţi admiratori ai lui Jerry poate să le fie frică de un biet şoricel, dar asta e situaţia.

Iau Ulcerotrat şi Tagamet şi mă simt puţin mai bine, deşi singura poziţie în care nu mă doare este cea de culcat.

6 septembrie

Negruțu a debutat în meseria de motan prinzând cu adevărată artă şoarecele care alerga printre sticle şi pahare, reuşind să nu spargă nimic. A urmat „jocul cu şoarecele”, care mie îmi face întotdeauna rău şi care de data aceasta se desfăşura în prezența lui Blondel, care îl urmărea umilit de a nu fi prins încă nici unul în viață, dar destul de *fair* pentru a nu încerca să intervină.

Mi-e din ce în ce mai rău. Romi termină singur culesul prunelor cu sentimentul că a mai încheiat (cel puțin din punctul de vedere al muncilor agricole) un an. Toată ziua a fost cald ca vara, apoi seara a început să se înnoreze, şi noaptea, să plouă. Romi se felicită pentru terminarea culesului înainte, eu fac legătura între starea mea şi starea meteorologică.

7 septembrie

Toată ziua plouă mocăneşte şi temperatura scade cu zece grade: 15 grade la prânz. Cedez insistențelor lui Romi şi propriului rău şi rămân în pat, unde – grație ploii, desigur, dar şi doctoriilor care conțin calmante – dorm împreună cu pisicii trei ore. Mă trezesc mult mai bine. Romi a făcut foc în sobe şi totul în jur este liniştitor, apoi după 7 seara curentul se întrerupe, Romi lucrează în camera lui la lumina lumânării, eu citesc tot la lumânare (am cumpărat din fericire două pachete de la cooperativă, poloneze). Descoperim că e mult mai plăcut decât la lampă şi nici nu fac miros. Când stau în pat şi mănânc regim nu mă doare nimic, iar starea de boală îmi dă un fel de dispensă de la celelalte suferințe. Foşnetul hârtiilor lui Romi şi pozițiile fericite în somn ale pisicilor îmi dau un sentiment de protecție şi chiar de beatitudine. Răul e departe sau, în orice caz, nu sunt obligată, mai mult chiar, nu am voie să mă gândesc la el. Adormim la 11.45 fără ca lumina să fi revenit.

8 septembrie

Nu mai plouă, dar cerul este ca de fier şi bate un vânt rău, ascuţit. Nelinişţea trece din aer în sufletele noastre. E din ce în ce mai frig şi – deşi în casă e plăcut (afară sunt 12 grade) la gura focului, ocupată de pisicile care torc fericite – suntem din ce în ce mai neliniştiţi. Pe stradă trece de câteva ori şeful de post însoţit de un civil care ne privesc insistent casa, ceea ce îl face pe Romi să tragă concluzii care mie mi se par exagerate, deşi ştiu că nimic nu este nici imposibil, nici exclus. Dar vecinul Tudorel – care vine să ne ceară câţiva litri de benzină pentru a merge cu maşina unui prieten la Vlad Ţepeş la moară – ne povesteşte că miliţia a făcut o descindere la frumoasa Daniela (fetiţa obraznică şi descurcăreaţă care venea în urmă cu numai câţiva ani să mă roage să-i fac temele), care acum are vreo 18-19 ani, este cofetăreasă la Giurgiu şi este bănuită de a fi amestecată într-o senzaţională spargere, operată la magazinul Bucur Obor şi evaluată la câteva milioane de lei. Se pare că o parte din banii furaţi au fost cheltuiţi în compania Danielei şi a unei alte comănence la mare. Ne amuzăm de importanţa interlopă pe care o capătă Comana şi ne simţim puţin ca la sfârşitul lui *Conu Leonida*. Suntem însă prea umiliţi pentru a ne distra cu adevărat. Chiar dacă bănuielile se dovedesc neîntemeiate, presimţirile continuă să fie negre. De altfel, toată ziua este atât de întunecată, încât pare aproape noapte. Din fericire s-a reparat lumina. Nu am puterea să scriu şi nici să citesc ceva serios. Răsfoiesc almanahuri vechi, o carte despre homeopatie, una despre răscoala de la 1848 în Transilvania. Romi nu scrie nici el. Îşi caută de lucru, mai pune lemne pe foc, vibrează ca un ac de seismograf la cea mai mică mişcare în exteriorul duşmănos bântuit de nori, de vânt şi de întuneric. Numai gândul că am fi putut fi pe o asemenea vreme la mare ne mai îndulceşte.

9 septembrie

Zi rece, dar luminoasă, mai optimistă decât cea de ieri. Criza de ulcer pare să cedeze. Dacă Romi s-ar aşeza la scris, dacă ar putea reîncepe să scrie înnodând firul rupt de întâmplările legate de interdicţia mea, totul ar deveni suportabil. Sau cel puţin aşa mi se pare. Astfel însă, urmărindu-l cum iese şi intră în casă, cum aduce lemne, cum face focul, cum meştereşte ceva la maşină (care întotdeauna din cauza umezelii refuză să pornească), făcând orice, inventându-şi orice treabă numai să nu se aşeze la scrisul care îl înspăimântă, mă simt vinovată faţă de el, vinovată de propriul meu destin pe care este obligat să-l poarte şi el, pe care îl poartă în fapt cu atâta dragoste şi bunătate, deşi este atât de diferit de propria sa fire. Evident mai sensibil decât mine, sau în orice caz sensibil în alt fel, Romi plăteşte mai scump decât mine întâmplările vieţii mele, în care este atât de organic implicat, dar pe care nu poate nici să le prevadă, nici să le determine. Aceasta este vina mea cea mai mare, o vină pentru care sufăr, dar la care nu pot renunţa decât în schimbul uneia şi mai mari faţă de mine însămi.

Pe la prânz vine Tudor Anghel să ne anunţe că am fost sunaţi la telefonul lui de la Cluj şi că vor reveni la ora 16. Mâncăm – eu, piure din ultimii cartofi, Romi face improvizaţii, ca întotdeauna când eu ţin regim – şi plecăm spre telefoane îngrijoraţi, convinşi că e vorba de o veste rea, una bună (intrarea la facultate a lui Horică) putând fi transmisă. Din fericire, adevărul e că Horică a intrat, şi încă cu o medie mare, al 15-lea din 850 de candidaţi. Veseli de această veste bună aproape neaşteptată (ultimele două insuccese ne făcuseră să ne pierdem încrederea în el) şi de vremea din ce în ce mai bună, mai blândă, pierdem vremea prin sat, o căutăm pe soţia lui nea Balgioi, bătrânul de optzeci şi ceva de ani care în urmă cu vreo trei ani ne-a

reparat acoperişul de stuf al pătulului stând cocoţat pe muchia de papură şi umplându-ne de admiraţie. De fapt îl admirasem nu numai pentru curajul şi dibăcia sa, ci şi pentru perfecta luciditate, pentru inteligenţa şi umorul cu care ne-a povestit întâmplări din cele trei războaie la care a luat parte: cel balcanic din 1913 şi cele două mondiale. Era îmbrăcat, aşa cum mai umblă puţini bătrâni, cu acei pantaloni de stofă aspră croiţi ciudat, cu umflături pe coapse ca ai cavalerişţilor şi cu bete în jurul gleznei, ca şi cum ar fi trebuit să intre în cizme, şi cu o cămaşă albă de pânză ţesută în casă şi brodată cu alesături, deosebit de frumoasă. Ne-a spus de atunci că este făcută de nevastă-sa, care e vestită pentru cusăturile ei, şi de atunci mi-am propus să o rog să-mi coasă şi mie o cămaşă comăneană. De când a apărut zvonul şi apoi certitudinea demolării, acest gând, amânat înainte ca neesenţial, mi s-a întărit ca o obligaţie de a salva ceva din trecutul care dispare.

O găsim pe baba Vica, trecută şi ea de 80, la fel de întreagă şi vie la trup şi la minte ca şi soţul ei. Este vizibil flatată că la vârsta ei mai are oferte de lucru, şi tocmai de aceea se lasă cucerită greu, după semiproteste că nu mai vede, că nu mai poate. Ne dăm seama că e o formă de cochetărie şi intrăm în jocul ei, care ne amuză şi ne impresionează. Când ajungem în casă înţelegem însă că ceea ce spunea bătrâna are şi un substrat dramatic. Ea argumentase că nu va reuşi să facă bluza până ţine soarele, că pe frig nu mai poate coase, şi noi nu înţeleseserăm legătura dintre soare şi cusut. Abia intrând în odaia bătrânilor, în tavanul căreia era agăţat un bec de 15 waţi, ne-am dat seama la ce se referea. Nu poate coase decât afară, şi afară nu poate sta decât până ţine căldura. Becul de 15 waţi (care nici nu are forma unui bec obişnuit, ci seamănă mai mult cu vechile lămpi de radio) i-a fost pus de noră ca să nu consume mult curent şi li se percepe pe el 30

de lei pe lună din cei 250 pe care îi primesc pensie de la colectivă. Aberante, cifrele au făcut pentru o clipă ca întreaga realitate să-mi apară fantastică sau cel puțin să am intuiția felului în care trebuie să-i apară ea celor doi bătrâni. Cred că nu m-am exprimat bine: fantastică este cuvântul potrivit pentru o realitate în care nici considerentele de logică, nici cele de morală nu-şi mai au locul, iar absurdul încetează să se închege din semnificații răsturnate, rămânând numai o plasmă din care se coagulează cel mult metafore şi simboluri. Dacă după o viață de muncă inteligentă şi rațională (nea Balgioi era nu numai meşter în învelirea caselor cu stuf, dar şi un pescar şi vânător iscusit şi, bineînțeles, mai presus de toate, un țăran şi un viticultor), după participarea la trei războaie şi creşterea câtorva copii (dintre care unul mort, la rândul lui, în război), această pereche – ce poate fi privită la urma urmei ca o celulă a ființei naționale – are dreptul, în țara şi în casa sa, la suma de 250 de lei (echivalentul a 30 de kilograme de pâine!), atunci e firesc ca lumea să le apară fantastică. Nea Balgioi a fost primul care ne-a povestit despre somnii mai mari decât omul care se prindeau în bălțile Neajlovului, despre nuferii mai mari decât nişte străchini care pluteau pe ape, despre căpriorii care veneau şi se urmăreau, în perioada iubitului, pe ulițele satului. Nu mă îndoiesc că în mijlocul acestui opulent paradis casele erau de paiantă, mai mult decât primitive, mă întreb însă dacă mai primitive totuşi decât părțile comune ale viitoarelor blocuri de patru etaje...

La întoarcere, l-am întâlnit pe drum pe brigadierul silvic Tudose, cel de la care am cumpărat casa, care ne-a salutat cu mare uimire, mărturisindu-ne că ştia de la fiica lui, care aflase de la Bucureşti, că am rămas în America. În prima clipă n-am făcut decât să neg amuzată – stătusem toată vara la Comana, ar fi fost mai simplu, decât să creadă, să

verifice informația făcând un ocol pe strada noastră –, dar apoi, după ce am rămas singuri, mi-am adus aminte că auzisem că, într-o şedință la Consiliul Culturii, cineva a spus că ei au greutăți cu cărțile mele în timp ce eu mă plimb în străinătate, şi deodată m-a cuprins o mare spaimă, o frică aşa cum de mult nu-mi mai fusese, frică în fața descoperirii perfidiei acestui zvon, evident dirijat: nimeni nu avea de ce să se mire că am dispărut din *România literară*, din moment ce vor afla că nu mai sunt în țară, şi nimeni nu va mai avea de ce să-mi admire curajul din moment ce el nu era decât anticamera fugii. Nu numai solidarizarea cu mine devenea imposibilă, ci şi tot ce scrisesem până atunci îşi pierdea mult din valoare pentru că nu mai venea de la un frate de suferință, ci de la o ființă protejată, cu alte perspective şi posibilități. Am avut deodată senzația că sunt îngropată de vie, fără să am siguranța că mă va mai găsi cineva vreodată, pentru că nici măcar nu s-a pus vreun semn deasupra mormântului.

Seara, la o mişcare bruscă, îngrozitor cuțit în stomac, aşa cum mi s-a întâmplat la mare acum doi ani.

10 septembrie

Am fost la Gostinari ca să cumpărăm cartofi. Nu mai avem nici o bucată şi pireul de cartofi este unul dintre puținele lucruri care nu-mi fac rău, în afară de lapte. Cum nu se găsesc nici la aprozar, nici la piață în Bucureşti, şi cum prin sat circulă legende şi zvonuri despre cartofii colectivei din Gostinari, plecăm într-acolo cu Tudorel. Dar asta numai spre seară. Restul zilei, speriată de durerea din ajun, stau în pat, dar pentru că vremea este din nou foarte frumoasă îmi pun patul pliant între flori şi mă las în voia liniştii idilice. Când nu e nevroză chinuitoare, aşteptarea în care mă aflu, ca şi boala, nasc în mine un fel de linişte necunoscută în

restul timpului, explicabilă prin brusca dispariție a obligației de a scrie. Obligație față de mine însămi, desigur, dar tocmai de aceea isterică şi obsesivă, pe marginea nebuniei. De când mă ştiu ceasurile păreau să se învârtă prea repede şi în zilele, în orele, în minutele pe care le aveam nu reuşeam să înghesui tot ce aş fi vrut să intre, iar acum, deodată, ceasurile par să se fi oprit. E ca şi cum s-ar face deodată linişte într-un zgomot care păruse fără sfârşit şi, chiar dacă ştiu că sursa liniştii s-ar putea dovedi amenințătoare, nu mă pot împiedica să mă bucur de răgazul şi binefacerile tăcerii. Stau, deci, toată dimineața întinsă între flori, citind, notând idei, jucându-mă cu pisicii, fără să fiu neliniştită că timpul se scurge fără rost, fără să sufăr pentru fiecare oră care trece. Apoi, spre seară, după ce mâncăm, plecăm cu Tudorel la Gostinari unde nici vorbă să fie abundența de cartofi despre care auzisem, dar reuşim să găsim totuşi un țigan care să ne vândă un sac de 30 kg (pe care îl împărțim egal cu Tudorel şi dl Boris, care ne-a rugat să-i cumpărăm şi lui) cu 10 lei kilogramul. Ne întoarcem fericiți de achiziție, deşi realizăm precaritatea şi chiar ridicolul reuşitei noastre: cu o sută de lei am cumpărat o plasă de cartofi!

Seara vin la noi doamna Jeana şi Vlad, fiul ei, care mă roagă să-i dau o carte (orice carte) cu dedicație, pentru un chirurg care urmează să-i opereze o prietenă bolnavă de cancer. Utilitatea literaturii...

duminică, 11 septembrie

Duminică frumoasă şi, pentru prima oară în vara asta, liberă! Ce minune! Din nefericire nu ne bucurăm prea mult de libertate. Tocmai ne aşezaserăm la scris, când s-a auzit o maşină. Familia Mularidis. Au stat între 11.30 şi 6.30, iar între 1 şi 4 a fost şi coana Mita într-o de mult proiectată vizită protocolară. Masă lungă, amestecând ce-au adus ei cu

ce avem noi, discuții care mie mi se par interesante, ca o documentare, pe Romi, cu evidență, îl enervează pentru că l-au luat de la scris. Familia Mularidis mi se pare foarte interesantă, fiecare dintre ei în felul său fiind un exemplar deosebit de reprezentativ şi un produs al epocii noastre. În acelaşi timp sunt nişte oameni drăguți şi sensibili, încât analiza caracterelor tipice apare, făcută pe ei, şi mai aberantă, şi mai monstruoasă. El este arhitect şi este grec, şi ambele trăsături sunt de natură, în condițiile ultimilor ani, să-l facă nefericit. Ca arhitect-şef de secție al institutului care proiectează şi înlocuieşte Bucureştiul, trăieşte o continuă tragedie legată nu numai de terfelirea tuturor concepțiilor sale artistice, dar şi aproape zilnica umilire în contactul cu cei mai înalți reprezentanți ai puterii. Acum este distrus, de exemplu, pentru că – cu o zi în urmă – adjunctul primarului, cu care este în permanentă legătură profesională prin forța lucrurilor, a urlat la el făcându-l „poet" şi l-a dat afară din birou. Se pare că asemenea scene sunt cum nu se poate mai obişnuite şi uneori nu lipsesc nici îmbrânciturile, loviturile fizice. L-am întrebat de ce n-a replicat, de ce suportă? Mi-a răspuns puțin uimit, ca şi cum ar fi fost pus pentru prima oară în fața acestei întrebări, că alternativa este desfacerea contractului de muncă cu interdicția de a mai putea fi angajat în Bucureşti. Părea însă mai curând nesigur. Evident, nu i se întâmplase nimănui. Nimeni nu încercase alternativa. Ca grec, suferea pentru că nu se poate hotărî să plece în Grecia, să-şi schimbe viața cu totul, să o ia de la capăt, dar nu poate renunța nici la ideea că numai de el ar putea depinde s-o facă. În ceea ce o priveşte pe Coca, ea îşi petrece tot timpul zbătându-se să obțină relații pentru ocazii speciale de hrană, îmbrăcăminte etc. Ea duce cadouri şefului rețelei de distribuire a alimentelor prin comandă telefonică (care nu poate fi folosită pentru că telefonul este ocupat fără încetare) pentru ca să

obțină comenzi; cadourile respective le găseşte fiind atentă cu responsabila unui magazin de porțelanuri, iar din comenzile respective mai dă unui alt şef, care-i face rost de repartiții la casele gospodăriei de partid la Sinaia, şi unei inginere care o introduce la fabrica de confecții, ca să cumpere produse de export. Tot acest lanț al slăbiciunilor (infinit mai complicat de fapt, pentru că pentru fiecare produs are o întreagă rețea) îi ocupă tot timpul şi toată energia, autoconsumându-şi rezultatele, asemenea unei maşini de produs combustibil, care produce tot atâta combustibil cât consumă pentru producerea lui. Rezultatul jalnic al acestui efort fizic şi psihic (uneori pătrunde până la cine ştie ce nivel dându-se drept altcineva, forțând portarii şi secretarele etc.) este obținerea unui nivel de trai puțin peste media mizeră. Şi totuşi nici unul, nici altul nu-mi provoacă repulsie sau revoltă, ci simpatie şi milă, pentru că sunt nişte oameni absolut normali, care în vremuri normale ar fi fost cinstiți şi demni de stimă, şi-ar fi făcut meseriile lor cu conştiinciozitate şi poate talent (cât suflet punea Coca la casa de copii unde lucra şi cu ce suferință îmi povestea despre incredibilele nedreptăți care se făceau împotriva micilor orfani); n-ar fi deranjat pe nimeni şi ar fi fost în felul lor utili societății, în timp ce acum (pentru că erau slabi, e adevărat) deveniseră nişte aberații sociale.

Să nu uit: Doru Mularidis susține că zidul de la intrarea bucătăriei, dacă nu e reparat urgent (reparație complicată, cu subzidire), se va dărâma de la sine, poate chiar în toamna asta. Dar cine are forța morală şi materială a unei reparații?

luni, 12 septembrie

Cea mai neagră zi de după 31 august. Plecăm la Bucureşti, ca de obicei mai târziu decât am fi vrut, oprindu-ne ca să

cumpărăm de la piața de pe Argeş (care este în curs de desfiinţare pentru că se întinde şantierul canalului pe suprafaţa ei) vinete ca să punem pe iarnă. Ajungem la Bucureşti prea târziu pentru obişnuita întâlnire de la ora 1 la *România literară*, aşa că îi telefonăm lui Zigu să ne întâlnim să vedem ce mai e nou. O găsim pe Ada, care ne spune că şi Zigu ne caută ca să ne spună ceva important, să rămânem în aşteptarea telefonului lui. Într-adevăr, peste câteva ore de aşteptare Zigu telefonează, dar nu ne putem vedea pentru că e înnebunit: sora lui din Israel, venită la Băile Herculane şi în trecere prin Bucureşti, şi-a pierdut (i s-au furat) actele, deci umblă cu ea pe la autorităţi să înlocuiască paşaportul. Trebuie neapărat să ne spună ceva, ne va telefona după-masă. Stăm cu rândul lângă telefon, mai întâi eu, apoi Romi, în timp ce eu dau o fugă până la Geta să-i spun *la mulţi ani*. E ziua ei. „Fuga" durează mai mult decât credeam pentru că nu găsesc niciunde flori şi pe deasupra nu pot folosi nici maşina, pe care nu mai îndrăznim să o folosim până nu o vede un meşter. Oboseală şi descurajare, agitându-mă prin cartierul gării mizer, aglomerat de lume exasperată de sărăcie şi grabă, căutând o floare şi găsind în cele din urmă numai un asparagus. Ajung la Geta, şi, în timp ce stăm de vorbă descurajate amândouă, soseşte Romi să mă caute: Zigu i-a telefonat de la Daniela că ne aşteaptă acolo.

La Daniela, Zigu şi Ada ne aşteptau, compătimitori şi sumbri. Câteva minute de conversaţie oarecare, după care Zigu se ridică şi-mi spune că are să-mi comunice ceva. Mă ridic şi eu, iar Romi ne urmează. Mergem după Zigu, care traversează culoarul şi intră în baie. Deşi evident momentul e dramatic, nu pot să nu remarc ce absurdă e această manevră: Ada ştia, evident, despre ce e vorba, deci rămânea Daniela, în casa căreia eram şi căreia oricum aveam să-i spunem totul. Rămâneau, desigur, microfoanele, dacă ne

dădeam importanță. Deci, în baie, Zigu s-a instalat pe capacul WC-ului, iar noi pe marginea căzii, şi am aşteptat. Unul dintre noi a dat drumul apei în chiuvetă. Totul se desfăşura ca în cele mai proaste filme cu ilegalişti şi, dacă Zigu nu ar fi fost atât de serios, cred că aş fi izbucnit în râs.

Comunicarea care comportase atâtea precauții cuprindea două trepte: prima, privitoare la caracterul şi originea interdicției de publicare: venea direct de la *România literară*. Nu era vorba, aşa cum bănuisem de altfel, numai de interzicerea rubricii din *România literară*, ci de interzicerea oricărei publicări, ba chiar a simplei apariții a numelui (au fost anunțate editurile, chiar şi cele cu care nu am colaborat niciodată, ca Junimea, revistele, ba a fost pusă în discuție chiar şi o carte a lui D. Micu despre generația ’80, în care numele meu apărea într-o simplă înşiruire). A doua treaptă a comunicării venea de la G.R., care îmi transmitea înspăimântat că este mai bine să nu ne mai vedem, spaimă care trecuse aproape în întregime asupra lui Zigu şi avea şanse să ne cuprindă şi pe noi. Din aceeaşi înspăimântată sursă mi se transmitea sfatul să fac memorii la cel mai înalt nivel şi la cea mai înaltă nivelă. Pe parcursul expunerii lui Zigu, a intrat în baie Fane, care tocmai se întorsese acasă şi nu ştia nimic şi s-a crucit găsindu-şi baia plină de oameni, dar a uitat pentru ce intrase şi a rămas şi el să-l asculte pe Zigu, pătrunzându-se de spusele lui şi lăsându-se cuprins de spaimă, nu ca urmare a interdicției mele – pe care nici nu ştiu în ce măsură un nescriitor o poate realiza –, ci ca urmare a spaimei lui G.R. Îi priveam şi îmi făcea mult mai rău reacția lor – pe care de altfel făceau tot ce puteau să şi-o înfrângă şi să şi-o ascundă – decât faptele propriu-zise şi îmi venea să plâng nu pentru că nu mai puteam publica, ci pentru că îmi dădeam seama cât le e de frică să stea cu noi şi cum abia aşteaptă să plecăm. Tocmai voiam să o facem, când a intrat în baie, grăbită, Ancuța care, mioapă,

realizând doar în a doua secundă că baia nu e goală, a dat un țipăt şi era să leşine. Am izbucnit în râs, au râs după mine şi ceilalți, şi ne-am ridicat să plecăm. Am mai mers până la colț cu Ada şi Zigu, noi mulțumindu-le (şi o fac din toată inima, pentru că faptul că le e frică dă curajului şi prieteniei lor o valoare mai emoționantă) şi ei încurajându-ne, apoi am luat-o fiecare spre casă, ei prin noroaiele şi dărâmăturile Pieței Buzeşti, noi printre cocioabele şi hârtoapele Străzii Berzei. Se făcuse poate nouă seara, era un întuneric absolut, îndulcit din loc în loc de câte un geam luminat slab care lăsa să se vadă un interior sărac, cu familia strânsă în jurul mesei şi câte un televizor la care se cântau imnuri, neprivit de nimeni. Eram singuri şi puteam în sfârşit să înțelegem ceea ce aflaserăm. Interdicția însemna pentru mine în afara *României literare*, şi mult mai mult decât ea, oprirea cărții din „Biblioteca pentru toți", care îmi strângea la un loc, într-o extraordinară şi norocoasă selecție, toate cărțile de până acum, şi oprirea *Arhitecturii valurilor*, care ar fi trebuit să apară la anul la Cartea Românească, volum de versuri pe care îl descopăr cu uimire ca cel mai bun de până acum. Pe lângă aceste nenorociri, laşitatea lui G.R., departe de a mă jigni sau întrista, apărea ca o adevărată binefacere. Ne consumase atât de mult de-a lungul ultimilor ani prietenia lui silnică, schizofrenia relației cu un om pe care îl judecam din numeroase motive şi căruia nu-i puteam nega totuşi anumite calități sentimentale şi admirația (interesată) pe care ne-o purta, după cum, din cauza vârstei lui înaintate, mult mai mult decât din cauza funcțiilor lui înalte, nu puteam să-i răspundem pe măsura insensibilității lui structurale, care ieşea la suprafață chiar şi atunci când era însuflețit de cele mai nobile intenții. Ne consumase atât de mult această intimitate silită cu „puterea" căreia îi aflam astfel întreaga slăbiciune, încât faptul că altcineva (chiar el!) rupsese în locul nostru relațiile

nu putea decât să ne bucure şi să ne facă să respirăm uşuraţi. Şi asta chiar dacă urma să avem de suferit de pe urma acestei bruşte încetări a relaţiilor, din partea celor ce nu îndrăzneau să ne lovească până acum tocmai din cauza acestor relaţii. Ajunşi acasă, am schiţat, înainte de a adormi, textul unui memoriu pe care aveam să-l trimit tuturor celor ce puteau fi implicaţi în această poveste, un memoriu scurt şi uimit de cele ce se întâmplă, atrăgând atenţia asupra absurdităţii lor.

13 septembrie

Drum cu tramvaiul la Casa Scânteii. Maşina nu mai poate fi folosită. De fapt, aflăm cu surprindere că, din cauza demolărilor din Piaţa Buzeşti, tramvaiul spre Casa Scânteii nu mai circulă din Virgiliu, ci de la biserica Sf. Iosif. Imensă aglomeraţie, reuşim în cele din urmă să ajungem în mai mult de o oră, tramvaiul ocolind într-un fel demenţial prin Piaţa Chibrit şi Calea Griviţei. Deşi îmi pare rău de timpul pierdut, simt un fel de satisfacţie – masochistă poate – din coborârea la nivelul tuturor. De altfel, cred că una dintre sursele curajului meu este ruşinea pe care o simt atunci când am mai mult decât cei care au cel mai puţin şi mulţumirea, împăcarea pe care mi-o dă faptul de a suferi alături de ceilalţi. Asta nu înseamnă că aglomeraţia şi mizeria din tramvai nu mă umilesc, dar ele o fac şi atunci când trec în maşină pe lângă ele, o fac prin simplul fapt că există.

La Casa Scânteii, în timp ce Romi merge cu articolul la *România literară* (eu nu mai am ce căuta acolo), intru la Domnica să iau paginile din *Arta fugii* pe care i le dădusem să le bată. La ieşire mi se aruncă de gât Doina Uricariu, care mă felicită cu un elan care îmi face rău fizic (şi avea să-mi fie rău apoi toată ziua), că e fericită că m-am întors totuşi

din America, că i se spusese că am rămas acolo, dar ea nu crezuse.

— Dar că nu mai am voie să public nu ți s-a spus? am întrebat-o.

Nu, nu aflase. Ea, care este prin atâtea fire legată de *România literară*, unde publică aproape săptămânal! Ştiu că am tendința să exagerez, ridicând la rang de simboluri fapte mai mult sau mai puțin întâmplătoare, dar presimt că sărutul Doinei Uricariu, ca şi fraza lui Ştefan Bănulescu din perioada scandalului cu poeziile din *Amfiteatru*, nu-mi va mai ieşi din minte.

După-masa vine pe la noi Nicu Jurcă, colegul de liceu al lui Romi; îmi aduce Histodil, corespondentul unguresc al Tagametului, ceea ce mă va face să mă pot trata fără economie (mai aveam numai câteva bucăți), şi somnifere, ca să nu mai avem spaima nopților. Apoi ne dă împrumut maşina lui ca să putem merge la Domnica în Drumul Taberei să batem la maşină memoriile (maşina noastră de scris e la Comana), altfel, la acea oră de vârf, drumul ar fi fost o aventură. Ne întoarcem seara cu memoriile dactilografiate, parcăm maşina unde ne spusese şi-i înapoiem cheile, mulțumindu-i. (Mă înduioşează felul în care prietenii noştri nescriitori ştiu să ne fie de folos când avem nevoie de ei.) Seara, mai citim memoriile, încercând să le privim cu ochii de peste ani, cu ochii cu care am citit noi memoriul lui Blaga către Gheorghe Gheorghiu-Dej (publicat chiar de omul căruia îl predase). Cred că nu voi avea de ce să-mi fie ruşine de el, în orice caz, nu de frazele care îl compun, cel mult de faptul de a fi acceptat ideea de a-l face.

14 septembrie

Împreună cu Romi mergem şi predăm memoriile la Biroul de Informații al C.C. şi primim în schimb trei cartonaşe: alb,

roz şi galben. Romi pleacă apoi cu maşina la service, iar eu o iau încet în sus pe Calea Victoriei. Din tot ce mi se întâmplă, cel mai revoltător mi se pare zvonul cu rămasul în America, şi pe acesta depinde de mine să-l infirm. Urmează să înceapă Festivalul Enescu şi încerc să fac rost de bilete: un bun prilej de a fi văzută şi poate – deşi am tendința să mă închid la Comana şi să nu mai văd nici un om – nici atmosfera sărbătorească a sălilor de concert nu ne va strica. Iau de la magazinul „Muzica" programul festivalului şi notez concertele interesante: 5 sau 6. Din păcate, chiar la ele nu găsesc bilete. Romi uitase să-mi dea nişte sfaturi şi se întorsese din drum, consumându-se mereu mai mult decât mine şi făcându-mă să mă topesc de părere de rău pentru timpul şi sufletul lui, iar pe drum ne întâlnim cu Daniela. Stăm puțin de vorbă, se întoarce cu noi din drum, dar ca de atâtea ori fără să simțim o reală comunicare. Văzând-o de departe, era întunecată şi tristă, are probabil necazuri pe care nu are puterea să le mărturisească, să se descarce. Oricum, lipsa ei de comunicare, ca întotdeauna, mă întristează şi mă face să mă simt, să ne simțim şi mai singuri.

La Uniunea Scriitorilor, predau preşedintelui, împreună cu o scrisoare, copia memoriului depus (să nu uit privirea brusc speriată) şi sentimentul meu de milă pentru spaima aceea derizorie şi mută din ochii lui D.R.P., care râdea tare vorbind ceva despre un meci de fotbal şi s-a oprit văzându-mă şi m-a privit înspăimântat de tot ceea ce reprezentam, de tot ceea ce el nu voia să *recunoască* că există, apoi stau puțin de vorbă pe scări cu doi critici optzecişti şi, deşi ne cunoaştem puțin, indiferența lor față de situația mea (pe care se vede că o ştiu) mă umple de tristețe.

Tocmai lăsasem lui D.R.P. scrisoarea în care scrisesem că o nedreptate întâmplată unui scriitor se răsfrânge asupra tuturor şi îi priveşte şi pe ceilalți pentru că de fiecare dată e

implicat nu X sau Y, ci scriitorul, noțiunea de scriitor. Dar acestor tineri (alături de care, paradoxal, nu mă simt mai bătrână, ci, dimpotrivă, mai lipsită de prevedere, mai puțin calculată, mai negândită şi mai altruistă decât precauția lor de definitiv adulți) le e indiferent nu numai faptul că nu mai am dreptul să public, ci şi acela că am publicat ce am publicat. Le e, poate, indiferent totul în afară de propria lor persoană (de altfel, tema discuției a fost respingerea de către unul dintre ei, proaspăt redactor la Litera, a unui volum al poetului de la Alba, la urma urmei coleg de generație, talentat ca şi el, respingere de care nici nu-şi mai amintea). Am plecat foarte tristă, având revelația – într-o bruscă lumină lipsită de iluzii – că viitorului, sau în orice caz viitoarelor generații, puțin o să le pese de ceea ce mi se întâmplă mie azi, de ceea ce sufăr sau de ceea ce aş putea să pățesc. Tot ce va conta va fi opera pe care voi fi în stare să o scriu în acest timp, operă pe care fiecare întâmplare de acest fel mi-o subminează prin deprimare şi boală. Poate tocmai pentru că eram atât de amărâtă, următoarea întâlnire, cu Barbu Brezianu, care m-a îmbrățişat în mijlocul drumului, sărutându-mă şi felicitându-mă, spunându-mi că e mândru că-i contemporan cu mine etc., mi-a făcut o plăcere mult mai mare decât ar fi fost firesc. Mă înțeleg numai cei ce au suferit? Sau pur şi simplu tinerii sunt indiferenți la problemele moral-politice? Sau eu aparțin unor generații revolute, în spiritul şi în admirația cărora evoluez? Poate că adevărul ia din fiecare întrebare câte puțin.

Am trecut pe la Geta, apoi, descărcată sufleteşte şi limpezită, m-am dus acasă unde m-am apucat să coc vinetele cumpărate şi să le pun pentru iarnă. Viitorul în care eu urmează să nu mai public, deci nici să nu mai câştig nimic, se dovedeşte destul de puțin atrăgător, şi iarna care vine trebuie să ne găsească cel puțin cu conserve de legume.

După ce Romi se întoarce de la service (unde maşina nu s-a reparat, dar meşterul ne dă voie să mai facem un drum la Comana înainte de a o demonta fără siguranța că va mai putea s-o monteze la loc), în continuarea gândului la iarna care ne aşteaptă, mergem până la Bucur Obor, unde văzuserăm nişte conserve de mazăre prefiartă, bune şi ieftine, cumpărăm 15 cutii. La ieşire, în timp ce rămân alături de piramida de borcane în aşteptarea lui Romi cu maşina, scenă comică: toți trecătorii se opresc, citesc eticheta, mă întreabă de ce am cumpărat atâtea, le răspund că am mâncat şi sunt bune, şi atunci se reped în magazin şi ies la rândul lor încărcați de borcane. Reclamă: fata cu mazărea! La întoarcere, ne oprim la un cinematograf şi vedem o comedie veche: *Desculț în parc*, cu sentimentul inconştienței şi nepăsării la timp din studenție, un sentiment care ne-a revenit miraculos odată cu interdicția.

joi, 15 septembrie

Ne aşteaptă o perioadă nu se ştie cât de lungă (pentru că nu se ştie când vom fi în stare să procurăm piesa defectă, dacă nu va putea fi reparată) fără maşină, deci trebuie să profităm de acest ultim drum motorizat la Comana pentru a duce lucrurile grele strict necesare. În primul rând butelia umplută de aragaz. Pentru asta va trebui însă să reuşesc să o umplu. Plecăm de acasă de dimineață. Romi rămâne la Casa Scânteii, iar eu plec mai departe, în Dămăroaia, la depozitul de butelii, fără prea mare speranță. Ştiu că buteliile se dau pe cartelă, ştiu că eu nu am cartelă, tot ce pot să sper este că voi îndupleca pe vreun muncitor sau funcționar să-mi dea una cu suprapreț sau că îl voi găsi pe bătrânul speculant care ne-a salvat şi luna trecută. Coada la ghişeu este mare, aşa că n-am nici o şansă direct de la stat, întreb pe vreo doi şoferi de camioane cu butelii, dar tot

fără rezultat, când, ca prin minune apare bătrânul. Mă duc la el şi îi spun că ne-a mai dat şi altădată, îmi era frică că nu mă recunoaşte şi se teme să-mi dea. Când colo, sigur de el îmi spune:

— Da, dar acum e mai scump. Credeam că nu-şi aminteşte cu cât ne-a dat-o.

— Ştiu, îi confirm, o sută de lei (preţul oficial este 41).

— Atunci era 100, acum e 150.

Mă vede descumpănită şi adaugă:

— Dar, pentru că vă cunosc, 125.

Asta înseamnă că data viitoare va fi 150 fără discuţie. Bineînţeles că îi dau. De fapt, sunt chiar foarte mândră că am reuşit să rezolv problema atât de repede. Mă întorc la Casa Scânteii şi-i găsesc pe Romi şi pe Roger în maşină ca nişte complotişti. Se pare – cel puţin Roger aşa susţine – că în secţia de propagandă se duc lupte grele pentru salvarea mea, cei raţionali realizând că această condamnare reprezintă o nouă escaladare a nebuniei.

Mă îndoiesc că vor reuşi, mă îndoiesc chiar că încearcă, şi mă îndoiesc chiar că aş vrea să reuşească.

De la Casa Scânteii trecem să-i luăm pe Sanda şi pe Roger, care îşi vor petrece ziua cu noi la Comana. E o vizită proiectată de ani şi care realizându-se, la iniţiativa lor, în aceste condiţii ne emoţionează. Aşteptându-i în faţa blocului, mă întâlnesc cu Eugen Simion şi Dolfi Solomon. Impresionaţi şi solidari, simt că suntem din acelaşi aluat, chiar dacă ingredientele folosite sunt în cantităţi deosebite. Compar impresia de nesiguranţă pe care mi-o lasă întâlnirea cu ei cu aceea de pustiu pe care mi-a lăsat-o aceea cu „tinerii” de ieri.

Străbatem oraşul, Şoseaua Giurgiului, satele demolate şi înlocuite cu blocuri pe şosea (Jilava, 30 Decembrie), şantierul canalului de pe Argeş. Încerc să privesc cu ochii lor, ai unor oameni care nu le văd toată ziua. Îmi fac şi mai

rău. Ajungem la Comana şi microclimatul curţii noastre (verdeaţă, flori, fructe amestecate: struguri printre gutui şi pere) mă linişteşte şi mă face aproape fericită. De cât de puţin am nevoie, de fapt, şi cât de meschină este în ultimă instanţă această liniştire.

Punem masa şi ne simţim acasă şi prieteni. Discuţii interesante, destinse, *normale*. Puţini oameni pe pământ mi-au dat într-o măsură mai mare decât Roger sentimentul normalităţii sau a ceea ce aş vrea eu să fie normalitatea: gingăşie, pudoare, deschidere spre celălalt, atenţie spre celălalt; puţini oameni m-au mai făcut să gândesc că, dacă toate exemplarele umanităţii le-ar fi semănat, istoria universală ar fi cu totul alta. Am vorbit despre multe, despre Ivaşcu, despre psihologia celor „de stânga" în care există mereu, oricât ar fi de curajoşi, de inteligenţi, de revoltaţi, un teritoriu în care se supun orbeşte dogmei, despre Bogza, despre atrocea experienţă medicală a lui Roger şi moravurile din spitale şi despre Ioana. Despre bănuiala (pe care o aveam şi noi, dar nu voiam să ne-o mărturisim) că moartea Ioanei s-a legat şi de revolta ei împotriva racolării proprii, pentru care nu era făcută şi căreia nu avusese putere să-i reziste. Roger ne spune că ştia că Ioana făcea parte dintre cei şase, din redacţie, că prefera să nu se gândească la asta, după cum preferă să nu se gândească la ceilalţi cinci.

La trenul de 5 i-am condus la gară (din cauza unei deraieri provocate de secetă trenul a avut întârziere o oră, oră în care ne-am plimbat prin ţigănia dinspre Vadul Morii). După plecarea lor, am pornit prin sat să aflăm de ce s-a întrerupt curentul şi am aflat cât va ţine oprirea, cauzată de o transformare a liniei, vreo două zile. Vizită la Naum, întâlnire cu Ligia la telefoane. Alarma se dovedeşte neadevărată şi peste vreo oră revine curentul, făcându-ne (pe principiul glumei cu rabinul şi animalele îngrămădite în casă) fericiţi. Totuşi, seara din nou criză de ulcer.

III

duminică, 18 septembrie

Ni s-au terminat din nou cartofii, deci ne încercăm din nou norocul la colectiva din Gostinari, unde un zvon comănean plin de vigoare susține cu încăpățânare că se vând cartofi. Plecăm de dimineață împreună cu nea Marin. Intrăm în curtea colectivei, unde mai aşteaptă câțiva. Spre surprinderea noastră, o găsim şi pe coana Iliuță, cea care venise aseară să ne roage să o luăm şi pe ea cu maşina, dar care dimineața nu venise la ora fixată, iar acum se face aproape că nu ne cunoaşte. Deducem cu greu că venise la noi pentru că bănuia că avem relații, descoperise însă că nu aveam şi acum îi era frică să nu-i încurcăm relațiile ei. Toată lumea aşteaptă pentru că în birou se ține o şedință cu paza contra incendiilor. Nimeni nu îndrăzneşte să pătrundă. Stăm şi noi, aşezați pe o stinghie, priviți cu neascunsă curiozitate de ceilalți şi de câte un conțopist care trece. Nu semănăm probabil celorlalți, nu ne potrivim în cadru. De fapt, ne dăm şi noi seama că suntem caraghioşi, stând şi aşteptând să se termine o formă fără fond, amestecați printre aceşti țărani care fiecare aşteaptă să rămână singur pentru ca „să-şi facă treaba", vorba lui nea Marin, adică să-şi pună în mişcare aranjamentele şi relațiile. Dar ce însemnau, de fapt, într-o asemenea situație relațiile? Ar fi trebuit din prima secundă să descind din maşina trasă până la scară, să intru peste cei din „şedință" şi să spun

(asemenea lui Mircea Dinescu, care se prezenta la telefon „aici *poetul* Mircea Dinescu”, sau asemenea lui Platon Pardău, care spunea tot la telefon despre sine „vorbeşte *scriitorul* Platon Pardău”) că sunt *poeta* Ana Blandiana şi că vreau să cumpăr cartofi. Sau, eventual, să-i iau fără bani, cum făcea un alt poet: Păunescu. Cum însă n-am fost în stare de aşa ceva (am chiar un fel de jenă de a-mi pronunța numele din cauza rumorii pe care o produce de fiecare dată, ca şi cum simpla prezentare ar fi o lipsă de modestie), adică pentru că n-am fost în stare să marchez superioritatea mea față de ceilalți, devin automat inferioara lor. Egalitatea este cel mai greu de realizat, de fapt, de nerealizat. Simplul fapt că nu concep să intru în fața acestor oameni, să-i disprețuiesc pretinzându-mi drepturile (în care, de altfel, nu cred, pentru că nu cred că meritelor mele literare le revine mai multă hrană, de exemplu, decât altora) mă face inferioara lor, pentru că în domeniul micilor lor şmecherii eu sunt o infirmă. Nu ne rămâne decât să avem haz, contemplând cu amuzament personajele dintre care noi suntem cei mai ridicoli. Iar hazul enorm al situației este că noi îl ştim pe inginerul colectivei, a cărui mamă ne-a vizitat în mai multe rânduri şi al cărui frate este graficianul Dan Stanciu de la Cartea Românească. Ar trebui deci efectiv să ne spunem numele şi să spunem ce vrem. Dar nu suntem în stare nici de asta. Simpla idee că aş concura pentru câteva kilograme de cartofi cu numele pus în balanță alături de bani, în locul banilor, îmi face rău. În cele din urmă oprim pe un tânăr care intră şi iese ca acasă (se dovedeşte a fi contabilul colectivei) şi îl întrebăm, fără a ne prezenta, dacă e adevărat că la ei se vând cartofi.

— E adevărat, spune el, dar s-au terminat. Şi bucuroşi de acest răspuns plecăm, spre marea uşurare a „concurenților”.

Ştiu că e caraghios, dar asta e situaţia. Şi totuşi ce bine ar fi fost să fim în stare să rezolvăm spinoasa prolemă a cartofilor pentru iarnă...

Reuşim cu chiu, cu vai să convingem un ţăran să ne vândă zece kilograme pentru noi şi Naumi (cu 10 lei!), cumpărăm şi gogoşari şi, fericiţi că am scăpat din situaţia absurdă şi că vom avea ce mânca câteva săptămâni, ne întoarcem acasă.

Trecem pe la Naum să le dăm cumpărăturile şi, în timp ce stăm cu dl Gellu de vorbă la poartă, ţigănuşii trec în fugă scandând Ana-Blan-di-a-na. Situaţie ridicolă şi misterioasă, care se repetă mereu în Comana, fără să înţeleg ce poate să-i fascineze pe aceşti copii în numele meu pe care evident nu l-au citit pe vreo pagină, ce încărcătură magică, de care eu nu sunt conştientă, poartă pentru ei? Mi-e teamă ca aceste semne de vogă comăneană să nu-l indispună pe dl Gellu. Boala pare să-i fi îndulcit mult egocentrismul, sau să-l fi înlocuit pe cel literar cu unul de natură medicală.

Seara, nea Marin ne spune că pădurea e plină de ciuperci şi hotărâm să ne sculăm în zori şi să mergem la cules înainte de a pleca spre Bucureşti.

luni, 19 septembrie

Ne sculăm într-adevăr, dar nu la 6, cum ne propuseserăm, ci la 7. Dimineaţă extraordinară, căldură blândă, soare printre crengi. În crângul de salcâmi, crăiţe spectaculoase, tinere cu picior bondoc şi capişon strâns cu grijă sau adulte cu pălărie elegantă ridicată pe picior subţire graţios. Pe arătură şampinioane mici, pe jumătate îngropate printre bulgări de pământ şi cochilii de melci. Încă rouă, încă păsări cântând. Fericire limpede, nelegată de nimic, existând pur şi simplu pentru că există, pentru că suntem împreună şi pentru că împreună cu noi este întregul univers şi

Dumnezeu ascuns în inima fiinţelor şi lucrurilor. De fapt, mă gândesc, fericirea nu este atât o consecinţă a speranţei (care presupune tensiune, emoţie, suspendare), cât a lipsei de speranţă (care e abandon, eliberare, nedeterminare).

Plecare spre Bucureşti, Romi îşi duce articolele la *România literară*, apoi mergem împreună la Uniune să luăm ultimii bani ai mei de la *România literară*. Scenă cu doamna Popescu, casieriţa, care mă roagă ca acolo unde merg să-i aranjez un loc şi fiicei ei.

— Unde acolo? întreb eu mirată.

— Am înţeles că aţi cerut plecarea definitivă din ţară, îmi răspunde ea.

Simt că voi face o criză de nervi. Ne întâlnim cu Mihai Elin, care-mi spune c-a auzit tot felul de zvonuri despre ce am păţit (casă de nebuni, unghii smulse etc.), îi spun că nimic nu e adevărat şi nu reuşesc să-mi revin după întâlnirea cu casieriţa. Simt ca o conjuraţie în jurul meu acest zvon cu plecarea din ţară. Îl simt ca pe un argument că nu exist, că nu voi mai exista. Tocmai pentru că, indiferent cât de mult îi respectam ca persoane, i-am condamnat întotdeauna în sinea mea pe cei care au plecat şi, chiar dacă n-aş fi îndrăznit să mărturisesc altcuiva, i-am dispreţuit; tocmai pentru că tot ce am scris şi tot ce am făcut de ani şi ani de zile este un argument al rămânerii în ţară, al faptului că numai în ţară se poate face cultura şi literatura română, iar eu m-am simţit întotdeauna o parte integrantă, o piesă de rezistenţă a acestora; tocmai pentru că bănuiala că s-ar fi putut să nu am dreptate, bănuiala că, lucrurile degradându-se din ce în ce, s-ar putea să vină un moment în care să-mi reneg ideile mi se pare cea mai dizolvantă dintre înfrângeri; tocmai de aceea a mi se atribui, într-un moment în care nu am nici un mijloc public de apărare, un asemenea gest este o lovitură bine gândită şi aproape insuportabilă. Stăteam în curtea Uniunii de vorbă

cu Elin şi mă simţeam bine că am cu cine să vorbesc, simpla comunicare cu un coleg, cu un egal al meu, cu unul asemenea mie, mă vindeca de agresiunea din afară. De aceea, când a apărut Ileana Mălăncioiu m-am bucurat cu adevărat (cu câteva zile înainte gândindu-mă la colegii pe care aş putea să mă bazez, mă gândisem la ea într-o înşiruire, dezolant de scurtă, de nume). Şi tot de aceea, faptul că Ileana, în loc să mă încurajeze într-un moment în care nu se ştie dacă nu am pierdut pentru ani de zile totul, a început să-mi explice că la fel, sau mai grav, a fost când după cartea ei cu frigul nimeni nu a mai avut voie să scrie despre ea. La început am crezut că nu ştie care e situaţia şi i-am explicat că dacă ar fi numai scrisul despre mine n-ar fi o nenorocire (de altfel această interdicţie de a se scrie despre a existat după *Stea de pradă*, prima carte de după scandalul din *Amfiteatru*, atunci când cronicile lui Al. Călinescu, Ion Pop, D. Mureşan au fost scoase din pagină şi unele n-au mai apărut niciodată, şi n-am simţit-o ca pe o catastrofă), că nenorocirea adevărată este că nu mai am dreptul să public eu însămi. Dar Ileana continua să vorbească despre ea. Am renunţat cu tristeţe. Situaţia mi se părea nu numai jenantă, ci şi grotescă, asemenea unei celebre scene din Zaharia Stancu în care copiii se laudă vecinilor la gard. „Noi avem mort, voi n-aveţi!...”

Am plecat împreună cu Manolescu, despre care aflaserăm că vrea să ne întâlnească. Pentru că Romi avea de luat bani de la poştă (de altfel şi eu, ultimii bani de la *Familia*), am luat-o într-acolo şi am vorbit plimbându-ne, printre oameni care aşteptau trenul şi bişniţari, prin piaţa din faţa Gării de Nord. Ce-am vorbit? De toate (despre discursul lui Gusti de la ziua lui G.R.; despre filmul de la comemorarea doamnei Dorina care urma să fie văzut, dar s-a renunţat pentru că şi-a adus aminte că sunt şi eu în el; despre întâlnirea cu Zigu şi D.R.P. în Herăstrău; despre ideea lui Gusti şi

eventuala ei punere în practică, deocamdată utilă ca zvon; despre raportul dintre utilitatea scrisului şi cea a abilității; despre viitorul apropiat şi mai depărtat; despre cui îi e mai frică etc.), dar mai important decât temele de discuție a fost sentimentul – cu care am şi rămas – că nu sunt absolut singură, că nu suntem absolut singuri, că există în jurul nostru un număr de oameni asemenea nouă. Cu timpul încurajarea şi optimismul pe care mi le-a transmis Niki au mai scăzut în intensitate, dar atunci am crezut cu adevărat în ele şi mi-au făcut bine.

Seara am reuşit să fac (cam haiduceşte) rost de două bilete la concertul cu Valentin Gheorghiu (Grieg, Mahler) dirijat de o franțuzoaică (al cărei nume l-am uitat şi nici nu merita altceva). Amuzante saluturi şi întrevederi cu diverşi ştabi (printre care Dulca cu familia) care păreau nu numai mirați, ci şi speriați de prezența noastră. Senzație de forță interioară şi de umor de deasupra lucrurilor. Întâlnire nas în nas la uşă cu G.R.: surpriză şi efuziune mecanică din partea lui, surpriză şi salut scurt din a noastră (după ce încercaserăm o fracțiune de secundă să-l evităm şi ne dăduserăm seama că e imposibil). Ghinionul lui!

Plecaserăm de la concert cu Caius Dragomir. Lungă aşteptare în stația de autobuz. Îndoială.

Totuşi, nu pot să mă îndoiesc de toată lumea, şi chiar dacă o fac, nu pot să nu uit nici o clipă asta. Şi totuşi asta fac, secundă de secundă, reuşind să fiu sinceră pe fragmente, să fiu eu însămi pe porțiuni infinitezimale!

20 septembrie

Toată dimineața Romi a fost împreună cu Vlad Calmuțchi la reparat maşina (a reuşit!), apoi a reuşit să ia şi benzină, ceea ce, raportat la cozile din ultimul timp, este o adevărată performanță. Cum însă nu mai avem nici un strop în

canistrele de rezervă, le-a umplut aşezându-le deoparte pentru zile negre, încât rezervorul a rămas din nou plin numai pe sfert. Eu am fost dimineaţa la familia Buşulenga (să iau lucrurile trimise de la Piatra-Neamţ), la Daniela, care n-a fost acasă sau n-a vrut să deschidă (era lumină în bucătărie, dar poate am devenit eu prea suspicioasă), apoi toată dimineaţa acasă, am pus conserve de gogoşari pe iarnă (borcane şi congelator). Ceea ce în alţi ani era un fel de bucuroasă ceremonie a toamnei aproape lipsită de scop practic (de altfel, cele mai multe conserve le dăruiam pentru că stăteam puţin în cursul iernii acasă) a devenit o necesitate în această iarnă, când vom avea mai puţini bani. În aceste condiţii mi se pare şi mai umilitor timpul pe care îl pierd cu gospodăria, dar ce-aş putea face? Îmi amintesc ce straniu mi s-a părut când am citit în jurnalul Virginiei Woolf (cu puţin înaintea sinuciderii) că a prăjit un peşte.

Astăzi, Romi a primit o invitaţie de la Padova pentru un tur de conferinţe în universităţile din nordul Italiei. Renzi îmi scrie că mi-a trimis şi mie înainte o invitaţie asemănătoare. N-am primit-o. În schimb am primit un telefon de la Adina Nicolescu, fiica Tatianei Nicolescu, care întreba dacă am stabilit data plecării în Italia pentru că vrea să mă întâlnească traducătorul *Proiectelor de trecut*. Evident, voia să afle ce avem de gând, dacă vrem să facem scandal cu plecarea etc. Am lămurit-o că plecarea nu depinde de noi şi s-a liniştit. De altfel, ar fi trebuit adăugat că nici dorinţa de a pleca nu depinde de noi, pentru că a pleca (presupunând că ar exista perfidia şi subtilitatea de a ni se oferi viza) ar însemna să ne părăsim casa într-un moment în care ea se poate dărâma din moment în moment. Şi asta nu numai la propriu (întreaga stradă e isterizată de zvonurile despre demolare, de recensămintele repetate ale încăperilor, persoanelor etc. care se fac), ci şi la figurat. Cum să ne dorim să plecăm într-o călătorie care acum, când totul se

clatină în jurul nostru, nu mai am voie să public, mi se topesc şi mi se scot din biblioteci cărţile, ar echivala cu o recunoaştere a faptului că nu-mi pasă şi că accept această stare de lucruri, în loc să încerc să o schimb. Nu sunt încă atât de lipsită de speranţă încât să plec şi să încerc să uit (chiar şi numai pentru un sfert de oră), fără să am siguranţa că mai am unde să mă întorc şi la cine. De altfel, o plecare mi s-ar părea un gest de sfidare faţă de toţi cei care – neavând nici dreptul, nici posibilitatea să plece – se simt răcoriţi de scrisul meu şi solidari cu el. Nu-mi doresc să plec deci, şi nu voi pleca, dar asta nu mă împiedică să-mi dau seama că toate aceste gânduri sunt ridicole şi donquijoteşti nu numai pentru că cei faţă de care îmi fac scrupule nu s-ar solidariza cu mine mai mult decât în fundul sufletului şi la colţul străzii, dar şi pentru că cei de care depinde plecarea nici nu se gândesc să-mi ofere luxul dubiului între acceptare şi refuz.

21 septembrie

Cum ne trezim plecăm spre Comana, deşi ştim că mâine la prânz va trebui să fim înapoi, dar o zi şi ceva la Comana înseamnă nu numai faptul că o zi şi ceva nu suntem în Bucureşti (deci nu întâlnim oameni, nu trebuie să răspundem la întrebări, să discutăm despre situaţia mea, să ne ferim de provocări etc.), dar şi că suntem acolo, între fructe şi frunze, în soare, scriind cu caietul pe genunchi în livadă, în timp ce pisicii încearcă să ni se caţere pe umeri, mergând să luăm lapte, culegând ciuperci etc.

Eram instalaţi la scris cum nu se poate mai idilic, eu în şezlong printre pruni, Romi la masă sub peri, când s-a oprit în faţa casei o maşină din care au coborât patru persoane necunoscute care l-au salutat cu mare prietenie pe Romi şi i-au explicat că ne-au cunoscut în urmă cu unsprezece ani

la o nuntă în Braşov (nunta băiatului lui Gigi Dobrotă, vărul lui Romi). Una dintre cele patru persoane era chiar mireasa, pe care nu mai ştiam cum o cheamă, alta tatăl ei, iar celelalte două, pensionari, foşti funcționari (sau aşa ceva) în Ministerul Comerțului. Era ora unu. Au stat până la 6. Era ca şi cum am fi venit la Comana ca să ne întâlnim cu aceşti oameni cu care nu aveam absolut nimic comun, dar care pur şi simplu ne-au şters din viață o zi. Ar fi părut totul absurd dacă din desfăşurarea discuțiilor nu s-ar fi reliefat în cele din urmă un fir roşu, o temă conducătoare, ca un *cantus firmus* în muzica medievală. Ori despre ce se vorbea, se ajungea în cele din urmă la un fel de recitativ al pensionarului, care povestea o întâmplare cu cineva, cunoscut bine de el, care, nemaivrând să fie implicat în întâmplările ultimilor ani, se pensiona sau îşi dădea demisia, dar la scurt timp murea în urma unei injecții de rutină sau îl călca o maşină etc. După ce au plecat, rezumând ziua pierdută şi încercând să-i dăm sens, singurul sens care i se putea acorda era al încercării de a ne speria cu toate acele povestiri de filme de groază a căror morală unică era că nimeni nu poate să scape dacă se opune cât de puțin, că tot ce poți spera este să nu fii condamnat, să fii deci destul de cuminte pentru asta.

22 septembrie

Romi îşi scrie dimineața articolul pentru *România literară*, în timp ce eu fac curățenie (am oroare să găsesc murdărie la întoarcere), apoi plecăm. La ora unu suntem invitați la botezul unei nepoate a familiei Cosma, invitație la care răspundem în cadrul acțiunii de contracarare a zvonurilor despre faptul că am rămas în America.

Bunătăți culinare de neînchipuit în mizeria din jur; amestec de veche şi nouă burghezie (o cucoană, mândră de

vitalitatea bătrâneții ei, din familia Hațieganu, o alta, doctoriță, soție de C.C.-ist); un şmecher ardelean, din Deva, un foarte simpatic inginer, Hanibal, pe care îl cunoscuserăm mai demult şi care ne povesteşte acum despre felul în care i s-a demolat casa din Voluntari, casă în care îşi investise tot timpul liber şi toate economiile ultimilor zece ani. Rezistăm cu greu la atmosfera festivă, la conversații. Plecăm după primele două feluri (avuseserăm prevederea să spunem că putem rămâne numai până la 5) şi mergem în Pantelimon, la magazinul de piese Lada, unde ni se spusese că s-ar putea să primească marfă. Ca de fiecare dată, drumul prin pădurea de blocuri de la marginea Bucureştiului mă tulbură şi mă impresionează divers şi contradictoriu. În mod evident, efortul construirii acestor mii sau sute de mii de apartamente este imens şi e o soluție civilizată de înlocuire a rudelor lor simpatice şi mizerabile care se întindeau pe aceste zone. Civilizată şi concentrațională. Sutele de mii de țărani care au fost închişi unii peste alții în aceste etaje au părăsit, odată cu curtea şi grădina lor din sat, şi ultimul rest al sentimentului de libertate individuală pe care strămoşii lor îl păstraseră chiar şi de-a lungul secolelor de iobăgie. Apa de la robinet se deosebeşte de cea din fântână nu numai prin faptul că e mai comod de folosit, ci şi prin faptul că poate fi întreruptă de cineva din afară. Prin electricitate, prin canalizare, prin salariu, prin propriile comodități învățate recent şi transformate în mândrii sociale, aceşti foşti țărani – dependenți pe vremuri numai de capriciile climei şi de un boier – adesea la fel de îndepărtat şi teoretic ca şi Dumnezeu – erau acum legați de mâini şi de picioare, li se putea dicta fiecare gest şi fiecare cuvânt. Ar fi putut fi altfel? Era greu de răspuns şi mai greu de ştiut dacă erau mulțumiți cu viața pe care o duceau. Ea ar fi putut fi infinit mai bună, desigur, dar poate că mizeră, aşa cum era, era totuşi superioară celei duse de părinții lor. De fapt, nu mai

bună, ci mai uşoară. Odată cu pământul, ţăranii au pierdut nu numai libertatea, ci şi grijile. Cei *de la bloc* au încetat să mai fie ţărani, dar nu au devenit încă nici orăşeni cu adevărat, nici muncitori (deşi prestau o muncă pentru care primeau un salariu), iar în hiatusul care se căsca între vechea şi viitoarea lor condiţie, ei trăiau fără să le pese de nimic în afara propriei lor burţi. Pierduseră individualismul, dar nu dobândiseră încă solidaritatea, nu mai înţelegeau valorile ancestrale, şi nu le înţelegeau încă pe cele moderne. Le lipsea nu numai conştiinţa politică, dar şi cea profesională, religioasă, morală. A nu minţi, a nu fura nu mai reprezentau nişte interdicţii reale, pentru că dispăruse însuşi cadrul în care ar fi trebuit înscrise: în faţa propriului eu, ele nu erau reprobabile în măsura în care puteau fi utile bunăstării, iar instanţa celorlalţi dispăruse dincolo de uşa cu yale a apartamentului şi de peretele gros de cincisprezece centimetri. Pentru că, înghesuiţi unii peste alţii, geam în geam şi uşă în uşă, *cei de la bloc* sunt cu desăvârşire străini unii altora: în timp ce „gura satului" era un tribunal de temut, „gura blocului" nu există.

Mă opresc, pentru că aş putea continua la nesfârşit făcând sociologie aşa cum făcea M. Jourdain proză. Realitatea miilor de blocuri care încercuiesc – sau înlocuiesc – toate oraşele ţării este – bună sau rea, se poate discuta la nesfârşit şi are prea puţină importanţă – cea mai palpabilă dovadă a transformărilor profunde şi ireversibile ale societăţii noastre de după război.

Trec printre aceste blocuri ca printr-o pădure de simboluri, şi de fiecare dată mă sperii de forţa şi numărul lor, ca şi de faptul că s-ar putea să nu le înţeleg. Este singurul loc în care mă îndoiesc de adevărul concluziilor mele, de dreptatea nemulţumirilor mele, întrebându-mă – şi nefiind deloc sigură de răspuns – dacă toate aceste mulţimi

în tranziție – care, într-o oarecare măsură, reprezintă la această oră poporul român – mi le împărtăşesc.

N-am găsit piese de schimb, şi atunci, ca să nu fi făcut atâta drum degeaba, am mers în continuare până la barieră, unde ştiam că există o pompă de benzină, să ne încercăm norocul. (Încă de la plecarea din Bucureşti, de alaltăieri, suntem pe roşu, cu emoția că ultimii litri de benzină semnalizați astfel se vor termina şi vom rămâne pe drum.) Iluzie zadarnică. Capătul cozii nu se zăreşte, iar cei de la începutul ei ne spun că stau de vreo 5 ore şi că, de altfel, din moment în moment se aşteaptă să nu mai fie benzină nici la pompă. Ne întoarcem, convinşi că nu vom reuşi să ajungem până în centru. Oprim la Ateneu să ne luăm biletele rezervate şi apoi, pentru a nu forța prea mult şansa, aşezăm maşina la coada la benzină a pompei Brezoianu. Lăsând-o peste noapte, vom câştiga, desigur, timp în aşteptarea de a doua zi. Față de cei de la bariera Pantelimon ne-am simțit chiar norocoşi. Ce relativ, deprimant şi plin de haz e totul: îmi aduc aminte isteria americanilor intrați în panică pentru că la pompele de benzină, din cauza crizei petrolului din anii ’70, trebuiau să aştepte după 2, 3 sau chiar 4 maşini!

Apoi ne întoarcem la Ateneu, după ce am trecut pe acasă ca să ne schimbăm. Brusc s-a făcut frig, un frig duşmănos de noiembrie. Concert exaltant, ca aproape toate cele conduse de Cristian Mandeal, cu un violonist armean, Levon Ambartumian. În pauză, întâlnire cu Daniela Boeraş, venită singură, cu piciorul luxat, cu Geta, sora mea, cu ceva stins în ea; cu familia Veza, care insistă să trecem pe la ei după concert. Tot în pauză, o întâmplare amuzantă: o foarte tânără colaboratoare a secției muzicale de la radio îmi cere emoționată şi foarte insistentă o declarație despre festival. Îi mărturisesc că nu am voie să public şi ea se pierde, se emoționează, îşi cere scuze. Într-o lojă în față stătea Violeta

Andrei: ne-am salutat, normal, după ce m-am convins că îmi căuta privirea. Normalul este din ce în ce mai excepțional.

Concertul s-a terminat târziu şi, deşi era trecut de 11 şi îmi era foarte rău (suport din ce în ce mai greu statul mai multe ore pe scaun), ne-am dus la Nicu Veza, care, ca şi cu câțiva ani în urmă, când cu povestea cu poeziile din *Amfiteatru*, ne-a chemat să ne spună că ne stă la dispoziție cu bani sau cu orice avem nevoie, emoționat, dornic să se solidarizeze. Ne-a emoționat, dar emoția, chiar pozitivă, îmi face rău. Am ajuns acasă la 1.30 pradă unei îngrozitoare crize de ulcer pe care nici cele mai tari medicamente nu mi-o mai calmează. Somnifer.

vineri, 23 septembrie

Stau toată dimineața în pat şi mă liniştesc. Romi e la coadă la benzină şi reuşeşte să ia într-un timp record, după numai trei ore. Între 15 şi 17, vizită a unui coleg de facultate al lui Romi, Bercea, care ne spune că băiatul lui, tânăr medic, a rămas în Grecia. Pare încântat de veste, pe mine mă întristează şi mai ales nu înțeleg de ce trebuia să vină să ne-o comunice. După-masa concert Aurelian-Octav Popa la Ateneu. Stăm alături de Antoaneta Tănăsescu, pe care nu o văzuserăm de mult, de dinaintea morții lui Ivaşcu, şi care ne vorbeşte obsesiv numai despre asta. Se face că nu ştie că nu am voie să public şi nici când îi spun nu înregistrează, ca şi când n-ar fi înțeles. Poate că astea sunt dispozițiile. În schimb, Violeta A., aflată în aceeaşi lojă, este alta decât ieri, cu lumina prieteniei stinsă în priviri. Normalul de ieri se datora lipsei de informare.

După concert trecem pe la familia Mularidis, care ne promisese împrumut un kilogram de orez. Au musafiri, aşa

că – cu toate insistențele lor – plecăm repede, bucuroşi de achiziție. Orezul cu lapte este o mâncare care-mi face bine.

sâmb**ătă**, 24 septembrie

Surpriza unei zile blânde, după frigul rău de ieri. Agendă încărcată, ora 10 doctorul Beuran, la prânz la Snagov la Geo, după-masa la 5 la D. Micu, seara la 30 Decembrie, la ziua lui Bubu, apoi la Comana. Înainte de plecare, alergătură să cumpărăm pâine pentru Comana pe săptămâna viitoare (rația în sat este de 149 grame, iar noi, neavând buletin comănean, nu avem dreptul nici la ea), reuşim, din mai multe magazine (se dau câte două franzele de om), să luăm suficient pentru a-i duce şi lui Geo la Snagov, şi lui Gellu Naum şi Boris Ciornei la Comana. Apoi la piață, pentru Geo. Gogoşari cu 25 de lei kg, ceea ce este aproape imoral.

La dr. Beuran, căruia îi promisesem o carte, îl întâlnim pe Mihai Tunaru incredibil de slab şi de deprimat (a slăbit în ultimele luni 14 kilograme). În ultimul an i-a murit soția, i-a fost demolată casa (casă cochetă, bibilită, aflată pe o stradă liniştită, idilică, din dosul Perlei). Pentru demolare nu primeşte nici o despăgubire, pentru că din oficiu – ca să se facă economii – s-a trecut în hârtii în dreptul tuturor caselor demolate din zonă „locuință insalubră". S-a îmbolnăvit grav (doctorul ne şopteşte: cancer). Ne despărțim de el ca de un mesager – trimis să ne arate măsura lucrurilor – al adevăratei nenorociri.

La Snagov am ajuns la ora 1, absolut răvăşiți: satul Vlădicească, primul pe şoseaua laterală care coteşte spre Snagov din Şoseaua Ploieşti, era în curs de dispariție, şi această dispariție se petrecuse sub ochii noştri. Cele câteva zeci de case pe care nu le priviserăm niciodată atent, dar cu care ochii noştri se obişnuiseră, încetaseră să mai existe ca

locuințe, fuseseră înlocuite cu propriile lor cadavre dezmembrate, devenite deodată indecente. Totul arăta atât de ciudat, încât în prima clipă nici nu ne-am dat seama despre ce este vorba. Cu gardurile dărâmate, cu acoperişurile demontate, cu pereții pe jumătate demolați, lăsând să se vadă zugrăveala interioară intimă şi nepotrivită în lumina amiezii, ca nişte haine de corp expuse în public. Casele aveau fiecare alături un mic deal de pământ al cărui rost ne-a trebuit destul de mult ca să-l înțelegem. În preajma fiecăreia stătea de asemenea câte un grup de oameni – familia proprietarului – cu fețele împietrite de o expresie – aceeaşi! – de mirare mai mult decât de tristețe şi, în orice caz, nu de revoltă. Aveau aerul că li se pare că participă (sau asistă) la ceva ireal şi aşteaptă – plini de presimțiri rele, dar nu fără curiozitate – să vadă ce mai poate să se întâmple. Unii asistau pur şi simplu, ca la un spectacol, fără să încerce să intervină, ca şi cum nu i-ar fi privit cum buldozerele împingeau zidurile, cum le fărâmițau, cum le întindeau şi le presau ca să le facă una cu pământul. Alții, mai gospodari poate, sau numai nestăpâniți, încercau să mai salveze ceva, dădeau cu grijă jos țiglele (şi copiii le clădeau într-o grămăjoară), încercau să smulgă căpriorii, devansând cu puțin, în viteză, opera buldozerului. După ce şi aceasta era terminată, după ce totul era nivelat, cărămizile zdrobite, scândurile sfărâmate, buldozerul se întorcea şi împrăştia pe deasupra grămada de pământ care aştepta pregătită alături. Fiecare casă ucisă şi îngropată devenea astfel câteva sute de metri pătrați de pământ arabil, de mormânt arabil.

La Geo era ora mesei, am mâncat şnițele de ciuperci şi icre de mazăre uscată (aduse de noi) şi fasole verde fiartă cu margarină (de dna Bunti) şi i-am povestit tot ce ni se întâmplase de când nu ne-am mai văzut, tot ce el ştia numai din auzite vag, sau dedusese din *România literară*. Apoi a

venit sora lui, domnişoara Lenuţa, care la cei 83 de ani arată ca o figurină de sticlă albă, aproape transparentă, şi am vorbit despre cazul ei: urma să debuteze acum cu o carte fermecătoare de amintiri scrise cu o grațioasă împăcare, publicase câteva fragmente în presă, iar acum cartea era tipărită, fusese chiar câteva zile în vânzare, dar apoi fusese retrasă şi interzisă din cauza faptului că în ea apăreau câteva siluete de călugărițe. După ora cinci, când a terminat de scris, a venit şi Radu Tudoran, fratele lor mai mic, şi am rezumat din nou tot ceea ce vorbiserăm până atunci. Apoi am plecat luând ca amintire două frunze de nufăr. Ne simțiserăm ca întotdeauna apropiați şi solidari cu Geo, dar ne despărțeam de acel cuib al bătrâneții (aveau cu toții peste 75 de ani) cu un sentiment de milă amestecată cu spaimă: nu era chiar atât de mult până când aveam să le semănăm.

La Dumitru Micu am povestit din nou ceea ce ştiam, pentru că ei ştiau numai din zvonuri. Mă simțeam obligată să-l pun la curent nu numai din prietenie, ci şi pentru că fusese oarecum, şi fără să vrea, amestecat în toată povestea. Când aflasem că la Minerva au vrut să oprească volumul trei al cărții despre modernismul românesc numai pentru că într-o înşiruire figura şi numele meu, înțelesesem gravitatea situației mele. Senzație de prietenie, de înțelegere, de comunicare şi solidaritate.

Am trecut pe acasă să încărcăm maşina (în toate aceste drumuri ne plimbăm cu toate manuscrisele după noi), şi am dat câteva telefoane la Mama, Roger, arh. Leahu (să vedem ce mai ştie de demolări), eu am stat o oră întinsă (iar îmi era rău), apoi am plecat spre 30 Decembrie, unde Bubu Preda, coleg de liceu albaiulean cu Romi, este doctor veterinar. Ziua lui, cu mai mulți prieteni (un arhitect, un doctor, un fost sportiv), vorbind cu toții despre Arpagic, drăguți şi

mândri că suntem împreună, transformând toată întâmplarea într-o ocazie mondenă.

Acasă la ora 1, după ce fuseserăm opriți de miliție pe drum şi întrebați de unde venim. În noaptea asta s-a schimbat ora de toamnă şi credeam că e o problemă de circulație, dar ne-am dat seama că, mai degrabă, căutau ceva şi au vrut să ne verifice figurile.

duminică, 25 septembrie

Deşi ne-am culcat după 2, ne trezim cu deşteptătorul la 7 pentru că făcuserăm planul cu nea Marin să ne ajute la făcutul țuicii. Povestea asta a țuicii este un adevărat coşmar al fiecărei toamne. Mai întâi este lunga perioadă (cam două săptămâni) a culesului care nu poate fi eludată în nici un fel, pentru că se suprapune cu cea mai plăcută perioadă a scrisului în livadă (zile calde fără a fi fierbinți, lumină dulce, linişte conştientă de sine), iar prunele căzute pe jos atrag albinele şi viespile. Singura soluție pentru a putea folosi livada în scopuri literare devine strângerea cel puțin o dată la două zile a prunelor căzute, iar asta înseamnă cel puțin două ore, o dată la două zile, pierdute. Ceea ce la început apare ca plin de farmec (mirosul prunelor coapte este îmbătător), de culoare şi de poezie se transformă cu timpul într-o sâcâială chinuitoare, într-o înaintare dureroasă pe genunchi pe pământul țepos acoperit cu fructe lipicioase. Iar când totul este gata, prunele (cu excepția celor oferite prietenilor şi duse acasă pentru că nu are nici unul răbdare să vină şi să şi le culeagă) strânse în butoaie, şi butoaiele legate la gură, începe problema găsirii unui cazan, cel legal, al colectivei, unde se ia ca uium 70% şi este deschis numai câteva zile pe an, sau al vreunui vecin (au cu toții), dar pe de o parte este ilegal, iar pe de alta, noi nu ne pricepem să-l montăm, deci trebuie să-i rugăm pe ei, care nu vor să

primească nimic (suntem vecini!), dar nici nu au timp de pierdut. Iar după ce, în sfârşit, se găseşte o soluţie şi totul se termină cu zile întregi pierdute, nervi şi întrerupere din scris, se pune întrebarea ce facem cu ţuica.

Deci, pentru astăzi, făcuserăm cu nea Marin planul să ne ajute să facem ţuica, dar planul cade pentru că nea Marin, muncitor necalificat la fabrica de chibrituri, este la lucru şi azi, duminica. Felul în care se munceşte la fabrica de chibrituri este absolut fascinant prin lipsa de logică şi dispreţul faţă de muncitori. De mai bine de un an, nemaiputând fi asigurată regulat materia primă, fabrica lucrează sau nu în funcţie de capriciile aprovizionării. Se poate întâmpla ca o săptămână întreagă sau chiar o lună să nu aibă material, şi atunci muncitorilor li se dă concediu fără plată, după cum se poate întâmpla să sosească materialul, şi atunci muncitorii (locuitori a câteva zeci de sate din jurul capitalei) sunt chemaţi prin mesageri speciali să-şi reia lucrul. Mai curent însă, aceste capricii şi strangulări sunt de ordinul zilelor şi chiar al orelor, încât Marin şi Frusina, soţia lui şi muncitoare necalificată ca şi el, pleacă cu trenul de 12 ca să intre în schimbul 2, şi se întorc cu cel de patru pentru că azi fabrica n-a lucrat şi fac acelaşi lucru şi a doua zi (deşi se ştia că nu există materie primă, dar nu se ştia dacă nu cumva o să vină), sau vin cu trenul de şase pentru că au avut de lucru doar trei ore. Iar dacă, aşa cum s-a întâmplat acum, a venit materie primă sâmbătă, muncitorii sunt chemaţi să lucreze şi duminică, deşi probabil chiar luni vor fi din nou trimişi acasă pentru că nu au ce lucra. Să nu uit: toate aceste zile întrerupte sau neîncepute, dar în care ei se scoală totuşi în zori şi fac cei 40 de kilometri cu trenul şi cei zece cu tramvaiul, nu li se plătesc, încât la sfârşitul lunii socoteala savantă înregistrează doar cele lucrate efectiv, pescuindu-le din mulţimea celor în care au şomat. (Notă din 24 octombrie:

Tudorel ne povesteşte azi că la fabrică la nea Marin a avut loc zilele trecute un incident: Trimişi din nou acasă după ce fuseseră chemaţi la lucru, câţiva ţigani s-au revoltat împotriva directorului care dictează aceste măsuri arbitrare: „Da' cine eşti tu, mă? Tu care n-ai nici o meserie şi nu ştii să faci nimic, ştii numai să dai ordine şi să ne trimiţi acasă? Cine eşti tu să-ţi baţi joc de noi?" Peste câteva ore fabrica a fost invadată de miliţia economică. Relatarea lui Tudorel era albă, formula „câţiva ţigani" cuprindea o anumită detaşare şi chiar deriziune.) I-am întrebat pe Frusina şi Marin de ce nu protestează împotriva acestei lipse de planificare şi de respect pentru timpul lor. Ne-au răspuns oarecum jenaţi, dar siguri de evidenţa adevărului lor, că nu protestează pentru că sunt mulţumiţi că nu-i concediază, mai ales că ei nu au buletin de Bucureşti, că ei sunt mulţumiţi şi aşa, la urma urmei ce mare lucru să se ducă şi să se întoarcă de la Bucureşti, în schimb tot primesc ceva salariu, în lunile când au materie primă au chiar salariu bun, ajung amândoi pe la 6 mii. (Au dreptate: Geta, sora mea şi soţul ei, amândoi licenţiaţi, ea, redactor la Editura Academiei, el, cercetător la Institutul Meteorologic, au împreună 7 mii!) Iar peste câţiva ani vor ajunge la pensie – ne mai spune nea Marin –, în timp ce, dacă ar fi rămas la colectivă, nu primeau mai nimic; ei sunt mulţumiţi, chiar foarte mulţumiţi...

Deci nea Marin fiind la lucru, renunţăm la planurile gospodăreşti şi ne hotărâm să scriem. E o zi frumoasă, blândă, de toamnă sigură de ea însăşi. Domnul Boris, vecinul nostru de peste drum, actor pensionar, fost celebru interpret de personaje de ilegalişti şi muncitori, eroi pozitivi, vine să ne aducă o sticlă de must. Îşi culege via. Discuţie la gard despre condiţia lui de pensionar. S-a pensionat la cerere – a fost aviator înainte de a intra în teatru şi de a beneficia de o reducere a timpului de muncă – pentru ca să-i rămână mai mult timp să joace în filme, înainte programul

spectacolelor din teatru interzicându-i să răspundă solicitărilor din cinematografie; abia pensionat însă, a apărut o lege care interzice pensionarilor să câştige mai mult decât cuantumul unei pensii lunare în plus pe an, astfel că a rămas numai cu pensia. Dl Boris tună şi fulgeră împotriva tuturor, mai ales de când, rămânându-i băiatul în Austria, se simte oarecum trecut de cealaltă parte a baricadei. Face o trecere în revistă a tuturor noutăților de pe ulița noastră. Aflu că coana Mita, băbuța de 75 de ani, prietena mea, este bolnavă şi mă reped să-i duc puțin ghiveci călugăresc. În curte la ei mare agitație de meşteri, construiesc încă o anexă casei (băiatul coanei Mita, 55 de ani şi 145 de kilograme, este pădurar şi are mereu la lucru oameni care îi muncesc ca să îi lase să ia lemne din pădure). Întreb de coana Mita, spun că i-am adus ceva.

— Da' zeamă de clopot nu i-ați adus? mă întreabă unul dintre oameni, şi, înainte ca eu să pot înțelege ce-a spus (n-am auzit bine cuvântul „clopot", crezând că e vorba de vreo fiertură de plante), toată lumea, în frunte cu nora şi băiatul bătrânei, izbucneşte în râs.

Între 1 şi 5 scriu în livadă, unde soarele pune prețiozități bizantine pe fiecare frunză, pe fiecare buruiană uscată, apoi, când se răceşte, încă 2 ore în pătul.

Lecturi din Boris Vian şi Mishima.

26 septembrie

Astăzi a apărut în livadă o veveriță. Grațioasă, hotărâtă, cercetează conştiincioasă şi rapidă copacii pe rând, creangă cu creangă, preocupată, exhaustivă. Ajungând în apropierea mea, îşi întrerupe lucrul şi se îndreaptă spre mine serioasă, plină de curiozitate, dar o mişcare prin somn a lui Blondel, care îmi doarme în poală, o pune în gardă, dispărând în vârful unui prun, de unde îşi supraveghează preopinentul

mai detaşată. Îmi pare rău că s-a speriat îndepărtându-se, dar nu încerc s-o îmblânzesc. Îmi amintesc întâmplarea lui Geo Bogza, cu puiul de veveriță care devenise atât de blând, încât venea să-l viziteze în pat şi care, lipsit de orice măsură de prevedere, a căzut victimă Crinei, marea pisică albă a doamnei Bunti, ca cel mai banal şobolan. Îmi amintesc lacrimile – nu i le mai văzusem niciodată – bătrânului maestru în timp ce ne povestea întâmplarea.

La şase, după întreruperea scrisului, ne repezim în pădure după ciuperci (apăruseră trei chiar la noi în livadă, sub hamac) şi ne întoarcem cu o plasă de crăiţe tinere şi cu imaginea unui fazan mare planând oarecum ireal, cu zgomot mare, ca de primejdie, pe sub coroanele stejarilor.

Seara privim transmisia bulgară a întrecerilor atletice de la Seul. Mă fascinează expresia de concentrare aproape religioasă de pe faţa olimpicilor, felul evident în care intensitatea concentrării şterge nuanţele dintre artişti, sportivi, savanţi, sfinţi. De altfel, mulţi dintre ei sunt profund religioşi, îşi fac cruce, se roagă înainte de probe.

Ceea ce din afară pare o performanţă fizică este în mod evident, în primul rând, una spirituală.

27 septembrie

Am citit toată ziua *Calpuzanii*, o carte admirabilă de, se pare, un tânăr universitar, Silviu Angelescu. De-a dreptul impresionantă ideea drojdiei din latrine, a îngropării lumii corupte în valuri de scârnă.

În livadă până la 5, apoi în pătul. Mă gândesc uneori cât de meschină este în fond fâşia asta de livadă lată de câţiva metri, lungă de câteva zeci, despărţită de alte fâşii asemănătoare prin garduri de plasă, încropite, ţesute de buruieni urcătoare. Şi totuşi cât de bine mă simt în ea, câtă beatitudine poate turna – chiar într-un trup bolnav ca al

meu, chiar într-un suflet tulburat ca al meu – tristețea strălucitoare şi caldă a câtorva pomi muiaţi în lumina unei zile de toamnă. Sunt un om eminamente modest, cu nevoi minime, cu exigențe materiale aproape inexistente. Am nevoie de atât de puțin!

28 septembrie

Zi rea, cu sufletul greu, ca şi cum aş presimți o nenorocire. Scris silnic. Imposibilitate de a citi ceva legat. Scriu 6 pagini din simplu exercițiu spiritual, ca să-mi dovedesc că am puterea de a nu renunța. Ştiu că trebuie să-mi continui munca de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Pe cât înaintez, romanul îmi apare mai mare, mai greu de strâns în chingile unei singure structuri şi, în acelaşi timp, creşte dorința mea de a-l face cât mai complex, cât mai exhaustiv, dorință care, presimt, îl va pierde.

Îmi vine să plâng din nimic, nu-mi vine decât să plâng. Lungă plimbare pe marginea liniei ferate, pe „curba de nivel" între dealurile îngălbenite de pe care se culege porumbul. Peisaj întotdeauna eliberator. Culegem măceşe pentru ceai şi frunze de mentă. În apropierea bălților, ierburile miros tare, dezmățat, vital. Tristețea îşi pierde treptat conținutul. Să fii ca iarba, să nu-ți pese că te usuci, să te bucuri că încerci şi asta, sau că te încearcă...

IV

30 septembrie

Romi îmi spune că se gândeşte să-şi predea carnetul de partid în semn de protest pentru situaţia mea. Ar putea-o face la şedinţa de săptămâna viitoare. Nu ştiu ce să spun. Ideea lui mă impresionează cu atât mai mult cu cât nu se potriveşte firii lui şi presupun ce efort spiritual i-a dat naştere. Nu m-aş fi gândit niciodată la o asemenea soluţie, dar faptul că s-a gândit el este o dovadă a radicalizării care se poate produce în astfel de condiţii chiar în cele mai paşnice spirite. Şi, în acelaşi timp, o dovadă neobişnuită de iubire.

Mâine din nou foarte rău. Cel mai rău îmi fac emoţiile, chiar pozitive.

duminică, 2 octombrie

Vreme nesigură: nori, se luminează, picură, plouă, se opreşte. Facem ţuica cu nea Marin, după ce aseară, pe întuneric, am adus de la coana Mita cazanul la noi în curte, un cazan mare de 160 de litri, care se dovedeşte că are serpentina spartă. Adaptăm serpentina lui nea Marin. Pierdem toată ziua în jurul focului de sub nuc, curioşi şi chiar emoţionaţi de procesele chimice (sau fizice?) care transformă prunele putrede în alcool. Un alcool cu care nu prea avem ce face, dar care prin ritualul producerii lui ne înglobează într-o lume mai veche şi mai solidă, de o soliditate de care nu e conştientă, dar care transpare (noi o remarcăm cu invidie) de sub smalţul plesnit al noilor statute sociale. De aceea poate, deşi comunicăm atât de greu şi îl înţelegem în fond destul de puţin, intimitatea, legătura cu nea Marin ne face plăcere, pentru că el este (sau cel puţin ne face plăcere s-o credem), dincolo de naveta pe care o face, ţăranul român, sau ceea ce a mai rămas din el.

Seara vin la noi T.G.M. şi Tereza, exaltaţi de schimbările din URSS (la toţi cei ce au studiat acolo, fascinaţia Rusiei se dovedeşte mai puternică decât transformările ei politice: ca şi în anii ’50, ca şi în anii ’60, aderă la ceea ce se petrece şi acum, de parcă diversele adeziuni nu ar fi de sens contrar). În ceea ce ne priveşte, deşi tot ce se întâmplă este fără îndoială pozitiv şi deşi am dori din toată inima să reuşească, scepticismul este infinit mai puternic decât entuziasmul. Mişcările de masă din Armenia şi Nagorno Karabach, cărora nu li se dă satisfacţie, ne dau din păcate suficiente argumente. La urma urmei, ce pretind aceste sute de mii de oameni în grevă de luni de zile? Sentimentul lor naţional, trezit la o nouă viaţă de încrederea în democraţia gorbaciovistă, nu-şi face iluzia independenţei, ei nu cer libertatea, ieşirea din închisoare (în care stau de altfel de mai multe sute de ani), ci doar trecerea dintr-o celulă într-alta, ca să fie la un loc cu toţi ai lor. Dar nici asta nu se poate, pentru că întreaga Uniune Sovietică este construită din republici cu graniţe inexacte din punct de vedere naţional, în aşa fel încât lupta pentru eliberare să apară ca o imposibilitate, arhitectura încarcerării având mai multe niveluri. Românii din Cernăuţi, care aparţin Ucrainei, au ca limbă oficială rusa, ca limbă locală ucraineana şi abia apoi vine româna pentru care, legal vorbind, nu au cum să ceară drepturi.

T.G.M. şi Tereza rămân la noi la masă (pentru ei cina, pentru noi masa de prânz). Ne spun că Domokos Géza a fost chemat la Consiliul Culturii pentru a fi anunţat că s-a oprit cartea de versuri a Gizellei Hervay care are o prefaţă semnată de mine.

— Din ce cauză? a întrebat D.G.

— Din cauza Blandianei, i s-a răspuns.

— Dar ce-a făcut Blandiana? a întrebat cu naivitate mai mult sau mai puțin reală, pentru că fusese plecat în concediu şi ar fi putut să nu afle nimic.

— Crimă de lezmajestate, i s-a răspuns fără zâmbet.

— Nu se poate! a exclamat el cu umor. Imposibil! Suntem într-o republică.

— Tovarăşe, vă rog să fiți serios! a fost adus la adevărata realitate.

Uitasem de cartea Gizellei. În cursul iernii, Paul Drumaru, care e redactor la Kriterion, mi-a cerut să scriu o prefață la volumul selectiv, în sfârşit tradus în româneşte, al acestei ființe profund nefericite, moartă în urmă cu zece ani. Mi-au cerut să-i scriu prefața pentru că se ştie că ne-am cunoscut şi ea a fost prima mea traducătoare în ungureşte (volumul *Homokora*, apărut în 1971). Am scris-o greu pentru că amintirea sinuciderii ei, după cutremurul din '77 în care şi-a pierdut fiul de vreo 18-20 de ani, amintirea singurătății în care trebuie să se fi produs şi care trebuie să fi făcut posibilă această sinucidere (era de mai multe luni la Budapesta şi nu s-a mai întors, luându-şi în cele din urmă, după alte câteva luni, viața acolo) îmi făcea rău şi îmi amintea sinuciderea Ioanei (cu care fusese de altfel prietenă). Primul ei soț, tatăl copilului, tot un poet maghiar, se sinucisese şi el cu ani în urmă, cel de-al doilea, un operator cinematografic, o părăsise, rămânând în Germania. Moartea copilului şi faptul că nu mai avea putere să revină acasă fără el, dar nici acolo, la Budapesta, nu avea probabil o casă, a făcut-o să adopte această soluție, care pentru un ungur este mult mai puțin neobişnuită decât pentru alții. Nu fuseserăm propriu-zis prietene, deşi o simpatizam, era o fată frumoasă şi deschisă, şi nu o cunoşteam deloc ca poet. Am descoperit-o cu emoție, mai bună decât o bănuiam. Faptul că un nou ghinion se adăuga destinului ei, de data

aceasta postum, mi se pare sfâşietor, ca o dovadă că blestemul care o urmărise nu era încă epuizat.

3 octombrie

Plecăm la Bucureşti şi, ca de obicei, ajungem abia spre prânz. O caut din nou pe Tia, care nu răspunde la birou. Aflu în cele din urmă de la Alexandru, băiatul ei, că are alt interior şi o găsesc, dându-i întâlnire în curtea Academiei. În prima clipă nu m-a mirat schimbarea telefonului şi a locului de muncă. Cu două luni în urmă, făcând o excursie în R.D.G. (într-un grup de elevi şi părinţi, organizat de Ministerul Învăţământului), Tia a avut inconştienţa să-şi ia cu ea şi jurnalul, care cuprindea tot felul de consideraţii asupra situaţiei generale de la noi. I-a fost reţinut la ieşire, nu i-a fost înapoiat la întoarcere, a fost anunţată redacţia şi de atunci Tia stă cu inima strânsă în aşteptarea pedepsei care – i s-a spus într-o discuţie cu redactora-şefă – poate merge de la desfacerea contractului de muncă până la măsuri penale.

Ne întâlnim în curtea Academiei, unde Tia vine grăbită: nu mai poate lipsi ca înainte. A fost mutată la documentare, cu un salariu mai mic şi fără dreptul de semnătură („Acum când vă cunoaştem sentimentele şi concepţiile, nu mai puteţi avea pretenţia să scrieţi”) şi i s-a spus să păstreze secretul asupra motivelor mutării. Evident, nu are de unde să ştie dacă asta e totul sau măsurile penale urmează. Ne plimbăm prin curtea mare şi ne întrebăm dacă de la nenumăratele geamuri ne urmăreşte cineva.

De fapt ne plimbăm pentru că, în timp ce stăteam pe banca din faţa intrării bibliotecii, a venit un bărbat tânăr şi s-a aşezat chiar lângă noi. Ar fi putut fi numai nesimţit, dacă n-ar fi venit din stradă, la nici cinci minute după ce trecuse pe lângă noi Mihai Ungheanu. În mod evident,

ofițerul trimisese un grad inferior. Ar fi trebuit poate să ne amuzăm, şi chiar am făcut-o optând pentru peripatetism.

Ne amintim de vremea în care ne întâlneam ca să îmi spună ea ultimele bancuri: era inepuizabilă. Acum pare că s-a stins în ea o lumină. E ca un abajur care abia acum, stins, observi că e prăfuit şi decolorat.

În timp ce vorbim, apare Romi, care fusese alături, la Uniune, cu Niki, căruia i-a murit soacra adevărată (adică mama soției lui adevărate, bunica băiatului), şi el se ocupă de înmormântare. Romi îl va duce cu maşina până în Balta Albă să facă rost de nişte vin pentru slujbă. Agitația şi problemele lui ne trezesc, cu toată deprimarea, zâmbete. Este uluitor cum reuşeşte să trăiască două sau chiar trei vieți de familie paralele, şi în toate să se comporte ca un adevărat familist, să ducă la doctor rudele succesive, să-şi îndeplinească datoriile familiale. La moartea Danei se purta cu mama ei ca un adevărat ginere, ca şi cum nu el era cel ce o părăsise pe Dana cu un an în urmă; acum îşi înmormânta soacra, ca şi cum nu ar fi în fapt despărțit de fiica moartei de mai bine de douăzeci de ani.

Se face ora 3 jumătate şi plec împreună cu Geta de la editură spre casa ei ca să iau pachetul trimis de mama (prăjitură şi tăiței de casă), deşi e târziu şi sunt obosită, dar a face mâine un alt drum după ele mi se pare şi mai greu. De altfel, un drum cu Geta este un prilej de a mai sta de vorbă. Nu avem niciodată timp pe măsura nevoii de comunicare, mai ales acum, când Geta este atât de amărâtă. În mod ciudat, atâta timp cât era mama aici şi îi sublinia fără încetare defectele lui Cornel, ea a fost ocupată doar cu inventarea mijloacelor de apărare şi scuzare a lui, mai ales că mama, fără să spună nici un neadevăr, amplifica prin repetare şi accentuare lucrurile. În felul acesta, fără să vrea, argumentând mereu pentru a contracara argumentele mamei, se convingea singură de propriile spuse, şi efortul

pledoariei împotriva viziunii realității propuse de mama o împiedica să recepteze adevărata realitate. Rămasă singură în fața acestei realități, nu s-a mai putut face că nu o vede. În mod paradoxal deci, prezența mamei, atât de violent opusă lui Cornel, acționase ca cel mai puternic punct de sprijin al acestuia. Odată dispărut acest reazem, imaginea lui s-a prăbuşit în ochii Getei, deschişi deodată fără voia lor. Mai mult chiar, a descoperit că până şi Ana, o fetiță de 12 ani, refuza să ştie. Acum, cu toate cărțile pe față, cu promisiunile lui de viață nouă şi cu pustiul din sufletul lui, un vânt rece bate prin casa lor, răceală care se adaugă statului la cozi (3 ore pentru două cartoane de ouă, dar s-au terminat cu câțiva inşi înainte, 2 ore pentru telemea), şi infernului şantierului de demolări din jur. Ca să ajungem la blocul lor înaintăm sute de metri pe cărămizi aşezate în echilibru printre noroaie şi gropi, balastiere şi macarale.

Ajung acasă aproape de 5, când îl găsesc pe Romi, întors de vreo două ore, isterizat din cauza lipsei mele, sfătuindu-se cu Laura Manolache, muzicologa de la Radio, care trecuse pe la noi, cum să plece – dacă nu ne-ar fi găsit – cu familia Veza la Comana. Răsuflă amândoi uşurați când mă văd şi se reped cu reproşurile. Crezuseră că am pățit ceva, că mi se făcuse ceva, şi se sugestionaseră unul pe altul în acest sens. De altfel, oraşul e plin de zvonuri alarmiste la adresa mea (am fost internată la nebuni şi mi s-a spălat creierul, am fost lovită de un camion, mi s-a fixat domiciliul forțat etc.). Mă simt în egală măsură vinovată, recunoscătoare şi terorizată, iar aceste sentimente de sens contrar au toate şansele să se amplifice, în aceste condiții, cu timpul.

Trecem în cursul serii pe la Veza, unde Laura îşi întâlneşte soțul, pe Dan, care îmi povesteşte că la ei la institut cărticica mea se vinde cu 500 de lei bucata. În timp ce îmi povesteşte, mă priveşte cu un amestec de admirație şi

atenție, ca pe o ființă din altă substanță, o substanță curioasă, ca pe o raritate. Îmi dau seama că admirația de acest tip mă deprimă. Mă simt bine alături de cei ce consideră comportamentul meu neeroic *normal*.

Deşi e târziu şi suntem obosiți, trecem pe la ora 9 pe la Ada şi Zigu, care sunt un fel de punte de legătură cu lumea editurilor, ferestruica prin care putem privi să vedem ce se întâmplă înăuntru. Se întâmplă că a fost oprit planul Cărții Româneşti pe anul viitor pentru a fi scos volumul meu *Arhitectura valurilor*. De altfel, am uitat să notez: Tia îmi spusese că un coleg de-al ei care fusese la Suceava a asistat la telefonul pe care l-a primit directorul bibliotecii județene – sau secretarul cu propaganda – prin care i se cerea să scoată din biblioteci toate cărțile mele, iar el a răspuns: „Eu credeam că sunt pus să difuzez, nu să retrag cărțile", ceea ce nu l-a împiedicat totuşi s-o facă. (Va trebui să verific şi la alte județe.)

Îmi dau seama că în aceste condiții volumul aflat în corectura a doua la Editura Minerva s-ar putea să fie topit, iar eu nu am o copie. Îl întreb pe Zigu dacă nu ar putea să-mi facă rost de o „perie" şi ne înțelegem să ne întâlnim mâine să mi-o dea.

4 octombrie

Ne întâlnim într-adevăr, pe la 12, noi aşteptându-l cu maşina, conspirativ, în fața policlinicii C.F.R., ca să nu mai apărem la Casa Scânteii şi să-i facem rău. Îmi dă corectura, care sper că va putea fi folosită cândva (dar când?). În timp ce-l aşteptăm, trece un ziarist de la *Lumea*, Constantinescu, soțul unei propagandiste care participa la şedințele *României literare*, şi ne spune că soția lui urmează să nască peste o lună şi, dacă va fi fată, s-au hotărât să o boteze Blandiana. Mărturisirea lui mă impresionează mai puțin

poate decât ar trebui. Este vesel, îşi exprimă în mod festiv admiraţia pe care mi-o poartă, eludând orice caracter dramatic al situaţiei, având aerul că mă invidiază, privind lucrurile dintr-un viitor din care prezentul de acum apare neglijabil. Îmi dau seama că sunt nedreaptă şi că, la urma urmei, are dreptate. De fiecare dată însă, când privesc lucrurile din acest punct de vedere, îmi aduc aminte de fraza lui Cristian Popişteanu, din vară, atunci când se declanşase nebunia cu retragerea cărţii: „Eşti unul dintre oamenii cei mai demni de invidie din ţara asta". O spunea, desigur, gândindu-se la viitor şi invidiindu-mă într-adevăr, fără a se gândi măcar că la rândul meu aş avea o mie de motive să-l invidiez pentru prezent. Dar, de fapt, n-o făceam. Şi el ştia asta. Asta nu mă împiedica însă să-i detest clarviziunea şi cinismul.

La Uniune, unde Romi avea de luat bani. Eu am rămas în maşină privind, cu un acut sentiment de înstrăinare şi cu nemărginită tristeţe, oamenii care intră şi ies din clădirea de care ani de zile m-am simţit atât de legată, pe care o consideram instituţia *mea*: figuri de securişti, de activişti, de gestionari, luând-o prin dos şi întorcându-se încărcaţi de pachete cumpărate direct de la magazia din spate. Rar, din când în când câte un scriitor de mâna a doua, periferic şi beţiv, intrând în restaurantul a cărui intrare este de asemenea pe uşa din dos, pe lângă un WC. Pe intrarea principală, intră şi ies funcţionari, alţii decât cei cunoscuţi pe vremuri. În timp ce mai stăm puţin de vorbă în maşină, îl vedem pe Cornel Vadim Tudor, un uriaş moale de untură, plimbându-şi câinele. Am o senzaţie curioasă, ca într-un roman SF în care spaţii şi timpuri diferite se amestecă prin cine ştie ce ingeniozitate tehnică. La întoarcere umblăm prin magazinele din jurul gării, căutând (fără să găsim) tot felul de lucruri de care avem nevoie: baterii electrice, un lacăt, ciorapi bărbăteşti etc. Ne amestecăm în mulţimea obosită,

ponosită şi isterizată a după-amiezii şi a cartierului, lăsându-ne deprimaţi de durerea tuturor. La o alimentară urât mirositoare o coadă imensă la oase de porc, alături, la un fost chioşc de răcoritoare, o altă coadă nesfârşită la nişte pateuri cu brânză. Renunţăm, deşi mi-e foarte foame. O să încropim ceva acasă.

Seara la Daniela şi Fane Boeraş, împreună cu viitorul lor ginere, Ştefan Constantinescu, coleg cu Ancuţa, un tânăr plăcut, inteligent, deschis spre problemele teoretice de tot felul. Atmosferă plăcută, puţin zadarnică.

Întorşi acasă, Romi apasă automat butonul televizorului şi în locul emisiunii terminate prinde convorbiri ciudate despre supravegherea cuiva, a unui telefon etc. Mai târziu ne-am spus că probabil, prin cine ştie ce întâmplare tehnică, televizorul nostru înregistrase convorbirile unor walkie-talkies, dar atunci ne-a trecut un fior pe şira spinării.

5 octombrie

Telefonul stă destul de puţin în priză pentru că nici unul dintre noi nu vrea să răspundă: Romi pentru că pur şi simplu este îngrozit de orice fel de relaţie, eu pentru că, deşi mi-aş dori mai multe legături şi prieteni, nu îndrăznesc să-mi înfrâng o adevărată spaimă fizică de aparatul care sună şi de la care mi se pare că vin numai rele. Am faţă de telefon o antipatie viscerală, cred că din asemenea resentimente se năştea în Evul Mediu aura malefică a unui obiect sau a unei fiinţe. Şi totuşi în ultimul timp rarele telefoane la care am răspuns au fost de încurajare, de solidarizare. Azi chiar, a telefonat Andrei Pleşu – un om cu care am vorbit doar o dată sau de două ori în viaţă – ca să-mi declare ritos că interzicerea mea îl revoltă şi că este gata să protesteze împreună cu alţii. Nu ştiam cum să-l opresc, fiind sigură că totul se înregistrează, dar dându-mi seama, pe de altă parte,

că el însuşi e sigur de asta şi chiar asta îi determină tonul solemn.

După-amiaza a venit la noi Octavian Paler, în acelaşi scop declarat al solidarizării, al încercării de a-mi da un sfat, de a găsi o soluţie. Îmi spune că ar fi dispus să strângă semnături pe un memoriu colectiv în sprijinul meu. Mă impresionează propunerea lui, îi spun că mi-a mai vorbit de asta Manolescu, din partea lui Buzura şi a lui, dar că personal nu cred că ar fi prea util un asemenea gest. La drept vorbind, el ar fi util, dar nu pentru situaţia mea, ci în sine, ca luare de poziţie colectivă, ca act de conştiinţă al scriitorilor români. Rămânem înţeleşi să ne vedem peste câteva zile împreună cu Niki şi să formulăm textul. De altfel, vorbim şi despre ideea, mult mai importantă, a unui text general, despre întreaga situaţie (degradarea culturii, demolarea satelor), ideea de care încercasem eu – mi se păruse că fără rezultat – să-l conving pe Niki Manolescu în cursul verii la Comana. Ne despărţim simţindu-ne mai puţin singuri.

În cutia poştală găsim un foarte drăguţ mesaj de la Nicu Veza prin care ne anunţă că au aflat că în mai multe clase a patra şi a opta, unde figurez în programa şcolară, profesorii au dat lucrări de control din poemele mele. Este, desigur, un gest de simpatie şi solidaritate, dar este şi o dovadă amuzantă că, în timp ce în revistele cu tiraje de câteva mii de exemplare sunt interzisă, continui să exist în manualele (care nu puteau fi retrase, odată anul şcolar început) de milioane de exemplare.

Aflăm că *Vocea Americii* a transmis şi ea poezioare, ceea ce mi se pare de-a dreptul ridicol. În general am un sentiment de jenă în faţa importanţei pe care o primeşte această glumă şi care dovedeşte cât de scăzut este nivelul curajului, din moment ce un graţios şi amuzant text pentru

copii poate fi interpretat ca un act de eroism. Vai de epocile în care a fi normal este un act de eroism!

Şi, în plus, în aceste zile care ar trebui să fie cele mai frumoase ale anului (întotdeauna mi s-a părut că nu există nimic mai frumos decât toamnele bucureştene) plouă tot timpul cu duşmănie, e frig şi urât, ca şi cum clima s-ar simți obligată să ia atitudini simbolice potrivite propriei noastre psihologii.

6 octombrie

Primesc de la revista *Familia* un telefon de-a dreptul emoționant. Îmi propun (D. Chirilă, pe care va trebui să nu-l uit) să continui rubrica poştei redacției fără semnătură. Este singurul gest de acest fel, singurul gând al unui prieten din lumea literară la felul în care vom continua să existăm din punct de vedere material. Câte asemenea posibilități ar exista şi la *România literară* (fragmentele cu informații de pe ultimele pagini) sau la edituri (referate), dar nu s-a gândit nimeni să-şi complice viața propunându-mi o muncă anonimă care m-ar scoate din impas.

Un doctor-dramaturg, Radu Iftimovici, ne invită la un spectacol al Teatrului din Satu Mare cu o piesă de-a lui, în Sala Casandra. Ne ducem. Suntem mult mai disponibili decât până acum, pentru că trăim într-un fel de aşteptare fără obiect precis. *Crimele Agathei Christie*. Stăm lângă dl Paleologu şi apoi plecăm împreună spre casă. De fapt, noi spre un concert la Sala Radio cu Ludovic Bács. Senzație de umplere a timpului cu lucruri găsite la întâmplare.

Seara, telefon de la Zigu, care ne transmite o invitație la G.R., invitație, ne spune, rod al unor îndelungi procese de conştiință. Are remuşcări că a fost laş, vrea să se reabiliteze în fața propriei conştiințe. N-am nici o îndoială că va reuşi atât de bine încât în cele din urmă va uita cu desăvârşire că

a fost laş şi va ține minte doar cât de curajos a fost invitându-ne. Refuzăm sub pretextul Comanei.

7 octombrie

Ne pregătim într-adevăr să plecăm la Comana, dar ora plecării se decalează din cauza unei vizite a Livianei Dan, muzeografa de la Brukenthal, care-mi povesteşte tot felul de întâmplări de la Sibiu (cum în cadrul unor manifestări culturale organizate de C.C. al U.T.C. au făcut o suită de *performances* postmoderniste dintre care ultima, al cărei autor era un plastician ungur, Antic, a fost întreruptă de miliție, care a înconjurat localul, miliție chemată de Simona Vărzaru, critic plastic la „Slast"). Am rugat-o pe Liviana să se intereseze la biblioteca din Sibiu dacă e adevărat că mi s-au retras şi cărțile vechi din rafturi.

La ora 3 am plecat spre Comana împreună cu doctorul Ivănescu şi soția, invitați de Romi, impresionat de bucuria pe care o manifestase doctorul întâlnindu-l întâmplător pe stradă. Am devenit foarte sensibili la dovezile sincere de prietenie, aproape umilitor de sensibili. Mâncăm împreună cu ei şi cu pisicii, care le fac o impresie grozavă, apoi privim împreună la bulgari un film rusesc cu Oleg Strijenov după *Fata căpitanului*, de Puşkin. Ei pleacă pe la 11 şi noi adormim în cele din urmă la 1. La ora 2 mă trezeşte un zgomot în dulapul de la capul meu. Şoarece! Închid bine uşa dulapului şi încerc să adorm la loc, dar mişcările se amplifică, se repetă. Îmi dau seama că, aşa cum au intrat, pot să şi iasă din dulap, iar ideea că m-aş putea trezi cu unul umblând pe mine mă face să sar în sus. Se trezeşte şi Romi, care îmi ia patul pe sus şi îl mută în camera lui. Apoi chemăm pisicii. În următoarele cinci minute Blondel prinde doi şoareci, iar Negruțu, unu. Ne dăm seama că fără ei am fi fost pierduți. Urmează descoperirea găurii în perete,

ceremonialul umplerii cu cioburi de sticlă şi ghips, măturarea urmelor şantierului. Reuşim să adormim la 5, pentru mai multă siguranță, eu tot în refugiu.

8 octombrie

La ora 9 suntem treziți ca din morți de Mihaela şi Nicu Veza, care veniseră cu trenul. Buimăceală de nedescris. Toată casa era răsturnată de aventura nocturnă. Reuşim să ne adunăm cu greu, să punem mobilele la loc şi să ne îmbrăcăm. Mic dejun împreună, apoi drum lung prin pădure după ciuperci. Nu găsim ciuperci deloc, culegem măceşe şi păducel pentru ceai, într-o atmosferă plăcută, destinsă. După-masă, Mihaela şi Nicu pleacă cu trenul de 5, în ciuda insistențelor noastre de a rămâne până la cel de 9. După plecarea lor urmează în lanț: ploaie mare, întreruperea curentului, stricarea pompei. Adormim exasperați, fără lumină şi fără apă.

9 octombrie

Scriu toată ziua pentru *Familia*, desfăcând nenumărate plicuri cu versuri vechi de luni de zile. Mulți tineri sunt buni sau chiar foarte buni. Mă impresionează mărturisirea repetată în scrisori a bucuriei că am început să fac poşta redacției, că a apărut astfel o instanță căreia i se pot adresa. Mă mut după căldură: în pătul, la soare, seara în casă, la foc. Nimic nu mi se pare mai emoționant decât soarele acesta dulce, oferit cu zgârcenie (între 12 şi 5) şi lăsând în urmă, imediat ce dispare, presimțirea iernii.

Seara bat la maşină ce-am scris în cursul zilei. Dureri atroce în coloană ca întotdeauna când sunt la maşina de scris. Romi a cules toată ziua struguri şi gutui de pe casă. Seara rade gutuile pentru țuică, rănindu-se la mâini.

10 octombrie

Ajungem la Bucureşti, ca de obicei, abia spre ora 1, după ce i-am lăsat la fabrică, împreună cu butelia goală de aragaz, pe Frusina şi Marin. Nu numai faptul că le facem un serviciu cărându-le butelia îi încântă, ci, mai ales, faptul că pot coborî din maşină sub ochii portarului fabricii şi pot spune imediat cine i-a adus. În ceea ce priveşte butelia, la sat nu mai există nici o modalitate legală de a o umple. La negru costă 250-300, când preţul ei real este 40.

Mergem direct la *România literară*. Eu, cam fără rost, jenată de a fi în plus acolo unde eram esenţială. Apoi la Academie, la Roger, care ne spune că vineri voi apărea în *Contemporanul*. Panică: ce poate să mi se publice în *Contemporanul* decât texte vechi, care pot apărea în noul context conformiste? Ar fi culmea perfidiei să nu pot să public, dar să fiu reprodusă cu ceea ce vor ei pentru a da senzaţia că totul e în regulă şi cum nu se poate mai bine în cea mai liberă dintre lumi.

Seara la gară, pentru a pune la tren plicul pentru *Familia* pe care mama îl va aştepta dimineaţă la Oradea. Îi dau însoţitorului vagonului de dormit 25 de lei. Am eludat în felul acesta nu numai cele 10 zile cât face prin poştă o scrisoare, ci şi cenzura pe care această întârziere o presupune. Din păcate, mama va trebui să se scoale în zori ca să preia plicul. Caut un telefon public ca să o anunţ. Nu folosim în general telefonul de acasă, în mod evident supravegheat, încât fiecare telefon este o mare problemă. Se poate întâmpla să umbli o oră întreagă pentru a da un simplu telefon urban, pentru că aparatele publice sunt blocate de monede strâmbe, sau sparte, cu receptorul sau caseta de dedesubt smulse, sau lipsesc pur şi simplu. Telefoane interurbane există numai pe lângă poşte, şi acolo – chiar la poşta mea –, din câteva zeci, funcţionează două sau trei la care se formează interminabile cozi. Totul este

prea absurd şi exagerat pentru ca să fie întâmplător. Distrugerea fizică a aparatelor pare un adevărat simbol al incapacității reale de a comunica în societatea noastră, şi nu ar fi exclus să fie sfărâmate aparatele în mod intenționat, în acest scop. Mă aşez la o coadă de 8 sau 10 persoane la un telefon care pare, după felul în care se vorbeşte în el, mai bun decât altele. Din păcate, se pare că este stricat în sens bun, adică funcționează fără a mai introduce monede, ceea ce îi face pe fericiții care ajung cu receptorul în mână să nu se mai oprească din vorbit. În plus, genul acesta de boală – o ştiu din experiență – este un preludiu al defectării totale, aşa că pot avea şansa de a aştepta să termine cei ce vorbesc fără să se jeneze gratis şi infinit, pentru ca, atunci când îmi vine în cele din urmă rândul, să nu mai reuşesc să obțin legătura. De ce ți-e frică nu scapi. O iau de la capăt la altă coadă şi, în cele din urmă, după aproape o oră, reuşesc să vorbesc cu mama, care e foarte drăguță, încântată să-mi facă un serviciu. Cât de puțină dreptate am avut în privința ei, când am suferit atâta de-a lungul anului trecut, încercând să o fac să-şi schimbe hotărârea de a părăsi Bucureştiul! Mi se părea o nebunie ca la 75 de ani să părăsească o locuință aflată în centrul Capitalei, la distanță de câțiva metri şi de câteva stații de autobuz de fetele ei, şi să plece la 600 de kilometri depărtare. Numai când a căzut la pat într-o adevărată criză depresivă din cauza acestei contrarieri (până în clipa aceea nici n-am ştiut că cineva poate cădea la pat, fără puterea de a se mişca sau de a vorbi, pentru că nu reuşeşte să-şi îndeplinească o dorință) am înțeles că, pentru a continua să trăiască, mama trebuie să trăiască aşa cum vrea ea, adică departe de demolările şi nebunia din Bucureşti, în cercul patriarhal (chiar dacă în curs de dispariție) al vechilor ei prieteni, în oraşul infinit mai liniştit şi mai curat în care a trăit o viață. După ce s-a mutat, ca într-un miracol, mama nu numai că s-a făcut

sănătoasă, dar a întinerit cu zece ani. Sunt mândră de ea şi de forţa ei spirituală (în bine, şi chiar şi în rău), de puterea cu care face ceea ce îşi pune în minte, de puterea cu care îşi pune încă în minte. Aş vrea să îi semăn, şi sper, într-o oarecare măsură, să îi semăn.

11 octombrie

Toată dimineaţa spăl geamuri. În noua situaţie nu ne mai putem permite să o chemăm pe Rozica la curăţenie şi spălat (de altfel, de-a lungul anilor ritmul venirilor ei a scăzut continuu de la săptămânal, la două săptămâni şi, mai rar încă, pe sărite). Nu mi se pare grea munca fizică (oricum, infinit mai uşoară decât scrisul!) şi nu mă simt umilită făcând-o, într-un anume sens îmi face chiar plăcere; dar, când durează multe ore la rând, încep să mă enervez pentru timpul care trece, să simt că ceea ce fac (curăţenia, mâncarea zilnică, spălatul rufelor) este un fel de sinucidere în bucăţele, o mărunţire şi aruncare în neant a unicului timp pe care îl am de trăit şi de scris. După ce termin, dau o fugă până la Geta, la Academie. Vreau să fiu alături de ea în această perioadă în care trebuie să se simtă singură şi jignită. Încerc s-o conving de frumuseţea şi puterea ei, cărora nu le lipseşte decât egoismul şi încrederea în ele însele. Încerc s-o conving că vina pentru suferinţele de acum le poartă în cea mai mare măsură ea însăşi – ceea ce cred că le face mai uşor de suportat –, din cauza îngăduinţei ei prea mari, soră cu comoditatea şi chiar cu indiferenţa, din cauza abuliei ciudate care o face să înregistreze lucrurile neatent şi să nu facă efortul de a le transforma, din cauza incomunicabilităţii ei vinovate. Cred, sper că discuţiile cu mine (chiar critice şi chiar pentru că sunt critice) o ajută să iasă din deprimare; cred, sper că simte cât de mult îi sunt alături.

În cursul dimineții Romi a fost plecat cu mama Vioricăi la o poştă îndepărtată, unde se dau pachetele trimise din străinătate şi unde sute şi sute de bătrâni (în majoritate) aşteaptă, ca şi mama Vioricăi (grav cardiacă şi care, fără maşina lui Romi, nu ştia cum să ajungă în acel cartier îndepărtat), ajutoarele trimise de copiii fugiți. Avem față de această bătrână singură şi austeră un fel de sentiment filial, făcut nu numai din prietenia față de Mircea şi Viorica, cărora parcă ne simțim obligați să le ținem locul, ci şi din compasiunea şi solidaritatea umană cu o suferință şi o singurătate de asemenea intensitate.

În continuare, Romi trece pe la *România literară* să-şi lase articolul şi nimereşte în plin bairam, mese întinse, chelneri, D.R. Popescu etc., sărbătorind 20 de ani de apariție a revistei. Ce ironie! Ce mascaradă! Invitat să rămână, refuză şi pleacă, ar fi fost de altfel cu totul nepotrivit, printre toți acei nou-veniți care se pregăteau să o îngroape, el, care scria de atâția ani săptămânal în ea! Îmi povesteşte toate astea – ca şi diverse întâlniri – cu Papahagi (prieten şi solidar), Răzvan (suspect şi palavragiu), o tânără poetă care, aflând că am ulcer, îmi trimite o jumătate de kilogram de orez – în timp ce mâncăm cei cinci peştişori pe care i-am primit ieri la Comana de la Tudorel, care a braconat în urmă cu două nopți în bazinele crescătoriei de peşti.

După-masa ne ducem la cinematecă, la un film de Elem Klimov după *Despărțirea de Matiora* a lui Rasputin, răscolitor requiem al dispariției satului şi trecutului, apoi seara, la cină la Daniela şi Fane Boeraş. Când ajungem, ceilalți (Manolescu, Gusti şi gazdele) erau extrem de agitați: Niki observase venind că este urmărit, iar apoi, verificând din când în când, observaseră cu toții că casa este supravegheată. Vorbim despre proiectul unei solidarizări pe teme generale, Niki este excitat ca un copil, eu mă bucur că ideea şi insistențele mele din vară nu au fost zadarnice, spre

bucuria mea Romi este şi el de acord, Zigu refuzase încă dinainte. Pe drumul de întoarcere observăm că suntem urmăriți, mai precis eu la început nu cred, apoi mă conving că din cei doi tipi care fumau în urma noastră (şi care, argumentam eu, ar putea fi nişte trecători obişnuiți având acelaşi ritm al mersului ca şi noi), când ne-am despărțit de Manoleşti, unul ne-a urmat pe noi şi altul pe ei. În plus, în fața casei noastre staționează mereu o maşină, spune Romi. Eu n-aş fi observat.

12 octombrie

Hotărâm să ne întoarcem la Comana chiar azi, pentru asta însă trebuie să ne terminăm treburile bucureştene. Eu voi merge la D.R.P. ca să-i cer o părere oficială despre ceea ce mi se întâmplă (la urma urmei, mie nu mi-a spus nimeni nici un cuvânt, ca şi cum n-aş exista, ca şi cum, în momentul în care au hotărât să nu public, au hotărât şi să nu exist), iar înainte de asta Romi vrea să treacă pe la Roger să vadă dacă nu a intervenit ceva nou, ca să ştiu. Nu, nu a intervenit nimic nou, iar în convorbirea cu D.R.P., îmi promite că va întreba şi el mai sus (pe generalul Olteanu, probabil) şi îmi va comunica răspunsul. Discuție în camera alăturată, aşa-zisă „fără microfoane" (deşi eu cred că este cu şi mai multe microfoane decât biroul propriu-zis), pe acel ton de complicitate care îi place lui atât de mult, dându-i iluzia că tu îl crezi prieten, fără să fi făcut totuşi nimic pentru asta, fără să se fi implicat în nici un fel. La ieşire, Romi, care mă aştepta, stătea în curtea Uniunii de vorbă cu Mircea Dinescu, porțile erau închise şi păzite pentru că pe Calea Victoriei urma să treacă, probabil, cortegiul oficial, şi câțiva inşi necunoscuți, dar uşor recognoscibili, se învârteau pe alee, unul dintre ei stând nemişcat la mai puțin de un metru de grupul format din Romi şi Mircea. Le-am povestit

ce am vorbit cu Popescu, apoi am plecat, am mai stat puțin în colț, după care Mircea a luat-o spre Piața Romană, iar noi ne-am dus la Biblioteca Academiei. În fața intrării Bibliotecii ne-am întâlnit cu familia Pleşu, cu care am stat puțin de vorbă, observând că în jurul nostru se învârt sau staționează pe trepte trei sau patru inşi. Ne despărțim, apoi soția lui Pleşu urcă din nou pentru a ne spune că suntem urmăriți – ştiam. Plecăm spre casă urmați îndeaproape. Pe noul bulevard („al closetelor"), care este în general aproape pustiu, ne amuzăm să întoarcem din când în când capul pentru a ne vedea urmăritorul. Este, evident, unul dintre cei luați de la Casa Copilului: privindu-l cum merge – cu mişcări moi, lipsite de seriozitate şi fără nici un gând, fără nici o expresie, cu trăsături regulate, şi totuşi urât prin totala lipsă de semnificație a privirii – mi-am dat seama nu numai că nu-l urăsc, dar că mi-e foarte milă de acel tânăr (avea cel mult 20-22 de ani) care n-a descoperit încă ce înseamnă a trăi şi îşi închipuie (dacă este în stare de aşa ceva) că suma actelor mecanice pe care le îndeplineşte şi nevoilor fiziologice pe care şi le satisface (nu mă îndoiesc că într-un mod cât se poate de mediocru) reprezintă viața. Cum lăsaserăm maşina lângă fostul Institut de Matematică, la capătul bulevardului, am intrat pur şi simplu în ea, dar cum, pentru a se îndrepta spre casă, Romi trebuia să întoarcă şi fluxul maşinilor era neîntrerupt, am stat mai multe minute pe loc aşteptând şi privind cu un enorm amuzament spaima urmăritorului nostru, care o luase disperat la fugă şi la capătul bulevardului se oprise privind înspăimântat, isterizat, în toate părțile. Ce se întâmplase, ne întrebam, îl întrebam pe Romi râzând în hohote, în timp ce el mă ruga să mă potolesc. Ne scăpase din ochi în chiar secunda când intraserăm în maşină, dar, cum nu era nici un fel de aglomerație, singura explicație a faptului că ne pierduse era că adormise, că visase cu ochii deschişi (o

operație de deasupra baremului lui de robot în construcția căruia se folosiseră, din economie de metal, resursele anatomiei). Îl priveam acum de la mai puțin de zece metri: avea ceva de oligofren contrariat în spaima exagerată cu care se învârtea în jurul lui însuşi, neştiind încotro să o ia. Era un băiat voinic şi cred că dacă ar fi avut o meserie şi o viață ar fi putut fi considerat drăguț, dar aşa cum stătea cu hainele răsucite, căzând ciudat pe el, ca şi cum ar fi fost încheiate greşit (le primeau de-a gata, fără să se țină prea mult cont de măsurile lor, probabil), părea o păpuşă mare, potrivită într-o poziție stângace, a cărei față fusese mâzgălită în grabă (doi ochi, o gură, două puncte în loc de nas) şi ştearsă apoi înainte de a se usca vopselele, încât acum în locul liniilor abia dacă se puteau zări nişte urme incerte pe care spaima le dizolvase şi mai mult. De altfel, aşa cum o păpuşă inertă, intrată deodată în agitație şi exprimând o suferință, ar fi fost nu numai grotescă, ci şi întru câtva înspăimântătoare şi în acelaşi timp jalnică, demnă de milă, îmi făcea rău să-l privesc cum se răsuceşte căutându-ne ca pe unica sa rațiune de existență. De aceea, când Romi a reuşit în cele din urmă să întoarcă şi, trecând chiar pe lângă el, ochii ni s-au întâlnit, i-am zâmbit fără să vreau, mai mult consolator decât ironic. Consecința a fost că în următoarele minute o maşină (câte şi în câte locuri trebuie să existe asemenea maşini, din moment ce s-a găsit imediat una disponibilă?) ne-a urmat până acasă şi a staționat apoi peste drum, în timp ce noi am încărcat maşina pentru Comana (ca de obicei, cu tot felul de cratițe şi crăticioare, coşuri şi lădițe goale, serviete cu cărți şi sacoşe cu haine) şi în cele din urmă am plecat. În drum ne-am oprit pe la familia Buşulenga ca să le lăsăm o canistră de benzină (promisă familiei Babuc din Piatra-Neamț, care urma să vină în Bucureşti) şi, în timp ce dl Buşulenga ne condusese în stradă şi stăteam de vorbă, un bărbat s-a oprit la un metru

distanță de noi făcându-se că citeşte un afiş, de altfel vechi, de pe zid. A înregistrat astfel comunicarea că plecăm la Comana, unde vom sta mai multe zile, ceea ce se pare că l-a (i-a) liniştit, pentru că în continuarea drumului nu am mai avut impresia că suntem urmăriți. În drum ne-am oprit la blocul scriitorilor pentru ca Romi să-i pună lui Roger în cutie articolul (în față l-am întâlnit pe Eugen Simion, care ne-a povestit că a fost chemat la organizația de partid a Capitalei şi moralizat fără obiect, într-un fel preventiv, să nu se întâmple ceva, să nu se facă vreo prostie), apoi, în timp ce după-amiaza înainta înspre seară, am mers întins spre Comana. Ca întotdeauna, când am trecut printre plopii de la Mogoşeşti, ceva în mine a făcut clic şi am simțit că m-am deconectat de toată nebunia oraşului şi a epocii, pentru a intra în geografia şi istoria, infinit mai largi, ale naturii, apoi am oprit să le dăm pâinea adusă la Ligia şi Gellu Naum, apoi am ajuns acasă, Blondel şi Negruțu au apărut alergând fericiți la zgomotul maşinii, am intrat, am făcut foc în sobe şi, în timp ce casa, rece de câteva zile, se încălzeşte, gătim în mod idilic pe următoarele zile. Deşi Romi constată că şi-a pierdut portofelul cu actele şi 500 de lei, isteria ultimelor zile se estompează, primeşte, văzută de aici, tonuri benigne, suportabile. Adormim – o adevărată minune! – la zece.

13 octombrie

Ca în fiecare dimineață, ritualul primirii pisicilor, care aşteaptă să ne trezim şi la prima mişcare încep să miaune sfâşietor şi, odată primiți, se reped fericiți în patul meu, încercând să intre sub plapumă. Afară e rece, geamurile se aburesc puțin şi, tocmai pentru că ştim că la prânz va fi cald, aproape vară, frigul ăsta ne face plăcere, ne incită. Toată dimineața lucrăm în grădină, Romi la mutatul zmeurei şi la pusul usturoiului, eu la săpatul florilor. Între 1

şi 5, atunci când soarele e sus şi reuşeşte să învelească tristeţea toamnei într-o pătură caldă, strălucitoare, transparentă, scriem în şezlonguri în livadă. Beatitudine din care se şterg aproape cu totul urmele realităţii. E atât de plăcut, încât ne simţim chiar puţin vinovaţi.

Între 5 şi 6 în pădure după ciuperci: crângul de salcâmi este plin, ca într-un desen infantil, de crăiţe, pălării fastuoase deschise deasupra unor picioare subţiri, pete albe scămoşate în întunericul care se întinde din arbore în arbore. Ne întoarcem ţinându-ne de mână pe sub luna subţire pe cerul limpede, cântând cântece pe versuri de Eminescu (*Somnoroase păsărele*, *Mai am un singur dor*). Pare incredibil şi exagerat, dar, imediat ce rămânem absolut singuri, suntem fericiţi. Dacă am putea să nu ne mai amintim niciodată că există şi alţi oameni pe lume, că lumea însăşi există numai în geografie, nu şi în istorie.

Seara din nou la gura sobei, ascultând radio şi cârpind o veche haină a lui Romi, pe care altădată aş fi aruncat-o. Acum însă, s-ar putea să vină vremuri mai grele şi lipsuri cu care n-am fost obişnuiţi. Există însă, şi în această reducere aproape benevolă de resurse, în această acceptare liniştită a sărăciei, văzută ca esenţă şi ascetism, o voluptate. Blondel îmi stă în poală şi îmi urmăreşte intrigat fiecare cursă a acului.

14 octombrie

Toată dimineaţa lucrăm la repararea uşii de la bucătărie, încercând să umplem cu bucăţele de lemn, ghips, ciment, nisip, spaţiul care s-a căscat între canat şi peretele înclinat şi crăpat de alternanţa secetă/ploi şi repetatele cutremure nesimţite de noi, dar înregistrate de casa bătrână, cu ziduri de paiantă cârpită din loc în loc de adaosuri de cărămidă. După câteva ore de muncă reuşim să încropim ceva jalnic.

La primăvară va trebui neapărat să facem o reparație reclădind peretele lunecat; arhitectul Mularidis susține că nici nu va rezista până la primăvară.

Între 1 şi 5 din nou în livadă. Nu pot să scriu. Citesc. Dar şi asta pe apucate, din mai multe cărți deodată. Deşi vremea este minunată, nu a mai rămas nimic din beatitudinea de ieri. Este vineri, ziua de apariție a *Contemporanului* şi ziua de dinaintea sâmbetei când nu vom putea eluda din nou invitația la G.R. La ultima întâlnire Zigu ne-a spus că a aflat că îmi va apărea ceva în *Contemporanul*, deci ar fi vorba de o reproducere veche cine ştie de când şi sunând cine ştie cum în noul context. Îl rugasem ieri pe Marin să ne aducă astăzi revista, şi în aşteptare nu sunt în stare să fac nimic decât să-mi imaginez variante (care de care mai abracadabrante) ale felului în care vor încerca să mă manipuleze. Culmea e că, atunci când vine, Marin ne spune că n-a găsit ziarul (uitase probabil, sau îi uitase numele). Romi se duce la poştă ca să-i telefoneze lui Zigu să ne spună el ce a apărut, dar Zigu, care ne băgase în cap toată povestea, uitase să se uite în *Contemporanul*. Seară cu gândul la mâine. Când suntem singuri e bine, ieşirea între oameni ne înspăimântă. E frig, agățăm pături la uşi şi ferestre şi ne simțim baricadați, apărați. Focul din sobă ne linişteşte, pisicile dormind în poziții geniale ne dau sentimentul că dincolo de lumea noastră agitată şi prostească există o alta, profundă, universală, infinit de înțeleaptă şi care ne-ar putea cuprinde, dacă am avea puterea să ne lăsăm în voia ei...

Înainte de plecarea spre Bucureşti, obişnuita agitație, strângerea şezlongurilor, hamacului, închiderea magaziei (Romi descoperă încă o posibilă gaură de şoarece, în orice caz o gaură *in spe*, şi o astupă), vine nea Florică de la Mironeşti şi îi dăm toate hainele pe care le avem în plus pentru azilul de bătrâni. La ideea lui Romi, am hotărât ca, în drum spre Bucureşti, să trecem pe la Geo la Snagov (dacă

se poate spune aşa), mai precis să traversăm Bucureştiul fără a ne opri acasă (ca să nu fim din nou urmăriți) şi să ne ducem la Geo pentru a-i spune despre tot ce plănuim şi a-l întreba dacă-l putem socoti printre „memorandişti”. Este o zi rece şi apăsătoare. Ajungem la Snagov, unde Geo şi Bunti tocmai mănâncă, o masă înduioşător de săracă (salată de cartofi şi compot). Punem pe masă ce le-am adus şi noi (friptură din găina adusă de Nicu Veza din satul lui de lângă Mediaş). Ne simțim emoționați de tot ce se întâmplă, de propriile noastre planuri. Bunti se întinde (săpase toată dimineața, la 79 de ani!), şi noi cu Geo plecăm la o plimbare pe câmp. Bate un vânt ascuțit, Romi îl bate pe spate pe Geo să nu răcească, eu le aşez amândurora fularele strâns în jurul gâtului, în timp ce îi spunem povestea pentru care am venit, şi el este din prima clipă de acord. O imensă duioşie şi dragoste pentru acest octogenar uriaş şi şubred (totuşi gata din prima secundă pentru un gest de om adevărat) ne cuprinde. Pe câmp ne întâlnim şi cu Radu Tudoran, căruia însă, la sugestia lui Geo, nu-i spunem nimic: este prea egoist pentru a risca să i se clatine un fir de păr, spusese fratele lui. Îi aducem acasă şi plecăm lăsându-i în poartă, două siluete înalte, încovoiate de timp şi de vânt. Avem sentimentul că am făcut bine ce-am făcut, o mică, o infinitezimală parte de datorie.

Seara, la G.R., lumea obişnuită. Spre stupoarea şi violenta mea deprimare, Niki pare neplăcut surprins de drumul nostru la Snagov şi, în general, tot ce vorbiserăm în urmă cu câteva zile pare să se fi risipit în vânt, să i se fi şters din memorie. Este evaziv şi plictisit. Nu mai înțeleg nimic. Sau există ceva ce eu nu ştiu, sau el este cu desăvârşire nebun. Îmi amintesc că exact în acelaşi fel îmi vorbise despre planurile de solidarizare în jurul meu (discuții cu Cristi, întâlniri cu Hăulică) pentru ca la prima ocazie să descopăr că uitase totul, că, dimpotrivă, susținea

că totul va trece în ceea ce mă priveşte, că e vorba de ceva lipsit de importanță, minor, de scurtă durată.

Atmosferă apăsătoare, crispată. Divergențe pe teme periferice, priviri evazive. Gazda împărțită între frica de a nu face o greşeală pe care să o regrete mai târziu, nici într-un sens, nici într-altul, plină de abia mascată aversiune împotriva celor ce îl obligă să opteze. Este un loc în care nu avem ce să căutăm, şi totuşi, din atâtea motive, nu ne putem permite să spunem definitiv nu (printre ele, iluzia că păstrarea acestei relații, oricât de efemere, îi obligă la o anumită reținere pe cei puşi să ne hăituiască, în orice caz îi face să se gândească de două ori înainte de a acționa, nu în sensul că nu ar îndeplini tot ce trebuie îndeplinit, ci în sensul că forma „operei" lor este mai îngrijită, nu-şi permit bădărănia şi vulgaritatea obişnuite).

16 octombrie

Ziua morții tatei. 24 de ani. Încep să-mi socotesc emoțiile şi sentimentele în fracțiuni de secol. Mă întreb uneori dacă tata mă vede şi dacă este mulțumit de mine. M-am gândit din când în când la asta şi în momentele de succes. Probabil că succesul l-ar fi bucurat, dar momentele dramatice l-ar fi făcut cu siguranță mândru. Îmi amintesc sfâşietoarea lui povestire, la ieşirea din închisoare, despre felul în care a aflat că am devenit un poet cunoscut: erau „la stuf" în Insula Mare a Brăilei şi, în timp ce era la lucru, unul dintre colegii lui a găsit o fâşie de ziar dusă de vânt pe care a adus-o în secret în lagăr, iar fâşia aceea conținea un fragment de articol despre tinerii poeți în care eu eram lăudată. (M-am întrebat mereu dacă era vorba de un articol semnat de Eugen Simion în *Gazeta literară* sau de altul semnat de Matei Călinescu în *Scânteia*.) Atunci când mi-a povestit această întâmplare aproape literară prin stilizarea liniilor,

am fost prea emoționată pentru a-i discuta amănuntele, apoi tata a dispărut şi n-am mai avut pe cine să întreb cum de îmi ştia pseudonimul, cum de ştia că acea Ana Blandiana despre care se vorbea acolo în ziar era fiica lui, Doina Coman. Desigur, numele mi-l luasem înainte de ultima lui arestare, e adevărat că îmi apăruse chiar şi o poezie în *Tribuna* sub acest nume, dar n-aş fi crezut niciodată că tata, atât de puțin atent la ceea ce se petrecea în casă, atât de plecat în permanență la biserică, a reținut un asemenea amănunt.

Dimineața două cozi la pâine, apoi la cinematecă *Dumnezeu a ales Parisul*, film de montaj din documente vechi Belle Époque, mari personalități politice, mari scriitori, muzicieni, nume care par incompatibile cu cinematograful (Monet, Debussy, Zola), după-masa scris scrisori. Sentiment de duminică zadarnică.

17 octombrie

Urmează să plecăm în cursul zilei la Comana, aşa că ne grăbim să ne terminăm treburile în Bucureşti, care se dovedesc mereu extrem de multe. Oare şi alți oameni au de făcut atâtea mărunțişuri şi, dacă da, cum reuşesc să scape de sentimentul că li se mărunțeşte viața şi că fărmăturile sunt măturate de vânt? Sau poate, pur şi simplu, pentru majoritatea oamenilor această măcinare este chiar definiția vieții... Deci, înaintea plecării care se petrece la ora 13, eu merg la mama Adei să iau un pachet cu alimente, trec pe la Geta să-i spun că plecăm, pun scrisorile la poştă, dau hainele la curățat, duc hainele rămase de la tatăl lui Romi – două costume aproape noi – familiei cu patru copii de lângă noi, al căror tată are aceeaşi siluetă, plătesc chiria. În timpul ăsta, Romi face alte treburi asemănătoare, printre care exasperanta problemă a telefonului pentru care suntem

în litigiu cu P.T.T. (deşi am lipsit din Bucureşti în ultimele luni, ne-au venit sume exorbitante, pe care am refuzat să le plătim). Cora, vecina de jos, ne spune că s-a întâlnit dimineața la 7 pe strada noastră cu insul care o vizitează, punându-i întrebări bizare despre noi, şi de data aceasta s-a făcut că nu o cunoaşte.

La ora 1 plecăm în sfârşit. Ca în fiecare amiază e minunat de frumos şi de plăcut („amiaza-mbrățişată de frigul dimineții şi al serii"). Uităm sau încercăm să uităm zilele bucureştene. În Comana oprim la Ocol să ne interesăm de un drujbist (adică un om care să aibă o maşină „Drujba" cu care se taie copacii). Acasă găsim pe ulița noastră mare agitație: toată lumea cumpără chişai (un fel de nisip amestecat cu aluviuni de pe fundul Argeşului) care se pare că, amestecat printre brazde, face pământul mai afânat şi mai bun pentru legumicultură. Toată lumea cumpără într-o adevărată psihoză a nisipului, pentru că din cauza lucrărilor de la canal se găseşte din abundență şi se vinde aproape gratis (100 de lei basculanta de 8 tone). Romi cumpără şi el o basculantă şi ne trezim dintr-un minut într-altul proprietarii unui munte de nisip pe care va trebui să-l mutăm în următoarele zile cu gălețile. Restul după-amiezii ni-l petrecem strângând gunoiul din grădină şi arzându-l, senzație de toamnă, ne simțim ca în frescele sau basoreliefurile medievale în care sunt ilustrate muncile anului.

18 octombrie

Pentru astăzi aveam în plan să tai şi să leg pe spalier perii, o operație pe care, din păcate, n-am ajuns să o fac în fiecare an, dar care de fiecare dată îmi dă o senzație de ordine, de supunere rațională a naturii. În timp ce sunt cocoțată în vârful scării se opreşte o maşină la poartă: Caius Dragomir

împreună cu un domn grizonant pe care ni-l prezintă drept văr, ceea ce facem efortul să credem. Stau între 12 şi 13.30, discuţii pe teme generale, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Cred că din tot ce am spus se va putea întocmi un raport acceptabil. Doamne, şi dacă şi pe Caius îl bănuiesc pe nedrept? Dacă subalterna lui, care ne-a căutat anume ca să ne prevină să ne ferim de el, era nebună? Niciodată n-o să mă simt destul de vinovată, în caz că greşesc, şi nici suficient de prudentă, în caz că nu greşesc...

La plecarea lor apare ing. Petre Georgescu de la Ocolul Silvic, care ne aduce, aşa cum ne-a promis, nişte araci. La masă cu el şi cu Boris, apoi, după-masa, eu termin perii (realizarea unui perete vegetal lung de 20 metri şi înalt de 5, care ne protejează de priveliştea spatelui casei din faţă), iar Romi taie crengi de pruni şi cară nisip (deşi aproape i se face rău de oboseală, muntele pare neatins).

Seara, obişnuita regie (facerea focului, camuflarea geamurilor, interior idilic de cutie cu pisici), dar, deşi mai sunt multe ore de la lăsarea întunericului până când adorm, nu reuşesc să scriu nimic. Sunt prea obosită fizic pentru a mai lucra altceva, plus că orele respective se petrec după masa de seară, care, în mod fatal, este principala din zi. Urmează, cel mult, radio, TV, muzică, lecturi.

19 octombrie

O zi foarte grea, alăturând oboseala fizică năucitoare cu activitatea de *public relations*, care mă epuizează întotdeauna. De dimineaţă a sosit ing. Georgescu cu drujbistul şi doi pădurari (doi tineri drăguţi de vreo 25 de ani, extrem de prezentabili, care – ca întotdeauna când văd tineri muncitori care arată bine şi cu care poţi sta de vorbă – mă face să mă gândesc cu optimism la felul în care va arăta poporul român în următoarele decenii, în pofida

nenumăratelor greutăți pe care le suportă şi a procesului de degradare la care este supus). Tăiem împreună (de fapt, de tăiat, taie drujbistul, Romi îl ajută, iar eu fac conversație cu silvicultorii şi fac mâncare pentru masa comună) 12 pomi (meri, vişini, salcâmi, pruni) între orele 11 şi 16. Inginerul ne povesteşte că întreaga lui familie (şi a lui, şi a soției sale) este plecată (în S.U.A., Grecia etc.), tinerii brigadieri silvici au auzit povestea lui Arpagic şi îmi cer amănunte. Poate că greşesc, dar simt că nu trebuie să-mi fie frică de ei. După plecarea lor cu peripeții (maşina ARO intră în gardul lui Boris şi îşi deformează puțin uşa, care era deschisă pentru că şoferul, unul dintre tineri, mai coborâse o dată ca să-mi sărute mâna, fără a frâna), curtea are înfățişarea unui coşmar, plină de arborii doborâți, cu crengile răvăşite, încâlcite. Până când se întunecă Romi taie crengi, iar eu car bucăți de lemne în lemnăraie. Seară de oboseală mineralizantă, de pe granița pierderii atributelor umane. Dureri în tot trupul, criză de ulcer.

20 octombrie

Dimineața, când să plecăm din Comana (ne-am hotărât să plecăm lăsând toată curtea baltă, invadată de crengi şi buturugi şi pentru că avem treburi obligatorii în Bucureşti, şi pentru că trebuie să mai facem pauză în efortul fizic care altfel ne scoate din uz; avem de altfel o febră musculară că abia ne mişcăm) maşina nu vrea să pornească. Mai bine de o oră de încercări, în cele din urmă descoperirea bujiilor foarte încărcate.

Deşi nu am voie să public, sunt citată mereu (mai mult decât înainte chiar, dar mult mai în treacăt, mai la grămadă), operație care mă enervează şi mă fascinează prin mobilurile ei psihologice divergente: în timp ce semnatarii articolelor îşi oferă în felul acesta argumente că nu sunt

chiar atât de lipsiți de curaj şi se pun bine cu propria lor conştiință, cei ce aprobă apariția lor realizează, fără efort, subtila impresie că nu sunt interzisă (deşi nu am voie să public), totul contribuind la ceața atât de tulbure şi de propice desfăşurării crimelor tacite, specialitate a ultimilor ani.

Seara la Teatrul Mic, *Cameristele* de Jean Genet. Impresie absolut stranie: deşi este vorba de un spectacol bun, cu actori excelenți, toată lumea părea plictisită, iar aplauzele de la sfârşit au fost mai puține decât la orice spectacol văzut în ultimii ani. Publicului (ca şi nouă) nu-i spunea nimic o piesă considerată (exagerat, de altfel) capodoperă a dramaturgiei contemporane, dar lipsită cu desăvârşire de miză morală, filozofică sau social-politică. Suntem cu toții prea maturi pentru a ne mai juca de-a subtilitatea şi prea disperați pentru a ne interesa ceva ce nu priveşte viața şi moartea.

V

21 octombrie

În cursul dimineții, Romi stă la coadă la benzină, iar eu mă duc la Uniune la D.R. Popescu să-mi dea răspuns la întrebările puse în urmă cu o săptămână. Nu-l găsesc, e plecat în Oltenia pentru o săptămână, mă întâlnesc în schimb cu Doinaş, care, în modul lui solemn, îmi declară că este oricând gata să semneze un memoriu în favoarea mea. Îi răspund, ca şi altora care mi-au spus (cu aceeaşi ipocrizie)

acelaşi lucru, că nu cred că ar folosi la ceva şi, oricum, nu sunt eu omul să mă ocup de strângerea semnăturilor. De altfel, nu pentru mine ar fi important, ci pentru solidaritatea scriitorilor, iar în acest sens o temă generală ar fi de preferat unui caz individual. Ştia evident despre ce vorbesc, de aceea mi-a şi răspuns atât de tranşant „Nu, în general nu". M-am despărţit de el mai deprimată decât eram când îl întâlnisem. Mi-am amintit de Geo Bogza şi de cât de deosebit fusese răspunsul său.

În continuare m-am dus la Academie pe la Geta, cu care m-am plimbat prin curte stând de vorbă, eu povestindu-i pe ale mele şi ale lumii, ea pe ale ei. Este şi ea deprimată, se simte străină în propria casă, totul s-a aranjat în afara sufletului ei, înstrăinat, închis spre lume. Ne despărţim mai triste amândouă decât eram înainte de a ne întâlni, deşi discuţiile cu ea, chiar şi când mă întristează, îmi fac bine prin comunicarea reală dintre noi, prin sensibilitatea ei (egală cu a mea şi de acelaşi fel, la dramele social-politice, la istorie).

După-masă, vizită Paler, pe care îl aşteptăm şi care apare împreună cu Geta Dimisianu (cu care nu mai vorbisem de luni de zile). Paler ne spune că a fost chemat la organizaţia de partid a capitalei şi moralizat într-un fel profilactic (am auzit că mai fuseseră chemaţi şi Iorgulescu, Eugen Simion), adică i (li) s-a ţinut un discurs despre cât de grav ar fi dacă s-ar întâmpla ceva, dacă ar face ceva (fără să se specifice ce). Au simţit ceva, au auzit probabil de ideea memorandumului, şi acum încearcă prin intimidare să o împiedice. Şi se pare că reuşesc. O. Paler este mai mult decât descurajat. Totul a transpirat de la o întâlnire în casa lui Dinescu în care au avut surpriza (şi spaima) să-l găsească invitat şi pe A.D. Munteanu (despre care, în pofida gestului lui spectaculos din această toamnă, toată lumea – cu excepţia lui Dinescu – crede că e securist). Pe căi

electronice sau pur şi simplu umane, ceea ce s-a vorbit acolo s-a aflat şi au început aceste invitaţii de intimidare. Paler susţine (secondat de Geta cu fervoare, dar fără să vrea să dea nici un nume) că a vorbit cu mai mulţi colegi care au refuzat să semneze. Îl ascult şi oscilez între a mi se părea îngrozitor ceea ce îmi spune sau faptul că o simplă convorbire cu un activist minor (şi încă politicoasă, dacă am înţeles bine) poate să demonteze într-o asemenea măsură hotărâri care păreau de nezdruncinat şi care sunt atât de necesare.

Despre necesitatea asta i-am vorbit şi lui Manolescu astă-vară la Comana, încercând să-l conving că trebuie să facem ceva, nu pentru că făcutul nostru ar putea schimba (sau măcar influenţa) lucrurile, ci pentru că suntem datori faţă de propria noastră posteritate, faţă de cărţile noastre, care, rămânând, vor face să rămână şi bietele noastre biografii, jalnice şi suspecte dacă nu vibrează prin nici o coardă, oricât de puţin, de neobservabil, la marile acorduri ale propriilor opere. Oricât de paradoxal ar părea, a nu face nimic, a sta pitit şi a tăcea chitic nu înseamnă, în cazul nostru, a avea spirit de conservare, ci dimpotrivă. A fi demni, a fi noi înşine, a fi aşa cum trebuie să fie autorii cărţilor pe care le scriem ar fi adevăratul spirit de conservare. De altfel, dincolo de efectul imediat despre care nu-mi fac iluzii, pe termen lung gestul nostru „ar raporta" şi în plan politic, nu numai moral. Şi toate astea nemailuând în discuţie datoria faţă de imaginea poporului român în ochii lumii contemporane, care protestează la unison împotriva demolării, în timp ce noi, cei de viaţa şi istoria cărora este vorba, nu zicem nimic. Depresiunea lui O. Paler, ca şi labilitatea lui Manolescu mă fac să mă simt nebună pentru că mie îmi apar ca importante lucruri care lor nu le reţin atenţia, şi invers. De altfel, poate că e vorba doar de faptul că ei sunt mai realişti, mai lipsiţi de iluziile de care eu

continui să mă cramponez. La urma urmei, nu am vorbit cu Doinaş astăzi? De ce n-aş crede că şi Paler a avut cu alţii discuţii (şi refuzuri) asemănătoare?

În ceea ce priveşte cazul meu, lucrurile înregistrează de asemenea o scădere de entuziasm. Paler, care se declarase gata să strângă semnături de protest în sprijinul meu (ştiu că pe mine nu m-ar fi ajutat, ba poate chiar dimpotrivă, dar ar fi fost un gest frumos care ar fi dovedit că lumea literară românească există ca organism viu, capabil să reacţioneze la jigniri) îmi spune acum că ar fi bine să dau un ciclu de versuri la *România literară* pentru a dovedi, în caz că nu mi le primesc, că apariţia numelui meu în înşiruiri critice este o stratagemă ipocrită (mi se pare o idee bună) şi că, în locul unui memoriu al celorlalţi în favoarea mea, ar fi mai bine, poate, să scriu eu o scrisoare către membrii consiliului Uniunii (şi s-o trimit fiecăruia în parte). Cred că nici această idee nu e rea şi o s-o păstrez în rezervă ca o modalitate de exprimare de care să uzez nu acum (când textul meu ar putea părea un apel, un strigăt de ajutor), ci mai târziu, când va fi trecut mai mult timp (nu mă îndoiesc că va trece) de când nu voi fi avut dreptul să public şi când o asemenea scrisoare către membrii unei instituţii, care nici ea nu va mai exista de mult, va putea fi un „memento mori" cu adevărat esenţial. Aceste idei însă, pentru care îi sunt recunoscătoare, nu mă împiedică să-mi dau seama că ele implică o totală acceptare a pasivităţii celorlalţi.

Seara, concert dirijat de Mandeal la Ateneu (un copleşitor Bruckner în final), apoi am trecut pe la Nicu Veza, unde, în timp ce mâncăm în bucătărie un sote de morcovi, ascultăm o emisiune despre mine la Europa Liberă (îmi spusese un domn necunoscut în pauza concertului că fusese la 7 şi urma să se reia la 10). La întoarcerea spre casă dârdâim de frig (este absolut anormal de frig pentru această dată), suntem obosiţi şi mie mi-e foarte rău.

22 octombrie

Am fi vrut să plecăm la Comana, dar mie mi-e rău în continuare, iar Romi face dintr-o mişcare greşită o criză de sciatică. Hotărâm să amânăm plecarea, ceea ce presupune complicate decomandări (trebuia să-l ducem pe Boris Ciornei şi să transportăm o butelie a lui nea Marin, pe care s-o luăm de la un coleg de-al lui de serviciu). Pentru că avem telefonul suspendat pe zece zile (pentru verificări, în legătură cu încărcarea notei pe ultimele luni), eu ies să dau telefoanele şi Romi se ia şi el după mine (are un fel de frică de a mă lăsa să umblu singură, care este absolut reală, dar care se amestecă şi cu o nevoie sinucigaşă de pierdere a timpului, amândouă fiind de natură să mă înnebunească şi să mă oprime, deşi plimbarea cu el îmi face plăcere, hoinăreala în doi fiind chiar una dintre marile plăceri pe care le cunosc). Dăm telefoanele, mergem la piață şi cumpărăm morcovi (ne-am hotărât să facem o cură de suc), găsim şi cumpărăm 2 kg (fără să bănuim ce volum imens reprezintă asta) de biscuiți. În piață ne întâlnim mai întâi cu Mircea Martin, care ne povesteşte despre nişte studenți de-ai lui care au fost arestați şi bătuți pentru că, aflând că au microfoane în cameră la cămin, se distrau salutându-le când intrau „Să trăiți, tovarăşe colonel!"; apoi cu fratele lui Bobiță (soțul Ioanei, care, de la moartea ei, nu a mai păşit în apartamentul lor şi locuia la fratele lui). Acesta, care ne spune că au reuşit să vândă apartamentul, deci se încheie coşmarul acestei conviețuiri şi poate începe o viață mai normală, o altă viață, şi pentru Bobiță. M-am bucurat pentru ei, dar am rămas restul zilei cu gândul la Ioana şi la sinuciderea ei de acum aproape doi ani, care trebuie să-şi ia locul în cartea mea, dar încă nu ştiu cum.

La ieşirea de la redacție, Geta, având zi scurtă, a trecut pe la noi şi (cum eu trebuia să-i duc lui Cristian Mandeal, care urma să plece în R.D.G., o scrisoare pentru editura Volk

und Welt, unde mi-a apărut *Proiecte de trecut*), plecăm împreună într-o plimbare, stând de vorbă, îi povestesc ultimele avataruri ale nesolidarității noastre. Mă întreabă de ce nu ne adresăm şi istoricilor, crede că ar fi mulți dispuşi să ni se alăture. Ea însăşi ar fi gata să semneze. Îmi vine să plâng. Sunt mândră de ea şi de mama, cu care semănăm amândouă. Îi spun că un asemenea gest ar însemna implicit darea ei afară de la editură, şomajul: „Oricum, sunt ani de zile de când mă aştept în orice clipă la asta", îmi răspunde, şi-mi dau seama că în acest calvar al nesiguranței ei intră nu numai faptul că e fiică de preot, ci şi că e sora mea. Fac un mare efort să nu plâng sărutând-o. Ne despărțim cu inima grea. Câți oameni asemenea ei ni s-ar alătura, dacă am fi demni de acest sacrificiu! Întorcându-mă spre casă, mă întreb de ce, când e vorba de curaj, mă gândesc mai mult la mama decât la tata (care a stat totuşi atâția ani la închisoare şi a fost considerat întotdeauna şi de toată lumea un exemplu de demnitate şi curaj). Probabil pentru că firea mai nestăpânită a mamei cuprindea o anumită sfidare a ierarhiilor (sentiment cât se poate de neardelenesc şi care îi lipsea tatei) pe care am moştenit-o şi eu, moştenire pentru care îi sunt foarte recunoscătoare. Probabil pentru că în curaj intră şi o anumită doză de irațional şi de temperament, pe care le-am moştenit de asemenea de la mama.

Seara am stat acasă scriind rubrica de la *Familia*, pe care o voi continua fără să o semnez. Propunerea în acest sens a lui Dumitru Chirilă m-a impresionat cu atât mai mult cu cât este singurul gest de felul acesta. De acum înainte voi câştiga deci 450 de lei pe lună, prețul unui metru de stofă, sau al unui pulover, sau al unei perechi de pantofi!

23 octombrie

Duminică în casă. Vreme urâtă, închisă, continui să scriu pentru *Familia*, vreau să trimit materiale pe două luni (noiembrie şi decembrie) pentru că am o ocazie de a le trimite mamei care să le ducă ea, poşta, din motive de discreţie, fiind scoasă din discuţie. Citesc nenumărate plicuri în care cei ce-mi scriu îşi exprimă bucuria de a fi început să mă ocup de „Poşta redacţiei" de a le fi dat astfel sentimentul că au cui se adresa. Mă întreb dacă îşi vor da seama în continuare că tot eu le răspund. Descopăr cu reală bucurie un poet foarte bun (Vasile Baghiu) căruia îi scriu o prezentare din toată inima şi îi aleg multe poeme pentru publicare (sper că vor şi apărea). Are 22 de ani şi este asistent medical la un sanatoriu T.B.C. din munţii Moldovei!

Seara îi dăm telefon lui Mircea Pavel rugându-l să anunţe la Universitatea din Heidelberg şi la D.A.A.D. că nu vom putea veni. Eram invitaţi două luni şi ar fi trebuit să fim acolo la 1 noiembrie. Este însă evident că nu se va pune problema să ni se dea viza şi, de altfel, nici n-aş mai vrea să plec în condiţiile de acum, când se lansează că am rămas deşi sunt acasă. Ar fi în stare să nu ne mai primească înapoi sau să inventeze cine ştie ce în lipsa noastră. Nu-l găsim pe Mircea, e zi şi noapte la spital la căpătâiul Viorică, intrată în ultima fază a lungului ei chin. Vorbim cu Nina, care pare şi ea lipsită de viaţă.

24 octombrie

Din nou zi de tranziţie în Bucureşti şi Comana. Atât de mult şi de des am pendulat în această toamnă, încât diversele secvenţe se suprapun între ele, îşi amestecă semnificaţiile şi întâmplările, în capul meu imaginile se clatină ca o apă într-o căldare în mers. Plecăm spre Comana, având planificate nenumărate halte în drum: telefoane, reparaţii ochelari, poştă, aprovizionare piaţă, Bubu la 30 Decembrie, nea

Balgioi să-i ducem pâine, la Ocol să vedem dacă au reuşit să-şi repare maşina deteriorată din reverență față de noi. Ajungem abia spre ora 3, întâmpinați pe stinghiile porții de Blondel şi Negruțu, fericiți de fiecare dată într-un fel absolut emoționant, care ne măreşte remuşcările la gândul că îi vom lăsa peste iarnă singuri. Până la căderea întunericului cărăm lemne, apoi seară idilică, oboseală fizică la gura focului, radio, pisici, lectură.

25 octombrie

Atmosferă aproape de iarnă, cu cerul închis, deprimantă nu atât în sine, cât la gândul că ar mai putea fi frumos, toamnă de aur, blândețe de sfârşit lung (deşi e atât de frig, frunzele nu s-au îngălbenit şi nu au căzut, stau zgribulite verzi, deosebit de urâte pe crengile umede şi înțepenite de frig). Întreaga zi la lucru în curte: Romi taie şi cară lemne, eu culeg strugurii (dintre care mai mult de jumătate sunt mâncați de grauri şi viespi), îi curăț, boabele care cad le pun într-o gălețică să facem must (vor ieşi 2 litri), iar ciorchinii frumoşi în lădițe pe iarnă (5 lădițe). Pe parcurs, întreruperi – *public relations*: vine Tudorel şi se suie să taie un braț al salciei care ajunsese prea înalt şi amenința să se încâlcească în firele electrice; vizită şeful gării aflat în trecere pe strada noastră; nea Iliuță, care a cumpărat brânză de vacă de la Breaza şi s-a oprit pe la noi. Dacă n-am fi grăbiți să terminăm totul cât mai repede pentru a ajunge cât mai repede la lucrul celălalt, dacă n-ar exista în mine spaima aceasta atavică de trecerea, de pierderea timpului, dacă n-aş suferi continuu ca de o sinucidere fragmentată la infinit, ca de un supliciu de o diabolică subtilitate, de fiecare oră care trece fără a o converti în cuvinte – toate aceste vizite şi treburi ar putea fi plăcute, interesante, ar putea fi contemplate cu calm, înregistrate pentru mai târziu, reținut

din ele o imagine, o expresie, un sunet, un gest. Eu însă simt că timpul curge pe lângă mine ca un fluviu enorm de idei şi imagini pe care nu le pot culege pentru că sunt în cea mai mare parte a vieţii ocupată cu altceva, cu toate acele „ocupaţii de întreţinere" care în cele din urmă, aglomerându-se, abia dacă te mai lasă să descoperi, printre ele, scopul, obiectul întreţinerii. Nu aş vrea să scriu neapărat mai mult, dar aş vrea să fiu o mai mare parte din viaţă (toată viaţa, ideal vorbind) cu spiritul ocupat, concentrat asupra esenţelor din care se împleteşte scrisul, şi nu hărţuit între ocupaţii anexe, divagant între preocupări şi tensiuni derizorii.

Cum se explică oare imensa deosebire dintre căldura din casă de la oraş, căldura impersonală, electrică sau de calorifer, care te protejează de frigul de afară făcându-te să-l uiţi şi chiar să-l ignori, deci uitând-o implicit şi pe ea, cea care te apără de el (şi care încetează astfel să devină o prezenţă, aşa cum a fi sănătos nu este ceva ce se simte, se simte numai boala), şi căldura focului de lemne dintr-o casă de ţară, infinit mai materială, mai prezentă, mai plăcută, pentru că îţi aduce aminte clipă de clipă că ţi-e bine alături de ea, în timp ce departe de ea, afară, ţi-ar fi rău? În timp ce la oraş eşti ca un bogat care nu ştie ce e sărăcia, deci nu se bucură nici de bogăţie, care nu este decât starea sa obişnuită, la ţară eşti ca un sărac care a ajuns bogat şi compară fiecare belşug al noii lui vieţi cu lipsurile dinainte şi se bucură de fiecare lucru pe care îl are, aducându-şi aminte cum era când nu l-a avut sau cum va fi când nu-l va mai avea. Poate tocmai din cauza acestei prea accentuate materialităţi, tocmai din cauza acestei senzualităţi, statul iarna la ţară mi se pare mai puţin potrivit scrisului decât statul la oraş care, prin neutralitatea sa, fereşte de impedimente fără a da senzaţia de fericire, care s-ar opune şi ea scrisului.

26 octombrie

Prima zăpadă, înspăimântător de timpurie. Când ne-am trezit şi am dat jos camuflajul de la geamuri, am descoperit în lumina încă cenuşie liniile priveliştii ştiute pe de rost desenate nu cu negru, ci cu alb: acoperişul Niculinei, crengile gutuiului, stinghiile gardului. Pe marginea pridvorului, în stratul strălucitor, urme decorative de pisici. În următoarele ore tot acest alb urma să dispară în noroiul universal, lăsând numai o umezeală murdară şi rece, iar ceea ce va rămâne va fi doar amintirea, mirată şi oarecum înspăimântătoare (care va fi repetată apoi ani de zile până la bătrâneţea celor ce sunt acum copii) că în 1988 a nins de Sfântul Dumitru.

Trezire mai devreme decât de obicei (la 7, când e încă tulbure aerul şi respiraţia lasă dâre noroase prin văzduh), ritual pisici, mic dejun, ordine, pregătirea focurilor pentru seara. La ora 9 eram deja în curte la lucru şi până la căderea întunericului, ba chiar un timp după aceea, am cărat lemne şi le-am aranjat în magazie, arzând în acelaşi timp crengile prea mici pentru a putea fi păstrate, un rug imens, dogoritor. Plăcerea de a privi flăcările, de a te lăsa încălzit de ele, de a încerca să înţelegi ce vezi acolo în miezul lor, de a simţi cum sunt topite şi fuzionează în fenomenul acela, oarecum miraculos, pe care medievalii îl socoteau o substanţă, anticii, unul dintre elementele universului, iar modernii, un proces (arderea) prin care se perpetuează viaţa.

Între 14 şi 16 Romi mă convinge să îl las pe el singur la lemne şi să mă duc cu Floarea, sora vecinei Niculina, la cules de ciuperci (crăiţe). O fac cam *contre-cœur*, o luăm de-a curmezişul peste câmp, unde bate un vânt sălbatec, prevestitor de zăpadă. Sunt încălţată cu cizmele imense ale lui Romi, pe care abia reuşesc să le ridic suficient pentru a încăleca muchia înaltă a arăturilor şi îmbrăcată doar cu puloverul mare şi vechi de dinainte de studenţie cu care îmi

fusese bine lângă foc, dar care acum pare o plasă prin care frigul, mişcându-se cu repeziciune, intră şi aproape îmi taie răsuflarea. Mergem cât putem de repede pentru a ne încălzi; când ajungem în pădure suntem transpirate şi obosite, dar vântul nu mai reuşeşte să ne urmeze printre copaci. Traversăm mai întâi crângul de salcâmi, unde eu nu reuşesc să zăresc nici o crăiță, în timp ce Floarea se apleacă mereu, ceea ce – oricât ar părea de stupid – îmi dă cu timpul un sentiment de umilință şi inferioritate care mă enervează, mă intimidează şi contribuie la prelungirea ineficienței mele. Totuşi, după ce intrăm în pădurea propriu-zisă (în dosul fostei arii a viermilor de mătase, unde nu mai fusesem niciodată după ciuperci) numărul crăițelor este prea mare pentru a mai putea fi ignorat chiar şi de ochiul meu distrat şi umilit. Încep să culeg într-o euforie pălăriile mari cocoțate pe picioare subțiri ale celor mature sau bulbii tari înfipți în vârful unei coloane groase de tip egiptean al celor adolescente. Mă gândesc că singura explicație a acestei deosebiri dintre cele două vârste este că aceeaşi substanță albă se distribuie în alte forme în timp, creşterea nepresupunând o multiplicare a materiei ieşite de la început din pământ, ci numai o rearanjare a ei în alte forme, o trecere din piciorul gros în pălăria tot mai deschisă şi tot mai mare. După două ore, cu plasa plină, hotărăsc să mă întorc, obosită şi cu dureri rău prevestitoare de ulcer, în timp ce Floarea rămâne să mai umple o sacoşă pentru a merge mâine la piață să le vândă.

Seara, oboseală extremă. Rău violent. Trecere dincolo de punctul în care oboseala fizică este plăcută (senzație pe care o invidiez şi la care visez din mijlocul exasperantei oboseli intelectuale) în zonele în care începe să-ți fie milă de tine însuți şi să simți cum epuizarea se transformă în depresie.

27 octombrie

Cum nu mi s-a mai întâmplat de doisprezece ani (de pe vremea când am restaurat şi transformat casa), azi am avut muncitori la lucru: Ion şi fiul lui de vreo 25 de ani şi nea Tudorel, paznic la baraca D.C.A. de la moara de ulei. Cu groază (ne sperie ideea de a fi stăpâni, nu ştim da ordine etc.) şi în urma unor lungi discuţii, ne-am hotărât la această soluţie, de altfel fără alternativă, pentru că singuri n-am fi reuşit să săpăm şi să transportăm nisipul nici în încă o săptămână. Romi lucrează cu ei în timp ce eu mă ocup de mese (la sosire mic dejun, apoi prânzul pe la 2, sendvişuri înainte de plecare, pe la 5). Seara, Romi îmi povesteşte că Ion, care era foarte vorbăreţ, i-a spus că îi place să citească şi că a citit multe cărţi, iar cum Romi a răspuns afirmativ la întrebarea dacă şi lui îi place să citească, a început să-i pună diverse întrebări ca la „cine ştie câştigă", ca să vadă care dintre ei este mai mare cititor.

— De cine este *Baltagul*? întreba Ion, ca şi cum era aproape sigur că Romi nu avea de unde să cunoască răspunsul.

— Sadoveanu, răspundea Romi spre mirarea ţiganului.

— Dar *Ce mult te-am iubit*?

— Stancu.

— Cum Stancu? sărea Ion, pentru care probabil un nume de scriitor nu se desparte în prenume şi nume de familie, ci este indivizibil, inanalizabil.

— Zaharia Stancu, preciza Romi.

— Dar *Pădurea spânzuraţilor* ?

— Liviu Rebreanu, rostea Romi ca din carte, zâmbind preopinentului care era din ce în ce mai enervat.

— Dar *Tănase Scatiu*? Dar *Hagi Tudose*?

— Duiliu Zamfirescu, Barbu Ştefănescu-Delavrancea, silabisea Romi cam nehotărât dacă face bine ce face, văzând cum cu fiecare răspuns Ion se întunecă speriat ca în faţa unui mister.

Autodidact, luând cărți din biblioteca sătească la întâmplare, dar reuşind să citească numai o mică parte din volumele de pe rafturi (care pentru el nu formau un sistem), faptul că Romi citise aceleaşi cărți ca şi el i se părea de domeniul miraculosului, aproape înspăimântătorului. Din fericire, când nu mai spera nimic, a rostit numele unui roman polițist publicat la Editura Militară de un autor de care Romi nu auzise niciodată.

— Nu ştiu, a răspuns el în sfârşit, fericit că totul se termina cu bine şi că fața lui Ion strălucea din nou de soarele lecturii autodidacte.

Despre nea Tudorel (cincantenar ponosit care, de câte ori mă prindea la vorbă, îmi povestea despre cât de important era el la fabrica de piele şi cum a plecat numai pentru a nu-i face necazuri fiului său, ofițer, iar, eu neînțelegând legătura, îmi explica cum acolo se fura atât de mult, încât puteau fi prinşi în orice minut şi compromitea astfel cariera băiatului, ceea ce nu-l împiedica să adauge plin de o mândrie care îi lăsa gura apă: puteam să câştig cât voiam, aş fi putut să mă îmbogățesc); deci despre nea Tudorel (nume cum nu se poate mai nepotrivit cu înfățişarea jalnică a purtătorului şi stânjenitor şi din cauza omonimiei cu Tudorel, fiul Frusinei care este, dimpotrivă, imaginea însăşi a sănătății şi vigorii) îmi povesteşte Frusina că este foarte necăjit că l-a lăsat nevasta, nu mai vrea să-l îngrijească şi l-a scos din casă lăsându-i la dispoziție numai o bucătărie de vară, deşi el este dintr-o familie bună (noțiune pe care nu mi-aş fi imaginat-o în Comana!) şi ea, nevasta care îl chinuie azi, abia a reuşit să pună mâna pe el şi s-o ia în căsătorie etc. Povestind, Frusina se înfierbântase, cum nu-i stă în fire, iar eu o ascultam impresionată de câte lucruri complicate şi necunoscute se pot descoperi în viața unui paznic la D.C.A. De altfel, spre surprinderea mea, spre deosebire de toți comănenii care umblă obişnuit cu hainele de lucru pe

stradă, înainte de a pleca, nea Tudorel şi-a tras peste pantalonii cârpiți, în care a săpat, o altă pereche mai bună, cu dungă, destinați străbaterii satului care trebuia să-l vadă bine îmbrăcat, tocmai pentru că el avea sentimentul că decăzuse din vechea lui condiție socială.

Ca în fiecare seară de o săptămână încoace, Romi a înfofolit aseară – cu toate păturile vacante şi cu tot ce poate ține de cald – motorul maşinii în a cărei apă nu avem antigel. A făcut-o chiar mai bine decât în serile precedente pentru că părea să se lase peste noapte un ger (ceea ce s-a şi întâmplat: –7 grade) şi pentru că astăzi urma să plecăm la Bucureşti. A îmbrăcat, de altfel, împotriva gerului nu numai maşina, ci şi smochinul, măcrişul, zmeurile neîngropate, cu acea dragoste a lui, atât de înduioşătoare, pentru plante. Ne trezim la 7. Nea Tudorel, care mai avea un colț de grădină rămas de aseară nesăpat, venise pe la 6, când ieşise din serviciul de paznic (— Cum, şi nu dormiți deloc? întrebasem eu înspăimântată când propusese el acest aranjament. — Ei, dorm şi eu printre picături, îmi răspunsese, iar eu înțelesesem că serviciul de paznic nu interzice somnul, ci îl îndulceşte doar cu puțină vinovăție). Mic dejun împreună pe la 8, cu el şi cu dl Paul, şeful gării, şi Nicolae, ginerele lui Mardare, adus de el să vedem cum poate fi reparată casa. În timp ce mâncăm, Nicolae şi Paul ne povestesc plini de o admirație (care pe mine mă revoltă) despre casa pe care i-a construit-o Nicolae lângă cimitir unui director al unei centrale industriale. Este vorba de o vilă absolut sfidătoare, cu lambriuri sculptate şi părți întregi din suprastructura de lemn aduse de la Reghin (la drept vorbind, mândria de meşter a lui Nicolae mă înduioşează şi o înțeleg), mobilată cu mobile scumpe etc., toate imposibil de realizat cinstit şi toate admirate pe principiul superlativului caragialesc „mare pişicher!” De altfel povesteau (şeful gării uşor neîncrezător) cum acelaşi personaj care vine la vilă exclusiv cu amanta (o

tânără doctoriță dintr-un sat vecin) povesteşte că în cei 8 ani cât a stat în R.F.G. a trăit cu... Claudia Cardinale şi cu soția lui Helmut Schmidt (?!). Apoi discuția se mută la o altă casă frumoasă (de care e mândru Nicolae ca meşter), pe care am remarcat-o şi eu pe strada pe care stă cel de la care cumpărăm miere şi care a fost construită aproape gratis pentru că proprietarul „are un frate care lucrează la demolări". Ceea ce încheie într-un fel cercul aberației şi imoralității. Se dărâmă o jumătate de capitală cu biserici şi monumente medievale, cu tot ce a existat urmă istorică neştearsă de turci sau de războaiele mondiale, pentru ca să-şi construiască vile ilicite câțiva şacali de periferie, câțiva jefuitori de cadavre.

Plecăm la 1 pentru că la 1.30-2 trebuie să ajungem cu maşina la service să lăsăm să-i schimbe ambreiajul şi să-i pună antigel. În drum ne oprim pe la Bubu şi ne dau ouă, puțin mălai şi câțiva peştişori. Ne bucurăm ca nişte copii mai ales de ouă şi mălai, nu mai aveam deloc. La service, dl Mişu, şeful de tură (cel care ne sfătuise, când am plecat ultima oară în străinătate, să nu ne întoarcem şi care de atunci, de câte ori ne vede, ne spune „Ce să vă fac, dacă nu m-ați ascultat?"), se oferă să ne ducă cu maşina spre centru, şi ne duce într-adevăr până acasă, conducând pe un drum inedit pentru noi, prin nişte cartiere noi absolut necunoscute, printr-o lume cu desăvârşire străină. Oprim în mai multe locuri ca să luăm (şi el, şi noi) pâine, dar nu găsim şi în cele din urmă suntem fericiți cu câteva chifle. Acasă în apartament sunt 10 grade. Mâncăm peştii, şi bietul Romi, după o jumătate de oră de odihnă, porneşte din nou spre service, până la care va face cam o oră jumătate cu tramvaiul, ca să ia maşina care urma să fie gata peste vreo 4 ore. Din nefericire nu mai au antigel, aşa că se repede şi până la 30 Decembrie să îi dea Bubu împrumut şi ajunge acasă numai seara, frânt de oboseală şi înfrigurat.

Între timp eu stau cu picioarele la radiator şi îi cârpesc plapuma – rău deteriorată după accidentul de la sfârşitul iernii trecute, când a făcut scurtcircuit perniţa electrică – care ar fi trebuit refăcută cu totul, dar am tot amânat în cursul verii, iar acum mi se pare mult să dăm 1.000 de lei când petecul se va afla sub cearceaf, deci nu se va vedea. Între timp mă gândesc la foarte impresionanta scrisoare (sosită prin poştă şi scrisă pe hârtie cu antetul editurii Kriterion) de la Domokos Géza, prin care directorul editurii Kriterion se solidarizează cu mine şi-mi declară că e mândru să-mi fie prieten, într-un gest de reală colegialitate şi demnitate pe care nu l-au făcut mulţi colegi români. De asemenea, am găsit un bilet plin de căldură trimis de Maria Banuş, bilet care făcuse aproape două săptămâni prin poştă.

29 octombrie

Dimineaţă de ordine prin casă, pregătiri pentru viitoarea instalare definitivă la Bucureşti. Sentimentul că va fi suportabil, că ne putem ordona viaţa între aceste noi limite găsind o plăcere (puţin masochistă) chiar şi-n obligaţia de a ne restrânge, de a ne retrage în noi, de a ne mulţumi cu puţin, cu noi înşine. La ieşirea Getei de la serviciu, umblăm împreună o oră prin magazine (fără să găsim nimic din ceea ce căutam, dar simţindu-ne bine împreună şi simţind că statul cu mine, statul de vorbă cu mine îi face bine, o vindecă de singurătatea din care e ţesut sufletul ei). Apoi două ore la coafor: îmi pare rău de timp, dar n-am încotro, atunci când sunt amărâtă mi-e şi mai greu dacă arăt rău, iar faptul că toată lumea mă priveşte curioasă şi cercetătoare mi se pare şi mai greu de suportat dacă nu arăt bine. De altfel, ultimele săptămâni de muncă la Comana m-au transformat într-o adevărată ţărancă, ceea ce – atâta

timp cât ştiu că totul e încă reversibil – este chiar plăcut. Seara – între 6.30 şi 1.30 – ziua lui Fane Boeraş cu G.R., Valeria Seciu, Manoleştii, Ornea. Limpezimea sufletească obținută în singurătate şi muncă fizică face valuri şi se tulbură la contactul cu această lume eminamente artificială pe care o trasează în jurul său orice om care are mai multă putere decât ceilalți. Am putea fi desigur întrebați de ce acceptăm această relație, şi răspunsul nu este greu de dat, deşi este diferit de la familie la familie: Boeraşii pentru că se simt nesiguri (Fane cu postul, Ancuța cu marea epopee a repartizărilor succesive); Zigu pentru că realmente se simte solidar cu el, prin ideile lor de stânga teoretică, relația (pe care – spre deosebire de noi, care facem tot ce putem să o ținem în secret – o trâmbițează şi o chiar exagerează) îi conferă o importanță pe care o foloseşte în general pentru a face bine; Niki pentru că l-a ajutat să primească un apartament atunci când nu avea unde locui şi o ajută în fiecare an pe iubita lui să obțină suplinirea în Bucureşti; iar noi pentru că cunoaşterea – evidentă – de către cei ce ne urmăresc pe toți – pe noi, ca şi pe el – poate să-i intimideze într-o oarecare măsură, să-i împiedice să fie prea violenți în felul de a ne trata, să-i oblige dacă nu la reticență, cel puțin la discreție. (Este ca şi cum, fiind asmuțiți asupra noastră o haită de câini care în orice clipă ne-ar putea sfâşia, parcurgem drumul alături de un câine mult mai mare decât cei ce vor să ne muşte, pentru a-i ține astfel la distanță pe urmăritori, deşi totul nu este decât un fragil echilibru de nesigură psihologie canină, care ar putea fi oricând sfărâmat, infirmat.) La toate aceste motive se adaugă faptul că ne ține legați de el prin admirația pe care ne-o poartă în mod real, dar pe care o declară în mod exagerat, încât ne obligă – mai ales că e infinit mai bătrân decât noi – la o amabilitate reciprocă, chiar dacă de un nivel mai scăzut sau, în orice caz, ne pune în imposibilitatea de a-l refuza

direct. Şi totuşi cât suntem de deosebiţi, cât de lipsit de naturaleţe este totul, cât de puţin demn de stimă este acest personaj dostoievskian, care vede tot răul din jur, dar nu se poate împiedica să participe la producerea lui. Astă-seară a depăşit toate limitele credibilităţii psihologice, lăudându-se – absolut neironic, absolut nejenat de situaţie şi de mărturisirea încântării sale – cât este de preţuit de cea pe care nu o numeşte niciodată decât arătându-şi verigheta (Elena Ceauşescu), şi asta ca şi când nu el ne-ar fi povestit de atâtea ori, cu atâtea amănunte despre acest malefic personaj, ca şi când nu noi am fi cei ce ştim cât o disprețuieşte. Chiar dacă, sau chiar pentru că ştim că vorbeşte astfel pentru a fi înregistrat de eventualele microfoane de care nu uită niciodată, scena mi s-a părut dezgustătoare şi insuportabilă. Uneori încerc să mă consolez, pentru timpul pierdut la aceste întâlniri şi pentru apăsătoarea senzaţie de maculare pe care mi-o lăsă, cu gândul că altfel n-aş fi putut înţelege niciodată (nici măcar în măsura în care înţeleg acum) absurdul univers al puterii, puterea exercitată deformator mult mai mult asupra celor ce se află la cârmă decât asupra celor din cală.

Scurtă ciocnire cu Manolescu, care se încăpăţânează să bagatelizeze interdicţia mea, declarând că va trece în cel mai scurt timp, că mă va publica în almanahul asociaţiei. Îmi dau seama – cu o oarecare jenă – că mă scot din sărite cei care pronostichează terminarea interdicţiei (după ce până de curând n-am sperat eu însămi decât asta, şi încă de la zi la zi, de la oră la oră). Motivele mi se par a fi două la fel de puternice, deşi diametral opuse: unul este faptul că în mod evident nu se vede nici un semn că interdicţia este trecătoare, toate indiciile (şi sufletul meu printre ele) îmi spun că va dura mult şi bine, iar în aceste condiţii cei ce minimalizează lucrurile (în consens cu zvonurile dirijate în acest sens) mă lipsesc şi de singura certitudine, aceea a

adevărului asupra propriei mele situații fără speranță, deci şi fără teamă, liberă (ca să-l parafrazez pe Kazantzakis); celălalt, mai puțin explicit şi mai nemărturisit întru totul nici mie, este sentimentul că interdicția formală îmi dă o aură fără a-mi lua aproape nimic, pentru că în condițiile de acum eu tot n-aş mai fi putut publica în cel mai scurt timp nimic. E adevărat însă că asta e mai mult o impresie, pentru că sunt ani de zile de când se părea că nu se mai poate publica, şi totuşi am reuşit să publicăm cărți, unele importante. Pe scurt, interdicția mă elimină dintr-o luptă pe care, altfel, aş fi dus-o poate cu succes, dar sigur cu greu, şi mă destinează, mai concentrat, numai luptei cu mine însămi.

30 octombrie

Duminică în casă. Vreme îngrozitor de urâtă, să nu scoți afară un câine, pe ploaie, pe lapoviță, pe zloată. Umezeală şi frig pătrunzând prin pereți. Toată ziua (de fapt mă scol abia pe la 10, după culcarea de la 3) bat la maşină articolele pentru *Familia* şi scriu mamei o scrisoare de 14 pagini în care îi povestesc în amănunte toată situația mea. Deşi am vorbit des la telefon, n-am putut decât să o încredințez mereu că sunt bine, fără să-i pot explica nuanțat cum stau lucrurile. Acum pleacă Liana la Oradea, aşa că pot să-i spun orice, necenzurată. Încerc s-o încurajez pentru că îmi închipui cât îi este de greu în mijlocul zvonurilor despre mine din care nu ştie ce şi cât să aleagă. În acelaşi timp îmi dau seama că temperamentul ei înclinat spre eroism şi orgoliul ei care a susținut-o întotdeauna îi sunt şi acum de folos, şi grija pentru mine este îndulcită de mândria pentru mine. Îi sunt recunoscătoare pentru această trăsătură de caracter nu numai pentru că se află şi la originea puterii mele de rezistență, ci şi pentru că în felul acesta nu trebuie

să-mi fie frică în plus pentru ea, ci ştiu că mai curând ea poate să mă sprijine pe mine.

31 octombrie

Dimineaţa devreme duc pachetul Lianei, care pleacă seara, când noi vom fi probabil la Comana. Apoi drum la Casa Scânteii, unde îl caut pe Domokos Géza ca să-i mulţumesc pentru scrisoare, dar aflu că este internat la Elias cu un accident vascular periferic. Urc în continuare la Tia şi o găsesc la noul ei loc de muncă (la documentare), o cameră pe colţ cu ferestre imense în care pare mai frig decât afară. Mergem la bufet să bem un nechezol şi nu prea reuşim să vorbim din cauza adevăratului pelerinaj de ziarişti care vin să-mi prezinte mai discret sau mai afişat omagiile şi simpatia. Trebuie să mărturisesc că m-au emoţionat pentru că ştiu că sunt sinceri, vreau să spun că aceasta este adevărata lor sinceritate, nu cea din articolele, adesea ruşinoase, pe care le semnează. Totuşi, ce tristeţe!

La *România literară* (unde probabil am fost pentru ultima oară în viaţă) m-am dus la Ion Horea cu un ciclu de versuri, declarându-i (cu o oarecare ipocrizie, dar şi cu o oarecare logică) că, din moment ce sunt citată număr de număr în *România literară* în diverse articole critice, nu mai ştiu ce să mai cred şi vreau să verific în ce măsură sunt sau nu interzisă (ceea ce era riguros adevărat). Răspunsul a fost o adevărată criză de nervi pe care colegul meu, poetul ardelean, a făcut-o, începând să ţipe că el n-a omorât pe nimeni ca toate să se spargă în capul lui, că nu este zi de la Dumnezeu în care să nu fie întrebat despre cum a fost şedinţa de partid în care Mircea Dinescu a protestat împotriva interzicerii mele, că la urma urmei în *România literară* eu am publicat numai lucruri cinstite, deci nimeni nu are să-i reproşeze lui că n-a fost vigilent. Nu-mi venea

să-mi cred urechilor nu pentru că un poet, un om pe care îl socoteam *mai mult cinstit* (formulă învățată de la Bogza, care se amuza reproducându-l pe nea Ion, magazinerul de la Uniune, care îi spusese că tatăl lui l-a învățat să fie „mai mult cinstit decât necinstit”) era revoltat de faptul că se găsise un coleg, unul singur, care să protesteze împotriva unei interdicții (când el, redactorul-şef adj. al revistei, ar fi trebuit să fie primul care s-o facă), ci pentru că nici măcar nu se jena de sentimentele sale, nici măcar nu avea ipocrizia (el, cel atât de ipocrit în general) de a-şi ascunde iritarea că a fost deranjat din impecabilul ritm al încasării lunare a unui mare salariu pe care de decenii îl lua. Când a susținut însă că la *România literară* am publicat numai lucruri „cinstite”, sensul pe care îl dădea el acestui cuvânt, echivalența ticăloasă pe care o făcea fără ruşine între cinstit şi supus, între cinstit şi cuminte, mi s-a părut că depăşeşte orice limită.

— Domnule Horea, i-am spus, nu numai ceea ce am publicat în *România literară* a fost cinstit, ci toate paginile, toate cărțile pe care le-am semnat, chiar dacă sensul pe care noi doi îl dăm acestui cuvânt nu este acelaşi.

Am văzut că a înțeles ce vreau să spun şi că l-am jignit, cu atât mai mult cu cât a fost obligat să revină asupra aprecierii. Aşa că, mai furios încă, a trecut la atac. M-a întrebat dacă am primit vreun răspuns la memoriile pe care le-am făcut. I-am spus că nu.

— De altfel, tovarăşii spun – a reluat el ca şi cum şi întrebarea lui, şi răspunsul meu nu fuseseră decât o formulă retorică – că Ana Blandiana nu este un om oarecare ca să scrie memorii, ea trebuie să scrie articole.

— Chiar asta am şi făcut, i-am răspuns zâmbind, crezând că este vorba de o glumă, atâta timp cât am putut să scriu articole am făcut-o. Memorii am scris numai după aceea.

— Nu m-ai înțeles, m-a întrerupt. Tovarăşii...

— Care tovarăşi? am întrebat eu curioasă, dar el nu s-a lăsat deturnat.

— Cred că, dacă Anei Blandiana nu îi face plăcere propaganda care i se face la posturile de radio străine, ea nu are decât să scrie un articol ca Arghezi.

— Cum ca Arghezi? am şoptit năucită de atâta perfidie şi crezând că nu înţeleg exact.

— Arghezi, când s-a anunţat la un post de radio străin că nu se va mai întoarce din străinătate, unde se afla într-o călătorie, a scris la întoarcere un articol veştejind, aşa cum numai el ştia să o facă, pe cei ce îl socotiseră de-al lor.

Habar nu aveam că Arghezi a scris un astfel de articol, dar, interesându-mă mai târziu, am aflat că articolul cu pricina exista, dar că avea o cu mult mai complicată şi murdară istorie, istorie pe care probabil Ion Horea nu o ştia – şi pe care mie mi-a povestit-o Zigu, care o ştia de la Mihail Ralea. Istoria este următoarea: Arghezi se pare că avusese într-adevăr de gând să rămână, sau cel puţin se purtase în aşa fel încât se putuse răspândi un astfel de zvon privitor la intenţiile sale, zvon care a fost transmis şi la radio. Arghezi a auzit şi s-a dus la ambasada noastră (de la Berna, se pare) şi şi-a negociat întoarcerea, cerând – oricât de ridicol ar părea – trei televizoare – dar atunci un televizor era încă un obiect rar şi scump – ca preţ al revenirii şi al articolului.

(M-am gândit adesea la ciudata deosebire dintre calitatea oportuniştilor ardeleni şi a celor din Vechiul Regat. În timp ce în sud oportuniştii sunt golani şi vicioşi, oameni de nimic, terchea-berchea, fără nimic sfânt şi fără nimic bun, printre ardeleni, oportuniştii sunt oameni aşezaţi, gospodari, serioşi, cumînţi, ajunşi ceea ce sunt nu pentru că nesocotesc legile moralei, ci pentru că nu sunt în stare să le calce pe cele ale puterii, oameni pentru care ordinul venit ierarhic este mai puternic decât adevărul şi credinţa, regulile impuse de sfinţi sunt mai importante decât cuvântul

lui Dumnezeu. Cât de extraordinară a putut să fie educația habsburgică a strămoşilor noştri pentru ca ea să se transmită prin gene atât de departe urmaşilor şi, după aproape un secol, să mai facă posibilă monstruoasa identitate dintre cinste şi supunere!)

L-am privit pe Ion Horea în ochi sperând că o să-i fie ruşine de mine, şi cred că i-a şi fost.

— Domnule Horea, i-am spus, par oare atât de iresponsabilă şi de cretină încât, neavând voie să public nimic, aş putea fi de acord să public un singur articol în care să scriu ceea ce îmi dictați dumneavoastră?

Nu ştiu dacă a mai vrut să-mi răspundă ceva. Am plecat, am intrat în camera lui Roger, unde erau Manolescu şi Iorgulescu, şi le-am povestit pe scurt discuția lăsându-i cu gura căscată, deşi cred că nu aveau nici înainte prea multe iluzii despre Ion Horea, apoi am plecat de tot, întâlnindu-mă pe coridor cu Eugen Simion, care m-a întrebat dacă e adevărat că mi s-a dat drumul cărții din „Biblioteca Pentru Toți", i-am spus că nu, de unde a aflat? Îi spusese Doina Uricariu, ceea ce era o dovadă că nu e un zvon întâmplător; m-am întâlnit apoi chiar cu Doina Uricariu, care mi-a sărit de gât felicitându-mă pentru că pot din nou să public şi căreia i-am spus doar grăbită că nu e adevărat şi am trecut mai departe. Nu mai voiam nimic altceva decât să ies cât mai repede la aer, să nu mai văd oameni, să nu mai trebuiască să mă gândesc care este sincer şi care nu, care ce urmăreşte, care e securist, care e laş, care e ticălos, care e prieten, care e duşman, nu mai voiam decât să nu mai calc niciodată pe acele coridoare, în acele birouri, în acele redacții pline cu colegi de-ai mei care ar fi trebuit să fie revoltați de ceea ce mi s-a întâmplat şi care nu erau, în cel mai bun caz, decât indiferenți... Şi când mă gândesc că întreaga mişcare polonează s-a declanşat pentru că a fost concediată pe nedrept o muncitoare...

După-masă, la cinematecă, *Oci ciornie* de Mihalkov, cu Mastroiani, film despre care se auzea de mult ca despre o capodoperă şi care este deprimant de plat şi de mărginit, făcut pentru consumul unor admiratori care n-au văzut nici *Doamna cu cățelul* de Heifiț, nu l-au citit nici pe Cehov şi nu-l cunosc nici pe Fellini.

Apoi, după 7, la Spitalul Municipal, unde am aflat întâmplător de la Caius Dragomir că e internat Geo Bogza, într-o stare destul de gravă. Îl găsim destul de bine după spaima care ne cuprinsese aflând că a avut un accident cerebral (deşi se pare că a fost numai un spasm). Singura urmare evidentă este că are deocamdată o anumită nesiguranță în mers, dar este lucid, cu umor, chiar dacă încă speriat de întâmplarea prin care a trecut şi din care a scăpat aproape miraculos. Este internat de zece zile, adus de la Snagov cu maşina de un musafir de-al lui Radu Tudoran (salvările din Bucureşti nu au voie să iasă în afara oraşului, iar la țară e foarte greu de obținut una, care oricum l-ar fi dus la un spital sătesc), pentru că timp de două zile a avut mari amețeli şi grețuri şi vome. Stăm de vorbă vreo oră, realizând şi noi treptat norocul care l-a putut face să scape (neparalizat) dintr-un asemenea accident şi dându-ne seama cum, în pofida înfățişării lui destul de tremurătoare, este totuşi foarte puternic, încă puternic la cei 80 de ani.

1 noiembrie

Din nou zi de plecare spre Comana, încărcatul maşinii durează aproape trei ore (cu toate treburile adiacente, cu toate urcările şi coborârile, cu toate consultările listelor de lucruri care nu trebuie uitate, care trebuie duse, care trebuie aduse). Pe drum ne oprim la „Telefoane” să telefonăm mamei, Rodicăi etc., cozi şi aparate defecte, apoi

în sat la pantofar (Romi şi-a dat la reparat pantofii de iarnă, cizmele vechi, ghetele: nu se mai găsesc decât de plastic sau şi mai rău), la tâmplarul Iliuță (să luăm fierăstrăul dat la ascuțit). Ajungem acasă la 4. Mai avem cel mult două ore de lumină pentru lucrul în curte. Romi cară găleți de nisip, eu, lemne. Apoi brusc mi se face greață şi rău şi trebuie să mă întind. De foame? De efort? Oricum, nu dureri de ulcer, ci ceva inedit. Seara suntem invitați la Bubu Preda, unde ştim că sunt şi alți musafiri, veniți să ne întâlnească, deci nu putem lipsi, aşa că în cele din urmă plecăm. De altfel, pare că m-am liniştit. Pe drum luăm o femeie angajată la crescătoria de peşte, de loc din celălalt capăt al Grădiştei. În fiecare seară face pe întunericul beznă, după lucru, drumul de 6-7 km pe jos. Era o femeie aproape bătrână, dar cu urme de frumusețe şi cu o voce şi un fel de a vorbi deosebit de plăcute. Când nu vrem să-i luăm bani, ne spune să venim la vară să ne dea cireşe, singurul ei lux, probabil, pe care îl aşteaptă un an întreg.

Între 19.30 şi 23 la Bubu, unde era şi dr. Noica (nepot al filozofului) cu mama şi soția. La un moment dat doctorul ne povesteşte cum, pe vremea când era el medic stagiar pe lângă Bucureşti, l-a cunoscut pe episcopul Hossu, care avea domiciliu forțat la Mănăstirea Căldăruşani, şi o dată a îndrăznit să-l întrebe dacă crede că merită să se împotrivească şi deci să trăiască astfel mereu supravegheat, dacă are vreun rost, dacă ajută la ceva. Iar episcopul unit i-a răspuns: „Nu ştiu, tinere medic, dar ceea ce ştiu este că trebuie să fie un exemplu”.

La întoarcere luăm în maşină un bărbat de la răscrucea Adunații-Copăceni. Era navetist, pierduse trenul de întoarcere, autobuz nu mai exista, ajunsese până acolo cu un camion, iar acum stătea de o oră şi nu îl lua nici o maşină mică. Dimineața la 5 pleca din nou.

2 noiembrie

Aseară, Bubu ne promisese că ne trimite o remorcă de gunoi, pe care am aşteptat-o toată ziua degeaba. În schimb, am lucrat toată ziua ca nişte nebuni, eu în plus fără să mănânc nimic pentru că noaptea, după cina de la Bubu, îmi fusese din nou rău violent şi acum vomam orice mâncare, în timp ce cu stomacul gol mă simt bine. Paradoxal, nu mă simt slăbită şi muncesc fără oprire între 11 şi 7 seara, făcând curat şi săpând florile, tăind trandafirii, clădind lemnele şi făcând ordine în lemnărie, arzând frunzele moarte, în timp ce Romi reuşeşte să crape şi să care ultimii şi cei mai îndărătnici butuci de salcâm şi mai cară încă 16 găleți de nisip.

Seara vine la noi Tudorel, mâncăm împreună şi apoi jucăm rummy. Romi are mâinile atât de rănite şi de bătucite de muncă, încât abia poate prinde piesele. Îi privesc mâinile în timp ce jucăm şi mă gândesc că pare aproape de neînchipuit că un om şi-a putut face singur, neobligat de nimeni, atâta rău. Dacă felul în care îi arată mâinile ar fi rezultatul unor torturi, cei ce le-ar fi făcut ar fi fost considerați nişte fiare. Şi totuşi el s-a chinuit singur, muncind, şi a continuat să muncească şi să se chinuiască şi după ce degetele îi erau carne vie, fără să-l oblige nimeni, din simplă dorință de ordine, din simpla plăcere a muncii şi a lucrului încheiat, din simplă nevoie de a face ceea ce şi-a propus. Deşi rănite, pe lângă ale lui, mâinile mele – care mă dor totuşi foarte tare – sunt absolut neglijabile. Cum trebuie să-l doară pe el!

Astăzi a apărut, ca la un azil, o a treia pisică de o deosebită frumusețe, poate cea mai frumoasă pisică pe care am văzut-o în viața mea: argintie cu nuanțe de albastru, cu blana mătăsoasă şi capul rotund, bucălat. A fost părăsită probabil de cineva plecat pentru iarnă la Bucureşti, şi, găsind la noi hrană şi adăpost, crede săraca de ea că a avut

noroc, un noroc care va ține încă două zile. Ne simțim şi față de Blondel şi Negruțu ca nişte criminali, ba chiar hotărâserăm să-i luăm la Bucureşti, când azi-noapte, ținuți în casă din cauza gerului, au făcut o mare murdărie şi li s-a întors norocul.

3 noiembrie

Aseară târziu Romi a vorbit la telefon cu Bubu (a vorbi la telefon înseamnă aici ceva infinit mai complicat decât lasă să se bănuiască simplul enunț: trebuie să pleci de acasă pe întuneric beznă – pentru că înainte de căderea întunericului nu te înduri să laşi lucrul care se poate face numai cât e lumină de zi –, luminând bălțile şi noroiul, în care cizmele se înfundă uneori până la glezne, cu raza anemică a unei lanterne care amenință mereu să se stingă – nu se găsesc baterii –, lătrat de toți câinii curților pe lângă care treci şi care nu sunt obişnuiți să mai simtă, odată întunericul căzut, trecători, să ajungi la telefoane şi să stai zeci de minute, uneori chiar ore ca să ți se dea o legătură care poate suna „ocupat") despre gunoi şi a aflat că nu ne mai poate trimite (e stricat încărcătorul), deci nu mai avem ce aştepta: azi e ultima zi comăneană a acestui an. Romi lucrează toată ziua ca un diavol sângerându-şi şi mai mult mâinile ale căror răni crapă de frig şi de contactul cu pământul: nenumărate, inimaginabile pregătiri de plecare, ultime treburi. Eu mă simt în continuare rău când mănânc, deci optez pentru post. De alaltăieri seara n-am mâncat decât câteva linguri de orez fiert. Încep să simt inaniția, dar nu mi-e rău. Pun arpagicul în pământ (ce glume s-ar putea face!), aşez muşcatele în pivniță, desființez frigiderul, îl spăl, fac ordine în bucătărie pentru la primăvară, îngrop vițele de lângă chioşc, iar Romi cară ultimele găleți de nisip (culmea ar fi să nu folosească la mare lucru această imensă trudă de

amestecare a pământului cu nisip ca să fie mai afânat). Toată ziua lipseşte curentul şi începe un vânt duşmănos, perceput pe piele ca un cuţit şi în auz ca un geamăt de animal rănit. A apărut în curte, pripăşit cine ştie de unde, şi un câine care ne priveşte cu o implorare absolut umană şi se mulţumeşte cu un culcuş de fân aşezat în zăpadă. Îi dăm să mănânce cât poate simţindu-ne vinovaţi pentru toată foamea lui viitoare. Când începe să se întunece ne dăm seama că nu vom mai putea pleca azi, deşi totul pare să ne alunge. Amânăm pe mâine şi pentru că mi-e jale (şi pentru ce e aici, şi pentru ce va fi la Bucureşti), şi, pentru că coana Mita ne-a trimis prin Marin cinci litri de vin în cinstea despărţirii pe anul ăsta, îi invităm pe Tudorel, Marin şi Frusina (cărora li se adaugă şi Boris) la cină. Tudorel cu Romi scot pompa din fântână pe întuneric şi apoi ne aşezăm la masă într-o atmosferă plăcută de simpatie reciprocă (chiar dacă mijloacele ei de exprimare sunt de o parte şi de alta extrem de diferite şi cuvintele ajută comunicarea într-o foarte mică măsură). În timp ce ei mănâncă friptură la grătar, iar eu orez fiert în apă, se discută despre vecina Maria, mama lui Costel, femeie încă foarte frumoasă la 65-70 de ani, văduvă de la 30, care a crescut trei copii, iar acum aud toţi vecinii cât de urât ţipă nora la ea. Marinii şi noi o plângem, Boris o urăşte de moarte din motive obscure, şi trebuie să recunosc că pot intui explicaţiile urii în cazul unui personaj atât de complex şi de exasperant ca această femeie, care vorbeşte exclusiv în pilde, combinând o mare ipocrizie cu o reală suferinţă, şi un simţ teatral enervant cu o înţelepciune adevărată.

După plecarea lor, radio: Saharov, acest extraordinar erou al timpurilor noastre, omul care a avut nu numai curajul să se opună lui Brejnev, ci şi cel – mai mare – de a-şi asuma răspunderea să fie alături de Gorbaciov, are tăria de a-şi păstra spiritul critic şi – în ajunul unei plecări în Statele

Unite (prima lui ieşire în străinătate după lungii ani de domiciliu forțat) – declară presei străine că propunerea lui Gorbaciov de a schimba constituția sovietică în sensul de a da puteri mai mari unui singur om, preşedintelui, este „o nebunie periculoasă”. Mă impresionează până la lacrimi luciditatea şi puterea de a renunța la linişte a acestui om, asemenea căruia aş vrea să fiu (dacă n-aş vrea să fiu, în şi mai mare măsură, asemenea acelora care au lăsat în urma lor o *operă* ce se poate construi numai în linişte).

4 noiembrie

Noaptea a nins şi a viscolit. Dimineața e mai calmă. Azi-noapte până la 1 am făcut bagaje luând tot ce ne trebuia peste iarnă la Bucureşti şi ascultând radio: cutremur de pământ în America Centrală dinspre ambele oceane. Reuşim să plecăm numai la ora 4. Până atunci, în afara golirii instalației de apă, ne chinuim să închidem uşi şi ferestre, să le montăm pe cele ce vara fuseseră demontate şi puse superficial la loc. Eu muncesc ore în şir la consolidarea intrării de la bucătărie, ca să o putem închide, introducând în golul căscat între zid şi canat tot felul de materiale (lemne, pietricele) şi încercând să le zidesc cu ghips. Când a fost zidarul Nicolae cu câteva zile în urmă, am făcut planul reparației strict necesare de la primăvară, care ar urma să coste câteva mii şi să dureze vreo săptămână (planul mai mare, visat de mine de mult, al adăugării unei camere deasupra bucătăriei şi băii ar costa minimum 20 de mii, deci a fost abandonat). În tot timpul zilei, pisicii, cărora li se adaugă Albăstrița şi câinele, se țin după mine ca şi când ar simți că-i vom părăsi. Vizitez pe rând vecinii (Frusina, Niculina, Boris) lăsându-le conserve de peşte (nu pentru că aş spera că le vor da pisicilor, ci ca să-i înduioşez şi să le înmoi sufletele pentru a le mai da din când în când ceva şi

a-i lăsa să se încălzească). De altfel, Negruțu şi, mai ales, Blondel au o presă foarte bună pe strada noastră, unde au fost mereu împrumutați în cursul toamnei pentru prindere de şoareci şi şi-au făcut de fiecare dată cu cinste datoria. Sper că va fi bine. Romi se chinuie îngrozitor cu demontarea garniturilor de sub chiuvete, care altfel îngheață şi se sparg. În sfârşit, la ora 4 plecăm, încărcați incredibil. Sosim pe întuneric, extenuați. Facem cu ultimele forțe efortul de a descărca şi de a aranja în mare lucrurile la locul lor. Sunt atât de obosită, încât nu mă mai pot bucura de perioada calmă care, sper, va urma, mă gândesc doar cu groază că la primăvară o vom lua de la capăt, şi încă dând şi mai mult din timpul scrisului pentru agricultură şi gospodărie. Uneori mă gândesc că această paralelă (Bucureşti–Comana) nu este, aşa cum ar părea, făcută pentru scris, ci împotriva lui. Totul e complicat şi totul se complică din ce în ce mai mult. Oboseală ajunsă până în punctul în care poate să se verse în lacrimi.

5 noiembrie

Umezeală, frig, iarnă. Curățenie generală pentru instalarea pe câteva luni la scris. Prima iarnă (de mulți ani încoace) când nu mai planific, după întoarcerea de la Comana, plecarea la scris la Sinaia. Sper din toată inima să reuşesc să scriu acasă, să reuşesc pur şi simplu să scriu. Dimineața fugă la Uniune, dar D.R.-ul tot nu s-a întors. După-masa, rearanjăm mobila în camera lui Romi (punând biroul sub geam, cu florile de-o parte şi de alta) ca să fie mai luminos şi mai plăcut scrisul. Aş vrea – şi sper că o va face – să se apuce cu chef de lucru la carte, să se reîntoarcă cu bucurie la ea după trei luni de întrerupere, care mi se datorează în mare măsură mie şi problemelor născute de situația mea.

Sper din tot sufletul că vom rezista nervos în această iarnă şi ştiu că singurul fel de a rezista este prin scris.

VI

6 noiembrie

Dimineața Romi face un act de bravură: pornise spre cinematecă, unde avea de văzut *America* de Elia Kazan, dar descoperă că pompa de benzină de pe Buzoianu este deschisă (nu se mai întâmplase niciodată duminica) şi sunt numai câteva maşini, drept care renunță la film, se întoarce şi, deşi numărul nostru nu circula, ia maşina, se duce şi în două ore se întoarce cu benzină. Un succes remarcabil, având în vedere că în ultimul timp cozile sunt de câte 2-3 zile! O performanță morală pe deasupra, pentru că a riscat să-şi piardă carnetul circulând într-o duminică interzisă.

Seara, suntem invitați la Daniela şi Fane Boeraş, aceşti oameni fără casa şi bunătatea cărora toată viața noastră din aceşti ani negri ar fi şi mai neagră, aceşti oameni care ne fac să simțim că există mereu şi cineva din afara noastră pe care ne putem baza, că există cel puțin un punct de sprijin şi în sufletul şi prietenia lor. N-o să le putem mulțumi niciodată de ajuns pentru căldura pe care ne-o oferă, după cum cred că n-o să înțelegem, dincolo de bunătate, motivele care-i fac să fie aşa cum sunt.

7 noiembrie 1988

Când m-am trezit, am deschis televizorul pe bulgari pentru a vedea parada de la Moscova, foarte puțin diferită de alte parade din alți ani mult anteriori. Poate că cei de la tribună sunt cu ceva mai puțin graşi decât cei de dinaintea lor (dar asta ține nu atât de morală, cât de modă şi chiar de snobism), figurile anonime trecând prin fața tribunei sunt mai deschise şi mai plăcute, mai inteligente. În schimb, cei intervievați au acelaşi aer fals, de activişti care ştiu exact ce trebuie să spună pentru a fi în tonul momentului, iar vocea crainicului este un exemplu de ipocrizie dulceagă şi linguşitoare.

Pentru că mâine suntem invitați la masă la D. Micu (împlineşte 60 de ani), mă hotărăsc, în urma unui consult cu Romi, la un gest care în vremuri normale ar fi unul de crasă bădărănie. Îi duc lui Tanța un pachet de carne (pe care-l aveam de la Boeraşi). Am avut puține emoții, dar, spre bucuria mea, Tanța a reacționat normal pentru situația de acum, bucurându-se. În continuare am mers la Uniune, fără a mai telefona înainte, pentru a nu-i mai da prilejul să mă amâne, la D.R. Popescu, care de mai bine de o săptămână trebuia să-mi dea răspunsul legat de situația mea, la întrebările pe care i le pusesem şi pe care el urma să le pună generalului Olteanu, secretarul cu cultura. Mi-a răspuns, spre surprinderea mea, pe puncte, mai tranşant decât mă aşteptam.

1) — Ce să spun celor care mă întreabă despre situația în care sunt? (Pusesem întrebarea pretextând întrebările eventuale ale unor corespondenți străini etc.) Răspuns: să spun ce vreau (răspuns plin de cinism şi chiar şi de umor, din care reiese nu numai că sunt liberă să fac ce vreau, dar şi că voi trage consecințele pentru orice aş spune).

2) — În legătură cu rubrica din *România literară*, nici nu mai poate fi vorba de reluarea ei, o continuare a situației de dinainte este exclusă, de altfel se va renunța, se pare, în

curând şi la celelalte rubrici (la drept vorbind, nu-mi aminteam să-i fi cerut să se intereseze despre reluarea rubricii din *România literară*, dimpotrivă, îi explicasem că grav este că nu mai pot să-mi apară cărți, nu că mi s-a luat rubrica de la *România literară*).

3) — În ceea ce priveşte publicatul, nu trebuie să-mi fac iluzii. Acum, înainte de plenara ideologică (Când va fi? întreb. Nu se ştie, îmi răspunde) nimeni nu are timp de aşa ceva şi nimeni nu-şi ia răspunderea. Oricum, nu e o interdicție care să dureze câteva săptămâni. Va trece probabil în cele din urmă, dar nu atât de repede.

După ce termină, ne privim câteva minute lungi nehotărâți în ochi. Îmi spusese totul alb, atent la fiecare cuvânt. Nu îi păsa de situația mea, îi păsa de felul în care urma să se imprime în memoria mea. Şi cum apărea? Ca o ființă nearticulată, mai apropiată de noțiunea de lucru (dacă lucrurile ar putea fi profitoare), o ființă care prin lipsa ei de demnitate şi de prestigiu, prin lipsa ei de conştiință mi-ar fi trezit mila („mila, acest dispreț îndurerat"), dacă nu mi-ar fi trezit revolta. Pe el, pe D.R. Popescu, îl plângeam pentru jalnica lui înfățişare morală şi pentru nenumăratele remuşcări şi spaime care, fără îndoială, îl chinuiau; preşedintele scriitorilor mă revolta şi mă obliga să nu-l iert pentru felul în care târa în nimicnicie însăşi noțiunea de scriitor. Nu ştiu dacă îmi bănuia sentimentele şi nuanțele lor, probabil că da, în orice caz, nu mă îndoiesc că-mi invidia situația, aşa nenorocită cum era; mi-o invidia fără a face nici cel mai infinitezimal gest ca să o dobândească, mi-o invidia de la înălțimea funcțiilor, salariilor şi demnităților lui, urându-mă tocmai pentru că ştia că n-o să-mi fie niciodată asemenea, şi nu numai că nici nu va încerca să-mi semene, dar va face în permanență totul pentru a se deosebi de mine cât mai mult, urându-mă pentru că aveam exact ceea ce îi lipsea lui şi ştia că n-o să aibă niciodată: curajul

de a fi aşa cum nu e. De altfel, restul întrevederii s-a desfăşurat în discuţii despre emisiunile de radio care îmi sunt dedicate şi despre nedreptatea faptului că el e considerat vinovat, şi totul s-a sfârşit prin compasiunea mea aproape sinceră pentru situaţia lui absolut de neinvidiat. Şi când te gândeşti cât de superb ar putea fi un preşedinte al scriitorilor spunând adevărul, luptând alături de cei ce spun adevărul!

După ce am trecut pe la Geta (la Academie avea loc o sesiune de comunicări pe teme ecologice, de exemplu despre zădărnicia hidrocentralelor, în condiţiile în care nu se ţine seama de părerile geografilor în amplasarea lacurilor de acumulare, care îşi pierd în scurt timp apa, cum s-a întâmplat la Bicaz, la Argeş), mă duc la Policlinică să-mi facă ceva împotriva durerilor de spate (atroce, mai ales când sunt obosită, când bat la maşină) şi a celor din cot. Expresia golănească „mă doare-n cot" se dovedeşte lipsită de orice bază medicală. Mă doare uneori cotul încât îmi vine să plâng. Dr. Marin hotărăşte să-mi facă nişte injecţii cu hidrocortizon, Xilină, Boicil (eu speram doar tratamente electrice). La farmacia policlinicii nu există însă nici unul dintre medicamente, aşa că plec în oraş să caut. E frig şi bate un vânt duşmănos, vreme de penitenciar; găsesc în cele din urmă doctorii pe strada Eminescu. Cumpăr şi pâine, deşi mi-e greu să o car până acasă, dar nu pot fi sigură că voi mai găsi în alt loc în drum spre casă. Mă întorc la policlinică şi îmi face cinci injecţii de-a lungul coloanei şi una în cotul drept. Am de făcut până acasă un drum de vreo jumătate de oră, cu vântul în faţă, sub cerul sfâşiat şi cenuşiu. Pe „bulevardul closetelor" (noul bulevard tăiat în trei zile în timp ce Ceauşescu era plecat într-o călătorie în Africa, pentru a i se face o surpriză la întoarcere, şi botezat de bucureşteni astfel pentru că se întinde în mod ridicol între WC-ul din Piaţa Romană şi cel din colţul Griviţei cu

Ştefan Furtună) mi-e atât de rău, încât mă rog lui Dumnezeu să nu mă prăbuşesc. Frigul, durerea, sentimentul de singurătate, agravate de urâțenia zilei, trecerea pe lângă Uniunea care este un fel de simbol al înstrăinării, toate la un loc reuşesc să-mi declanşeze lacrimile, şi plâng până acasă sperând să nu întâlnesc pe nimeni şi nereuşind totuşi să mă descarc, să mă liniştesc.

Restul zilei îl petrecem în casă, fiecare în camera lui (singurele din casă care, cu ajutorul radiatoarelor electrice, reuşesc să aibă 15-16 grade, în timp ce sufrageria şi salonaşul se complac în clima excesiv continentală, vorba tânărului care locuieşte la mansardă). Citesc pe sărite (Canetti, nişte amintiri despre Rilke), fără mare plăcere. Şi mă gândesc la carte, fără să am curajul să mă apuc de corectura dactilogramei paginilor de până acum.

8 noiembrie

Între ora 14 şi 21 petrecere la D. Micu, care împlineşte 60 de ani. Când sosim, familia Sorescu venise deja, se pare de mai bine de o jumătate de oră, masa era pusă cu gustările aranjate şi, în mod evident, Sorescu era iritat că nu poate să mănânce. Romi adusese aparatul de fotografiat să le facă sărbătoritului şi invitaților nişte poze, Micu poza ca un copil (de altfel, m-a înduioşat de-a lungul întregii zile felul de a se purta al acestui sexagenar, care, prin simplul fapt că a rămas cinstit, a rămas şi tânăr, aproape copil: miracolul atrage miracolul), eu râdeam de paharul pe care îl luase demagogic în mână (el, care nu bea nimic), din păcate blițul, din lipsă de baterii, nu funcționa, se relua totul într-o nouă încercare de aranjare a bateriilor, şi Sorescu era din ce în ce mai nerăbdător şi enervat, ba chiar începuse să ciupească câte o bucățică de pe masă. Între timp a sosit şi familia Boeraş, iar Romi a propus să ieşim cu toții în fața casei să

facem o fotografie de grup la lumina zilei. Atunci Sorescu, care se şi aşezase la masă şi începuse să mănânce, a început să protesteze absolut prost-crescut (ce sunt prostiile astea? El n-are chef să mai iasă în frig) într-un mod aproape incredibil pentru momentul, la urma urmei, extrem de solemn şi sentimental. Abia când noi am ieşit totuşi şi ne-a urmat şi familia Boeraş, n-au mai avut ce face şi au venit şi ei, mestecând şi bodogănind. Am făcut câteva fotografii colective şi Romi a făcut câteva perechii sărbătorite. Când am revenit, Sorescu şi Vichi, soția sa, erau deja aşezați la masă şi mâncau. Am povestit această lungă şi lipsită de importanță scenă pentru că m-a impresionat atât prin aspectul individual (un poet, un scriitor foarte bun, dând dovadă de un asemenea dispreț față de ceilalți), cât, mai ales, prin semnificația ei sociologică.

Ne-am aşezat deci la masa festivă uşor tensionați: noi, de purtarea lui (față de Micu, în primul rând) şi mai ales de înțelesul, general şi deprimant, pe care îl căpăta pentru noi; el, de nemulțumirea de a fi trebuit să-şi întrerupă pentru cinci minute mestecatul şi poate chiar să răcească (n-am cunoscut bărbat care să se jeneze mai puțin de felul în care se îngrijeşte să nu pățească ceva); Boeraşii, nepreaînțelegând ce se întâmplă şi crezând că întârzierea lor este cauza tensiunii.

— Ai avut vreo neplăcere? m-a întrebat deodată Marin în tăcerea în care se auzeau numai furculițele.

— Ce neplăcere? l-am întrebat mirată sincer şi foarte puțin ironică, pentru că întrebarea lui era cel puțin ciudată în caz că-mi ştia povestea şi fără rost în caz că n-o ştia (ceea ce era absolut exclus). De altfel, cu câteva săptămâni în urmă D. Micu ne căutase tocmai să ne spună că Sorescu i-a spus că suntem urmăriți.

— Neplăceri adevărate, fizice – mi-a răspuns el –, de viață şi de moarte, nu fleacuri legate de publicare.

Am rămas fără replică, apoi, după o pauză, am spus ca o elevă nesigură de sensul întrebării la care trebuie să răspundă:

— Nu mi se par fleacuri. Şi ceva mai sigură: Faptul că suntem urmăriți mi se pare un fleac pe lângă asta.

— Ei, urmăriți, exclamă el, fără să înțeleg dacă vrea să spună că nu-mi crede afirmația sau că ea i se pare lipsită de importanță. Şi adaugă: Pe mine încearcă să mă omoare.

Îmi vine să râd, dar reuşesc să mă opresc la zâmbet, iar el se lansează într-o lungă explicație bâlbâită (sunt ani de când ştiu că nu se bâlbâie decât când vrea el) despre felul în care puteam fi otrăviți şi cum trebuie să ne apărăm nemâncând şi nebând decât de la oameni de încredere, bine cunoscuți. Tot ce spune mi se pare exagerat, şi i-o mărturisesc. Oricât aş fi de pesimistă în privința lumii pe care o străbat, n-o s-o cred niciodată chiar atât de nebună încât să încerce să mă omoare. Acum, când scriu, îmi dau seama că sunt prea modestă pentru a accepta această idee. Nu e cazul lui Sorescu. De altfel, nu e cazul nici să cred că el crede ceea ce spune. Sensul evident al povestirii sale este să ne convingă nu numai că el nu este scutit, aşa cum pare (cu nenumăratele lui plecări în străinătate, cu asociația pe care o conduce şi revista pe care o foloseşte cum vrea), de neplăceri, dar de fapt este mai persecutat decât mine. În felul acesta, de pe acum, începe construirea unei legende, pe care nu numai că o va exploata în anii viitori, dar care va face să se uite cu totul că în aceşti ani el a fost unul dintre profitori. Încerc să glumesc pentru a nu mă lăsa cuprinsă de tristețe:

— Totuşi nu ai neplăceri cu vizele de călătorie...

— Da, îmi dau paşaport pentru că speră că o să rămân acolo.

Asta de câte 4-5 ori pe an, de câte ori pleacă, mă gândesc, şi îmi imaginez ce va spune peste ani despre această

perioadă, când acum, cu toate datele prezentului în față, poate să mistifice cu atâta lipsă de jenă. De altfel, nu cred că-şi închipuie că l-aş putea crede, dar poate, cine ştie, unul din cei ce ascultă, sau oricum ceva tot va rămâne, o îndoială, un sentiment. Mi-l amintesc cu mulți ani în urmă la Paris, când am fost prima oară acolo şi prima oară împreună, cum întreba fiecare prostituată din Place Pigalle „*Combien*?", deşi prețul cel mai scăzut era 50 F, iar el, ca şi mine, nu avea în total atâția bani în buzunar. Şi totuşi îşi făcea datoria să întrebe, să-şi încerce norocul. Cine ştie, poate era una care costa un singur franc... De altfel, pe acelaşi principiu al încercărilor absurde de pe urma cărora rămâne totuşi, poate, ceva, a fost şi faptul (pe care D. Micu mi l-a relatat în '82) că i-a spus că mi s-a dat mie Premiul Herder numai pentru că nu a putut să-l ia el din cauza încurcăturilor lui cu „transcendentalii". Poate că nu ştia că Premiul Herder se alege la 1 decembrie a anului precedent decernării (care are loc în mai), iar neplăcerile lui au început abia prin aprilie. De altfel, au trecut de atunci mulți ani, şi el nu a primit premiul, pe care probabil şi-l dorea deosebit de mult din moment ce şi-a putut permite o asemenea minciună. Calomniați, calomniați, tot va rămâne ceva...

Familia Sorescu a plecat cu vreo două ore mai devreme decât ceilalți, imediat ce s-a terminat masa. După plecarea lor atmosfera a fost mai caldă, cu discutarea plină de tristețe a însuşi faptului că doi scriitori ca noi (Sorescu şi cu mine), aflați de aceeaşi parte a lucrurilor, nu pot fi totuşi cu adevărat alături. Despre lipsa de solidaritate. Interesantă discuție (în continuarea unei lungi relatări a familiei Boeraş şi a lui D. Micu despre dificultățile abonării la presa sovietică), despre vinovăție. Se pare că în *Les Nouvelles de Moscou*, revistă pentru abonarea căreia se dau adevărate lupte, se desfăşoară o impresionantă dezbatere despre atitudinea față de călăii stalinişti. Dacă trebuie pedepsiți

(continuând astfel şirul răzbunărilor şi creând alte victime din urmaşii lor) sau trebuie doar judecaţi public (nu juridic, ci moral) pentru a se sublinia culpa, nu pentru a se da pedeapsa. Se pare că cea de-a doua soluţie are mai mulţi adepţi, cu atât mai mult cu cât discuţia s-a lărgit asupra noţiunii de culpă. În ce măsură vina cade numai asupra acestor călăi (care, ca şi cei nazişti, se apără răspunzând că au făcut totul din ordin) sau asupra tuturor celor care au contribuit, cât de puţin, ca epoca să fie aşa cum a fost, în acest sens nici chiar victimele nefiind inocente. Apoi discuţia s-a mutat asupra noastră. Cine e şi în ce măsură vinovat? Ideea mea că nimic nu e mai imoral decât a considera un singur om, oricât de puternic, vinovat pentru o epocă. Tiranul nu poate fi tiran decât cu complicitatea poporului pe care-l tiranizează. În ceea ce priveşte vinovăţia în timp – dincolo de atât de discutatele probleme ale raportului dintre ordin şi vinovăţie în societăţile totalitare, dintre frică şi remuşcare în ierarhiile rigide –, din moment ce toţi pot invoca teroarea ca o scuză, vinovat nu mai e nimeni în mod relativ, şi sunt toţi în mod absolut. În aceste condiţii vor răspunde de tot ce a fost cei ce vor supravieţui, cei ce vor rămâne. Posteritatea literară este una dintre cele mai sigure forme de supravieţuire, deci, cu cât un scriitor este mai bun, el va trebui să răspundă şi va fi considerat vinovat (indiferent în ce măsură a fost şi victimă în acest timp) de tot ce a fost. Aceasta este obsesia mea şi, deşi, scrisă, demonstraţia pare cam sofisticată, nu cred că va fi nedreaptă condamnarea viitorului. Cu cât înţelegi mai mult, cu atât eşti mai vinovat, şi noi am înţeles în permanenţă totul. Conştiinţa mea că n-am făcut destul, că n-am făcut tot ceea ce ar fi trebuit (şi poate chiar aş fi putut) să fac, chiar dacă alţii au făcut mult mai puţin decât mine, va accepta fără împotrivire judecata viitorului, oricât de nedreaptă va părea, pentru că nimeni nu-mi va putea cere

vreodată mai mult decât mi-am cerut (fără să fi dat) eu însămi.

De fapt, am depăşit marginile discuţiei de la sărbătorirea lui D. Micu. Transcriind, mi-am adus aminte toate ramificaţiile temei care mă urmăreşte. Ar mai fi de transcris două dintre melodiile care, adăugate în contrapunct acestui *cantus firmus*, dau amploare polifonică acestei obsesii. Prima s-ar putea numi *frâna Romi*, cea de-a doua, *Puşkin şi decembrişti*.

1) De câte ori vorbim (vorbesc) despre asta, Romi, când e tandru, încearcă să mă convingă că eu am făcut mult mai mult decât alţii, că toată lumea are această credinţă etc., iar când e enervat, îmi spune că mă port ca şi cum aş vrea să schimb clima. Astea sunt două replici, avându-şi fiecare partea ei de adevăr, dar ceea ce constituie esenţa legăturii şi chiar a dragostei noastre este că el se zbate în permanenţă să mă oprească, iar eu mă zbat în permanenţă să îl pun în mişcare. Cel mai simplu şi poate chiar cel mai înţelept ar fi să conchidem că ne completăm reciproc, că astfel între elanul meu, poate sinucigaş, şi prudenţa lui, tinzând să atingă cota zero a rezistenţei, se realizează un compromis supravieţuitor. Compromis care ne chinuie pe amândoi, fiecare considerând că se cuprinde în el prea puţin din ceea ce şi-ar dori el. Şi totuşi nu mă pot împiedica să încerc să-mi imaginez cum ar arăta viaţa fiecăruia fără celălalt. Cum aş fi trăit, ce aş fi scris şi ce aş fi făcut eu dacă aş fi fost singură, ca Ileana Mălăncioiu, să zicem? Aş fi scris probabil mai mult, chiar mult mai mult. Aş fi fost cu siguranţă mai nefericită. Dar, de fapt, pot eu să-mi imaginez cum este să fii singur când n-am fost niciodată singură în mod absolut? În orice caz, dacă nu mi-ar fi fost frică de teama lui Romi şi de faptul că îl trag şi pe el după mine, aş fi fost mult mai liberă, subiectiv vorbind, şi poate de mult la închisoare. Dar nu cumva şi această presupunere nu e decât o iluzie a mea

despre mine? Nu cumva frâna şi frica lui Romi, existând şi înfricându-mă, mă împiedică să ajung în punctul în care ar apărea propria mea frică? Ce e sigur este că, fără mine, viaţa lui ar fi fost cu desăvârşire alta, atât de alta, încât nici nu sunt în stare să-mi imaginez care ar fi fost noţiunea lui de fericire atunci. Faptul că de atâţia ani (28) suntem împreună şi ne iubim dovedeşte însă că simbioza noastră era necesară şi că, la urma urmei, datoria fiecăruia dintre noi este să-şi continue lupta pentru influenţarea celuilalt, sperând să-l câştige el de partea lui.

2) Povestea raporturilor dintre Puşkin şi decembrişti mă face să mă gândesc, de câte ori îmi vine în minte, că nu am dreptate reproşându-mi că n-am făcut tot ce puteam ca să schimb clima. Puşkin a fost prieten cu mulţi dintre decembrişti şi le împărtăşea părerile democratice, ba chiar s-ar putea spune că era izvorul lor. Şi totuşi decembriştii nu l-au implicat în complot. Cine ştie, poate că participarea lui la pregătirea loviturii din decembrie ar fi putut fi importantă, i-ar fi putut adăuga idei îndrăzneţe şi soluţii mature, deşi nu e deloc sigur că ar fi avut destul spirit practic pentru asta. Este însă sigur că, dacă ar fi fost deportat după înfrângerea complotului şi n-ar mai fi scris tot ce a scris după această dată, adică majoritatea operei sale, poporul rus ar fi pierdut enorm, mult mai mult decât ar fi câştigat din mişcarea revoluţionară. Prin opera sa, Puşkin a făcut mai mult decât, chiar dacă ar fi câştigat, mişcarea revoluţionară. Prin opera sa, Puşkin a făcut mai mult decât ar fi putut face decembriştii chiar învingând. Greşea deci atunci când se simţea jignit că nu e ţinut la curent cu planurile complotului şi aveau dreptate, şi dădeau dovadă nu numai de admiraţie şi dragoste, dar şi de clarviziune cei ce refuzau să-l implice. Rămâne, desigur, dincolo de evidenţa acestui exemplu istoric, întrebarea, cu răspunsul mult mai puţin evident, în ce măsură e valabil

pentru mine ceea ce era valabil pentru Puşkin. Fără să fiu cu adevărat modestă, n-am fost niciodată în stare să eludez dilemele ridicate de modestie. Şi mai ales să nu uit că, în cazul meu, mişcarea decembristă nu există.

9 noiembrie

Am scris toată ziua scrisori pentru a anunța că nu mai mergem la Heidelberg (Sami, D.A.A.D.) şi Padova (Lorenzo Renzi).

10 noiembrie

Dimineață de drumuri prin oraş:

Mai întâi acasă la Geta, ca să am o discuție cu Ana, fetița ei, pe care s-o moralizez puțin. Geta are impresia că Ana (13 ani) începe să n-o mai asculte (deşi e un copil bun care învață bine etc.) pentru că face parte dintr-o clasă în care sunt mai mulți copii de ştabi, care îşi sfidează profesorii ştiind că nu pot păți nimic, iar ceilalți copii au tendința să le admire şi chiar să le imite obrăznicia. De fapt, sarcina mea era să o cert că e dezordonată. N-am apucat pentru că nu era singură acasă (nici nu m-aş fi priceput, de altfel), era acasă şi Cornel, întors disperat de la institut că i se furase portofelul cu toate actele, cheile şi cu 800 de lei, în autobuz probabil, şi acum încerca să schimbe broasca împotriva presupuşilor hoți care aveau şi cheia, şi adresa cheii.

Apoi, la Geta la Academie, să-i anunț pierderea şi rugămintea lui Cornel de a o lua pe Maria de la şcoală, altfel nu va putea intra în casă, cheia tradițională pe care o poartă la gât fiind a broaştei schimbate. Apoi, la policlinică, unde o întâlnesc pe Daniela Crăsnaru, care îmi spune că i-a spus un colaborator al *Flăcării* (de profesie ofițer) că m-a văzut în aeroportul din Lisabona; pe Nicolae Neagu (autor al unei

cărți de copii, oprite când să intre la tipar pentru că avea ilustrații semnate Doina Botez, ilustratoarea lui *Arpagic*), care îmi spune că i-a plecat cartea la tipografie, Doina a recăpătat dreptul de a publica: îl felicit şi primeşte felicitările mândru, ca şi cum le-ar merita. Fac tratamentul (infiltrații cu Boicil şi hidrocortizon de-a lungul coloanei), foarte dureros şi nu prea util. Mă întâlnesc apoi cu Mircea Dinescu.

— Sunteți în Bucureşti? se miră el. Dacă ştiam vă invitam sâmbătă, am avut bal cu ambasadori.

— Mircea, eşti nebun? îl întreb la rândul meu şi, deşi era pentru prima dată când îi spuneam ceva despre balurile lui (nu făcusem decât să inventăm motive pentru care să nu participăm la ele), el îmi răspunde ca şi când am mai fi vorbit de multe ori despre asta, sau ca şi cum ar fi răspuns adesea plictisit aceleiaşi obiecții, dar ciudat, nu convingător, cum ştie el să fie când e sincer, ci oarecum mecanic, repetând argumente învățate şi tocite de întrebuințare.

— De ce? Mai trebuie să facem şi d-astea... Nu putem trăi aşa... Am fost 40 de persoane...

Singura sinceră – subliniată cu mândrie – părea cifra.

— Şi câți din ei au fost securişti? l-am întrebat enervată că nu reuşesc să optez între prostie şi necinste, ştiind că o a treia posibilitate nu există, dar nehotărându-mă să blamez nici într-un fel, nici într-altul un poet şi un om de talia lui.

— De ce? a repetat el la fel de mecanic şi de absent. Au fost Pleşu, Liiceanu... Nu era pentru prima oară când îmi începea lista necunoscută şi misterioasă a unor invitați bănuiți suspecți cu aceste două nume mai presus de orice bănuială, întrebuințate pe post de hârtie de împachetat a unor intenții pe care nu reuşeam să le pătrund. Mi-a venit să plâng. Mă simțeam vinovată şi dacă îl bănuiam, şi dacă, trecând peste bănuială, mă ofeream ca victimă.

Când să ies, m-am ciocnit de Romi, care intra grăbit. Plecase după mine, trecând prin toate locurile pe unde ştia că voi trece, ca să mă prevină să fiu atentă la infiltrații, să nu mi se facă o astfel de injecție. O dimineață pierdută pentru o himeră. Sau poate eu sunt inconştientă? N-o să ştim probabil niciodată care din noi are dreptate: eu, neferindu-mă de nimic şi uitând chiar că sunt amenințată, sau el, gândindu-se în permanență la asta, încercând să prevină, să prevadă, să împiedice; eu, trăind normal în mijlocul nebuniei generale, sau el, înnebunind şi încetând să mai trăiască pentru a nu putea fi acordat la nebunia din jur. Rămâne faptul că ceea ce mi se întâmplă mie îl consumă mai mult pe el. Este ca şi cum i-aş fura viața. Singurul fel în care l-aş putea proteja ar fi să nu mi se întâmple nimic. Dar nu sunt în stare de asta. Şi, la drept vorbind, nici nu depinde de mine. Ceea ce depinde de mine şi ceea ce nu vreau să uit nici o clipă este remuşcarea că, din cauza felului meu de a fi şi din cauza destinului meu, viața lui este o continuă nelinişte, zbatere, luptă cu imposibilul pentru a mă proteja împotriva tuturor şi tuturor primejdiilor printre care mă număr – împotriva mea – eu însămi.

După-masa, la Geo la spital. E bine. Cam răsfățat, cam totalitar, cu defectele subliniate, exacerbate de bătrânețe, şi totuşi din când în când fermecător, plin de umor. Asta nu-l împiedică să-i exploateze pe toți cei din jur, supunându-i capriciilor şi sensibilităților lui.

Seara, concert la Sala Radio împreună cu Rumeana Stanceva, traducătoarea mea în bulgară, apoi la noi acasă între 9 şi 12. O întreb dacă la ei există cazuri de interdicție de publicare. Îmi povesteşte de un poet, autor al unei epigrame, care a fost interzis mai mulți ani. Epigrama pe care ne-o recită nu-mi spune nimic: nu e prima oară când

descopăr că şopârlele au eficienţă redusă nu numai în timp, ci şi în spaţiu.

11 noiembrie

Zi foarte rece. Trezire la 6.30 pentru că urmau să treacă pe la noi venind de la Iaşi Nicoleta Mavrichi şi iubitul ei, tineri medici greci, foşti studenţi în România, veniţi cam hai-hui într-o călătorie de câteva zile să-şi viziteze locurile studenţiei. Totul li se pare mult schimbat în rău faţă de anii trecuţi, totuşi reuşesc să cumpere lucruri frumoase de îmbrăcăminte, mai ieftine decât la ei (ceea ce, oricât ar fi de ridicol, m-a încântat, m-a flatat, patriotismul meu stă la pândă gata să renască din cea mai neînsemnată scânteie). Îi dau Nicoletei scrisorile scrise pentru a ajunge mai repede. Mi le ia, deşi are emoţii. Vom avea şi noi în următoarele zile.

sâmb**ătă**, 12 noiembrie

Un frig uscat şi rău, mai rău chiar în casă decât afară, bate un vânt ascuţit, isterizat. Trebuie să mă spăl pe cap, dar nu avem apă caldă şi nici măcar pe aragaz nu reuşesc să încălzesc, flacăra abia se vede. Mă duc la coaforul din colţ. Este atât de frig, încât mă îngrozesc la gândul că va trebui totuşi să-mi dezbrac haina în timpul spălatului. Ascult convorbiri şi certuri, noutăţi. O clientă se supără că i-a ieşit altă culoare decât ceruse, coafeza se scuză că nu mai are vopsele şi că practic improvizează, nu poate fi niciodată sigură de rezultat; o alta povesteşte despre un scandal la o coadă la pui; o alta, un accident cu o femeie care, spălând cu sodă caustică, s-a stropit în ochi şi în cele din urmă şi-a pierdut vederea. Replică serioasă, promptă a uneia care ascultă: „Dar de unde a găsit sodă caustică?” Apoi, de la aprovizionare, discuţia trece la demolări. Toată lumea se

simte amenințată, tot cartierul e în discuție. Chiar şi blocul în care e coaforul se pare că va cădea. Ajung la rând, apa e aproape rece. Intru grăbită sub cască să mă usuc. În timp ce stau sub cască, este adusă de afară o femeie căreia i s-a făcut rău de frig stând de mai bine de o oră în stația de tramvai. E cardiacă, o las sub cască să se încălzească, îi încălzesc mâinile. Îşi revine. Senzație de tristețe fizică viscerală, de neeludat.

Seara, concert neinteresant. La 11, când revenim acasă, găsim la poartă, aşteptându-ne înghețați în maşina lor cu număr de Piatra-Neamț, familia Babic. Nu ne vine să credem. Ştiam că vor veni, dar ştiam că vin la dna Zoe Buşulenga şi la părintele Anania, cu care sunt infinit mai prieteni şi cărora aveau să le spună ceva, pentru asta şi veneau. I-am invitat bineînțeles înăuntru, i-am întrebat dacă au cinat. Nu. Sosiseră de la Piatra-Neamț pe la 6, doamna Zoe, pentru care veniseră să o prevină şi căreia îi aduseseră un sac de cartofi, îi servise cu o cafea şi îi condusese după două ore la părintele Anania, care îi servise şi el cu câte un pahar cu lapte (nu avea nimic altceva în casă, cum îi stă bine unui poet şi unui ascet!) şi îi lăsase să plece noaptea, flămânzi şi înfrigurați. Spuse astfel, lucrurile par să nu aibă cine ştie ce semnificație, dar dacă adaug că de câte ori (adică de mulți ani de zile, de câteva ori pe an) soseşte la Piatra-Neamț în drum spre Văratec părintele arhimandrit este aşteptat la gară de familia Babic, aşezat la o masă festivă dată în cinstea lui şi apoi dus cu maşina la mănăstire (şi asta în această criză de benzină şi de alimente), sau că familia Buşulenga a fost adusă cu maşina de la Văratec în Bucureşti pentru ca să nu se obosească în tren, purtarea lor față de aceşti oameni – care nu păcătuiesc decât prin entuziasm şi printr-un fel de exaltare față de literatură – apare pur şi simplu monstruoasă. Eram cu atât mai revoltată cu cât ei, victimele acestor profitori, nu păreau

să realizeze monstruozitatea, găsindu-le scuze sau pur şi simplu considerându-se prea mici şi neînsemnaţi pentru astfel de înalte personaje. Între 12 şi 2.30 am cinat cu ei, punându-le radiatoare să-i încălzim, dându-le să bea ca să nu răcească, pregătindu-le patul ca să doarmă. Între timp, ei ne povesteau misteriosul motiv al drumului la Bucureşti: cu câteva săptămâni în urmă, dna Babic, care este bibliotecară la o şcoală, fusese chemată de directoare şi i se arătase un denunţ trimis împotriva ei de o persoană cu un nume necunoscut, denunţ în care era acuzată de tot felul de atitudini antistatale şi antipartinice, printre care şi citirea în faţa elevilor a poeziei mele cu motanul incriminat. Un denunţ asemănător fusese trimis şi la secţia de învăţământ. Din fericire, scrisul părându-i-se cunoscut, a descoperit în cele din urmă şi a putut proba cu o ilustrată primită scrisă de aceeaşi mână că este vorba de o conferenţiară de la Construcţii de la Iaşi, cu care se cunoscuse la Mănăstirea Văratec, împreună cu dna Zoe Buşulenga şi părintele Anania, şi cu care avusese un schimb de cuvinte din cauza unei sticle de ţuică pe care conferenţiara o subtilizase de pe masa stareţei, văzută fiind de dna Babic. Lumea lui Caragiale, vorba lui Iorgulescu, dar dincolo de ea – şi ceea ce era cu adevărat înspăimântător – era uşurinţa cu care se recurgea la denunţuri (la Văratec ca şi la Comana, la Iaşi ca şi la Bucureşti), ca unealtă de parvenire, ca armă de luptă, sau pur şi simplu ca mijloc de exprimare a unei antipatii, a unui complex, a unei nevoi de răzbunare sau de pedepsire. În cele din urmă totul se terminase cu bine, prin efectuarea unei expertize grafologice (ce avea să fie plătită chiar de denunţătoare), dna Babic având norocul să dea peste un securist (cel ce răspunde de şcoala lor) se pare că mai cumsecade sau numai mai plictisit de mulţimea denunţurilor. Acum, venea la Bucureşti pentru a-i preveni pe dna Zoe şi pe părintele Anania asupra acelei persoane,

pentru cazul că ar fi scris şi împotriva lor, aducând cu acest prilej şi câte un sac de cartofi (din cartofii primiţi de şcolile care au participat la recoltarea lor) scriitorilor admiraţi. Mie mi-au adus o pungă de „iarba tâlharului”, ceaiul miraculos care m-a făcut bine în toamnă, în timpul crizei de ulcer. Am adormit pe la 3.30 îngrămădită în patul lui Romi, acoperită cu tot felul de haine groase (trebuise să distribui păturile, plăpumile şi cuverturile existente pe două paturi în plus), după ce mai stătuserăm şi noi doi de vorbă despre ciudatul raport răsturnat între normalitate (în sensul de bun-simţ, cumsecădenie, spirit democratic, omenie în ultimă instanţă) şi aparenţa valorii. În mod evident, acestor oameni simpli şi inocenţi (în dublu sens) cei care îi tratează de sus (V.A. vorbindu-le de conferinţele la care lucrează, despre invitaţia în Canada, unde va pleca peste câteva zile; sau Zoe Dumitrescu Buşulenga ţinându-i la distanţa titlurilor şi demnităţilor ei politice şi universitare) li se par mai importanţi şi mai valoroşi decât noi care îi tratăm ca pe nişte egali, dovadă că lor li se pare normal să doarmă şi să mănânce la noi dându-ne peste cap cel puţin două zile, în timp ce îşi fac probleme că i-au întrerupt pentru două ore din lucru pe ceilalţi. Ar trebui poate să ne simţim jigniţi, dacă nu am şti că numai noi suntem vinovaţi de toate astea şi dacă nu am fi acceptat de mult această fatalitate, potrivit căreia mi se pare infinit mai simplu să fim victime decât călăi, să ne facem necazuri decât reproşuri. Familia Babic, cu snobismul ei de subterană, nu face decât să pună în mişcare – ca şi cum am vrea să verificăm dacă mai funcţionează şi în condiţiile schimbate ale ultimelor luni – mecanismele slăbiciunii şi ale forţei noastre. Putem adormi liniştiţi – din comparaţia cu ceilalţi am ieşit ca întotdeauna umiliţi şi mândri de noi înşine – suntem neschimbaţi.

13 noiembrie

Pe la ora 14 familia Babic pleacă spre Piatra-Neamț (ca să poată ajunge înapoi i-am dat noi 30 l de benzină, ultima rezervă pe care o aveam şi care urma să ne coste cine ştie câte zeci de ore de stat la coadă în următoarele zile) după ce mâncaserăm cu toții, noi, înduioşați de altruismul lor (chiar dacă amestecat cu o nevoie de a-şi da importanță) de a veni până la Bucureşti pe o asemenea vreme, de a se lăsa exploatați în numele culturii pe care o admiră, chiar dacă nu o înțeleg, şi pe care vor să o slujească, sunt fericiți să o slujească; ei, bucuroşi şi intimidați de cadourile pe care li le făcuserăm ca urmare a acestei înduioşări în care se amesteca şi o mică bucurie că nu vor sta mai mult şi că în cursul după-amiezii ne vom putea întoarce la scris.

14 noiembrie

Coadă la ouă la care două femei sărăcăcios îmbrăcate, obosite, înfrigurate, ponosite stăteau în fața mea de vorbă. Cea mai tânără (părea de vreo 45 de ani, dar putea să aibă şi numai 25) se plângea că nu mai ştie ce să le dea copiilor să-şi ia de mâncare la şcoală, că ea şi al ei îşi iau mâncare în cratiță sau pâine goală, dar copiilor, ce să le dea? Cea bătrână (bătrână de tot, incredibil de mică şi de zbârcită) o asculta fără să zică nimic, dar plină de atenție (atrăgând atenția tocmai prin amestecul de atenție şi de tăcere care o caracteriza) şi tăcu un timp chiar şi după ce mama copiilor se opri deconcertată oarecum de faptul că vorbea numai ea. Apoi, parcă fără legătură cu ce ascultase până atunci, dar cu o nesfârşită tristețe, pe o voce elegiacă, limpede, uimitor de limpede pentru vârsta ei, bătrâna rosti fără s-o privească pe cealaltă, parcă şi-ar fi spus sieşi, sau parcă nu ar fi observat că spune cu voce tare ceea ce probabil gândise de nenumărate ori.

— Ce-ți pasă ție... Tu eşti tânără... Tu o să mai trăieşti şi după... Dar eu...

Apoi tăcu din nou, mirată că vorbise, şi între cele două tăceri cuvintele rămaseră suspendate în aer, frumos articulate ca o frază celebră bine interpretată sau ca o rugăciune spusă la radio, ireale, lăsându-se înțelese încet şi atunci, deodată, cutremurătoare.

15 noiembrie

Un an de la mişcările din Braşov, care – în liniştea de acum – par petrecute în vis sau nepetrecute deloc. Îmi amintesc senzația pe care am avut-o atunci, de mândrie şi de început. Împreună cu incendiul de la Casa Scânteii, de la Statuia lui Lenin, de la arcul expoziției, împreună cu câinii îmbrăcați în manifeste, cu manifestele din autobuze şi din Cişmigiu se articula ceva coerent, ca nişte prime cuvinte rostite pe înțeles după un somn lung sub narcoză. Dar catalepsia continuă, atât de adâncă, atât de totală, încât sunt momente în care mi-e frică şi încerc să ascult respirația, să pipăi pulsul bolnavului pentru a mă convinge că mai este în viață.

O zi surprinzător de frumoasă şi chiar caldă; lumină mai multă decât este nevoie, încât crengile decupate pe cer apar subțiate de strălucirea din jur. Dimineața mă duc la stația de la Cişmigiu ca să o aştept pe Domnica, dactilografa care îmi bate romanul. Îi duc două capitole: antepenultimul şi penultimul scris. Am hotărât să citesc numai după ce voi avea întreaga dactilogramă. Nu-mi mai amintesc nici măcar cu aproximație ce conține un capitol sau altul. Se împlineşte aproape un an de când nu am mai scris nici un rând la el. Şi ce e mai rău, mi-a scăzut entuziasmul pentru ideea lui generală, pentru arhitectura şi construcția lui. Mai precis, acestea s-au transformat într-o asemenea măsură, încât la

sfârşit cu siguranţă va fi vorba de cu totul altceva decât fusese la început şi eu însămi voi fi, la sfârşitul lui, un cu totul alt autor decât atunci când l-am pornit.

În staţie, aşteptând-o pe Domnica, mă întâlnesc cu Tanţa Vulcănescu, tehnoredactoarea Cărţii Româneşti, care îmi vorbeşte – cu patosul şi temperamentul ei de totdeauna – despre revolta în faţa vinovăţiei şi nesolidarizării colegilor (îmi vine să zâmbesc amintindu-mi precedenta întâlnire cu ea, când tocmai se auzise de interzicerea mea şi când îmi strigase în holul Cărţii Româneşti „Ana, nu te lăsa, eşti românc㔝, argument de natură, dimpotrivă, să mă facă să mă las aşa cum se lasă toată lumea). Domnica nu mi-a bătut capitolele pe care le avea la ea, îi dau altele noi şi mă întreb – nu prea convinsă totuşi de eventualitate – dacă nu cumva le dă spre verificare şi altora. Sper că nu, şi, deşi nu-mi mai amintesc exact ce conţin capitolele de la ea, ştiu că sunt destule lucruri care, citite cu atenţie dirijată, ar putea să nască un nou dezastru.

Mă întorc acasă, bat la maşină reclamaţia către conducerea telefoanelor (ne-au venit note enorme în perioade când n-am stat în Bucureşti, ne pun să plătim şi pe cei ce ne supraveghează!) şi plecăm împreună spre Telefoane. Pe drum ne întâlnim cu Tcaciuc, scriitorul de limbă ucraineană, un uriaş cu mustăţi, inginer la C.F.R. de felul lui, care ne povesteşte despre o percheziţie care i s-a făcut în urmă cu câteva luni, în timp ce el fusese dus la miliţie să dea nişte lămuriri, luat din curtea Uniunii, şi acasă era numai o soacră bătrână. I s-au găsit câţiva zeci de cenţi, monede rămase dintr-o călătorie făcută în America, şi o maşină de scris cu litere chirilice nedeclarată, dar se pare că totul a fost – cine ştie în ce fel – muşamalizat, el însuşi avea aerul că vrea să minimalizeze – deşi povesteşte – toată istoria.

La Telefoane, în timp ce vorbim cu funcționara de la ghişeu, Romi îmi reproşează că vorbesc prea tare şi că atrag atenția tuturor asupra mea. Şi ciudat, această remarcă obişnuită, pe care de obicei nu o mai aud, declanşează deodată în mine o adevărată criză de nervi, cu lacrimi şi semne de deprimare. Acum, când scriu, sunt calmă şi încerc să fiu cât de cât obiectivă, dar atunci am reacționat atât de violent, încât m-am speriat şi eu, şi Romi, ca la descoperirea unor elanuri periculoase şi nebănuite. Mi-am adus aminte că, dimineața când plecasem spre întâlnirea cu Domnica, mă strigase de la geam ca să îmi spună să stau în stație cu spatele, să nu mă vadă toți călătorii autobuzelor care trec. Acum, aceeaşi problemă, faptul că, vorbind, am făcut să fiu privită. Mă văd prea tare. Mă aud prea tare. De ce sunt privită? De ce sunt ascultată? De ce nu mă ascund? De ce nu sunt râmă? Mâine vom împlini 28 de ani de când suntem căsătoriți şi de când nu aud decât acest reproş, deşi toată viața noastră, inclusiv călătoriile şi cărțile despre ele, derivă din faptul că *m-am văzut*. Aşa m-a făcut Dumnezeu. O pasăre atrage privirile şi în colivie, în timp ce o râmă nu, chiar dacă nu e ascunsă în pământ. De altfel, toată filozofia aceasta a ascunderii, pentru a te feri din calea atenției, se potriveşte extrem de bine cu dorința celorlalți de a mă face să dispar (din atenție, din literatură, din viață). Nimeni nu le-ar putea realiza mai exact, mai nuanțat dorințele, decât o face Romi prin firea lui, care cere în permanență discreție până la inexistență, în scopul obținerii unei linişti care poate fi confundată cu neființa. Ştiu că sunt nedreaptă, pentru că ştiu că o face din iubire, din foarte multă iubire, dar opresiunea aceasta internă, chiar izvorâtă din iubire, îmi e uneori la fel sau mai greu de suportat decât cealaltă, mai lipsită de subtilitate, izvorâtă din ură. Am uneori senzația că singurul fel în care i-aş putea redărui linişstea pe care i-am luat-o în clipa în care m-a cunoscut ar fi să mor, dar atunci,

poate, i-aş face un rău şi mai mare. Dragostea care de atâția ani ne leagă, şi care nu se va termina decât odată cu noi, este mai ales în momentele de criză exterioară – singurul punct de sprijin şi, în acelaşi timp, din cauza esențialelor, enormelor deosebiri temperamentale dintre noi, un chin sisific, de neocolit, luat mereu de la capăt.

Seara a fost la noi familia arh. Leahu. Am vorbit, bineînțeles, şi despre demolări, soarta cartierului nostru nu a fost hotărâtă încă. Din nou s-au schimbat planurile: celebra poştă din Ştirbei (care a fost condamnată la demolare şi din nou grațiată de vreo trei ori în ultimii ani) va cădea din nou, pe locul ei urmând să se facă un bloc cu 16 etaje (unul din cele câteva zeci care vor fi risipite pe suprafața Capitalei (ca urmare a ultimei vizite la Phenian). Un alt bloc de 16 etaje va fi în fața Radioului, pe Nuferilor. Soarta noastră se va hotărî, se pare, în decembrie. Inima îmi spune că vom scăpa. Dacă nu, nici nu sunt în stare să-mi imaginez cum va fi.

16 noiembrie

28 de ani de căsătorie. Aproape tragic, dacă nu ni s-ar părea ireal, şi chiar comic. Nu am sentimentul că suntem bătrâni, şi nici măcar între două vârste. Problema e dacă asta – lipsa sentimentului bătrâneții – are vreo importanță. Înclin să cred că da, dacă mă gândesc că dna Lily Teodoreanu (care are 91 de ani) îmi spunea cu o absolut tinerească mirare că nu-i vine să creadă că are atâția ani, în timp ce nici mie nu mi se pare că-i are. Principalul e nu să mimezi tinerețea, ci să fii indiferent la vârstă (şi impermeabil la timp).

Pe de altă parte, dacă nu te gândeşti la timp, ci la dragoste, ce victorie!

Seara la noi Manoleştii, Zigii şi Boeraşii. Primii veniți cu o oră înainte şi plecând cu două ore după ceilalți. În această

ramă de discuții serioase ne povesteşte despre ultimele întâmplări ale lui Mircea Dinescu, care – după ce a luat, curajos ca întotdeauna, cuvântul în şedința de partid – a fost moralizat chiar acolo, în şedință, de Dragoş, venit din partea comitetului pe combinat, apoi chemat la Dulea şi în cele din urmă la organizația pe Capitală unde, abordat pe un ton mult mai dur, a fost anunțat că i s-a dat vot de blam (fără organizația de bază?). De câte ori îl admir pe Mircea – şi o fac aproape tot timpul – nu pot să-mi iert că există momente în care nu mă pot împiedica să-l bănuiesc totuşi. Această bănuială care ne consumă, care ne digeră, care ne transformă în nişte reziduuri ale acestei oribile digestii (de credințe şi idealuri) – care fac posibilă continuarea vieții...

joi, 17 noiembrie

Din nou la spital la Geo, chinuit de nehotărârea dacă să iasă sau nu din spital, împărțit între spaima de a fi singur acasă (sub amenințarea repetării accidentului circulator) şi plictiseala de a rămâne în spital, obsedat de faptul, că atunci când au loc şedințe festive în Sala Palatului (apropiata plenară), nu se poate opri maşina în fața blocului lui şi deci ar trebui să facă un drum de câteva zeci sau chiar sute de metri pe jos, pe lunecuş. Rămâne stabilit că noi îl vom scoate cu maşina şi, indiferent dacă vom mai reuşi să facem rost de benzină sau nu, vom păstra 2 litri pentru asta. Lung plan, explicat exasperant de încet, despre ce lucruri trebuie să-i aducem de acasă. Spiritul lui dominator şi tendința lui de a-şi exploata prietenii prea amabili (şi, dimpotrivă, de a fi respectuos față de cei ce îl țin la distanță) îl enervează pe Romi, pe drept cuvânt, în timp ce eu am tendința să-i iert tot în virtutea milei pe care mi-o trezeşte bătrânețea în sine, mai ales la un om puternic şi nepăsător ca el, neintegrat în relații de familie care funcționează ca

nişte proptele, ca nişte cârje la bătrâneţe. Mă uit la el ca într-o oglindă viitoare.

După spital, concert la Sala Radio, unde aveam întâlnire cu Măriuca Pop, venită de la Baia Mare cu treburi la minister şi care ne căutase şi cu vreo zece zile în urmă, lăsându-ne un mic tablou din partea lui Mihai Olos. După concert venim la noi şi Măriuca ne povesteşte impresia produsă de interzicerea rubricii mele la Baia Mare, despre scrisorile care mi s-au scris la *România literară* (nu am primit nici una, deşi înainte aveam o poştă foarte bogată, şi nu mă îndoiesc că cei ce se oboseau să-mi scrie pentru a-mi spune că le-a plăcut o pagină mi-au scris pentru a mă întreba de ce nu mai exist) şi – în numele mai multor admiratori din Baia Mare – ne propune să ne petrecem iarna la ei, lăsându-ne să alegem între trei posibilităţi (la o cabană forestieră, într-o casă de la ţară, la mănăstirea Rohia). Refuzăm, bineînţeles, deşi ne emoţionează insistenţele ei şi ideea de a ne sustrage nervilor şi supravegherii bucureştene (fără să realizeze că astfel ar fi – şi acolo – o supraveghere şi mai perfectă). Pe lângă atâţia fini intelectuali care se solidarizează cu mine la colţ de stradă, având grijă să nu fie văzuţi totuşi de prea mulţi când o fac; faţă de atâţia colegi care se declară gata să semneze un memoriu de solidarizare cu mine, ştiind că nu există nici un memoriu şi neangajându-se nimeni să-l facă, această ingineră de 30 de ani care-mi ştie pe dinafară versurile şi chiar şi fragmente de proză, caută soluţii practice – chiar dacă naive – de intervenire în desfăşurarea lucrurilor, încearcă să-mi fie alături nu cu vorbe discrete, ci cu fapte.

18 noiembrie

Două întrebări care mi-au făcut rău şi care dau măsura unei întregi psihologii colective, dacă nu chiar şi a sufletului popular:

– La policlinică, sora medicală care îmi făcea ultrasunetele şi care evitase cu grijă să vorbească cu mine ceva, dându-mi clar senzația că îi este frică, rămasă singură cu Romi, l-a întrebat, i-a reproşat, plină de compasiune,: „De ce ați lăsat-o?" Ca despre o iresponsabilă, ca despre o aberație.

– La coada la benzină (unde am pus maşina pe la ora 2, urmând să înainteze şi să figureze în concurență a doua zi) am făcut cunoştință cu un profesor de la Sf. Sava, mare cititor şi admirator al lui Romi, mare vorbăreț, înjurând tot ce se putea înjura, condamnând poporul român pentru inacțiune, exprimându-şi revolta în fața interdicției mele, în fața posibilității de a interzice astfel un scriitor, se opreşte la un moment dat din imprecații pentru a mă privi cu o ciudată atenție şi mă întreabă: „De fapt, ce v-a venit?" Realizase deodată, în timp ce vorbea, că nu intru în tiparul celor pe care îi înjură pentru că nu fac nimic, sau pur şi simplu mergea cu dedublarea atât de departe încât putea fi, într-o perfectă sinceritate, revoltat de catalepsia generală şi uluit de excepția de la ea? Şi totuşi „Ce v-a venit?" presupune lipsa motivelor sau trăsneala. N-am fost în stare să-i răspund nimic. Simțeam că dacă aş fi încercat să vorbesc m-aş fi înecat de dispreț şi revoltă. Şi de ruşine. Nu există ruşine mai mare decât să-ți fie ruşine pentru ceilalți.

19 noiembrie

Toată ziua la coada la benzină. De fapt de dimineața până pe la 2, când s-a anunțat că s-a terminat. Urmează să continuăm luni. Întâlnire cu Gusti Buzura, care, întâlnindu-l pe Romi la Uniune, vine să mă vadă. Se pregăteşte să plece

peste câteva zile în Germania, Olanda şi Franța. Am senzația că vrea să-mi spună ceva, plecăm chiar împreună, dar nu-mi spune aproape nimic, nu se hotărăşte sau nu vrea să fie clar. Dacă avem nevoie de bani, ne putem baza pe el şi pe alți prieteni care ne vor sprijini şi se vor sprijini în caz că li se va întâmpla ceva, îmi spune. Îi spun că nu, ne-au mai oferit şi alții ajutorul, dar deocamdată nu e nevoie. În ceea ce priveşte solidarizarea, ce ar fi mult mai necesară, se derobează, este deosebit de confuz, ca întotdeauna, ca Sorescu. Şi totuşi am încredere în el, în cărțile lui. Nu l-am bănuit nici o clipă. Ceața de mici minciuni şi bâlbâieli cu care se înconjoară este forma lui de apărare, norul lui protector. Cel puțin îmi place să cred că-i aşa.

Am primit astăzi o cutremurătoare scrisoare de la Mircea Pavel, care ne anunță că a murit Viorica. Scrie scrisoarea a doua zi după moartea ei şi este într-o prăpastie de suferință şi singurătate cum nu cred că am văzut un om. Viorica şi-a încheiat infernul, chinurile, mai îngrozitoare decât ale martirilor, pe care le-a îndurat în ultimii 18 ani, dar Mircea – după ce a fost alături de ea pe tot acest calvar, după ce n-a trăit decât pentru a-i uşura durerea, îndurând, vinovat numai pentru că era sănătos, toate reproşurile şi bruscările ei – continuă să sufere acum nu numai pentru că a rămas singur, ci şi pentru că nu a cedat în ultima perioadă, când ea era complet paralizată, cererii ei de a o omorî. Cel mai îngrozitor este că Mircea, care era aici un chirurg celebru şi adulat, a plecat şi a rămas în Germania numai pentru că mai spera ceva, medical vorbind, pentru Viorica, rămâne acum singur acolo – singur cum numai într-un minuscul orăşel din Germania poți fi singur –, sperând cel mult să-i fie alături familia Marinei, fata lor, adică doi tineri care de ani de zile nu trăiesc decât pentru a ajunge în Apus şi cărora nu le pasă de nimic decât de faptul că acolo se trăieşte mai bine.

20 noiembrie

Toată ziua i-am scris lui Mircea, trăind cu aproape insuportabilă intensitate tragedia lui atât de românească, iar seara ne-am dus la Telefoane şi i-am dat telefon ca să-l condolăm. Am vorbit numai noi. Abia putea spune din când în când câte un da, da. Întoarcere prin oraşul adormit, negru şi rece. Nevoie de a ţipa, certitudine că nu s-ar trezi decât cel mult securiştii de serviciu.

21 noiembrie

De la 7 la 12 din nou la coada la benzină. Cea de-a treia zi deci, nepunând la socoteală şi duminica. Evident, este ultima dată când stăm, dar cadoul făcut celor din Piatra-Neamţ ne-a lăsat absolut săraci şi trebuie să avem o rezervă pentru un caz de urgenţă sau de boală. După ce stătuserăm atâtea zeci de ore, după ce ne împrieteniserăm cu cei alături de care stătuserăm, ajutându-ne unii pe alţii (lui Romi nu i-a pornit şi a fost adusă o altă maşină de la care a tras cu un cablu curent în baterie, un altul a fost împins de toată lumea pe multe sute de metri), apropiindu-ne de pompă, am început să descoperim cum unii intrau pur şi simplu în faţă din străduţele alăturate sau din parcarea bizară din faţa pompei, profitând de haosul (organizat cu grijă chiar în acest scop). Culmea a fost atinsă de un cântăreţ de muzică uşoară (Horia Moculescu, care locuieşte într-unul din blocurile din jur) venit cu două ceşti de ceai pentru fetele de la pompă şi făcând semne unei maşini să tragă în faţă. Cel de la volan, un prieten, a spus ceva ce nu am auzit (poate o scuză sau o reţinere), şi atunci cântăreţul i-a strigat în auzul tuturor, plin de dezinvoltură şi de cinism: „Hai, domnule, fii serios, aşa-i în România!” Iar cei ce l-au auzit, cei ce stăteau de trei-patru zile la coadă ca să ajungă acolo unde el nu a aşteptat nici cinci minute, nu au replicat, nu l-

a luat nimeni de piept, nu a protestat cel puțin verbal nimeni... catalepsie.

După luarea benzinei, mergem la mama Vioricăi să o condolăm, îi ducem un pachet de carne pe care l-am primit şi noi. Are o candelă aprinsă în bucătărie şi o resemnare mai impresionantă decât orice criză de disperare. A avut două fete, i-au murit amândouă, prima sinucisă într-o criză de nebunie, după ce i se sinucisese şi soțul, a doua, Viorica. La optzeci şi ceva de ani, singură, absolut singură, cu o nepoată (fiica fiicei sinucise) de mai puțin de 20 de ani, pe care trebuie să o crească, cu care nu se înțelege.

Întoarcere acasă prin zoaiele negre ale foştilor nămeți, asemenea unor lături, asemenea unor vome. *Timp murdar*.

22 noiembrie

Tratament la policlinică, veşnicele opriri, veşnicele infirmări de zvonuri (nu am fost în străinătate, nu am plecat, nu am rămas, nu am fost internată la nebuni, nu am domiciliu obligatoriu, nu am fost bătută, nu am fost lovită de o maşină). Frig ofensiv. Deprimare.

– Lectură din Groşan, reconfortantă. Şi *Caravana cinematografică*, şi *Marea amărăciune* dezvăluie un prozator autentic cu vână (ardelenească), cu ochi ascuțit şi umor tineresc. Straniu efect artistic obținut din întâlnirea exuberanței şi forței artistice cu lipsa de perspectivă a lumii descrise şi cu deprimarea eroilor. Ideile postmoderniste nu reuşesc să dilueze talentul de scriitor autentic, atent la realitate, capabil să creeze viață.

– Ar trebui să scriu odată despre felul în care orice contact cu lumea exterioară, orice ieşire din casă, chiar scurtă, chiar lipsită de importanță, se transformă într-o oboseală fizică aproape de nesusținut. Deprimarea se transformă în istovire, o mişcare psihică în una fizică. O

întreagă după-amiază în care nu am avut puterea să mă ridic din pat, să mă aşez la masă. Lectura este singurul lucru de care sunt în stare şi care îmi face bine. Viaţa mea, ca o haină uitată pe malul cărţilor.

23 noiembrie

Ninge întruna frumos, idilic. Murdăria de pe jos a îngheţat (–3^0) şi este astfel mai suportabilă, mai periculoasă, dar mai puţin abjectă. (Îmi vine în minte comparaţia cu situaţia de acum, pe lângă cea din anii ’50: era mai rău atunci, mai mulţi morţi, mai mult sânge, dar totul avea o logică, logica terorii, exista o igienă a îngheţului şi chiar o filozofie a crimei; acum este numai murdar, amestecat, confuz, tulbure, greu de suportat, pentru că e greu de înţeles, născând, mai mult decât spaima, repulsia şi ameninţând mai mult cu macularea, împroşcarea, decât cu moartea. Îmi mai vine în minte memorabilul răspuns al lui Geo Bogza la întrebarea noastră asupra diferenţei dintre cele două perioade istorice: „Cum să vă spun? Înainte înotam în sânge, acum înotăm în căcat”.) După câteva ore de nins, zăpada s-a aşternut, totul e alb, acoperişurile, trotuarele, maşinile, crengile arborilor. Am pus pe pervazul bucătăriei mâncare pentru porumbeii care nu mai au cum să-şi găsească hrana. Spre surprinderea noastră, n-au venit. Au dispărut? Au murit? Au avut, poate, soarta vrăbiilor de la ţară care s-au otrăvit mâncând pesticide (în cursul verii am văzut în câteva rânduri pui aproape paralizaţi, găsiţi de copii în drum şi transformaţi în jucării vii, dar abulice).

Cora, vecina, ne spune că iar a vorbit cu cel ce o vizitează ca să o întrebe diverse absurdităţi despre noi (dacă am rămas în străinătate, dacă ne-am vândut maşina, ca şi cum şi într-un caz, şi într-altul nu *ei* ar fi primii care ar şti). De data asta l-a întâlnit pe stradă şi i-a spus că n-a venit

pentru noi, ci pentru altcineva, o poveste cu deținere de valută sau aşa ceva. Am putea, desigur, să ne întrebăm dacă nu e şi asta tot o poveste al cărei rost ne-ar viza. Dar în ce sens? Poate prin simpla lui, repetată, prezență? Poate făcând-o pe Cora să ne transmită toate aceste prostii (dar nici nu e nevoie să o influențeze în acest sens, ne spune ea singură excitată de senzația pericolului şi a importanței sale)? Oricum, dându-ne senzația că suntem supravegheați, că nu suntem lăsați în pace, că ni se poate întâmpla mereu câte ceva.

Am reuşit să iau rația de ulei (şi încă de floarea-soarelui!). Nu mai aveam decât cel mult un deget în sticlă.

Seara au venit la noi Sanda (venită de la Oradea pentru nişte consulturi medicale) cu Liana, Viorel, Geta şi Cornel. Ciudat, deşi nu suntem aproape deloc rude (un fel de verişoare de gradul trei), mă simt mult mai înrudită cu ele decât cu verii de rang primar de la Timişoara sau Deva, pe care nu i-am mai văzut de decenii. M-au impresionat mai ales discuțiile despre şcoală. Geta a început să povestească de la şcoala şi din clasa Anei, diverse obrăznicii pe care le fac împotriva profesorilor copiii (copii de ştabi sau copii care îi imită şi îi admiră pe copiii de ştabi) şi reacția profesorilor, de-a dreptul nevrotică, incapabili să-şi mai stăpânească nervii. (Nu au voie să dea note rele şi să lase corigenți, nu au voie să scadă nota la purtare, le e frică de funcțiile părinților etc.) Sanda şi Viorel, amândoi profesori la Cernica, ne povestesc că, din acest punct de vedere, e mai greu pentru profesori în Bucureşti (şi mai ales în centrul Bucureştilor) şi pentru că elevii sunt mai obraznici, şi pentru că există posibilitatea unor părinți în stare să determine soarta profesorilor. La țară în schimb este greu din alte puncte de vedere: din cauza lucrărilor agricole rămâne atât de puțin timp pentru şcoala propriu-zisă, încât copiii nu ajung să-şi creeze obişnuința de a învăța, de a-şi

face lecţiile. Amândoi, şi Liana, şi Viorel, recunoşteau că singurul fel de a se impune este bătaia. Liana are chiar un băţ special, altfel nu au nici o şansă să fie ascultaţi şi să reuşească să-i înveţe ceva pe copiii pe care sunt obligaţi oricum să îi treacă. Îi ascultam cu gura căscată şi nimic din ce povesteau nu semăna cu şcoala pe care mi-o amintesc eu. Nu cred că am văzut vreun profesor dând o palmă unui elev, dar nici nu pot să-mi imaginez obrăznicii (nici de zece ori mai mici decât cele povestite de Geta) făcute de colegii mei profesorilor noştri. Cea mai boacănă întâmplare pe care o ştiu (şi care, oarecum din întâmplare, mă are chiar pe mine personaj principal) este cea cu dulapul din clasa a noua, pentru care era să mi se scadă nota la purtare. Mă distrează să-mi amintesc: pentru că absenţele se puneau numai o dată pe zi, intrase în obişnuinţă ca, dacă cineva nu ştia la o materie, să lipsească, lipsa respectivă nefiind consemnată niciunde în scris, dar elevul având avantajul de a nu risca o scoatere la răspuns. Fugarul sau fugarii stăteau cele cincizeci de minute ascunşi în WC şi apoi reveneau la ora următoare ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Eu, care învăţam foarte bine, nu am avut niciodată nevoie să recurg la această metodă, care se practica de luni de zile, dar, fiind miloasă şi ingenioasă (venind iarna, cei care fugeau se întorceau vineţi de frig din WC), mi-a venit ideea să perfecţionez metoda spre folosul ambelor părţi şi am propus amenajarea imensului dulap din fundul clasei într-un fel de azil pedagogic în care (după ce totul a fost pus în practică prin confecţionarea cu muncă voluntară a unor pernuţe pe care se şedea) au reuşit să se ascundă până la 6 elevi deodată. Îmbunătăţirea adusă de mine scutea pe de o parte de frigul şi mirosul WC-ului pe fugari, iar pe de altă parte le dădea posibilitatea să nu piardă explicaţiile pentru lecţia următoare. Cel de-al doilea argument îi impresiona mai puţin pe cei ascunşi, cât îmi adormea mie conştiinţa de

elevă-model care îşi pune inteligenţa în slujba chiulului. Adevărul e că eram foarte mândră de toată povestea, iar statul, şi mai ales intratul şi ieşitul din dulap, deveniseră ritualurile comice ale întregii clase. Eu personal n-am stat niciodată, deşi într-un fel îi invidiam pe cei ce o făceau. Totuşi, totul s-a transformat într-un dezastru declanşat de o oră de educaţie fizică. Nu-mi plăcea gimnastica, nici nu eram prea bună şi, în plus, aveam o profesoară antipatică, botezată Scaraoţchi pentru că avea părul vopsit ca pana corbului şi buzele şi unghiile date cu un roşu de sânge. Obişnuiam deci, asemenea altora, dar probabil cu o mai mare frecvenţă, să nu mă prezint în sala de gimnastică şi să rămân în clasă, unde citeam sau scriam, câştigând astfel plăcut o oră, pe care altfel consideram că o pierd deosebit de dezagreabil. Aplicam deci orei de gimnastică mai mult sau mai puţin aceeaşi metodă pe care colegii mei cărora nu le plăcea să înveţe o aplicau matematicii, fizicii şi altor materii serioase. Ghinionul a făcut însă ca profesoara să mă zărească în timpul zilei pe coridor, deci atunci când colegele mele m-au anunţat ca absentă de la şcoală, ea enervată a pornit spre clasă ca să mă surprindă şi să mă aducă cu forţa în sala de gimnastică. În timp ce citeam liniştită, eu i-am auzit paşii furioşi pe coridor (era celebră pentru ritmul ca de mitralieră al tocurilor pe ciment) şi, disperată, m-am repezit să mă ascund în dulap. Din nefericire nu am avut timp să mă instalez şi să închid bine în urma mea uşile, încât la intrarea profesoarei dulapul bătrân şi obosit de atâtea întrebuinţări mai scârţâia. S-a îndreptat spre el, i-a deschis uşile şi m-a descoperit nu numai pe mine instalată pe una dintre pernuţe pe un raft, ci şi întreaga instalaţie. Au urmat scandalul, părinţii chemaţi la şcoală, ameninţarea cu scăderea notei la purtare şi chiar cu exmatricularea, şi în cele din urmă muşamalizarea şi uitarea întregii poveşti, caracterizată – o simţeam atunci şi, îmi dau seama, şi acum,

când mi-o amintesc, ca pe o comparație cu întâmplările din şcoala de azi – nu prin băşcălia împotriva profesorilor cărora nu li se acordă respectul cuvenit, ci – oarecum invers – printr-o încercare de a scăpa de sub autoritatea neştirbită a acestora, încercare minoră şi plină de haz copilăresc. De altfel, marea majoritate a profesorilor au făcut haz ani în şir de extravaganța ideii noastre, amuzându-se la gândul că timp de luni de zile, fără să ştie, dulapul fusese locuit de chiulangii chiar sub ochii lor. Mai ales domnişoara Ile, profesoara de istorie, o ființă cu adevărat superioară, se distra copios imaginându-şi-o pe Diana, repetenta clasei, o fetiță obeză şi placidă, înghesuită pe rafturile dulapului.

Poate că idealizez trecutul, poate că minimalizez obrăzniciile copiilor care eram, dar nu sunt în stare să-mi imaginez o scenă ca aceea povestită de Geta, cu profesoara de chimie căreia i se strigă în timp ce scrie la tablă cu spatele la clasă „Ţâțoasa", „Ţâțoasa", sau cu profesorul în ora căruia cei din bănci țintesc cu castane în jurul capului lui, în timp ce el scrie la tablă. Mai mult decât cruzimea copilărească, mai mult decât obrăznicia unor copii prost crescuți, aici, acum, este vorba de faptul că simțul ascuțit al celor mici simte în profesori nişte ființe umilite (de alții), cu autoritatea de mult înjosită de cei ce-i obligă să strângă fier vechi şi sticle goale etc., nişte ființe duplicitare, vorbindu-le într-un limbaj fals şi despre lucruri pe care nu le cred. Ei bine, pe aceste ființe cărora li s-a luat prestigiul elementar (îmi amintesc cum l-am auzit pe primarul din Comana – un semidoct cu câteva clase făcute pe puncte – țipând la profesoarele care nu reuşeau să încoloneze destul de repede copiii duşi la recoltarea usturoiului), pe aceste ființe umilite copiii nu le respectă şi nu le iubesc, pedepsindu-le dintr-un tulbure instinct pentru că, prin slăbiciunile şi laşitățile lor de adulți, au contribuit la privarea elevilor lor de respectul pe care ar fi trebuit să li-l poarte. La asta se mai adaugă,

desigur, funcţiile părinţilor şi obiceiul tot mai răspândit al profesorilor de a cere elevilor intervenţii pe lângă părinţii lor (celor ce sunt măcelari să le facă rost de carne, celor ce sunt farmacişti, de medicamente etc.), intervenţii particulare, adăugate intervenţiilor oficiale, pentru că profesorii sunt obligaţi să solicite părinţii pentru reparaţii (cei ce sunt meşteri), pentru curăţenie (cei care au timp), pentru mici, dar mereu repetate sume de bani necesare desfăşurării procesului de învăţământ (şcoala nemaifiind practic subvenţionată de stat).

24 noiembrie

Trezire forţată la 7 (după ce adormisem, ca de obicei, pe la 2, cu somnifer) pentru că urma să treacă pe la noi familia Manolache, în drum spre aeroport, să ia un pachet şi o scrisoare pentru sora lui Romi, la Cluj. Această practică a folosirii călătoriilor pentru trimiterea scrisorilor a devenit o adevărată necesitate şi pentru noi (din cauza cenzurii), dar şi pentru alţii din cauza timpului enorm pe care îl fac prin poştă scrisorile (de exemplu 9-10 zile până la Cluj, sau 7-8 în Bucureşti). E greu de spus dacă această durată, depăşind-o cu mult pe cea a poştei cu cai din secolul trecut, se datorează numai dezorganizării acestei instituţii care aproape că nu mai există (dezorganizare decurgând, evident, din amestecul şi, în cele din urmă, confuzia dintre datoria de a transporta corespondenţa şi aceea de a o supraveghea) sau se citesc la propriu toate scrisorile (presupunere ce pare absurdă, dar care ar explica pe de o parte întârzierile şi, pe de altă parte, ar furniza o ocupaţie imensului personal de supraveghere). Este evident însă că până şi această operaţie ar putea fi făcută mai prompt şi mai riguros şi că, în mod logic, încălcării Constituţiei i se adaugă şi încălcarea disciplinei, delăsarea, dezordinea, chiulul, haosul.

Pe de altă parte, de câțiva ani de zile, de când procurarea oricărui fel de produs (mai ales alimentar) este o problemă şi o întâmplare, oamenii îşi trimit şi îşi duc unii altora tot felul de lucruri, încât, de exemplu, când am fost la Oradea, compartimentul era ticsit de pachetele cu mâncare ale călătorilor, iar când ne-am întors de la Oradea, de asemenea. De altfel, chiar eu însămi am mers încărcată de tot ce am găsit de mâncare la mama şi m-am întors încărcată de tot ce am găsit în piața de la Oradea şi ştiam că nu voi găsi în Bucureşti.

În continuare, dimineață la masa de scris, iar apoi, după-masa drum singură, pe gheţuş, la Geo la spital, la acea oră a ieşirii de la serviciu, când oraşul este cel mai aglomerat şi mulțimea prezintă gradul maxim de oboseală şi exasperare. La spital mai era la Geo şi dl Lucu Andreescu, prietenul lui din tinerețe, un fermecător adolescent de 78 de ani. Am stat de vorbă cu cei doi octogenari, încercând să înțeleg cum trebuie să fie când nu mai e în față decât o bucățică de drum şi dându-mi seama că întrebarea mea este o prostie, rezistența fiecăruia, inclusiv a mea, care am numai jumătate din vârsta lor, stă în incapacitatea de a se gândi cu adevărat la viitor.

Seară de lectură, în obişnuita oboseală care urmează celei mai mici ieşiri în lume: *Tainele inimii* de Cristian Teodorescu, unul dintre prozatorii generației ’80. Bine scrisă, subtilă, cu finețuri de meşteşugar vechi, surprinzătoare la un tânăr. Impresionantă prin sentimentul de zădărnicie pe care îl degajă viața socială şi totuşi, într-o oarecare măsură, cartea m-a dezamăgit prin modestia mizei. Autorul ei va fi cu siguranță un bun scriitor, un adevărat profesionist, dar nu cred că un mare scriitor.

25 noiembrie

Stăm amândoi toată ziua în casă, în tensiune nervoasă din cauza continuelor certuri prilejuite de faptul că Romi nu se aşază la scris. Mă obligă astfel să mă transform într-o soție pisăloagă, care spune de zece, de o sută de ori aceleaşi lucruri pe care le ştie, de altfel, şi el destul de bine (că nu va reuşi să termine cartea la timp, că în ultima perioadă va fuşeri, ca să poată ajunge la tipar în timp, dacă nu cumva va fi scoasă din plan pentru că nu e predată etc.). În plus, faptul că el se învârte fără încetare ocupându-se cu tot felul de treburi (unele dintre ele foarte utile, dar nici de departe atât de importante şi de utile ca scrisul) mă împiedică şi pe mine de la scris, îmi dă o nervozitate care mă risipeşte sau, dacă nu, mă obligă la un consum nervos mult mai mare şi mai epuizant decât ar fi necesar. Toată viața mea este un continuu efort de a-mi învinge nu numai propria mea inerție, dar şi pe cea, mult mai mare, a lui, toată viața mea este o tensiune, nedestinsă nici o clipă, de a realiza ceva, în timp ce tot ce se întâmplă în jurul meu este o încurajare a lenei, a delăsării.

Ştiu că nu e uşor să te aşezi la masa de scris – cine ştie mai bine decât mine asta? –, dar ştiu şi că voința este unul dintre puținele lucruri care îl deosebeşte pe om de animal. Şi mai ştiu ceva: că omul este făcut să tragă în direcția contrară decât este împins, că deci e posibil ca firea amânătoare a lui Romi să mă împingă pe mine – din spirit de contradicție – spre hărnicie, în timp ce veşnicele mele îndemnuri la lucru să-l facă pe el să amâne începerea etc. Şi totuşi ce pot să fac? Ar ajunge vreodată să termine (sau cel puțin să înceapă) ceva fără presările mele şi ale redactorilor şi tehnoredactorilor? Poate că da, deşi mă îndoiesc. Şi dacă nu, nu e păcat să se piardă atâta sensibilitate şi un simț atât de acut al cuvântului în deambulări pe la cozi, în treburi gospodăreşti, în temeri, în amânări, în problematizări sterile?

De fapt, tot ce-am scris până aici – şi ce este adevărat în sine şi în afara determinărilor şi circumstanţelor agravante – se complică infinit prin faptul că situaţia noastră (mea) din ultimul timp îi oferă zilnic o mie de pretexte pentru a nu se aşeza la scris. Azi, de exemplu (şi de aici a început şi cearta şi exasperarea mea), pe strada noastră s-au dus, s-au întors, s-au oprit tot felul de maşini care lui i s-au părut suspecte (şi poate erau într-adevăr), maşini pe care le-a urmărit stând mereu cu urechea ciulită, deschizând mereu geamul, numărându-le ocupanţii şi atent la ce fac.

Repet: e posibil ca toate bănuielile lui să fi fost adevărate, e posibil (şi chiar probabil) să fim urmăriţi fără încetare (de altfel, am avut prilejul să ne convingem de asta), rămâne însă în picioare faptul că, în timp ce eu, stând la masa de lucru, nici măcar nu le-am observat şi am reuşit (deşi enorm de deranjată de agitaţia lui, nu a maşinilor) să scriu opt pagini, el a pierdut toată ziua, n-a scris nimic, s-a consumat, le-a făcut celor cu maşinile şi şefilor lor cadou o zi din viaţa lui.

În acelaşi timp nu pot să uit şi nu pot să nu am remuşcări ştiind că toate aceste maşini şi complicaţii mi se datorează mie, felului meu de a fi, că fără mine destinul lui ar fi mult mai liniştit. Dar nu şi-ar inventa oare atunci alte motive pentru nelinişte?

VII

26 noiembrie

Zi tulbure, foarte rece, cu cerul de lână şi trotuarele de sticlă. Am umblat mai bine de o oră după pâine, negăsind nici la magazinul nostru, nici la cel de pe strada Virgiliu şi reuşind să iau ultimele chifle de graham de la cel de-al treilea magazin. De la o brutărie la alta merg punând cu spaimă şi atenţie fiecare pas, întretăindu-mă cu alţi oameni, la fel de înfofoliţi şi de atenţi la picioare ca şi mine. Am pentru o clipă viziunea cum trebuie să arate, văzute din afară, de sus, aceste străzi sticloase cu oameni alunecând pe ele încet, cu mişcări concentrate asupra lor însele. Un tablou de Delvaux sau Magritte, descărcat de ideea de joc şi muiat în cea de spaimă, de incomunicabilitate, de supravieţuire obsedantă, sordidă. De altfel, nu e nevoie să ajung la fiecare din magazine, pe drum vin oameni din sens contrar cărora le spun şi care îmi spun că nu este pâine. La lăptăria de lângă pâinea de unde am reuşit să cumpăr chiflele (şi de unde am plecat vinovată faţă de cei rămaşi la coadă în urma mea, cărora le mai rămăseseră doar două navete de covrigi uscaţi) nu se găsea absolut nimic. M-am jenat să mai intru să întreb dacă a fost ceva mai de dimineaţă. Pe drum întâlneam oameni care se târau încet pe gheaţă, bucurându-se la vederea chiflelor mele şi pe care trebuia să-i dezamăgesc şi să-i sperii spunându-le că mai sunt doar câţiva covrigi. Încercau să se grăbească, dar după o primă mişcare imprudentă reveneau la precauţie, iar această ciocnire între spaima de a nu rămâne fără pâine şi spaima de a nu cădea (rupându-şi vreun os şi condamnându-se astfel la mizeria spitalizării sau chiar a morţii prin nemişcare şi frig) dădea târârii lor un accent patetic, neînchipuit de umilitor, pentru care mă simţeam, în mod ridicol, vinovată. Aproape de casă întâlnesc o vecină care îmi povesteşte că ieri a mai murit un om pe strada noastră, mai precis la colţul cu Berzei, în faţa croitoriei. Era

un trecător, „un adevărat domn, după figură şi îmbrăcăminte”, de vreo 60 de ani, care, cardiac probabil, a căzut pur şi simplu. „Zăcea într-o parte, cu cele două sticle de lapte pe care tocmai le cumpărase sparte alături şi cu un pachet de unt strâns în pumnul drept” – îmi povesteşte. Şi adaugă, pentru a da mai multă veridicitate situației, probabil: „Nici nu ştiam că ieri s-a dat unt”.

Când m-am trezit, voisem să mă aşez direct la scris, dar mi-am adus aminte că e sâmbătă şi că deci trebuie cumpărată pâine pe următoarele două zile (ba chiar trei, pentru că lunea nu se mai găseşte niciodată). Acum, la întoarcere, era deja ora 11 şi trebuia să fac curățenie în bucătărie, să pun ceva de mâncare pentru prânz (focul arde atât de încet, încât mâncarea, care, în mod normal, îmi lua puțin timp şi o expediam într-o jumătate de oră, acum îmi mănâncă ore întregi), să spăl rufele care stau muiate de două zile. Ajung la masa de scris aproape de 1, obosită, într-o adevărată criză depresivă, exasperată de timpul pierdut cu supraviețuirea. În general, suport tot mai greu (şi fără bucuria pe care mi-o dădeau pe vremea când erau facultative) treburile, munca fizică, măcinarea vieții, numai pentru a putea fi prelungită. Mă gândesc cât de puțin timp mai am de trăit (chiar dacă aş trăi până la o vârstă respectabilă) şi ce revoltător e să-l risipesc în felul acesta. Totuşi, ce altceva aş putea face? Sunt lucruri strict necesare, fără de care n-am putea trăi şi pe care le facem în mod egal, pe rând sau împreună. Acum însă încerc să iau eu asupra mea o mai mare parte a lor pentru că, spre deosebire de mine, Romi are termen de predare a cărții. Pe mine nu mă aşteaptă decât istoria literară (şi nici ea cu cine ştie ce curiozitate).

După-masă primim prin curier de la comăneanul G.B. un pui de curcan ambalat festiv, cu un bilețel amuzant: „Vă doresc poftă bună la mâncatul consăteanului

dumneavoastră". Mai mare plăcere decât cele două kilograme de carne ne face efortul de a-şi înfrânge frica de aflarea prieteniei cu noi, care a putut duce la acest gest. Îmi fac plăcere gesturile de prietenie, chiar dacă ştiu că sunt calculate. La urma urmei, efortul de a fi bun, sau chiar de a părea numai astfel, este demn de stimă într-o atmosferă indiferentă la definiţiile celor doi poli morali.

Seara ne-am dus în obişnuita vizită (care acum se produce într-un ritm fixat de noi la 2-3 săptămâni), unde atmosfera a fost mai destinsă decât în ultimul timp. Am văzut trei episoade dintr-un film de scheciuri cu Shirley MacLaine, de Vittorio De Sica, şi un film de suspans de Roman Polanski (*Frantic*) şi am avut o discuţie interesantă cu Cristian Popişteanu. Cred că a început prin recomandarea lui cam bruscă, ceea ce m-a făcut să o reţin cu o anume atenţie, de a scrie, de a nu lăsa timpul să treacă şi apoi revenirea asupra aceloraşi cuvinte, dar în formă interogativă: Scrii? Nu-i aşa că scrii? Cred că ceva mi-a sunat nenatural, poate insistenţa, şi am preferat să dirijez eu discuţia.

— Domnule Popişteanu, eşti nu numai un om infinit mai informat decât mine – i-am spus –, dar şi mult mai în măsură să interpretezi datele şi semnele pe care le deţii. Spune-mi, interdicţia care mă loveşte are o durată fixă, ştie cineva cât va fi de lungă, a hotărât cineva când se va sfârşi sau dacă se va sfârşi? Mi-ar fi mai uşor, cred, am adăugat, să ştiu că e vorba de o pedeapsă pe un an, doi, cinci, zece decât să fiu supusă unei represiuni imprevizibile şi capricioase asemenea fenomenelor meteorologice...

— Tu trebuie să înţelegi că trăieşti în inima unei lupte care se desfăşoară între tine şi Securitate, mi-a spus el luându-mă de mână şi aşezându-se alături de mine pe canapea.

M-am mirat sincer (nu-mi spusese nimeni ceva atât de simplu şi de clar) şi nu mi-am ascuns mirarea.

— Ei te consideră duşman şi aşteaptă să faci o greşeală.

— Ce greşeală aş putea face eu? Eu nu pot face nici bine, nici rău, întreaga iniţiativă le aparţine. Ei fac rău şi ei au declanşat din prostie întreaga istorie.

— Greşelile pe care le-ai putea face ar fi să încerci să mergi la o ambasadă, să iei legătura cu corespondenţii străini. Şi adaugă fără pauză: Ceea ce îi enervează este faptul că se vorbeşte atât de des de tine la Europa Liberă şi la alte posturi străine.

— Dar era fatal să se vorbească, i-am spus. Din clipa în care, fiind abonaţi la *România literară*, au văzut că nu mai am rubrică, era fatal să folosească şi să comenteze acest incident. De altfel, o fac cu întârziere şi mereu neinformaţi la timp: după trei luni de la interdicţia mea totală, ei încă nu vorbesc decât despre interzicerea rubricii din *România literară*, ceea ce e de natură să mă supere pe mine mai tare chiar decât Securitatea.

— Aş vrea să înţelegi, mi-a spus el, că în aceste trei luni eu am fost oprit pe coridoarele circului (locuţiune misterioasă care părea să însemne Comitetul Central, revista *Magazin istoric*, pe care o conduce, având redacţia în clădirea anexă a C.C.-ului), am fost oprit de sute de oameni, inteligenţi şi responsabili, care mi-au spus – ştiind că te cunosc – revolta lor în faţa greşelii prosteşti care se face cu tine.

— Îmi face plăcere ceea ce-mi spui, i-am răspuns, deşi nu era adevărat. Ceea ce-mi spunea mă lăsa complet indiferentă, pentru că oamenii, inteligenţi şi responsabili, erau inteligenţi şi responsabili numai pe culoarele unde nu există microfoane. Dar spune-mi, am întrebat – amuzată de întrebare, totuşi curioasă de răspuns –, în Securitate nu

există şi oameni inteligenţi? Nu-mi vine să cred că sunt numai proşti...

— Există, a răspuns el şovăitor (şi m-am gândit la ceea ce de fapt nu uitasem nici o clipă, că se spune că el însuşi este unul dintre aceia), dar nu sunt majoritatea... Şi apoi există diferite diviziuni, fracţiuni... Părea că l-a obosit discuţia.

— Nu mi-ai răspuns la întrebarea iniţială, i-am amintit ridicându-mă.

— N-am uitat, mă urmă el. Răspunsul e negativ. Nu există nici un termen. Termenul nu e secret, ci necunoscut, nefixat. Depinde de nenumărate imponderabile...

— Poate după Plenara ideologică se va şti mai mult, am sondat oarecum la întâmplare.

— Nu, n-are nici o legătură cu Plenara, a replicat el hotărât, ceea ce m-a făcut să înţeleg că continua să ştie şi să înţeleagă mult mai multe decât ştiam şi înţelegeam eu despre soarta mea.

A fost o discuţie clară, oarecum bărbătească, şi aş fi putut conchide că mi-a făcut plăcere, ca o încercare sportivă de forţe, ca o partidă de şah, dacă la câtva timp după încheierea ei nu s-ar fi mutat lângă mine Adina, soţia sau iubita lui Cristian, care m-a abordat aproape cu aceleaşi cuvinte (fuseseră instruiţi deodată, sau numai se înţeleseseră între ei?): Scrii? Nu-i aşa că scrii? Treci acum prin atâtea suferinţe, ţi se întâmplă atâtea lucruri, nu se poate să nu le scrii, să nu le notezi să rămână...

Deodată, m-am speriat. Fiind mult mai puţin inteligentă decât el, ea lăsa să se vadă deodată urzeala, sensul abordării. Le e frică deci nu numai de ceea ce public, ci şi de ceea ce scriu, de ceea ce aş putea scrie. Închisă în camera mea, pot să fiu deci la fel de periculoasă ca şi ieşind în piaţă, dacă nu le risipesc această bănuială, dacă nu intru în universalul joc de-a face pe prostul pe care îl joacă întreg poporul român. Nu numai că cine ştie cât timp de acum

înainte nu voi mai putea publica ceea ce scriu, dar va trebui – pentru ca actul de a scrie şi paginile scrise să nu fie ameninţate – să le ţin secrete, să nu le mărturisesc, să le ascund.

Din păcate nu sunt în stare să scriu, îi spun, sunt prea deprimată, am fost mult timp bolnavă, stau mereu suspendată, singura mea preocupare este să-mi ţin nervii... etc.

Pare puţin contrariată, confuză, ca în faţa unui insucces pe care nu-l prevăzuse. N-aş fi cinstită dacă n-aş recunoaşte că există nenumărate situaţii din care soluţia auto-estompării preconizată de Romi (şi de care eu am atâta oroare) este singura soluţie de ieşire.

27 noiembrie

Duminică în casă. Afară cerul e cenuşiu-închis, dimineaţa crengile au chiciură, apoi totul se murdăreşte într-o topire care măreşte umezeala fără să micşoreze senzaţia de frig. Stau toată ziua (cu excepţia unui somn profund, recuperator, ca-n copilărie, între 3.30 şi 5.30) la masa de scris, îmbrăcată cu patru sau cinci straturi şi învelită cu pătura de mohair. Totuşi, e plăcut şi chiar idilic. În cameră sunt 16°, ceea ce acum câţiva ani mi s-ar fi părut un dezastru, iar acum mi se pare suportabil. Simplul fapt că ştiu că întreaga zi nu voi fi obligată să vorbesc cu nimeni, că voi putea (dacă voi fi în stare) să scriu toată ziua, mi se pare un motiv suficient de fericire. În timpul somnului de după-masă am visat mai multe lucruri, care mi se păreau – în vis – foarte interesante, şi eram hotărâtă să le scriu, dintre care mai ţin minte unul care mi se părea atunci (şi mi se pare şi acum) straniu: priveam spre geamul camerei mele, unde ştiam că nu e nimeni, şi vedeam o mână (care nu putea fi decât a mea, eram sigură, deşi extrem de mirată de

ciudățenie) care face să curgă din palma ei, ca dintr-o clepsidră, nisip sau nişte seminţe mărunte (era prea departe ca să-mi dau seama). Stăteam şi priveam fermecată curgerea aceea de boabe din mâna aceea autonomă şi cunoscută şi ştiam, simţeam că totul e foarte important, tulburător nu numai prin faptul miraculos de a-mi vedea astfel, la depărtare, mâna, ci şi prin curgerea aceea care semnifica ceva ireversibil, irevocabil, poate chiar timpul. Şi deşi actul văzut părea să fie dramatic şi încărcat cu semnificaţii tragice, faptul că îl voi scrie (şi că el se produce poate chiar pentru a-l scrie) răsturna sensul negativ al lucrurilor şi mă umplea de bucurie. Trebuia doar să mă grăbesc să ajung să-l scriu, pentru că – iată – ştiam că această întâmplare era cea de-a treia pe care o trăisem în acel vis, dar pe primele două le uitasem.

28 noiembrie

Dimineaţă de drumuri inutile în sensul că peste tot unde trebuia să merg nu-i găseam pe cei căutaţi sau se dovedea că aş fi putut să nu merg (la Librăria „Eminescu" n-am găsit-o pe Nuţi Dumitrescu, singura de la care putem spera să cumpărăm cărţile apărute în ultimul timp şi vândute exclusiv pe sub tejghea; scrisoarea din S.U.A. care-mi ajunsese din greşeală la revista *Teatru* s-a dovedit a fi doar un formular enciclopedic etc.), reuşesc totuşi să cumpăr doctoria pe care mama nu o găsea la Oradea, să-şi facă o injecţie în braţ pentru durerea uneori insuportabilă. La întoarcere, m-am întâlnit pe stradă cu mama celor patru copii cărora le dusesem un geamantan plin de haine săptămâna trecută. Mi se păruse şi cu două zile în urmă că s-a făcut că nu mă vede, dar acum în mod evident nu mi-a răspuns la salut. Îmi dau seama că reacţionez disproporţionat, dar am făcut o adevărată criză de

depresiune. Ce putea determina o asemenea purtare la un om care îmi spunea (spre disperarea mea, de altfel) sărut-mâna? Nu poate fi vorba de o jignire (o întrebase Romi dacă putem să-i aducem haine rămase mici de la copiii prietenilor şi fusese de acord, de altfel procedeul este absolut obişnuit în ultimii ani, chiar printre copiii intelectualilor, iar hainele pe care i le dusesem fuseseră foarte drăguţe şi aproape noi), dar atunci despre ce? Există doar două posibilităţi: sau a fost vizitată, ca şi alţi vecini, de securistul care se ocupă de noi, ceea ce a speriat-o (cine ştie ce poate înţelege un om foarte simplu din aşa ceva) sau, pur şi simplu, darurile pe care i le-am dus fiind exagerate (când i le-am lăsat, în lipsa ei, acasă se umpluse un pat întreg cu un deal de hăinuţe şi jucării) şi, neştiind cum să mulţumească şi cum să reacţioneze, amână momentul făcându-se că nu mă vede. Şi una, şi alta dintre posibilităţi sunt de natură să mă facă să plâng. Ceea ce, spre ruşinea mea, şi fac.

În cursul după-amiezii şi serii, până târziu după 2, citesc dactilograma de până acum a cărţii, pentru a alege un fragment de 15-20 pagini pentru *Viaţa românească*, la cererea Ilenei Mălăncioiu, care vrea să încerce marea cu degetul.

Evident, nu există nici o speranţă că paginile date vor apărea, dar, pe de o parte, Ileana vrea să încerce, pentru a-şi dovedi ei înseşi că nu se teme, pentru a se purta normal şi pentru a fi ea însăşi (dorinţă pentru care, ca pentru atâtea alte lucruri, nu pot decât s-o admir); pe de altă parte, eu nu am decât de câştigat din fiecare clarificare, şi fiecare respingere este o clarificare, mai puţin pentru mine, care ştiu, în sfârşit, cum stau lucrurile, cât pentru ceilalţi (printre care se număra şi Ileana), care considerau că totul este un fleac care va trece şi care nu mai merită importanţă. Îi sunt deci deosebit de recunoscătoare Ilenei nu pentru că va încerca să mă publice, ci pentru că, cerându-mi, m-a

obligat să mă apropii de carte, m-a forțat să-mi strâng curajul şi să mă apuc de citit. Iar rezultatul a fost mult peste aşteptări. Pentru că nu reuşeam să găsesc ceva care să meargă fără probleme, am citit mai bine de două sute de pagini care m-au cucerit (am descoperit absolut fermecată că este ora 1 noaptea, când eu credeam că este cel mult 10-11, citeam de 3-4 ore fără să realizez trecerea timpului), m-au surprins cum nu se poate mai plăcut (îmi erau atât de necunoscute, încât, la un moment dat, ajungând la o pagină pe care nu mi-o aminteam deloc şi care nu se lega cu ceea ce citisem înainte, am crezut că a încurcat dactilografa manuscrisul cu al altcuiva, şi abia căutându-mi manuscrisul am fost obligată să recunosc că este vorba de o pagină scrisă de mine), m-au încurajat extraordinar. Ca şi cum brusc s-ar fi aprins o lumină puternică, vedeam totul legat, părțile încopciate între ele, personajele mişcându-se vii şi melodia născându-se din motivele disparate pe care le simțeam deodată legându-se într-un tot polifonic. Poate că exagerez acum în bine, aşa cum exagerasem în ultimele luni – când pur şi simplu nu îndrăzneam să mă apropii de pagini şi când orice frază citită la întâmplare, înainte de a închide în grabă cutia, mi se părea o catastrofă – în rău. Dar ceea ce ştiu este că, după ce voi umple lacunele acestui jurnal (ceea ce sper să termin în cel mai scurt timp), mă voi întoarce la carte cu mare plăcere, abia aştept să o fac, simt că am puterea să o fac.

29 noiembrie

Dimineață în casă, măcinată de nehotărârea de a-l căuta pe Gusti, care pleacă diseară. În cele din urmă Romi îl întâlneşte la Casa Scriitorilor şi se înțeleg să-l conducem la gară. Înainte de tren vine şi mănâncă la noi (nu reuşise să mănânce toată ziua nimic), apoi îl ducem la gară.

Impresionantă senzație de prietenie şi solidaritate, de apropiere dincolo de cuvinte. Spaima care ne face să ținem unii la alții, să nu ne fie frică unii pentru alții, ne dă un sentiment întăritor, fierbinte, de nesiguratate. Am încredere în el, deşi nu am înțeles aproape nimic din frânturile de fraze pe care ni le-a spus cu ochii la maşinile din jur, la trecători, cu gândul la microfoane, interceptări şi urmăriri. Poate că exagerează, poate că exagerez eu crezând că exagerează (de altfel, cu excepția mea, toți – cu Romi în frunte – cred la fel), dar, chiar dacă cele mai rele presupuneri ar fi adevărate, cu atât mai tonic este sentimentul că suntem alături, pe care l-am avut indubitabil în ora aceea confuză.

După gară, ne-am dus în vizită la Rumeana. Ea şi soțul ei, istoricul, mari patrioți bulgari, ne învață de fiecare dată cât de derizorii sunt, văzute din afară, ticurile micilor culturi, micilor istorii, cât de înduioşătoare par admirațiile lor pentru poeți de care noi n-am auzit, anecdotele lor despre personalități care nouă nu ne spun nimic, recunoştința lor față de eroi care pe noi ne lasă indiferenți. Au şi ei, ca şi noi, o legendă despre un virtual Premiu Nobel (era cât p-aci...), au duşmani tradiționali (sârbii), au bătălii în care au învins eroic şi prin absurd. Ascultându-i povestindu-ne şi înecându-se de emoție şi de mândrie – cum facem de atâtea ori şi noi –, înțelegeam cât de derizoriu şi înduioşător poate să fie naționalismul şi în ce măsură este necesară, dincolo de dragostea de patrie, o privire rezumativă, concluzivă, comparativă şi mai ales personală, a omului în sine şi, în general, a omului reprezentativ pentru oameni tocmai pentru că este desprins de ei.

Şi totuşi seara s-a terminat cu un sentiment ținând de complexul național. Soțul Rumeanei ne-a povestit, pe drept cuvânt mândru, despre un „club neformal" înființat de intelectualii bulgari (o sută şi ceva de persoane) în sprijinul

transformărilor. S-au adunat într-o sală de curs de la Universitate mai bine de o sută de oameni, iar poliția nu a aflat (la noi ar fi aflat şi dacă ar fi fost zece). Au făcut un statut pe care ni l-a citit, o organizație cu preşedinte, secretari, membri, idei. I-am invidiat şi ne-am simțit umiliți. Nici nu puteam visa aşa ceva.

30 noiembrie

Pregătirea textului pentru Ileana Mălăncioiu, apoi întâlnire cu ea în holul Uniunii. Plimbare cu Geta prin curtea Academiei. Senzație de comuniune, de identitate: ce bine că am o soră! Îmi povesteşte despre un coleg al ei suspect, care încearcă s-o facă să mărturisească despre mine că aş vrea să fug. Îi spune că n-aş pleca niciodată, el răspunde că el ar pleca etc. Apoi îmi povesteşte despre un colaborator al revistelor lor, bătrân, care a şi stat în anii '50 la închisoare pentru naționalism, care i-a spus cu lacrimi în ochi „Nu există pentru un naționalist ca mine mai mare tragedie decât să-mi fie ruşine pentru propriul meu popor".

După-masă radiofonică.

Lectură din *Rilke vivant* de Maurice Betz. Ce personaj universal, suprarațional, desprins de contingențe, în afara determinărilor. Ce poet! Destinul lui anistoric – desfăşurat într-o epocă de profunde transformări ale istoriei – este pentru mine tot ce poate fi mai de neînțeles, mai de invidiat. Dar nu, nu indiferența lui la problemele popoarelor (deşi nu era o indiferență propriu-zisă – pasiunea lui pentru ruşi o dovedeşte –, ci o nefixare, mai curând) mi-o doresc, ci punctul înalt de sosire, la care aş vrea să ajung însă pe calea împărtăşirii suferințelor tuturor. Dar nu-l judec pe Rilke! Sensibilitatea lui uluitoare la fiecare ființă îl putea face neatent la colectivități, aşa cum, prin lentila de mii de ori măritoare a unui microscop descifrând structurile

materiei, nu se vede, dacă o dirijezi asupra lumii înconjurătoare, nimic.

1 decembrie

1 decembrie! Ce sărbătoare! Acum douăzeci de ani ne duceam fără să ne cheme nimeni, asemenea altor mii de oameni, la Alba Iulia, fericiți să sărbătorim cel mai mare moment al istoriei românilor; iar acum ne gândim cu oroare la programul festiv care va fi, probabil, la televizor, la mitingul de ieri din Piața Palatului. Şi dacă această oroare o trăim noi, cei ce eram şi suntem încă în stare să plângem în secret de emoție la simpla rememorare a istoriei noastre, atunci cât de mare trebuie să fie ea pentru tinerii cărora toate aceste mari date nu le sunt decât prilejuri de circ şi de mascaradă? Pentru ca să fie spălată vreodată mocirla de vorbe depusă pe istoria noastră, ca să se mai nască generații pentru care istoria noastră să fie prilej de emoție şi de mândrie, va fi nevoie de o exorcizare fără egal, de o sinceritate autocritică plină de cruzime, de o privire severă lipsită de complezență şi de milă, față de tot ceea ce ni s-a întâmplat de la Cucuteni până la Scorniceşti; abia aşa ceea ce va trece de judecată va putea fi într-adevăr respectat şi ne vom mai putea respecta vreodată pe noi înşine.

După-masa din nou la Geo la spital. Se hotărăşte să-l scoatem sâmbătă dimineața. Îi e frică de viață, îi e frică de moarte. Nouă ne e frică de viitorul în care o să-i semănăm.

Seara, rău violent, senzație de leşin din cauza căldurii din spital. Ne-am obişnuit atât de tare cu frigul din interior, încât o casă caldă ne doboară. Cu două seri în urmă, la Rumeana, unde de asemenea era cald, i s-a făcut rău lui Romi.

2 decembrie

Zi în casă, 12 pagini. Afară ploaie paradoxală, nu încetează să cadă, şi totuşi, ajunsă pe asfalt, îngheaţă imediat. Oraş de sticlă murdară. După-amiază radiofonică. Câteva ore întrerupere de apă, sper să nu devină un obicei, aşa cum se întâmplă în alte cartiere.

3 decembrie

Zi în care n-am scris nimic. Nici nu am ajuns la masa de scris. La ora 11 la spital, să-l scoatem pe Geo. Doctoriţa mă ia deoparte şi-mi spune că n-ar trebui să mai locuiască singur pentru că oricând ar putea să i se întâmple din nou ce i s-a întâmplat (totuşi, citind foile de ieşire, dr. Caius Dragomir susţine că nu sunt suficiente argumente pentru diagnosticul de accident cerebral). Înainte de plecare, o scurtă întâmplare ca o anecdotă:

Geo îşi ia rămas-bun de la vecinul de cameră, un colonel de 79 de ani care a făcut tot războiul.

— Vă doresc multă sănătate, îi spune Geo, şi Dumnezeu să vă ajute (în paranteză fie spus, această urare suna extrem de stângaci în gura lui şi era o formă de mimetism şi de adaptare la stilul bătrânului militar de stat-major).

— Şi eu vă doresc să fiţi sănătos şi fericit până la adânci bătrâneţi, îi răspunde colonelul.

— Ei, cine ştie dacă voi apuca eu să ajung la adânci bătrâneţi, rosteşte Geo, care va împlini peste o lună 81 de ani, plin de nostalgie şi de pesimism.

Fără să vreau, eu – pentru care vârstele lor apar de neatins – izbucnesc în râs.

— Depinde ce înţelegeţi prin adânci bătrâneţi, le spun ca să mă justific. Dar ei mă privesc miraţi: sfârşitul, ca şi tot ce ţine de apropierea lui, este ceva ce li se întâmplă întotdeauna numai altora.

În drumul dintre spital şi casă trecem mai întâi pe la Institutul Babeş ca să luăm de la dr. Caius Dragomir vaccinul contra gripei, dar Caius vine şi el cu noi, apoi, pentru vreo 20 de minute, ne oprim şi ne plimbăm prin Cişmigiu. Ninge cu fulgi mari, moi şi, dacă eviți să priveşti pământul, totul pare feeric. Geo merge bine, deşi e slăbit şi buimac după atâtea săptămâni de stat în spital. Acasă la el e frig şi praf, murdărie. Îi pun mâncarea pe care i-am adus-o în cratițe pentru încălzit, îi şterg praful. Îmi e milă de el şi de bătrâneţea lui, dar în acelaşi timp mă enervează felul în care toată viaţa a trăit altfel decât alți oameni (se lăuda că de Paşti şi de Crăciun ei nu găteau nimic ca să se deosebească de burghezii care se îndopau – sentiment pe care îl înțeleg puțin pe de o parte, dar care mă supără nu numai prin excesivul dispreț pentru omul comun – pentru că asta e, la urma urmei, micul burghez –, ci şi prin indiferența lor – a lui Geo şi Bunti – pentru sărbătoare şi pentru tradiție), iar acum se pomeneşte în afara relațiilor umane obişnuite, pe care oamenii le-au inventat în secole pentru a se sprijini unii pe alții. Mă mai supără felul în care e ascuns şi zgârcit: nu trebuia decât să cheme femeia cu o săptămână înaintea venirii lui, să facă curățenie şi mâncare, pentru ca totul să fie normal şi plăcut, pentru ca să nu ajungă acasă în murdărie, să nu se creeze situația jenantă de a trebui eu să-i fac curat şi să-i aduc mâncare. Este un om cu mulți bani, pe care n-ar trebui decât să ştie să-i cheltuiască, pentru a trăi bine şi frumos anii pe care îi mai are de trăit. În acelaşi timp îmi dau seama că şi zgârcenia lui este un reflex al nesiguranței pe care i-o dă nesiguranța fizică, şi mă înduioşează. N-aş vrea însă să-i semăn şi n-aş vrea să trăiesc atât de mult.

Se pare însă că nimic nu poate fi planificat, că, atunci când te apropii cu adevărat de moarte, nu mai rămâne vie decât frica de ea. Mi-l amintesc pe Geo cu ani în urmă

făcând planuri de dispariție frumoasă (pornind înot atât de departe pe mare, încât să nu mai existe posibilitatea întoarcerii, de exemplu) pentru a evita umilința expunerii trupului în sicriu, la discreția curiozității generale. Îl admiram atunci pentru acele planuri şi-i înțelegeam perfect oroarea de expunere, de lipsa de apărare a trupului după ce spiritul l-a părăsit. În ceea ce mă priveşte, visez cu fervoare o ieşire din această umilință viitoare. Nu mă sperie moartea (şi am un argument că această lipsă de spaimă nu este o fanfaronadă a omului tânăr încă şi neamenințat de ea: mama, cu care semăn atât de mult şi în atâtea privințe, are la 75 de ani aceeaşi seninătate, pe care i-o dă desigur credința în viața de apoi, dar şi o forță spirituală nativă demnă de cea mai înaltă admirație), ci desfăşurarea ei socială, catafalcul, discursurile, laudele, indiscreția (povestirile pline de compasiune şi curiozitate prin care sunt descrise ultimele chinuri, mizeria fizică etc.) şi mai ales imensa umilință de a fi privit fără să poți privi şi tu, a fi analizat, studiat, fără a avea nici o posibilitate cât de mică de a te eschiva, de a te ascunde, de a scăpa atenției devoratoare, cruzimii mizericordioase a celorlalți. Visez şi sper din toată inima să am puterea de a trăi acest vis ca, atunci când totul mi se va părea de nemaisuportat, să-mi fac ordine în hârtii, să scriu cui voi avea de scris, să las ce voi avea de lăsat şi, închizându-mi casa cu mărturisirea gestului undeva la vedere, să plec în munți (dar va trebui să mai am suficientă forță fizică pentru a merge cu trenul şi cu telefericul) şi, luând un somnifer puternic, să mă culc în zăpada curată şi moale şi să aştept rugându-l pe Dumnezeu să nu se supere şi să nu-mi condamne prea tare liberul-arbitru. Pentru ca toate aceste frumoase proiecte să fie duse la îndeplinire, va trebui să existe un moment în care, deşi mă voi găsi în apropierea morții, viața să mi se pară mai greu de suportat decât ea.

Seara la Boeraşi împreună cu Zigu. Mai întâi film amuzant cu Jack Lemmon şi Matthau, masă ca de obicei plăcută, caldă, senzație de familie pe care o dau întotdeauna Boeraşii, cărora n-o să le putem niciodată mulțumi destul pentru altruismul cu care ne fac să ne întâlnim unii cu alții, ne fac să nu ne simțim singuri de tot. În continuare, o discuție destul de încordată cu Zigu despre Mircea Dinescu, pe care el îl condamnă pentru că îşi publică în Ungaria un volum (pe care a refuzat să-l publice la C.R. pentru că urma să fie prea tăiat) bilingv de versuri, un volum pentru care, spune Zigu, nu a luptat suficient aici, acceptând astfel ideea de respingere, pentru el şi pentru alții, ca Angela Marinescu, de exemplu, care de asemenea are o carte refuzată. Dar de ce nu luptă şi Angela Marinescu, de ce toată lumea consideră că numai Dinescu trebuie să facă mereu scandal, de ce numai el este în permanență „curajosul de serviciu?" – întreabă Romi. De ce unora li se cere să aibă conştiință, şi altora nu, iar celor care o au li se reproşează cea mai neînsemnată abatere (uneori imaginară) de la linia moralității absolute, în timp ce ceilalți pot să facă compromisuri peste compromisuri cu cea mai netulburată seninătate? Constanța Buzea, sau Sorescu, sau Eugen Simion, de exemplu, sunt respectați ca scriitori, fără ca cineva să le reproşeze vreodată lipsa atitudinii moral-politice sau felul în care profită de circumstanțele vieții politico-literare, în timp ce lui Mircea Dinescu sau Ilenei Mălăncioiu, care riscă în permanență totul pentru simpla nevoie de a spune adevărul şi de a fi ei înşişi, li se pune sub microscop fiecare gest, li se bănuieşte fiecare intenție cu o sadică speranță de a găsi în ele ceva neconform ideilor profesate.

4 decembrie

Zi în casă, cu cerul coborât până la pământ. 10 pagini. Telefoane cu mama (e bine, deşi a fost două săptămâni bolnavă de sciatică, cum a ieşit din casă), cu Geo (se adaptează noii vieți), cu doamna Baba, care ne dă un telefon de solidarizare şi o veste îngrozitoare: de la mijlocul verii Corneliu Baba a făcut o fractură de col femural şi un infarct, a stat trei luni în spital, acum e acasă, cu dureri, cu deprimări.

5 decembrie

De mult, de foarte de mult, nu am avut o zi atât de rea! Acum, când am deschis acest caiet, este ora 10 seara şi n-am făcut încă nimic. Şi încă tot e bine că reuşesc să stau cu creionul în mână: timp de vreo două ore, între 5 şi 7, nu am avut putere nici să mă ridic din pat. Un fel de deprimare care trecuse în neputință fizică de a mai face un gest şi chiar de a vorbi.

Şi totuşi azi-dimineață mă trezisem bine, voiam să mă aşez direct la scris, dar Romi şi-a adus aminte că trebuie să se ducă la Fond să ia un împrumut, am spus că mă duc eu, ca să stea el la scris, dar de fapt el nu stătea la scris, ci la telefon, pentru că se oferise să aducă cu maşina de la Ploieşti pe soacra lui Caius Dragomir care-şi rupsese piciorul şi ei nu aveau cu ce s-o aducă în Bucureşti, între timp au găsit cu ce, dar era ceață şi urma să mai vorbească la telefon să vadă dacă au putut pleca, dar telefonul era tot ocupat etc. etc. În cele din urmă (după nenumărate treburi gospodăreşti făcute între timp) am plecat împreună pe la 11, urmând să mergem doar până la Fond şi la I.C.R.A.L., să plătim chiria (trebuia să respirăm puțin aer pentru că eu făcusem prostia să dau foc hârtiilor cu care mi se umpluse coşul de la birou şi întreaga casă se umpluse cu un miros neplăcut de ars şi de carton făcut scrum). Credeam că

drumul va dura în total o jumătate de oră. În hol la Fond însă, şi apoi în holişorul de la intrare, am întâlnit atâta lume şi într-o asemenea aiuritoare succesiune de vorbe şi interjecţii, încât la ora 1 eram tot acolo şi abia am ajuns fugind să plătim şi chiria. I-am întâlnit şi am vorbit cu: Mihai Cantuniari (ne-a dat ultima carte a lui Vargas Llosa tradusă de el), Everac (ne-a invitat la nu ştiu ce cenaclu şi petrecere, dar l-am refuzat), Titus Popovici (mi-a dat un pamflet împotriva lui Dulea, pe care îl avea xeroxat şi prin care încerca să-şi asigure un loc şi el, marele conformist şi profitor, în rândul prezumtivilor opozanţi), Mihai Stoian, Radu Lupan (ne-au promis câte o carte), Gabriela Adameşteanu, Bălăiţă, Romulus Vulpescu (care ne-a povestit despre dărâmarea Hotelului „Dacia" din Alba Iulia), T.G.M. (care ne-a invitat la ziua lui), Ion Covaci (care m-a întrebat dacă e adevărat că nu am voie să public), Maria Graciov şi alţii pe care nu mi-i mai amintesc, dar care treceau ca într-un carusel, vrând cu toţii să fie drăguţi, dar dându-mi cu toţii senzaţia că eu sunt în afara acestei lumi grăbite, care avea treburi aici, căreia îi apăreau cărţi, în timp ce eu venisem întâmplător şi fără treabă, fără rost.

Pe stradă ne-am întâlnit cu Sântimbreanu, pe care nu-l mai văzusem de ani de zile, de pe vremea când era directorul Editurii Albatros, şi care ne-a spus că redactorul cărţii mele retrase, Gh.D. Vasile, a fost mutat de la editură într-un post administrativ la Centrala Cărţii, dar el refuză să se ducă şi se pensionează. Deci s-a întâmplat totuşi, n-am scăpat de ceea ce îmi era frică. După chirie, eu am venit acasă, iar Romi s-a hotărât să se ducă să-şi ia şi banii de la *România literară*. Eu am întâlnit în uşă două fete care mă căutau, pe care reieşea că le-am cunoscut la o întâlnire cu cititorii la Constanţa, care acum erau studente la F.F. în Bucureşti şi s-au gândit să mă caute. Am pierdut aproape o oră inventând discuţii, impresionată de lipsa lor de

perspectivă, şi în gândire, şi în destin. Romi s-a întors abia la 4, când mi-a povestit că a întârziat din cauza unei întâlniri cu Dinescu, supărat pe mine că l-am întrebat câți dintre musafirii lui sunt securişti, deci îl consider pe el... Şi deodată, într-un mod exagerat şi nu într-unul explicabil, prin cele povestite de Romi, am simțit că mă prăbuşesc interior, că nu mai suport nimic din ce mă înconjoară şi nici (sau mai ales) pe mine însămi, că nu mai suport să am mereu de ales între a mă îndoi de cineva sau a fi victima lui. Abia îl disculpasem pe Mircea în sinea mea, când iar trebuia s-o iau de la capăt. Din discuția cu Mircea, nici o secundă acuzația mea nu mergea spre el, ci spre faptul că strângând atâția oameni la un loc (şi încă şi străini printre ei) atrăgea în mod fatal atenția securiştilor. Faptul că s-a simțit el însuşi vizat mă înnebuneşte, pentru că mă face sau să-l consider foarte vinovat sau să mă consider foarte vinovată. Oricum, ideea lui de a da „baluri" în mizeria absolută din jur mi se pare deplasată şi greşită, pentru că poate lăsa impresia, chiar acelor străini pe care-i invită, că nu e chiar atât de rău, nici în ceea ce priveşte libertatea, nici în ceea ce priveşte mâncarea, ceea ce este inexact, pentru că el face rost de mâncare de la Casa Scriitorilor (pentru că e prieten cu toți tipii cel puțin dubioşi de la restaurant) pe bani luați împrumut (fiind sigur că nu va mai reuşi niciodată să-i înapoieze, din Fondul Literar, adică al tuturor scriitorilor, dintre care cel puțin o mie – din 1300 – nu reuşesc să ia împrumut), în ceea ce priveşte libertatea... Peste toate aceste adevăruri incontestabile persistă însă în mine neplăcerea de a şti că – în caz că e vinovat numai de neseriozitate – îmi este superior prin libertatea sa interioară, chiar nesăbuită. Şi ceea ce complică şi mai mult lucrurile, nu pentru că pe mine m-ar fi făcut Dumnezeu altfel, ci pentru că eu m-am adaptat din dragoste pentru Romi şi forțată de o anumită logică a lucrurilor care îi dădea mereu lui dreptate, la

această închistare care asigură într-o mai mare măsură liniştea, dar apropie în mod periculos şi bătrâneţea şi moartea. Din toată această cazuistică, sfâşietor rămâne faptul că este imposibil ca doi oameni (chiar buni) să aibă totală încredere unul într-altul şi să fie solidari, să fie capabili să treacă peste ceea ce-i desparte. Blestemaţi fie dacii, sau romanii, sau turcii, sau ruşii, sau oricine ne-a făcut să fim aşa cum suntem!

6 decembrie

Seara la Nicu Jurcă, lume amestecată, se povesteşte despre securişti care vorbesc cu încântare despre Arpagic, se fac glume ardeleneşti. La televizor film albanez cu probleme de producţie: privire în celula vecină. Unul dintre musafiri (şeful A.C.R.) povesteşte ce impresie proastă i-a făcut Venus din Milo, cu marmura ciupită de timp, reproducerile sunt mult, mult mai frumoase. De altfel, nu a precizat despre ce statuie este vorba, decât în urma întrebărilor noastre (aia de la Luvru). Iniţial spusese numai: Venus e foarte urâtă, nici nu ştiţi ce urâtă e Venus. Şi concluzia: când o vezi în statuetele astea mici care se vând în magazine, ţi se pare frumoasă...

7 decembrie

Aseară hotărâsem să-mi schimb programul de viaţă şi să mă scol forţat la ora 6 pentru a realiza un număr de ore de scris în linişte, indiferent de programul mereu încărcat şi divergent al zilei. Mi-am pus ceasul deci, şi am reuşit să mă scol mai uşor decât credeam şi până la 10, când a trebuit să plec, am scris 6 pagini. Foarte mândră de voinţa mea.

Cărţile şi noaptea, conferinţa despre orbi a lui Borges, o *causerie* uşor dezamăgitoare, o modestie debordând de

egocentrism. Încep să retrag puțin din revolta pe care mi-a provocat-o Sabato făcându-l personaj în proximitatea *Raportului despre orbi*, gest care mi se păruse oribil, şi cred că şi este, dar pe care încep să-l înțeleg, deşi nu îl aprob. Există personaje preponderent pozitive şi care pot fi totuşi mai greu de suportat decât adevărații ticăloşi.

Seara cu Bubu, care ne-a adus două cartoane de ouă şi alte lucruri care ne fac (deşi au costat mult şi ne-au dezechilibrat puțin financiar) să nu mai avem probleme alimentare pe următoarea perioadă de timp.

8 decembrie

Trezire la 6. Scris plăcut în linişte. După trezirea lui Romi, agitație (drum după *România literară*, treburi gospodăreşti etc.), când, la 12, îi reproşez că încă nu s-a aşezat la lucru, se enervează, îmi spune că arăt rău, îmbătrânită din cauza trezirii de dimineață (ceea ce este adevărat), iar eu îi răspund că mă trezesc ca să mă apăr de el şi de agitația lui dizolvantă (ceea ce de asemenea este adevărat). Acum îmi pare rău că l-am supărat, şi probabil şi lui îi pare rău că m-a supărat pe mine.

După-masă, somn de trei ore, absolut recuperator, voluptuos. Mi-ar plăcea să ştiu (dar mă îndoiesc că ar şti cineva să-mi spună) cum se explică această diferență calitativă dintre somnul de noapte (ca o datorie, bine sau rău îndeplinită) şi cel de după-amiază (o plăcere, oarecum ilicită, aproape un viciu).

Seara (între 6 şi 1), petrecere la T.G.M., care împlineşte 60 de ani. Lume multă, chiar foarte multă (Sălcudeanu, D.R. Popescu, Domokos, Maia Belciu, Mircea Martin, prof. Cajal, Tania Lovinescu, Valentin Hossu, fam. Sandru, Al. Simion, Horia Andreescu), atmosferă plăcută şi elaborat uşoară. Discuția interesantă cu Domokos şi, spre sfârşit,

povestirea lui Horia Andreescu despre starea Ateneului, cu igrasie în subsol, cu ciuperci care au invadat manuscrisele bibliotecii muzicale, cu instalația de încălzire care trebuie reparată şi cu banii care există pentru reparații, dar reparațiile nu se pot face pentru că nu se pot pune schele (vederea lor ar deranja ochii celor mari care trec zilnic prin față şi ar putea să le dea idei nefaste despre însăşi destinația Ateneului, mai ales în acest moment în care se construieşte complexul cultural „Cântarea României", unde vor fi mutate şi Opera, şi Filarmonica).

Ideile lui Canetti despre mase, despre fascinația de a te pierde în mulțime, de a te contopi cu ea. Mi-e greu să-l înțeleg şi îmi dau seama că ceea ce mă împiedică este chiar naționalitatea mea. La noi *masa* este o noțiune de neconceput, poate să existe cel mult o aglomerație de oameni ținuți cu forța la un loc şi gândindu-se fiecare la ale lui, comunicând între ei şi uniți între ei prin băşcălia față de cei ce-i obligă să stea împreună.

9 decembrie

Ciudat cum o noapte pierdută la o petrecere, chiar dacă nu bei, este infinit mai nocivă pentru a doua zi decât o noapte petrecută la lucru sau lectură. Am adormit la 3 (şi deşi la 2 mi se întâmplă curent să adorm), a doua zi am fost distrusă, buimacă, fără nici o putere de lucru. În cele din urmă, pe la 12 m-am hotărât să merg la Librăria „Eminescu" să cumpăr cărțile pe care de mult mi le ținea Nuți Dumitrescu. A venit şi Romi cu mine, pierzând în felul acesta şi el timpul. Acolo întâlnire cu Eugen Simion, cu sculptorul Adoc, discuții nesfârşite despre frig, despre epidemia de hepatită (se închid şcolile pe rând, să le dezinfecteze). Trecem şi pe la Telefoane să vedem ce se mai întâmplă cu litigiul nostru şi ni se spune că vor să trimită un meşter să ne verifice aparatul (ceea ce e

clar că nu are nici o legătură cu încărcarea noastră, dar poate avea cu punerea unui nou microfon). Ajungem acasă abia la 3, mâncăm în mare grabă şi plecăm să o luăm pe Daniela şi să mergem împreună la Zigu la spital. Îl găsim destul de bine, mult mai puțin speriat, obişnuit cu noua lui situație, păstrându-şi umorul.

În timpul serii din nou ulcer, mare oboseală şi senzație de frig. Am adormit la 12, speriată de un nou asalt al bolii.

10 decembrie

Dimineață cam pierdută. Nu m-am trezit în zori pentru că m-am culcat prea târziu. Apoi agitație prin casă, veşnica gospodărie. Abia două pagini.

Seară de mare plictiseală la G.R., cu obişnuita lume şi cu obişnuitele monologuri în incoerența cărora revenea ca o temă muzicală obsesivă, ca un *cantus firmus*, ideea că eu sunt plasată cel mai bine în acest moment pentru a fi cea mai respectată în viitor, că numai viitorul contează, că el trăieşte cu gândul la viitor, viitor în care eu voi fi cea mai importantă (dar cine ştie atunci dacă îmi voi mai aduce aminte de ei, de el) etc. etc. Obsesie de sfârşit de dictatură, obsesie de sfârşit de carieră la capătul căreia apare – ca un ultim aranjament posibil – încercarea de a-şi aranja posteritatea, aşa cum curtezanelor le vine la bătrânețe ideea de a se pune bine cu viața de apoi.

Îl ducem pe Niki acasă cu maşina, şi ne povesteşte felul în care a fost urmărit pas cu pas în ultima săptămână. Pentru prima oară mi s-a părut realmente speriat nu numai (sau nu atât) de urmărire, cât de faptul că nu înțelege de ce. Supraveghere zi şi noapte (dar nu cumva exagerează?) a blocului la cele două intrări şi a stației de autobuz de unde pleacă, comunicare între ei prin fluierături care imită cântecul păsărilor, trecere de la urmărirea pedestră la cea

automobilistică şi invers etc. Îl ascultam şi îmi dădeam seama că este speriat, deci că e vorba de ceva real, şi totuşi nu-mi puteam reprima sentimentul că tot ce rămâne în picioare este că, din păcate, n-a făcut nimic care să explice acest joc de-a hoții şi vardiştii, că, din păcate, este suficientă o înscenare ca în filme, de urmăriri lipsite de logică pentru ca să renunțăm la orice umbră de protest. Faptul că ideea scrierii unui memorandum împotriva demolării satelor a trecut şi s-a pierdut, ca un nor pe cerul supunerii şi indiferenței, este pentru mine cea mai dureroasă, cea mai umilitoare dintre întâmplările ultimilor ani. Îl ascult pe Niki, îl cred, şi totuşi nu pot renunța cu totul la bănuiala că tot ce spune este o exagerare menită să-l scuze (în fața mea şi a lui însuşi) că nu face nimic.

11 decembrie

Zi de spectacole. Dimineața, între 12 şi 3 (dar din nou nu m-am sculat la 6, cum mi-am promis, pentru că din nou m-am culcat după ora 2), film de Milos Forman după *Amadeus* de Shaffer. Impresionant, tulburător, deşi ceva mai neriguros, mai dezlânat, mai de consum decât piesa. Şi totuşi, ca şi în cazul piesei, sentimentul de acută neplăcere cu care rămâi la sfârşit: ce documente, ce memorii, ce mărturii dau dreptul unui scriitor de succes să introducă în viața unui geniu ca Mozart târâiri în patru labe pe sub mese, chicote semidemente? Nu faptul că n-ar fi putut să existe în viața lui Mozart asemenea scene (şi au existat cu siguranță, ca în viața oricui), ci faptul că alegerea lor este arbitrară sau inventată şi decuparea, expunerea lor, capătă un sens exagerat şi deformant, lezant pentru cel care-l iubeşte şi admiră. Trebuie să recitesc *Mozart şi Salieri* de Puşkin, care, îmi amintesc, mă entuziasmase în adolescență.

De la 6 la aproape 10, concert în onoarea şi cu participarea Cellei Delavrancea la împlinirea a 101 ani. Lume enorm de multă, mulți cunoscuți. Leopoldina Bălănuță şi Ion Caramitru au recitat *Scrisoarea a doua* şi, respectiv, *Scrisoarea întâi* de Eminescu într-un fel în care toate valențele actuale şi chiar explozive ale textului ieşeau în evidență. În plus, Caramitru a început cu poemul meu *Ar trebui*, ceea ce a creat un moment de derută publicului (cam de consum), care ştia că se va recita Eminescu, şi de spaimă celor ce şi-au dat seama de cine este textul. La sfârşit, toată lumea vorbea numai de asta, ceea ce a şi urmărit probabil actorul (prin premeditarea gestului lui de real curaj). La sfârşit, a cântat la pian Cella, adusă pe scenă de Dan Grigore (excelent într-un preludiu de Rahmaninov) şi Caramitru. A început prin a mărturisi că e târziu, se simte obosită şi va fi scurtă, apoi a anunțat câteva preludii de Chopin. Apoi, timp de 45 de minute, în egală măsură impresionante şi ciudate, a cântat, ca în vis sau ca şi când ar fi fost singură acasă, câteva fraze muzicale pe care le-a repetat de trei, patru, cinci ori, într-un fel de rotire pe loc a memoriei; din când în când publicul aplauda crezând sau sperând că s-a terminat, de câteva ori Marilena Rotaru, organizatoarea, a încercat să-i mulțumească şi să încheie; au fost chiar aduse pe scenă flori, dar bătrâna doamnă se reaşeza la pian, sau chiar nici nu se ridica de lângă claviatură, aştepta (sau nici nu aştepta) să se termine vorbele sau aplauzele şi reîncepea să cânte câte o frază pe care tocmai o cântase, câte un motiv pe care îl încheiase abia. Era ceva impresionant, existențial, în indiferența ei absolută față de ceilalți (a căror prezență o şi uitase, poate), în mecanismul implacabil şi stricat (dar nu dizolvat) al memoriei sale, care ar fi putut să funcționeze astfel la infinit. În cele din urmă, pentru că lumea din sală începuse să plece, pentru că instrumentiştii de pe scenă începuseră

să râdă, Marilena Rotaru a profitat de o mică pauză, pentru a o săruta, obligând-o să se ridice de la pian şi să se întoarcă spre sala ridicată în picioare. La ieşire i s-a cântat spontan „Mulți ani trăiască”, emoția era generală, o emoție la drept vorbind indiferentă față de persoana şi personalitatea acestei femei, declanşată de simpla aglomerare a timpului într-un recipient uman mai rezistent decât altele. Nu Cella Delavrancea era cea care trezea lacrimi de înduioşare, ci timpul pe care reuşise să-l depoziteze, să-l dobândească, performanța în sine, victoria, chiar provizorie, împotriva morții obținută cu indiferent ce mijloace (mijloacele sunt o structură genetică cuprinzând indiferența la ceilalți şi seninătatea pe care această imorală indiferență este în stare să o secrete ca pe o licoare pură).

Între 10 şi 1 jumătate la Mihaela şi Nicu Veza, împreună cu Laura şi Dan Manolache (cu care am plecat de la concert). Povestiri din Grecia (de unde fam. Veza s-a întors de curând după o lună petrecută la proaspetele rude dobândite prin căsătoria nepoatei lor cu un student grec) deprimante prin descoperirea relelor de cu totul alt fel decât ale noastre, dar la fel de reale (corupție, şomaj, semidoctism, viață dusă în nesiguranță, la întâmplare); plan de a pleca împreună în 21 decembrie pentru 2-3 zile în Blăjel, satul de lângă Mediaş al lui Nicu, la un tăiat de porc.

12 decembrie

Dimineața la scris (5 pagini), după-masă, la spital la Zigu (nu mai e bolnav deloc), unde am pierdut mai mult de două ore. Apoi am trecut pe la Nicu Jurcă să-l întrebăm dacă poate exista vreo legătură între nota telefonului şi aparatul propriu-zis (ne cer să-l verifice şi mi-e frică să permitem, ca să nu ne instaleze în el cine ştie ce). Ne spune că nu, deci să nu permitem. Din păcate, fiecare informație de acest fel

presupune un drum (neputând fi făcută prin telefon) şi un timp pierdut. Ajunşi acasă pe la 8.30, oboseală, radio, lectură din Micu (*Poezia în istorie*), scris încă 3 pagini, duş şi după 11 somn.

Romi a pierdut toată dimineaţa supraveghind de după perdea maşina care ne supraveghează, venind la mine în cameră, de unde se vede mai bine (am instituit o taxă de zece lei care se introduce în purcelul-puşculiţă de către oricine se mai uită pe geam!), sau încercând să-şi impună să nu se mai gândească la asta, să nu se mai uite şi nereuşind să lucreze tocmai din cauza acestei interdicţii.

13 decembrie

Dimineaţă la scris, după-masă cu Geta, Caius, Geo.

Geta a venit să-mi aducă un buchet de flori şi o scrisoare din partea unei doamne necunoscute (Alexandra Strati), care, aflând că e sora mea, i le-a adus ei. Amănunt semnificativ: la sfârşitul scrisorii de mare admiraţie (pentru curajul meu), doamna mă roagă să o rup după ce am citit-o. Geta a stat o oră vorbind despre tot felul de lucruri, printre care despre întâmplarea cu invitarea Anei la o petrecere de o colegă şi apoi eludarea invitaţiei, după toate probabilităţile pentru că este nepoata mea. Părinţii colegei sunt ştabi, ceea ce este semnificativ sociologic şi explică totul.

Caius, care s-a invitat singur (îmi daţi o cafea?) şi venea probabil „în misiune", mi-a pus câteva întrebări (ce scriu? dacă îmi sunt interzise şi cărţile?), a făcut câteva declaraţii (el nu ascultă nici un post de radio şi nu citeşte nici un ziar, el a refuzat să semneze obligaţia de a nu vedea străini) şi mi-a dat o idee, care – ce e drept – putea fi şi o punere în gardă pentru intenţii viitoare (n-ai făcut nimic ilegal, ai publicat o carte la o editură socialistă, având toate aprobările).

Între 7 şi 9 toţi trei la Geo, puţin stins, totuşi bine, lipsit de denivelările de umoare care îl făceau altădată mai greu de suportat, trist şi de aceea extrem de uman, de apropiat. Ne-a spus că n-a mai scris nimic de aproape un an, că simte că s-a desprins de toate. Ar vrea ca atunci când va reveni accidentul cerebral să fie de tot. Nu vă gândiţi la asta, i-am spus, poate nu mai revine. Trebuie totuşi să se sfârşească într-un fel, ne spune. Îmi dau seama că fiecare lucru pe care îl face, îl face gândindu-se că în secunda următoare ar putea muri, deci trebuie să fie atent ce lasă în urmă.

De ce trec orele serii atât de fără rost? Ce am făcut între 9.30, când am ajuns acasă, şi 12.20, când am adormit? Cină, o oră de radio, câteva pagini citite, toaleta de seară. Din câte fărâmături este formată o viaţă, şi totuşi sunt cazuri în care din toate aceste fărâme se încheagă o statuie.

Stând de vorbă cu o vecină mai îndepărtată (dinspre colţul cu Popa Tatu), Romi a aflat azi că pe strada noastră se crede (lumea vorbeşte) că nu sunt gaze din cauza mea, că au fost scăzute pentru a mă chinui pe mine. Cea care povestea o făcea cu revoltă împotriva unei asemenea idei, dar poţi să ştii dacă nu există unii care o spun cu revoltă împotriva mea?...

14 decembrie

Toată ziua în casă la scris (18 pagini), cu excepţia a trei ore (între 10 şi 13), când am ieşit împreună după butelie (venise Romi cu zvonul că nu e coadă în parc, unde se distribuie de obicei şi sunt alteori sute de oameni) şi la Daniela după brânză şi unt. Am făcut o adevărată criză de nervi din cauza lui Romi, care se întrerupea mereu din scris pentru treburi mai puţin esenţiale şi mai nepresante. Din fericire, după întoarcere eu am putut relua scrisul, iar cearta a acţionat asupra lui ca un şoc, încât ziua a fost salvată.

Seara, telefoane lungi de la Tia, Ileana Mălăncioiu (e speriată de un posibil glaucom, cu atât mai mult cu cât tatăl ei a murit orb), Radu Enescu (telefon de solidaritate, emoționant).

15 decembrie

Ce neinteresante sunt zilele fericite!

Am stat toată ziua în casă şi am scris (17 pagini). Mă apropii de sfârşitul umplerii golurilor acestui jurnal prin transcrierea nenumăratelor hârtiuțe şi notițe din perioada ultimă, a muncii fizice din Comana. Citind, transcriind, comparând cu zilele bucureştene scrise în paralel, descopăr cu uimire cât de colorate, de concrete sunt notele comănene față de impresiile din Bucureşti. La Comana, pentru că se întâmplă puține lucruri, totul apare pus sub lupă, mărit, *văzut*, în timp ce în Bucureşti totul e grabă, generalitate, grafică. De altfel, abia scriind îmi dau seama ce viață închisă ducem: închisă la propriu, în casă, la masa de scris, şi închisă la figurat, întâlnind mereu aceiaşi câțiva oameni pe care îi ştim atât de bine, încât de fapt nu îi mai *vedem*. Dar cum ar putea fi altfel? Şi aşa mi se pare că lumea exterioară îmi ia prea mult. Sau poate greşesc? De fapt, ar trebui să fac mai mult şi în singurătate, şi în lume, de nimic nu sunt mulțumită, nici de cât *exist*, nici de cât reuşesc să ofer *inexistenței*, ziua ar trebui să aibă 48 de ore, viața ar trebui să aibă 200 de ani, buna-creştere ar fi trebuit să nu fie inventată, hrana şi curățenia să nu fie necesare. Doamne, cât pot să-l invidiez pe Borges, care avea o menajeră ce-l îngrijea, care nu trebuia să se gândească la ce va mânca, la hainele care trebuie spălate, la faptul că va trebui totuşi să se întrerupă într-o zi din lucru pentru a da cu aspiratorul!

Când am notat că am stat toată ziua în casă la scris am început descrierea zilei numai de la 8 dimineața. Înainte

însă, mă trezisem la 6.30, îmi băusem ceaiul pentru stomac (îngrozitor de amara „iarbă a tâlharului”) şi apoi plecasem după lapte şi pâine. De când am venit de la Comana (aproape o lună şi jumătate) nu am mai văzut lapte, pentru că de fiecare dată am ajuns prea târziu, dispare de la prima oră. Într-adevăr, înainte de ora 7 m-am aşezat la o coadă de mai bine de o sută de persoane şi, deşi se dădeau numai 3 l de persoană (eu venisem cu şapte sticle, sperând să fac şi brânză), după mine abia dacă au mai rămas câteva zeci de sticle, deşi coada era mult mai lungă. În urma mea era o femeie nu foarte bătrână şi destul de bine îmbrăcată, care vorbea fără încetare, şi a fost nevoie de destul de mult timp ca să îmi dau seama că nu vorbea cu cineva, ci vorbea pur şi simplu. La început nu ascultasem, dar cuvântul „cenzură” mi-a rămas în auz şi am început să fiu atentă. Era un fel de discurs, cu repetiţii retorice, cu coborâri şi ridicări de voce oratorice, împotriva moldovenilor şi a faptului că au invadat ţara şi Sibiul, care, spre deosebire de Moldova, este civilizat, sau mai precis era, pe vremea tinereţii ei, dar acum, degeaba, a fost invadat de moldoveni care au distrus totul. Mult timp a crezut că cenzura era cea care îi oprea scrisorile, dar acum un om de încredere i-a spus că cenzura a fost desfiinţată, deci singura explicaţie rămâne aceea că ea, moldoveanca, îi opreşte şi îi distruge scrisorile către băiat. În sfârşit am înţeles, sau am crezut că înţeleg, că avea la Sibiu (ea însăşi fiind originară de acolo) un băiat căsătorit cu o moldoveancă pe care o ura. Şi asta e moldoveancă, a început ea brusc să strige arătând o femeie care trecea pe lângă noi, şi ea spune: „Au venit gazili, au vorbit femeili, s-au terminat găinili” ăştia, inculţii, semidocţii, moldovenii, invadatorii. Era evident nebună, dar nebunia ei, brodând pe motive reale (faptul că din cauza sărăciei moldovenii s-au răspândit peste tot şi – incredibil pentru blândeţea lor tradiţională – asigură cea mai mare rată a delincvenţei în

toată țara), făcea aşteptatul acela la coadă, cu emoția că nu vom reuşi „să apucăm” şi noi 3 sticle de lapte, şi mai trist, şi mai degradant. De altfel, lumea o asculta fără să comenteze, fără să râdă de delirul ei cu intonații comice, abia dacă imitația grotescă a vorbirii incorecte (celebră prin pronunția prezidențială) a reuşit să smulgă câteva jumătăți de zâmbet trist.

16 decembrie

În sfârşit am completat toate lacunele acestor caiete care trebuie să fie nu atât un jurnal (început în ziua în care am aflat despre interdicția de publicare), cât un loc în care să-mi pot descărca revoltele pentru a nu turna întreaga lor zgură în cărțile adevărate. Aceste caiete vor încerca deci să înlocuiască publicistica pe care o făceam până acum, înregistrând în acelaşi timp nuanțele şi amănuntele care cu timpul se pierd şi fără de care tabloul degradării noastre fizice, în primul rând, şi numai după aceea şi spirituale, din aceşti ani va apărea de necrezut mai târziu.

Minunate etimologii din Borges:

– *yoga*, aceeaşi rădăcină ca şi *yugum* latin, care înseamnă regulă, disciplină de viață şi din care provine *jug* (!);

– *clasic*, provenind din *classis*, care înseamnă navă bogată (ordine ca pe o navă).

17 decembrie

De dimineață de la 7 şi până la ora 1, când a venit Geta (şi ştiam că va veni), am lucrat ca Paul. („A lucra ca Paul” se numeşte în familia noastră a lucra într-un ritm absolut dement, fără a pierde nici o secundă între diversele operații, fără a te opri pentru a-ți trage respirația, ceva pe granița dintre neomenesc şi ridicol, pentru că transformarea omului

într-o maşină, oricât de perfectă, este şi inumană, şi comică în acelaşi timp. Se numeşte aşa de la Paul Engle, poetul american care conducea programul scriitorilor de la Iowa şi pe care, după ce îl cunoscusem la diverse party-uri, destins, glumeţ, ba chiar cu oarecare înclinaţii alcoolice – era, întotdeauna în clipa în care îi soseau musafirii, deja grizat –, l-am văzut o dată întâmplător la birou, în cursul dimineţii, prin uşa întredeschisă, stând pe un scaun mobil, ca de pian, bătând la maşină, vorbind la două telefoane şi căutând în trei fişiere în acelaşi timp şi cu o asemenea viteză, cu o asemenea excludere a timpilor morţi, încât nu numai că nu părea acelaşi om pe care-l ştiam din după-amiezile prieteneşti, ci pur şi simplu nu mai părea om deloc, ci un robot care îţi trezea o uşoară spaimă, în acelaşi timp cu o admiraţie puţin amuzată.) Deci toată dimineaţa „am lucrat ca Paul" pentru ca până la venirea Getei să termin poşta redacţiei pentru *Familia* şi scrisoarea, pachetul şi traducerea prospectelor de medicamente pentru mama, ca să le poată lua fetiţele care pleacă la Oradea. În timp ce stăteam de vorbă cu Geta (care, de altfel, se grăbea, dar de câte ori ne întâlnim nu mai reuşim să ne despărţim) a sosit Romi, care fusese la Geo să-l ducă, cu infinite prevenţii, din casă până la magazinul de lângă blocul lui, ca să-şi aleagă un fotoliu (avea nevoie de un fotoliu înalt în care să-şi poată sprijini coloana vertebrală). Romi era însoţit de un băiat de la magazin şi aducea un imens fotoliu albastru. Nu reuşiseră să convingă vânzătorii să le vândă un singur fotoliu şi bietul Geo cumpărase două, şi unul urma să-l ţinem la noi până la primăvară, când îl vom duce la Snagov. L-am instalat în camera mea şi mi-ar plăcea să am timp să stau în el.

Seara la Boeraşi, interesantă şi enervantă discuţie cu mama lui Ştefan, logodnicul Ancuţei, despre poporul român. Nu mai ştiu de la ce a pornit discuţia, poate de la afirmaţia

mea că statul la cozi îmi dă sentimentul solidarizării în suferință şi că există cozi foarte interesante (prin ceea ce se discută la ele). În orice caz, doctorița a spus cu un aer rezolut şi doct, asumându-şi cinismul afirmației, că nu trebuie să ne facem iluzii şi că de fapt copleşitoarea majoritate a oamenilor nu gândesc nimic şi nu au nimic de spus. Eu am contrazis-o, apoi s-a ajuns, fatal, la laşitatea poporului român (formulată de oameni care n-au făcut în viața lor un act de curaj) şi la faptul că nu te poți aştepta la altceva de la un popor de bădărani şi semidocți care, în urmă cu mai puțin de o jumătate de secol, era desculț şi analfabet. Apoi a povestit cum mama ei, evreică polonează, a venit în România în 1940 şi a trăit la un conac unde toți țăranii erau desculți şi analfabeți. Mama ei era, de altfel, revoltată, în anii de după război, că toți aceşti dezmoşteniți nu sprijineau comuniştii şi nu aveau nici un fel de conştiință politică. Dar e normal să fie aşa, nu au nici acum, şi nu au nici conştiință națională, nici nu sunt un popor, sunt o adunătură născută din amestecul popoarelor de la această răscruce de puteri şi de civilizații. De altfel, nu munceşte nimeni, de asta e rău, iar asta nu se va schimba nici dacă s-ar schimba sistemul etc. etc. Totul spus cu o superioritate şi cu o ură față de acest popor pe pământul căruia locuiau şi în mijlocul căruia, ba chiar din munca căruia trăiau în ultimă instanță (la un moment dat nu se sfiise să formuleze astfel: „Principalul este să nu ai de-a face cu clasa muncitoare"). Nu are importanță ce i-am răspuns eu şi nici faptul că, în cele din urmă, a trebuit să-şi recunoască înfrângerea în fața argumentelor mele infinit mai nuanțate, mai documentate şi mai umaniste, important e că există nenumărați asemenea ciocoi (cei care, de altfel, şi pleacă imediat ce găsesc un mediu mai propice material în altă parte) şi printre români. Important este faptul că a ajuns un loc comun şi ceva aproape de bonton să

dispreţuieşti şi să declari că dispreţuieşti poporul român, fie că îi aparţii, fie că nu (în cazul celor ca această doctoriţă, normal ar fi fost s-o întreb – şi aş fi făcut-o, probabil, dacă nu ar fi trebuit să menajez gazdele, emoţionate de relaţiile cu viitoarele rude – de ce a rămas mama ei într-o ţară pe care o dispreţuia şi nu s-a întors în cele superioare acesteia din care probabil fugise). Ştiu tot ce trebuie să-i imput poporului meu, ştiu tot ce nu e şi aş vrea să fie. Nu am nici iluziile paseiste ale lui Eminescu măcar, şi totuşi ştiu, cred, sunt convinsă că foarte puţini sunt cei ce ar avea dreptul să-i reproşeze ceva, şi aceia nu o fac, pentru că aceia au calitatea morală de a înţelege suferinţa. Toţi cei ce îl dispreţuiesc sunt inferiori prin tot ceea ce fac, prin toată distincţia şi morala lor, bădăranilor care în viziunea lor (la această oră, în mare măsură) formează poporul român. Dar, aşa cum istoria unui popor nu poate fi confundată cu 20-30 de ani de dictatură şi nici dictatorul cu poporul său, nici existenţa acestui popor nu poate fi confundată cu aspectul lui dintr-un moment istoric. Bădăranii care formează majoritatea locuitorilor acestei perioade de trecere sunt reprezentanţii unui popor (format din oameni ca Tudorel sau Costel de la Comana, muncitori calificaţi având liceul terminat şi vorbind şi îmbrăcându-se aproape sau exact ca orice intelectual mediu) ajuns pe o nouă treaptă de dezvoltare materială şi intelectuală. Nu obosesc să spun în sprijinul poporului meu: nici nemţii în timpul lui Hitler, nici ruşii în timpul lui Stalin nu i-au fost superiori, şi nu obosesc să recunosc – cu infinită umilinţă şi spirit autocritic – că dacă merită cineva dispreţuit nu este *poporul*, ci noi, intelighenţia, cei care înţelegem totul şi nu facem nimic. În acest sens, nici infinitele discuţii cu G.R. pe această temă, nici personaje asemănătoare acestei doctoriţe nu au reuşit să mă convingă şi să mă întristeze cum au făcut-o Niki,

Iorgulescu, Paler şi neterminata poveste a imposibilei noastre solidarităţi.

18 decembrie

Între 11 şi 1 am fost la Biserica Armenească, unde mă invitase Sergiu Selian, la un Te Deum în memoria victimelor cutremurului din Armenia.

N-am mai fost niciodată în Biserica Armenească şi nu mai ţineam minte bine cele văzute în Armenia. Arhitectonic, interiorul este mai bizantin decât pare din exterior, dar fără iconostas, cu o masă de altar urcată pe trei trepte şi străjuită de coloane albe, de aspect absolut catolic. Chiar şi gărduleţul aflat între naos şi trepte există, ca la catolici. De asemenea orga, e adevărat că folosită numai ca acompaniament al unui cor.

Când am intrat, predica episcopul, îmbrăcat în odăjdii aurii, dar având pe cap un fel de potcap cu ţugui, acoperit cu un văl negru care cădea într-o parte şi alta ca o jumătate de sac. Într-o mână avea o cârjă terminată încovrigat într-un semn de întrebare, iar în cealaltă o cruce cu rubine pe care o mişca energic în ritmul frazelor oratorice. Vorbea în armeană şi evident nu înţelegeam nimic, încât (deşi în asistenţă am văzut o femeie plângând) efectul coborârilor şi ridicărilor retorice de ton era mai curând amuzant. Asistenţa, nu foarte numeroasă, formată din vreo 200 de persoane, era compusă din exemplare ciudat de asemănătoare, mai ales la ochi, bărbaţii fiind reprezentaţi de două tipuri (Selian şi Ohanezian, multiplicaţi în nenumărate exemplare), iar femeile semănau toate cu cele din picturile paşoptiste.

Mi-ar fi fost greu să precizez despre ce vorbea episcopul, pentru că intonaţiile lui extrem de diverse şi de cunoscute din predicile preoţilor noştri mă făceau să bănuiesc o temă

moralizatoare, dar, cum ştiam că este vorba totuşi de tragicul cutremur cu zecile lui de mii de morţi, îmi era greu să imaginez legătura. Dar ca şi cum ar fi vrut să mă ajute, episcopul a rostit la un moment dat sentenţios, în română, „Nu aduce anul ce aduce ceasul" şi, ciudat, din secunda aceea, fiind în stare să imaginez pe această canava toate variaţiile posibile, nici intonaţiile, nici gesturile prelatului nu mi s-au mai părut retorice. Din păcate, în tot timpul predicii şi în tot timpul slujbei care a urmat, o echipă de cineaşti (din Armenia? din emigraţia armenească apuseană? ai bisericii armeneşti bucureştene?) au filmat fără încetare preoţii şi publicul, încât, departe de a se crea un moment de emoţie adevărată, nu s-a pierdut nici o clipă sentimentul de spectacol, ba mai mult, un spectacol care, cu cât se desfăşura mai bine, cu atât era mai puţin emoţie religioasă şi moment de reculegere. Totul s-a încheiat (după ce, la terminarea predicii, toată lumea şi-a aprins lumânările de la cele ale preoţilor, ca la Înviere) printr-o Ave Maria, cântată de sus din cor de un excelent tenor-bariton în limba armeană, din care înţelegeam numai cuvântul Maria şi melodia lui Schubert. Dar poanta finală a spectacolului nu a fost pentru mine aceasta, de natură artistică, ci o alta, oarecum caragialească: după ce asistasem aproape două ore la o ceremonie din care nu înţelegeam un cuvânt, printre figuri care pe stradă nu mi-ar fi atras probabil atenţia, dar care aşezate alături se dovedeau aparţinând unui popor, aproape unei rase, în lăcaşul cărora mă simţisem străină, în secunda încheierii, toată lumea a început să vorbească româneşte cu o exuberanţă şi autenticitate bucureştenească ce o depăşea cu siguranţă pe a mea, ca şi când totul fusese într-adevăr un spectacol, după care, odată terminat, actorii îşi reluau cu naturaleţe viaţa lor, uitându-şi personajele.

19 decembrie

Dimineața, pentru că luasem un fragment de somnifer ceva mai mare decât de obicei, nu am avut putere să mă scol când a sunat ceasul şi, din cauza acestei umilințe, toată ziua mi-a fost lipsită de bucurie, întâmplătoare. Nu prea îmi găsesc locul, timpul pare să se reducă la orele meselor, obsedante, chiar dacă amânate şi mobile, şi la ieşirile lui Romi pentru a da câte un telefon cu sau fără importanță, într-un fel de acceptare a misterului exasperant, care nu strică decât nervilor noştri.

20 decembrie

Zi risipită exclusiv pentru alții în ghinioane şi quiproquo-uri, într-un altruism care seamănă foarte bine cu prostia, dar este mult mai dăunător lui însuşi decât ea.

(Începând de aici şi până unde voi marca sfârşitul scriu retrospectiv. Este 19 ianuarie şi deci am încheiat aproape o lună de când nu am mai notat nimic, o lună inexistentă în planul scrisului şi formată din sărbători şi călătorii puse cap la cap.)

VIII

21–22 decembrie

Aşa cum plănuisem, am plecat două zile cu Nicu Veza în satul lui de lângă Mediaş, Blăjel, unde el urma să îşi viziteze numeroasa familie şi să îşi ia partea lui dintr-un porc

crescut în cooperare, iar noi, să ieşim puţin din claustrare într-un mediu neutru şi care să nu ne mai pună obişnuitele probleme pe care orice ieşire din casă le declanşează. Ideea lui Nicu de a ne lua în satul lui ne-a încântat, de altfel, şi pentru că ne oferea posibilitatea de a verifica în cadru ardelenesc tot ceea ce ştiam despre satul contemporan din Comana. Am plecat cu un tren de dimineaţă spre Sibiu, unde ne-au aşteptat la gară cu o maşină câţiva foşti colegi şi subalterni ai lui Nicu. De aici a început o amuzantă situaţie care avea să dureze pe parcursul călătoriei aproape până la sfârşitul ei şi să se încheie într-un fel impresionant. Nicu ne spusese încă din tren că el nu a zis nimănui cu cine va veni şi că deci ne va prezenta, pentru a simplifica lucrurile, dna şi dl ing. Rusan. Noi am acceptat, încântaţi de situaţia inedită şi care avea să ne scoată din tipicul discuţiilor obişnuite, dar nu fără a-l judeca în sinea noastră pentru adoptarea acestei soluţii neangajante. Întâlnirea cu colegii lui sibieni s-a desfăşurat deci pe scenariul stabilit de el, am făcut cunoştinţă spunându-ne numele din buletin, iar atunci când unul dintre ei a spus ceva despre o emisiune de radio ascultată m-am făcut că nu aud, neînţelegând prea bine dacă m-a recunoscut şi ceea ce spune este un omagiu, sau o formă de a-şi verifica bănuiala că eu sunt eu, sau pur şi simplu este vorba despre altceva cu care nu am nici o legătură. Când, după ce am plecat cu acea maşină spre Blăjel (şofer fiind fostul şofer al lui Nicu din Sibiu, pe care aveam impresia că-l cunosc şi care se purta cu noi ca şi când ne-ar fi cunoscut), n-am ştiut dacă ştie cine suntem sau pur şi simplu ne tratează ca prieteni ai fostului său director. Înainte de a pleca însă, Nicu avea de trecut pe la o adresă sibiană, încât am străbătut timp de vreo jumătate de oră oraşul care mi s-a părut foarte frumos, chiar şi aşa, cu noile construcţii (uşor adaptate aerului medieval). Era frig, şi zăpada îngheţată scârţâia sub paşi şi lucea în soare,

îmbrăcând străzile povârnite (transformate în derdeluşuri pe care copiii le urcau şi coborau pe patine şi sănii), dându-le o strălucire mai mult decât fizică, pe care probabil altfel nu o aveau. Această travestire favorabilă a peisajului ne-a însoţit şi în continuarea drumului şi a oferit celor două zile petrecute pe Târnave o haină sărbătorească, luminoasă şi cu sclipici. De altfel, nu cred că m-am exprimat bine. Sclipiciul este în general un accesoriu şi un nume al kitsch-ului, în timp ce peisajul de dealuri muzicale şi albe, cu vii şi livezi desenate din linii golaşe, subţiri, pe albul zăpezii avea, în pofida strălucirii, ascetism şi o simplitate care excludeau nu numai încărcarea, ci şi picturalul, totul apărând ca o subtilă şi severă operă grafică, luminoasă prin sugestiile nostalgice. O oră jumătate sau poate două de spaţiu mioritic ca un scrânciob lent (deal-vale, deal-vale), în timp ce soarele după-amiezii de iarnă scădea şi cobora după curbele senzuale ale pământului şi peisajul întreg se stingea devenind tot mai întunecat şi expresionist.

Când am ajuns la Blăjel era întuneric, deşi nu se făcuse încă ora 5, şi până seara târziu a urmat o suită de chipuri şi de încăperi izvorâte parcă din mişcarea unui caleidoscop: fraţi şi nepoţi de-ai lui Nicu pe care îi vizitam sau care ne vizitau. Am trecut astfel fără a reuşi să identificăm prea exact figurile şi gradele de rudenie prin vreo patru case, dintre care în prima am mâncat (extraordinar de bine, cu acel gust al mâncărurilor pe care îl ştiu din copilărie şi care nu există decât în Ardeal) şi în ultima am rămas să dormim. Erau, toate, case de oameni deosebit de înstăriţi, case noi sau transformate pentru a deveni moderne, cu baie şi cu telefon, cu ceramică şi faianţă, case de ţărani gospodari, care au devenit de fapt aproape orăşeni şi prin modul de viaţă, şi prin faptul că lucrează la oraş, fără a înceta să fie ţărani, adică să cultive pământul din jurul casei şi să facă totul singuri (de la sudură la tâmplărie şi de la instalaţii

electrice la instalații sanitare). Toți lucrează la Mediaş, unii la marele combinat de mezelărie şi produse de carne, alții la marea uzină de produse lactate. Până la Mediaş sunt mai puțin de zece kilometri şi autobuzele (mergând din oră în oră) fac mai puțin de cincisprezece minute. Şi, bineînțeles, toți fură: cei de la lactate aduc smântână, unt, brânzeturi fine; cei de la mezeluri aduc salamuri cu nume uitat, pateuri, carne crudă. Tehnica furtului este înfăşurarea în jurul mijlocului a mărfurilor care urmează să fie scoase din fabrică şi care, în felul acesta, reuşesc să treacă de ochiul şi mâinile (mituite cu acelaşi fel de produse) ale controlului de la ieşirea din schimb. Ca şi la Comana însă, a fura nu este o ruşine, ci o mândrie aproape şi o dovadă de ingeniozitate, în orice caz, nici unul dintre aceşti oameni care ne-au pus cu mândrie pe masă produse, care nu se mai găsesc în comerț de cel puțin zece ani, nu avea aerul delincvent sau jenat, ci, dimpotrivă, sigur de sine, de conduita şi de dreptatea sa. Şi vorbind cu ei era greu să mai încerci să aplici definițiile noțiunilor morale rigide într-un univers atât de viu şi de curgător. Cu toții ne-au povestit că întreaga producție a uzinelor lor se exportă în U.R.S.S. (!), şi încă (untul, de exemplu) în calupuri imense, neambalat şi fără marcarea provenienței, în aşa fel încât, la rândul lor, ruşii pot exporta în Apus, să zicem (acel Apus care, de un timp, refuză alimentele româneşti pentru a nu le lua de la gura românilor), sub etichete ruseşti. În aceste condiții ar fi nu numai imoral, ci de-a dreptul absurd să ceri oamenilor care produc aceste alimente (dar nu au nici o posibilitate legală de a şi le procura) să nu se atingă de ele. Şi iată cum, deodată, morala se răstoarnă. Furând, foştii țărani – cărora li s-a luat atât de demult pământul, încât au şi uitat că l-au avut –, actuali muncitori producători de bunuri în exclusivitate pentru export, abia dacă reuşesc să umanizeze şi să redreseze balanța dezechilibrată a moralei oficiale;

furând, ei fac un fel de dreptate sui generis. De aici şi lipsa ruşinii şi sentimentul de mândrie pentru ingeniozitatea metodelor şi pentru cantităţile furate. Haiducii n-au apărut din sentimente mult deosebite. Faptul că, odată porniţi pe acest făgaş, nu se mulţumesc cu puţinul şi nici măcar cu suficientul este o altă problemă, care decurge direct din aceasta şi din lipsa de măsură a sufletului omenesc.

Am aflat sau am dedus toate astea stând de vorbă cu nişte nepoţi de-ai lui Nicu (care aici este numit Băciucu, titulatură plină de respect şi care desemnează pe cel mai important membru al familiei, devenit domn), o familie fără copii, având o casă dotată cu toate aparatele necesare confortului (de la boilerul electric la radiocasetofonul japonez) şi cu toate podoabele kitsch (de la florile de plastic la cergile cu fir de aur). Lucrau amândoi la Mediaş, el la lactate, ea la fabrica de obiecte emailate (de care era plină casa). Aveau maşină, baie (cu bideu pe care îl folosesc, ne-au spus cu mândrie), vie, grădină de zarzavat, oi, porc şi era evident că vor continua să aibă din ce în ce mai multe lucruri, şi din ce în ce mai nenecesare. I-am întrebat dacă există în sat şi oameni săraci şi mi-au răspuns că numai cei care sunt atât de proşti încât, deşi au la îndemână toate posibilităţile de a se îmbogăţi, refuză sau nu sunt în stare s-o facă. Mi-am adus aminte că un alt blăjenițean (un om inteligent şi amuzant, cel ce urma să-i taie porcul lui Nicu şi care părea nu numai în stare să înţeleagă orice, dar şi priceput la orice, un adevărat ţăran deştept şi întreprinzător) ne spusese, cu puţin timp înainte, că, în fiecare dimineaţă când se trezeşte, se întreabă oare ce ar putea câştiga astăzi în afară de salariu. Cu această frază în gând am şi adormit, impresionată de puterea ei de a rezuma nu numai un cod de morală, ci şi un tratat de înţelepciune. Mă gândeam la deosebirea dintre noi, la faptul că probabil

niciodată în viață nu m-am gândit să câştig ceva. Nu cred că exagerez.

Într-adevăr, nu m-am gândit niciodată să câştig ceva material, bani sau premii, şi, chiar dacă mi s-a întâmplat să fiu jignită de faptul că le câştiga altcineva (premiile) sau un alt scriitor era plătit mai bine decât mine (am descoperit de curând o notiță din care reieşea că pentru *Proiecte de trecut* Bălăiță mi-a plătit numai 2.000 lei pe coală, când maximumul – pe care îl acorda, de altfel, fără probleme unor scriitori de mâna a zecea – era de 3.500), asta ținea de amorul-propriu mult mai mult (sau chiar exclusiv) decât de câştigul propriu-zis, dovadă că, atunci când s-a întâmplat să câştig (Premiul Herder, de exemplu), nu m-am bucurat cu adevărat şi, cu atât mai puțin, nu m-am bucurat de nici unul dintre premiile pe care le-am luat şi pentru care n-am făcut niciodată nimic (în afara scrisului) pentru a le lua. (Abia când am descoperit ce sfori se trag, ce sistem complicat de pârghii se pune în mişcare pentru obținerea Premiului Herder, câte eforturi a făcut Maria Banuş, de exemplu, pentru a-l obține, am început să mă mir cu adevărat de obținerea lui şi să o consider un fapt ieşit din comun şi într-o oarecare măsură un miracol). Văd că mă pierd în cuvinte, fără a explica prea bine şocul pe care mi l-a produs fraza eliptică a acelui țăran ardelean şi senzația – umilitoare întru câtva, dar nu lipsită de un fel de orgoliu masochist – că este exact opusul meu, al nostru, al celor care, dacă ne gândim în fiecare dimineață la ceva, este la cum să facem să pierdem pentru ca să nu fim socotiți solidari cu toată murdăria din jur.

Acum, când prevăd că vom ajunge să nu mai avem nici strictul necesar, nu reuşesc totuşi să simt altceva decât jignirea de a fi fost socotită, formal cel puțin, slabă artistic, din moment ce mă plăteau la minimum, şi nu revolta că astfel mi se dăduse numai jumătate din prețul legal al

manuscrisului: niciodată în capul meu nu a reuşit să se producă o legătură reală între noţiunea de scris şi cea de bani, niciodată n-am fost în stare să mă gândesc la un manuscris al meu ca la o valoare financiară. Ideal mi s-ar fi părut să mi se asigure ritmic o sumă din care să pot trăi normal (adică fără nimic în plus şi fără nimic în minus) pentru a nu fi nevoită să pierd timpul gândindu-mă la nevoile zilnice, singura mea obligaţie rămânând aceea de a scrie, dar fără a crea o condiţionare între suma rentei şi cantitatea paginilor scrise, pentru că, de fapt, în realitate nu putea să existe o legătură reală între ele: banii sunt pentru a trăi acum, scrisul pentru a trăi altă dată.

A doua zi, în timp ce porcul fusese tăiat şi se pregăteau produsele ardeleneşti, noi am pornit prin sat împreună cu Nicu şi Mihaela, urmând să-l vedem, să vedem locurile copilăriei lui Nicu şi să-i vizităm fraţii pe care nu am apucat să-i vedem aseară.

Era o zi extraordinar de luminoasă, cerul senin şi soarele strălucitor oglindindu-se, multiplicându-se în zăpada care făcea ca totul să apară curat, subliniat caligrafic, din celebrele noroaie ale câmpiei transilvane (de care se temea Nicu să nu ne împiedice să ajungem în sat, împotmolindu-ne) nerămânând decât făgaşe îngheţate, lucioase, pe care înaintam ca pe muchii de sticlă. Satul este format din trei străzi lungi, aproape paralele (Uliţa ai românească, Uliţa ai săsească şi Uliţa ai ungurească), cărora li s-a mai adăugat în ultimii ani una (Uliţa ai ţigănească) aşezată de-a curmezişul, pe capătul celorlalte, încât din avion satul trebuie să arate ca un T chirilic înscris între dealuri. Românii sunt cei mai numeroşi, urmaţi în ordine de unguri, saşi şi ţigani, dar – aşa cum arată acum – casele unora nu pot fi deosebite de ale altora, toate având un aer prosper şi orăşenesc. Dintre saşi au plecat unii, nu foarte mulţi totuşi, suficient însă ca în vacanţe şi în preajma sărbătorilor (ca

acum) să poată fi văzute maşini cu număr de R.F.G., nostalgicii întorşi la rudele rămase. Se pare că de când se ştiu cele trei naţionalităţi s-au înţeles foarte bine, făcându-şi chiar şi horele împreună în ultimul timp (pe vremuri erau totuşi separate), deşi nu există prea multe cazuri de familii mixte româno-maghiare şi nici unul de amestec cu saşii. Biserica luterană, înconjurată de cimitirul cu plăci de marmură cu nume nemţeşti şi caractere adesea gotice, este aşezată pe deal şi datează – simplă şi albă, nelipsită de eleganţă – de la începutul secolului trecut. Am încercat uşa şi, spre surprinderea noastră, s-a deschis; am intrat, găsind înăuntru un tânăr brunet cu înfăţişare şi vorbă de român, care s-a dovedit a fi paracliserul sas. Interiorul gol, degajând acea senzaţie de pustietate care m-a izbit în toate bisericile protestante, era de asemenea alb, având ca unică podoabă câteva cifre negre mari, înscrise pe un fel de edificiu în dreapta mesei altarului: numele psalmilor ce urmau să fie (sau fuseseră) cântaţi. În faţa altarului, un brad împodobit destul de sumar data atmosfera şi îi dădea un plăcut aer de aşteptare a sărbătoririi. Mihaela l-a întrebat pe paracliser dacă putem vizita şi orga, şi el a urcat împreună cu noi două la balcon, în timp ce băieţii au rămas jos. A urmat o scenă pe care întâmplarea a făcut-o de-a dreptul impresionantă. Mihaela s-a aşezat (în glumă mi s-a părut mie) în faţa claviaturii, în timp ce eu treceam cu paracliserul în spatele orgii pentru ca să-mi explice cum funcţionează. Funcţiona mecanic, prin apăsarea unei pedale de lemn care pompa aerul în interiorul tubului. În clipa în care tânărul şi-a pus bocancul pe scândura groasă, roasă de ghetele altor generaţii, bolţile s-au umplut de melodia *O, brad frumos*, amplă, închegându-se miraculos în aer ca şi cum totul s-ar fi declanşat prin acea simplă apăsare. Adevărul e că, printr-o întâmplătoare, dar perfectă sincronizare, în momentul în care el a apăsat pe pedală, Mihaela a început să cânte, dar,

aşa cum noi eram emoţionaţi pentru că nu ştiam că ea cântă (sau măcar că ştie să cânte), ea era emoţionată pentru că nu ştia că noi am apăsat pedala, deci nu se aştepta să se producă nici un sunet. Totul a fost ca o mică şi agreabilă minune pe care cei rămaşi sub brad au primit-o încântaţi, acompaniind-o cu puţinele versuri pe care le ştiau ale cântecului.

În continuare ne-am îndreptat spre o clădire destul de impunătoare, aflată tot pe un mic deal, care făcea cu cel al bisericii luterane un unghi pe ale cărei laturi obtuze se dădeau pe derdeluş copii îngrămădiţi pe sănii şi pe saci de plastic; era vechiul castel locuit de groful său până la 1918 şi transformat de atunci în şcoală. Nicu ne-a arătat mai întâi geamurile clasei lui, apoi, la insistenţele mele, am intrat, într-un noroc, să vedem dacă putem vizita şi sala şi băncile. (Fiind vacanţă, s-ar fi putut întâmpla ca totul să fie închis.) Uşa era deschisă şi, în timp ce urcam nişte scări de modă veche, dintr-o încăpere a ieşit o femeie destul de tânără, pe care am întrebat-o dacă putem vizita clasa de la etaj, Nicu spunând cine este şi începând să facă prezentările. Eu n-am mai ajuns însă să-mi spun numele pentru că, la auzul numelui lui Romi, profesoara a explodat în ţipete de uimire şi bucurie şi ne-a introdus în camera alăturată, care s-a dovedit a fi cancelarie, plină de alte 6-7 profesoare. Printre exclamaţii, încântări legate de surpriza pe care profesoara o anunţa s-au scurs câteva minute, pentru mine de adevărat suspans, pentru că din nimic nu reieşea că profesoara care anunţa acum numele şi cărţile lui Romi (citite, se pare, de toţi şi despre care vorbiseră în colectiv) ştia şi cine este soţia lui Romi, iar eu nu reuşeam să mă hotărăsc dacă să mărturisesc sau nu din proprie iniţiativă cine sunt, pentru că nu ştiam în ce măsură această mărturisire nu l-ar deranja pe Nicu. Din fericire n-a fost nevoie de hotărârea mea, profesoara (de franceză) nu

făcea decât să mărească suspansul şi să-şi amplifice spectacolul amânându-mi numele. În cele din urmă l-a trâmbiţat *glamouros* ca într-un spectacol hollywoodian. L-am privit pe Nicu, care părea încântat de toată scena. Ba chiar avea aerul că el o pusese la cale. Atunci n-am avut însă timp să mă mir, pentru că emoţia profesorilor m-a emoţionat şi m-a plasat în centrul agitaţiei generale. Am stat mai bine de o oră de vorbă cu profesorii acelei şcoli săteşti, bucuroşi şi unii, şi alţii de a ne descoperi reciproc – navetişti cu toţii, locuitori la Mediaş, făcând deci o foarte scurtă navetă, surprinzător de la curent şi de preocupaţi de noutăţile culturale, simţind că participăm la un dialog real şi egal, la o adevărată comunicare. Am plecat despărţindu-ne cu efuziune aproape romantică (în timp ce coboram, lunecând, dealul transformat în derdeluş, de la fereastra fostului castel profesorii ne făceau semne tinereşti, iar votca pe care o băusem în cancelarie – votcă rusească, descoperită miraculos în magazinul sătesc al acestui sat care are propriile sale băuturi! – ne dădea o căldură şi mai plăcută în gerul de afară) şi ne-am continuat drumul prin satul foarte frumos, fericiţi că ne hotărâserăm să facem acest drum cam extravagant (câte şase ore în tren în două zile consecutive pentru a sta mai puţin de 24 de ore într-un loc în care nu aveam de fapt nimic de făcut). Toată euforia ne-a trecut însă după întâlnirea cu preotul ortodox. Am vizitat întâi biserica, somptuoasă, o adevărată catedrală, construită în ultimii ani şi cu pictura terminată de curând în acel stil bizantin înflorit care este al pictorilor bisericeşti de după război şi care, păstrând dogmele, le adaugă culoarea populară (a icoanelor pe sticlă şi chiar a ţesăturilor), realizând o armonie puţin încărcată pe alocuri, frizând kitsch-ul, dar nelipsită de vitalitate şi farmec. Când tocmai ieşeam, alerga spre noi un tânăr frumos (deşi puţin prea bine hrănit), în blugi, *col roulé* şi căciulă şmecherească de nutrie, dar nu îmbrăcămintea, ci

expresia şi strălucirea materială a înfăţişării este cea care îi infirma menirea şi profesiunea. Am schimbat câteva cuvinte fără importanţă, dar suficiente pentru a ne da seama că era infinit mai puţin spiritualizat decât profesorii de care ne despărţiserăm, şi am plecat mai departe cu lumina stinsă în suflet, în timp ce Mihaela îmi povestea că auzise cum avea mai multe amante în sat, ceea ce o făcuse pe soţia lui să se îmbolnăvească psihic şi să fie internată în spitalul de boli nervoase.

În continuare, am făcut două vizite protocolare la alţi doi fraţi de-ai lui Nicu, mai precis o soră şi un frate. La prima ne-am dus cu o reală curiozitate, trezită încă din ajun de cunoştinţa cu fiul ei, un tânăr, deosebit de frumos şi prezentabil, despre care gazdele noastre de noapte ne povestiseră că, nereuşind să intre la facultate (voise să se facă medic veterinar), s-a făcut crescător de animale (trecându-şi deci pasiunea de pe planul teoretic pe cel practic), având în prezent câţiva cai, vreo zece vaci, câteva sute de oi. Povestea (interesantă în sine prin hotărârea unui tânăr intelectual de a-şi schimba viaţa, orientându-se spre latura concretă a activităţii umane) devenea de-a dreptul incitantă când o fixai peste figura protagonistului, un adevărat june prim, cu trăsături expresive şi inteligente, cu ceva de actor american distribuit în rolul de cowboy. De altfel, tocmai aspectul american al poveştii era fascinant, puterea acestui tânăr de a se apuca să trăiască şi să câştige (se pare că mult) după legile altei societăţi, făcând abstracţie de toate prejudecăţile locului şi timpului, printre care şi aceea că numai terminând o facultate poţi deveni cineva, şi devenindu-şi propriul patron prin asumarea pe cont propriu a destinului şi a luptei pentru a învinge (prin eludare) legile şi automatismele sistemului economic al celorlalţi.

O casă mare, cu etaj, două grajduri cu vreo zece vaci şi mai mulţi viţei (al căror lapte este dus zilnic şi vândut la

Mediaş, unde, deşi este un mare combinat de lapte, nu se găseşte lapte); un alt grajd cu trei cai (pe care îi foloseşte la câmp, la transport şi îi închiriază scump nenumăraților amatori care au nevoie de ei la transportul fânului, de exemplu); trei cotețe cu vreo 6 porci de diverse rase, vârste, sexe şi mărimi; o împrejmuire a oilor (un fel de stână de iarnă) cu câteva zeci de oi cu berbeci de prăsilă de rase selecționate cu grijă; şi un imens, absolut impresionant depozit de fân, o şură înaltă cât un teatru (impresia de teatru elisabetan era întărită de etajele de scândură şi de scările de lemn sprijinite, deosebit de estetic, de şirele ingenios clădite) în care era adăpostită adevărata avere, hrana de calitate a animalelor pentru întreaga iarnă. Îl cunoşteam şi pe tatăl tânărului fermier, un adevărat țăran, îmbătrânit de munca grea, dar încă vânjos, construit parcă numai din vene şi riduri, aspru şi puternic, şi pe mama (sora lui Nicu), impunătoare, fără a fi prea înaltă, voinică fără a fi grasă, cea care vinde zilnic laptele, cărându-l cu bidoanele la Mediaş, şi mă gândesc că este prima familie de țărani adevărați pe care o cunosc după bunicii mei de la Timişoara. Faptul că în România anului 1988 mai există astfel de familii, având asigurată şi continuitatea pentru viitoarea generație (de altfel, frumosul tânăr are o soție la fel de frumoasă, pe care o găsim într-o odaie absolut modernă, îmbrăcată în blugi şi alăptându-şi fiul de câteva luni), este o surpriză şi dovada unei forțe mai importante decât o socotisem, din moment ce, la patruzeci de ani de la colectivizare, şi în pofida tuturor măsurilor şi reglementărilor menite să-i descurajeze şi să-i înfrângă, continuau să existe şi să învingă. Adaptându-se la toate cuceririle tehnicii şi capcanele directivelor, nerenunțând la nimic din ceea ce forma esența condiției lor milenare, dar ferind-o de anchilozare, făcând-o elastică, plastică, în stare să-şi perpetueze adevărul prin travestiurile nenumăratelor

minciuni, ei continuau evoluția şi îşi treceau morala prin filtrele numeroaselor infracțiuni, continuându-şi evoluția capitalistă (stadiu la care ar fi trebuit să ajungă pe față, dacă n-ar fi existat siluirile istoriei postbelice) în inima sistemului socialist, dezorganizat şi uşor de mimat, purtat numai ca o îmbrăcăminte de protecție (oficial, aceşti tineri întreprinzători şi intelectuali sunt țărani cooperatori). Printre atâția tineri descurajați şi indiferenți, preocupați eventual de fuga în Occident, tânărul crescător de animale (are o adevărată bibliotecă zootehnică, studiind perfecțiunea îngrijirii exemplarelor animale şi chiar a raselor, pentru obținerea profitului maxim) m-a entuziasmat prin vitalitatea şi hotărârea sa plină de îndrăzneală şi de originalitate.

În continuare, ne-am dus la fratele lui Nicu, mai mic, cel care ne însoțise de altfel în tot drumul prin sat, unde, spre surprinderea noastră, au apărut, anunțați telefonic de prezența noastră, doctorița din sat (o tânără frumoasă, aflată în stagiu, căsătorită cu contabilul gospodăriei colective), inginerul agronom, un bărbat de vreo 45 de ani, cu purtări familiare, înclinații bahice şi o casă (aflată alături de cea în care ne găseam şi beam țuică) mare cât un palat, cu etaj şi cel puțin 10-12 camere.

Din toată discuția, de altfel foarte plăcută, a reieşit că toată lumea ştia că vom sosi şi eram aşteptați cu nerăbdare şi curiozitate, încercarea lui Nicu de a ne prezenta ca nescriitori nefiind deci un fel de a se dezice de noi, ci unul de a se scuza pentru faptul că ne exploatează, fără să vrea, celebritatea. Ca într-o comparație didactică cu tânărul fermier, cei doi copii ai acestui frate mai mic (aflați amândoi, ca şi vărul lor, în apropierea vârstei de douăzeci de ani) erau, dimpotrivă, slabi fizic, instabili psihic şi deosebit de bovarici, tinzând (fără a fi reuşit nici ei la facultate) spre profesiuni umaniste (băiatul mi-a arătat un caiet întreg cu versuri şi fraze de-ale mele copiate din diferite cărți),

dezrădăcinați din mediul țărănesc şi nemaisimțindu-se bine în el. (Fata, de o constituție deosebit de astenică, aproape bolnavă psihic, fuma fără încetare, iar băiatul era foarte bolnav în urma unor intervenții chirurgicale făcute greşit, care lăsaseră aderențe etc.) Pentru ca totul să fie şi mai trist şi mai lipsit de sens, timp de mai bine de o jumătate de oră, mama şi bunica familiei ne-au arătat câteva sute (nu exagerez) de obiecte lucrate de mână cu o migală pusă cu entuziasm, aproape cu fanatism, în slujba unei frumuseți de un gust destul de îndoielnic, rodul unor întregi vieți de muncă desfăşurată cu habotnicie, şi o pasiune aproape furioasă pentru crearea unor fețe de masă, cuverturi de pat, covoare de pereți, ii, cămăşi de noapte, brâuri, care nu vor folosi evident nimănui, pentru că moştenitorii lor au citit prea mult pentru a putea folosi broderii cu fir de nailon şi pături cu fir de aur, dar îşi iubesc şi respectă prea mult mama pentru a înstrăina vreodată miile ei de ore de trudă.

Trecând pe lângă Sfatul Popular, am văzut aşteptând pe scări un personaj care părea coborât dintr-o scenă de operă, mustață răsucită, barbă aproape până la brâu, plete lungi inelate pe umeri, pălărie imensă, un bărbat de vreo 30-40 de ani de o absolut neobişnuită frumusețe şi înfățişare. Am aflat că este unul dintre țiganii (locuitori ai uliței țigăneşti) stabiliți în urmă cu nu foarte mulți ani în Blăjel şi muncind la gospodăria colectivă (spre deosebire de românii care lucrează în fabricile de la Mediaş). Straniu este nu numai faptul că – deşi aşezați în case pe care şi le-au construit sau cumpărat – şi-au păstrat înfățişarea şi portul de pe vremea nomazilor şi a şatrelor (în continuare am văzut pe drum şi țigănci cu fuste imense şi salbe prinse la gât şi în păr), ci şi că pe ei se bazează agricultura socialistă (aici, ca şi la Comana, ca şi la Mogoşeşti, unde inginerul ne mărturisea că ferma pomicolă ar da faliment dacă n-ar fi şatrele de țigani pe care le angajează prin câte un bulibaşă pe vremea

culesului). Ţiganii au devenit deci ţărani, ţăranii muncitori, muncitorii activişti, activiştii scriitori, scriitorii spectatori ai unei lumi căreia îi lipsesc foarte multe, dar nu şi vitalitatea, plasticitatea şi puterea de adaptare.

În drum spre casa unde urma să mâncăm (şi unde se tăiase şi porcul) am mai fost traşi în vreo două case, ca să bem o ţuică (acelaşi obicei ţărănesc de pretutindeni, omniprezent şi la Comana, obicei nu numai românesc, pentru că l-am verificat şi în Slovacia, şi l-am descoperit şi într-un *Paris Match* la ţăranii din Vosgi, care, tratându-şi oaspeţii, nu aveau pe masă decât pahare), încât, când am ajuns la masă, băuserăm, cred, vreo zece pahare de ţuică foarte tare, fără să mâncăm nimic. Din fericire frigul de afară prin care treceam, între o casă şi alta, între un pahar şi altul, ne împiedica să ne ameţim şi, ajunşi la masă (peste cel mult o oră trebuia să şi plecăm, pentru a putea să mai prindem trenul), eram veseli şi suficient de anesteziaţi pentru a fi în stare să mâncăm, deşi ne aşteptau cel puţin zece persoane aşezate ca la un spectacol în jurul mesei puse numai pentru noi patru. A sosit de la Mediaş şi un inginer ungur (vorbind foarte bine româneşte şi ştiind poeziile mele din *Amfiteatru*), şef la uzina stăpânului casei, nepotul lui Nicu, şi venit anume să ne cunoască, de unde a reieşit definitiv, şi cel puţin comic, că toată lumea ştia cine suntem, numai noi credeam că suntem dl şi dna ing. Rusan, şi că toată ideea travestiului fusese o complicaţie specifică lui Nicu, ca să ne facă pe noi să ne simţim mai în vacanţă, mai nehăituiţi de admiratori (probabil le spusese şi lor să nu arate că ştiu cine suntem, consemn care nu a reuşit să reziste până la sfârşit).

Seara eram din nou în Bucureşti, după ce Nicu a mai trecut într-un timp record pe la spitalul din Mediaş să vorbească cu un medic pentru un nepot bolnav (situaţia lui de Băciuc nu îi aduce numai onorurile la care am asistat noi

în Blăjel, ci şi obligaţia de a se ocupa de toate problemele extrablăjeneşti ale tuturor membrilor numeroasei familii al cărei şef este). Au fost două zile pline în care am verificat (ceea ce doream de mult să facem) dacă tot ce ştiam despre satul românesc din Comana este valabil pentru aria întregii ţări. Răspunsul este da, cu precizarea că în Ardeal sistemului de aranjamente şi delincvenţe compensatoare a marii delincvenţe statale i se adaugă spiritul gospodăresc ce adună şi transformă totul în adevărate averi reprezentând „nivelul de viaţă al ţăranului român". La drept vorbind, nici o avere din lume nu s-a făcut absolut cinstit şi, indiferent de procedeele prin care s-au construit vilele şi s-au cumpărat maşinile care împânzesc ţara, copiii celor ce le au vor fi crescut altfel decât cei desculţi din casele acoperite cu paie ale generaţiilor nu cu mult anterioare. Ceea ce dă însă culorile nebuniei acestei realităţi (şi deosebeşte acumularea acestor averi de tip, să-i zicem, haiducesc de cea propriu-zis capitalistă) este înaltul grad de nesiguranţă care pluteşte peste această lume, depinzând de voinţa lipsită de rigori deductibile logic a unui singur om şi obligată să se readapteze la nesfârşit. Se consumă astfel o imensă parte din energia care ar putea fi folosită pentru a merge înainte, în veşnica repliere în vederea eludării decretelor, dispoziţiilor etc. menite să-i împiedice să continue să prospere. În Transilvania, consumul pare să aibă o mai mică intensitate decât în preajma Bucureştilor, unde este punctul cel mai de sus al acestei maladii psihice a societăţii româneşti (căreia legenda Meşterului Manole îi demască rădăcinile ancestrale), dând întreaga măsură a nesiguranţei programatice (şi programate) căreia îi sunt supuse cu sadism sufletul nostru colectiv şi elanul nostru constructiv (de averi sau de opere).

24 decembrie

Ajunul Crăciunului, de la care aşteptînt întotdeauna mai mult decât poate el da, toată emoția pe care o țin minte din copilărie şi pe care nu mai e în stare (sau nu mai sunt în stare) să mi-o ofere acum. Pentru că ştim că în 27 plecăm la munte, iar în seara asta suntem la Boeraşi, nu am făcut sarmale şi nici cine ştie ce pregătiri de sărbători. Totuşi, am cumpărat două crengi de brad de la florărie şi le-am legat între ele închipuind un brăduleț pe care l-am pus în vază şi l-am împodobit. Frumusețea lui făcea parcă şi mai pustie casa: Crăciunul este singurul prilej din an în care am nostalgia familiei, în care mi-aş dori să am copii, şi frați mulți, şi unchi şi mătuşi apropiați, şi nepoți care să creadă în Moş Crăciun. Pentru că Tia ne spusese că fetele Floricăi Ichim vor să vină să ne colinde cu colegii lor, pentru că stabiliserăm chiar şi ora la care urmau să vină, am stat toată după-amiaza şi i-am aşteptat, în cele din urmă dând telefon şi reieşind că renunțaseră la idee fără a ne mai anunța. În mod ciudat, n-am căutat nici o explicație mai complicată decât nebunia generală a lumii şi-a adolescenților în special (pe care, culmea, îi invitaserăm doar ca să nu se supere că răspundem cu indiferență unei atât de sufletiste oferte). Mult mai târziu, după ce Tia avea să-mi povestească ultimele ei aventuri, aveam să înțeleg că brusc copiilor, sau mai precis părinților lor, li se făcuse frică să vină să ne colinde, uimitor nefiind, la urma urmei, acest atât de comun sentiment, cât mai degrabă lipsa noastră de bănuială în acest sens.

În cursul zilei primiserăm o scrisoare de la Banca Română de Comerț Exterior, prin care eram anunțați că am primit 100$, fără să ni se spună de la cine, ceea ce însemna că mi se făcuse cadou o nouă temă de nelinişti şi probleme. Nu ştiam ce să credem şi nu aveam nici cea mai mică idee de la cine ar fi putut fi banii, aşa că ne-am hotărât să-i arătăm lui G.R. adresa şi să-i cerem sfatul. I-am arătat-o,

iar el a promis să se intereseze. Avea să se țină de cuvânt şi să ne spună că e vorba de o sumă trimisă de Sami Damian, destinată cumpărăturilor de la Comturist. Săracul Sami s-a gândit probabil că nu avem ce mânca şi ne-a trimis din salariul lui, nu cred că foarte mare. Deşi impresionantă, ideea lui nu m-a prea încântat. Din fericire puteam să ne prezentăm până în 10 ianuarie, aşa că am amânat pur şi simplu gândurile şi hotărârile cu două săptămâni. Cu adevărat exasperant este faptul că nu este zi în care să nu apară o nouă problemă, care să ne ceară noi decizii şi noi tulburări.

Seara ne-am dus, aşa cum promiseserăm, la Boeraşi, fără prea mare antren şi chiar cu sentimentul nemărturisit al profanării sărbătorii printre oameni pentru care tradiția este doar prilejul unor mâncăruri tradiționale. Obişnuita adunare, obişnuitele glume. Dintre invitați, Vali Seciu întârzia pentru că avea spectacol, şi în lipsa ei G. (îmbrăcat, ca niciodată, neglijent şi „de lucru" pentru a sublinia caracterul nefestiv al serii) trăgea de timp, amâna începerea mesei, făcea să crească tensiunea nervoasă a adunării, în timp ce mâncărurile Danielei se răceau şi-şi pierdeau gustul aşteptând aprobarea de a fi aduse la masă. Când în sfârşit am început să mâncăm, eram cu toții prea nervoşi ca să ne putem bucura de gustul bucatelor. Fără acest preludiu tensionat poate că scena şi cearta care au urmat nu ar fi avut loc sau ar fi fost mai puțin înverşunate.

Pe la ora 12 s-a auzit soneria şi Fane s-a dus să deschidă ca şi cum ar fi fost firesc să vină cineva la acea oră, ceea ce demonstrează că el invitase grupul de colindători care a intrat, deşi, văzând cum au evoluat lucrurile, nu a mai avut curajul să mărturisească. Grupul de colindători era acelaşi care cu câțiva ani înainte fusese şi la noi (având ca animatori perechea de muzicieni, nepoți ai părintelui

Balaur), ceea ce, chiar din prima clipă, şi înainte de a se bănui ce va urma, ne-a făcut să ne simţim foarte prost (noi, pentru că ne aflăm într-un context surprinzător, în cadrul unei relaţii care nu era de egalitate şi nici echitabilă; ei, pentru că veniseră să cânte pe bani, în timp ce la noi, unde nu se punea o asemenea problemă, nu mai veniseră, deşi ne promiseseră în toamnă că ne vor căuta înainte de sărbători ca să facem un plan). Au format un cerc în primul salonaş, având fiecare partiturile în mâini, şi au început să cânte colinde străvechi, vechi cântece bizantine şi prelucrări moderne de muzică religioasă veche. Erau vreo 12-13 tineri între 20 şi 25 de ani, frumoşi şi mai ales înfrumuseţaţi de pasiunea care îi unea şi care au cântat aproape o jumătate de oră un adevărat concert. În prima lui parte, G.R. a ascultat mai întâi curios, apoi din ce în ce mai plictisit, iar în a doua jumătate a început chiar să mormăie şi să bolborosească proteste de genul „ne prinde dimineaţa”, „nu se mai termină” etc., abia ţinut în frâu de Valeria, lângă care era aşezat. Peste vociferările lui de beţiv, cântecele tinerilor se înălţau aproape înspăimântate, fără a avea totuşi puterea sau inteligenţa să se oprească. Toţi aşteptam cu sufletul la gură izbucnirea scandalului, când, la sfârşitul unui cântec, am aplaudat cu toţii prelung întrerupând concertul şi salvând în ceasul al doisprezecelea situaţia. După ce Fane a plătit şi grupul a plecat, cu toţii – în orice caz Romi şi cu mine – eram epuizaţi de emoţii şi de tensiunea ruşinii. Mult timp nu am mai scos nici un cuvânt. Nici alţii nu prea aveau chef de vorbă. A vorbit el singur (dovedind că nu era de fapt atât de beat, sau chiar deloc, pe cât voise să pară în timpul colindelor) şi în cele din urmă n-a mai suportat tensiunea pe care, evident, o simţise din prima clipă, chiar dacă avea aerul că o ignoră, şi a început să-i critice pe colindători. Era bineînţeles un fel de a se justifica şi de a face să explodeze tensiunea, pe care era destul de sensibil ca să o simtă şi

destul de slab ca să nu o poată suporta. La început m-am gândit să nu-i răspund, să mă port şi eu ca ceilalţi şi, în fond, tocmai pentru că el ştia că nu sunt ca ceilalţi, să îl pedepsesc mai tare neintrând în dialog, interzicând prin tăcere dialogul. Din păcate n-am putut, pentru că, atunci când a început să peroreze pe tema lipsei de bun-simţ a unor tineri care au năvălit la miezul nopţii în casa unor oameni, neinvitaţi (nu-i aşa? Şi Fane a confirmat), numai pentru că ştiu că sunt bogaţi, pentru a-i obliga să plătească, atunci n-am mai reuşit să mă stăpânesc şi a început o ceartă (cred că mai dură ca oricând) în care i-am spus, fără reticenţă, tot ce cred despre felul în care s-a purtat, despre felul în care a jignit acel grup de tineri intelectuali care, în pasiunea pe care o puneau în acel grup muzical, în studierea vechilor partituri bizantine, se salvau de deprimare şi blazare, de uscăciune sufletească şi ură, de oboseala navetei degradante (nepoţii părintelui Balaur sunt profesori de muzică şi fac amândoi naveta în două direcţii diferite, întâlnindu-se doar seara în Bucureşti). De fapt, făcuse tot ce făcuse din frică: în timp ce asculta, şi-i plăcea, i-a venit ideea că vreunul dintre tineri l-ar putea recunoaşte şi spune că a ascultat cântece religioase, deci a început să joace rolul plictisitului şi chiar beatului, pentru a fi la adăpost de orice eventuală relatare care, dacă ar fi existat, ar fi trebuit să înregistreze şi faptul că lui nu i-a plăcut. Cu greu s-ar putea imagina ceva mai lipsit de ruşine ca spirit de conservare. Discuţia a durat mai mult de o oră şi am fost cu atât mai inflexibilă cu cât nici unul dintre ceilalţi comeseni nu a intervenit în vreun fel. (Nu e nevoie să fac eforturi prea mari pentru a înţelege lipsa de solidaritate în mare, dacă ea apare atât de evidentă şi în mic.) Paradoxul (psihologic) a făcut ca tocmai inflexibilitatea mea să învingă în cele din urmă. Partea de „suflet slav” a acestui personaj complex (care, de altfel, are legătură cu slăbiciunea de a nu fi în

stare să rupem relațiile cu el, să-i refuzăm invitațiile, nemaiîntâlnind deci nici cercul de colegi de care suntem legați prin aceste invitații) a făcut în cele din urmă să aibă remuşcări şi să-şi ceară, aproape, scuze pentru felul în care s-a purtat, încât în cele din urmă, în oboseala generală, totul s-a terminat cu o împăcare pe care cu toții o socoteau o victorie a mea, numai eu o socoteam încă un prilej pierdut de a fi plecat trântind uşa şi de a înceta astfel o relație prea complicată pentru a nu mă obosi şi prea puțin limpede pentru a nu mă murdări, chiar dacă numai în propriii mei ochi.

Dimineața ne-am plimbat prin Cişmigiu cu D. Micu, vorbind prietenește, reconfortantă senzație de prietenie şi de deschidere, de egalitate în onestitate.

După-masa, vizită la Geo – să vedem cum se simte şi să-i ducem nişte mâncăruri de Crăciun –, unde îl găsim pe profesorul Cileagă, cel ce venise într-un an cu întreaga clasă de la Cernavodă să-l felicite de ziua lui pe Geo. Este venit, ca toți profesorii de română din țară, la o reciclare la Bucureşti, fixată chiar în zilele de Crăciun. Stăm de vorbă emoționați, el, pentru că mă descoperea neschimbată (auzise zvonuri groaznice), eu, pentru că mă emoționează emoția lui.

În continuare am fost la fam. D. Ivănescu, unde eram invitați la cină. Locuiesc într-un apartament în Piața Palatului, în fața intrării sălii, un apartament ciudat şi fermecător, deşi mic, având scară interioară şi baia şi dormitorul la alt nivel decât bucătăria şi livingul. Oameni ciudați (el, mai ales, întotdeauna mi s-a părut cel puțin straniu), pe care i-am descoperit şi mai interesanți decât îi bănuiam. Colecționari pasionați, având în acel modest apartament câțiva Pallady, Petraşcu, Ciucurencu. De asemenea, colecționari de cărți vechi, mai ales enciclopedii ruseşti din secolul trecut. Oameni trăind într-o lume a lor,

abia tangentă la lumea din jur. Seară plăcută, altfel decât altele. Senzația că poate nu trăim bine aşa cum trăim înşurubați în prezent.

26 decembrie

Zi de pregătire a bagajelor pentru plecarea la munte şi în Ardeal. Seara, fără nici un chef, vizită simandicoasă la familia viitorului soț al Ancuței. O casă imensă, înaltă, întunecoasă ca o grotă (pentru că e luminată numai de veioze urmărind să creeze atmosferă), decorată pretențios şi numai cu obiecte de artă japoneze, de la statuete de ceramică şi metal la picturi pe mătase şi pe hârtie, de la covoare la lampioane, de la porțelanuri la săbii şi scuturi. Câteva zeci de invitați (în marea lor majoritate doctori) se mişcau printre aceste obiecte reprezentând în general monştri oribili şi se extaziau estetic, în timp ce gazdele transformate în ghizi explicau vechimea şi proveniența. Ne simțeam absolut străini în acel mediu format din câteva zeci de intelectuali care, în mod evident, nu ne citiseră şi pentru care povestea interzicerii mele era un simplu fapt divers, o bârfă (nu mai interesantă decât un adulter sau un accident de maşină al unei vedete), în orice caz o întâmplare de care nu se simțeau atinşi în nici un fel şi care nu le trezea nici un fel de simpatie. Descoperim astfel – pentru a câta oară? – diferența dintre intelectualitate şi inteligența. La un moment dat, unul dintre invitați mă abordează şi mă întreabă pur şi simplu ce mi-a venit. O clipă sunt incapabilă să-i înțeleg întrebarea. Uluirea mea nu-l descurajează. Reia: de ce am scris poezia cu motanul? Nu m-am gândit ce risc implică şi nu m-am întrebat dacă are rost? Îi răspund: profesiunile noastre seamănă: şi unii şi alții suntem chemați să punem un diagnostic, bolnavilor sau societății, nu are importanță. Singura noastră obligație este ca diagnosticul

pe care îl punem să fie exact. Dacă ţi s-ar interzice să mai spui diagnosticele, ai tăcea? Dar dacă ţi s-ar cere să pui altele, false? Cu siguranţă că nu. Cu mine este acelaşi lucru. Purtându-mă aşa cum mă port, supunându-mă legii mele interne care este „să scriu ce cred, să public ce scriu" nu fac nimic extraordinar, îmi fac numai cinstit meseria mea de scriitor. Nu pare prea convins. De altfel, mă gândesc, nu înţelege situaţia mea pentru că nu înţelege comparaţia cu situaţia lui. Oricât ar părea de criminal, nu şi-ar face niciodată probleme din a falsifica un diagnostic dacă de asta ar depinde bunăstarea lui, cum nu şi-ar face niciodată probleme, probabil, din primirea darurilor de la pacienţi, cine ştie dacă nu chiar din pretinderea lor. Ne despărţim la fel de necapabili să ne înţelegem unul pe altul, ca şi înainte de începerea discuţiei, dispreţuindu-ne probabil cu aceeaşi intensitate. Deosebirea dintre noi este că eu sufăr ştiind că el există pe lume, în timp ce lui îi este, desigur, indiferentă existenţa mea. Sau poate greşesc? Poate că felul în care m-a abordat şi faptul că m-a abordat sunt o dovadă că existenţa şi felul meu de a exista îl sâcâie, îl deranjează, îl împiedică să se bucure de tot ce a acumulat, de bunăstarea sa materială şi spirituală pe care numai el ştie cum şi le-a asigurat. N-ar mai lipsi decât să-mi şi fie milă de el. Mă uit în jurul meu şi nu descopăr nici un om despre care să presimt că îi semăn sau că îmi seamănă. Cel puţin zece mari nume ale medicinei româneşti mâncând cu naturaleţe lucruri care nu se mai găsesc în magazine de cel puţin zece ani. Odată cineva pe care îl întrebam cum s-a putut ajunge la această stranie situaţie în care doctorii să fie singura categorie socială, în afara hoţilor, care să se lăfăiască în bunuri; cum s-a putut întâmpla ca medicul, înrudit în atâtea privinţe cu duhovnicul şi chiar cu sfântul, să devină, printr-o inexplicabilă mezalianţă, rudă cu negustorul şi specialist în bursa neagră, acel cineva mi-a

explicat (nu-mi mai amintesc dacă nu cumva era el însuşi doctor) că viaţa lor este mai stresantă decât a altor profesiuni şi că deci salariile lor sunt şi mai nedrepte decât ale altora. Poate că e adevărat, dar mi-e greu să admit că e destul.

O altă discuţie, cu un alt invitat, tot doctor (chirurg stomatolog, cel care l-a operat pe Roger), a fost de cu totul altă natură, dar nu mai puţin tipică. Extrem de religios, sufletist, iubitor de poezie, citând mereu versuri, de-o timiditate bolnăvicioasă, el era o însemnare vie a principiilor opuse ale celor ce ne înconjurau, aşa cum stătea rezemat de o bibliotecă, vorbind, măcinat de un rău pe care mi-era greu să-l numesc. A povestit în cele din urmă el singur. Soţia şi copilul îi rămăseseră de mai bine de doi ani în Franţa, şi de atunci el, care a făcut de asemenea cerere de plecare definitivă din ţară, stă suspendat de aprobarea acelei plecări care va semăna în numeroase privinţe morţii (conţinând nu mai mult ca orice moarte şi promisiunea ipotetică a învierii) şi despre care el ştie, e convins, că este o laşitate, după cum ştie că nu trebuie să-şi facă iluzii despre ceea ce va găsi dincolo. Ca să se încurajeze, încheie: la urma urmei o să mă izolez în universul meu de cărţi, de discuri, de dragoste familială, n-o să am cu lumea din afară decât legăturile strict necesare. Era ca şi cum ar fi luat o otravă mortală şi, în timpul rămas până la efectul ei, şi-ar fi dat seama de greşeala pe care a făcut-o (sau de care a fost conştient întotdeauna), dar, nemaiputând (sau nemaiavând forţa) să o contracareze cu vreun antidot, îşi foloseşte ultimele ore în găsirea argumentelor care să-i sprijine gestul, făcând abstracţie de cele de sens opus.

Ca să termin însă cu o notă mai comică acea seară pe care am suportat-o atât de greu (înstrăinării adăugându-i-se căldura exagerată din apartament, cu care nu mai suntem obişnuiţi şi care ne-a obligat să ieşim în două rânduri în

curte, folosind acele minute de singurătate în doi pentru a lua aer curat şi pentru a ne încuraja unul pe altul), o să mai povestesc o discuție.

Mişcându-mă prin încăperile decorate cu fragmente japoneze şi aglomerate de figuri necunoscute, sau recunoscute din fotografii, am ajuns la un moment dat lângă un grup format dintr-o familie – soțul, soția, fiul şi nora sa, care mi-a fost prezentată. Prezentarea norei ne-a făcut-o soacra vorbăreață. Ni s-a adus la cunoştință că este vorba de o extraordinară soprană şi, în timp ce îi descria calitățile, mi-am adus aminte că o văzusem de fapt cu câteva zile în urmă la televizor, într-un program festiv. În cadrul aceleiaşi cascade verbale, am fost întrebată ce părere am despre scriitorul X, al cărui nume nu îl auzisem niciodată, iar ea s-a mirat de incultura mea şi mi-a explicat că este autorul unei cronici extrem de laudative despre soprană, articol apărut cu câteva zile în urmă în *Informația Bucureştiului*. În timp ce îmi era completată astfel cultura generală, restul grupului începuse să discute despre calitățile mobilei Ludovic XVI produsă de nu ştiu ce fabrică din Moldova, care părea să aibă defecte, spre regretul sopranei, de-a dreptul deprimată de perspectiva renunțării la dormitorul „luisez".

— Atunci ce-o să ne facem? se lamenta talentata soprană, cu aerul că nu are unde dormi.

— Vă dau eu o soluție, am spus eu zâmbind, fără să cred că cineva poate suferi cu adevărat pentru că nu are imitație de dormitor „luisez": cumpărați-vă două saltele pneumatice...

— Sau un braț de fân, a adăugat Ştefan, care se apropiase (şi pe care pentru această replică tinerească l-am absolvit de vina de a fi moştenitorul operelor de artă japoneză care ne înconjurau).

Departe de a se amuza de glumele noastre însă, soprana şi soţul ei electronist (doi tineri de vreo 25 de ani) ne-au aruncat nişte priviri opace.

— Nu pot concepe să trăiesc fără dormitor luisez, a încheiat ea.

Nici eu nu puteam concepe că există în această ţară şi în acest moment un tânăr care să rostească această frază. Mă uitam la ea şi mă simţeam ca ardeleanul din bancul cu girafa.

Plecând, obosiţi de pierderea timpului şi de nervi, ne întrebam – pentru a câta oară? – dacă a merge în asemenea vizite, a ne amesteca cu asemenea oameni este o condamnabilă murdărire sau, dimpotrivă, o documentare şi un act de cunoaştere.

27 decembrie 1988 – 3 ianuarie 1989

Plecare spre Comandău (Covasna) cu un microbuz arhiplin de bagaje şi de oameni, cei cu care vom petrece următoarea săptămână într-o cabană forestieră din Curbura Carpaţilor.

În total 17 persoane cărora sus, de Revelion, aveau să ni se mai alăture 4 membri ai familiei unui inginer forestier, prieten cu Fane, care a aranjat statul la cabană.

Romi termină de scris pe drumul până la Casa Scânteii articolul pe care trebuie să-l lase la *România literară* şi, în scurta oprire a microbuzului, în timp ce el fuge până la poştă să pună ilustratele cu felicitări scrise de mine ieri, eu fug să las la poartă plicul pentru Roger. Pe drum, mă întâlnesc cu trei sau patru persoane care mă privesc uluite, şi realizez abia după ce mă reurc în maşină că mâine oraşul va fi plin de zvonul că am din nou voie să public din moment ce fugeam cu un plic în mână la Casa Scânteii.

Am ajuns la Comandău pe la ora 3, după o călătorie printr-o atmosferă aproape primăvăratecă, cu soare luminos

şi fără zăpadă nici măcar în munţi (curioasa impresie că munţii sunt acoperiţi de zăpadă poluată, când, de fapt, apropiindu-ne descoperim că e numai pământul care transpare prin stratul foarte subţire, zdrenţuit, de ninsoarea depusă) şi o oprire de vreo jumătate de oră la Sinaia, cu nostalgia trecerii prin Cumpătul, unde mi-am scris de atâţia ani cea mai mare parte a cărţilor şi unde nu m-am mai dus anul acesta, din lipsă de bani, pentru prima oară după mulţi ani (de multe ierni, lunile noiembrie-decembrie şi apoi februarie, perioade de pustietate turistică până la vacanţa elevilor, mi le petreceam acolo într-una din modestele camere (numărul 5 de la vila 4 sau numărul 6 de la vila 2).

De la Covasna în sus au început zăpada şi iarna. Comandăul (nume ciudat venit nu de la vreun comandament militar din timpul războiului, cum credeam, ci de la faptul că acolo fusese centrul unui mare şantier de exploatări forestiere, organizat la sfârşitul secolului trecut de doi fraţi – rude cu Ion Ianoşi, aveam să aflăm mai târziu – şi care funcţionează şi acum, inclusiv un celebru plan înclinat, un fel de teleferic-linie ferată, aşezat pe un versant şi altul al unui munte şi funcţionând ca un scripete prin tragerea alternativă a vagonetelor ridicate de greutatea corespondenţilor lor de pe celălalt versant). Este mai puţin un sat decât o colonie muncitorească şi turistică, un fel de aglomerare de barăci pentru muncitori sezonieri şi cabane pentru petreceri de sfârşit de săptămână, plus un joagăr, o linie forestieră, câteva blocuri, câteva magazine, o poştă, o pistă de schi cu telefericul stricat. De jur-împrejur munţii acoperiţi de brazi şi brazii acoperiţi de zăpadă, cărările albe, sticloase, scrâşnind sub paşi. Cabana în care vom locui are jos o sală de mese, o bucătărie şi o baie (care însă nu va funcţiona în pofida repetatelor echipe de meşteri veniţi să repare ţevile sparte de frig). Sus, şase dormitoare cu sobe de teracotă, care trosnesc de căldură. În prima noapte am

dormit foarte rău tocmai pentru că nu ne-am dat seama şi am încins soba prea tare, iar apoi n-am mai putut dormi din cauza dogoarei.

Zilele s-au desfăşurat după acelaşi tipic, împărţite între mese copioase, lungi plimbări prin ger şi somnuri şi mai lungi în camere calde, agrementate cu ore de lectură pe care le întrerupea clopoţelul mesei. (Am citit tot timpul *Conversaţie la Catedrala* de Vargas Llosa.) Ce-ar fi de spus despre această săptămână dintre ani care în calendarul meu de lucru va fi însemnată cu şapte X-uri negre, câte unul pentru fiecare zi, pentru că nici nu mi-am pus problema să scriu ceva şi nici nu aş fi putut scrie, chiar dacă mi-aş fi propus? Pentru că nu era apă, dimineaţa ne spălam cu zăpadă, ceea ce era foarte plăcut, apoi urma micul dejun, una dintre cele trei mese ale zilei, toate bune, toate îmbelşugate, preparate din bunătăţile aduse de toţi de acasă, dar mai ales de Boeraşi. Mâncare prea multă pentru a se mai pune problema să faci altceva decât să digeri în tot cursul zilei. Plimbările erau plăcute pentru că era zăpadă şi frig, iar frigul era uscat şi amintea de copilărie. Într-una dintre zile am făcut o plimbare cu sania, pe care am dorit-o grozav şi care m-a dezamăgit grozav, pentru că în imaginea ei din viitor nu existau şi scuturăturile, şi zdrobirea muşchilor, şi spaima de a nu cădea, şi mila de cai. Toate astea au dispărut, de altfel, şi din imaginea ei din trecut. Singurul lucru neplăcut a fost plimbarea propriu-zisă, prezentul (metaforă destul de reuşită a multor alte lucruri mai importante decât plimbarea cu sania). Discuţiile din timpul ieşirilor la aer (uneori pe viscol, alteori pe soare multiplicat de zăpadă, alteori pe ceaţă transformând munţii în stafii şi lumea într-o plăsmuire îndoielnică şi misterioasă) erau neinteresante, chiar plicticoase, erau oameni prea neasemănători, cu care sau ne cunoşteam prea bine (dar fără să fi comunicat vreodată real), sau nu ne cunoşteam

deloc, încât discuții propriu-zise nu au avut loc, doar lucruri comune de bine (meteorologice, turistice) sau de rău (politice). Era mai plăcut să nu vorbeşti, să mergi doar şi să priveşti, după cum era recomandabil să nu ne gândim că pierdem timpul fără a lucra, fără a gândi măcar, ci să lăsăm corpurile să profite pur şi simplu de trecerea lui.

În aceste condiții de asanare spirituală, în sensul că spiritul se predase materiei, iar materia încerca să se refacă, refăcându-l şi pe el (sunt sigură numai de prima parte, în ceea ce priveşte a doua, revenirea la Bucureşti şi săptămânile de reacomodare cu lucrul ne-au făcut cu siguranță un rău mult mai mare decât binele discutabil făcut la Comandău), noaptea de Anul Nou a fost totuşi surprinzător de plăcută grație programului artistic pus la cale de Daniela, în care am fost antrenați şi noi şi puşi să scriem *Pluguşorul* (Romi) şi răvaşe pentru tombolă (eu), s-a dansat *Lacul lebedelor*, făcându-ne pe toți să leşinăm de râs; a fost ales un „Mister Comandău", căruia i s-a desemnat în urma unui concurs cu probe fizice şi intelectuale o cocardă de câştigător etc. E plăcut să te copilăreşti, şi oamenii au surprinzătoare resurse spirituale în acest sens. De altfel, zilele au trecut repede, fără să treneze, fără să le numărăm. Înainte de a încheia ar trebui poate să notez o seară în care inginerul silvic ne-a povestit timp de câteva ore o călătorie a lui în Iran, prin anii şaizeci sau chiar şaptezeci, în orice caz înainte de căderea şahului, o poveste absolut fantastică despre o țară infinit mai fantastică şi mai înapoiată decât credeam eu că mai există pe pământ (faptul că nu cunoşteau toporul, şi silvicultorii români, aflați într-o misiune de analiză a pădurilor aproape virgine, au trebuit să deseneze unul şi să dea unui fierar să-l facă, asta în timp ce la nivelul celor bogați cunoşteau automobilul şi maşinăriile electronice de cântat; faptul că, deşi pădurile erau pline de şerpi veninoşi, omorârea lor era interzisă prin Coran şi

tentativa de a te apăra de unul putea să atragă atacul musulmanilor habotnici; faptul că echipa de tehnicieni români era însoțită de o gardă de războinici kurzi, care răspundeau cu viața de viața românilor pe care trebuiau să o apere; faptul că, pentru că a vrut să dea unui copil bolnav o doctorie, inginerul povestitor a fost atacat de tatăl copilului care voia ca fiul să-i moară pentru că așa vrea Mohamed etc.), un amestec de fanatism și sălbăticie, aparținând începutului de Ev Mediu, agrementat de șmecherie și inegalitate socială (o femeie fiind scumpă, cei săraci nu pot să-și cumpere, iar pedepsele pentru preacurvie sunt de la moartea simplă la moartea cu suplicii). Stăteam și-l ascultam povestind cum am asculta un basm și, când mă gândeam că totul se petrecea pe pământul unor străvechi civilizații, totul părea și mai de neînchipuit, iar raportul dintre firicelele de inteligență și înțelepciune și munții de prostie ai lumii, de-a dreptul fantastic.

Poate că ar trebui să mai adaug capitolului Comandău ceva: faptul că viața în colectiv, în atmosfera de vacanță și veselie programatică ne-a împiedicat să ne gândim la momentul pe care îl trăim, că – așa cum nu mi s-a mai întâmplat de mulți ani – nu am realizat cu emoție trecerea timpului și momentul tulburător al marcării acestei treceri între ani. Asta a însemnat o tristețe și o interiorizare în minus, iar veselia obligatorie care i-a ținut locul m-a împiedicat să mă apropii de cei 47 de ani, o cifră față de care nu simt decât stupoare.

IX

3 ianuarie 1989

Am plecat la prânz, pe o vreme strălucitoare, cu zăpada scânteindu-şi cristalele în soarele sever (peste noapte fuseseră –28°C), cu un ARO până în Covasna, apoi cu un tren local (cu etaj) până în Braşov, şi peste două ore (în care am scris felicitări şi am dat telefoane) am plecat, doar noi doi, mai departe cu Rapidul „Transilvania”, spre Cluj. Spre surprinderea noastră, trenul nu era foarte aglomerat, deşi călătoream cu clasa a doua, şi în primele ore ale călătoriei am citit cufundaţi fiecare în cărţile lui (eu, Vargas Llosa, Romi, Rebreanu). Când a început să se întunece însă, am descoperit cu uimire, cu revoltă şi chiar cu groază, în faţa unui asemenea dispreţ, că în toate compartimentele erau scoase tuburile de neon pentru ca să nu se consume curent electric. Între ora 5 şi aproape 9 deci, am stat într-un întuneric beznă, fulgerat doar din când în când de raza slabă a câte unei gări, umiliţi încă o dată de neputinţă, uluiţi de ingeniozitatea şi de lipsa de scrupule a celor de care depindem şi a căror răutate, augmentată de prostie şi de lipsă de imaginaţie, ne striveşte încetul cu încetul. La gară ne-a aşteptat toată familia Rodicăi, sora lui Romi. Cină în familie, urări de An Nou, discuţii prieteneşti.

4 ianuarie

Zi extraordinar de încărcată. Stabilisерăm că a doua zi în zori plec spre Oradea, Romi rămânând la Cluj să-şi facă nişte analize, aşa că într-o singură zi am încercat să îi întâlnim pe toţi cei pe care voiam să-i vedem la Cluj. Încă de seara stabilisерăm că trecem dimineaţa pe la Lucica, verişoara lui Romi, să stăm puţin de vorbă, urmând să venim şi seara, ca să îl întâlnim pe Puiu şi să risipim puţin nemulţumirea lor cronică de a sta la ei prea puţin, de a nu locui la ei etc. Am plecat apoi pe jos spre centru, coborând

pe Andrei Mureşanu, strada tinereții noastre, care mi s-a părut, ca şi atunci, fermecătoare (şi, în general, tot Clujul, sub lumina strălucitoare a iernii, ne-a apărut, pentru prima oară de când l-am părăsit cu douăzeci de ani în urmă, frumos şi amintind de un farmec pe care îl ştiam, dar pe care îl uitaserăm nu numai noi, ci şi el însuşi), m-am oprit puțin la bibliotecă la Liana, apoi, în timp ce Romi cu Mircea se duceau până la Rodica la clinică, eu am intrat la un coafor să mă spăl pe cap (seara nu reuşiserăm să ne duşăm, neprinzând ora apei calde, dar dimineața ne sculaserăm în zori ca să putem să ne spălăm după săptămâna de romantism igienic de la Comandău). După o oră, la ora 1, aveam întâlnire la librăria Universității (locul clasic al întâlnirilor clujene) cu Jean Pop, cu Mircea Zaciu şi Marian Papahagi. Am ajuns prima în librărie, după ce, trecând prin fața redacției *Tribuna*, mă întâlnisem cu Tudor Vlad, uimit că mă vede, privindu-mă ca şi când aş fi fost un personaj din altă lume. În librărie totul era altfel decât ştiam, transformată în autoservire rămăsese mult mai puțin loc pentru întâlniri şi discuții, mă simțeam străină şi nelalocul meu, prea „din Bucureşti" pentru cei ce mă priveau şi nu-şi dădeau seama decât că nu sunt din Cluj. La un moment dat am simțit că mă priveşte cineva, m-am întors, era un domn voinic şi cărunt pe care mi se părea că îl cunosc, dar nu ştiam de unde, şi în momentul meu de confuzie a zâmbit şi l-am recunoscut pe Bill Stanciu, asistentul de la engleză, unul dintre băutorii de cafea de la „Arizona" cu care stăteam în nesfârşite discuții colective şi literare în timpul studenției. Simpatia spontană a primei clipe a trecut repede în stânjeneala lipsei de subiecte de conversație din care ne-a salvat sosirea lui Jean, neschimbat, apoi a lui Romi. Zaciu, gripat, ne aştepta la el acasă, unde avea să vină şi Papahagi. Am stat de vorbă aproape două ore, povestindu-le tot ce ştiam nou de prin Bucureşti, povestindu-le tot ce ştiam

despre mine, ei povestindu-ne toate legendele pe care le auziseră, comunicând fără nici un fel de reținere, simțindu-ne frați. Poate că senzația asta de prietenie este atât de acută pentru că e îngrămădită pe o foarte mică suprafață de timp, poate că, dacă am sta în acelaşi oraş, ea ar începe să se dizolve în mici nemulțumiri, în fapte mărunte de natură să ne contrarieze unii pe alții, în meschinării şi egoisme pe care am putea să ni le imputăm reciproc. Aşa cum ni se pare acum însă, facem brusc descoperirea că la Bucureşti nu avem prieteni, iar aici da, ceea ce, chiar dacă e descurajator pentru acolo, este încurajator în sine, înseamnă că nu suntem singuri în absolut.

De la Zaciu plecăm cu Marian şi Jean prin oraş, spre casa lui Jean (ne-a invitat cu insistență la masă din partea soacrei şi soției sale şi am făcut greşeala să primim, ceea ce ne-a dat pur şi simplu peste cap restul zilei), făcând unul dintre drumurile pe care le făceam atât de des în tinerețe în compania lui Jean, prietenul de atunci. Pe drum vorbim despre Doina Cornea, fosta lor colegă de la Universitate şi impresionanta eroină de acum. Nu par prea încântați de cea pe care o cunoscuseră, dar o respectă pe cea descoperită acum. Se poate discuta la nesfârşit pe tema nebuniei ființelor care, la un moment dat, se hotărăsc să facă ceea ce ceilalți, majoritatea normală, nu fac. Evident, ajung să ia atitudine şi să rişte numai oamenii ieşiți din serie (cei absolut normali sunt oportunişti, în normalitatea lor intră, într-o covârşitoare doză, spiritul de conservare care le interzice orice fel de „nebunie"), cei ce sunt altfel decât majoritatea, deci *ciudați*, *bizari*. Atâta vreme cât nu fac nimic care să îi jignească pe cei mulți, ei sunt cel mult disprețuiți sau foarte rar (şi numai de către cei foarte cinstiți) admirați, imediat însă ce acțiunile lor formează un termen de comparație dezavantajoasă pentru normali (şi ce e mai jignitor pentru un laş care se ignoră decât curajul

altuia, obligându-l să ia act de propria sa condiție?) disidenții (disidenți față de politica oficială) sunt considerați nebuni şi în felul ăsta excluşi din discuția serioasă. Faptul că aceşti „nebuni” sunt uneori internați în ospicii reprezintă numai o oficializare a crimei tacite pe care însăşi opinia publică o înfăptuise înainte. Am făcut această digresiune nu pentru a-i acuza pe Marian şi Jean că, cunoscând-o de mult, nu o admirau prea tare pe colega lor de la franceză, ci, dimpotrivă, pentru a prețui faptul că, deşi o cunoşteau şi nu le fusese simpatică înainte, îi admirau conduita de acum fără rezerve.

Am stat la Jean la masă aproape două ore, cunoscându-i, recunoscându-i copiii deosebit de drăguți, reîntâlnindu-i soția, soacra, familia, totul într-o vilă de dinainte de război, proprietate a familiei Ilenei, una dintre marile familii de intelectuali ardeleni, totul într-o atmosferă plăcută, burgheză în sensul de linişte şi de aşezare. În curte (curtea casei de alături, a părinților lui Jean, unde am fost de atâtea ori în tinerețe) ne-au aşteptat părinții lui Jean şi sora lui (care urma să ne ducă cu maşina până la Gusti). Nu era pentru prima oară când descopeream linia despărțitoare dintre cele două curți. Ne aminteam cu prea multă nostalgie nenumăratele mese servite de mama lui Jean, această femeie plină de viață şi de farmec, harnică aşa cum numai o ardeleancă poate fi, ca să nu fim înduioşați de bătrânica de acum.

Am întârziat mai mult de o oră la Gusti, adăugând întârzierii din cauza vizitei la Jean şi pe aceea a rătăcirii prin cartierul de pe deal în căutarea noii lui adrese. Am găsit în cele din urmă strada, cu o stradă mai sus decât casa lui Blaga, am găsit şi casa (mare, dar mai puțin grozavă decât o descriu bârfitorii), am stat la un ceai de vorbă cu Mary şi copiii, apoi Gusti a plecat cu noi să ne conducă şi să ne povestească din călătoria (Germania,

Olanda, Franța) din care tocmai se întorsese. Am hoinărit pe străzile de pe deal, între casa lui Gusti şi cea a Zăgrenilor, unde eram deja aşteptați de mai bine de o oră, într-o atmosferă de mare confuzie (provenită în mare măsură din cauză că vorbeam prea încet de teamă să nu fim auziți de eventualii urmăritori. Mereu părea că trecătorii acelei ore de seară nu sunt întâmplători, nu-şi aprind țigările lângă noi întâmplător, nu-şi leagă şiretul în apropiere întâmplător etc.). Din tot ce ne-a spus Gusti n-am reținut nimic concret, cu excepția unui sentiment real de prietenie, a faptului că se pare că a vorbit cu mulți oameni despre mine şi că se pregăteşte un volum tradus din versurile mele în Germania şi că avea nevoie în acest scop de o fotografie a mea şi de o carte *Ora de nisip* (pe care Romi i le-a şi dat a doua zi) ca să le trimită cuiva. Am mai dedus (sau el a vrut să deducem) că nu putea să ne spună tot şi că înainte de plecare avusese o discuție cu un destul de înalt reprezentant politic, care îl înspăimântase (de aici şi rezistența lui la ideea de a semna un memorandum împotriva demolării satelor şi rugămintea de a nu face nimic până la întoarcerea lui). În mod ciudat, deşi nu ne spuseserăm aproape nimic unii altora, deşi nu făcuserăm decât să ne bălăcim împreună timp de o oră într-o apă tulbure de cuvinte şoptite (sau tocmai de aceea), întâlnirea cu Gusti Buzura ne-a tulburat, dar ne-a dat şi sentimentul încurajator că nu suntem singuri.

Când am ajuns la Puiu şi Lucica, întârziaserăm mai mult de o oră şi erau supărați, mai ales că între timp Rodica se speriase, dăduse telefon la Jean să vadă ce e cu noi, Jean se speriase şi el că am pățit ceva etc. etc. În cele din urmă lucrurile s-au liniştit şi am stat de vorbă pe îndelete câteva ore, până aproape de miezul nopții, deşi cu toții ne sculăm în zori (Puiu să plece la clinică, Romi la analize, eu la Oradea). Deşi foarte prieteni, gata ca întotdeauna să ne ajute, Puiu ne-a impresionat prin cumințenie, prin

aversiunea față de disidenta din vecini, prin sfaturile repetate de a fi înțeleaptă, de a avea grijă să nu devin la rândul meu cumva disidentă. O făcea, evident, din cele mai bune intenții, după cum era evident că ține la noi, că vrea să ne apere etc., dar la fel de evident era că nu eram de acelaşi fel, că însăşi substanța din care eram făcuți era deosebită şi că între definiția pe care o dădea el cinstei şi cea pe care o dădeam noi erau numeroase deosebiri.

Poate că atunci când vorbeam, câteva pagini mai înainte, despre faptul că nu avem prieteni exageram cu păcat, pentru că există oameni (ca Puiu, ca Nicu Veza, ca Boeraşii) care ne stau alături şi fac tot ce pot să ne ajute până la a ne lua grija procurării mâncării şi a ne scoate astfel din situația generală (ceea ce, departe de a ne bucura, ne dă sentimentul vinovăției de a nu fi la fel cu ceilalți), dar gesturile lor de o mare concretețe sunt una, iar comunicarea cu ei este alta. Mai exact ar fi poate să spun că suntem *foarte singuri* în mijlocul prietenilor sau al celor care, dintr-un motiv sau altul, ne ajută să supraviețuim. Îmi dau seama că scriind asta fac un gest urât, că sunt oameni cumsecade care ne vor binele şi țin la noi în felul lor, după cum şi noi ținem la ei în felul nostru, adică nereuşind să uităm că suntem altfel decât ei, că sunt altfel decât noi şi nereuşind să nu suferim descoperind mereu şi mereu că, între noi, comunicarea este, de fapt, imposibilă.

Oradea, 5–9 ianuarie

Am plecat de la Cluj la 6 şi ceva dimineața, condusă la gară de Romi, care apoi se ducea, mergând de-a lungul liniei ferate, la clinica lui Puiu să-şi facă analizele ținând de tubul digestiv, pentru a afla dacă are ceva într-adevăr sau pentru a se linişti şi a pune totul pe seama stării nervoase. În autobuzul supraaglomerat spre gară priveam figurile

oamenilor care se grăbeau la serviciu (abia sculați din somn şi deja obosiți, totuşi uniți între ei de ceva încurajator, tonic, chiar dacă dramatic) şi mă gândeam la un poem scris la Cluj cu mai mult de un sfert de secol în urmă (spun vorbele, dar nu le înțeleg conținutul!), pe când mergeam la lucru la şantierul din Piața Mihai Viteazul, unde eram ucenică de zidar (de fapt am fost trei luni, pentru că apoi m-am îmbolnăvit, am făcut prima hemoragie de ulcer şi am stat mai bine de o lună în spital). Se numea chiar „Autobuz, ora 6 dimineața" şi nu-mi mai amintesc din el decât titlul, după cum nu-mi mai amintesc de atunci decât faptul că existam (şi asta nu ca o realitate indubitabilă, ci ca un enunț citit undeva şi care trebuie să fie adevărat dacă e scris acolo).

În tren era foarte frig şi întuneric, un întuneric întrerupt doar de benzile alburii ale tuburilor de pe peron, apoi, după plecare, dizolvat treptat de ziua care creştea cenuşie, înghețată. Tren de navetişti, asemănător autobuzului, dar mai deprimant. Nu am găsit loc la geam, deşi existau zeci de locuri libere în vagonul deschis, fără compartimente, dar erau toate rezervate, oamenii se întâlneau zilnic în tren, îşi țineau unii altora loc, continuau conversații începute cu o zi înainte, conversații care se purtau pe întuneric. Când s-a luminat suficient, am început să citesc şi era greu să spun dacă lumea lui Vargas Llosa sau lumea care mă înconjura era mai deprimantă. Cu timpul mi s-a făcut atât de frig (la început fusesem probabil încălzită de drum şi bagaje, sau pur şi simplu de aglomerația navetiştilor care, coborând treptat în satele primei ore de drum, au lăsat în urmă numai golul vagonului rece pe care aveau să-l încălzească cu respirațiile lor mâine din nou), încât am început să mă înfăşor cu tot ce am găsit în sacoşă, şi totuşi simțeam cum îmi îngheață degetele în cizme (deşi erau cu două numere mai mari şi aveam trei perechi de ciorapi de lână) şi cum încep să-mi clănțăne dinții.

Când am ajuns, i-am dat mamei telefon din gară să văd dacă e acasă (avusese telefonul deranjat şi nu o putusem anunța) şi Şuşu, colega mea de şcoală, care era întâmplător la ea, a venit să mă ia cu maşina.

Când am rămas singură cu mama, m-am simțit deodată foarte fericită în casa ei atât de plăcută în care cunosc din copilărie fiecare lucru. De câte ori vin la mama (şi este a treia oară de când s-a mutat înapoi la Oradea), îmi dau seama ce mult am greşit opunându-mă plecării ei din Bucureşti. De când a devenit din nou orădeancă a întinerit cu zece ani, se vede că se simte bine, la locul ei, printre prietenii ei, se vede că e fericită, ceea ce nu e puțin lucru la 75 de ani. Bucureştiul o speria nu numai prin amenințarea demolării, prin zgomot, murdărie, ci şi prin faptul că acolo nu era cineva, aşa cum e în Oradea, şi mai ales prin faptul că acolo trebuia să se raporteze mereu la noi, la Geta şi la mine, ale căror vieți sau nu le înțelegea, sau nu era de acord cu ele, şi pe care nu reuşea să le determine. La Oradea se simte un om liber nu numai în sensul că nu depinde de alții, ci şi în sensul că nu depind nici alții de ea, relația complexă şi obositoare cu fetele Getei (pe care le iubeşte, dar care nu o ascultă cât ar vrea ea şi în educarea cărora nu avea mijloace de represiune la Bucureşti) a devenit infinit mai plăcută şi mai eficientă la Oradea, unde le aşteaptă plină de dragoste în toate vacanțele (care, astfel, devin şi pentru ele nişte adevărate sărbători) şi le amenință cu trimisul acasă dacă nu sunt cuminți.

Ce m-a impresionat cel mai tare la mama în aceste zile pe care le-am petrecut la ea au fost relațiile ei cu vecinii. În mai puțin de un an a ajuns să aibă cu vecinii nişte relații de-a dreptul frățeşti, îşi aduc reciproc pâine sau lapte, îşi lasă cheile unii la alții când trebuie să vină lumina etc., îşi aduc reciproc mici gustări, atunci când gătesc ceva bun. O relație caldă, de umanitate simplă, o relație de vecinătate adevărată

şi de comunicare reală (ca la ţară sau ca la periferie), desfăşurându-se aproape de neînchipuit într-un bloc nou din centrul unui oraş modern şi presupunând existenţa unor extraordinare rezerve de vitalitate şi de omenie, de tinereţe şi de bunătate în sufletele, trecute prin tot ce le-a rezervat viaţa, ale unor oameni aproape bătrâni şi aproape simpli. Doamne, ce lucru minunat poate să fie simplitatea, înţeleasă ca firesc, ca apropiere de natură. Mă gândesc, comparativ, la problemele singurătăţii, atât de sociale totuşi, ale lui Geo Bogza, care n-a fost în stare să găsească într-un bloc de câteva sute de apartamente un om căruia să-i dea cheia pentru a putea intra la el în caz că i-ar fi rău, şi asta nu pentru că ar fi sălbatic şi închis în sine, ci, dimpotrivă, pentru că e atât de complicat în nevoia lui de sociabilitate, încât orice relaţie cu el, fermecătoare la început şi plină de inedit, devine cu timpul obositoare, apăsătoare, mai ales pentru cineva căruia numele şi spiritul lui nu-i spun nimic peste amuzamentul primei clipe.

Am stat cu mama de vorbă multe ore în şir, povestindu-i tot ce mi s-a întâmplat din toamnă până acum, făcând-o să înţeleagă – şi văzând că înţelege – atmosfera în care trăim, nivelul de suspiciune care ne înconjoară (lucruri pe care, tocmai din cauza normalităţii ei, era în general dispusă să considere că le exagerăm). I-am povestit întâmplări, reacţii ale unor oameni, discuţii, întrevederi, zvonuri, sfaturi, bănuieli, supoziţii, tot ce a format viaţa noastră în ultimele luni de când nu am mai văzut-o şi de când totul s-a schimbat în jurul meu. Mi-a făcut plăcere să vorbesc şi pentru că, spunându-le, lucrurile se ordonau astfel în capul meu, şi pentru că înţelegerea mamei – de care am dus atâţia ani lipsă – îmi făcea bine ca un balsam. În timp ce vorbeam, o căutam cu privirea (stăteam întinse în acelaşi pat una la cap, alta la picioare, ca figurile unei cărţi de joc) şi mi se părea aproape de neînchipuit că această figură destinsă şi

plină de comprehensiune, calmă şi aproape blândă este mama, cea care m-a făcut de atâtea ori să sufăr pentru că nu mă credea ce spun, sau nu avea răbdare să asculte ce spun, sau câte şi mai câte idei care îi treceau prin minte, în timp ce eu vorbeam, şi care o făceau să sufere pe ea în primul rând, împiedicând-o să mă asculte, şi pe mine, pentru că îmi dădeam seama că nu reuşim să comunicăm şi că îmi lipseşte forţa vitală de a sparge peretele transparent dintre noi. Iar acum descopeream deodată că peretele s-a spart de la sine, graţie poate independenţei pe care şi-a câştigat-o plecând (şi de ce forţă a dat dovadă, schimbându-şi viaţa, împotriva tuturor, la 75 de ani!), graţie depărtării care a făcut-o poate să mă vadă mai bine, graţie necazurilor care au umanizat, ca să zic aşa, imaginea mea din mintea ei, devenită stereotipă şi plictisitoare prin succese. Cine ştie? Oricum, eram fericită şi recunoscătoare tuturor întâmplărilor, oricât de rele, care au putut contribui la apropierea noastră, care mi-au putut dărui liniştea comunicării cu mama, linişte care îmi lipsea atât de mult şi de care de atâtea ori aveam atâta nevoie. Singura umbră a şederii la Oradea a fost relaţia (relaţiile, pentru că au fost suficient de multe) cu H.C., personaj care merită o descriere, şi nu doar în aceste pagini, nu numai pentru că am fost obligată să mă feresc de el în numeroase rânduri în ultimul an, ci şi pentru că, îmi dau tot mai mult seama, este un personaj emblematic.

Am auzit pentru prima oară de el de la revista *Familia*, ca despre un om fermecător, director al unei fabrici din Oradea, fost sportiv, tip inteligent etc. Când s-a pus problema mutării mamei în Oradea, el a fost cel solicitat să mă ajute, şi a făcut-o în trepte ciudate, care m-au făcut să-mi schimb părerea despre el în două rânduri, şi în cele din urmă să accept ideea că în însăşi definiţia sa ca personaj intră şi binele, şi răul, în părţi greu de precizat. Când l-am

cunoscut ştia toată povestea cu mama şi mi-a spus că aranjarea ei e un fleac (de fapt, având buletin de Oradea şi predând statului locuința când s-a mutat la Bucureşti, mama era într-o perfectă legalitate cerând la Oradea locuință) şi că mă va suna să mă anunțe în scurt timp cum stau lucrurile. Am mai vorbit într-adevăr la telefon, sunând eu sau sunând el, dar fiind întotdeauna deosebit de drăguț şi amabil, dându-mi mereu speranțe vagi şi făcându-mă să mă îndoiesc că, în cele din urmă, se va găsi o soluție. (Totul se petrecea pe fondul crizei nervoase a mamei, care nu credea în nici una din tentativele mele de a o ajuta, punând la îndoială nu numai reuşita lor, ci chiar şi intenția mea de a reuşi.)

În această atmosferă de tensiune pentru mine, mi-a spus într-o bună zi că problema locuinței mamei este rezolvată şi că mama poate veni când vrea, pentru formalități, să-l anunț doar când am luat bilet de tren. Ceea ce am şi făcut. După care a urmat coşmarul a două săptămâni petrecute de mama la Oradea, la venirea ei, stând lângă telefon (pentru că el îmi spusese că va telefona şi va trece să o ia să meargă să vadă casa), şi, mai mult, la un moment dat i-a telefonat şi i-a spus că trece să o ia, iar mama a stat îmbrăcată ore întregi, până s-a făcut noapte, aşteptându-l, iar el nu a mai dat nici un semn de viață sau de scuză. În aceste două săptămâni, eu vorbeam cu mama zilnic la telefon nevenindu-mi să cred de ce se întâmplă, iar pe el nu reuşeam să-l găsesc nici acasă, nici la serviciu, fiind mereu plecat, în şedințe etc. În cele din urmă, mama s-a întors la Bucureşti bolnavă şi furioasă, necrezându-mă nici cât mă crezuse până atunci, într-o stare de depresiune care a făcut-o să cadă la pat, închisă în sine, adversară întregii lumi şi mai ales mie, şi care mă aducea şi pe mine în pragul nebuniei. Toată purtarea lui ar fi părut absurdă şi nu putea fi explicată altfel decât prin grila psihologiei de şef pentru

care ceilalți oameni sunt cantități neglijabile, care trebuie luate în seamă numai atunci când ți-o cer interesele. Rareori m-am simțit mai umilită şi mai cuprinsă de furie. Apoi, la scurt timp a venit dezlegarea: mi-a fost transmisă adresa exactă a viitoarei locuințe, am plecat cu mama la Oradea să o vedem şi să facem formele, am găsit un apartament de două cămăruțe în plin centru, pe malul Crişului, mai plăcut decât speram, mama în cele din urmă s-a mutat, s-a instalat minunat şi este, în sfârşit, mulțumită. Mai fusesem între timp la Oradea de două ori fără să-l caut, tocmai pentru că îmi era greu să stabilesc tonul relației (îi datoram în orice caz liniştirea mamei şi liniştea mea), când, intervenind interdicția mea, el ne-a căutat în mod expres ca să ne invite la el la cules de vie sau oricând.

Mersul la Oradea era deci în mod obligatoriu legat şi de vizitarea lui, dar, mai mult, pentru că el este, ca cititor, admirator mai ales al lui Romi, am stabilit că, după terminarea analizelor, Romi va veni şi el pentru o zi la Oradea, ca să îl vizităm împreună. I-am telefonat deci a doua zi după ce am sosit la Oradea ca să-i spun bună ziua şi să-i anunț venirea şi a lui Romi peste încă o zi, urmând să stabilim o vizită. Urmarea a fost că în aceeaşi zi am fost anunțată de D. Chirilă că sunt aşteptată la masă la fabrica lui Horia Cosma împreună cu el şi cu Radu Enescu, şi n-am putut refuza fără a-i jigni pe ei doi, coinvitații şi colegii mei, pe care îi respect şi la care țin, iar acolo, în sala de protocol unde am fost anunțată că sunt microfoane, am mâncat inventând subiecte de conversație nevinovate, în timp ce mama mânca singură acasă la masa pe care o pregătise pentru amândouă.

Nici nu m-am întors bine acasă şi a sunat telefonul: H.C. mă anunța că peste o oră mă va lua o maşină ca să mă aducă la el să-mi petrec seara. Am protestat, am spus că am şi eu invitați, rude şi colege (ceea ce nu era adevărat), dar a

insistat să ne vedem, mai întâi pentru o oră, apoi pentru o jumătate de oră, apoi numai ca să-i cunosc copiii, până n-am mai putut refuza. M-au luat cu maşina chiar copiii (adică băiatul cel mare), nişte tineri drăguți, am stat o jumătate de oră într-un apartament enigmatic şi magnific aranjat, am cunoscut un domn bătrân, care părea şi el scos cu forța din casă şi adus să mă cunoască, apoi m-am întors acasă neînțelegând nimic, mai ales că acolo îl găsisem şi pe Chirilă, scos şi el din casă ca şi mine, şi de care mă despărțisem cu o oră înainte. Mama, care susține că nu el, ci Dumnezeu a ajutat-o să obțină casa, nu înțelege de ce trebuie să mă port frumos cu un astfel de om şi îmi reproşează slăbiciunea şi bună-creşterea, trecând în zbor de pasăre peste milioanele de nuanțe ale relațiilor umane care pentru ea au fost întotdeauna simple.

A doua zi după-masă a venit Romi şi seara ne-am dus în vizita oficială, protocolară, cu un meniu magnific, cu discuții amuzante (o soție tăcută şi sobră, care la telefon mi se păruse unguroaică, dar pe care acum o descopeream doar ardeleancă şi stângace), cu poze şi relatări de călătorii în care era foarte greu de deosebit ce e bine şi ce e rău, dar era clar că ceva nu e în regulă (cel puțin în regula obişnuită la români). Dacă gazda noastră ar fi fost un industriaş neamț, francez, suedez sau american, probabil felul lui de a vorbi, meniul oferit, totul ni s-ar fi părut fireşti, şi el simpatic, dar deosebirea față de ceva ce pot să aibă şi să fie românii şi acest personaj, director al unei fabrici orădene, era atât de mare, încât senzația de nenatural, de anormal, se năştea mai întâi ca o jenă, devenea apoi iritare şi, în cele din urmă, aproape spaimă. Iar această senzație avea să se întărească şi mai mult a doua zi, după vizitarea casei lui de la țară. Vizită aproape impusă, într-un fel de-a dreptul straniu, în care voința lui hipertrofică se întrevede ca un cancer asupra propriei noastre voințe, care nu s-ar fi putut elibera decât

prin brutalitate, cum cancerul nu se poate învinge decât, eventual, chirurgical. Am acceptat în cele din urmă să mergem, în urma unor imense insistențe, cu condiția să ne întoarcem până la 12 pentru a mai ajunge la liturghie şi a-i face mamei plăcere.

Nu are rost să-i mai descriu casa de la țară, aflată într-o foarte plăcută regiune de dealuri (care în acea dimineață de duminică străluceau de zăpadă şi soare, în timp ce crengile pomilor încărcate de chiciură formau un plafon dantelat pe deasupra şoselei, scânteind ca o fâşie de sticlă), pe malul Crişului Negru. Revin la senzația dată de casa din Oradea: dacă ar fi fost a unui negustor capitalist ar fi părut firească, aşa devenea inchietantă până la spaimă. De altfel, tot al unui magnat era felul în care vorbea. Livada, via, grădina de zarzavat, sera, lacul amenajat pe cursul râului în dreptul debarcaderului propriu (lângă care era o cabină de duş şi de la care pornea un grațios pod privat peste râu, spre pădurricea de pe celălalt mal), ca să nu mai vorbesc de casa, de fapt casele (pentru că mai era, deasupra pârâului, cealaltă, fostă casă țărănească amenajată, care cuprindea dormitoarele, şi cea de-a treia, corpul pentru musafiri şi petreceri, cu un mare living în trepte, bucătărie modernă, două terase-sufragerii etc.), toate presupuneau o mână de lucru, numeroasă şi constant folosită, deşi, când am întrebat care e prețul unei zile de muncă acolo, nu mi-a răspuns. Aveam să mă lămuresc că plata nu o făcea proprietarul casei, ci directorul fabricii, şi nu în bani, ci în drepturi.

Au existat în cursul acelei dimineți trei momente pe care le țin minte prin tulburarea pe care mi-au produs-o. Primul: în splendidul living cu şemineu exista şi un aparat de încălzit inedit, un fel de paralelipiped elegant de metal în care se încorpora o butelie şi pe care scria că e produs de o fabrică orădeană. Mi-am amintit cât de mult îşi doreşte ceva

asemănător Bogza (fără măcar să ştie că există, gândindu-se doar că s-ar putea improviza ceva cu ajutorul unei butelii) şi, spunând cu voce tare ceea ce gândeam, mi s-a răspuns că se obţine greu şi a schimbat brusc subiectul. Nu atât de greu încât un director de fabrică să aibă pentru petrecerile sale, dar prea greu pentru ca să aibă un mare scriitor care suferă de frig la 80 de ani. Al doilea: marele paralelipiped al curții fiind ocupat de flori, vie, livadă, am întrebat dacă nu cultivă legume şi am fost duşi la grădina de zarzavat care era o suprafață perpendiculară (ca latura unui L) pe suprafața curții şi aflată în continuarea curții unei modeste case țărăneşti de alături, despărțită însă de aceasta printr-un gard serios de metal care înconjura curtea conacului. La mirarea mea mi s-a răspuns dezinvolt că alături stă o bătrână, mamă a băiatului căruia i-a dat serviciu la fabrică (luându-i în schimb jumătate din pământ). A treia s-a petrecut după ce am părăsit proprietatea. Înainte de a ne sui în maşină, ne-a dus să-i cunoaştem un vecin şi prieten, cel care îi supraveghează casa, proprietarul unei vile cu etaj, aproape la fel de grozavă, dar care, pensionar (fost şef al gospodăriei de partid, credeam), locuieşte tot timpul acolo. În timp ce îi vizitam gospodăria am aflat că amândoi copiii au făcut cerere de plecare definitivă din țară, au primit aprobarea românească (fără probleme şi fără să aibă neplăceri la serviciu), dar deocamdată nu primesc intrarea în Statele Unite. Nu mai era nevoie de această ultimă picătură pentru a-mi da seama cu cine stăm de vorbă, dar priveliştea acelor bogății (atât de contrastante cu nivelul mediu de viață) şi perspectiva motivărilor lor de a pleca (cu aprobare şi misiune, evident) în mijlocul suferinței generale m-au făcut să simt că mă sufoc, să fac mari eforturi pentru a-mi păstra cumpătul. Dar, odată întorşi în Oradea şi ajunşi la mama în biserica arhiplină, cu oameni obişnuiți (şi care nici nu bănuiau existența sau dimensiunile bogățiilor văzute

de noi), unde se cânta un cântec pe care-l ştiam din copilărie, am izbucnit într-un plâns pe care nu reuşeam să-l stăvilesc, ca şi cum aş fi încercat să mă spăl cu propriile mele lacrimi de contactul impur pentru care mă simțeam vinovată. Pentru a încheia acest exagerat de lung episod dedicat magnatului orădean, aş vrea să adaug un cuvânt despre acest fel de vinovăție: este un sentiment care se datoreşte unei concepții maniheiste şi spaimei (cam simpliste) de maculare. Nu pot să nu recunosc însă că scriitorul din mine nu are decât de câştigat din cunoaşterea tuturor straturilor psihice şi sociale şi că puritatea exagerată nu rodeşte nici măcar pagini. Şi totuşi a mă purta prieteneşte cu oameni pe care nu-i respect este pentru mine şi pentru rigiditatea mea morală un continuu efort şi prilej de suferință.

După biserică ne-am plimbat cu mama pe malul Crişului, apoi am prânzit idilic, iar seara am fost la familia Bonta – de care ne leagă o foarte slabă rudenie şi o puternică duioşie –, unde ne-am simțit în familie şi acasă. La TV-ul lor, branşat pe Budapesta, am văzut anunțate nişte incredibile scumpiri la toate produsele ungureşti şi o discuție cu şefii diverselor grupări neoficiale (vreo zece) care ne-au impresionat prin figurile lor de politicieni (în sensul rău al cuvântului), de oameni legați de dorința de a se remarca, a căror definiție însăşi se deduce din definiția puterii. Mai mult deprimare decât invidie.

A doua zi dimineață am umblat plăcut prin oraş cu Radu Enescu, veşnic disponibil, ca orice etern adolescent, am făcut rost de bilete de tren pentru prânz, am stat cu mama, ne-am despărțit plăcut, cu bucuria de a ne fi întâlnit, cu promisiunea de a o mai face. Ne-a condus la gară împreună cu Şuşu cu maşina, şi am plecat bucuroasă că totul a fost bine (avusesem emoții pentru întâlnirea dintre mama şi Romi) şi că mama e bine, ceea ce-mi dă încrederea în care

trăiesc, sentimentul încurajator că, din acest punct de vedere, pot să fiu destinsă. Orice bucurie se naşte dintr-un egoism, cum orice floare răsare dintr-un gunoi.

Peste două ore eram la Cluj, călătorind cu un rapid aproape gol şi miraculos de curat, incredibil pentru condiţiile noastre obişnuite: miracolul se explica prin faptul că Oradea era cap de linie, iar trenul însuşi era intrat de dată recentă în orar. Asta dădea un răspuns, dar nu şi o scuză mirărilor noastre obişnuite să înflorească trist în faţa celor mai fireşti şi mai vitale lucruri.

Cluj 9–10 ianuarie

Ne-am lăsat bagajele în gară (urma să plecăm mai departe, cu acelaşi tren, a doua zi) şi am luat un troleibuz spre locuinţa Rodicăi, sora lui Romi. În troleibuz o interesantă întâlnire cu un amic de tinereţe (fost coleg de liceu cu Romi, inginer), Tavi D., un domn aproape bătrân, cărunt şi greoi (fusese gras şi în tinereţe, dar atunci părea un semn de vitalitate şi de haz), cu care timp de aproape o jumătate de oră, cât a durat drumul, Romi a schimbat informaţii despre vechii colegi, informaţii care se reduceau exclusiv la căsătorii, copii, morţi. Îi ascultam vorbind şi mă gândeam în ce măsură era simbolic ciudatul lor dialog, purtat parcă într-un cod al esenţelor. În afara celor trei acte determinante ale vieţii, nu mai rămânea nimic, încât înşiruirea cifrelor, atâţia copii, atâtea soţii, căpăta un caracter aproape ezoteric, ca un magic comentar al Ecleziastului. Îi ascultam şi simţeam, aproape cu jena de a fi atât de diferită, că viaţa noastră se deosebeşte esenţial de cea pe care Tavi o povestea, nu numai pentru că nu aveam de povestit naşteri şi morţi, ci pentru că singurele noastre cifre erau ale cărţilor scrise, tot ce conta, tot ce rămânea în afara vieţii şi morţii.

La Rodica ne-am simțit bine şi „în familie”, am stat de vorbă cu toții, mai ales despre viitorul lui Horia, care va trebui să se hotărască între a rămâne la facultate la seral (şi deci a avea asigurată la terminare repartiția în Cluj) sau a trece la zi (dar pentru asta va trebui să ia toate examenele cu cel puțin nota 8). Seara ne-am dus la Puiu şi Lucica (motivul opririi în Cluj a fost chiar această vizită care urma să-i împace, pentru că am fost atât de grăbiți în trecerea spre Oradea), mergând pe un drum inedit şi foarte plăcut pe zăpadă şi lună, printre blocuri noi şi vilişoare interbelice, fermecătoarele cartiere de deal ale Clujului de după Primul Război Mondial. Am stat câteva ore plăcute, vorbind prietenește şi reuşind să ne întâlnim cu bunăvoință la mijlocul drumului, deşi veneam din direcții diferite, el dinspre cumințenie şi conformism, noi... Farmecul serii a constat însă nu în discutarea problemelor de viață, ci în mărturisirea unui vis. Puiu ne-a povestit despre un plan al lui de a face o călătorie de vreo două luni de-a lungul Uniunii Sovietice până în Siberia, împreună cu un prieten tehnician şi specialist auto, într-un Aro în care să-şi aranjeze şi paturi, şi să-şi ia şi mâncare. Era în pasiunea planurilor lui ceva atât de romantic şi de adolescentin, încât mult mai improbabil decât călătoria planificată chiar pentru această vară apărea faptul că a împlinit 60 de ani. L-am admirat şi l-am invidiat pentru ideea şi entuziasmul lui şi pentru aventura pe care cu siguranță o va trăi şi o va scrie. Am plecat de la ei binedispuşi, încărcați ca întotdeauna de bunătăți, plăcut impresionați de propunerea lui de a ne da o mare sumă de bani pe care să o înapoiem indiferent când, peste ani, fetei sau nepoatei sale, propunere pe care, bineînțeles, am refuzat-o, dar care ne-a făcut plăcere prin prietenia pe care o ascundea.

A doua zi am luat acelaşi tren cu care veniserăm de la Oradea. În gară am fost oprită de un tânăr necunoscut, care

mi-a spus că este prieten cu N. Steinhardt şi mi-a mărturisit într-un mod emoţionant admiraţia şi solidaritatea lui. Apoi, în trenul, în care am citit tot timpul, terminând cu un sentiment de acută admiraţie romanul lui Vargas Llosa, *Conversaţie la Catedrala*, a fost o întâmplare nostimă pe care merită s-o povestesc. De pe la Mediaş am rămas în compartiment doar cu un tânăr, cu care am intrat în vorbă mai ales pentru că ne terminaserăm cărţile de citit. Era din Oradea, terminase liceul şi nu reuşise să intre la Medicină, iar acum, ca urmare a acestui insucces, mergea la Bucureşti la Ambasada israeliană să anunţe că şi-a făcut cererea de plecare definitivă din ţară şi vrea să se stabilească în Israel, fiind fiul unui român şi al unei evreice. Era un băiat foarte îndrăzneţ şi destul de deştept, dar – cum nu părea un cititor şi cum suntem obosiţi de propriile noastre nume şi poveşti, luate mereu de la capăt şi care se închid în jurul nostru ca nişte cutii opace –, când ne-a întrebat ce facultăţi am terminat, Romi a răspuns Politehnica, eu, Filologia, şi discuţia a continuat normal, pe tot felul de teme. Ne-a povestit, de exemplu, despre cartierul milionarilor, despre care auzisem, din Oradea, un cartier întreg de vile grozave, construit pe dealul viilor, locuit de gestionari şi de medici şi având, unele dintre ele, piscine acoperite, cu apă termală. Ne simţeam bine conversând ca nişte oameni normali, când, într-o pauză de conversaţie, băiatul îl întreabă pe Romi:

— Apropo, am văzut că citiţi cărţi de literatură. Nu cumva ştiţi ce s-a întâmplat cu Romulus Rusan?

— Ce să se întâmple? am reuşit eu să îngaim văzând că Romi se făcuse stacojiu (noroc că are barbă) şi nu reuşea să răspundă nimic, convins că fusese prins cu minciuna, că băiatul ştiuse tot timpul cu cine vorbeşte etc.

— Păi a publicat două volume dintr-o carte pe care a anunţat-o ca urmând să aibă trei sau patru, şi a trecut mai

mult de un an de la apariția celui de-al doilea volum. Probabil a rămas între timp în străinătate...

Am răsuflat amândoi uşurați, având grijă să nu ni se întâlnească privirile pentru a nu izbucni în râs. Apoi Romi a explicat că a citit într-o revistă că a fost anunțat pentru acest an şi volumul al treilea, băiatul s-a liniştit şi episodul s-a încheiat.

Am ajuns la Bucureşti foarte obosiți mai ales de căldura infernală (la propriu) din tren. Nu mi s-a întâmplat niciodată în ultimii ani să călătoresc într-un tren cu temperatură normală: sau este totul înghețat, sau aerul frige şi pereții sunt încinşi ca în cursul unor torturi. Bucureştiul ne-a întâmpinat cu murdăria lui obişnuită (pe care o uitasem şi care ne uluia din nou), cu noroi, cu întuneric. Acasă erau 6°C şi totul acoperit de praf. Am umplut patru sticle cu apă fiartă şi luând fiecare câte două am reuşit să ne încălzim puțin patul înghețat, în răceala căreia canicula din tren ni se părea un vis frumos despre care nu înțelegeam de ce ni se păruse un coşmar.

11 ianuarie

Aseară găsisem un munte de felicitări în fața uşii, astăzi am găsit din nou cutia plină. Toată ziua n-am făcut decât să le citesc, după ce cu greu am reuşit să desfac bagajele şi să împart hainele în murdare şi curate. O imensă descurajare în fața enormului volum de treburi care mă aşteptau – şi care îndepărtau total ora întoarcerii la scris la care m-am gândit pe parcursul călătoriei –, o adevărată incapacitate de a pune mâna pe ceva, de a mă hotărî cu ce să încep: un morman de rufe de spălat, bucătăria dând să zboare, praful depus peste tot. În plus, Cora, vecina, ne-a spus că am fost căutați de doi turişti străini care veniseră cu o maşină cu număr R.F.G., dar vorbeau franțuzeşte. Povestirea Corei:

— *Madame disidente* Ana Blandiana? au întrebat.
— *Non, elle est partie*, a răspuns Cora.
— *De bon gré*? au vrut să ştie.
— *Mais, bien sûr. Elle est partie en vacances*.
— *En vacances perpetuelles*?

Ar fi putut fi, evident, ziarişti străini, după cum la fel de bine ar fi putut fi securişti travestiți care să vrea să vadă cum aş reacționa într-un asemenea caz. Sau ar putea fi doar invenția, dirijată sau nu, a Corei.

12 ianuarie

Întreaga zi, de la 8 dimineața la mai mult de 8 seara, am muncit, cot la cot, Romi şi cu mine, spălând rufe, geamuri, vase, duşumele, trepte, mozaicuri, dând cu aspiratorul, ştergând praful. Când am terminat, eram frânți de oboseală şi fericiți că apartamentul redevenise plăcut şi locuibil. Acum mă despărțea de scris numai corespondența, răspunsul la o parte din felicitări.

Din păcate, Romi descoperă din nou în fața casei maşina cu nr 15-B-8738 şi, ceva nou, era în afara orelor obişnuite între care stătea până acum. Psihoză. Am mereu senzația că, fără sensibilitatea lui, totul ar fi mai uşor de suportat. Inconştiența mea care poate apropia moartea face viața totuşi mult mai suportabilă.

Oricum, toată ziua, în timp ce aşteptam să se încălzească puțin camerele şi citeam mesaje absolut emoționante de solidaritate şi prietenie, semnate şi nesemnate, de la cunoscuți şi necunoscuți, nu am reuşit să optez între cele două posibilități şi nici să hotărăsc ce aş face dacă personajele Corei ar reveni şi ar vorbi chiar cu mine.

13 ianuarie

Ca de obicei, punerea jerbei la statuia lui Eminescu din faţa Ateneului şi apoi vin fiert la Geo Bogza. Primul an în care Geo nu a putut să vină şi să asiste la montarea cununilor de brad şi a garoafelor. De fapt, totul este un simbol al degenerescenţei din ultimii ani. La început era o splendidă jerbă de garoafe, apoi numai brad, din ce în ce mai sărăcăcios, mai ieftin. Anul acesta, ca nişte cozi de şoricei. Şi fără Geo. Apoi, în camera lui, un pahar de vin trist, cu dl Lucu, adolescentul octogenar, cu arhitectul excentric, cu Caius, despre care nu ştiu dacă nu e pus să ne supravegheze... ce deprimare!

În cursul zilei am umblat mult prin oraş, prin primăvara precoce şi anormală, dar nu lipsită de farmec. La Telefoane am aflat că în urma memoriilor ni s-au scăzut 600 lei din suma pe care refuzaserăm s-o plătim. Victorie materială, dar nu morală: aşa cum au încărcat nota au şi scăzut-o, fără rigoare, fără logică. Vizităm de asemenea câteva magazine Comturist, mai mult formal, pentru că în fond ne-am hotărât de la început să returnăm cecul lui Sami. Experienţă interesantă: câteva biete cutii de cafea şi de ţigări cu preţuri (comparativ cu cele apusene) astronomice.

14 ianuarie

Anul Nou pe stil vechi. Revelion la G.R. Obişnuita societate de colegi: Buzura, Manolescu, Sorescu, Ornea plus actriţa şi doctorul, Valeria Seciu şi prof. Setlacec.

15 ianuarie

Am scris toată ziua scrisori: 50.

16 ianuarie

De dimineață, împreună cu Romi, la bancă, unde returnăm cecul şi ne simțim deodată mai liberi. Orice dar ne apasă. Dimpotrivă, sărăcia (pentru că mizeria n-am cunoscut-o niciodată) ne încântă prin rigoare, prin faptul că dă posibilitate spiritului să estompeze materia, prin faptul că a avea numai strictul necesar, într-o lume în care alții poate nu-l au nici pe acesta, ni se pare mult mai simplu de suportat decât a avea ceva în plus. Am disprețuit întotdeauna obiceiul câinilor de a-şi îngropa oasele pe care nu le pot mânca, tocmai pentru că e vorba de un obicei uman.

Dimineața, drum cu Romi la Casa Scânteii. În timp ce el urcă la *România literară*, eu pun scrisorile la poştă şi îi dau telefon Tiei. Observ că se precipită pentru a nu mă lăsa să-mi spun numele. Coboară şi ne plimbăm în aşteptarea lui Romi: îmi spune că a fost vizitată de cineva care ştia de câte ori a fost vizitată de noi (de mine şi Romi) la redacție şi care a încercat să o facă să mărturisească că şi-a scris jurnalul sub influența mea. Evident, a negat. De altfel, nici nu ştiam de existența lui. Rămâne însă faptul că încearcă să-i piardă pe alții prin mine, pe mine prin ea, şi faptul că e urmărită în redacție.

— De unde ştiți? a întrebat.

— Ne subestimați!

— Şi eu care credeam că vă supraestimez!

... Şi enervarea în fața umorului ei.

Mi s-a părut mai speriată ca oricând şi am hotărât să nu o mai caut. Ne-am despărțit mai deprimate decât ne întâlnirerăm.

Un zvon inedit, provenit (sau auzit de noi) tot din sfera radioului: sunt paralizată în urma unor tratamente malefice.

Trecând prin Piața Amzei, la întoarcere, telefonăm Mariei Banuş, care ne căutase că are ceva de vorbit cu noi, şi urcăm la ei, deşi este o oră absurdă. Stăm între 3 şi 4. Ne

spune în mare secret că a luat Premiul Herder şi că nu vrea să se afle pentru a pleca cu o simplă viză de turist. Ne întreabă dacă ştim un tânăr care să întrunească condiţiile necesare acordării bursei (aproximativ 30 de ani etc.), dar o face formal, pentru că de fapt a vorbit cu Anatol Vieru pentru a da bursa fiului lui (rămas de puţin timp la Paris, împreună cu fiica lui Jebeleanu). Am senzaţia că, ascultând, mă murdăresc. Îi spun că, de fapt, această bursă există pentru a da posibilitatea unui tânăr român să studieze, să cunoască Occidentul, în cazul ei fiind firesc să dea această bursă unui tânăr scriitor. Ne răspunde că nu se simte obligată faţă de Uniunea Scriitorilor şi că, de altfel, tinerii scriitori nu au cultivat-o, nu-i trimit cărţi. Senzaţie de înstrăinare acută. Alienantă uimire: cum de am putut lua eu Premiul Herder, când ştiu cum l-a luat Maria Banuş, când ştiu câte intervenţii (unele făcute silnic chiar prin mine) au dus la această victorie. (Amintirea momentului de acum şapte ani, când am aflat pe stradă că mi s-a decernat, eram în noroaiele Pieţei Buzeşti, veneam de la cumpărături şi l-am întâlnit pe Radu Lupan, funcţionar la Uniune, care mi-a spus, iar eu am crezut că e vorba de o glumă.) Îi spun Mariei Banuş că a merge fără bursier este infamant pentru ţară, dar îmi dau seama că criteriile mele sunt inoperante pentru ea.

Seara, între 19 şi 23, vizită la arhitect Leahu. Ne-au invitat şi am crezut că au să ne spună ceva în legătură cu demolările, dar nu era nimic nou. Nu se ştie încă dacă vom fi demolaţi sau nu, proiectul cartierului nostru nu a fost încă aprobat (există 15 variante din care se va alege la cel mai înalt nivel una: noi dispărem în jumătate dintre ele). Se pare însă că nu cartierul nostru este în centrul atenţiei acum, ci Piaţa Sf. Vineri, unde se va demola un bloc de 8 etaje abia terminat, pentru a se face un altul dublu de înalt în locul lui (urmările vizitei şi entuziasmelor de la Phenian!).

Pentru a găsi o altă soluție decât demolarea, tot institutul a lucrat în ultimele săptămâni, propunând soluții extravagante tehnic (coloane de susținere pe care să fie cocoțate încă 8 etaje deasupra celor 8, contraforți enormi, sprijinire prin alte construcții etc.), dar se pare că demolarea şi refacerea sunt mai ieftine.

— Bine, am spus siderată, dar nu i se putea explica atunci când a cerut să se mai adauge opt etaje că este imposibil din punct de vedere tehnic?

— Nu, pentru că de mult la aceste vizite, în care se stabileşte arhitectura viitoare a oraşului, nu mai participă nici un arhitect, iar cei ce participă habar n-au ce se poate şi ce nu se poate, în schimb ştiu foarte bine că nu se poate să contrazică sau să indispună un atât de înalt personaj.

Apoi Gigi ne-a povestit despre Casa Republicii. Biroul prezidențial are 200/300 de metri şi înălțimea cât trei etaje (9 m). Coridoarele au kilometri lungime şi 12/9 lățime şi înălțime. Nişte adevărate străzi pe care vor trebui inventate vehicule de interior. Aveam senzația că ascultăm un basm incredibil şi monstruos. Se pare că este, fără exagerare, clădirea cu cea mai mare suprafață de pe pământ (50 ha?). Nu avem suficientă uimire pentru a ne mira, iar spaima abia ne ajunge pentru alte domenii. Mă surprind visând în schimb la problemele pe care le vor avea arhitecții după terminarea nebuniei, atunci când vor trebui să dea un alt sens şi un alt rost acestei aberații. Chiar şi pentru un muzeu al terorii este prea mare. Şi totuşi poate va veni o vreme când totul va putea fi un fantastic centru de cultură, cu muzee, săli de distracții, de proiecții, de lectură, cu amuzante şi grațioase biciclete circulând pe coridoare. Sunt convinsă că-mi va face o imensă plăcere s-o vizitez atunci, chiar dacă nu voi mai fi decât stafie.

Un moment care mi-a înghețat sufletul în cursul vizitei, altfel plăcute, la aceşti oameni apropiați şi în multe privințe

asemănători: în timp ce el ne povestea toate aceste monstruozități, am spus (gândindu-mă mai mult la noi decât la ei, exprimând de fapt vechea obsesie potrivit căreia cu cât înțelegi mai mult, cu atât eşti mai vinovat) ceva de genul „...şi totuşi vom fi traşi cândva la răspundere pentru că am fost contemporanii acestei nebunii şi nu am reuşit să o împiedicăm". S-a făcut linişte şi am simțit cum frigul cuprinde odaia. Părea că am făcut o gafă. Dan, fiul lor, proaspăt absolvent de arhitectură repartizat la Focşani, a început să protesteze.

— Bine, dar eu...

— Lasă că o să vezi tu când vei fi pus să demolezi sate şi să faci în locul lor blocuri, l-a oprit Vivi, mama lui, o ființă cu adevărat deosebită.

— Asta-i bună, a spus tânărul frumos şi inteligent. Ce vină pot să am eu? Eu sunt un simplu executant, un tehnician, un slujbaş.

Gigi, tatăl, tăcea ca şi cum l-aş fi jignit, dar nu se supăra. Se vedea că îşi spusese şi singur fraza rostită de mine. Exista în el o vinovăție, care îl înnobila şi pe care generația următoare o pierduse. Ştiință fără con-ştiință.

17 ianuarie

Toată ziua nervi cu vecinii care, amestecând zgârcenia cu ramoleala şi cu un pospai de distincție, iau bani, apoi uită că i-au luat şi se declară jigniți când le aducem aminte. Din cauza asta socotelile noastre sunt mereu tulburi, incerte. Romi se enervează îngrozitor, eu reuşesc să-mi păstrez privirea din afară, dar îmi pare rău de pierderea timpului. De altfel, începând de azi se repară o țeavă spartă în subsol (reparație absolut necesară în această casă trecută printr-un război şi două cutremure şi unde totul e putred).

Seara trece pe la noi D. Chirilă de la *Familia*. Stăm de vorbă între 9 şi 11.30.

18 ianuarie

Zi la Comana. Privită în lumina puternică, dar fără vegetaţia romantică, biata noastră casă ne apare drept ceea ce e: aproape un bordei. Vecinii ne primesc bucuroşi să ne vadă. (Au auzit, evident, zvonuri despre mine pe care prezenţa mea le infirmă.) Dintre pisici nu mai există decât Negruţu. Blondel a fost dus de Boris la Adrian şi a dispărut. Îmi pare foarte rău, era un pisic absolut deosebit, şi în ceea ce priveşte talentul vânătoresc, şi în ceea ce priveşte sufletismul. S-a stabilit, în schimb, Albăstrica, splendida pisică argintiu-albastră care se pripăşise în ultimele zile ale şederii noastre din toamnă. Stăm de vorbă cu şeful gării, trecem pe la Anghel şi luăm vin. La primărie, mare şedinţă, cu multe maşini oficiale în faţă: cu toate protestele oamenilor, cu toate intervenţiile, inclusiv a lui G.R., satul Vlad Ţepeş a fost mutat de la Comana la Mihai Bravu, şedinţa de azi o consfinţeşte. E greu de înţeles de ce cei din Vlad Ţepeş vor trebui de acum înainte să meargă 6 km prin pădure pentru orice act de la primărie, dar probabil că o explicaţie există, şi ea nu poate fi decât malefică. Cu siguranţă ceva, undeva, va fi mai uşor de distrus astfel.

19 ianuarie

Dimineaţă şi zi întreagă în casă, la scris. Nu e vorba decât de acest jurnal care începe să ţină locul literaturii. O formă de lene de fapt, de spaimă sau laşitate, în faţa adevăratului scris. Se întâmplă ceea ce se întâmpla înainte cu articolele din *România literară*. Treceau lungi perioade când nu scriam altceva, dar aveam, scriindu-le, senzaţia că totuşi am scris

ceva. Altfel, fără acest paleativ, disperarea m-ar fi împins poate mai repede spre adevărata operă. Şi totuşi simt că şi aceste pagini sunt necesare pentru că, prin acumulare de amănunte şi de stări pasagere, vor explica ceea ce a fost, cum a fost posibil să fie. Din nefericire, timpul este din ce în ce mai rigid, încape în el din ce în ce mai puțin, iar eu scriu incredibil de greu, chiar şi cele mai neimportante lucruri, ca şi când nu numai formularea, ci şi grafia ar fi un efort, aşa cum nu numai gestul de a scrie, ci şi cel de a sta la masă pentru a scrie este greu. Trebuie să încep să citesc cele 350 de pagini dactilografiate din *Arta fugii* şi mi-e frică.

Seara la concert împreună cu Ileana Mălăncioiu, pe care o invitaserăm ca să putem vorbi, şi apoi la noi acasă, împreună. Cu câteva săptămâni în urmă Ileana îmi ceruse un fragment de proză pentru *Viața românească* şi, cum eu mă codeam, considerând că este fără rost, ea m-a convins că trebuie încercat mereu, pentru că tot ei vor spune, dacă nu, că nu am scris, deci că nu aveau ce să publice. Am dat deci fragmentul, care însă nici măcar n-a trecut de Uniune, vreau să spun că a intrat în pagină, dar a fost scos nu la Consiliul Culturii, cum ar fi fost neuimitor, ci chiar la Uniunea Scriitorilor, ceea ce ar fi trebuit să mă mire. Nu m-a mirat însă. Am consolat-o eu pe Ileana, pentru că ea era cea care fusese dezamăgită.

În timp ce stăteam cu ea de vorbă, la noi acasă, după concert, a dat telefon că vrea să ne vadă (mai telefonase în numeroase rânduri, de câte ori venise cu treburi prin Bucureşti) un coleg de facultate al lui Romi, ing. Martineac, şef de secție la Combinatul Siderurgic Hunedoara. Fusese la o consfătuire cu N.C. a lucrătorilor din industrie şi acum, obosit mort, şi punându-se pe băut solid, aşa cum ştiu să facă numai ardelenii, țuică ardelenească, ne-a povestit diverse impresii. M-a impresionat una dintre ele: li se dădeau indicații tehnice atât de aberante, încât nu ştia ce să

facă, îi era frică şi să ia notițe, unde enormitatea spuselor ar fi apărut şi mai clară şi transcrierea ar fi putut părea ironică, dar şi să nu ia, pentru că aşa era obiceiul, toți scriau sau se făceau că scriu, şi nenotarea ar fi putut fi interpretată ca o nesupunere sau chiar ca o privire critică. O observație exactă şi în stare să definească atmosfera acelei consfătuiri. Şi totuşi omul era în multe privințe mărginit intelectual, nu atât prin naştere, cât prin redusele prilejuri de utilizare a inteligenței. Oportunismul educă prostia şi naşte intuiția de a o etala. De altfel, deşi era evident că voise să ne viziteze tocmai din cauza situației mele, pentru a se putea lăuda apoi că ne-a văzut etc., în cele din urmă, după ce am simțit cum mă priveşte în mai multe rânduri cu o aproape indecentă curiozitate, m-a întrebat de ce am făcut-o. Ca şi Oltiței, la aceeaşi întrebare, n-am ştiut ce să-i răspund, pentru că în limba mea eram sigură că n-ar fi înțeles şi nu eram sigură că adevărul meu putea fi traductibil în limba lui. Sau, în orice caz, nu mă simțeam eu în stare să traduc. Asta nu înseamnă că întrebarea lui nu mi-a făcut rău, un rău cu atât mai mare cu cât mai greu de înțeles. După tot ce povestise, din uzină, din minister etc., faptul că putea să se mire de fapta mea (infimă, pe lângă ceea ce ar fi trebuit să se întâmple) naşte obligatoriu concluzia că lui i se pare firesc să se supună ordinului, să fie sclav nebuniei, să nu se împotrivească răului. Şi asta fără să-şi dea seama că în felul acesta el însuşi este o parte a acestui rău.

X

20 ianuarie

Romi îl întreabă pe vecinul Şuvagău (mecanic auto angajat la Securitate) ce crede despre maşina 15-B-8738. „Nu sunt de-ai noştri”, spune Şuvagău cu umorul lui de bucureştean. Şi totuşi de-ai cui sunt? Maşina soseşte pe la ora 9, se aşază în dreptul casei alăturate, din ea coboară un bărbat care pleacă în direcția Radio şi o femeie care o ia spre piață sau spre centru. Timp de o oră, două sau chiar trei, maşina stă goală, apoi femeia se întoarce şi de la 11 până la 3 stă în maşină, indiferent cât ar fi de frig. La ora 3 fix apare bărbatul şi pleacă. Asta se repetă zi de zi, cu excepția weekendurilor. Când lipseşte femeia (s-a întâmplat de câteva ori), îi ține locul un tânăr de vreo 20 de ani. Romi îi urmăreşte şi le ține socotelile. Eu cred că nici nu i-aş fi observat, dacă nu mi s-ar fi atras atenția. Aşa însă sunt obligată să mă întreb: dacă ne urmăresc, de ce o fac numai între anumite ore, dacă nu, de ce stă atâtea ore pe frig în maşină o femeie îmbrăcată elegant şi cam țipător? Nu cumva chiar pentru a atrage atenția, pentru a vedea noi că suntem supravegheați, pentru a ne speria şi a avea sentimentul că nu suntem liberi? Dar atunci, urmărindu-i la rândul lui, fiind în permanență atent la ei, Romi (şi eu după el) nu facem decât să le facem jocul, să îndeplinim mişcările psihologice programate de ei. E adevărat că mai există o posibilitate, aceea ca în restul orelor să existe o altă supraveghere mai discretă (dintr-o casă vecină, de exemplu), deci supravegherea să fie completă şi numai o parte a ei lăsată la vedere, pentru a ne înnebuni prin lipsa ei de logică.

Şi tot Romi spune: „Să ne ferim să speriem lumea povestind ce ni se întâmplă, pentru că se vor teme şi apoi ne vor urî pentru că din cauza noastră au fost laşi”. Idee subtilă şi senzație adevărată, dar mă întreb cât de eficace este totuşi această prevedere într-o vreme în care Sorescu lansează (evident, fără nici o bază reală) că este urmărit

pentru a fi omorât, că au existat chiar nişte tentative în acest sens, înălțându-şi cu tenacitate statuia viitoare de martir.

Am senzația că, dacă aş fi singură, aş avea puterea să fac abstracție de tot şi să scriu. Dar poate că greşesc. În orice caz, prietenii mă rănesc mult mai tare decât duşmanii.

21 ianuarie

Toată ziua pierdută cu încercarea de a vinde vechile piese de Trabant, pe care le aveam de pe vremea când aveam Trabant, şi de a face astfel rost de nişte bani. Vizita unui cumpărător, de fapt intermediar, propune jumătate prețul cu care se găsesc piesele în magazin. Romi încearcă să discute, eu înclin să țin cu preopinentul, şi pentru că sunt incapabilă să particip la o târguială (există în mine un fel de anticorpi care se produc împotriva propriilor mele interese de fiecare dată când e vorba de o chestiune de bani), dar şi pentru că vreau să se termine totul cât mai repede, nu mai pot suporta pierderea timpului pe tot felul de teme ținând nu de scris, ci de viață, am senzația că mă sinucid în bucățele. Romi se enervează, şi îmi dau seama că are dreptate, o recunosc chiar, dar asta nu mă scoate din spaima mea de timp pierdut, timp pe care el nu îl înregistrează cu aceeaşi intensitate ca şi mine. În sfârşit, hotărâm că, decât să vindem piesele atât de ieftin, să le oferim Iuliei, verişoara lui Romi, care are Trabant.

22 ianuarie

Duminică. Ziua Anei: 13 ani. Merg până la ei şi ajung tocmai când se pregătesc să deschidă o şampanie, sărbătorind-o ei patru, în familie. Atmosferă de familie adevărată. Poate a trecut criza. Poate o să fie bine. Până la ei

şi înapoi, drum prin cartierul nostru, amestec de groapă de gunoi şi şantier. Pentru a ajunge la blocul lor se trece peste un fel de punte suspendată peste săpăturile metroului şi apoi se traversează curtea bisericii. Am intrat şi era tocmai momentul tainei: luaţi mâncaţi. Cum tocmai terminasem de citit *Marii iniţiaţi*, m-a emoţionat aura ezoterică a momentului. M-a emoţionat şi atmosfera bisericii pline de oameni (dintre care lipsea mama), cu părintele Balaur (87 de ani) slujind.

Tot restul zilei, în timp ce scriam, am privit eforturile (încununate în cele din urmă de succes) de a tăia „copacul nebun" ale unui grup de 8 sau 10 bărbaţi. Spuse astfel, lucrurile par mai mult sau mai puţin normale, în orice caz lipsite de coloratura pe care o aveau în realitate.

Pentru că în realitate totul a avut înfăţişarea unei crime oribile, înfăptuite cu sadism. Faptul că, în locul sângelui, nu curge decât sevă nu îmblânzea cruzimea şi nu diminua vina.

„Copacul nebun" (titlul unei tablete pe care am scris-o despre el cu câţiva ani în urmă) era un oţetar imens, înalt cât câteva etaje, înălţându-se în colţul unei curţi şi a două străzi (Transilvania cu Temişana) în dreptul casei noastre. Atributul, nepotrivit regimului său şi care îl apropia de cel uman, îl binemerita prin felul absolut straniu în care refuza să se conformeze anotimpurilor. Ca orice copac foios, el îşi schimba frunzele, dar nu o făcea niciodată la datele fixe ale celorlalţi, nu se scutura toamna, ca să se reîmbrace primăvara în frunze, ci avea un calendar pe cont propriu, care îl făcea uneori să înflorească în noiembrie şi să aibă frunze noi în februarie, să se scuture în iulie, după legi ascunse care păreau a fi rezultatul unei dramatice lupte interioare, soldate câteodată cu disidenţe ciudate şi rebeliuni fragmentare: în timp ce într-o ramură era toamnă, în alta putea fi primăvară sau iarnă, într-o impresionantă dereglare a sensurilor naturale, care lăsa să se tăinuiască o

mare, aproape umană suferință. Ei bine, acest copac ciudat a fost condamnat la moarte de mai mulți bărbați strânşi din câteva curți vecine, pentru care uciderea lui a fost distracția acestei duminici. Aspectul material al lucrurilor nu reuşeşte să-i scuze prea mult, lemnul rezultat din tăiere fiind oricum prea verde pentru a putea fi ars, iar până la urmă tot cartierul va fi probabil demolat şi se vor muta în nişte blocuri unde nu le va mai fi necesar. De această idee a demolării cred că se leagă de altfel totul, viitorul dezastru dezlănțuind în ei nevoia de a distruge şi pentru propria plăcere. Cu timpul însă plăcerea s-a transformat într-un chin pentru că, neavând unelte pe măsura arborelui, îl ciopârțeau cu nişte fierăstraie disproporționat de mici pentru trupul lui, făcând eforturi aproape obscene de a-l înfrânge, legându-l cu frânghii (ca şi cum ar fi încercat să-l spânzure), rănindu-l cu topoare, iar el continuând să reziste ciuntit, dezgolit de coajă, batjocorit. Se făcuse întuneric şi încă se mai trudeau, jalnici, năclăiți de sudoare şi de sevă, când, în sfârşit, a început să se audă scrâşnetul, ca de oase frânte, acoperit de uralele învingătorilor. Înfrângerea unui simbol.

23 ianuarie

Cea mai densă ceață pe care am trăit-o. Când m-am trezit nu se vedeau casele de peste drum. Apoi treptat s-a risipit până la a lăsa văzduhul numai tulbure, murdar de el însuşi.

Toată ziua s-a dus cu întâlnirea cu Iulia, venită împreună cu un meşter să vadă şi să ia motorul (6500, când prețul în magazin este 11.600), drumuri la notariat, pentru a vedea cum se pot face formele vânzării. Mâine-dimineață vom fi din nou la notariat. Sinucidere în rate.

24 ianuarie

Într-adevăr, am stat la notariat între 8 şi 13, reuşind în cele din urmă, cu repetate aşteptări la cozi exasperante (2 ore numai la dactilografe, pentru a face la maşină contractul, când ar fi destul să existe câteva dactilografe în plus, pentru ca să nu se mai piardă – sute de oameni pe zi să nu piardă – atâtea ore, dar atunci nu s-ar mai putea lua bacşiş pentru fiecare pagină bătută), să facem contractul, să dăm cadoul de rigoare notarului care l-a întocmit şi, mai ales, să ne îmbibăm sufletul şi trupul de aerul acela aproape irespirabil, tocmai pentru că respirat în acelaşi timp de oameni înghesuiți unii într-alții, săraci, umiliți şi înrăiți de sărăcie şi umilință, aerul acela mirosind a mizerie, a case vechi, a haine murdare, a lămpi cu petrol, a gaz de bucătărie, a singurătate, a bătrânețe...

La 1.30 Romi are întâlnire cu Petre Ispas (întâlnire aranjată prin Roger), care îi spune să fac un nou memoriu către E.C., memoriu pe care îl vor înainta ei, secția. Romi se întoarce şi schițează, pentru a-mi arăta, un text cu ideile sugerate. Pur şi simplu îmi face rău lectura, ideea că semnătura mea ar putea fi pusă sub asemenea fraze. Îi spun lui Romi că nu vreau şi, spre bucuria mea, este de acord, nici el nu voia. Maşina 15-B este la locul ei, cu femeia la locul ei. Dacă am reuşi s-o uităm ar fi ca şi cum n-ar fi. Dar, din păcate, şi memoria, şi sensibilitatea noastră sunt împotriva noastră.

25 ianuarie

Ileana Mălăncioiu îi cere lui Romi proză în locul meu în *Viața românească*. Romi dă la insistențele mele, făcându-şi mari probleme. Ileana îi spune că şi Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu au vrut să se retragă, dar s-au gândit cine le va lua locul. Romi pierde dimineața la combinat umblând pentru cartea lui Gusti, iar eu urmează să mă întâlnesc cu

Iulia să îmi dea banii. Îmi propune să ne vedem în oraş pentru că e grăbită, în cele din urmă fixează parcul Cazzavillan, adică la o sută de metri de noi. Îmi dau seama că îi e frică să vină la noi. Frică de ce? E pensionară. Ce poate păți? Şi, mai ales, ce s-a putut întâmpla de alaltăieri, când a fost la noi şi nu părea speriată? Are senzația că suntem urmărite, mă face să înconjurăm un careu de străzi, o conving că nu e adevărat şi treptat mă apucă furia în fața laşității ei.

Când îi povestesc Getei scena, ea îmi povesteşte cum, stând la o coadă la caşcaval (s-a găsit în cinstea sărbătorii de la sfârşitul lui ianuarie), stătea de vorbă normal cu nişte babuțe, colege de coadă. La un moment dat a făcut o glumă despre faptul că după aniversare nu va mai fi caşcaval şi, deodată, nimeni de la coadă n-a mai scos un cuvânt. Şi nu erau decât nişte biete bătrâne, pensionare, hodorogite. Ce ar fi putut păți? De ce le era frică? Faptul că logica nu mai are nici un amestec în declanşarea mecanismelor terorii vorbeşte de la sine despre perfecțiunea acestora.

26–30 ianuarie

Zile de stat în casă, de scris. Din păcate numai la completarea acestui jurnal, care începe să se transforme într-un înlocuitor de operă. Adevărul e că mi-e pur şi simplu frică să încep să citesc *Arta fugii*. Mi-e frică de citit mai mult chiar decât de scris. Dacă voi descoperi că nu-mi place? Pe de altă parte, completarea acestui caiet mi se pare necesară ca document (pentru mine însămi în primul rând). Este totul atât de lunecos, de ambiguu, încât, după ce va trece, nu vom mai înțelege nimic. Va părea că am fost nebuni. Scriu, ca după orice întrerupere, foarte greu. Pur şi simplu nu pot formula. În plus mai citesc o carte atroce: un colaj de documente făcut de Mihai Stoian despre cazul dr. Mengele.

Abia dacă reuşesc să notez câteva pagini pe zi. Alături, Romi se chinuie şi el, dar, spre deosebire de mine, el nu e în stare să stea nemişcat pe scaun, încât neliniştea lui se aude şi mi se transmite. Poate de aceea mă şi cufund în lectură. De câte ori ies din camera mea îl găsesc pe Romi pândind prin perdea maşina care ne supraveghează. Sunt clipe în care simt că o să-mi pierd minţile, ne certăm, apoi am remuşcări pentru că, într-un anume fel, el nu are nici o vină, totul porneşte de la mine.

31 ianuarie

Zi de nebunie totală. Maşinii, cu eterna ei locatară, i se adaugă un „băiat de pe Calea Victoriei" care patrulează timp de aproape zece ore. Totul este greu de suportat, tocmai pentru că este de neînţeles. Ce urmăresc? Ce aşteaptă să facem? Ce ştiu şi noi nu ştim? Supravegherea se înteţeşte în funcţie de scrisorile pe care le primim şi care ne sunt oprite? Sau în funcţie de oamenii care ne caută şi nu reuşesc să ajungă până la noi? Sau chiar în funcţie de evenimente care nu au legătură directă cu noi?

După-masă a dat telefon Măriuca. E în Bucureşti şi pleacă mâine. Nu voiam să o las să intre în angrenajul din jurul locuinţei noastre, aşa că am plecat să mă întâlnesc cu ea, dar nu m-am hotărât nici să-i spun, ca să n-o sperii. Ea, în schimb, m-a întrebat de ce nu scriu un articol despre ea sau el, asta ar rezolva totul. Am privit-o atât de uluită, încât cred că şi-a dat seama că a făcut o gafă. M-a mai întrebat ce e cu cartea mea de proză. Cele două întrebări la un loc puteau să însemne altceva decât fiecare în parte. M-am întristat de moarte. Trebuia să o bănuiesc şi pe ea? La urma urmei, ce ştiam despre ea decât că-mi ştie toate cărţile pe de rost (la propriu)? Dar nu era asta ceva anormal, nu era un

efort făcut deliberat, pentru a se apropia de mine? Cred că nu, şi totuşi ce tristeţe... De ce nu scriu despre...

— Pentru că nu-mi stă în caracter, i-am răspuns citând fabula cu scorpionul pe care i-am şi povestit-o. Nu părea prea convinsă. Dar ce fel de admiraţie poartă ea cărţilor mele, dacă faptul că aş putea scrie laude nu i se pare absurd, nici exclus, dacă asta i se poate părea o soluţie pentru mine? Trebuie să o adaug listei începute cu Oltiţa şi Martineac? Şi, mai ales, cât la sută din populaţia ţării ar putea fi înscrisă virtual pe această listă?

Seara la Boeraş (de fapt, casa lor nu este atât casa unei familii la care mergem în vizită, ci un fel de club în care ne mai putem întâlni unii cu alţii, un club în care nu e frig şi se găseşte în permanenţă ceva de mâncare), cu prof. Setlacec, şi H.C., venit de la Oradea pentru un consult şi alte treburi. Discuţii despre Vargas Llosa, pe care profesorul îl consideră prea complicat şi pare a nu fi sensibil la nimic din cutremurătorul mesaj al acestuia. Discuţie degenerând într-o alta despre ratare, despre sensul noţiunii de ratat care, pentru ei toţi, este ceva demn de dispreţ, în timp ce pentru mine este, dimpotrivă, de cele mai multe ori, sensul unei existenţe care nu s-a putut adapta la murdăria din jur şi a fost înfrântă. Între ratat şi învingător, de cele mai multe ori, ratatul este cel demn de stimă. H.C. ne întreabă dacă am auzit ceva despre arestarea unor ziarişti de la *România liberă*. N-a auzit nimeni nimic.

Când ne întoarcem acasă, pe la 11, tânărul şters care a patrulat toată ziua mai patrulează încă. Ce-ar fi să fie îndrăgostit de vreo femeie din casele alăturate şi să o pândească pe ea? Dacă am reuşi să avem tot timpul umor!

Şi totuşi astăzi, să nu uit, am avut curajul necesar să încep să-mi citesc paginile. Am citit primele două capitole, care, deşi au un fel de stângăcie, mi-au plăcut. Sau aproape. Ideea de a introduce din când în când scurte

capitole de conversații cu turnătorii despre ceea ce s-a petrecut în capitolul precedent este excelentă.

1 februarie

Zi pierdută, X negru în calendar, dimineața la Bogza, după-masă la ziua Irinei Eliade, cu Florența Albu şi fam. Paleologu. Îmi pare rău că pierd timpul, dar este atât de frumos afară, încât a sta în casă pare aproape eroism. Şi apoi, mi-e dor să întâlnesc oameni, alți oameni, alții decât cei pe care îi văd în mod obişnuit, alții pe care să-i descopăr mai buni, sau cel puțin altfel, să-mi dau şansa de a ieşi din cuşca de prieteni în care suntem închişi.

2 februarie

Astăzi mi-a dat telefon D. Micu, supărat că nu l-am anunțat că mi s-a rezolvat situația.

— Ce situație?

— Păi am aflat că ai dreptul să publici, că nu mai e nici o problemă.

Am simțit că amețesc.

— Nu ştiu nimic, i-am spus. Nu mi-a spus nimeni nimic. De unde ştii?

— Mi-au spus cei de la *România literară*.

— Cine? Când? Cum ți-au spus?

Exista o infimă şansă să fie adevărat, să nu mă fi găsit să-mi comunice, dar exista mai ales spiritul meu de conservare care încerca să amâne clipa adevărului.

— I-am spus lui Dimisianu să-ți ceară să scrii lucruri nesemnate sau semnate cu pseudonime ca să câştigi un ban, iar el mi-a spus că nu-i nevoie de aşa ceva, că – cu excepția rubricii – poți publica la ei oricând şi cu numele adevărat.

Nu mai aveam cum să mă înşel. Prietenul meu Gabriel Dimisianu – unul dintre colegii pentru care am avut de-a lungul timpului o reală afecțiune şi pe care, fără să-l cred vreodată capabil de acte de curaj, nu l-aş fi crezut în stare nici de vreo ticăloşie –, de frică şi de jena de a nu şti cum să respingă ideea profesorului Micu, pe care nu se simțea în stare nici să o accepte (şi totuşi nişte oameni de care mă simțeam mult mai puțin legată, ca cei de la *Familia*, au putut să o facă, şi încă din propria lor inițiativă!), a putut inventa acest răspuns egal cu o infamie, fără să clipească, deşi ştia totul foarte bine, ştia că am şi o pagină de versuri predată la *România literară*. Recunosc, am reacționat exagerat. La urma urmei, nu era pentru prima oară când G.D. îşi dovedea lipsa de caracter. Şi totuşi am început să plâng şi nu mă mai puteam opri din plâns.

Nu era vorba de o dezamăgire doar, ci de descoperirea unui mecanism care – chiar dacă nu e pus la punct şi sincronizat, ci făcut să funcționeze doar de diversele laşități şi egoisme individuale – avea să sfârşească prin a mă strivi. Pentru că se simt prost că nu au făcut nici un gest să se solidarizeze cu mine, pentru că, departe de a suferi pentru ceea ce mi se întâmplă, departe de a se simți ei înşişi lezați – cum sunt în fond – de abuzul atât de simbolic exercitat împotriva mea, pentru că sunt iritați de agitația care face să-mi crească notorietatea, colegii mei preferă să-şi spună şi să spună că, de fapt, nu e nici o problemă sau că este o problemă minoră şi repede trecătoare. În felul acesta nu-mi lasă nici măcar limpezimea suferinței, au grijă ca totul să devină tulbure, nesigur, neevident, dubios. Mă simt ca un bolnav care ştie că este grav bolnav în timp ce toată lumea din jur îi spune, râzând şi bătându-l pe umeri cu o falsă exuberanță: „Ce vorbeşti? Arăți minunat. N-ai nici pe dracu'!"

Seară cu Şuşu, colega mea de şcoală de la Oradea, venită cu treburi în Bucureşti. Mă simt prost că a trebuit să o mint, nemărturisindu-i că eu scriu în continuare poşta redacției la *Familia*, dar – deşi mi-e simpatică şi se poartă extraordinar de frumos cu mine – nu pot să uit, mai precis nu-mi permit să uit, că un orădean i-a spus mamei în urmă cu câțiva ani, văzându-ne împreună cu ea, să avem grijă ce vorbim. Câtă otravă depusă în sufletele noastre, intrată poate în metabolism, şi care cine ştie dacă va mai putea fi vreodată eliminată...

3 februarie

Dimineața, vizită Victoria Dragu, care ne aduce o carte, un roman, *Profil pierdut*. Stăm de vorbă. Este o ființă rațională, cu o plăcută siguranță de sine care n-are nimic cu orgoliul şi care nu se lasă nici o clipă dezvelită dintr-o uşoară peliculă de autoironie. Are doi copii aproape de 20 de ani. Unul, care n-a intrat la facultate, lucrează la Tipografia Informația şi i-a povestit ce deprimant a fost când, după Revelion, colegele lui s-au lăudat că au petrecut Revelionul într-o societate exclusivă de milițieni şi securişti. Într-adevăr, cred că trăim într-o lume ruptă de realitate, înfăşurată în propriile ei idei, devenite opace, despre bine şi rău. Tinerele muncitoare sunt – este de presupus – mai tipice pentru poporul român decât noi. Sau poate nici un popor nu există decât prin ceea ce gândeşte intelighenția sa?

La ora 1 aveam întâlnire cu Geta la vernisajul unei expoziții (a unui grafician mort în urmă cu câțiva ani, înainte de a împlini 50 de ani), organizată de prietena ei, Şerbana Drăgoescu. O întâlnesc pe Geta foarte tulburată de ce-a aflat în cursul dimineții, îmi povesteşte şi pur şi simplu încep să îmi joace în față cartoanele expoziției. Ne întâlnim

cu Sorin Postolache, într-o stare de mare agitație, care ne confirmă şi el veştile Getei, dându-ne amănunte: trei ziarişti de la *România liberă*: Petre Mihai Băcanu, Anton Uncu şi Mihai Creangă, împreună cu câțiva tipografi au fost arestați pentru că au încercat să tipărească manifeste, pe care voiau – şi chiar au reuşit – să le împrăştie introducându-le în mijlocul ziarului. Priveam tablourile şi ascultam discursurile fără să înțeleg nimic. Nu cred să fi trăit vreodată în viață o tulburare asemănătoare. Un violent amestec de milă şi mândrie, de remuşcare şi de recunoştință stă gata-gata să explodeze în mine în lacrimi, în vorbe, în țipete, în orice. Îi cunosc pe doi dintre ei: pe Băcanu, de pe vremea când eram colegi la *Amfiteatru*, el ajutor în tehnoredacție, băiat în tipografie, un tânăr subțirel, cu mutră de păcală, cu un zâmbet mucalit, deşi tăcut, nevorbăreț, cum te-ai fi aşteptat. Mai târziu, ajunsese să aibă o rubrică de fapte diverse la TV şi devenise celebru reuşind că se specializase în probleme general umane, care nu-l obligau să mintă. Biroul lui la *România liberă* era mereu plin de oameni care voiau ceva, devenise un fel de specialist în descurcarea în condițiile socialismului, dacă aveai o problemă (minoră, dar de nerezolvat) te duceai la el şi-i cereai părerea (cum să faci să găseşti o piesă de schimb, să lupți cu I.C.R.A.L.-ul etc.) şi el începea să dea telefoane la tot felul de cunoscuți, la tot felul de instituții (care îl cunoşteau) până te scotea din încurcătură. Avea cea mai originală şi hazoasă maşină, construită din piese disparate şi arătând ca şi cum atunci ar fi fost inventată şi ca şi cum fiecare învârtire de roată ar fi reprezentat o cucerire a spiritului uman. Îmi era simpatic, dar nu mă gândisem niciodată la el ca la cineva genial, n-aş fi fost niciodată în stare să presupun că e în stare de definitiva seriozitate a riscului absolut. De aici, alături de absoluta admirație şi recunoştință, remuşcarea şi mila îmi împărțeau sufletul ținându-mi respirația: remuşcarea că n-

am bănuit, mila că nu pot să-i dau acum toată stima pe care i-am furat-o neînțelegându-l.

Pe Mihai Creangă îl ştiam mai puțin. Tot ce ştiam despre el era că, frate al lui Bobiță, îl luase pe acesta să locuiască la ei după sinuciderea Ioanei, când Bobiță nu avea curajul nici să intre în fosta lor locuință, aglomerând şi transformând în infern micul apartament în care locuia cu soția şi fiul şi în care alcoolizarea treptată şi disperarea lui Bobiță ridicau, probabil, tensiunea la cote irespirabile. Era deci un om bun, avea o figură de învins şi de lipsit de voință. Cum aş fi putut bănui? Dar faptul că nu am făcut-o, faptul că nu le-am fost, nici măcar prin bănuială, alături cum l-aş putea ispăşi? De fapt, era pentru prima oară în viață când oameni pe care îi cunoşteam erau mai buni, mult mai buni decât bănuisem eu, iar aceşti oameni sufereau în chiar această clipă probabil chinuri ireversibile, fără ca eu să-i pot ajuta în vreun fel, şi asta după ce-i nedreptățisem atât de greu nebănuindu-i de măreția de care s-au dovedit capabili.

Am rătăcit cu Geta prin Cişmigiu pradă unei dureri pe care mândria că asemenea oameni există nu făcea decât s-o augmenteze.

4–5 februarie

Două zile petrecute în casă scriind, citind. *Memorialul de la Mafra* (de fapt, *Memorial del Convento*, dar în româneşte cuvântul „mănăstire” este interzis) de José Saramago, o carte foarte frumoasă, ceva între poem, eseu şi roman, scrisă splendid şi amintind – prin descrierea eforturilor construirii unui edificiu ținând de voința arbitrară şi orgoliul unui stăpân absolut – construcțiile epocii de aur. (De aici şi marele succes la noi al cărții despre care vorbeşte toată lumea.)

6 februarie

Zi pe stradă. O primăvară absurdă şi de aceea neliniştitoare, care face statul în casă foarte dificil, care pare că te ia de mână şi te scoate la soare. În plus, emoția legată de *România liberă* continuă şi ne face să vrem şi să sperăm că vom mai afla ceva. Trecem pe la Micu, pe la Daniela, pe la Geta. Pe drum ne întâlnim cu Ilieş Câmpeanu, care ne spune că nu l-au mai lăsat să intre la tipografie la Arta Grafică, unde mergea curent pentru *Secolul 20*, pentru că s-au înăsprit măsurile de securitate. Ne mai întâlnim cu Adriana Bittel, care ne confirmă că unul dintre tipografii arestați lucra pentru *România literară* şi ne arată ecusoanele pe care le-au primit ca să poată intra în tipografie. Ne povesteşte despre încordarea care domneşte la Casa Scânteii. Gabi Adameşteanu, care este cu Adriana Bittel, îi spune lui Romi că vrea să plece în străinătate la vară, deci un motiv în plus pentru ca să fie predată cartea cât mai curând. Apoi îl vedem pe T.G.M. (despre care credeam că e speriat de relațiile cu noi de când a aflat de maşina din față, dar se dovedeşte a fi neadevărat) şi ne plimbăm cu el un timp. Ne povesteşte cum s-a desfăşurat arestarea lui Mihai Creangă, în urma unei percheziții (erau acasă numai el şi copilul, şi l-au luat împreună cu nişte hârtii, nu se ştie de ce fel).

Este ziua lui Geo. Cumpărăm un tort şi urcăm la el să-l lăsăm, urmând să ne întoarcem după-masa. Seara, câteva ore la el, într-o atmosferă destul de depresivă, împreună cu fam. Sorel Vieru, Caius, dl Lucu.

Cu siguranță nici unul dintre noi nu înțelegea ce înseamnă să ai 81 de ani. Dar telefonul suna fără încetare şi asta îl împiedica, din fericire, şi pe Geo, poate, să înțeleagă.

7 februarie

Dimineața am stat în casă şi am scris la alt caiet, după-masa m-am întâlnit cu Geta la ieşirea ei de la serviciu şi m-am plimbat puțin stând de vorbă, ea însoțindu-mă să pun un plic în cutia Mariei Banuş cu numele a doi poeți tineri care ar întruni condițiile pentru bursa Herder (Aurel Dumitraşcu şi tânărul debutat de mine în *Familia*, asistent medical la un sanatoriu T.B.C. în Munții Neamțului). Evident, nu există aproape deloc şanse să aleagă pe vreunul din ei şi pentru că nu mi-o imaginez alegând chiar atât de dezinteresat (îmi spusese că tinerii poeți n-o cultivă, deci nu le e obligată), şi pentru că ar trebui, pe lângă alegerea ei, mult mai mult noroc ca să poată pleca cel ales. Pentru că au oare aceşti tineri talentați şi aflați în fundul lor de Moldovă priceperea şi relațiile necesare să primească viză de plecare? Şi totuşi ce minune ar fi ca acest băiat, de 22 de ani, extraordinar de talentat, în poemele căruia apar descrieri de țări pe care nu le-a văzut niciodată, descrieri de călătorii pe care nu le-a făcut, să poată pleca în lume ca într-un basm. Mă îndoiesc însă şi că Vasile Baghiu are un asemenea noroc, şi că eu pot fi zâna care să i-l aducă. În ceea ce îl priveşte pe Aurel Dumitraşcu, într-o lume normală, el n-ar trebui să aibă nevoie de sprijinul nimănui pentru a fi învingător. Doar că, în lumea în care trăim, el nici măcar nu va afla că această idee a trecut prin capul cuiva: al meu.

Seara la Daniela, cu Gusti care a venit să vadă ce-i cu cartea care trebuie să-i apară. În continuare, lungă plimbare pe străzi, cu discuții, Gusti convingându-ne (de fapt pe Romi, pentru că eu sunt convinsă de totdeauna) că singurul fel de a câştiga este să ataci, că numai neacceptând sacrificiul şi protestând împotriva lui ai şanse să îi scapi. Discutăm despre ideea mea de a scrie, cu prilejul împlinirii unei jumătăți de an, o scrisoare dură, pe care să o difuzez tuturor celor ce ar avea legătură cu povestea mea, o scrisoare de definire a propriei mele situații, din punctul

meu de vedere, scopul ei urmând să fie nu impresionarea cuiva în vederea obținerii „iertării”, ci, aproape dimpotrivă, punerea tuturor punctelor pe i, sublinierea tuturor greşelilor, evidențierea tuturor falsurilor şi ilegalităților care au creat această situație, în aşa fel încât, dacă totuşi continuă, continuarea să reprezinte o urmare conştientizată a vinii.

8 februarie

Am lucrat toată ziua la scrierea memoriului. Seara, din nou, plimbare cu Gusti, care ne-a transmis din partea unor cunoştințe de-ale lui, avizate în domeniu, să avem grijă şi să nu vorbim în casă ceea ce nu vrem să se ştie, *nici măcar în şoaptă*. Alt citat din aceeaşi sursă: „Are în mână caré de aşi şi nu face nimic” (despre mine).

9 februarie

Dimineața mă hotărăsc să îi dau telefon lui G. Dimisianu şi să-i spun că ştiu ce i-a spus lui D. Micu. Îl întreb cum a putut să spună. Iar el nu recunoaşte că a spus. A înțeles greşit Micu. Imediat apoi se contrazice. Se bâlbâie. Îmi e foarte milă de el şi-mi vine să plâng. Milă şi jenă. Noroc că nu trebuie să-l şi privesc. Accept că Micu a înțeles greşit ca să se termine, ca să nu-l mai aud încurcându-se, scuzându-se, bâlbâindu-se. Totul este atât de jalnic, încât nici nu mai sunt în stare să mă revolt. Există un stadiu al deprimării în care revolta nu mai este posibilă.

A apărut *Drumul cenuşii*, şi Gusti vine la noi cu exemplarele primite să scrie câteva dedicații. Vede astfel maşina din față şi chiar şi pe doamna din ea, cu care ne întâlnim în timp ce se îndreaptă spre capătul străzii (să semneze condica, susține Gusti). Ne privim pentru prima

oară, ea mai ales pe Gusti, personaj nou, poate chiar suspect în trenciul lui de personaj de film polițist, noi pe ea, văzând-o pentru prima oară cu adevărat şi pentru prima oară excluzând cu totul o explicație benignă a prezenței şi figurii ei.

În *România literară* apare, dată de Marin Mincu, o notă despre antologia italiană apărută în urmă cu doi ani şi despre care nu s-a scris atunci. Relatarea de acum cuprinde (dintre poeții antologați) numai numele meu şi al lui Nichita, iar dintre recenzenți, pe Lorenzo Renzi. Întorcându-se în Italia, Mincu îi va putea dovedi lui Renzi că nu sunt interzisă în România şi că el, Mincu, este un tip demn de încredere. Asta nemaipunând la socoteală efectul intern, bucuria admiratorilor care au dedus că nu mai sunt interzisă (dl Lucu Andreeescu, întâlnit la concert, exulta de fericire, felicitându-mă), liniştirea tuturor pe lângă care faptul că eu continui să nu pot publica aproape că nu mai are importanță.

10 februarie

Toată ziua în casă la scris, iar seara, alături, la ultimul concert al integralei cvartetelor de Beethoven date de formația Voces din Iaşi (foarte bună!). În pauză, penibila senzație că dau audiențe, în aşa măsură se făcuse un fel de şir al celor ce voiau să-şi exprime sentimentele de admirație, solidaritate etc. Amestec amuzant: printre prieteni sau necunoscuți impresionanți, Pop Simion declarându-ne prietenie pentru a face impresie asupra tinerei femei care îl însoțeşte, sau doamna Tărchilă copleşindu-mă cu efuziuni şi povestindu-mi că i s-a măritat una din fete cu un elvețian şi vor pleca şi ei la tineri în Elveția (cu banii obținuți pe piesele soțului).

11 februarie

Am scris două pagini la *Arta fugii*, cu punerea în practică a ideii despre capitolele cursive, între paranteze, reluând povestea capitolului anterior în dialogul turnătorilor.

Plimbare cu Geta, la cumpărături pe Titulescu: intrăm într-o biserică şi îi dau să citească textul scrisorii. E de acord. Şi asta îmi face plăcere, pentru că e singurul om căruia îmi pot permite să nu-i ascund nimic, cu excepția lui Romi, care este însă în prea mare măsură eu însămi pentru a mă bucura aprobarea lui (cel mult mă contrariază reprobarea, ca o contradicție interioară, ca o autonemulțumire). În plus, Geta este singurul prieten de care nu mi-a fost niciodată frică.

Seara, ziua Danielei, în obişnuita formație. O frază absolut memorabilă: povestind despre Gh. Gheorghiu-Dej, G.R. ne relatează cum, la un moment dat, în timpul inimaginabilelor nedreptăți şi suferințe ale colectivizării, acesta s-a mirat cum de țăranii mai suportă. „Eu, să fi fost în locul lor, i-aş fi crăpat capul celui ce m-ar fi obligat la aşa ceva." Cinism? Mărturisire a unei solidarități sau cel puțin înțelegeri care nu putea să se exprime? Dispreț? Suferință? Murdărie? Abis psihologic în care încăpeau la un loc lupta pentru puterea de a conduce o asemenea crimă şi mirarea că nu este ucis de victimele ei.

Am uitat: Geta mi-a povestit că a aflat din două locuri (de la Mihaela Opriş şi de la o colegă de redacție) că profesoarele cer copiilor să aducă la şcoală *Întâmplări de pe strada mea* şi apoi le confiscă.

12 februarie

Toată dimineața am citit revistele *Nouvel Observateur* şi *Paris Match* date de G.R. Apoi am văzut *Sonata Kreutzer* după Tolstoi (stând pe trepte, pe ziare, pentru că nu mai

erau locuri: pentru că nu se mai importă decât câteva filme pe an, cozile la acestea au devenit de neînchipuit, aproape fără legătură cu valoarea filmului, în schimb profund grăitoare despre starea de spirit a spectatorilor).

Pe drumul de întoarcere ne întâlnim cu un tânăr, Mihnea Brumariu, care ne povesteşte cum a fost chemat la un director general din Consiliul Culturii ca să i se ceară să scrie ceva pentru 1 Mai (aniversare a sărbătorii din 1939, când s-au cunoscut cei ce aveau să devină pereche domnitoare). Deşi nu va scrie, probabil, se simte în tonul lui de om obişnuit să nu fie luat în seamă, să fie jignit de orice oficial cât de mic, o plăcută mirare că a fost tratat frumos, invitat, respectat. Ce tristeţe! Când mă gândesc la toţi aceşti tineri artişti (la scriitori în primul rând) din generaţiile ultime, soarta mea, indiferent cât de grea, mi se pare plină de noroc, dăruită cu şansa notorietăţii, în lumina căreia totul se încarcă de sens.

13 februarie

Continui să mă trezesc dimineaţa, realizând astfel câteva ore de linişte şi, când am noroc, chiar de scris, înaintea trezirii lui Romi şi a neliniştii lui, care mă inundă ca o apă în care nu ştiu cât timp o să am putere să înot. Scriu încă două pagini la *Arta fugii*. Apoi, la 11 aveam întâlnire cu Iulia, pe băncile de la Ateneu (îi este frică să vină la noi), ca să îmi dea banii pe motorul de Trabant. Am făcut intenţionat planul în aşa fel încât Romi să rămână la scris. Dar el s-a luat după mine, pradă spaimelor legate de mine, sub care se ascunde adevărata lui spaimă, cea de scris. De la această fugă de scris am început şirul de întâmplări al acestei zile negre care, poate, altfel, ar fi putut fi una obişnuită:

– Iulia ne întristează prin frica ei de a avea relaţii cu noi.

– Aflăm că la Cartea Românească cartea lui Gusti se dă numai pe bon (deci nici un cititor fără pile nu va putea să o cumpere), în schimb fiecare angajat al Fondului şi al editurii poate cumpăra zece (cu care să facă apoi speculă). Ne simţim manipulaţi şi disprețuiți, exploataţi şi disprețuiți, batjocoriți şi umiliți.

– Un vecin îl întreabă pe R. dacă e adevărat că am făcut cerere de plecare definitivă din țară.

– Cora îi spune că dna dr. Rațiu a văzut-o pe femeia din maşină vorbind la microfon despre noi, microfon pe care şi ea, Cora, l-a văzut în mai multe rânduri. Romi se hotărăşte să o întrebe pe dna R. dacă e adevărat. Sună la ei, ea neagă, dar izbucneşte în plâns şi se arată absolut înspăimântată de vizita lui Romi, pe care îl imploră să nu-i spună soțului ei, cardiac, de ce a venit. Improvizează împreună un pretext. Romi se întoarce extenuat de întrebări. Cine minte? El susține că dna R. părea sinceră. Atunci de ce a inventat Cora povestea? Ca să ne sperie? Ca să fie interesantă? Este folosită împotriva noastră? În ce măsură? De altfel, cum e mai rău: să fie mincinoasă, deci să fim în permanență la discreția nebuniei ei, sau să fie o unealtă şi să fim în permanență la discreția ordinelor pe care le primeşte pentru a ne manipula psihologic?

– Ne întâlnim cu G. Dimisianu care începe să strige că-l culpabilizăm (dar reiese că Micu – căruia i-a cerut socoteală – nu a acceptat ideea de a nu fi înțeles bine). Reuşim să-l calmăm pentru a nu ne despărți duşmani (din cauza fricii din jur vom rămâne în cele din urmă complet singuri), dar efortul ne costă, tremurăm amândoi de nervi după ce rămânem singuri.

– Acasă, la telefon vocea de fetiță nebună care ne teroriza în perioada poeziilor din *Amfiteatru*.

– În maşina din față, femeia a fost înlocuită de tânăr.

După-masă Romi are o adevărată criză de nervi. Simt că voi claca şi eu. Numai scrisul ar putea să ne mai salveze. Dar se întâmplă mereu câte ceva care ne împiedică să ajungem la el.

Seara, telefon de la Gusti, care îl roagă pe Romi să-i cumpere cărţile (200 buc.) de la Cartea Românească, Romi promite şi apoi imediat telefon de la Vlad Calmuschi (dat din stradă, pentru că îi e frică să dea de acasă) că mâine mergem la reparatul maşinii. Deci Romi nu va avea maşină pe mâine. O roagă pe Daniela să-i împrumute maşina pentru o oră, receptare fără entuziasm. Senzaţie de singurătate totală, de izolare. Dacă aş putea să-i împrumut lui Romi din tăria mea nervoasă, dacă aş putea să-l fac să nu mai sufere pentru mine, pentru totul...

14 februarie

Toată ziua la service pentru segmentarea maşinii: împreună cu Vlad Calmuschi, foarte drăguţ, care ne ajută efectiv. La întoarcere, eliberaţi de o treabă amânată de atâta vreme şi în sfârşit terminată, trecem pe la Daniela, unde îl întâlnim pe Gabi Dimisianu, întâlnire reţinută, şi totuşi întâlnire, reluare de relaţii. Nu putem să ne despărţim de toţi cei care nu sunt ireproşabili cu noi, pentru că am rămâne cu desăvârşire singuri. Ne spune că a aflat de la Băran că ziarişţii de la *România liberă* au fost eliberaţi. Ne privim siderați o secundă înainte de a înţelege că este vorba de un nou zvon dirijat. Seara la radio se transmite *Totul*, pe care n-am mai citit-o de la data publicării ei şi pe care o descopăr cu uimire şi amuzament absolut depăşită de realitate. Ceea ce în urmă cu cinci ani era rău acum pare de nevisat: serialul de sâmbătă seara, cafea în amestec, compot bulgăresc, ouă de Crevedia. Suprarealismul realităţii.

Seara, telefon de la Ileana Mălăncioiu, care îi spune lui Romi că, după ce fusesem scoasă din număr eu, acum era scos şi Noica, şi chiar şi numele abia pomenite ale lui Cioran şi Eliade. În semn de protest Liiceanu, Pleşu, Creția şi Răzvan Theodorescu şi-au retras colaborările. Romi hotărăşte să şi-o retragă şi el.

15 februarie

Toată dimineața pierdută cu căutarea la telefon a lui Balaci pentru ca Romi să-l anunțe că îşi retrage materialul din *Viața românească*. Nu-l găseşte, îi lasă numărul să-l sune la ieşirea din sediu, dar nu-l sună. Romi este bolnav de orice contact social, iar acesta, cuprinzând în sine şi o posibilă jignire a unui om mai bătrân, chiar dacă oportunist, îl dă peste cap. În zori, când am mers la coadă la lapte (dar se terminase deja la 6.30) i-am dat telefon Tiei de pe stradă, invitând-o la un film de Abuladze la cinematecă. Trebuia să o vedem, să vedem dacă n-a pățit nimic, să vedem ce e la ei, să verificăm zvonul Băran.

Ne întâlnim şi nu reuşim să ne concentrăm asupra filmului, din fericire scurt (şi, se pare, bun, în orice caz deosebit de simbolic şi care ar fi cerut o atenție de care eu nu eram în stare). Tia ne confirmă tot ce ştiam, evident nu e vorba de nici o eliberare. Ne spune că în redacție oamenii vorbesc tare condamnându-i pe cei arestați, ca să fie înregistrați de microfoanele instalate peste tot. Ne spune că, atunci când am fost interzisă eu, Băcanu şi Uncu au fost foarte tulburați („O femeie care luptă singură şi nimeni nu o sprijină"). Toată povestea, în viziunea Tiei, a început din acea tulburare. Spaima cu dublu sens a Tiei. Buna ei maturizare pe marginea prăpastiei. Este clar că în aceste condiții nu ne mai putem întâlni, că, pentru fiecare, prietenia cu cealaltă este un element agravant. În mod

evident le-a fost foarte frică să vină la întâlnirea cu noi şi le e frică de tot. Ne plimbăm pe stradă vorbind, dar nu mai avem umorul să observăm că suntem ca în filmele cu ilegalişti. Tragedia celor trei ne cuprinde ca un nor amenințător. Tia crede că erau mult mai mulți, aşa se zvoneşte, aşa ar fi susținut chiar ei. Cât de mulți? Şi cum ar fi putut spera că nu vor fi trădați, fiind mulți? Ne despărțim bolnavi de umilință şi durere, şi totuşi încurajați de afinitățile elective. O să vină o zi când vom putea vorbi cu umor (cu umorul Tiei) de toate astea? Toată ziua răvăşită din cauza laptelui. Mă scol la 5.30 ca să găsesc, dar la şase şi un sfert se terminase. Probabil n-a fost deloc, dar vânzătoarea nu are dreptul să mărturisească asta. Va veni după-masa. După-masa ies în două rânduri şi fac turul magazinelor de lapte din cartier, dar nu găsesc decât cozi fără speranță. Mi-e foarte greu fără lapte şi mai ales mă exasperează umilința de a nu-l fi putut obține. Ce trebuie să simtă cei ce au copii mici şi nu au într-adevăr ce să le dea să mănânce...

În Polonia s-a înființat un nou partid: democristian.

Seara le dau scrisoarea s-o citească lui Niki şi Fane, apoi – conducându-l pe primul cu maşina spre casă – ne povesteşte despre iradieri, despre felul în care poți fi invitat la o discuție, ținut să aştepți o oră într-o cameră, încuiat în acest timp, apoi tratat cu deferență, eventual cu o cafea. Pare că nu s-a întâmplat nimic, ba chiar te linişteşti, dar a început sfârşitul. Ne sfătuieşte să nu mergem niciodată, chiar dacă suntem chemați oficial, să preferăm să fim vizitați acasă, dacă discuția este obligatorie. Ne despărțim cu un sentiment tulbure, de jenă. Am avut senzația că vrea să ne înspăimânte, acum, în momentul în care vrem să dăm scrisoarea. Dar poate este numai el însuşi speriat.

17 februarie

Dimineață în casă. Eu scriu. Romi nu. Se mişcă prin casă într-un fel exasperant. Îmi amintesc situații asemănătoare cu mulți ani în urmă, atunci când am inventat, ca o formă de apărare de el şi de agitația lui, mersul pentru scris la Sinaia. Dintre toate pierderile acestui an, faptul că n-am mai putut pleca la Sinaia mă sileşte la cea mai importantă dintre frustrări.

După-masă la fam. Diaconu, singură, ca să nu-l scot pe Romi din lucru (deşi, dacă lipsesc, el în timpul ăsta nu scrie, ci se gândeşte să nu mi se întâmple ceva pe unde sunt). Voiam să-i vizitez pentru a mi-i împrospăta în memorie şi a mă familiariza astfel cu cartea ale cărei personaje sunt ei. Îi găsesc dependenți total de o cățeluşă bătrână, Guna, mama celebrului Dervent care l-a muşcat pe Romi, adusă de la Păcui ca bolnavă de cancer, speriată şi mai având de trăit câteva zile, cel mult săptămâni şi care s-a vindecat într-un fel misterios pe care ei îl privesc cu ochi mistic. Sunt puțin nebuni, fără îndoială, dar atât de cinstiți, atât de reconfortant de cinstiți. (Nu există aspect moral mai cutremurător în România de azi decât felul în care cinstea începe să se asocieze în mod aproape necesar cu nebunia, ca un fel de pandant real al întrebărilor psihiatrice ale disidenților.) Îmi povestesc despre o pereche de bătrâni, cunoştințe de-ale lor, care aveau copiii plecați în Australia, unde i-au vizitat, dar nu au vrut să rămână, s-au întors acasă. De la aeroport au luat un taxi, dar taxiul s-a oprit pe strada Mântuleasa, în continuare cartierul lor nu mai exista (lipsiseră două luni). Au întors şi au început să caute pentru noaptea respectivă un hotel, dar la hotel nu-i primea pentru că aveau buletin de Bucureşti. Şi-au petrecut noaptea stând pe geamantane într-un hol, obosiți, murdari, simțindu-se rău. Dimineața s-au dus la miliție, li s-a spus că lucrurile le-au fost duse într-un depozit, că vor primi un apartament undeva la marginea oraşului. Bărbatul a făcut infarct şi a

murit pe loc. Soția este acum singură, epuizată de suferință şi birocrație (înmormântare şi obținerea lucrurilor şi a noii locuințe i-au stors toate forțele şi i-au ținut loc de viață în ultima lună). Este însă complet dezrădăcinată, cu totul străină în noua casă (care cere reparații, amenajări etc. pe care nu are puterea să le facă) şi noul cartier, într-o acută stare depresivă, aproape nebună.

Mă întorc spre casă cu senzația că toată lumea mă priveşte. Sunt zile în care într-adevăr toată lumea se uită la mine, zile în care mă simt, de fapt, eu însămi iradiantă, zile pe care le remarc mai mult retroactiv, atunci când (fiind amărâtă, cu lumina interioară stinsă) nu mă priveşte nimeni, iar eu mă simt ca şi cum n-aş fi eu, ca şi cum aş umbla într-un travesti de cenuşă. Atunci mă întreb ce am în plus, atunci când e aprinsă lumina în mine, ce se citeşte pe fața mea încât toți vor să citească, şi o fac cu evidentă încântare, curiozitate şi admirație. Evident nu este vorba de frumusețea trăsăturilor sau nu numai de asta, într-o foarte mică măsură de asta. Sunt ca un abajur care are importanță numai în măsura în care lumina pe care o înveleşte arde, ale cărui desene şi forme pot fi numai atunci descoperite şi sunt numai atunci puse în valoare. Îmi amintesc în acest sens o replică pe care o țin minte tocmai pentru că m-a frapat şi m-a amuzat atunci. Un adolescent care venise la mine cu versuri la *Amfiteatru*, întrebat de mama sa (care îmi relata răspunsul la întrebarea ce impresie i-am făcut), a spus: „Nu ştiu, este aşa... cum să spun? Nu e o ființă, e o făptură”. Cred că fraza copilului de atunci, absurdă, încerca să definească ceea ce eu însămi nu reuşesc să discern din reacția celorlalți la trecerea mea (anonimă, de altfel, pentru că e vorba de privirile unor oameni care mă privesc fără să ştie cine sunt) şi a fost cel mai frumos lucru pe care l-am auzit despre mine.

Seara, la Stroe la video *Sacrificiul*, ultimul film al lui Tarkovski, impresionant mai mult în plan uman decât artistic, un fel de rezumat al motivelor din celelalte filme ale sale, testament mărturisit pentru fiul său, totuşi dezamăgitor. Încerca, fără a reuşi, să refacă mediul de acasă, felul de a fi al actorilor, felul cum cădea lumina.

La Europa Liberă, *Revoluția lui Arpagic*, semnată „un scriitor de provincie".

18 februarie

Cu Geta la ieşirea de la editură, prin piață. Reuşim să cumpărăm ouă. G.R. mă sfătuieşte să adaug scrisorii ceva despre Congresul IX. Vede că nu vreau şi încearcă să mă convingă: „Nu fi absurdă, îmi spune, nimeni nu e curat!" Evident, nu-l voi asculta, dar replica lui mă tulbură: să fie încăpățânarea de a fi tu însuți o dovadă de absurditate? Întrebarea pe care mi-o pune nu e retorică, pentru că îmi dau seama că foarte mulți – chiar dintre cei din jurul meu – ar răspunde afirmativ. Dar nu e nici lucrativă, pentru că nimic din viața mea nu depinde de răspunsul ei. Sunt aşa pentru că nu pot fi altfel, indiferent dacă asta este sau nu absurd.

19 februarie

Duminică laborioasă, toată ziua în casă. Cât de bine mă simt în aceste zile în care pot să nu văd pe nimeni! În cutie scrisoare de la Peter Jay (lăsată de Nae Prelipceanu care o are de la John Brown), care mă anunță că în septembrie va avea loc lansarea cărții traduse de el, la care sunt invitată. Mă bucur, bineînțeles, dar nu foarte tare. N-o să primesc, evident, viză şi poate nici nu are rost să o cer. De altfel, dacă aş cere-o şi aş primi-o, ce aş face? M-aş duce şi aş da

interviuri şi declaraţii despre ceea ce se petrece în România, şi atunci nu m-aş mai putea întoarce acasă, sau aş refuza să răspund, şi atunci m-aş simţi necinstită? Sau – soluţie ideală din punctul de vedere al demnităţii, dar aproape de nesusţinut în plan real – aş spune tot ce ştiu şi apoi m-aş întoarce, asumându-mi statutul de disident, optând astfel hotărât împotriva scrisului (pentru că nu s-ar mai putea pune problema scrisului) şi trecând peste sensibilitatea şi poate chiar peste viaţa lui Romi (dar de unde ştiu că nu şi a mea?)? Tuturor acestor perspective le prefer închiderea în casă de acum şi perspectiva de a nu mai ieşi niciodată din ţară, care se leagă de ea.

20 februarie

Aceeaşi primăvară dementă, anormală, care îţi cere eforturi să rămâi în casă la scris. Dimineaţă pe străzi (la Micu să citească scrisoarea, întâlnire cu Nae Prelipceanu să ne spună despre scrisoarea pusă în cutie), în Cişmigiu de unde luăm de la un muncitor o rădăcină de glicină-femelă (avem la Comana numai mascul şi nu face flori). Plăcerea de a umbla prin primăvară, spaima de a pierde timpul, de a trece viaţa, de a o sustrage scrisului. Întoarcere acasă: maşina 15-B la locul ei, cu doamna la locul ei. Romi în continuare atent şi impresionat. Eu, indiferentă. După-masă, lucru.

Seara, la radio, cazul Rushdie, scriitorul englez de origine indiană care, musulman fiind, a publicat o carte, se pare, ironică despre Mohamed şi pentru care Khomeini, dictatorul nebun, a cerut moartea, pentru a se spăla cu sângele lui ofensa adusă profetului.

21 februarie

Toată ziua sub semnul lui Bunty şi Geo şi al risipirii vieţii pentru alţii, pentru nimic. Dimineaţa, la micul dejun, Dumitru Chirilă (locuieşte la un hotel lângă gară), îi dau „Poşta redacţiei" pentru *Familia*. Ne spune că D.R.P. i-a spus că Cioran a fost interzis la cererea lui G.R. Deprimare în faţa atâtor posibilităţi josnice. E posibil ca G.R. să fi cerut interzicerea lui Cioran, explicabilă mai mult prin încăpăţânare de ramolit decât prin convingeri de stânga, convingeri de stânga care nu-l împiedicau să-l admire cu numai câteva luni în urmă? Mereu datele biografice se dovedesc mai puternice decât paginile unui scriitor în faţa unora ca G.R. De altfel, cum poate un intelectual să ceară interzicerea unui autor de talent, indiferent de diferenţa de convingeri politice dintre ei? Dacă a cerut într-adevăr interzicerea, ceea ce nu e exclus, deşi nu e probabil, a făcut-o din pură invidie faţă de succesul cărţii traduse pentru prima dată în româneşte, dar la fel de posibil este ca D.R.P. să inventeze această explicaţie (sau să difuzeze invenţia unor foruri superioare lui, pentru a-l compromite pe G.R. nu în partea lui rea, obsesia stângii şi a dreptei, ci în partea lui bună, prietenia cu scriitori opozanţi. Oricum, rămâne faptul că Cioran este interzis, deşi ce înseamnă interzicerea, după ce tirajul a fost epuizat într-o oră, decât o şi mai febrilă difuzare pe sub mână?

În continuare, telefon de la Mircea Goga, un asistent clujean, autor de volume de versuri. Vrea să mă vadă şi – pentru că nu cunoaşte Bucureştiul, şi pentru că mi se pare mai simplu aşa – îi dau întâlnire în librăria Cărţii Româneşti. Vine cu un imens buchet de frezii şi cu câteva pagini de întrebări pentru un viitor interviu într-o carte viitoare. N-am cum să-l refuz, mai ales că mi le dă fără nici un fel de obligaţii în timp (interdicţia mă apără), şi totuşi mă enervează felul acesta de a face cărţi pe spinarea altora: îmi dă câteva pagini de întrebări despre întreg universul şi eu

trebuie să scriu câteva zeci de pagini de răspunsuri într-o carte care nu este totuşi a mea. Ar mai exista desigur soluția orală, pe care însă nu pot s-o suport pentru că nu-mi suport (şi nu-mi recunosc) ideile în formularea altuia, o simplă conjuncție pusă altfel mă irită, mă înstrăinează. Şi totuşi nu sunt în stare să refuz, nu numai pentru că nu sunt în stare să refuz în general (decât în foarte rare cazuri, şi atunci cu efort disproporționat), ci şi pentru că în aceste ultime luni toți cei ce mă caută o fac înfrângându-şi laşitatea, unii dintre ei poate chiar cu greu, riscând ceva sau crezând că riscă (ceea ce este aproape acelaşi lucru), încât, în mod evident, nu-mi rămâne decât să mă port frumos exprimându-le într-un fel sau altul gratitudinea. Ceea ce din nou este de natură să mă enerveze, ca şi cum tot eu aş fi cea care plăteşte cheltuielile curajului celorlalți. Toate aceste considerații şi considerente sunt prea slabe ca să-mi împiedice buna-creştere să se desfăşoare: îl conducem pe M. Goga spre Athenée Palace, unde a dormit şi de unde urmează să-şi ia bagajele pentru a pleca spre Cluj la prânz. (Romi este mereu cu mine în loc să stea acasă să lucreze.) Ne aşezăm puțin, pentru a-i scrie dedicații pe nenumăratele volume pe care mi le-a adus în acest scop, pe băncile din fața Ateneului. Peste puțin timp îi vedem venind spre noi pe Geo şi Bunty.

La drept vorbind ar fi trebuit să bănuiesc din prima clipă în care i-am văzut că ceva nu e în regulă, sau că se va întâmpla ceva. După ce totul se împlinise, din perspectiva celor întâmplate mi-am amintit figurile lor cenuşii: mineralizată de tristețe, a lui, descompusă de ură şi disperare, a ei. Atunci însă, i-am privit cu bucuria surprizei de a-i întâlni, contemplându-i cum se apropiau: o pereche de bătrâni şubrezi şi nesiguri, atât de impunători totuşi, atât de deosebiți de masa de oameni, care se cliva ca să le facă loc. Totuşi, țin minte că m-am mirat că, atunci când la

rândul lor ne-au descoperit, n-au părut să se bucure şi nu ne-am zâmbit. Ne-am ridicat de pe bancă şi i-am aşteptat să se apropie, apoi le-am făcut cunoştinţă cu Mircea Goga, care – emoţionat – scoase din geantă un volum de Geo Bogza şi îl aştepta cu el în mână. M-am bucurat că tânărul clujean avea la el – prin ce întâmplare, doar nu ştia că îl va întâlni, nu? – un volum bogzian. Altfel, numeroasele mele volume semnate ar fi putut să-l indispună pe bătrânul maestru. Într-adevăr, plăcut impresionat, Geo l-a întrebat cum îl cheamă, dar, când acesta l-a rugat timid să-i scrie şi fiicei şi soţiei sale, l-a refuzat cu brutalitate. Nu era prima oară când asistam la astfel de scene, la felul în care Geo crede că-şi poate permite să jignească pe toată lumea, privindu-i pe toţi de la o înălţime pe care i-o dau statura fizică şi înalta sa idee despre propria moralitate şi operă. Întotdeauna m-au întristat drepturile pe care şi le aroga asupra celorlalţi.

În sfârşit, Mircea Goga a plecat, pierdea trenul, Romi l-a ajutat la bagaj până la taxi (ce zvonuri ar mai ieşi din scena încărcării unui taxi în faţa hotelului Athenée Palace în care îşi scoate valizele un tânăr blond care poate părea la rigoare străin? – se va întreba Romi mai târziu). Eu am rămas pe bancă împreună cu cei doi.

— Ce mai faceţi, doamna Bunty? am spus încercând să trec peste răceala pe care o aduseseră cu ei. Nu v-am mai văzut de mult.

— Nu m-aţi văzut de când dumneata şi cu soţul dumitale aţi încercat să-mi despicaţi capul cu toporul, ultima oară pe terasă la Snagov.

Am dat să zâmbesc, fără să înţeleg nimic, deşi mai dădeau semne că totuşi nu e vorba de o glumă. L-am privit pe Geo care nu părea destul de mirat, avea cel mult aerul că încearcă să mimeze mirarea.

— Nu înţeleg, i-am spus. Dumneavoastră înţelegeţi ceva?

Renunț să mai transcriu ad litteram. Mi-a făcut rău atunci, şi-mi face rău şi acum. Am înțeles în cele din urmă că este vorba despre o discuție avută cu mai multe luni în urmă, când Geo, plângându-se că ea nu mai vrea să cheltuiască bani şi nu-şi cumpără haine, că nu mai are literalmente cu ce să se îmbrace, noi am pledat pe lângă ea să fie mai cheltuitoare, să încerce să se bucure de viață, să nu-i lase moştenire statului (era vorba de suta de mii pe care i-o dăduse cu ani în urmă Geo şi de care ea nu se atingea). Ni se păruse o discuție normală (mai avuseseră loc şi altele de acest fel, Geo suferea mereu la gândul că ea suferă de frig, pentru că nu mai pune radiatorul) şi ne mai oferiserăm şi altădată s-o însoțim în magazine. De atunci trecuseră luni în care ne mai întâlniserăm, în timpul bolii lui Geo vorbiserăm adesea la telefon, povestindu-i cum l-am găsit la spital (ea nu-l vizitase niciodată, deşi ne-am oferit s-o luăm cu maşina). Mai presus de toate însă, mă uimea Geo, care vorbea de toate ca şi cum el nu participase la acea discuție, ca şi cum nu el o provocase, şi asta dintr-un soi de oportunism față de nebunia ei, dintr-un fel de laşitate față de complicațiile pe care o discuție logică le-ar fi putut conține. M-am uitat la ei atent, fără complezența cu care obişnuiam să o fac. Fața doamnei Bunty părea să fi intrat în putrefacție, atât de deformate îi erau liniile de ură, un fel de ură care fermenta totul şi nu se mai putea conține. Fața lui exprima suferință, dar şi vinovăția pentru suferință. În orice caz ceva ambiguu şi nu prea curat. Se simțea vinovat probabil față de ea pentru cine ştie câte şi cât de vechi vini, față de noi pentru că ştia de această nebunie şi nu ne prevenise. De altfel, Romi, care nu ştia nimic, se întorcea zâmbind gata să ofere felii din viața lui, ore şi ore, acestor doi bătrâni la urma urmei străini. Era ridicol şi neliniştitor cu bunăvoința lui dezinteresată şi sinucigaşă (fiecare oră pierdută este un fragment de sinucidere) în fața urii pe care

nu avea cum să o bănuiască. I-am spus pe scurt despre ce era vorba şi, în timp ce eu îi rezumam şi el încerca să protesteze, luându-l pe Geo drept martor al adevărului şi bunului-simţ, m-a cuprins brusc o revoltă împotriva urii acestor victime imaginare şi acestor suferinţe inventate (chiar dacă devenite reale), când totul în jur nu era decât durere adevărată, când în jurul nostru se zbăteau în lipsuri şi umilinţe douăzeci de milioane de victime adevărate. Am întrebat-o pe Bunty dacă în cursul iernii şi al bolii lui Geo, când vorbeam aproape zilnic la telefon atât de prieteneşte, era la fel de supărată pe noi ca şi acum (ne ura la fel de tare, aş fi vrut să spun), dar nu mi-a răspuns nimic. Geo repeta neconvins: „Bunty, exagerezi!", iar nouă ne spune: „Aţi rănit-o!" „Cu ce am rănit-o?" repetăm noi, aţi fost de faţă şi aţi participat la discuţie, dar el nu mai răspundea, iar doamna Bunty repeta că nu mai vrea să ne vadă niciodată, că speră să moară înainte de a trebui să ne mai adreseze cuvântul, că am lovit-o cu toporul în cap etc. Ne-am ridicat şi am plecat luându-ne cu tristeţe rămas-bun şi punând astfel capăt delirului. Ne simţeam apăsaţi de întreaga demenţă a lumii şi neputincioşi ca întotdeauna în faţa ei.

Seara, am trecut pe la Geo, care ne-a primit cu recunoştinţă, cerându-ne să o iertăm, să avem grijă de ea dacă el moare, să nu-i luăm în seamă nebunia. Mi-a fost foarte milă de el şi i-am promis orice, chiar şi că o să-i punem un mărţişor de 1 martie, ceea ce evident era o altă formă de nebunie. Şi, în orice caz, nimic din ce se întâmpla nu era de natură să-mi micşoreze tristeţea. Destinul lui Bunty (fiinţă bizară, a cărei bizarerie a crescut de-a lungul anilor, alimentată de lipsa de potrivire – culturală, în primul rând – dintre ea şi Geo, dintre ea şi mediul lui Geo) m-a întristat întotdeauna. Nouă era doar direcţia ciudăţeniilor ei, care ne alesese pe noi ca victime. Ca întotdeauna, mă întrista constatarea, pe care eram obligaţi s-o facem, privind

bătrâneţea lor, că ceea ce plăteau acum era nonconformismul din tinereţe, faptul că trăiseră altfel decât ceilalţi oameni, disprețuindu-i pe cei ce trăiau în mod obişnuit şi respectau normele de convieţuire şi legile societății, credinţele, superstiţiile, gusturile celorlalţi, prejudecăţile colective. Se descopereau acum singuri, fără sprijinul nici unei credinţe, nici unei categorii umane, neprimind de la nimeni nimic, pentru că nu dăduseră nimănui nimic. Bunty mai ales, care nu avea nici celebritatea şi anvergura literară care îl susţineau pe Geo – pe ea putea să o susţină cel mult ura împotriva lor – şi care nu crezuse vreodată în Dumnezeu, nu păstrase nici o legătură de familie etc. – părea inimaginabil de singură, atât de singură, încât îmi producea spaimă şi chiar un fel de respect, pe muchia dinspre întuneric a lumii.

Tot azi am aflat că la Comana a fost ucisă, băgată într-un sac şi aruncată în Neajlov, găsită apoi după câteva săptămâni în Argeş, „Măicuţa”, o femeie sărmană, fostă călugăriță, care îngrijea casele câtorva bucureşteni (ne-a dat o dată un pumn de nuci din curtea pictorului Taflan), crimă aproape gratuită, înfăptuită pe Valea Morii, dar rămasă neelucidată pentru că din comoditate a fost înregistrată ca sinucidere.

22 februarie

După-masă vizită lungă la Gellu Naum, descoperit mult mai bătrân decât azi-vară. Impresionantă discuţia despre tatăl lui, poet şi erou al Primului Război Mondial, mort pe front la 36 de ani, înfocat patriot. Se pare că, după ce o viaţă întreagă ca suprarealist şi „evreu alb” n-a făcut decât să se departajeze de acest tată şi de valorile respectate de el, acum, la bătrâneţe şi boală, a început să-l obsedeze într-un fel aproape maladiv, trăgând concluzii magice din diverse

coincidențe, inventând o adevărată mistică a întâmplărilor care i-l aduceau aminte. Ne-a vorbit mai bine de patru ore, fără întrerupere, într-un mod care părea desprins dintr-o proză suprarealistă de Gellu Naum, şi care se datora, se pare, şi bolii sale de diabet, despre acest tată pe care aproape nu l-a cunoscut şi care fusese exact opusul său.

„De ce nu scrieți despre el o carte? l-am întrebat, ar fi destul să transcrieți tot ceea ce ne povestiți."

Şi, într-adevăr, cred că ar fi cum nu se poate mai interesantă această revenire, exclusiv prin nostalgie, la sentimentele înfrânte de suprarealism: patriotism, cultul familiei. El, care nu vorbea despre Eminescu decât ironic (şi nu-i spunea decât Emineski), admira acum pe tatăl său, un poet minor şi sentimental de la începutul secolului (chiar acel început care dăduse naştere suprarealismului); el, care nu numai că fusese întotdeauna internaționalist, comunist etc., dar disprețuia tot ce era românesc, literatura română mai ales, povestea acum cu emoție despre jurământul pe care l-a făcut tatăl său de a-şi răzbuna colegii morți pe front, despre eroismul dovedit în lupte etc. Ca şi în cazul lui Geo, disprețul normelor comune se răzbuna într-un fel aproape batjocoritor şi nu lipsit de tragism şi, deşi n-am fost niciodată ceea ce se poate numi o admiratoare a literaturii lui, mă impresiona acum prin seriozitatea cu care îşi lua în serios obsesiile de sens contrar.

Astăzi am reuşit să termin primul „capitol de cursive", primul dintre acele inserții cuprinzând interogatorii sau turnătorii cu privire la capitolul precedent, idee care mi-a venit în cursul acestei ierni şi care cred că va îmbogăți tabloul realității oglindite anamorfic (ce-ar fi să intitulez cartea chiar „roman anamorfic"?). Toată dimineața, în timp ce eu scriam, Romi n-a putut lucra din cauza maşinii din față care îl obseda şi pe a cărei pasageră, aşezată la post de

la ora 11, a pândit-o de după perdea. Este imposibil să îl conving să renunțe: nici cu binele, nici cu răul.

23 februarie

La 8.30 soseşte Gusti Buzura, chemat urgent că îi este cartea în pericol: i s-a oprit o cronică şi se află în cumpănă. A fost anunțat de unul dintre prietenii lui din Consiliul Culturii, unul dintre acele *nomine odiosa* ale cenzurărilor succesive care, în cazul lui, s-a dovedit curajos şi prieten de nădejde, a dat drumul cărții, iar acum, solidar cu ea, încearcă să o apere de eventualele denunțuri.

La micul dejun, obişnuitele discuții cu Gusti, frazele neterminate, aluzii neprecizate. Înțeleg de ce îl urăsc atât de mulți, de ce nu au încredere în el, şi totuşi nu pot să nu-l cred, cărțile lui mă obligă. Dacă nici cărțile nu mai contează, ce mai poate conta? Gusti a ales, sper, o dată pentru totdeauna calea luptei prin scris, a descrierii fără menajamente a lumii în care trăieşte, mai mult, a demascării ei. Pentru a reuşi pe această cale el nu şi-a făcut multe scrupule din atingerea mijloacelor: nici a celor morale, nici a celor artistice. Scopul fiind important (pentru că toată această epocă de suferință ambiguă şi atât de savant dozată va fi cu neputință de înțeles mai târziu altfel decât prin arta pe care o generează, prin literatură în primul rând), a considerat, în strategia atingerii lui, deosebit de complicată şi de plină de riscuri, că orice mijloc e bun, în măsura în care e eficient. În acest sens, Gusti şi-a făcut o întreagă rețea de amici şi de sprijinitori în aparatul de partid şi chiar în cel M.A.I., rețea al cărei punct de pornire indiscutabil pare a fi prietenul său de studenție şi, într-un fel, consăteanul său: P. Suian. Acest Suian, activist minor la C.C., secția de propagandă, dar securist cu grade surprinzător de înalte, este un nume care de ani de zile

revine în gura lui Gusti: de câte ori vine la Bucureşti şi vrea să facă un program, în economia timpului lui o bună parte este rezervată întâlnirilor cu Suian. Or – în mod ciudat –, din tot ce povesteşte Gusti despre el, pare a fi un personaj gândind despre toate aşa cum gândeşte Gusti şi, în orice caz, sprijinindu-i din toate puterile (care sunt apreciabile) cărţile. Oricum, normal ar fi să se pună întrebarea cum e posibil ca un înalt ofiţer de securitate să gândească asemenea unuia dintre cei mai critici scriitori, dar asta este o întrebare fără răspuns. Tot ce se poate spune este – dacă aceasta este situaţia – că e vorba de o situaţie tipică pentru anii pe care îi trăim şi care sunt caracterizaţi de această ambiguitate generală, în care toată lumea este nemulţumită, de o dedublare în care toţi gândesc în aparteuri, mai mult sau mai puţin secrete, altceva decât spun sau fac în situaţiile licite sau oficiale. Reflex al generalei laşităţi, această stare de lucruri generează în acelaşi timp un fel de complicitate universală care face posibilă viaţa. Fără această complicitate a cenzorilor – cu adevărurile pe care sunt puşi să le cenzureze, dar cu care sunt în sufletul lor de acord şi pe care se fac deci că nu le înţeleg şi nu le observă – ar fi încetat poate să existe cultura română.

(Această complicitate şi această solidaritate secretă poartă uneori forme de-a dreptul absurde, în egală măsură impresionante şi groteşti, ca în aceea antologică scenă din 1985, petrecută în timpul interdicţiei mele legate de poeziile din *Amfiteatru*. Mă dusesem la miliţie chemată pentru verificarea anuală a maşinii de scris şi – în timp ce băteam la maşină, în holul îngheţat al circumscripţiei de pe Luigi Cazzavillan, înşiruirea de litere care i-ar fi putut face să mă descopere, în caz că aş fi făcut manifeste – s-a apropiat de mine o femeie în uniformă şi mi-a comunicat pe un ton alb că după ce voi termina de scris sunt rugată să vin în camera aceea, şi mi-a arătat în fundul holului o uşă care nu era a

birourilor cu acces de public. Poate că ar fi exagerat să spun că m-a speriat, dar în orice caz nu mi-am imaginat nimic bun. Întâmplarea se petrecea în săptămâna în care, după ce fuseseră daţi afară cei doi şefi ai revistei *Amfiteatru* şi primiseră diverse sancţiuni alţi redactori, eu nu mai aveam voie să public. Am terminat de scris cele trei exemplare, fără indigo, ale paginii – care cuprindea claviatura maşinii cu pauze, fără pauze, alfabetul în minuscule şi majuscule, plus un text despre datoriile externe, care se repeta de la an la an, toată lumea ştiind că ceea ce caută era doar să se vadă forma literelor – şi, după ce le-am predat la ghişeu, am bătut la uşa indicată şi am intrat. Era o încăpere destul de mare, mobilată cu şase birouri aşezate în semicerc şi ocupate de doi bărbaţi şi patru femei, toţi în uniforme de ofiţeri. Am salutat şi m-am oprit în faţa uşii într-un punct care putea fi socotit o scenă pentru potcoava formată de spectatori. De la început mi-am dat seama că nu e nimic rău, că toţi mă privesc cu evidentă, chiar exagerată simpatie, fără însă să mă lase să bănuiesc de ce m-au chemat.

— Am fost chemată, am spus şi am aşteptat continuarea. Dar continuarea nu era decât curiozitatea plină de bunăvoinţă cu care mă priveau. Din cauza tăcerii scena începea să devină penibilă şi, chiar dacă sentimentul cu care mă cercetau ar fi fost acela de admiraţie, cercetarea risca să se transforme într-o jignire.

— Să ne iertaţi că v-am deranjat, a început dregându-şi vocea unul dintre bărbaţi, cel mai mare în grad – maior, cred, dar n-am fost niciodată prea sigură de grade –, dar am vrea să vă întrebăm ceva...

— Vă rog, am spus cu o anumită curiozitate neliniştită, dar el nu a mai adăugat nimic, ca şi cum n-ar fi avut curaj să continue. L-am privit la rândul meu cu mai multă curiozitate, apoi întrebător pe femeile care zâmbeau, vrând parcă să-l încurajeze.

— Ştiţi, a spus una dintre ele, în clipa în care ni s-au întâlnit ochii, zâmbind, noi vă purtăm poeziile aici, şi a întins mâna spre buzunarul uniformei din partea stângă a pieptului, încât la început am crezut că este vorba doar de un gest simbolic, dar ea a scos o tăietură de ziar pe care a vrut să mi-o întindă.

Nu ştiam ce să fac, mi-a trecut prin minte că poate fi vorba şi de o provocare, şi, logic vorbind, nici n-ar fi putut fi altceva, dar, cum logica a încetat de mult să mai fie o componentă a vieţii noastre, simţeam că nu trebuie să iau în considerare, oricât ar fi trebuit să pară de probabilă, o asemenea perspectivă. I-am zâmbit femeii, apoi şi celorlalţi, pentru că toţi zâmbeau confirmându-i spusele, şi m-am întors spre primul care vorbise.

— Spuneţi-ne, rostea acesta, oprindu-se însă din nou, dar să nu vă supăraţi de întrebarea noastră... Spuneţi-ne... Şi deodată, ca şi cum şi-ar fi dat drumul, hotărât să renunţe la toate precauţiile: V-au făcut ceva ăştia?

— Care ăştia? am pronunţat eu reflex, înainte de a realiza enormitatea situaţiei, şi în secunda următoare am fost toţi şapte pe pragul de a izbucni în râs, înţelegând: şase ofiţeri de miliţie, într-o circumscripţie, fără să se teamă unul de altul şi într-o mărturisire a dedublării aproape de neînchipuit, vorbeau despre aparatul de ordine şi represiune, din care făceau şi ei parte, cu o detaşare, cu un dispreţ şi chiar cu o ură la care nu aveau nici un drept.

Le-am spus pe scurt care era situaţia, la *Amfiteatru* şi în ceea ce mă priveşte, ei mi-au mulţumit, au venit toţi şi m-au felicitat pe rând dând mâna, iar eu am plecat, epuizată brusc de scena la care participasem ca la un comprimat absurd şi răscolitor de realitate.)

Să revin însă la cazul lui Pavel Suian şi al prieteniei sale cu Augustin Buzura. Din tot ce ne-a povestit Gusti despre el, am putut verifica (întâmplător) un singur lucru, dar acela

destul de neobişnuit, iar această involuntară verificare ne-a făcut să privim cu mai multă încredere afirmaţiile (întotdeauna bănuite de mitomanie) ale lui Gusti. Era vorba despre soţia lui P.S., fiinţă atât de religioasă, încât vrea să-şi părăsească familia şi să se retragă la o mănăstire (ştiam povestea ei de la preotul din Botiza, care o vizita de câte ori venea la Bucureşti). Trebuie să spun că până nu l-am cunoscut pe P.S. această poveste funcţiona în mintea mea în favoarea lui, după ce l-am cunoscut a devenit un nuanţat şi tulburător argument al acuzării.

Fără îndoială „l-am cunoscut" nu este chiar cel mai exact fel de a mă exprima. Şi asta cu atât mai mult cu cât, fiindu-mi din prima clipă cu violenţă antipatic, nu pot garanta obiectivitatea nici uneia dintre impresiile mele. Deci – iată-mă ajunsă la ceea ce ar fi trebuit să notez în urmă cu cel puţin 4-5 pagini – seara, la Boeraş, unde ne dăduserăm întâlnire cu Gusti după concert (concert Mandeal, mai puţin bun decât ne aşteptam şi eram obişnuiţi), Gusti a venit împreună cu prietenul său. De fapt, erau veniţi de mult când am sosit noi, i-am găsit chiar puţin ameţiţi, ceea ce ar putea, cu bunăvoinţă, constitui o circumstanţă atenuantă. Dar mi-a lipsit cu desăvârşire bunăvoinţa. Ca înfăţişare, prezenta portretul-robot al spionului: trăsături impersonale, ochelari negri, costum corect şi parcă invizibil. Ca purtare însă, îmi aducea aminte de cel mai greu de suportat tip de activist de partid: cel care nu vorbeşte niciodată serios, ascunzându-şi sub continua glumă batjocoritoare o uşoară autoironie şi un dispreţ apăsat faţă de ceilalţi, amestecând indigest complexele de inferioritate culturală cu superioritatea de putere şi vinovăţia de a fi făcut ce-a făcut cu satisfacţia de a-şi fi putut permite s-o facă. La toate se mai adăuga un pronunţat argou ardelenesc, şarjat gros şi purtat aşa cum erau purtaţi ochelarii negri, ca mască.

Din discuție reieşea că, printr-un efort susținut şi întins pe durata întregii zile, reuşise să dejoace, intervenind la toate nivelurile, încercarea de a opri cartea lui Gusti, iar Gusti îi era în mod evident – şi avea de ce – recunoscător. Fuseseră, reieşea, pe la diverşi miniştri (fără legătură cu cultura, dar care poate, cine ştie, pe linii mai oculte puteau să o influențeze), pe la diverşi şefi de cabinete, ofițeri superiori şi înalți demnitari, ceea ce dăduse, în cele din urmă, rezultat. Şi, la urma urmei, asta era important. Şi totuşi nu reuşeam să-mi înfrâng antipatia față de acest personaj (bun prieten al unui bun prieten) care, venind vorba despre condamnarea la moarte a lui Rushdie de către Khomeini, îi dădea dreptate celui din urmă numai pentru că se afla la Bucureşti în vizită oficială un reprezentant al acestuia.

Am plecat împreună toți patru să-l conducem pe Gusti la gară, iar pe drum şi pe peron Gusti m-a conjurat să-i arăt textul scrisorii şi să-i urmez sfaturile, considerându-l unul de-ai noştri, dar mai bine informat şi mai eficient. I-am vorbit după plecarea trenului despre situația mea şi m-a impresionat din nou neplăcut mimând neştiința, făcându-se că n-a auzit nimic, că nu ştie de interdicție etc. Am convenit totuşi să ne întâlnim a doua zi dimineața la cofetăria Albina şi să-i arăt textul.

24 februarie

Ne-am întâlnit toți trei, împreună cu Romi, conspirativ ca într-un film prost, la cofetăria Albina. Văzut în ținută de stradă, aspectul de spion-portret-robot era şi mai frapant, ochelarilor negri adăugându-li-se un trenci fumuriu şi o pălărie pusă pe ochi. Impresia, aproape de prost-gust, era corectată, la a doua privire, de surpriza legată de finețea stofei şi eleganța croielii, şi totul la un loc devenea şi mai

neliniştitor. Întâlnirea a fost şi mai dezamăgitoare decât cea de aseară. Mă pregătisem să-i spun mai multe lucruri, nu am reuşit să rostesc decât câteva silabe, întreruptă cu mârlănie de remarci de genul „Ştiam eu că sunteți o poetă” (cum ar fi spus „o proastă”). A citit în cele din urmă textul scrisorii şi mi-a spus că în nici un caz nu se poate pune problema predării unui asemenea text (ajutorul lui ar fi trebuit să constea în luarea scrisorii din mulțimea de scrisori depuse la poartă şi îndrumarea ei spre cabinetul căreia îi era adresată), iar în ceea ce priveşte ideea difuzării ei şi altora (i-am spus că aş vrea să o dau în copie tuturor celor de care ar putea sau ar trebui să depindă cazul meu), mi-a spus că e o adevărată nebunie şi că nici nu merită să o luăm în discuție. Singurul fel în care ne poate fi de folos şi în care putem şi noi să câştigăm ceva este să scriem o scrisoare supusă („cum trebuie”, a spus el), să o predăm şi apoi să îi comunice Romi numărul de înregistrare pentru a o putea urmări. Am rămas în cofetăria Albina, în camera goală şi rece, la masa goală (nu ne întrebase nimeni dacă vrem ceva), privindu-l cum se depărtează, siluetă cenuşie, misterioasă. Regretam din inimă că l-am cunoscut, nu-mi doream să-l mai văd niciodată în viață şi mă simțeam nu numai deprimată, ci şi nedumerită de această cunoştință şi întâlnire. Nu voiam să-l judecăm pe Gusti, poate între ei există altfel de canale de comunicare, poate că cu el se poartă altfel sau, pur şi simplu, poate că Gusti acceptă ceea ce noi nu putem accepta, în orice caz era evident că, în ceea ce mă priveşte, avea alte idei decât Gusti. Exista deci cel puțin acest mic domeniu în care Gusti se înşela (nu-mi spusese el cu limbă de plecare „gândeşte exact ca noi, ca mine şi ca tine”, şi nu era evident că gândea exact invers decât Gusti, care îmi repetă de cel puțin o lună de zile „numai atacând poți câştiga ceva”, încurajându-mă să-mi pun în aplicare planul?). Şi atunci de ce nu s-ar fi înşelat şi

în altele? Oricum, regretam că l-am cunoscut nu numai din considerente morale (senzația de iritare şi de murdărire), ci şi din considerente practice: discuția cu el ne-a descumpănit în mod evident, mutând accentul adevărului de pe argumentele mele, pe cele ale lui Romi. Între noi doi, eu sunt întotdeauna cea care pledează pentru îndrăzneală, el pentru precauție. N-aş fi cinstită dacă n-aş adăuga însă, imediat, că îndrăzneala mea îşi dă drumul şi pentru că ştie că, la o adică, vor apărea frânele precauției lui, iar precauția lui se simte obligată să apară ca un corectiv al orbitei îndrăznelilor mele. În problema acestei scrisori, Romi a pledat tot timpul împotrivă cu două argumente de sens contrar, dar egal de puternice: primul, care izvora din adâncul firii sale, era liniştea care trebuia prezervată şi pe care o asemenea scrisoare (şi orice acțiune, de altfel) o putea tulbura; cel de-al doilea, de natură politică, căuta să mă convingă că, în condițiile înăspririi cenzurii, a nu avea dreptul să publici este preferabil lui a nu putea să publici şi că deci nu am nici un interes să mă zbat pentru a-mi schimba situația. Ambele argumente erau serioase şi cu amândouă eram de acord, în sensul că şi mie mi-ar fi plăcut să trăiesc în linişte şi că şi eu credeam că a nu avea dreptul să publici era mai uşor de suportat decât a nu reuşi să publici. Există însă încă un argument care era numai al meu şi pe care Romi nu-l putea înțelege: eu simțeam nevoia, mă simțeam obligată moral să-mi spun părerea despre situația în care mă aflam, să dau o definiție a lucrurilor. Nu-mi făceam câtuşi de puțin iluzia că această definiție va duce la ceva, în sensul că nu credeam nici că mi se va reda dreptul la publicare, nici că mi se va întâmpla cine ştie ce rău din cauza scrisorii. Dar şi una, şi alta dintre probabilități îmi păreau mai puțin necesare şi mai puțin importante decât faptul de a mă exprima, deci de a face ceva, fără de care nu mi-aş fi găsit liniştea. A acționa sau a

nu acționa, asta e întrebarea ale cărei răspunsuri posibile şi contrare ne-a ținut pe Romi şi pe mine toată viața în cele două puncte opuse ale unui scrânciob, care funcționa, de altfel, ca orice scrânciob, numai cu contragreutăți relativ egale. Ei bine, felul cum reacționase P.S. dezechilibrase în mod brutal jocul contragreutăților, apăsând cu violență în partea lui Romi. Reieşea că ar fi trebuit să renunț, logicii şi lui Romi li se părea o evidență, iar eu simțeam că mă voi îmbolnăvi de umilință dacă voi renunța, chiar dacă a face ceva (de exemplu, această scrisoare) era un act perfect inutil, bun cel mult pentru cititorii de documente din viitor.

XI

25 februarie

Toată ziua de ieri şi toată ziua de azi am fost bolnavă de umilință, de nehotărârea de a mă putea decide împotriva lui Romi, de slăbiciunea de a nu fi eu însămi. Seara, la familia Stroe-Brumariu, vecinii noştri, unde ne întâlnim cu Andrei şi Catrinel Pleşu, Despina Petecel, N. Mărgineanu. Pleşu ne povesteşte despre memoriul lui către Croitoru şi discuția de trei ore cu acesta, iar Catrinel mă întreabă dacă e adevărat ceea ce se vorbeşte, că am scris o scrisoare în care mi-am cerut iertare lui N.C. şi l-am rugat să mă ierte. Rareori în viață am fost mai tulburată. Era vorba, evident, de un nou zvon dirijat, lansat poate pentru a contracara scrisoarea mea pe care am citit-o la mai mulți, cerându-le părerea, deci se putuse afla că există, poate pur şi simplu pentru că se

hotărâseră să-mi dea drumul să public, ca să înceteze compania radiofonică, şi voiau să găsească o altă explicaţie, mai convenabilă dării înapoi.[1]

Sinceritatea lui Catrinel Pleşu m-a tulburat profund şi m-a speriat din cale-afară pentru că, pe de o parte, mă jigneşte de moarte ideea că un oricât de neînsemnat personaj sau un oricât de mare duşman al meu ar fi în stare să mă bănuiască de a-i cere iertare lui N.C., iar pe de altă parte mă înspăimânta inepuizabila perfidie a secţiei de zvonuri oficiale.

Poate că moştenesc ceva din orgoliul lipsit de măsură al mamei, şi simpla bănuială a unei înjosiri îmi face mai mult rău decât o nenorocire adevărată. În orice caz, după zecile de ore de umilinţă şi îndoială, şocul aflării acestui zvon a avut cel puţin meritul de a mă hotărî brusc să predau scrisoarea. Nu ştiu dacă Romi a fost determinat, la rândul lui, de hotărârea mea că scrisoarea reală este singura care poate lupta împotriva celei imaginare, în orice caz nu s-a mai opus.

Ce simplu pare totul povestit şi ce epuizantă este trăirea acestor, în fond, fleacuri! Îmi amintesc drumul scurt spre casă, eram atât de obosită de emoţiile trăite, încât credeam că nu voi mai ajunge.

26 februarie

Duminică însorită. Cu D. Micu la şosea. Soare şi vânt. Discuţii însufleţite, ca de adolescenţi, despre rolul scriitorilor şi în general al intelighenţiei în politică. Contradicţia între absurditatea de a face altceva decât îţi cere profesiunea, talentul, firea să faci şi faptul că numai cei ce înţeleg – oricât ar fi de nepricepuţi pentru acţiune – pot să facă. Iar scriitorii înţeleg mai mult, nu pentru că sunt mai inteligenţi decât alte categorii de intelectuali, ci pentru

că sunt, prin profesiunea lor, mai aproape de problemele oamenilor, mai precis, acestea formează chiar materia lor primă. Acestea, adică durerea. Şi pentru că ei sunt cei ce înțeleg, tot ei sunt cei obligați să mărturisească ceea ce au înțeles şi chiar să facă ceea ce au înțeles că trebuie făcut. Concluzia unor astfel de discuții este întotdeauna maxima mea: cu cât înțelegi mai mult, cu atât eşti mai vinovat.

La întoarcere, după despărțirea de Micu, trecem pe la Ileana Mălăncioiu ca să-i arătăm şi ei scrisoarea. I se pare bună. Stăm puțin de vorbă. Ne povesteşte despre lupta ei pentru salvarea numărului de care răspunde din *Viața românească*, îi spune şi Romi că a vorbit cu Balaci şi cum şi-a retras materialul, dar în general Ileana are o foarte redusă capacitate de ascultare. Are aerul că face efortul de a asculta sau de a se face că ascultă numai pentru a-i veni apoi ei rândul la vorbă. Nu cunosc om de care să mă lege un mai real respect şi o mai acută incomunicabilitate.

27 februarie

În drum spre casă, trec pe la Geta, cum fac de câte ori pot. Ne plimbăm vorbind despre toate prin curtea Academiei. Mă liniştesc ca de fiecare dată când stau de vorbă cu ea, şi este nu pentru că n-aş avea nimic să-i reproşez, ci pur şi simplu pentru că e sora mea. De altfel, acest sentiment acut pe care îl am pentru ea îl face pe Romi să n-o iubească, dintr-o stranie şi exacerbată gelozie spirituală. Şi mă întristează atât de tare...

28 februarie

Toată ziua am bătut la maşină veşnica scrisoare în nenumărate copii, greşind mereu, reluând mereu. Scrisoarea şi scrisoarea care îi va însoți copiile.

1 martie

Toată ziua am bătut la maşină, am făcut scrisori. Romi mă ajută, dar mi-ar fi mai uşor să mă chinuiesc singură decât să-l văd pierzând timpul cu mine. În acelaşi timp se consumă, încercând să vadă dacă nu există totuşi motive care să mă împiedice să dau scrisoarea. Şi este mereu pe stradă, pentru oricât de neînsemnate telefoane se duce la telefonul public. Şi vorbim numai în şoaptă (mai ales de când ne-a spus Gusti ca nici în şoaptă să nu vorbim lucruri importante) pentru că toate planurile par destul de importante ca să se deducă din ele ceva. Simt uneori că îmi pierd minţile şi îmi dau seama că cel puţin jumătate din consumul nervos nu e determinat de situaţia obiectivă, ci de reacţia lui Romi la ea. Îmi dau însă seama că nu am dreptul să mă supăr pe el, pentru că eu sunt motivul exclusiv al stării lui nervoase. Totul fără ieşire.

3 martie

Predăm scrisoarea, scrisorile. La C.C.: N.C., C. Olteanu, Gh. Florea, C. Mitea; la primărie: Croitoru; la „Ştefan Gheorghiu": D. Popescu; la Uniune: D.R.P., Balaci (i le-am dat lui D.R.P. pe primele trei şi lui Horea pe cel ce îi era adresat), l-am întâlnit pe Doinaş şi i-am dat să citească: a fost de acord; la Consiliul Culturii: Suzana Gâdea, Dulea, Constantinescu, Domokos (am lăsat plicul secretarei); Ileasă la Minerva (scenă comică în care Ileasă îmi pune întrebări şi îmi face semne să răspund pentru a fi imprimată de microfoanele ascunse în biroul lui, iar în timp ce vorbesc amuzată despre prostia şi răutatea care au făcut posibilă interdicţia, el mă încurajează muţeşte: pare un dirijor inspirat, mişcându-şi amplu mâinile prin aer). La întoarcere, uşuraţi, eu pentru că am făcut ce simţeam că trebuie să fac, Romi pentru că – bine sau rău – nu mai trebuie să

hotărască nimic. Îl căutăm şi pe Zigu să-i spunem ce-am făcut. O întâlnesc pe Geta Dimisianu, care, aproape fără să citească scrisoarea, îmi spune că nu trebuia să o scriu, că e o umilire.

— Citeşte-o, îi spun, vei vedea că dimpotrivă.

— Nu trebuia să îi scrii, nu trebuia să îi ceri nimic.

— Dar nici nu-i cer, dimpotrivă. Citeşte!

Era însă prea excitată ca s-o facă cu adevărat. Opacitatea ei mi-a făcut rău. Felul în care va povesti de sute de ori totul, deformat, trecut prin propriile umori. Felul în care orice poate fi interpretat şi târât spre un sens contrar. Felul în care acelaşi lucru, văzut de două personaje diferite, poate să însemne cu totul altceva. Lizica mă felicitase pentru formula de încheiere şi eu însămi eram mândră de ironia conținută în ea („mă adresez înaltei autorități pe care o reprezentați"), iar Geta D. dimpotrivă, nesesizând-o, mi-o reproşa ca pe-o reverență. Dar, dacă ea, acum, nu o sesiza, cum o vor sesiza alții peste ani? Şi dacă nu, ce rost avea această punere în ecuație, dacă erau inexistenți nu numai matematicienii în stare s-o rezolve, dar şi alfabetizații în stare s-o citească?

Deodată, am simțit toată oboseala ultimelor zile şi săptămâni. O oboseală opacă, a inutilității. În această stare de spirit am trecut pe la Geta (sora mea) ca să-i spunem şi ei că am terminat şi, cum ea tocmai pleca spre casă, am dus-o cu maşina până la marginea Pieței Buzeşti, de unde nu se poate trece mai departe (este un fel de bolgie în care se circulă pe un fel de pasarele improvizate) şi unde, înainte de a ne despărți, Romi a făcut o criză de nemulțumire în legătură cu felul în care i-am spus Getei cum s-au petrecut lucrurile. Oricum, nu tema are importanță, ci izbucnirea, faptul că ea se datora, pe de o parte, stării noastre nervoase aflate într-un stadiu periculos şi, pe de altă parte, antipatiei provenite din gelozia pe care o poartă Romi Getei şi care îmi

otrăveşte atât de mult puţina linişte pe care o am pe lumea asta. Ne-am despărţit de Geta şi a continuat să crească între noi o intoleranţă aproape înspăimântătoare, dovedind cât de bolnavi suntem, cât de slabi, cât de răi. Am simţit că nu pot rămâne acasă, că nu pot vorbi, că nu pot reacţiona şi, deşi eram foarte obosită, am plecat pur şi simplu. Am mers mult, era o după-amiază foarte frumoasă şi încet-încet m-am liniştit. Pentru prima oară de cine ştie când umblam singură şi fără să mă grăbesc, fără să trebuiască să dau socoteală. Îmi lipsesc libertatea şi singurătatea, îmi lipseşte posibilitatea de a hotărî singură ce vreau şi ce nu vreau şi de a face ceva ce am hotărât, fără a trebui să depun enorme eforturi pentru înfrângerea inerţiei, pentru obţinerea aprobării. M-am întâlnit şi am stat de vorbă cu dna Stroe, apoi am fost acostată de o ingineră, colegă cu Mariuca de la Baia Mare, apoi, după ce am traversat Cişmigiul şi am stat pe o bancă privind bunicile cu copii, am ajuns pe bulevard, am căutat un film şi am şi intrat în cele din urmă la unul, ceh, cu soldaţi, privind mai mult în sală în jurul meu decât pe ecran, pentru că, culmea, nici alţii nu se uitau prea mult. Marea majoritate a spectatorilor erau foarte tineri, elevi de şcoli profesionale, tineri muncitori, care în mod evident foloseau sala ca pe un fel de club puţin deşuchiat în care fumau şi se sărutau pe întuneric, treceau dintr-un rând într-altul pe sub scaune, se fluierau unii pe alţii, râdeau, se gâdilau. Mirosea stătut a sudoare tânără şi-a haine vechi trecute prin fum, spălate aproximativ, şi totul – de la filmul care povestea peripeţiile din timpul unor manevre militare de operetă până la vacarmul şi murdăria din sală – era aproape insuportabil, dar în acelaşi timp atât de jalnic, atât de demn de milă, încât am început să plâng mai întâi încet, numai cu lacrimi, apoi tot mai tare, aproape cu hohote şi dacă nu mi-ar fi fost frică să nu depăşesc zgomotul din jur şi să nu atrag atenţia asupra mea a bieţilor golani din jur,

cred că aş fi putut să ţip şi să plâng în gura mare, din toate puterile, ca să mă descarc, ca să mă exprim, ca să vărs – oricât de prosteşte şi de mecanic în afară – tot ceea ce se îngrămădise în mine şi nu putea fi nici digerat, nici uitat. Din fericire, această adevărată criză de nervi, desfăşurată în întunericul promiscuu al Sălii „Festival" de pe Bulevardul Gh. Gheorghiu-Dej, în timp ce pe deasupra capului mereu zburau ţigări împrumutate şi cutii de chibrituri, mi-a făcut bine, m-a calmat şi s-a terminat înainte de aprinderea luminii, încât la sfârşit, după ce avusesem puterea să mai şi zâmbesc de prostia filmului de pe ecran, am ieşit prin nămeţii de coji de seminţe şi în îmbulzeala de trupuri transpirate, fără să-mi arunce nimeni vreo privire. Nimeni nu mă băga în seamă, celebritatea mea nu funcţiona cu evidenţă în rândurile acestei mulţimi care era – de ce nu? – chiar poporul român şi toate problemele mele legate de dreptul de a publica, de nevoia de demnitate, de nevoia de a scrie şi de a mă exprima deveneau în mijlocul acestei mulţimi promiscue şi vesele, vitale şi inculte, nepăsătoare şi inconştiente, toate deveneau jalnice şi de neînţeles, cel puţin la fel de neînţeles cum mi se păreau mie toţi aceşti adolescenţi şi tineri pentru care, în caz că m-ar fi recunoscut şi s-ar fi obosit să gândească ceva despre mine, aş fi fost doar o doamnă mai în vârstă decât ei (cât de în vârstă?).

Dar şi această lecţie de umilinţă mi-a făcut bine. M-am întors acasă, unde l-am găsit pe Romi cu supărarea trecută, cu D. Micu venit în vizită. În lipsa mea a venit Geta Dimisianu (îi părea rău probabil pentru felul cum s-a purtat), au sunat Cozma de la Casa de Cultură din Suceava, insistând să merg la o întâlnire acolo (prin absurd) şi Mariana Marin (aproape plângând şi solidarizându-se cu mine).

Pe la 9, în timp ce stăm de vorbă cu Micu şi-i povestim ultima zi de peripeţii, sună telefonul: Brenda, editoarea londoneză îndrăgostită de un securist român (poet, de altfel, pe care l-a şi tradus în engleză) şi care a devenit mare propagatoare a literaturii române în Anglia (antologia poeziei contemporane, antologia poeziei feminine, Sorescu, Dinescu). Vrea să vină la noi. O invit, bineînţeles. Vine şi facem puţină conversaţie. Mă urmează în bucătărie, unde îmi spune că Mircea i-a spus de interdicţia mea. Mă întreabă ce să-i transmită lui Peter Jay, traducătorul şi editorul meu. Nu ştiu ce să-i spun. E drăguţă, dar nu ştiu nici cât e de naivă, nici cât e de manipulată. Mă întreabă dacă să apară cartea cu banderolă „scriitor interzis”. Ridic din umeri: nu numai pentru că n-am încredere în ea nu ştiu ce să spun, nu ştiu într-adevăr ce să spun. Ce înseamnă pentru cei din Anglia „scriitor interzis” şi cât de importantă este pentru ei această locuţiune, ca să merite preţul pe care îl plătesc eu aici pentru ea? Cu cât noţiunile devin mai puţin ferme, cu atât îmi dau seama că tot ce contează pentru mine este să pot continua să scriu, iar celelalte sunt importante numai în măsura în care mă împiedică sau mă ajută să o fac. Bineînţeles, refuz. Îmi dau seama că Micu asistă la toate aceste discuţii cu o mirare care mă stânjeneşte. Îl conducem prin noapte spre casă şi ne povesteşte despre o întâlnire a studenţilor filologi cu poetul basarabean Grigore Vieru, întâlnire exaltantă, impresionantă, de un patriotism tip 1918.

4 martie

Dimineaţă complicată. Romi urmează să anunţe pe prietenul lui Gusti că am predat scrisorile în forma şi în felul propus de noi. Se arată rece şi distant („Aveţi dreptul să faceţi tot ceea ce credeţi”) şi spre disperarea lui Romi

apare, în timp ce cobora, Cristian P., cel ce îl bârfeşte pe Gusti că are un asemenea prieten. Apare însă salvator şi Petre I. Romi îi părăseşte pe primii doi (cunoscuți, egali) şi stă de vorbă cu Petre Ispas, care citise între timp scrisoarea („un adevărat comunicat de război"). Între timp, eu îl aşteptam pe Romi în cofetăria Albina, aşezată în camera goală, la o masă goală, lângă geam, privind trecătorii pe Strada Academiei. Ce drăguțe sunt totuşi bucureştencele, împodobite toate de mari cercei atârnați, atât de la modă, încât sar în ochi numai cele care nu-i au. După un timp care mi s-a părut nesfârşit a apărut Romi, epuizat de încurcături şi emoții. Câte face pentru mine! În ce măsură s-a identificat cu problemele mele pe care le ia mai în serios decât mine! A spune că-i sunt recunoscătoare ar fi aproape o jignire. Suntem identificați într-o măsură care exclude sentimentele: chiar şi iubirea, care are nevoie de doi, iar noi suntem unul singur.

În continuare am dus ultimele două copii pe care n-am apucat să le dăm ieri: la D. Ghişe (Academia Politică), unde am lăsat plicul unor secretare emoționate până la exagerare că mă cunosc, şi lui G. Bălăiță (la Cartea Românească) care a avut enorma ipocrizie, aproape şarjată, de a exclama: „Deci e adevărat că nu ai dreptul să publici?" (asta după o jumătate de an în care el însuşi trebuise să mă scoată din planul editurii pe anul următor). În legătură cu simpatia arătată de secretarele Academiei Politice, la urma urmei activiste de partid, nu pot să nu mă gândesc cu tristețe la dedublarea tuturor acestor personaje, la cum ar arăta totul dacă toată lumea ar fi sinceră şi la enorma şi incomprehensibila forță care o împiedică să fie...

În drum spre casă la coada la brânză de pe Brezoianu îl întâlnim pe Nicu Jurcă, care se oferă să dea o copie a scrisorii doctorului personal al lui N.C., care e bolnav la spitalul unde lucrează Nicu. De ce nu? Îi dăm şi lui o copie.

Trecem şi pe la Geo, pe care îl găsim cam prost dispus: aflase abia acum de Premiul Herder luat de Maria Banuş. Pare prost impresionat: s-a obişnuit să o privească de sus, pe de o parte; pe de alta, uită că practic el a refuzat acest premiu şi că, de fapt, şi pe mine m-a condamnat că l-am acceptat. Şi totuşi am remuşcări: trebuia să încerc să conving pe cineva (pe Wunderli, de exemplu, care m-a întrebat despre Maria Banuş şi pe care i-am lăudat-o, pentru că mi s-ar fi părut vulgar să spun ceva rău despre o colegă) că trebuie trecut peste acest gest teatral şi exagerat, că este cel mai important scriitor român în viaţă (şi cel mai bătrân). Am făcut-o, dar W. s-a făcut că nu aude, sau în orice caz n-a răspuns nimic. Trebuia să insist.

Seara, la G.R. invitaţie transmisă de Daniela, separat. Atmosferă încărcată. Cristian cere scrisoarea s-o citească, apoi, înfricoşat, are grijă să nu mă aşez la masă lângă el. Daniela ciudată. Prof. Setlacec despre Gusti, fără simpatie. „E nebun”. Senzaţia că mă mişc printre cuie. Şi revolta: de ce o fac? Plecăm cu Manoleştii. Niki ne povesteşte şi el, aproape la fel de exaltat ca şi Micu, despre întâlnirea cu Vieru şi despre faptul că Micu izbucnise în plâns în plină adunare. Că a întrebat tare în aulă despre antologia poeziei româneşti pe care o pregăteşte Vieru: „Blandiana este?” El nu ne spusese nimic. Şi am fost emoţionaţi.

3 martie

Dimineaţă la Ateneu concert memorial: 100 de ani de la primul concert. Stăm lângă un domn cu figură cunoscută cu care de altfel ne salutăm. La întoarcerea din pauză domnul se întoarce spre mine:

— Doamna Blandiana, îmi daţi voie să v-o prezint pe soţia mea şi îmi permiteţi să vă rog să-mi faceţi cunoştinţă cu soţul dvs.?

I-l prezint pe Romi şi din fericire îl aud spunându-şi numele clar: Gabriel Liiceanu.

Exclam fără să vreau:

— Dar nici eu nu vă cunoşteam!

Moment emoţionant. De ani de zile voiam să-l cunosc, şi de fapt îl cunoşteam. Îmi mărturiseşte că bănuia că nu ştiu cine este. Apoi stăm de vorbă şi îi dăm să citească scrisoarea pe care o aveam în geantă. Mă felicită pentru tonul găsit. Îl întreb dacă nu crede cumva că ar fi fost mai bine să nu fac nimic. „Nu, îmi răspunde, definirea unei situaţii este întotdeauna superioară tăcerii despre ea". Îmi aduc aminte şi apoi ore întregi mă obsedează o frază a mea, veche, de pe vremea când scriam la *Contemporanul*: „Între tăcere şi cuvânt, nu cuvântul este perfect, dar arma noastră este cuvântul". Tipărit, aş putea adăuga acum, ca o butadă.

Între 5.30 şi 8.30 Johannes Passion la biserica luterană, invitaţi de Gunther Ambrozie, prelatul luteran. Toţi soliştii sunt români, ca şi corul. Nu mai există nemţi. Un om cu o voce absolut impresionantă. După concert, întâlnire cu fam. Leahu: circulă din nou veşti îngrijorătoare despre demolarea străzii noastre şi voiam să-l întrebăm pe arhitect în ce măsură sunt adevărate. Nu se ştie încă nimic. Ne spune: nu s-a hotărât nimic. Logic, ar trebui să se unească partea nouă a străzii Ştirbei cu noul bulevard, „al closetelor", iar linia dreaptă ar trece chiar peste clădirea radioului. Trebuia hotărât deci dacă se va opta pentru ocolirea ei prin faţă sau prin spate. În cea de-a doua situaţie vom fi demolaţi. Oricum, nu depinde de noi. Încep să înţeleg însă de ce n-au construit românii în piatră.

6 martie

Dimineaţa la *România literară*, ultimul loc unde mai trebuia să predăm o copie a scrisorii. I-o predăm lui Ion Horea,

adjunctul revistei. Începe să o citească şi înainte chiar de a o parcurge începe să țipe într-un acces coleric care strânge în biroul lui Roger, unde se petrecea scena, pe toți cei ce erau la acea oră în redacție: Dimisianu, Iorgulescu, Roger, Pardău, Valeriu Cristea. Eu însămi, care, după ce i-am dat scrisoarea la modul colegial şi ca pe un fel de formalitate, ieşisem puțin, m-am întors mirată de țipete.

A urmat aproape o oră de discuții între Ion Horea, pe de o parte, şi mine, sprijinită de toți ceilalți, pe de altă parte. El susținea că greşisem profund scriind şi difuzând astfel de scrisori, că singura soluție cinstită (sublinia) este de a scrie un articol împotriva Europei Libere, care a declanşat tot acest scandal.

— Dar, domnule Horea, remarc eu la început amuzată, scandalul de la Europa Liberă a început pe la mijlocul lui octombrie, în timp ce interdicția de publicare am aflat-o în 31 august, există deci un decalaj de o lună jumătate între cele două momente. Deci, dacă ar trebui să scriu împotriva vinovaților, articolul ar fi împotriva Consiliului Culturii şi a celor ce se află în spatele său. Vă atrag însă cu respect atenția, cum ar zice ardelenii noştri – încerc să destind atmosfera – că nu pot să public nici un articol tocmai pentru că nu am dreptul să public.

— Pentru un articol ca ăsta m-aş zbate eu să apară, strigă.

— Împotriva Consiliului Culturii? întreb.

— Şi împotriva Consiliului Culturii, dacă este împotriva Europei Libere.

— Ioane, fii serios, intervine Roger, nu publică nimeni un astfel de articol.

— Ba da, presa noastră este o presă liberă, începând de la 1948, presa noastră democratică publică pe orice om cinstit, răspunse Ion Horea plin de avânt, fără să dea cel mai mic semn că delirul are o căptuşeală ironică.

— Îți bați joc de noi? îl întreb eu.

— Nu, răspunde el, şi începe să peroreze într-un mod care ne face să ne privim între noi, întrebându-ne dacă n-a înnebunit.

Vorbesc pe rând Iorgulescu şi Dimisianu dându-mi dreptate, combătându-l, îndemnându-mă să nu scriu aşa ceva.

— Nici nu se pune problema, spun. Mă vedeți pe mine publicând un singur articol, căci numai la atâta aş avea dreptul, şi acela dictat de alții?

Chiar şi Pardău, cu tot oportunismul lui, este destul de inteligent pentru a nu se solidariza, compromițându-se, cu Horea. Asta nu-l împiedică însă să înregistreze.

10 martie

Astăzi, trebuind să duc la trenul de Cluj un plic al lui Romi, care trebuia să ajungă la Puiu Zăgreanu cât mai repede, am trăit, am văzut, am fost martora unei întâmplări despre care nu mă îndoiesc că mă va marca.

Mi s-a spus că şeful trenului se află în dreptul primului vagon, aşa că am înaintat de-a lungul peronului rapidului de Cluj, de-a lungul garniturii nesfârşite, căutând din ochi un cunoscut şi înotând prin aglomerația de călători cu bagaje enorme (mizeria şi criza aprovizionării fac ca bagajele românilor să fie infinit mai numeroase decât ale altora, pentru că orice călător se simte obligat să ducă ceva celor la care merge, fiindcă fiecăruia i se pare – şi chiar aşa e – că găseşte în alt loc ceea ce nu găseşte acasă). Nefiind îngreunată de bagaje, dar grăbită, pentru a avea timp să stau de vorbă cu şeful trenului şi să-l conving să-mi ia plicul, depăşeam cu uşurință şi indiferență pe ceilalți călători, până când, vrând să trec de un milițian care înainta încet, mi-am dat seama că el merge în urma unui

deținut cu mâinile prinse în cătuşe şi picioarele în lanțuri. Am încetinit pasul şi i-am urmat un timp, fără să-mi dau seama cine şi ce fel de om era deținutul. Tot ce vedeam era că e subțire şi probabil destul de tânăr, îmbrăcat într-un pantalon şi un pulover pe gât, cam sumar pentru ziua rece şi vântoasă. Era însoțit de doi milițieni simpli, tineri şi ei. Apoi, când mulțimea a început să se rărească (în dreptul primelor două vagoane, peronul era chiar gol) mi-am dat seama că, în afara celor doi, îl mai însoțeau un gradat şi un civil care părea şeful celor trei. Mi-a trecut prin minte că un deținut de drept comun, oricât de periculos (dar nu era nici înalt, nici solid), nu poate fi însoțit de patru paznici şi am grăbit pasul, depăşindu-i pe toți patru, pentru a-l putea privi din față. Am avut tot timpul să o fac minute multe, mai mult de cinci cu siguranță, şi părând, în orice caz, mult mai multe decât erau obiectiv. M-am oprit la doi paşi de şeful de tren, aşteptând să vorbesc cu el, în timp ce el îi aştepta să se apropie şi apoi să stătea de vorbă cu civilul care îi cerea să primească deținutul, iar el refuza argumentând că nu are condiții. Dar n-am făcut efortul să ascult. În tot timpul discuției l-am privit pe deținut şi el m-a privit pe mine, despărțiți de 4-5 metri de peron pustiu. Avea ceva mai mult decât mine ca înălțime şi ceva mai mult decât mine ca vârstă, dar, deşi era subțire, nu părea deloc fragil, ci, dimpotrivă, avea o expresie severă, privirea dreaptă şi un aer în acelaşi timp calm şi încordat. Aşa mi-i imaginam pe „inginerul" care apare în *Arta fugii*. De altfel, putea să fie inginer sau muncitor cu înaltă calificare, în orice caz cineva care munceşte cu materia şi are nevoie de rigoare. Era exclus să aparțină unei profesiuni artistice sau chiar umaniste, după cum era exclus să fie deținut de drept comun. Nu părea să vrea să-mi transmită ceva şi, de altfel, nici n-ar fi avut cum, dar se vedea că această intensă comunicare fără obiect îi făcea bine. Pentru că tot ce-i

spuneam eu era că-l respect şi tot ce-mi spunea el este că ştie că-l respect. Dar, ciudat, acest mesaj nu pe el, ci pe mine mă întărea, pentru că dintre noi doi, deşi el era înlănțuit, el era mai sigur de el şi de adevărul lui decât mine.

În cele din urmă civilul l-a convins pe ceferist şi a făcut semn celor doi să-l urce în tren, urmându-i şi el. De pe treaptă, deținutul m-a privit ultima dată, ca un salut alb, absolut lipsit de sentimentalitate sau de emoție. Dacă ar trebui să spun care era trăsătura esențială a personajului, trăsătura care m-a impresionat cel mai mult, aş spune că siguranța de sine, forța psihică. M-am gândit la Braşov, m-am gândit la sacoşele cu manifeste care explodaseră chiar pe peroanele Gării de Nord cu câtva timp în urmă. Şi la alte întâmplări pe care nu le ştiam, dar care erau posibile dacă existau mulți oameni asemeni celui deținut, dacă el, deținutul, era aşa cum îl înțelesesem eu.

Seara am scris „peron murdar, păzit cu grijă / după explozii de hârtie".

11 martie

Romi a lucrat bine toată ziua. Eu mai puțin. Seara la Boeraş: cu dr. Nae Constantinescu şi Naumescu (cu o soție cu înfățişare de călugăriță, ținând post sever etc.).

Senzația zilei, scrisoarea celor 6, impresionantă, demnă de stimă, dar conținând fraze (peste care nu pot trece): „Nu pentru asta am înființat noi Securitatea", ceea ce semnifică o solidarizare cu toate crimele (mult mai numeroase) de dinaintea perioadei N.C.

12 martie

Drum la Comana. Vreme frumoasă. Semănăm mărar, morcovi, spanac, ridichi, pătrunjel. Obiceiuri de Lăsata Secului: în Comana se dau ouă fierte, apoi, după ce se întunecă, pe drum, prin toate satele se fac focuri (chiar şi în faţa blocurilor noi din 30 Decembrie şi Jilava) şi se aruncă şomoioage aprinse prin aer şi peste şosea. Ne întoarcem pentru a ajunge la familia Manoliu, unde suntem invitaţi ca de obicei de Lăsata Secului să mâncăm scovergi ca la Sălişte. Seară plăcută, cu oameni cumsecade şi inteligenţi, abia la plecare descoperim că domnul brunet, surprinzător de tânăr, este celebrul chirurg Dinu Antonescu. Intuiţia că ne-ar plăcea să fim prieteni, că sunt – şi el, şi soţia lui, deosebit de fină – oameni de calitate.

13 martie

Ziua lui Romi, nenumărate telefoane şi vizite de felicitare. Noi telegrafiem felicitări lui David Prodan, despre care descoperiserăm că e născut în aceeaşi zi cu Romi. Printre telegramele lui Romi, una pentru mine din partea Uniunii Scriitorilor de la Moscova (!?), invitaţie pentru 4 aprilie la o seară Ion Creangă.

14 martie

La Uniunea Scriitorilor să anunţ despre telegrama de la Moscova. Nu găsesc pe nimeni, în schimb întâlnesc pe Liiceanu, Pleşu şi Ileana Mălăncioiu, care îmi spun despre comunicatul despre arestarea trădătorului Mircea Răceanu. Le spun, referindu-mă la cei 6: „Scrisoarea aceasta ar fi trebuit să o scriem noi” şi îl privesc pe Pleşu, gândindu-mă la tentativa noastră eşuată din vară. „Nu, răspunde Liiceanu, este meseria lor, meseria noastră este alta.” Cine-ar putea spune dacă are sau nu dreptate? Veşnica problemă

a decembriştilor. Destul de veseli, s-a dat drumul numărului 2 al *Vieții românești*, deci au câştigat mica bătălie. Pleşu a avut încă o convorbire cu Croitoru. Mă duc la Consiliu, tot pentru telegramă, dar nici acolo nu dau de nimeni. Toată lumea e în sala de marmură, şedință de înfierare a lui M.R. Stau de vorbă cu Tia, ascunzându-ne pe scara care duce spre *Contemporanul*. Senzație de precipitare a dramelor, de ilegalitate, aer din ce în ce mai stalinist. Tristețe mai mare decât spaima. Şi, mai ales, dezgust.

15 martie

Pe la ora 10 telefon de la C.C.: stupoare, mă caută tovarăşa Emilia Sonea (cea de la care a pornit întregul scandal cu Arpagic, cea care nu s-a mulțumit cu retragerea cărții de pe piață, ci, revenind cu pâra la E.C., a declanşat interdicția generală).

— Vă rog să aşteptați o secundă, spune secretara, vă fac legătura cu tovarăşa Sonea.

Aştept, mai curând amuzată de situație şi în orice caz curioasă de ce îmi va putea spune această femeie şi mai ales pe ce ton o va putea face.

— Alo... (tonul este dulceag şi prevenitor, linguşitor aproape) Pe cine am eu plăcerea să aud? De când nu ne-am mai văzut noi, tovarăşa Blandiana?

— De la mare, îi răspund uluită de lipsa de măsură a falsității, dar şi distrată de grotescul situației; cea de-a doua (şi ultima) dată când vorbiserăm fusese la mare, la Casa Scriitorilor, unde venise în vizită împreună cu soțul şi fiul şi ne întâlnise pe terasă, unde schimbaserăm câteva fraze circumstanțiale.

— Dar să tot fie vreo trei ani de atunci, continuă ea nostalgică.

— Sunt chiar şase, era după ultima conferinţă a scriitorilor, spun eu sadică.

— Tovarăşa Blandiana, părăseşte ea amintirile, văzând că devin periculoase, ne-am putea vedea ca să stăm puţin de vorbă?

— Desigur.

— Chiar astăzi?

— Da.

— V-ar aranja ora 13?

— Nu am nici un program.

— Atunci la ora 13, la poarta C; veţi fi aşteptată.

Peste un sfert de oră, din nou telefon.

— Tovarăşa Sonea vrea să vă vorbească puţin.

— Tovarăşa Blandiana – vocea conţine o doză suplimentară de miere –, a intervenit ceva, o vizionare la televiziune care ar putea dura puţin mai mult. N-aş vrea să vă fac să aşteptaţi nici un minut. V-aţi supăra dacă ne-am întâlni numai la 13.30?

— Nu, o să vin la 13.30.

— Vă mulţumesc mult de tot, vă aştept şi vă sărut.

Asta era, într-adevăr, prea de tot. Există o limită peste care ipocrizia depăşeşte sfera moralei şi trece în nebunie gratuită.

M-am dus la întâlnirea de la C.C. fără emoţii (de fapt, emoţiile exagerate ale lui Romi mă ajută, făcându-mă să reacţionez invers, ca şi cum el ar îndeplini norma pentru amândoi şi mie nu-mi mai rămâne decât să mă enervez din cauza excesului lui de emotivitate). Ştiam că discuţia va fi esenţială şi, probabil, dacă persoana care reprezenta puterea ar fi fost una neutră din punctul meu de vedere, adică una despre care să nu ştiu nimic, m-aş fi întrebat ce trebuie să-i spun şi cum trebuie să-i apar, ce trebuie să fac pentru a o convinge, pentru a ajunge cu argumentele şi adevărul meu la inteligenţa şi la buna ei credinţă, dacă

existau. Aşa însă, buna-credinţă fiind exclusă, nu se punea nici problema convingerii. Tot ce puteam să fac era să-mi ofer mie însămi spectacolul amuzant al unei confruntări în care, unul dintre preopinenţi având de partea lui puterea (nesigură de sine, ca orice putere), celălalt îşi putea permite cel mult siguranţa de sine a celui ce înţelege totul, chiar dacă nu poate schimba nimic (în primul rând pentru că nu este dispus să plătească preţul, oricât de mic, al vreunei schimbări).

Am fost primită imediat ce am sosit, după ce pe numeroasele şi întortocheatele coridoare am fost îndrumată sau condusă de diverşi bărbaţi, uimiţi de a mă vedea acolo, nu neapărat pentru că m-ar fi recunoscut, ci pentru că eram cu evidenţă un personaj (o femeie) cu totul altfel decât erau ei obişnuiţi să vadă acolo. De altfel, impresia pe care mi-o făceau era cea pe care mi-o făceau, de exemplu, în America funcţionarii de bancă, adică nişte indivizi îmbrăcaţi mai rigid şi mai nenatural decât cei de pe stradă, dar nimic mai mult, nişte tehnicieni ai puterii, nişte birocraţi, care nu aveau aerul că sunt sau se simt vinovaţi pentru realitatea pe care munca lor de acolo o izvorăşte dincolo de pereţii complicatelor coridoare, curate şi călduţe, pe care se mişcă. Tovarăşa Sonea era neschimbată: cei şase ani de când nu o văzusem nu adăugaseră şi nu luaseră nimic personajului (compus, probabil, cu grijă) pe care îl cunoşteam: aceleaşi cozi împletite pe cap într-o arhitectură prea urâtă pentru a fi întâmplătoare, aceleaşi buze subţiri nevopsite, aceiaşi obraji colţuroşi şi palizi, aceleaşi sprâncene subţiri pensate (pentru că, ciudat, pensarea sprâncenelor, ieşită de mult din modă, nu este interzisă de legile nescrise ale esteticii activiste, în timp ce creionul dermatograf sau conturarea buzelor sunt repudiate cu oroare), acelaşi taior anonim cu bluză albă, fără detalii feminine. Mă aştepta împreună cu Petre Ispas, care ani de zile răspunsese (şi răspundea) de *România*

literară. Am dat mâna şi ne-am aşezat la o masă lungă aşezată sub geam, perpendicular pe biroul cu telefoane, ei, alături, cu spatele la ferestre, eu în faţa lor. Ne-am privit în ochi şi, aşa cum o vedeam, ca pe o bizară creatură (de la brâu în sus om, de la brâu în jos masă de şedinţă), mi-am adus în minte prima mea discuţie cu ea, în timpul ultimei conferinţe a scriitorilor:

Era ultima noapte a conferinţei, cea în care – în urma furtunoaselor lupte şi a adevărurilor strigate de la tribună care ne exaltaseră pe toţi, făcându-ne să trăim un fel de catharsis colectiv – se numărau voturile exprimate democratic (marea noastră mândrie) şi numărate de o comisie aleasă cu grijă pentru a fi incoruptibilă şi a putea rezista nenumăratelor presiuni oficiale, care urmau să se facă (şi se făceau) asupra ei. Toată lumea aştepta cu emoţie rezultatul de care depindea apoi alegerea biroului, şi deci a preşedintelui, pentru că numai cine intra democratic în consiliu putea să intre nedemocratic (adică ales de foruri, nu prin votul deschis al consiliului ca dăţile trecute) în birou şi putea fi desemnat apoi preşedinte. Numărătoarea durând ore în şir, mulţi dintre noi plecaseră acasă să se odihnească, sau se plimbau în jurul palatului (unde se ţinuse conferinţa), sau stăteau de vorbă prin holuri sau prin restaurantele din jur. Pe la ora 2 sau 3, când am trecut şi noi să mai vedem care e situaţia, nu se terminase încă, şi am intrat şi noi în grupurile care discutau pe scări şi în holurile sălii şi ale bufetului, care nu mai funcţiona. La un moment dat, rătăcindu-mă de Romi, am început să-l caut, deschizând în căutare şi uşa sălii de şedinţe. Atunci, spre marea mea surpriză (pentru că nu mă aşteptam să găsesc nimic, deschisesem uşa mecanic), mi s-a înfăţişat un spectacol uluitor. Sala era cufundată, asemenea unei săli de spectacol, în întuneric, în timp ce scena cu masa prezidiului rămăsese luminată de câteva becuri care păreau slabe în

comparație cu dimensiunile beznei, iar la masa aceea largă, la care stătuseră cel puțin cincisprezece persoane, acoperită până la podea cu pânză roşie, erau aşezate alături, prăvălite de oboseală, sprijinite în coate, două femei bătrâne, două babe: Suzana Gâdea, ministrul culturii, şi Emilia Sonea, care avea probabil şi atunci o funcție asemănătoare celei de azi. Scena părea desprinsă din *Marile speranțe*, celebrul film după Dickens, atât de dărâmate de oboseală, atât de spectrale şi descompuse păreau cele două bătrâne în lumina săracă şi în ora târzie. Fascinată de ceea ce vedeam şi fără să îmi dau seama că, venind din întuneric, ele nu mă vedeau şi că deci aş fi putut pur şi simplu să închid uşa la loc fără să spun nimic, am înaintat pe culoarul dintre scaune al sălii până în fața scenei, în timp ce ele, auzind mişcarea, dar nereuşind să desluşească ceva în beznă, se întindeau speriate şi neliniştite, cu ceva infirm şi grotesc în nerăbdare şi curiozitate. Abia când am fost destul de aproape pentru a fi auzită şi văzută, am înțeles că trebuie să spun ceva, dar tot ce am reuşit să articulez uluită, amuzată, jenată de incredibila situație – care mă pusese în fața unor ființe cărora nu aveam să le spun nimic (şi cu care, în mod normal, vorbitul ar fi presupus înscrierea la audiență etc.) – a fost:

— Ce faceți aici?

Îmi dădeam seama de ireverența întrebării mele, dar nu îmi venise şi nu îmi venea în minte nimic în afara acestei totale şi sincere mirări, şi tot ce puteam să fac era să-mi stăpânesc cu greutate râsul, urcând nestăvilit în mine, în fața spectacolului grotesc pe care mi-l înfățişa mirarea lor la vederea mea.

— Aşteptăm rezultatele votului, mi-au răspuns aproape în cor, prea obosite ca să mai aibă puterea să se simtă jignite de ceva, probabil.

— Dar de ce aici? De ce nu acasă? am continuat eu, din moment ce primul răspuns părea să semnifice acceptarea acestui neobişnuit dialog.

— Vai de mine, dar nu se poate, dacă ne cheamă la telefon, s-a speriat jalnica bătrână care avea funcţia de ministru al culturii, în timp ce încerca să-şi prindă mai bine cu agrafa şuviţa albă scoasă de dedesubtul perucii negre, căreia acest biet subterfugiu reuşea de bine, de rău să-i dea, de la depărtare, un sens mai natural.

— Dar aţi putea sta pe canapelele din spatele scenei, există o cameră mare cu fotolii şi canapele, le-am împărtăşit eu secretul ştiut de la cealaltă conferinţă, din urmă cu patru ani, când făcusem şi eu parte din prezidiu şi când, alegerea biroului desfăşurându-se democratic, acolo avusese loc prima şedinţă a consiliului care alesese biroul şi pe Macovescu. Îmi dădeam seama că e ridicol, dar părea că vorbesc cu două fiinţe neputincioase pe care trebuie să le ajut cumva, aşa cum aş fi făcut cu nişte cerşetoare de pe stradă, de exemplu, dacă s-ar fi pus problema.

— Dacă vreţi, vă conduc, am adăugat îndatoritoare, pentru că mi se părea că ezită şi pentru că mă simţeam tânără şi plină de putere, liberă şi normală pe lângă acele jalnice căzături, rămăşiţe decrepite ale unor fiinţe care cine ştie dacă fuseseră cândva umane.

Cele două bătrâne s-au privit ca şi cum ar fi vrut să se înţeleagă şi să se pună de acord asupra răspunsului şi după o fracţiune de secundă Emilia Sonea, femeia care era acum în faţa mea, severă şi oficială – mai tânără în acea devastatoare oboseală mai veche cu şase ani – mi-a dat în numele amândurora un răspuns pe care n-aş fi fost în stare să-l imaginez cu o clipă înainte:

— Mulţumim, dar nu putem. Ne-am dat jos pantofii şi ni s-au umflat picioarele, nu mai putem să ne încălţăm.

Am rămas mută, fără a mai încerca măcar să găsesc un răspuns, privindu-le cu milă şi repulsie, cu tristeţe şi oroare. Orice aş fi spus ar fi sunat batjocoritor, şi chiar aşa s-a întâmplat când înainte de a reintra în întunericul sălii am rostit „Noapte bună”, apoi, înainte de a închide uşa, am făcut un gest de neputinţă, deşi ştiam că nu-l pot vedea şi care, de fapt, nici nu li se adresa. Dacă aş fi avut vreodată o cât de mică stimă pentru ierarhia socială – nu era cazul – mi s-ar fi stins atunci în faţa acelui ministru însoţit de superiorul său pe linie de partid şi reprezentând un fel de definiţie şarjată, o caricatură a tot ce e mai decăzut fizic şi spiritual într-o umanitate oricum nu prea strălucitoare.

Ne priveam din nou pe deasupra unei mese acoperite cu roşu şi, în timp ce ea începuse să vorbească, mă întrebam dacă nu şi-a scos şi acum pantofii, pentru a-şi odihni picioarele umflate la adăpostul pânzei colorate.

— Tovarăşul secretar Olteanu – spunea ea – mi-a dat sarcina de a sta de vorbă cu dumneavoastră. Şi după o pauză, devenită de efect: Cum aţi putut face aşa ceva, tovarăşa Blandiana?

— Ce? am întrebat eu, amuzată şi fără să mă sperii pentru că exagerarea tonului ei patetic risipea prin ridicol dramatismul pe care încerca să-l creeze. Ce-am făcut? Şi, de fapt, nu-mi era prea clar dacă se referea la scrierea poeziei sau a scrisorii.

— Cum aţi putut să faceţi greşeala de a difuza o astfel de scrisoare? Tonul era în continuare patetic şi compătimitor, violent complice, explodând de ipocrizie.

— Nu cred că a fost o greşeală, i-am răspuns alb, de teamă că o să izbucnesc în râs, atât era de ridicolă şi de falsă situaţia. Dacă aţi citit scrisoarea (şi am privit-o întrebător, dar era evident că evită să confirme sau să infirme supoziţia) aţi fi văzut că nu era prima pe care o scriam. În urmă cu şase luni mai scrisesem una, la care nu

primisem răspuns. Difuzând-o, cum spuneți dvs, am vrut să-i măresc şansa de a ajunge în mâna cuiva, a cât mai mulți dacă se poate, şi a da astfel peste cineva suficient de inteligent pentru a înțelege că din situația care mi s-a creat nu numai eu sunt cea care pierde. De altfel, o dovadă că am dreptate este că stăm acum de vorbă, ceea ce nu s-a întâmplat în urmă cu şase luni.

N-a ştiut ce să răspundă, aşa că am adăugat:

— Dacă ar fi fost aşa, nenumărate lucruri întâmplate în acest interval n-ar fi avut loc şi ar fi fost, probabil, mai simplu pentru toată lumea.

S-a lăsat tăcerea pe care mi-am propus să nu o întrerup. Petre Ispas, care nu scosese o vorbă, avea aerul, pe care ea nu l-ar fi putut vedea decât dacă ar fi întors capul, că mă aprobă.

— Bine, tovarăşă Blandiana, se hotărî ea să vorbească, făcând parcă un efort. Vă ascult, şi mă privi drept în față, ca şi cum mi-ar fi făcut o concesie, sau chiar un hatâr, şi acum aşteaptă să vadă rezultatul.

— Dar n-am nimic să vă spun, i-am răspuns eu râzând. Tot ce aveam de spus am spus în scrisoare. Şi cu adevărat amuzată, plusai: credeam că aveți dvs. să-mi spuneți ceva, din moment ce m-ați chemat.

Asta părea prea mult. Am văzut că e gata să-şi iasă din fire, apoi a făcut un efort şi a reuşit să se stăpânească.

— Aş vrea să vă întreb ceva, a spus după o pauză, când vocea îi devenise din nou dulceagă: ce sentiment aveți dvs. față de propria dvs. situație din ultimele luni? Era mândră de voința ei, reuşise să fie aproape calmă.

— Mă întrebați prieteneşte? am întrebat-o la rândul meu cu sadism, revoltată că avea neruşinarea să vorbească de sentimente, iar ea a fost obligată să admită că da, mă întrebase prieteneşte.

— Atunci o să vă răspund tot prieteneşte, i-am zâmbit asemenea unei dresoare care îşi întărâtă fiara fără să aibă garanţia că o va putea şi calma. Am avut mai multe sentimente. La început am fost extrem de amuzată de gafa care a transformat o carte pentru copii într-o carte pentru oameni mari. Eram convinsă că în cel mai scurt timp cineva îşi va da seama de greşeală şi o va remedia, dar până atunci rezultatele paradoxale obţinute de prostia şi răutatea coalizate împotriva mea mă amuzau. Cu timpul, revenirea (care mi se părea un simplu gest de bun-simţ) neproducându-se, amuzamentul meu s-a transformat în revoltă. Faptul că nu numai că se călcau în picioare cele mai elementare drepturi democratice, dar, în mod evident, prin ecoul internaţional începea să piardă şi ţara, nu numai cultura română, revolta mea împotriva forţei prostiei şi răutăţii cărora nu li se opunea nimic a fost mai puternică decât orice sentiment. (Vorbeam despre prostia şi răutatea celui ce declanşase totul, privind-o în ochi şi obligând-o să nu şi-i plece, deşi ea fusese cea care declanşase totul, şi ştiam că P. Ispas ştie asta şi că nu putea fi sigură că nu ştiu şi eu. Efortul pe care i-l impuneam astfel se vedea că o costă, dar nu avea de ales, şi asta îmi făcea plăcere.) Apoi, şi mai târziu, totul a fost înlocuit de un puternic sentiment de jenă, sentiment care mă stăpâneşte şi acum: jena că dintr-o simplă şi ironică poezioară pentru copii a putut ieşi un caz internaţional; jena că, deşi nu mi-am făcut decât datoria de scriitor, pot fi de luni de zile admirată ca un erou, oprită pe stradă, felicitată; jena că toată lumea vorbeşte de mine, că am devenit mult mai celebră decât eram înainte, şi totul fără ca eu să fi făcut altceva decât o poezioară.

— Dar ce poezioară... mă întrerupse ea dulceag şi insinuant... şi ce se înţelegea din acea poezioară...

Şi schimbând tonul, făcându-l mai serios, chiar sever:

— Ar trebui să fiți mai atentă cu ceea ce se poate înțelege din ceea ce scrieți, tovarăşa Blandiana...

— Tovarăşă Sonea, i-am spus, îmi dați voie să vă fac o mică expunere de estetică elementară? Şi, fără să aştept confirmarea, am continuat voit doctoral şi chiar puțin parodic: Actul de creație este asemenea unei sfere, să zicem, din care creatorul aduce ceva mai mult de jumătate, iar receptorul cel puțin un sfert. Din cele două contribuții se întregeşte actul estetic, al cărui sens va fi determinat deci de cele două, inegale, dar determinante contribuții. Acestea fiind stabilite, trebuie să acceptați că nici un autor nu este autorul exclusiv a ceea ce se înțelege din ceea ce a scris, pentru simplul motiv că sensului său i se adaugă universul de sentimente şi idei în care el se oglindeşte şi se anamorfozează. Autorul nu poate răspunde niciodată de ceea ce înțeleg cititorii din paginile lui, în primul rând pentru că nu-i cunoaşte. În acest sens Shakespeare nu poate fi răspunzător de spectacolul de la Bulandra nu pentru că e mort, sau pentru că între textul lui şi spectatori au intervenit regizorul şi actorii, ci pentru că fiecare spectator îl înțelege prin propriul său univers, pe care Shakespeare nu-l cunoaşte şi care, amestecat cu versurile lui Shakespeare, le transformă, le schimbă culoarea, le mişcă liniile şi le mută înțelesurile. (Am zâmbit.) Mi-e jenă să vă spun, dar în cazul poezioarei mele funcționează aceleaşi legi ca şi în cazul lui *Hamlet*.

— Totuşi, mă întrerupse ea mai hotărâtă şi fără a se lăsa deturnată de demonstrația mea, în cazul că veți publica din nou va trebui să fiți mai atentă la ceea ce spuneți.

— Îmi pare rău, dar n-am cum să fiu atentă, am întrerupt-o şi eu, pur şi simplu pentru că, dacă aş fi atentă, n-aş mai putea scrie. Tot ce pot să fac eu este să-mi urmez legea, care este să scriu ce gândesc şi să încerc să public ce scriu. Altceva nu depinde de mine, şi, de fapt, nici nu mă

interesează. (Simplificam evident, pentru că de fapt mă interesează – asta este, într-un anume sens, chiar slăbiciunea mea –, dar descoperisem, în sfârşit, sensul acestei întâlniri – voiau să-mi permită să public din nou, dar încerca să obţină de la mine promisiuni de cumineţenie în schimbul hatârului pe care se pregăteau să mi-l facă, iar ideea unui asemenea târg, ideea admiterii posibilităţii lui, mă enerva şi mă făcea să renunţ la umor şi nuanţe.)

— Tovarăşa Blandiana, spuse ea după o pauză în care am înţeles că tonul discuţiei începând din această clipă se schimbă, dumneavoastră trebuie să înţelegeţi că, fiind atât de cunoscută, fiecare cuvânt al dvs. are o greutate foarte mare, deci de acum înainte, *dacă veţi publica din nou*, va trebui să vă gândiţi mult mai bine la ceea ce scrieţi.

Pentru prima oară m-am gândit că, de fapt, dincolo de răutatea ei nu se ascunde prostia, ci o inteligenţă bine strunită şi în stare să interpreteze cu dăruire chiar şi rolul prostiei. Dar nu aveam de gând să accept schimbarea tonului sau a rolurilor.

— Cred că trebuie să precizez ceva, am spus după o pauză intenţionată care putea să pară de gândire, deşi nu era decât de stăpânire a nervilor. Faptul că am scris scrisoarea pe care am scris-o şi faptul că am difuzat-o, cum spuneţi dvs., dovedeşte că vreau să public. (De fapt, ceea ce spuneam nu era întru totul exact, nu pentru că nu aş fi vrut să public, ci pentru că, scriind scrisoarea, nu crezusem nici o clipă că ea va folosi la ceva – dacă aş fi crezut, dacă aş fi sperat ceva, aş fi scris-o probabil pe un ton mai reverenţios şi mai conciliant –; o scrisesem pur şi simplu pentru că simţeam nevoia să-mi spun părerea despre propria mea situaţie, când toţi şi-o spuneau, să dau o definiţie exactă a lucrurilor, şi o răspândisem pentru că voiam să se răspândească această definiţie exactă a lor, ca un antidot împotriva zvonurilor de tot felul lansate anume pentru a

bălmăji lucrurile şi a le face de nedescifrat.) Cred însă – am continuat – că sau eu nu m-am exprimat bine, sau dumneavoastră nu aţi înţeles bine spusele mele. Eu vreau să public, dar vreau să public într-un singur fel, aşa cum am publicat până acum. Ca să fiu şi mai exactă: vreau să ies din această criză într-un singur fel, aşa cum am intrat. Dacă e să ies alt om, prefer să rămân unde sunt. Mi se pare suportabil. De altfel, să nu uit, din punctul meu de vedere, ridicarea interdicţiei de publicare se poate face într-un singur mod: dând drumul cărţii care se află sub tipar la Minerva, dându-i drumul, aşa cum e cu toate aprobările primite din vară, şi nu supunând-o unor noi lecturi adaptate acestui moment.

A urmat o pauză atât de lungă, încât am crezut că întrevederea s-a încheiat. L-am privit pe Ipas şi mi s-a părut că, prin ochelarii negri, îmi face un gest de aprobare. (De altfel, prezenţa mută a lui Ispas m-a încurajat în mod vizibil pe tot parcursul întrevederii, prin abia perceptibile plecări de pleoape, sau pur şi simplu pentru că, amintindu-mi mesajele de prietenie transmise în ultimele luni prin Roger, mi se părea că tăcerea lui este aprobatoare.) Am dat să mă ridic:

— Dacă nu mai aveţi nimic să-mi spuneţi...

— Nu, nu... şi-a revenit ea la tonul anterior, ca trezită dintr-o meditaţie neterminată şi având nevoie de încă un răgaz. Mai avem de vorbit.

Am tăcut, mândră de puterea mea de a tăcea. De când mă ştiu nu sunt în stare să rezist trecerilor de îngeri prin conversaţii, de când mă ştiu sunt în stare să mă reped şi să spun orice – inabilităţi sau chiar gafe –, numai să umplu golul dintre cuvinte şi privirile care se întâlnesc fără să aibă ce să-şi spună; de când mă ştiu bine-creşterea a fost slăbiciunea prin care puteam fi învinsă de oricine şi oricând. Faptul că de data asta am reuşit să-mi impun un

comportament din afara firii mele mă umplea de mândrie, ca o dovadă de maturitate.

— Pe la Uniunea Scriitorilor mai mergeți? întrebă ea în cele din urmă, cu aerul de a continua o conversație oarecare începută de mult.

— Nu. Nu am de ce să merg.

— Cum aşa? se arată ea exagerat de mirată, pe acelaşi ton oarecum monden. Ştiam că mă trage de limbă, dar la urma urmei nu aveam de ce să nu-i fac plăcerea de a-i spune părerea mea despre Uniunea Scriitorilor.

— De ce vă miraţi? am întrebat-o pe un ton mult mai grav decât al ei. Nu numai eu, ci cred că nici alți scriitori nu mai merg, pentru că nu au de ce să meargă pe la Uniunea Scriitorilor. U.S. nu mai există de fapt, ca organism viu, funcționând după propriile ei legi şi statute. Ea a fost înlocuită de un grup restrâns de oameni care iau salariu pentru că fac ceea ce li se cere să facă, plus, bineînțeles, restaurantul care e, de altfel, plin cu nescriitori.

— Cum, şi n-ați vorbit niciodată despre situația dvs. cu cei din conducerea Uniunii Scriitorilor? s-a mirat ea ipocrită, deşi, evident, ştia c-am făcut-o.

N-am înțeles ce urmărea punându-mă să-i relatez întrevederea cu D.R., dar nici nu vedeam de ce nu i-aş fi relatat-o. I-am povestit pe scurt răspunsul lui, cu cele trei puncte ale sale.

— După cum vedeți, am încheiat, nu am de ce să merg la Uniunea Scriitorilor.

A urmat din nou o tăcere, şi eu am încercat din nou să mă ridic şi să plec.

— Nu, m-a oprit ea, parcă speriată că aş putea pleca fără să epuizăm ordinea de zi. Mai avem de discutat o problemă destul de gravă: problema ultimului capitol al scrisorii dvs.

— Ultimul capitol? am zâmbit eu. Mă flatați. Toată scrisoarea are o pagină şi jumătate.

— Ultimul paragraf, am vrut să spun – se corectă ea, fără a acuza vreo jignire.

— Ce-i cu el? Eram prea curioasă pentru a mai fi protocolară.

— Cum au ajuns în străinătate acele cărți? izbucni ea, ridicând tonul atât de violent şi de neaşteptat, încât avui tendința să mă dau înapoi şi în acelaşi timp îmi veni fără să vreau să zâmbesc. Era ca şi cum o pală neaşteptată de vânt ar fi dat la o parte perdeaua lăsând să se vadă toată răutatea, tot mahalagismul pe care le ascundea. Nu cred că voise să mă sperie, pur şi simplu îşi pierduse pentru o clipă controlul.

— Prin ILEXIM, presupun – am răspuns, fără să planific sarcasmul. Dar de ce? Eram sincer mirată şi numai într-o a doua clipă am înțeles că ea crezuse că traducerile la care mă referem erau manuscrise, scoase ilegal din țară. Dar ce credeați? am întrebat-o amuzată de viitoarea ei încurcătură.

Dar nu era încurcată. Hotărâtă să nu se lase dusă (sau poate neştiind ce înseamnă ILEXIM, instituția prin care se face exportul de carte?...), ea privi severă într-un carnețel pe care-l avea în față şi începu să mă întrebe sistematic, luând la rând cărțile pe care le menționam în scrisoare:

— Cum ați aflat de traducerea apărută la Berlin?

— Am primit pur şi simplu un pachet de cărți, drepturile autorului, şase exemplare mi se pare, şi căutând în dicționar titlurile nuvelelor pe care le conținea mi-am dat seama că era vorba de volumul *Proiecte de trecut* apărut sub un titlu schimbat (titlul altei bucăți din nuvelele care formează culegerea), „Imitație de coşmar”.

— O cunoaşteți pe traducătoare?

— Nu.

— Cum ați aflat despre traducerea din U.R.S.S.?

— Am primit o scrisoare de la traducătoarea, pe care de asemenea nu o cunosc, în care mă ruga să-i trimit o

fotografie şi o biografie pentru a figura pe coperta cărţii care se află predată la tipar: tot *Proiecte de trecut*. (De fapt, cererea mi-o transmisese Gabriela Adameşteanu, care o întâlnise pe Riina Jesmin, traducătoarea estonă, dar nu avea nici un rost să o mai introduc şi pe ea în discuţia care începea să devină tensionată.) I le-am trimis şi ea mi-a scris felicitându-mă de Anul Nou şi anunţându-mi iminenta apariţie a cărţii.

— Şi cea italiană?

— Am primit în cursul verii trecute un plic cu mai multe scrisori de la studenţii italieni şi străini care studiază la Padova limba română şi care îmi spuneau că învaţă româneşte traducând-o şi caută un editor, pe care între timp m-au anunţat că l-au găsit.

— Şi cea engleză?

— Cu cea engleză e o poveste mai lungă. Trebuia să apară încă în urmă cu doi ani, dar editorul şi traducătorul Peter Jay, traducător şi al lui Nichita şi al lui Doinaş, şi al lui Bacovia, şi care a vizitat în numeroase rânduri România, a avut probleme financiare. Acum m-a anunţat că lansarea cărţii va avea loc în septembrie, invitându-mă să particip la ea (menţionând şi sala unde avea loc lansarea).

Nu a mai avut ce spune.

— Apropo, mi-am amintit. Am primit o invitaţie şi din U.R.S.S., şi i-am întins telegrama sosită alaltăieri. Şi-a notat conţinutul ei în tăcere. (Apoi m-a întrebat cu alt ton, ca şi când ar fi deschis un ultim capitol discuţiei, care sunt editurile unde am cărţi oprite.)

— Figurează şi în scrisoare, i-am spus, apoi le-am înşirat: Kriterion, cu o carte gata tipărită, oprită pentru că eu semnasem prefaţa; Minerva, cu un volum în BT oprit în „bun de tipar”, şi Cartea Românească, unde eram în plan pe anul trecut cu un volum inedit, *Arhitectura valurilor*.

I-a spus lui Ispas să noteze, şi acesta a notat conştiincios, apoi a deschis pentru prima oară gura:

— *România literară* nu? a părut el să întrebe, dar semnul întrebării era atât de slab, încât fraza părea mai degrabă o afirmaţie. Cred că Roger îi spusese că vorbisem să renunţ în mai multe rânduri, încă înainte de interdicţie, exasperată de cenzura (din care făcea şi el parte) care mă obliga să scriu câte 2-3 tablete ca să poată apărea una.

— Nu, am răspuns.

— De ce? s-a interesat curioasă ca de o bârfă tovarăşa Sonea.

— Pentru că am obosit, i-am răspuns scurt. Am vrut să renunţ chiar pe vremea când mai trăia George Ivaşcu, o fac cu atât mai mult acum, când este vorba de o cu totul altă revistă. De altfel, v-am spus răspunsul lui D.R. (punctul 2 din cele trei puncte: *România literară*, niciodată!), cum aş putea scrie la o revistă al cărei director are o asemenea opinie?

Nu m-au contrazis şi mi s-au părut uşuraţi de ideea că au scăpat de veşnicele probleme ridicate de rubrica mea.

M-am ridicat de pe scaun şi de data asta nu au mai încercat să mă reţină. Am dat mâna şi ne-am despărţit aproape fără să ne mai spunem ceva. Tovăraşa Sonea i-a spus lui Petre Ispas să mă însoţească. Pe coridor l-am întrebat cum i s-a părut discuţia şi el a spus, uitându-se în jur să vadă dacă nu e cineva, „Foarte bine!” Când am intrat în lift mi-a făcut semn cu degetul la buze să nu mai vorbesc, apoi pe scări a devenit din nou volubil, transmiţându-i salutări lui Romi şi prorocind că totul se va termina (care totul?).

Îmi dădusem cu Romi întâlnire la Geo. Pe drum m-am întâlnit cu Geo Şerban şi i-am spus de unde vin. I-am dat să citească o copie a scrisorii pe care o aveam la mine. Bătea vântul şi mi s-a părut destul de înspăimântat de a sta cu

mine acolo pe Calea Victoriei, dar nu voia să o arate şi era şi curios. De altfel, îi admir mai tare pe cei care îşi fac curaj învingându-şi frica decât pe cei curajoşi din inconştienţă.

La Geo, unde Romi mă aştepta emoţionat, unde amândoi mi s-au părut emoţionaţi, le-am relatat în amănunte discuţia şi abia acum, ascultându-mi şi eu calmă cuvintele şi văzând reacţia admirativă a ascultătorilor, mi-am dat seama că probabil (dacă, aşa cum era de presupus, discuţia fusese înregistrată şi avea să fie ascultată şi cântărită şi de alţii) am învins.

La radio, fragmente dintr-o scrisoare a lui Dan Deşliu, decupate prost, fără legătură între ele, lăsând impresia unui mare curaj (şi risc) risipit din lipsă de mijloace.

16 martie

Din nou cu telegrama moscovită la Uniune (Hobana îşi notează fals îndatoritor datele din ea), apoi, la Consiliu, Lazăr (mai sincer) nici nu o cere măcar să o vadă, face conversaţie despre grădinărit etc. Când îl întreb dacă nu vrea o copie după telegramă sau o cerere legată de ea, îmi răspunde: „Să fim serioşi, doamna Blandiana!” Mă rog, nici eu nu-mi imaginam că aş putea pleca. La drept vorbind nu cred că voi mai merge curând undeva. Şi când, în sfârşit, voi mai călători din nou, voi fi probabil prea bătrână ca să-mi mai facă plăcere.

În faţa Casei Scânteii mă opreşte un tânăr înalt şi subţire cu figură de fetiţă cuminte. Nu ştiu cine e, rezultă că acum lucrează la Ed. Ion Creangă, iar înainte lucra la Consiliu.

— Ce-aţi putut să-i enervaţi, doamna Blandiana! îmi spune admirativ şi înfricoşat.

— Pe cine? întreb.

— Pe cei de la Consiliu. Fierb toți de furie şi nu ştiu ce să vă facă. De ce ați făcut asta?

— M-am gândit că, enervându-se, ajung totuşi să se gândească la mine, ceea ce oricum e mai bine decât să nu o facă deloc, îi răspund amuzată.

Admirația îi depăşeşte frica.

— Sper să reuşiți şi să mai veniți cu cărți la Creangă, îmi spune la despărțire.

Mă gândesc că mi-ar plăcea într-adevăr să scriu o carte despre Maidania şi să o dedic lui N. Steinhardt, cel ce mi-a scris felicitându-mă pentru idee.

17 martie

Zi nelinişti tă. Telefonez la Ambasada Germaniei ca să mă scuz că nu voi răspunde la invitația primită pentru o recepție ce va avea loc mâine. E o biată formalitate pentru că, oricum, din toți nenumărații invitați nu vin decât cei cu aprobare sau chiar numai oficialii. (Gabi Adameşteanu mi-a povestit cum, răspunzând o dată unei asemenea invitații, s-a trezit singură cu gazdele: ea fusese singura care venise.) Nu-mi pun probleme să merg în asemenea prilejuri, pentru că riscul (invitațiile sunt puse direct în cutie, deci ilegale din punctul de vedere al forurilor noastre, care oricum nu mi-ar da aprobarea să particip) nu este compensat de nici un avantaj: nu se petrece nici un schimb de idei sau de sentimente, totul este artificial, iar mediul are o densitate securistică care atinge aproape procentul absolut. Cu gazdele nu poți vorbi nimic ce să nu fie auzit de musafiri, care sunt toți veniți cu aprobare specială. Am telefonat deci la numărul de pe invitație pentru a mă scuza că nu voi putea participa, dar, spre surprinderea mea, centralista s-a arătat foarte mirată că am primit vreo invitație şi chiar că are loc vreo recepție. Cine ştie ce încurcătură am produs.

La puțin timp a sunat Angela Marinescu, cu care nu mai vorbisem de ani de zile şi care mi-a spus că vrea să treacă peste toate şi să-mi spună că faptul că nu public i se pare o porcărie şi se simte solidară cu mine. M-a impresionat şi i-am mulțumit, mărturisindu-i că m-am gândit la ea în ultimul timp tocmai în legătură cu interdicția şi cu faptul că ştiam mai demult că are o carte căreia nu i se dădea drumul la Cartea Românească, că mi se părea la fel de gravă situația ei şi chiar mai greu de suportat, şi mă simțeam chiar vinovată că în jurul interdicției mele se face atâta zgomot, în timp ce ea, de exemplu, nu publică pur şi simplu pentru că nu vrea Bălăiță sau mai ştiu eu cine s-o publice. Îmi mai spune că n-a fost niciodată în străinătate şi n-a publicat niciodată o pagină în *România literară*, şi îmi vine să plâng (şi i-o spun) în fața destinului acestei talentate poete, nedrept, chiar dacă (dar asta nu mai am curajul să-i spun, pentru că nu vreau să ne certăm) o mare parte a neîmplinirilor se datoreşte firii ei. În continuare îmi povesteşte că a auzit că Mircea Dinescu a fost dat afară de la *România literară* şi o scenă petrecută ieri la Casa Scriitorilor, când Deşliu ar fi fost bătut de nişte securişti, l-a văzut chiar ea intrând în restaurant cu sânge curgându-i din nas şi strigând: „Scriitori, permiteți ca un coleg de-al vostru să fie bătut?”

Seara la radio ascultăm un interviu dat de Mircea Dinescu ziarului *Libération*, şi am senzația că e posibil să se rupă ceva în mine de admirație, aşa cum se poate rupe de furie sau de efort. În fața acestui spirit puternic pentru că e liber şi liber pentru că e plin de umor. Ascultându-i textul sclipitor, toate bănuielile şi obiecțiile mele în ceea ce-l priveşte mi-au apărut deodată absurde, după cum tot ceea ce i-aş fi putut vreodată reproşa devenea derizoriu față de gestul lui.

18 martie

Dimineața, primul lucru, telefon la Mircea să-l felicităm, dar nu răspunde. Dau atunci telefon la socri şi răspunde chiar Maşa. Îi spun că-l felicit din toată inima, că îi admir şi că sunt alături de ei. Îmi răspunde scurt, se vede că nu vrea să prelungească discuția, se poartă exact cum mă port şi eu la telefon cu cei ce mă felicită, de teamă că ar putea păți ceva din cauza mea. După ce închid telefonul mă simt mai bine.

Seara ne întâlnim pe stradă cu fam. Aurel Covaci, care ne spun că Deşliu este internat la domiciliu, iar Mircea a fost primit în triumf la Casa Scriitorilor. Ceea ce mi se pare impresionant, exaltant chiar. Evident, triumful nu înseamnă chiar solidarizare, şi totuşi!

19 martie

Duminică îngrozitoare. Obosiți, deprimați. Romi îmi reproşează că nu vorbesc, dar nu pot. Că am tendința să îl fac să se simtă vinovat. Şi e adevărat. Este vinovat de faptul că face ca fiecare gest al meu să înfrângă o enormă împotrivire (a lui şi a dragostei mele pentru el), ca şi cum aş locui pe fundul mării şi fiecare mişcare m-ar costa eforturi supraomeneşti. Ne plimbăm prin Cişmigiu trişti, înstrăinați, tăcând. De fapt nu sunt supărată pe el, ci pe mine însămi. El este cum este, eu nu sunt cum sunt.

20 martie

Îl caut pe Lucian Pintilie ca să-i dau cartea lui Gusti. Întâlnire conspirativă ca în *Duminică la ora 6*, nu are nici un rost să fie bănuit că duce cine ştie ce din partea mea. Stăm de vorbă în holul blocului lui şi avem puterea să facem haz de situație. El pleacă peste două zile la Paris. În locul lui m-aş simți vinovată, ceea ce ar fi poate exagerat. Atunci de ce

nu mi se pare exagerat că mă simt vinovată că nu sunt în locul lui Mircea? (Spun mereu Mircea, şi nu şi Deşliu, pentru că, Mircea având şi talent, numai în cazul lui curajul riscă în acelaşi timp viaţa şi opera.) Ne despărţim îndreptându-ne parcă spre lumi, nu numai spre destine, diferite. Vom vorbi cândva la trecut de toate astea? ne întrebăm. Poate că da, dar cât vom fi de obosiţi şi de bătrâni atunci? Nu-mi dau seama cum îi par eu lui, dar el, Lucian, mi se pare (mai precis, mi-a părut atunci când a apărut din lift, pentru că apoi, vorbind, am uitat să-l mai privesc) un moşneguţ cu ochelari de sârmă, aplecat din umeri, micşorat, mult micşorat. „Ne vom întreba cum de-a fost posibil şi nu vom şti să răspundem", îmi spune la despărţire, şi părea că vorbeşte de propria lui viaţă. De ce să nu ne întrebăm acum? îl continui în gând, mergând spre casă prin primăvara precoce care luminează crud sărăcia hainelor, apatia feţelor, resturile putrede de pe tarabele aprozarelor, conservele vechi de peşte oceanic din vitrine. Acum răspunsul ar mai avea şanse să folosească la ceva, să ducă la o concluzie.

Îmi dau seama că cel mai mult în discuţia cu Lucian Pintilie m-a impresionat felul în care el considera că gestul lui Mircea (ca şi aluziile lui la Gorbaciov) se datorează naţionalităţii Maşei, relaţiilor în U.R.S.S. Nu mă gândisem sau nu-mi permisesem să mă gândesc la asta.

XII

21 martie

Aseară, Bubu Preda ne-a telefonat că a făcut rost şi a trimis la Comana îngrăşământul pe care i-l ceruserăm (pentru care îl imploraserăm) în toamnă, când ne pregăteam (tăind pomi, cărând nisip, săpând) să rezistăm făcând grădinărie la Comana, adică asigurându-ne hrana din grădină. Economic vorbind, în situaţia noastră nu s-a schimbat nimic, dar nu ne mai putem gândi, cu resemnarea luminoasă cu care o făceam în toamnă, la grădină. Curajul şi riscul lui D. Deşliu şi Mircea Dinescu au schimbat culorile tuturor lucrurilor, au schimbat locul accentelor şi, deodată, aceeaşi frază capătă alt sens. Retragerea şi modestia de la Comana, eroice faţă de vechiul statut de scriitor, devin idilice faţă de situaţia pe care ei şi-au asumat-o şi care cine ştie dacă nu va deveni mai rea decât am prevăzut.

Am plecat deci la Comana. Înainte de a ieşi din casă s-a mai întâmplat însă ceva. A sunat telefonul şi o voce de femeie articulând cuvintele răspicat a rostit: „În umbra suferinţelor Doinei Cornea te joci de-a disidenţa, doamna Blandiana". Am ascultat-o ca şi cum destinul însuşi ar fi vorbit. Cred că aşa se explică faptul că tot ce-am găsit să spun a fost „Cine sunteţi?". A răspuns: „Florica Mitroi". Nu, nici destinul, nici Dumnezeu nu puteau să îmbrace o atât de sordidă haină. Am închis. Toată ziua însă mi-a sunat în minte vocea ca o parodie de tragedie clasică. Spre deosebire de Romi, care era numai revoltat, nevăzând în ea decât (ceea ce era, de fapt) o provocatoare şi o unealtă, folosită la cele mai murdare acţiuni ale Securităţii, mie întrebarea ei, dincolo de răutatea din care izvora, îmi suna în minte neiertătoare. În ce măsură sugestiile pe care le conţinea erau adevărate? Mă jucam oare, în cât de mică, cât de neînsemnată măsură, de-a disidenţa? În mod evident, nici noţiunea de joc, nici cea de disidenţă nu mi se potrivea.

Nefiind niciodată nici comunist, nici om politic, această noțiune de împotrivire în cadrul unui sistem nu avea cum să definească încercarea mea de a gândi cu capul meu şi de a exprima în felul (şi vocația mea) lucrurile. Datoria mea era să dau curs vocației mele, să spun adevărul prin scrisul meu, iar această datorie nu mă îndoiam că mi-o făcusem şi că voi continua să o fac. Toate acestea erau sigure. Mai puțin sigur era dacă toate astea erau suficiente. Adică dacă n-ar fi trebuit să fac mai mult, pentru că de putut să fac ştiu ce-aş fi putut. Ceea ce mă reținea era certitudinea că tot ceea ce este dincolo de scris se întoarce împotriva scrisului. Aici era punctul în care judecata mea se poticnea de fiecare dată, nemaiînstare să-şi continue firul, nehotărâtă şi nesigură de propriul său adevăr şi neştiind care ar trebui să fie dreptatea sa. În acest sens suferințele Doinei Cornea, profesoara de literatură franceză, şi cele ale lui Dan Deşliu, fostul poet proletcultist, atât de diferite de fapt, nu mă tulburau şi nu mă chinuiau, ci le admiram din toată inima şi le invidiam, chiar, prin lipsa lor de îndoială: erau doi oameni care nu numai că-şi aleseseră destinul, dar şi-l transformaseră chiar, şi-l inventaseră într-un mod spectaculos şi extraordinar, strălucitori şi eroici, utili, brusc, în cel mai înalt grad, şi istoriei, şi respectului de ei înşişi, propriei posterități. Cel ce mă chinuia, cel ce mă tulburase până la nevroză şi până la dereglarea vieții de fiecare zi, cel ce mă făcuse şi mă făcea să pun din nou şi mereu sub semnul întrebării totul era Mircea Dinescu, cel ce optase fără să-i tremure glasul între destinul său poetic (între talentul său poetic) şi lupta politică, în favoarea acesteia din urmă sau care – ceea ce ar fi fost şi mai tulburător – nu considera că cele două nu pot merge împreună (indiferent dacă o făcea din inconştientă sau din eroism). În primele două cazuri, prin curaj fusese creat câte un destin de excepție în locul unuia neînsemnat şi aproape încheiat. În

cel de-al treilea, un destin de excepție era pus sub semnul întrebării de un altul, mai puțin sigur şi nu se ştie dacă – aceasta era imensa, ultima, repetata întrebare de care nu puteam trece – mai util.

Cu aceste gânduri declanşate de telefonul promiscuei Florica Mitroi – dar, la urma urmei, era nevoie să mi le declanşeze cineva, nu-mi reveneau la fel de obsedant orice aş fi trăit, în afara unui act politic decisiv, care mi-ar fi dizolvat, prin aceeaşi mişcare, şi îndoielile şi perspectivele? Am muncit toată ziua din greu, cărând – eu, cu găleata şi Romi, cu roaba – gunoi, într-un efort umilitor şi exorcizant, pedepsindu-mă singură prin oboseală, prin trudă, prin aneantizare fizică.

22 martie

Ne întoarcem la Bucureşti la prânz, pentru că seara urmează să sosească Lucica de la Cluj. Trecem pe la Zigu să aflăm noutăți şi ne spune că a auzit că mi s-a rezolvat situația: voi reprimi dreptul de a publica. În loc să mă bucur, cum poate ar fi fost normal, în orice caz, cum se aşteptau ceilalți de la mine, mă cuprinde o spaimă nebună de „normalitate". Ce să fac cu ea? Sunt ca un bolnav care, stând în spital, s-a obişnuit cu el şi nu-şi mai găseşte locul în lumea din afară, lume care – de altfel – s-a şi schimbat între timp. Ce voi face cu dreptul de a publica într-o lume în care nu se mai poate publica nimic? Dar ce voi face în general în această lume?

23 martie

Încercare de îndepărtare, de amânare cel puțin, a depresiunii, umblând cu Lucica prin prăvălii unde are de făcut cumpărături. (Iluzia ei, care se concretizează o dată la

câțiva ani într-o călătorie, că la Bucureşti s-ar găsi mai multe lucruri de cumpărat.) N-am mai umblat prin magazine de la vizitele ei trecute, în urmă cu câțiva ani. Pustietatea este infinit mai mare. Cozile au dispărut aproape cu desăvârşire, pentru că nu mai au la ce să se formeze. Totuşi, am văzut două: una absolut înfiorătoare, aglomerând sute şi sute de persoane disperate, dornice să apuce, în subsolul magazinului Obor, la mezeluri, şi alta mai omenească, mai detaşată, deşi formată numai din femei, la ciorapi de damă cu dres. M-am simțit acut vinovată şi față de una, şi față de alta (mâncare avem grație Lucicăi, care a venit încărcată, iar ciorapi mai am de la ultima călătorie la Viena de acum câțiva ani), conştientă că nu sunt în stare să simt – oricâtă imaginație aş avea – ceea ce simt cei ce nu au deloc.

24 martie

Domokos Géza telefonează că s-a dat drumul cărții lui Hervay Gizella. Primul semn că interdicția se ridică sau s-a ridicat. Zigu ne spune şi el că mi-a fost cerută cartea de la ei (Minerva) la Consiliul Culturii pentru încă o lectură. Ştiu că e absurd, iar acum îmi doresc din toate puterile să nu se rezolve. Evident, vreau să redevin pur şi simplu scriitor român, dar există cineva în stare să-mi explice şi să mă convingă ce înseamnă şi care sunt obligațiile pe care trebuie să şi le asume un scriitor român?

Seara, la Teatrul Englez, *Furtuna*, infinit mai slabă decât montarea lui Ciulei; o singură idee cu adevărat amuzantă: ducele Milanului este înlocuit cu o femeie, un fel de loc geometric între regina Angliei şi Madame Thatcher; în schimb, Prospero e văzut ca un tip promiscuu, îndoielnic. Avem biletele primite cadou şi, spre spaima şi oroarea noastră, sunt în primul rând. Suportăm privirile intrigate,

invidioase, curioase, neînțelegând ce se întâmplă, ale întregii săli, pe de o parte, şi curentul, frigul care bate dinspre scenă, aerul condiționat aproape înghețat montat chiar în dreptul nostru, pe de altă parte. N-am mai văzut sala mare a Teatrului Național de dinainte de incendiul de acum patru sau cinci ani. Singura piesă pe care o văzusem în ea fusese *Danton*, de Camil Petrescu. Nici atunci sala nu-mi plăcuse, mi se păruse prea mare şi prea povârnită pentru o sală de teatru. Acum însă, deşi nu-mi dădeam seama ce se schimbase, părea absolut înghesuită, neîncăpătoare, ridicolă prin pretenții şi lipsă de perspectivă. Desigur, fundițele şi podoabele Belle Epoque adăugate erau caraghioase, dar nu numai ele puteau să fie motivul schimbării majore care se operase şi despre care nu-mi dădeam seama în ce constă. În sfârşit cineva mi-a atras atenția: opusă scenei, între stalurile urcând într-un amfiteatru brusc, exista o altă cortină. Părea o altă scenă (de teatru de păpuşi poate, în orice caz, mai mică decât cea a actorilor, dar nu foarte mică) cuprinzând o bună parte a orizontului şi creând acea impresie de mic şi îngrămădit. Mi s-a spus că este vorba de loja oficială, construită între timp şi care – când nu era ocupată – stătea închisă, cu cortina trasă. Semăna leit cu o scenă, nu mi-a fost deci greu să-mi imaginez spectacolele sofisticate, cu dublă scenă, la care va fi folosită atunci când actorii care o ocupă acum nu vor mai exista.

La radio, o scânteietoare scrisoare a lui Mircea Dinescu către D.R. Popescu pe tema farfuriei cu microfon luate de Deşliu.

25 martie

Ziua mea. Aflux de telegrame, telefoane şi flori. Între toate, cel mai mult m-a impresionat o tânără necunoscută

(Bârsan) care îmi spune că ea, ei (soțul ei este cercetător la I.F.A. şi mă ştie de când am fost la Măgurele) sunt cei ce mi-au scris o felicitare în versuri despre Arpagic. Stăm mult de vorbă pe scări, în timp ce în casă este soțul Floricăi Ichim (care mi-a adus două imense buchete de la ei şi de la Tia), care o intimidează. Îmi spune că fiecare dintre cărțile mele a fost citită de cel puțin 200 de oameni, că n-o să pot niciodată să-mi dau seama ce însemn eu şi cărțile mele pentru ea, că n-ar fi putut rezista fără ele şi fără rubrica din *România literară*. O întreb dacă ascultă radio, îmi spune că da şi o întreb ce i se pare mai important: literatura sau vorbitul direct. Îmi răspunde: „Amândouă sunt importante, dar cărțile rămân". O ascult ca un copil. O ascult ca pe un oracol. Am senzația că Dumnezeu a trimis-o ca să mă liniştească, să nu-mi pierd mințile şi poate chiar să-mi arate calea.

La puțin timp, telefonează V. Ileasă, directorul Minervei, şi mă roagă să trec luni pe la el. Bănuiesc ce vrea să-mi spună. Fără vizita acelei fete (care are însă copii, mi-a spus) mi-ar fi fost mai greu. Aşa, încep să privesc ca pe o fatalitate totul, mă liniştesc într-un fel miraculos. Seara, vin Bubu Preda cu dr. Noica, Geta Dimisianu cu O. Paler. Le arăt scrisoarea: vreau ca Paler să-şi facă o părere proprie care să se poată confrunta cu cea a Getei. Bubu şi Noica impresionați de ton.

Adorm obosită ca după o zi de muncă grea. N-am avut timp să mă gândesc la timp. Înainte de-a adormi îmi aduc aminte şi nu sunt în stare să stabilesc fără a face scăderea (89 –42) câți ani am. 47 sau 48. N-am putere să mă întristez, mi se pare mai curând comic. Mi se pare absurd. Şi totuşi există momente (mai ales cele de tensiune nervoasă sau deprimare) când îmi zăresc figura în oglindă şi nu-mi dau seama din prima clipă că sunt eu. O străină cu privire

dură şi trăsături aproape necunoscute. De cine-mi aminteşte?

26 martie

La prânz o conducem pe Lucica la gară, după ce am fost la două biserici (ortodoxă şi catolică): e Paştele catolic. După-masă cu Geo în grădina Ateneului. Lipsă de comunicare, tristeţe. Seara, la Geta pentru a lua peria volumului de la Minerva (dată la ea, împreună cu copii ale *Artei fugii*, *Arhitectura valurilor* şi alte caiete), ca să-l răsfoiesc înainte de a merge mâine la editură. Oboseală enormă izvorâtă din tensiunea psihică, din vizita Lucicăi, care, deşi foarte drăguţă şi odihnitoare, ne-a împiedicat să fim singuri, cu gândurile fără ieşire şi incapacitatea de a hotărî ce ar trebui să ne dorim în acest moment.

27 martie

V. Ileasă, directorul Minervei, îmi comunică oficial că am primit aprobarea să-mi dea cartea la tipar cu excepţia a două poezii: una veche din *Somnul din somn*, apărută în câteva culegeri până acum („Revin în toamnă cum revin acasă / Din ţări mai libere şi mai bogate") şi alta inedită („Speranţă cu înlocuitori"). Trebuie să mărturisesc că nu mi-a venit să cred. Aveam proaspătă în minte lectura cărţii şi mi se părea imposibil ca în condiţiile de acum să fie publicate cele 20 de inedite rămase. De altfel, chiar în vară, când fusesem anunţată că volumul a primit toate vizele, mi se păruse un noroc aproape de nesperat, izvorât din miraculoasa solidarizare (complicitate) cu mine a celor ce-mi citiseră cartea şi-i dăduseră vizele. Faptul că această complicitate continua să funcţioneze chiar şi în aceste condiţii mi se părea de neînchipuit. Cele două poeme pe

care mi se cerea să le scot nu schimbau cu nimic lucrurile şi valoarea cărţii şi dacă m-am încăpăţânat să nu accept a fost pentru că mă temeam că supleţea mea ar putea atrage după sine ideea că poate fi exploatată. Mai precis, mi-era teamă că, acceptând fără discuţie scoaterea celor două poeme, acceptam încălcarea principiului că nu accept să mi se aplice o altă măsură decât în vară. În felul acesta mă îndoiam de buna-credinţă a lectorilor mei şi – îmi dădeam seama – nu le respectam curajul de a fi acceptat restul. Refuzul meu ţinea deci nu de convingere, ci de tactică şi mă simţeam puţin necinstită refuzând. În acelaşi timp îmi dădeam seama că, refuzând, trezeam în cei cu care vorbeam o reacţie de uluire care genera, ca tot ce nu poate fi înţeles, respectul. Nu e exclus să mă fi considerat însă într-o oarecare măsură nebună, văzând cum risc să pierd cartea pentru două poezii.

— Tovarăşa Blandiana, mi-a spus V. Ileasă la un moment dat, eu cred că dvs. nu vă daţi seama ce victorie aţi obţinut şi în ce măsură este importantă această victorie nu numai pentru dvs., ci şi pentru ceilalţi scriitori, care se vor putea referi de acum înainte la acest pas înapoi pe care autorităţile l-au făcut în faţa unui scriitor.

Nu avea dreptate, eram conştientă că am obţinut o victorie, dar ştiam că, logica neavând absolut nici un amestec în desfăşurarea lucrurilor, victoria de acum nu va mai putea fi utilă altora şi nici chiar mie la următoarea carte. Tot ce puteam să sper era ca ea să fie destul de importantă pentru a ţine până la apariţia acestei cărţi. Deci am continuat să nu accept scoaterea celor două poeme.

În cele din urmă, obosit, directorul Editurii Minerva mi-a recomandat să stau de vorbă cu directorul din C.C.E.S., Radu Constantinescu. L-am căutat şi, bineînţeles, aşa cum V.I. mi-a spus că nu poate trece de Consiliu, R.C. mi-a spus că nu poate trece de editură. Era ca un joc în care eu

însămi, încăpățânându-mă, acceptam să intru. Argumentele, de altfel, nu-mi lipseau. Pledoaria se axa, bineînțeles, pe poemul vechi, publicat de mai multe ori.

— Nu înțeleg, i-am spus şi lui R.C., acest poem a fost publicat prima oară în 1976 şi ultima oară în 1984, ce s-a schimbat de atunci încât nu mai poate fi publicat?

— Ştiți cum începe acest poem? mă întreabă el retoric. Să vă spun eu: „Revin în toamnă cum revin acasă / Din țări mai libere şi mai bogate". Acum înțelegeți?

— Nu!

— Nu există țări mai libere decât a noastră, îmi spune privindu-mă atât de serios, încât să nu existe nici o îndoială că este vorba de o parodie.

— Şi în 1984 existau? întreb la rândul meu cu o naivitate într-o oarecare măsură reală.

— Da, în 1984 mai puteau să existe, îşi permise el să zâmbească, obligându-mă la rândul meu să-l privesc şi să-i vorbesc ca unui egal.

— Nu pot să renunț la aceste două poeme nu pentru că ar fi importante, ci pentru că, renunțând, aş avea impresia că am făcut un compromis. Şi nu vreau să fac, mai ales acum, când faptul că mie mi se redă dreptul de a publica nu înseamnă nimic, dacă altora li se ia (aflasem pe coridor că la Ed. Meridiane s-ar fi cerut scoaterea unei prefețe semnate de Pleşu la un album de artă naivă şi, deşi nu eram sigură că e adevărat, o spusesem mai mult să mă asigur că nu poate fi vorba de aşa ceva).

— Pleşu? strigă el, şi strigătul mi s-a părut absolut sincer. Cine v-a spus aşa ceva? Dinescu, da, recunosc, nu are dreptul să publice, dar Pleşu! Cine v-a putut spune aşa ceva? De fapt, stați puțin! La ce editură spuneți că s-ar fi întâmplat?

— La Meridiane, cred, îi răspund, bucuroasă de reacția lui şi absolut convinsă că e sincer.

De altfel, pusese mâna pe telefon şi formase un număr interior.

— Editura Meridiane? Spuneţi-mi, la dvs. a apărut o problemă cu Andrei Pleşu?

— ...

— Cum?!

— ...

— Dar cine v-a dat acest drept?

— ...

— Şi luaţi o asemenea măsură aşa, singură, fără să vă consultaţi cu nimeni, fără să anunţaţi măcar?

— ...

— Să mi se trimită imediat cartea!

Şi spre mine:

— Uite aşa se fac unele greşeli, pentru care ne zbatem apoi cu lunile să le îndreptăm. Ce bine-mi pare că mi-aţi spus şi am putut astfel opri în faşă un mare scandal prostesc. De altfel, nici nu ştiţi cât mă bucur că s-a rezolvat şi situaţia dvs., tocmai de aceea vă rog să acceptaţi scoaterea celor două poezii, să apară cartea cât mai repede, să se vadă că s-a rezolvat, că Ana Blandiana e aici, cu noi...

— Vă atrag atenţia că nimeni n-a mişcat un deget pentru această rezolvare, cu excepţia mea, i-am spus, pentru că patetismul său mi se părea exagerat, deşi nu mă-ndoiesc că se bucura într-adevăr că se încheie toată această poveste.

— Da, aveţi dreptate, spuse deodată sobru, aproape autocritic. Dar, oricum, bine că s-a ajuns aici.

A trebuit să conchid că are dreptate şi tot ce-am putut obţine a fost să nu cedez totuşi, să promit că mă voi mai gândi. Eram convinsă totuşi că discuţia cu R.C. nu a fost zadarnică, pentru că îmi imaginam (şi eram chiar mândră) că am reuşit printr-un adevărat noroc să-l feresc pe Pleşu de interdicţie. Mare urma să-mi fie dezamăgirea când, în aceeaşi zi, am aflat că interdicţia lui Pleşu era nu numai

reală (adică se oprise cartea din cauza prefeței lui), dar ea fusese transmisă editurii chiar de R.C., care cu o zi înainte făcuse chiar şi o scenă celor de la Meridiane pentru că îl anunțaseră pe Pleşu de starea de fapt. Evident, iluziile mele despre activişti (chiar despre unul cu presă deosebit de bună printre oameni, cum e R.C.) nu merg prea departe, totuşi niciodată n-aş fi crezut că este în stare de o asemenea duplicitate şi de un asemenea risc. Asemenea grațierii din *Tosca*, telefonul lui fusese o adevărată reprezentație dată pentru mine, pentru convingerea mea de bunele sale intenții. (Când am reuşit să am din nou umor, m-am întrebat dacă secretara lui era la curent, adică ridicase şi ea receptorul, ceea ce ar fi făcut scena mai picantă încă.)

Ştiri pe care urmează să le verificăm:

– D. Deşliu, aflat în greva foamei, este păzit şi nu are dreptul să-şi părăsească locuința.

– Mircea D. Este zilnic la Casa Scriitorilor.

– Angela Marinescu şi soțul ei au fost reținuți câte zece ore fiecare la Securitate pentru că l-au vizitat pe Deşliu (D. Micu).

28 martie

Sunt răcită şi stau cu febră în pat. Am răcit la Teatrul Englez, care nu merita acest sacrificiu. După-masă, vine la noi Ileana Mălăncioiu, de fapt nu după-masă, ci la masă. Stă de altfel până la 8. Este prima căreia îi spun vestea eliberării cărții şi-i povestesc cum s-au desfăşurat lucrurile, iar ea ne povesteşte peripețiile din *Viața românească*. În schimb, ne întristează cu desolidarizarea de M.D. S-au avut întotdeauna rău, dar acum e o situație mult deasupra rivalităților şi antipatiilor umorale. Ne povesteşte cum vine la Casa Scriitorilor şi nu stă la rând la bufet, cumpără intrând prin față etc. Ne spune chiar despre o scrisoare de

solidarizare cu M.D. pe care a refuzat s-o semneze. „Dacă aş fi fost dispusă să-mi asum riscurile, dădeam eu interviul.” Iată o logică şi o siguranţă de sine pe care n-am avut-o niciodată. Recunosc în ea o tărie de caracter (care nu e obligatoriu să se exercite în bine) pe care o au numai cei de origine ţărănească, care văd întotdeauna cu claritate motivele vinovăţiei celorlalţi faţă de ei. Prea mult timp şi prea multe generaţii înaintea lor au fost nedreptăţite ca să nu aibă azi sentimentul unei continue revanşe, în timp ce eu mă simt vinovată pentru fiecare bucată de pâine pe care o bag în gură (oare nu sunt mulţi care nu o au?) deşi la urma urmei nu mă desparte de tăria ţărănească decât o generaţie (a părinţilor) şi am crescut în condiţii modeste, cu tata mereu închis, cu mama zbătându-se să nu-i simţim lipsa. E poate vorba şi de o înclinaţie temperamentală, de o anumită rezultantă a lecturilor, dar mai ales de faptul că ea a ajuns cu greu, ajutată de un învăţător etc. la şcoală, în timp ce eu eram de pe atunci o vedetă: „fata popii”.

29 martie

Necesitatea plecării la Oradea şi umilinţa pe care o conţine.

30 martie

Aflu că a murit N. Steinhardt, în maşină pe drumul dintre Rohia şi aeroportul Baia Mare. Sunt foarte impresionată, deşi aproape nu l-am cunoscut. Ne-am scris de câteva ori, de foarte puţine ori, dar el a fost primul coleg care s-a solidarizat cu mine după interdicţie: când am sosit disperată de la Comana, am găsit în cutie scrisoarea lui de felicitare şi admiraţie dezlănţuită, fără măsură, comparând Maidania mea cu Kakania lui Musil. Mi-ar plăcea să scriu o carte de copii despre Maidania (dezvoltând această idee a lui care la

mine apare numai în treacăt), pe care să i-o dedic. Sper să o fac odată şi-odată.

sâmb**ătă**, 1 aprilie

Curăţenie mare la Comana, după văruire. E o primăvară avansată şi nu vrem decât să ne mutăm mai repede, să reuşim să ne îndepărtăm cel puţin geografic de miezul problemelor.

Iluzie deşartă: în centrul satului, mare agitaţie: se plantează brazi aduşi cu rădăcină, se văruiesc trotuarele (mari probleme: udatul brazilor, care nu se pot prinde, şi sunt aşezaţi în pământ ca în vază, strică varul), mâine este aşteptată cea mai înaltă vizită.

2 aprilie

Când ne trezim, curtea vecinului Marin este plină de oameni. Au fost trimişi să stea pe câmpul care începe dincolo de curtea lui Marin şi să se facă că sapă pentru a fi văzuţi din elicopter. Sape nu şi-au adus, pentru că oricum din elicopter nu s-ar fi văzut. De fapt, se pare că au stat pe câmp doar vreo oră, dar, cum elicopterul nu apărea, s-au plictisit şi s-au pus pe băut la Marin, foarte mândru că a devenit gazda unor somităţi locale (pentru că e vorba de funcţionari de la primărie, contabili etc., singurii care pot fi obligaţi duminica la lucru sunt salariaţii). Beau, râd, spun anecdote şi din când în când se opresc şi trag cu urechea: nu cumva se aude un zgomot de elicopter? În caz că s-ar auzi, s-ar repezi pe câmpul alăturat şi ar începe să interpreteze pantomima săpatului: reinventarea scenei finale din *Blow-up*. În cele din urmă, pe la 12.30 li se face foame şi renunţă: nu mai vine el! Se duc înspre casă. Trec pe la

poarta noastră şi ne salută fără să-şi dea seama de ironia situației: noi săpăm într-adevăr.

3 aprilie

Întoarcere la Bucureşti. Aflăm de scrisoarea celor 7 (Bogza, Doinaş, Paler, Hăulică, Pleşu, Paleologu, Şora) către D.R.P. pentru reprimirea lui M.D. la *România literară*. A fost predată de către Pleşu la D.R.P. joi. Semnăturile au fost luate de Gabi Ada–meşteanu la *R.L.*, dar a fost refuzată de Manolescu, Iorgulescu, E. Simion (ca şi Ileana: „Ar fi putut să scrie şi ei dacă ar fi vrut să-şi asume riscul", logic şi deprimant), iar până la urmă n-a semnat nici Gabi Dimisianu (ceea ce este cel puțin bizar). Îmi pare rău că nu mi-au cerut şi mie. Dau telefon Dimisienilor şi-mi răspunde Geta, care mi se pare evazivă. Zigu îmi spune: „Ai răbdare să-ți apară cartea, poate că alta nu vei mai publica mult timp". Mă miră că şi el are ideea care mi-a venit şi mie că publicarea acestei cărți nu reprezintă de fapt dreptul de a publica. Că e un noroc şi o întâmplare care nu se va mai repeta. Ne mai spune că Andrei Pleşu a fost mutat la Bacău, cu o jumătate de oră după ce dăduse scrisoarea lui D.R.P.

I-am telefonat ca să-i spun că mă simt solidară cu el, ca să se înregistreze această solidarizare. Îmi spune că pleacă mâine la Bacău, nu are de ales.

Trecem pe la Geo şi ne povesteşte tot ce ştie despre scrisoarea celor 7, şi noi la rândul nostru îi povestim tot ce ştim. A semnat primul, la rugămintea lui Paler, un text pe care îl consideră mediocru şi chiar jalnic, referindu-se exclusiv la situația materială a lui Mircea. După ce şi-a pus semnătura nu a mai fost ținut la curent cu nimic. I-am povestit noi ceea ce ştiam. Am avut impresia că se simte umilit ca de o manipulare. Nu regretă că a semnat, ci că nu este tratat ca un egal de cei ce au semnat. La rândul meu,

înțeleg şi eu din cele spuse de el – inclusiv că în cazul scrisorii este vorba în treacăt şi despre mine – că mie nu mi-au spus de scrisoare din două motive: pentru că i-ar fi putut împiedica să mă amintească, din moment ce situația mea e rezolvată (şi atunci ar fi pierdut prilejul de a părea că au făcut şi pentru mine ceva); şi pentru că voiau o listă de semnături ireproşabile politic şi literar, fără probleme (iar situația mea e în continuare tulbure). Geo nu-şi aminteşte (ceea ce ar fi un semn de degradare la o memorie de elefant ca a lui), sau nu vrea să ne spună, ziua când a semnat, pentru a verifica dacă este înainte sau după discuția cu Paler (i-am telefonat luni seara pentru a-i spune că s-a dat drumul cărții), iar duminică după-masa am stat cu Geo în grădina Ateneului. La urma urmei, nu contează. E bine că am făcut ce-am făcut, indiferent de micile nuanțe neentuziasmante ale poveştii.

I-am dat telegramă secretarului Uniunii Scriitorilor de la Moscova care mă invitase, că nu pot veni „din motive independente de voința mea".

Seara la zece, I. Drăgănoiu ne-a văzut că suntem acasă (era la iubita lui din vecini) şi a venit să ne aducă un tablou de C. Popovici, sculptorul (*Sperietoarea*). A stat până la 3, tot mai beat. Am avut senzația în câteva rânduri că voi leşina de oboseală. Credeam că este în interes de serviciu: ne-a supus unui adevărat interogatoriu pe toate temele calde ale actualității literare.

4 aprilie

Mic dejun cu Gusti, dezamăgitor. Nu ne este prieten în măsura în care îi suntem noi lui. Sau poate pur şi simplu nu are aceeaşi capacitate de prietenie ca noi.

Plecăm cu el la Casa Scânteii, ne face cunoştință cu un personaj – Poiană –, cenzorul *Tribunei*, care îl roagă să-i facă

rost de TV color. Rămânem cu gura căscată, între cenzor şi Gusti, Gusti pare personajul puternic şi oficial. De altfel, nu respinge posibilitatea de a-i face rost de televizor.

Îl căutăm pe Domokos, care ne povesteşte că acum, pentru a intra la Mircea, este legitimat. Îi dăm 1.000 de lei să îi ducă.

La tipografie, Tudor Coman ne spune că are hârtie (din rezervele lui), dar că dacă editura nu o foloseşte se pierde. Domokos ne spusese că nu există nici un fel de hârtie pentru trimestrul 2, deci T.C. are rezervele din cota primului trimestru. În aceste condiţii, dacă se va tipări, cartea se va tipări graţie tipografiei şi nu e exclus ca însăşi aprobarea de tipărire să fi fost un fel de gest de operă (vezi *Tosca*) care-ar putea fi răsturnat la rândul lui prin simpatia, nepusă la socoteală, a tipografilor. Pentru asta însă, editura trebuie să se grăbească.

Seara, la Teatrul „Majestic", unde vedem *Mincinosul* de Goldoni cu Teatrul din Constanţa (regizor, băiatul lui D. Chirilă), o vedem pe Florica Ichim, care ne spune că Tia a fost exclusă din partid şi dată afară de la *România liberă*, mutată corectoare la Tipografia „13 Decembrie". Să nu o căutăm până la ziua lui Alexandru, când ne-am înţeles să mergem la ei.

În timp ce eu stăteam de vorbă cu Florica, Romi vorbea cu Engel, care i-a relatat o discuţie cu I. Horea, absolut incredibilă: I.H. îi povestise lui Engel că a fost într-o înaltă audienţă pentru a rezolva situaţia mea, iar acolo i s-a spus că totul s-ar rezolva dacă aş scrie câteva articole juste. El mi-a transmis mesajul, dar eu am refuzat spunând că sunt obosită. Povestea mi se pare uimitoare nu pentru că eu aş fi scris vreodată – în caz că mi s-ar fi cerut – (de altfel, mi s-a cerut în numeroase rânduri şi am refuzat mereu, până s-a obişnuit toată lumea cu ideea că nu are rost să-mi mai ceară), ci pentru că el a simţit nevoia să inventeze această

istorioară, pentru a pune în evidență refuzul meu de principiu, ca nu cumva să se uite, să se piardă din vedere că am refuzat.

5 aprilie

Dimineața la editură pledând pentru viteză, transmițând mesajul tipografiei. La tehnoredacție mi se confirmă că tipografia presează mereu („nici n-am mai pomenit aşa ceva, de obicei tragem noi de ei şi nici nu ne iau în seamă"). Obțin să primesc corectura la ora 2, dar Tudor Poenaru (un tânăr aşa cum n-ar trebui să fie niciodată tinerii) scrie pe peria BT că nu-şi ia nici o răspundere pentru că a fost grăbit cu predarea (după ce o ținuse trei zile). Promit să o aduc corectată a doua zi la 11.

Tot oraşul este dominat de miile de turci veniți să asiste la meciul de după-masă Turcia–România (Steaua) şi care, neprimind bilete, se plimbă prin oraş cu steaguri turceşti şi cu țigănci romînce. Cartierul Stadionului – se zice – este înconjurat de miliție şi armată.

Seara, între 18 şi 24, vizită Gabriela Adameşteanu. Îi spunem povestea cărții, ea ne povesteşte o senzațională variantă despre Geta Dimisianu în '56 (arestată, după celebra şedință furtunoasă de la Filologie). După plecarea Gabrielei, am rămas deprimată nu numai de faptul că nu citisem din corectură nimic, deci trebuia să mă trezesc cel puțin la 5 pentru a o termina şi a o duce la 11 la editură, ci şi de meditația asupra complicației lucrurilor: Geta, atât de liberală, atât de bună de gură şi de condamnatoare a oricăror laşități sau oportunisme (cu excepția celor ale lui Gabi), are de eludat – dacă povestea spusă de Gabriela este adevărată – la începutul drumului o faptă pe care o ascunde sub continua agresivitate şi erijarea în judecător al celorlalți. De altfel, sunt ani de zile de când, în fața opiniei publice

literare, cu cât strigi mai tare, cu atât ai mai multă dreptate, strigătul trebuind să se ridice de preferință la restaurantul de la Casa Scriitorilor.

6 aprilie

Termin corectura la timp (cu ajutorul lui Romi pentru coroborarea indexurilor) şi o duc la editură. Văd noua copertă (cea veche, care conținea un joc de litere *ab*, flatantă pentru mine, a fost respinsă) care reprezintă nişte ramuri de magnolie în culori țipătoare. Reuşesc să-i conving să tempereze culorile şi sper că aşa va deveni suportabilă. De altfel, ce importanță are?

7 aprilie

La Comana, abia după-masă, urmăriți de ghinioane: pompa din fântână stricată, frigiderul uitat scos din priză, curentul întrerupt. Seara, la lumânare, ascultăm totuşi radio cu nişte baterii ca vai de ele şi aflăm despre protestul scriitorilor italieni pentru mine şi Rushdie.

8 aprilie

Toată ziua curățenie, gospodărie.

Din nou pană de curent şi, pe întuneric şi lipsă de apă, vizită suprapusă a fam. Bubu Preda şi T.G.M. Din cauza celor din urmă, iritanți (întotdeauna mi s-a părut că Tereza e cel puțin ciudată), scenă aproape insuportabilă.

9 aprilie

Între 12 şi 1, ciudată vizită a lui Pop Simion (n-am mai vorbit cu el de cel puțin zece ani), venit cu aerul că face un lucru firesc, împreună cu o profesoară, traducătoare din

spaniolă. Ne povestesc despre oamenii daţi afară de la *România liberă* şi *România pitorească* pentru că i-au cunoscut pe ziarişti implicaţi. Printre cei din urmă, şi soţul profesoarei, subaltern al lui Pop Simion, deci dat afară de acesta. Amestec de politică şi dezmăţ. Suntem obligaţi să asistăm ca gazde la această mascaradă! Apoi ne întreabă care-i situaţia noastră. După vizita lui Drăgănoiu, de acelaşi fel, cea de acum ne face pur şi simplu să cedăm nervos. Când ne vor lăsa în pace? Comana nu mai foloseşte la nimic? Ne urmăresc şi aici cu insinuările lor mai greu de suportat decât duşmănia declarată!

După plecarea lor ne avântăm cu disperare în munca fizică, încercând să uităm complicaţiile lumii din afară: prelungim spalierul, udăm, montăm farfuriile pe faţada casei.

Seara, ieşim la plimbare la T.G.M. şi apoi la familia Şulea, bătrâneii de lângă O.G.A. Acolo, fac cunoştinţă cu unul dintre băieţii lor, un inginer foarte serios care îşi aminteşte că m-a văzut în urmă cu 24 de ani la Paris într-un hotel mizerabil unde locuiam şi unul, şi altul („Le lion de Belfort").

10 aprilie

Ziua mamei: 76 de ani. I-am telefonat ieri să-i spun la mulţi ani şi am fost – cum se întâmplă întotdeauna când vorbesc cu ea în ultimul timp – întărită de vitalitatea şi buna ei dispoziţie, de sănătatea ei fizică şi psihică. Ce noroc că nu m-am opus plecării ei la Oradea!

Trăim atârnaţi de radio, nenumărate ore (practic de la 7 până la 1 noaptea) se duc cu ascultarea. Mi se pare umilitor, mi se pare nesănătos, protestez, şi totuşi îmi dau seama că nu putem renunţa la ascultare: este singura modalitate de a afla pe ce lume trăim (şi asta nu numai despre lumea mare de care suntem cu desăvârşire rupţi, ci şi despre lumea

noastră, cea care ne înconjoară). Astăzi am ascultat în întregime scrisoarea lui Deşliu şi m-a cuprins o admirație mirată şi o compasiune complicată pentru acest destin. Abia acum mi-am dat seama în ce măsură l-au nedreptățit transmițându-i la început numai fragmente prost alese şi prost încopciate.

Tot astăzi protestul celor 50 de scriitori din exil pentru soarta colegilor persecutați în țară. (Îmi dau seama că trebuie să anunț într-un fel schimbările apărute în situația mea pentru a nu-i face ridicoli pe cei ce protestează atunci când obiectul protestului va fi dispărut.) Mă hotărăsc să-i scriu lui Sami şi prof. Renzi.

Un interviu cu Willy Brandt care îşi exprimă uimirea că n-a primit nici un răspuns la o scrisoare pe care i-a scris-o lui Ceauşescu în urmă cu 8 luni. Nu putem să nu ne amuzăm de uimirea nemțească.

Se anunță că Deşliu ar fi dispărut de acasă. Cum am putea verifica? Cu câteva zile în urmă, trecând pe Calea Victoriei, am văzut o maşină blocând fundătura unde locuieşte şi un milițian cu armă păzind-o, plus obişnuiții civili.

11 aprilie

Toată ziua scriu scrisori.

Nelinişstea noastră s-ar putea rezuma astfel: suferim, dar suferim şi că există alții (M.D., D.D.) care suferă mai mult decât noi.

12 aprilie

Şi ieri, şi azi tensiune şi discuții între mine şi Romi, mai precis tăcere neagră toată ziua, apoi seara plimbare pe curba de nivel şi încercare – de cele mai multe ori nereuşită

– de-a turna în cuvinte ceea ce s-a depus între noi. Adevărul e că, în situații-limită, când Romi este întotdeauna alături de mine (ceea ce mă face să mă simt vinovată că îl târăsc astfel în situații care nu i se potrivesc şi unde mă urmează numai pentru că mă iubeşte), descoperim şi cât de tare ne deosebim (eu având tot timpul tendința de a mă arunca înainte şi el trăgându-mă tot timpul înapoi ca să mă salveze). Această tensiune de forțe care tind în sens opus îmi dă obositoarea senzație că înaintez în hățuri care mă trag tot timpul înapoi, dar cu un imens efort reuşesc totuşi să înaintez, să păşesc înainte. Nu îndrăznesc să visez nici la cum aş zbura dacă nu aş fi ținută în aceste frâuri ale iubirii şi nici ce accidente mi s-ar putea întâmpla dacă n-aş fi frânată de nimic. Dar întrebarea pe care nu pot să nu mi-o pun este dacă nu cumva aceste frâie reprezintă o plasă de protecție în absența căreia aş fi mai puțin gata de salturi mortale.

13 aprilie

Plecare la Bucureşti. Sosire la ora 13. Descoperirea maşinii supraveghetoare care pleacă la ora 15 cu trei persoane în ea. O căutăm pe Daniela şi în stradă ne întâlnim cu Şerban, cumnatul lui Radu Popa, care ne povesteşte despre Andrei Pleşu: că n-a găsit la Bacău postul pentru care fusese transferat, că este la Tescani, aşteptând o rezolvare care nu vine, în timp ce la Bucureşti casa îi este nu numai supravegheată, ci o maşină a Securității îi blochează intrarea şi interzice intrarea oricui în curte (incidente: Catrinel vorbind cu diplomații peste gard, bând cafea cu o prietenă pe scări pentru că nu are voie să primească pe nimeni înăuntru). Despre Mircea D. Care a refuzat să plece la Tecuci şi Slobozia, rămânând deocamdată în Bucureşti.

După-masă e ziua lui Alexandru şi mergem, aşa cum am hotărât mai demult, la Tia. Mergem foarte emoţionaţi. Găsim o atmosferă destul de normală, cu o familie a unui prieten al lui Alex născut în aceeaşi zi şi acelaşi an cu el, cu familia părinţilor Tiei, adică a celor doi ce au crescut-o, plus noul soţ al mamei. Aşteptăm cu nerăbdare să plece toţi ca să ne poată povesti, şi ne povesteşte într-adevăr întregul coşmar: excluderea din Partid, cu rechizitoriul în care era acuzată că nu l-a trădat pe Băcanu, deşi a ştiut şi că a scris jurnalul pe care l-a scris; apoi atmosfera de la tipografie, povestită foarte colorat, cu o sală mare cu câteva zeci de femei peste care domneşte un fel de staroste care le distribuie norma zilnică, cu penalizările la salariu pentru orice greşeală, cu fumatul în W.C. etc. Este curajoasă şi are încă umor, dar se vede că îi este foarte greu. Totuşi, pentru următoarele luni nu există nici o soluţie. Ne despărţim simţindu-ne apropiaţi de nenorociri, de persecuţii, de absurdităţi. Mi-e milă de Tia şi aş dori din toată inima să aibă puterea să treacă de această perioadă şi, mai ales, să aibă puterea să şi scrie (înregistrând ceea ce trăieşte) în timpul ei. Ceea ce este, fizic, aproape imposibil.

14 aprilie

Tudor Coman îmi arată cartea, fără să mi-o dea; arată destul de bine. În câteva zile vor veni – dacă nu se întâmplă nimic rău – şi aprobările de difuzare.

Seara, la ziua Danielei Crăsnaru, care insistase enorm să nu uităm de ziua ei şi care azi avea aerul că nu făcuse invitaţii. Dar dincolo de asta este faptul că omite tot timpul câte ceva, faptul că ea însăşi pare să nu creadă ceea ce spune, că este în permanenţă distrată într-un fel ciudat, ca şi cum nu ar fi prezentă în întregime acolo unde se află sau ca şi cum ceva mai important din subteran i-ar menţine

trează atenția în altă parte. Este un fel de a fi absolut deosebit de cel care era al ei înainte, când greşea prin prea multă pasiune şi insistență. S-a întâmplat ceva esențial în viața ei. Ileana Mălăncioiu susține că ea este cea care a denunțat-o în legătură cu cartea *Urcarea muntelui*, că i-a spus cineva că a văzut chiar denunțul. Mult timp n-am crezut-o şi mi se părea chiar că Daniela este o victimă a intransigențelor cu alunecări în fantastic ale Ilenei, dar acum îmi dau seama că există ceva nefiresc şi neînregulă în viața ei. Nu ar fi primul om care şi-a schimbat firea după ce a devenit captiv. Oricum, n-aveam ce căuta la petrecerea în care nu cunoşteam decât pe Alin Gheorghiu şi Anamaria Smigelschi, încercând să ne convingă de buna funcționare a Uniunii Artiştilor Plastici (pe care o conduce el) pentru a-i transmite lui G.R. (pe care ştie că-l cunoaştem şi pe care îl laudă, ca din întâmplare, fără măsură şi fără ruşine). Restul invitaților mai tineri decât noi majoritatea, unii se pare că sunt cântăreți folk, pop sau mai ştiu eu ce, alții colaboratori ai „Flăcării”, o lume despre care nici nu mă gândisem că există, dar care, iată, există, şi încă foarte bine! Discută toți de aparate şi casete video, fac schimburi, şi pentru care dramele noastre (cu proteste, interdicții, urmărire) sunt inexistente, şi deci indiferente. Doina Cornea, Deşliu şi Dinescu nu par să locuiască în aceeaşi țară cu aceşti tineri care au reuşit să se descurce, o duc bine şi sunt mulțumiți. La un moment dat, o doamnă de lângă mine m-a întrebat dacă nu cumva sunt Ana Blandiana. Părea că i se pare absurd să fiu, şi totuşi făcea o încercare, pentru care îşi cerea dinainte scuze: semănam cu ea.

— Da, i-am spus, eu sunt. Şi am realizat contrariată că Daniela nu le spusese celorlalți numele meu, aşa cum nici mie nu mi-l spusese pe al celorlalți. S-a bazat pe lipsa de claritate a prezentărilor pentru a nu spune cine sunt.

— Ce bine îmi pare, spuse ea emoționată. Ştiți, şi eu scriu.

— Ce scrieți? am întrebat-o bine-crescută, convinsă că întâmplarea mă va costa cine ştie ce lectură de volume de versuri în manuscris.

— Romane polițiste, spuse ea cu o voce modestă care voia să sublinieze diferența față de adevărata literatură.

— Şi cum semnați? am mai întrebat eu nu ştiu de ce, pentru că nu bănuiam răspunsul.

— Morogan-Salomie.

Era o femeie plăcută, de vreo 40-50 de ani, şi mă privea liniştită şi zâmbind cu timiditate. Aproape am îmbrățişat-o de emoție, povestindu-i ce mult îmi plăcuse mai ales primul lor roman (numele ei este Morogan, Salomie este al cumnatului ei, cu care scrie împreună). Mi-a povestit cum sunt şi ei interzişi din cauza ultimei cărți (a fost denunțată de cineva), dar nu fac nimic (deşi este evident că au rămas interzişi din inerție, că au fost uitați pur şi simplu, ca Stan şi Bran la sfârşitul războiului), fiecare având o altă meserie care îl solicită şi îi dă siguranță (ea este profesor de latină, cumnatul ei, mi se pare, inginer). Ne-am promis să facem schimb de cărți şi ne-am despărțit cu sentimentul că nu a fost complet inutilă seara. Am plecat relativ repede, primii în orice caz, hotărâți să nu ne mai lăsăm târâți de buna-creştere (Daniela ne amenințase cu supărarea dacă nu venim la ziua ei, pentru ca apoi să aibă aerul că ne-am autoinvitat; ba, mai mult, dimineața la telefon ne-a spus că vor mai fi nişte vecini, care însă nu stau mult, ca seara să descoperim că avea vreo 20 de invitați veniți să petreacă noaptea şi printre care noi eram cei fără rost) şi să o ştergem pe D.C. dintre cei pe care îi considerăm asemenea nouă.

15 aprilie

În lipsa noastră de acasă am fost vizitați de cineva care a lăsat un buchet de liliac, o poezie admirativă, a spus că e colonel şi i-a spus Corei să avem grijă că e casa plină de microfoane. A mai uitat (evident) lângă flori un dosar cu instalația de gaz a unui bloc.

Romi face tot felul de supoziții savante. Oricum, va trebui să pierdem timpul înapoind dosarul.

Seara, Zigu ne dă primul exemplar al cărții. Nu mă bucur deloc, dimpotrivă, dacă aş putea l-aş amâna, l-aş ține secret, aş da timpul înapoi. Mi-e ruşine că am reuşit, când alții o iau de la capăt. Se vorbeşte că acum, cu excepția lui Geo, semnatarii scrisorii (7) nu au voie să publice. Totul mi se pare o nebunie, şi tristă, şi goală, pentru că e mereu uşor contrafăcută, adusă din condei şi din o parte, şi din alta. Romi spune: când tu nu puteai publica, ei publicau şi nu-şi făceau probleme. Tu de ce îți faci? Răspund: pentru că aşa m-a făcut pe mine Dumnezeu, să îmi fie mult mai uşor când sunt mai rău decât ceilalți decât când sunt mai bine.

16 aprilie

Toată ziua foarte încordați. Am corectat scrisori şi am dactilografiat, muncă susținută, aproape abrutizantă, care se va termina seara odată cu vizita Lizicăi, care le va lua. Şi le va trimite. Îi datorăm cărții mele şi mie însămi această explicație, acest efort de a explica, pentru a putea pretinde celorlalți efortul de a înțelege.

Discuții nostalgice, n-o să ne mai vedem poate niciodată în viață, apoi o conducem până la Calea Victoriei. Ne întoarcem încet prin noapte: am senzația că am născut. Dacă avem noroc, am putea începe o epocă mai calmă. Şi Romi ar putea să-şi termine cartea, şi eu să mă întorc la roman. Dacă avem noroc. Deocamdată, tot ce simțim este că suntem obosiți de moarte: doi scriitori între două vârste –

dintr-o mică țară europeană dominată de un tiran, ruptă de restul lumii – care au optat de mult între cele două feluri de umilință, aceea de a fi umilit de lipsa de libertate a propriei tale țări, alături de care, şi în care, rămâi şi lupți, şi aceea de a fi umilit pentru că eşti străin într-o lume străină, neacasă, necunoscut, neînțeles.

Doi scriitori care nu-şi doresc decât să nu ajungă vreodată să trăiască acea neagră clipă în care să fie obligați să recunoască, fără speranță şi cinstit, că au optat greşit. Au fost în stare să suporte multe şi vor mai fi în stare să suporte multe, dar clipa aceea nu ar fi în stare s-o suporte.

18 aprilie

Plecare la Comana grăbită, cu nervi, încărcați ca întotdeauna (parcă suntem blestemați să ne mutăm mereu, şi asta pentru că plecăm mereu în grabă şi nu avem timp să alegem judicios de ce avem nevoie, deci luăm mai mult, categorii întregi de lucruri), dar acum legați de oră fixă: vin la noi la prânz Boeraşii. Uităm tortul în garaj, ne întoarcem după el etc. În sfârşit, ajungem cu vreo oră înaintea lor. Masă plăcută, cu grătar (ne-au făcut cadou un grătar savant confecționat de Titi Bălăuță, urmează ca de acum înainte să vină de câte ori pot marțea, când Fane are liber după-masa). Oricât ar fi de plăcut (dar este, într-adevăr), asta înseamnă încă o zi pierdută pe săptămână. Dacă o adăugăm după-amiezii de sâmbătă şi duminicii...

După plecarea lor, începem plantarea roşiilor şi ardeilor pe care ni i-a adus ing. Georgescu, venit cu încă un inginer de la Bolintin.

La televiziunea bulgară, un serial italian nedublat în bulgăreşte, rară ocazie de a urmări un film în care înțelegem despre ce e vorba.

La radio, din nou scrisoarea lui D.D. în întregime: impresionantă şi exhaustivă.

19 aprilie

Toată ziua punem răsaduri plantate pe un fel de şanţ.

După-masa, spre seară, ploaie mare, care ne obligă să întrerupem lucrul. Apa pătrunde prin tavanul bucătăriei (abia văruisem!). Romi se suie pe casă să aranjeze ţiglele.

Foc în sobă, plăcut.

21 aprilie

Stăm toată ziua în şezlong la soare şi îl citesc pe Romi, cele aproape două sute de pagini pe care le are din acest volum despre Egipt. Foarte bun, pasionant, infinit mai bun decât mă aşteptam să fie, având în vedere infernul în care au fost scrise. Dacă ar fi destul de serios ca să se pună pe scris acum, ar reuşi să termine pentru a preda cartea şi ar putea să apară. Din păcate, îi place prea mult grădinăritul (se întrerupe mereu pentru a se duce să vadă ce face grădina, care e într-adevăr minunată) şi este mult prea sensibil, fiecare veste, fiecare întâmplare, fiecare emisiune de radio, fiecare zgomot îl dă peste cap.

Seara, facem o plimbare la pădurea „noastră" şi pe drum îi povestesc impresiile mele. Sunt fericită că e bun, că e foarte bun, mai fericită decât dacă ar fi vorba de propria mea carte.

22 aprilie

Zi de grădinărit, după ce fusese programată pentru scris. A venit şeful gării să ne anunţe că luni vor veni meşterii la gard (nu mai puteam amâna schimbarea gardului, care stă să cadă din clipă în clipă, legat cu sfori şi sârme), şi

întreruperea lui ne-a dirijat ziua spre gospodărie: semănăm bob, patru feluri de fasole, dovlecei, dovleci, ceapă. Grădina arată minunat: am răsădit morcovii, pătrunjelul, salata, spanacul, mărarul, s-au prins roşiile şi ardeii. Vom putea să rezistăm mâncând ceea ce producem chiar dacă lucrurile s-ar împotmoli din nou, aşa cum nu ştiu de ce presimt mereu.

Seară de sâmbătă foarte plăcută, numai noi doi, la TV, la gura sobei, cu pisicii, cu radioul.

24 aprilie

Zi cu meşteri: facerea gardului. Lui Romi îi e milă de cel vechi, suferă că renunţăm la el. Şi mie deocamdată cel nou mi-e antipatic. Totuşi, sunt fericită că am trecut şi de buimăceala asta obligatorie: aveam emoţii de câte ori deschideam poarta pentru maşină, că nu vom reuşi să o închidem la loc fără să se destrame în bucăţile care abia se mai ţineau între ele, şi ne lua groaza de complicaţia (materiale, meşteri) pe care o presupunea reparaţia, iar acum ne aflăm trecuţi peste toate, cu o zi pierdută în şantier, servit masă etc., dar scăpaţi de o obsesie, deci mai aproape – teoretic, cel puţin – de liniştea scrisului. Din păcate, fiecare treabă obligatorie care, îndeplinită, ne apropie de scris reprezintă şi o zi în care nu am scris. X-urile negre în calendar (zilele în care nu am scris) se înmulţesc şi mă tracasează, fără număr, fără milă.

25 aprilie

Deprimare joasă pe marginea clacării, pe muchia plânsului, care stă gata să izbucnească. Credeam că ieri am terminat cu gardul, dar toată dimineaţa l-am aşteptat pe Tănase să vină să pună zăvorul (n-a venit), iar la prânz trebuiau să vină Boeraşii (n-au venit). Exasperant este că, atunci când

ne vom întâlni, ne vor spune că n-au vrut să ne deranjeze. Şi peste ziua dusă fără să scriem, fără să ajungem măcar la scris (în aşteptare, am mai grădinărit), spaimele celeilalte vieţi (literare, politice) de care va trebui să dăm mâine la Bucureşti. Faptul că îmi va apărea cartea mă înspăimântă infinit mai mult decât mă bucură. De fapt, mi-e frică de această apariţie, care nu ştiu cum va fi primită nici înlăuntru, nici în afară. Este cea mai cinstită carte din lume, nu numai faptul că apare, dar şi că cuprinde ceea ce cuprinde este un mare succes şi un act de curaj, dar ştiu că prin apariţia ei părăsesc rândul victimelor şi ştiu că toţi cei ce nu sunt victime pot fi bănuiţi că sunt de partea călăilor. Cum şi cui aş putea explica că, mai mult chiar, aceasta reprezintă cea mai rezistentă (în timp) armă împotriva răului? Sau poate nu va fi nevoie să explic nimic, pentru că simpla ei lectură va spune tot ce trebuie să spună? Ar fi prea frumos şi prea multă bună-credinţă necesară pentru ca să se întâmple astfel... Colegii mei nu s-au solidarizat cu mine când nu puteam să public, mă invidiau atunci pentru celebritatea pe care mi-o aducea interdicţia, cum să nu mă invidieze acum, când acestei celebrităţi i se adăugă şi un volum în „Biblioteca pentru toţi”?

26 aprilie

Miercurea mare. Ajungem la Bucureşti la ora 4, după ce am pierdut degeaba o oră la coada la benzină din Jilava (s-a terminat înaintea noastră). Maşina 15-B în faţa casei. Cora susţine că până azi n-a mai fost de când am plecat. Deci se ştie când plecăm din Comana. Ciudat, faptul că şi la Comana există o supraveghere mă impresionează mai tare decât toată supravegherea din Bucureşti... După-masă la denii la Biserica Sf. Voievozi, apoi la întâlnirea cu Gusti, şi apoi cu toţii la meci. Olanda–R.F.G. 1–1. Le dau cărţi şi am

sentimentul că fac ceva irevocabil, că abia acum cartea nu mai poate fi oprită. Dar, ciudat, această senzație de ireversibil, în loc să mă bucure, mă întristează.

27 aprilie

La Casa Scânteii, unde Tudor Coman îmi dă 20 de bucăți. Dau cărți lui Ileasă, Domokos. Trăiesc de fapt momente solemne: cele ale încheierii celei de-a patra interdicții din viață (I: pe când eram cenaclistă la Oradea şi am citit o poezie cu haiduci pe care Al. Vaida, trimisul de la Bucureşti, a interpretat-o ca pe un imn partizanilor din munți; II: cea care a urmat scrisorii circulare trimise de şefa secției de învățământ din Oradea, prof. Crăciun, prin care se cerea tuturor redacțiilor să nu mă publice pentru că tata e închis, duşman etc. şi care a durat 4 ani, intervenind în momentul în care chiar debutasem, publicând două poezii în *Tribuna*; III: cea cu poeziile din *Amfiteatru*, care a durat o săptămână şi IV: cea de acum, care a început în 31 august şi a durat până la apariția acestei cărți, aproape 8 luni).

Discuție mai lungă, prietenească cu Domokos, ne povestim reciproc tot ce ştim. Asemenea discuții țin în societatea noastră locul citirii ziarului. Îmi spune că Mircea nu mai poate fi vizitat. Îi spun că mă voi duce înainte de Paşti la socrii lui Mircea să-i duc daruri pentru copii.

În fața Casei Scânteii mă întâlnesc cu D.R.P., care tresare văzându-mă, ca şi cum ar vedea o fantomă.

— Ce faci aici? întreabă cu aerul că e gata să leşine.

— Am o întâlnire, îi spun eu râzând, şi ca niciodată am ajuns prima.

Trece mai departe cu aerul că bine că e numai atâta. Mă gândesc că nu stă probabil prea bine cu nervii dacă poate avea un asemenea şoc la vederea mea. Se temea poate să nu-i cer să scriu din nou la *România literară*? În orice caz,

abia după ce a trecut mi-am dat seama că trebuia să vorbim despre faptul că mi s-a încheiat interdicția, fapt pe care îl ştiam amândoi, dar ar fi trebuit să ni-l anunțăm unul altuia, să-l comentăm cel puțin formal împreună. Dar era prea grăbit, îi era evident frică de mine. Ca de foarte mult timp, în care îmi trezeşte mai mult mila decât aversiunea. E adevărat că, mai târziu, când am aflat că el susține că mi s-a redat dreptul de a publica pentru că mi-am făcut autocritica, nu mi s-a părut la fel de demn de milă, mai curând de repulsie. Se pare că Tudor Păcurariu a spus într-o şedință la ei la editură că, iată, Blandianei i s-a dat 100.000 tiraj, lui Eminescu numai 50.000. Ştiam încă din primăvara trecută că la anchetarea librarilor fuseseră cerute mai mult de trei sute de mii de exemplare, dar nu ştiam cât de puțin din această cerere enormă se va aproba. Acum, după ridicarea interdicției, nu s-a mai rediscutat tirajul, s-a spus doar că nu este hârtie, şi fără entuziasmul tipografilor probabil s-ar fi amânat la nesfârşit. Eminescu, care ar trebui editat în milioane de exemplare, s-a tras în numai 50.000 „pentru că nu este hârtie".

Seara, la Evanghelii, la biserica din Popa Tatu. Printre credincioşi, tineri ciudați, îmbrăcați în bleumarin. După biserică, cu Gusti la Boeraşi, şi apoi îl conducem la gară. Ne gândim cât de mult ne-am apropiat în iarna asta unii de alții şi sperăm să nu fie vorba de o falsă apropiere, de o iluzie optică.

28 aprilie

Vinerea Mare. Post negru.

Nu sunt foarte religioasă (ceea ce nu înseamnă că nu cred în Dumnezeu, ci, dimpotrivă, că o fac într-un mod prea intens şi prea personal pentru a se încadra în normele religioase statuate în biserică) şi nu sunt deloc bigotă, dar

postul din Vinerea Mare este pentru mine ceva sfânt, în primul rând pentru că îmi aminteşte de copilărie: a nu-l respecta înseamnă înainte de orice a întrerupe un lanţ care n-a fost încă rupt şi care mă leagă de familia mea de atunci, de tata şi de mama, ţinându-mă suspendată, şi apărată prin suspendare, deasupra golului străin al restului vieţii şi al restului lumii. De aceea poate, în mod ciudat şi spre deosebire de reacţiile mele obişnuite, deosebit de tolerante, un individ mâncând carne în Vinerea Mare este pentru mine un monstru definitiv clasat şi condamnat cu intransigenţă la neiertare, şi căruia nu îi mai acord nici o şansă de reabilitare.

Dis-de-dimineaţă am scris dedicaţii, apoi m-am dus la Roger cu care aveam întâlnire şi i le-am dat pe cele pentru *România literară*, unde mi-e neplăcut să mai merg de când cu scena făcută de Ion Horea. Roger m-a întristat şi el prin două reacţii de sens contrar, ca să spun aşa: pe de o parte, pentru că mi-a spus că Gusti este securist, „i-au spus lui clujenii", ca şi cum clujenii ar fi o categorie deţinătoare a adevărului, şi nu un amalgam în care invidia, răutatea şi neliniştea pot să intre în compoziţie, ca în orice loc de pe pământ. Singurul lui argument era că publicase o carte prea curajoasă. Cum reuşise?

— Roger, i-am spus, dar şi eu am publicat o carte curajoasă, ţi-am dat-o chiar azi. Vei citi ineditele şi te vei convinge. De altfel, nu este prima pe care o public. Mă bănuieşti şi pe mine?

Era evident că nu, şi totuşi nu renunţa la părerea lui despre Gusti. Ştia poate ceva ce eu nu ştiam şi nu voia să spună? N-ar fi fost exclus, după cum n-ar fi fost exclus să fie doar neîncrederea funciară pe care excepţia o genera în juru-i.

— Nu-ţi dai seama, pledam, că în jurul operelor de valoare, al scriitorilor de valoare se creează un fel de

complicitate a cenzorilor care se hotărăsc să închidă ochii, tocmai pentru că e vorba de valoare. Fără această complicitate (solidaritate ar fi prea mult spus, pentru că totul se face tacit şi, în caz de primejdie, scapă cine poate) de mult nu ar mai exista cultura română. Nu-ți dai seama?

— Da, răspunde el, dar de ce alții sunt cenzurați?

— Tocmai pentru că complicitatea aceasta nu-şi permite să fie generală, cel ce riscă se hotărăşte să rişte numai în cazuri speciale, în care valoarea celui protejat, în caz de scandal, este o garanție, dacă nu a salvării, atunci a aureolei. Riscând pentru Buzura, nu o face şi pentru Lilă, să zicem, ba aproape dimpotrivă. Tocmai ca să poată închide ochii la Buzura, face pe vigilentul la Lilă. Nu susțin că tot acest mecanism este foarte cinstit, dar oricum nu Buzura poate fi acuzat de el, nu cei care şi-au scris întotdeauna cărțile pe care le-au gândit (câştigând în felul acesta chiar stima cenzorilor), ci acei care s-au supus cenzurii, făcând-o să strângă şurubul tot mai mult, mărindu-i apetitul de supunere, cum sângele măreşte apetitul de sânge al fiarelor. Roger îmi dădea dreptate în toate privințele, şi totuşi avea aerul că nu l-am convins, cel puțin în ceea ce-l priveşte pe Buzura... Iar eu începeam să mă sperii că îndoiala poate să mă molipsească.

Am plecat împreună la Casa Scânteii şi m-a rugat să opresc în dreptul statuii lui Lenin, ca să facă câțiva paşi pe jos. Ăsta a fost cel de-al doilea motiv de tristețe. Mi-am dat seama că îi era frică să fie văzut cu mine, să apară cu mine în mijlocul celorlalți. Faptul că mi-a apărut cartea nu e un motiv suficient să încetez de a fi o companie periculoasă, mai ales acum, când campania în favoarea mea a diverselor posturi de radio pare să se intensifice (protest la Colocviul de la Milano, poeme şi prezentare în *La nouvelle alternative*). După-masă la Geo să-i duc cartea. Am fost foarte apropiați în iarna asta de el, cu tristețea unei bariere secrete care

simțeam că se lasă între noi, o barieră care cine ştie dacă nu este cea a vârstei.

La prohod la biserica de pe Nuferilor, unde îl întâlnim pe Al. Baciu. Slujbă frumoasă, biserica plină de flori, înconjurul bisericii făcut pe o ploaie torențială, purificatoare. Apar şi Daniela şi Ancuța, care ştiau că vom fi acolo. După prohod, femeia de la biserică împarte florile de pe mormânt, senzație de înfrățire, de copilărie. De altfel, în biserică sunt mulți copii îmbrăcați frumos, emoționați, excitați de sărbătoare, care îmi amintesc de mine însămi şi de intensa fericire pe care o trăiam la biserică în serile Săptămânii Mari, care culmina cu slujba prohodului din Vinerea Mare.

După această stare plutitoare a urmat din păcate una de coşmar. Înainte de a ne despărți, Daniela ne-a spus că vrea să-i trimită şi ea nişte lucruri lui Mircea (ştia că eu spusesem că mă voi duce să duc copiilor ceva de Paşte). Adevărul e că de săptămâni de zile tuturor problemelor noastre – adevărate sau inventate – li se adăuga problema vizitei la Mircea, pe care eu mă încăpățânam să o fac, iar Romi mă implora să renunț a o face. Încercam de fiecare dată să schimb vorba, să amân hotărârea pentru a nu-i strica ziua de scris sau noaptea de somn, încercând în toate lucrurile să-l protejez, dar ştiind în acelaşi timp că nu pot şi nu trebuie să renunț la ideea mea fixă.

— Până acum nu l-ai vizitat şi nu ai fost o adevărată naşă (faptul că eram naşa lui Andrei era pretextul meu față de el), încerca să mă convingă. Nimic nu te obligă acum, când ai reuşit să câştigi, oarecum prin absurd, să pui din nou totul sub semnul întrebării.

Îl ascultam şi ştiam că logic are dreptate, că această excursie poate să ne coste pe amândoi liniştea viitoarelor luni, că poate fi interpretată ca o sfidare etc., dar mai ştiam că fără acest gest de naturalețe (tocmai pentru că nu era

natural în aceste condiții) nu-mi voi găsi liniştea în vara asta, nu voi fi în stare să scriu. Nu renunțasem deci nici o clipă la gândul de a merge la Mircea (mai precis la cuscrii lui, peste drum, pentru că la el nu se putea intra), dar speram mereu să o pot face fără a-l chinui pe Romi înainte, punându-l în fața faptului împlinit. Acum însă nimic nu mai poate fi amânat, până la Paşti nu mai există decât ziua de mâine, Daniela îmi cere să iau din maşina lor lucrurile pe care voia să i le trimită, iar Romi mă conjura să nu mă duc, să nu distrug totul, să nu risc. Scena era patetică, ploua cu găleata, eram cu toții uzi până la piele, eu începusem să plâng implorându-l să mă lase, şi el implorându-mă să renunț. Daniela se scuza că ea a declanşat totul, eu nu voiam să renunț, pentru că nu era vorba de Mircea (care, evident, putea trăi şi reuşea să trăiască şi fără lucrurile pe care urma să i le duc eu), ci de mine, de conştiința mea, de liniştea mea interioară, care putea fi salvată numai având curajul s-o risc pe cea exterioară. În cele din urmă, am ajuns la o rezolvare provizorie, luând de la Daniela numai banii, pe care oricum puteam să-i transmit prin Domokos Géza, aşa cum îi transmisesem şi pe ai noştri. Urma să-i duc a doua zi lui D.G. Şi am acceptat, aşa cum a acceptat şi Romi această soluție de compromis, fiecare din noi simțind însă că ea nu e decât un paleativ, care nu a reuşit să rezolve încrederea şi problema dintre noi, cea cu două rezultate opuse. Deocamdată (pentru a câta oară?) depăşiserăm însă criza romantică (cu lacrimi, fulgere şi potop) şi am condus-o pe Daniela acasă. Asta doar pentru că simțeam că nu ne putem despărți pur şi simplu după o asemenea scenă. Acasă la ei, Fane, în pijama, a ascultat motivul întârzierii şi a început să insiste să merg, adică să-l convingă pe Romi să mă lase, explicându-i că nu e nici un pericol, că totul e o prostie, făcând bășcălie de spaimele şi problemele pe care Romi şi le făcea. Şi atunci, deodată, s-a întâmplat în mine

ceva ciudat: pentru prima oară în cursul serii, pentru prima oară în cursul ultimelor săptămâni am început să nu mai fiu sigură că vreau să mă duc. Felul în care un om ca Fane încerca să mă convingă că nu e nici un pericol (nici un pericol să mă duc eu, pe care mă cunoaşte şi recunoaşte toată lumea, care sunt ameninţată şi urmărită de luni de zile, şi asta în timp ce nici nu se pune problema să se ducă el, sau Daniela, sau Ancuţa, pe care nu-i cunoştea nimeni, nu-i urmărea nimeni, nu avea nimeni nimic să le reproşeze), felul în care din reduta blindată de egocentrism şi viclenie a propriei bunăstări, care nu trebuiau periclitate niciodată de nimic, îşi permitea să-şi bată joc de spaimele lui Romi, care izvorau numai din dragoste şi din altruism, m-a făcut să şovăi şi să trec de partea lui Romi, să mă gândesc că poate încăpăţânarea mea, izvorâtă dintr-un fel de orgoliu în faţa mea însămi, era o lipsă de dragoste faţă de el, care îmi dă totul şi nu pretinde decât puţină linişte.

Pe drum îi mărturisesc lui Romi sentimentul meu, şi mărturisirea ne apropie, ne face fericiţi, ne curăţă. Mai mult, faptul că dragostea mă face să renunţ la mine însămi îl face şi pe el să renunţe. Amânăm totul pe dimineaţă, dar cu inima uşoară, descărcată, şi adormim. Egoismul lui Fane a funcţionat ca un puternic reactiv, care ne-a demonstrat că suntem făcuţi din aceeaşi substanţă. Aceeaşi substanţă care ia însă formele unor firi deosebite.

29 aprilie

Ne trezim dimineaţa calmi şi totul se rezolvă de la sine. De la prima mea propunere de a merge totuşi pentru a duce cărţi cu dedicaţie şi tot felul de daruri, Romi cedează ca şi cum nu el ar fi fost interpretul patetic al scenei de aseară. Hotărâm deci să trecem pe la Boeraşi, să luăm şi darurile lor. Înainte însă, între 10 şi 11 stăm cu Caius, care ne

impusese această vizită ca pe ceva absolut obligatoriu, pentru ca apoi să se dovedească că nu voia nimic special. Nu vom şti niciodată ce îl face pe acest om să ne caute atât de insistent. Şi nu vom plăti niciodată îndeajuns pentru bănuiala noastră, în caz că nu e vinovat. Totuşi, există din păcate prea puține şanse să-l bănuim pe nedrept...

După plecarea lui, mergem la Fane, luăm ceea ce era de luat, adăugăm la darurile lor darul nostru, aşezând totul într-o sacoşă pe care abia puteam să o ridic de la pământ. Romi mă duce până în Piața Dorobanți, urmând să mă aştepte la Policlinica Sahia. Înaintez cu greu cu sacoşa pe strada îngustă, pe trotuar, în urma unei perechi de bătrâni care mă acoperă față de maşina cu securişti de peste drum. Intru la fam. Kovács, care tocmai se pregătea să plece de acasă. Le dau darurile, Lena se duce să culce copiii (de fapt, pe Andrei, pentru că Irina s-a ascuns în dulap) şi mă roagă s-o aştept să stau şi cu ea de vorbă, în aşteptarea ei pisălogul de Albert îmi povesteşte în amănunte o discuție pe care a avut-o la minister cu câteva zile în urmă. Îi vede trecând pe Mircea şi Maşa, care fuseseră la plimbare, şi fuge să-i strige, dar se întoarce după scurt timp cu soția lui Ascanio, pe care o întâlnise în curte. Le aduce şi ea nişte carne de miel. Vorbeşte anormal de tare, fixând o întâlnire pentru după-amiază în fața Bitoliei. Dacă nu este surdă, conversația este menită să acopere adevărata înțelegere, desfăşurată în şoaptă probabil, înainte de intrarea în casă. Nici una dintre posibilități nu mi se pare mai probabilă decât cealaltă. Nici nu mă interesează prea mult. K.A. ne întreabă dacă ne cunoaştem. Eu spun că da. Ea nu spune nimic, dar mă priveşte de sus, cu aversiune, ca pe o gâză care te deranjează. Este, în orice caz, singurul om cu care am făcut cunoştință de cel puțin cinci ori şi care nu mă recunoaşte niciodată. Cum nu pot fi atât de modestă încât să-mi închipui că îmi uită numele de la o cunoştință la alta,

rămâne să-mi imaginez că în felul acesta îşi manifestă, destul de vulgar, aversiunea pe care mi-o poartă. În sfârşit, pleacă.

Mircea şi Maşa, care au întâlnit-o pe Lena şi au aflat că eu sunt la ei, au venit aici. Ne îmbrăţişăm şi aproape plângem. Îi dau cartea, îi spun de banii de la Daniela. Îmi spune că Domokos i-a povestit de carte, că e incredibilă. Mi se pare mult maturizat, slăbit şi mult mai serios decât îl ştiam. Îmi place mult mai mult aşa. Îmi spune că acum se simte mai liniştit, că dacă n-ar fi făcut ce a făcut înnebunea. Îi spun că principalul e să-şi păstreze umorul, să nu-şi lase nervii să cedeze. Că în afară de a-şi distruge nervii nu au ce să-i facă, deci că, în ultimă instanţă, de el depinde dacă va câştiga sau nu. Maşa mă sprijină, mai precis pare că argumentele mele îi sprijină argumentele ei obişnuite. Este deosebit de palidă şi firavă. O admir, poate chiar mai mult decât pe el. Ştiu cât de influenţabil e şi în ce măsură o altă soţie ar fi făcut din el un altfel de om. În orice caz, sper la fel, cu aceeaşi intensitate cum sper pentru mine, că va reuşi să reziste şi îmi dau seama, în acelaşi timp, că nu va fi uşor, că umorul lui nu este platoşa unui spirit puternic, nesimţitor la atacurile mediului, natural, sănătos, ci, aproape dimpotrivă, componenta unui temperament nevrotic, neechilibrat. Forţa lui este forţa pasiunii sale aproape bolnave care îl poate azvârli într-o parte sau alta cu egal avânt. Dacă va reuşi să se domine, va fi cu atât mai demn de admiraţie. Şi cred că o va face. Admiraţia celor din jur, pe care nu se poate să nu o simtă, îl va întări, îi va da puteri. Nu se poate altfel. Ideea că ar putea să clacheze mi se pare de neadmis, de nesuportat tocmai pentru că are talentul pe care îl are, tocmai pentru că, riscând, el nu şi-a riscat numai viaţa, ci şi posteritatea, opera pe care ar mai trebui să o scrie. Îmi spune că nu poate scrie, dar că citeşte mult, şi asta îi face bine. Este, de altfel, şi singurul lucru

care îi lipsea. Astfel, timpul acestei potențiale tragedii s-ar putea transforma într-un timp câştigat.

Nu cred că trecuseră cinci minute de când stăteam de vorbă, când a sunat cineva la uşă, cu toții ne-am speriat şi K.A. s-a dus să deschidă. Erau un poet ungur, Balogh E., şi Grişa Gheorghei, poet, directorul unui cinematograf, de mult, de când în anii '70 a participat la o ridicolă grevă a foamei în curtea Uniunii Scriitorilor (împreună cu Ion Iuga şi încă vreo doi, care, după ce au mâncat toate corcoduşele din curtea de pe Kiseleff, l-au impresionat pe Z. Stancu, care a aranjat să fie numiți şefi de cinematografe). Era ultimul lucru pe care mi-l doream. Nu prea ştiam nici ce fel de oameni sunt, şi nici nu voiam să transform convorbirea cu Mircea într-un dialog de salon. Au intrat destul de speriați, spunând că au fost legitimați la poartă de către securiştii care îl însoțeau pe Mircea. Mircea şi Maşa s-au hotărât să plece, şi m-a impresionat hotărârea din vocea lui Mircea ca de şef, felul în care a dat dispoziții de protejare a mea (care nu fusesem legitimată), stabilind ordinea în care să părăsim casa. Ne-am îmbrățişat, ne-am urat sărbători fericite şi ei au plecat, luându-şi şi însoțitorii şi eliberându-mi în felul acesta mie drumul. De fapt, începeam să fiu în întârziere. La ora 3 aveam întâlnire cu Tia. S-a întors Lena, cu care am stat puțin de vorbă. Ar fi vrut să fi citit şi ei scrisoarea către N.C. care a dus la deblocarea cărții, dar nu aveam timp, iar eu nu voiam să le-o las s-o transmită, mi se părea periculos şi fără rost. Am mai făcut puțină conversație cu Grişa Gheorghei, care mi-a spus că a făcut cerere de plecare definitivă în Israel, cu acest prilej aflând că este evreu. Apoi am plecat, condusă de Lena până la colț şi fără nici un incident.

Eram în mare întârziere şi am străbătut tot bulevardul Dorobanți aproape în fugă, întorcând din când în când capul să văd dacă nu sunt urmărită. Mi s-a părut că nu. L-

am găsit pe Romi speriat de întârzierea mea şi speriat de prezența lângă maşina lui a unei maşini de C.D., urmărită de o alta. Abia am avut timp să plecăm pentru a nu întârzia la întâlnirea cu Tia.

În fața cinematografului Volga, apoi pe străduțele din jur i-am dat cartea şi am stat de vorbă ca nişte prieteni pe care necazurile îi apropie şi îi leagă. Din nefericire, o puteam ajuta atât de puțin. Este obosită şi deprimată, aproape epuizată, cu o săptămână în urmă a făcut o criză de dischinezie biliară şi a fost dusă cu salvarea. Stăm de vorbă şi nu ne mai vine să ne despărțim, deşi este Sâmbăta Paştilor şi n-am făcut încă nimic de mâncare. Apare însă ca din pământ inevitabila Geta Dimisianu, care bântuie oraşul, şi ne-am zburătăcit care încotro. Am dus-o pe Geta la întâlnirea cu Paler, apoi am trecut pe la Fane să-i spunem că am predat totul şi să le spunem sărbători fericite, apoi, în sfârşit eliberați de toate, acasă, pentru a ne pregăti şi a pregăti mâncărurile de Paşti (ciorbă de miel, drob, ouă roşii). Ne gândim cu tristețe la câți nu au miel, în timp ce noi am primit chiar din două locuri. Ne mai gândim la sadismul frizând demența, care a putut face să se hotărască nu numai că 1 Mai nu se va sărbători, ci şi că se va munci şi duminică. Toată țara va munci în ziua de Paşti, adică nu va face nimic, dar se vor duce cu toții la serviciu şi vor înjura, simțindu-se umiliți şi călcați în picioare. Ar fi desigur de ştiut dacă o asemenea hotărâre izvorăşte din nebunie (care nu ține seama de revolta care s-ar putea naşte din obida strânsă astfel în suflete) sau, dimpotrivă, dintr-o diabolică înțelepciune care deduce că există un grad de umilire care nu mai naşte revolta, ci dezintegrarea, dezarticularea voinței şi-a personalității. În orice caz, conştient sau nu, este urmată această a doua cale. Toată ziua Piața Palatului este interzisă maşinilor, blocată (toată noaptea precedentă, aveam să aflăm, se făcuseră exerciții de microfoane şi de

aplauze) de un miting uriaş cu prilejul zilei de 1 Mai. În felul acesta s-a luat nu numai ziua de 1 Mai, care de dinainte de război se sărbătorea în toată lumea prin ieşiri la iarbă verde etc., dar şi toată după-amiaza de sâmbătă a Paştilor, când femeile ar fi putut găti, dacă aveau ce. Ce cinism fără limită! Câtă animalică neputinţă de a spune nu! (Totuşi, aveam să aflăm mai târziu că la fabrica de chibrituri de exemplu, unde lucrează Marin, au fost la lucru duminică numai patru persoane).

Noaptea am fost invitaţi (plan făcut încă din iarnă) la Nicu Veza, unde au mai fost, în afară de Gena şi de Laura şi Dan Manolache, o pereche, Diana Cupşa (scenograf) şi Viorel Florea. La Înviere, la biserica Pitar Moş, unde în faţa unei asistenţe sensibil reduse faţă de alţi ani (faptul că mâine se lucrează sau pur şi simplu frica) slujba a ţinut 15 minute, iar printre credincioşii cu lumânări în mâini erau presăraţi tineri îmbrăcaţi uniform (deşi nu în uniformă) care priveau şi înregistrau feţele luminate de flacără şi de emoţie. Ne-am adus aminte de cei asemănători de la prohod şi de la evanghelii şi am plecat spre apartamentul lui Nicu mai trişti decât cu o jumătate de oră înainte, deşi fuseseră trase clopotele (gest, auzisem, interzis). Înainte de plecare am intrat puţin în biserica aproape goală (mi-am amintit cu acest prilej o intrare asemănătoare în urmă cu câţiva ani, când era atât de multă lume, încât am fost dusă de val mai mult decât am intrat eu, iar apoi am ieşit foarte greu după o lungă aşteptare, fiind aproape strivită şi pierzându-mi în aglomeraţie pălăria), unde m-am întâlnit (ca şi în urmă cu câţiva ani) cu sculptoriţa Gabriela Manole-Adoc, care m-a felicitat pentru apariţia cărţii.

— De unde ştiţi? am întrebat-o suspicioasă, pentru că trăisem o continuă tendinţă de a amâna clipa acestei apariţii de care mi-e frică.

— Am primit-o cadou de la un prieten, mi-a răspuns ea.

Am crezut că este vorba de un exemplar sustras din tipografie (la fiecare carte de succes se fură din tipografie sute şi mii de exemplare – de exemplu, la vol. II din *Marea interioară* a lui Romi i s-au reţinut din drepturile de autor 7.000 lei, preţul exemplarelor dispărute din tipografie, destinate Centrului Cărţii), întrebat la telefon, prietenul a răspuns că a cumpărat-o de la Librăria „Ion Creangă" (de lângă gară, ieri, sâmbătă, unde au venit 150 de exemplare şi s-au vândut cam în 15 minute).

Faptul că volumul a fost deja şi a şi dispărut din librării (chiar şi din cele mici) m-a înspăimântat, ca orice fapt împlinit. Îmi dau seama că sunt absurdă, că vânzarea cărţii – şi încă într-un asemenea ritm – este un succes, poate chiar un mare succes, nu mi-e ruşine de nici un rând din ea (ba, în primăvara trecută, când am aflat sumarul aprobat, mi s-a părut că este un extraordinar noroc să pot publica o asemenea carte, să reuşesc să fiu într-o asemenea măsură eu însămi), dar ce pot face? Simt permanent asupra mea o ameninţare şi nu ştiu cum s-o explic, nici cum să mă apăr de ea.

Înainte de a urca în apartamentul lui Nicu am intrat deci în cel al familiei Adoc, pentru a da telefon prietenului lor şi a ne interesa de carte, şi l-am găsit pe Adoc în pijama, la TV, urmărind diverse icoane şi imagini mănăstireşti la televiziunea bulgară. Era evident că i-a fost frică să coboare la Învierea de la biserică şi îşi împăca conştiinţa privind imaginile medievale bulgăreşti. Am ciocnit un vin mai mult ca să ieşim într-un fel din jena colectivă şi imposibilitatea reciprocă de a spune ceea ce gândim.

La Nicu am stat până dimineaţa la 6, în mod plăcut, puţin stereotip, cu discuţii pigmentate de umorul lui Dan şi de terorismul lui Nicu. Pentru ca deodată, când am plecat, să descoperim că odată cu noi pleacă şi Mihaela şi Nicu la gară, aveau bilete la trenul de Blăjel (nu ne-au spus că

murise fratele cel mare al lui Nicu şi ei se duceau la înmormântare; din gingăşie, ca să nu ne strice sărbătoarea, nu contramandaseră petrecerea şi nu au spus nimic, riscând chiar să întârzie la gară, dar nu să deranjeze sau să strice buna dispoziție a musafirilor).

30 aprilie

Am ajuns acasă pe la 6.30 împreună cu Laura, care a venit să doarmă la noi pentru că la 8 trebuia să fie la redacție la radio. Am lăsat-o să doarmă în camera mea, ca să poată pleca fără să ne trezească, iar eu am dormit cu Romi. Din păcate, el s-a trezit destul de devreme, pentru ca să coboare să închidă uşa la scurt timp după plecarea Laurei. S-a întâlnit cu Cora, care l-a supus unui şir de întrebări inchizitoriale: cine a fost fata? Ce a căutat la noi? Unde am fost noi? Ceea ce o face mereu suspectă, evident responsabilă cu supravegherea noastră. Romi s-a enervat şi n-a mai putut dormi. M-am trezit şi eu şi m-am dus să iau paşte de la biserica din Nuferilor (impresionați de lumea puțină şi slujba scurtă, am uitat să iau paşte noaptea de la Pitar Moş).

Apoi, în vidul zilei de sărbătoare ne-am adus aminte că e ultima zi a lunii şi că nu ne-am luat în întregime cota de benzină. La coadă l-am întâlnit pe dr. Valeriu Dumitrescu, care ne-a povestit despre intrigile de la ei de la spital şi, spre surprinderea şi impresionarea noastră, a început să plângă.

XIII

2 mai

Suntem tot în Bucureşti, ţinuţi de nevoia mea de a face rost de cărţi, pentru a le oferi cu dedicaţii celor care altfel se vor supăra, de nevoia lui Romi de a vedea filme la cinematecă, pentru a scrie despre ele, de nevoia mea absolut obligatorie de a răspunde zecilor de felicitări şi încurajări de sărbători. Din păcate, rămânerea în Bucureşti naşte mereu noi şi noi probleme. De exemplu, astăzi Romi a fost scos din uz de întâlnirea cu V. Băran, care l-a scârbit şi l-a revoltat, l-a tulburat şi l-a azvârlit în deprimare. Jovial şi mimând trăsneala, ca întotdeauna, acesta i-a spus: 1. Că vineri (în Vinerea Mare) a avut loc mult amânata şedinţă de la *România literară* (se amâna de frica scandalului care ar fi putut ieşi din discutarea cazului Dinescu) care „a fost bună, nu au fost nici un fel de probleme", pentru că pur şi simplu au omis să îi anunţe să vină pe cei ce le-ar fi putut ridica (adică pe majoritatea); 2. Că şi-a petrecut Paştile la mitropolitul Nistor al Olteniei, care e un tip extraordinar, „e comunist, a vorbit şi în faţa tovarăşului". Povestindu-mi, Romi părea să se exorcizeze de dezgustul pe care i-l provocase acest măscărici care amestecă umorul cu abjecţia, minciuna cu umanitatea, prietenia cu trădarea, pentru a obţine o substanţă elastică şi indestructibilă din care se poate face în lumea noastră orice. Răul trece astfel asupra mea ca o erupţie a pielii, ca o boală molipsitoare, murdară şi urât mirositoare, insuportabilă nu prin durere, ci prin scârbă, încât a spera, din mijlocul ei, să fii sănătos este prea mult şi prea puţin în acelaşi timp, singura putere care-ţi rămâne, singura putere, pe care oroarea nu o diminuează, ci o amplifică, fiind aceea de a spera din mijlocul ei o boală mortală, completă, adevărată.

3 mai

Întoarcere la Comana după epopeea nesfârşită a trecerii pe la poştă, meşteri (cu maşina, cu radioul), după cea a încărcării maşinii (pâine pe o săptămână, cărţi, haine). Ajungem acasă după 3, descărcându-ne deodată de tot răul din lume în faţa răsadurilor cu ceapă, mărar, ridichi, în faţa salcâmului înflorit, a irişilor, a trandafirilor. Ce ne-am face fără casa asta de paiantă, fără peticul de pământ din jurul ei? Ciocnim ouă şi ţuică cu toţi vecinii: Boris, Marin, Victor. Lapte de la Vasilica. Plimbare pe ploaie. N-am putea să ne strângem orizontul în jurul nostru, să ne învelim în el, să nu-l mai lăsăm să cuprindă atâta suferinţă? Sau orizontul nu depinde de noi şi ne naştem fiecare cu unul pe măsură?

4 mai

Aproape toată ziua am citit masiva carte a lui Aurelian Titu Dumitrescu despre Nichita. M-a impresionat pe de o parte prin dragostea pură pe care i-o poartă lui N., o dragoste în care nu intră însă şi adularea şi minciuna; pe de altă parte, m-a impresionat Nichita cu viaţa lui făcută din altruism şi laşitate, din prietenie şi trădare, din inteligenţă şi oportunism, viaţa lui care se transformă în poezie în aceeaşi măsură în care împiedică poezia să se nască; m-au impresionat apoi poemele multe pe care nu le ştiam, cele care aveau geniu pentru că aveau geniu şi cele care erau proaste pentru că erau proaste, şi, mai mult încă decât ele, întrebarea cum puteau fi scrise (de fapt, dictate) de acelaşi om şi unele, şi altele (sau poate dictarea cuprindea în sine această posibilitate a lipsei de discernământ?). Mai mult decât toate însă, m-a impresionat diferenţa dintre viaţa mea şi viaţa lui, enormă, atât de enormă, încât nu puteam să nu mă întreb dacă e posibil ca şi una, şi alta să nască poezie.

Şi dacă nu, care din ele o năştea? Sau, dacă da, ce era poezia, această substanţă capabilă să se nască din

amestecuri atât de diferite, refuzând să apară aici din anumite motive care o fac să țâşnească zece metri mai încolo? Citeam despre Nichita şi-mi era milă de el, şi-mi era milă de mine, pentru că-l simțeam victimă a tuturor celor ce se strângeau în jurul lui, după cum mă simțeam victimă a golului şi singurătății mele, victime asemănătoare ale unor drame de sens atât de contrar... De un lucru sunt sigură: că nimeni nu-mi va putea povesti viața cu toată desfăşurarea jenantă de amănunte care se povestesc despre Nichita (pentru că el a trăit pe o scenă luminată zi şi noapte şi înconjurată de un public avid, atât de avid să vadă tot ce se întâmplă, încât curiozitatea lui împiedica să se mai întâmple ceva – sau ceea ce se întâmpla era mediocru). Dar nu cumva această imposibilitate a cunoaşterii (impusă de izolarea mea) va da naştere unor legende mai false şi mai periculoase decât impresiile hiperrealiste cărora le cădea victimă Nichita?

5 mai

Încep să mă obişnuiesc cu liniştea de aici, deşi – din păcate – completarea jurnalului şi radioul îmi țin mereu trează lumea exterioară cu problemele ei. Totuşi, am reînceput să scriu versuri şi visez la vremea (de care mi-e şi puțin frică) când o să pot reveni la proză.

Azi, după lapte, Vasilica ne povesteşte că pentru a nu trebui să plătească impozit pe propria ei curte (3.000 de lei) trebuie să lucreze colectivei 2 pogoane (săpate de 3 ori) cu porumb. Curtea părinților şi strămoşilor ei...

7 mai

De câteva zile vremea este urâtă, frig şi ploaie, vânt atât de puternic, încât azi a venit Paul cu un grup de tineri care s-

au suit şi au tăiat salcia, au consolidat antena. În orice clipă riscau, căzând, să rupă firele electrice şi să ne lase în întuneric. I-am urmărit cu spaimă pe cei ce s-au cățărat cu un curaj şi o dexteritate de adevărați cățărători. Dar fără salcie curtea mi se pare săracă, privelişte a, boantă.

Scriu mereu la jurnalul pe care hotărâsem să-l țin numai pe perioada interdicției, să-l întrerup deci odată cu republicarea. Dar totul este atât de tulbure, încât e aproape imposibil să trag o linie între da şi nu. S-a terminat interdicția? Şi când? Şi nu cumva va reveni în secunda următoare? Am telefonat la Librăria „Eminescu" şi mi s-a spus că au cărțile. Deci mâine voi pleca la Bucureşti. Romi hotărăşte să vină şi el, deşi nimic nu-l obligă la asta, pe mine mai mult mă va împiedica, el nu va scrie, ne vom dubla, trăind mereu numai o jumătate de viață. Uneori, apăsarea acestei dublări, acestei înjumătățiri este atât de mare, încât mă gândesc că i-ar fi preferabilă singurătatea, dar ştiu că greşesc. Cel puțin din punctul de vedere al dragostei. Pentru că din punctul de vedere al scrisului, nu. Ştiu că numai asta ar trebui să conteze, dar nu am curajul şi nu am inima să o fac. De altfel, ştiu că m-ar bate Dumnezeu dacă aş fi atât de puternică încât să jertfesc o dragoste sigură (există ceva mai rar?) unei vocații pline de nesiguranță, ca orice vocație. Dar acum, aşa, lăsându-mi viața (şi posteritatea) să-mi scape de la minut la minut, de la mărunțiş la mărunțiş, de la umoare la umoare, cine mă bate şi mă pedepseşte? Ce zeu capricios şi contradictoriu îmi dăruieşte totul legat în bentițe de neant, pierdut printre fire de nimic?

9 mai

Plecăm spre Bucureşti abia la 12. Pe drum cumpărăm cireşe pentru Geo şi ne oprim la librărie şi luăm cărțile, apoi toată

după-masa, în timp ce Romi e la cinematecă, scriu dedicații. Adaug aici ceea ce am uitat să transcriu în pagină: Nuți D. povestea că au vândut 1.500 de exemplare într-o oră. Că cel mai mare tiraj de B.T. de până acum a fost 50.000. Şi totuşi cartea a dispărut ca şi cum n-ar fi fost. Pare să fie o adevărată psihoză. Primeşte liste cu cereri din partea unor instituții, nu reuşeşte să le satisfacă. Ar trebui să fiu fericită. Dar cel mult reuşesc să-mi contrabalansez spaima, lipsa de bucurie. Seara, trec pe la Geo să-i duc cireşe, şi mă întristează. Ținem unii la alții, dar nu suntem prieteni, ne împiedică vârsta, poate, dar mai ales perioadele istorice în care ne-am format. Sufăr văzându-l iritat de faima mea, de această carte. Pentru el, obişnuit să se poarte ca un patriarh de la patruzeci de ani (perioada stalinistă, obişnuită să instituționalizeze totul, a avut un rol şi în ideea lui despre sine însuşi), noi, ajunşi la aceeaşi vârstă, nu suntem totuşi decât nişte copii. A ne lăuda este o dovadă a mărinimiei lui şi putem fi buni ca elevi, dar nu ca maeştri. Ce zădărnicie! În câțiva ani vom fi morți şi unii, şi alții, aşezați alături pe acelaşi raft (dacă l-am dobândi) al eternității.

10 mai

Dimineața, nervi compacți, pentru că Romi vrea să mă însoțească, dar nu este gata, îl aştept, întârzii, uită ceva, trebuie să ne întoarcem, trecem apoi pe la Daniela, pe la Zigu, la Biblioteca Academiei (Geta e plecată la Iaşi şi mi se pare curios că trec prin curtea Academiei, pe lângă geamul ei fără să bat). Apoi eu plec să duc cărți la editură celor cărora nu le-am dat data trecută, Romi îmi duce pachetul pentru *Secolul 20*. Când ne-am reîntâlnit era bulversat de faptul că, trecând grăbit prin curtea Uniunii, nu a privit o femeie care stătea de vorbă în fundul curții, dar, după, şi-a dat seama că putea fi Maşa. S-a întors, dar nu mai era, şi a

rămas tulburat de faptul că ea a putut să-şi închipuie, în caz că l-a văzut, că nu vrea să o salute. Evident, totul e o prostie care nu merită nici pe departe un asemenea consum nervos. Ce ar fi de învățat din această întâmplare este renunțarea la spaima de oameni în general. La urma urmei, de ce să ne fie nouă teamă de întâlnirile din curtea Uniunii (Maşa, dacă a fost, este o excepție, în general acolo sunt tot felul de tipi demni de tot disprețul) şi să nu le fie lor teamă că ne întâlnesc pe noi. Nu noi trebuie să plecăm ochii. Dar noi am mers atât de departe cu prevenirea, încât, pentru că oamenilor le era frică să ne întâlnească, aveam grijă să nu-i întâlnim, sau, pentru că se temeau de contactele, oricât de nevinovate cu noi, noi le telefonam numai de la telefoane publice. Toată iarna asta Romi a telefonat din frig şi din lapoviță ca să nu facă rău altora.

11 mai

Dimineața, la poşta pentru străinătate din Virgiliu (poşta cea nouă, construită identic la vreo 150-200 m de cea tot nouă, dar dărâmată pentru a schimba traseul str. Ştirbei). Trimit câte 10 cărți lui Sami şi lui Renzi. S-a schimbat regulamentul şi nu se mai poate trimite decât o dată pe trimestru, câte 5 kg, la un singur destinatar. Situație absurdă pentru un scriitor, care are de trimis câteva zeci sau sute de grame la cât mai mulți. Îmi rămâne să sper că cei doi destinatari aleşi îşi vor da seama de situație şi vor distribui cartea mai departe, cui are nevoie de ea.

După poştă trec pe la Cartea Românească ca să las cărți lui Liviu Călin şi Bălăiță. Este – într-un fel – un gest oportunist, dar îl fac pentru că vreau ca cei doi, de care îmi va depinde următorul volum, să vadă ineditele publicate în carte (şi care reprezintă cam ¼ din volumul pe care vor trebui să-l aprobe ei). Sunt pedepsită: Liviu Călin nici măcar

nu se scoală de pe scaun şi nici măcar nu salută. „Puneţi acolo.” Dac-aş fi fost o femeie necunoscută, ar fi trebuit să facă mai mult. Dac-aş fi fost cel mai prost scriitor, era obligat să mulţumească. Dar eu eram unul dintre autorii cei mai de succes pe care editura la care lucrează i-a publicat de-a lungul timpului, iar cartea pe care i-o aduceam fusese interzisă aproape un an. Numai invidia sau numai frica nu puteau determina singure atâta mârlănie, dar împreună... Am notat (pierzând câteva minute în plus) această scenă pentru că aş vrea, dacă e posibil (mă adresez lipsei mele de memorie), să nu o uit. Atunci când o cât de firavă normalitate va fi posibilă să nu iert tuturor totul, jenată şi chiar cuprinsă de milă în faţa jalnicei lor condiţii... mă cunosc însă destul de bine ca să nu-mi fac prea multe iluzii...

După-amiaza o pierdem cu vizita unui personaj bizar (de fapt, bizar prin faptul că ne caută, altfel cel mai normal şmecheraş de provincie), soţ al unei profesoare din Blăjel, care ne-a înduioşat prin dragostea pentru Marin Preda şi căruia i-am trimis un *Cel mai iubit dintre pământeni*. Acum venea să ne mulţumească (ne mai căutase de două ori). A stat vreo trei ore, cu aerul că dă dovadă de mare curaj venind la noi. Situaţie tipică pentru felul nostru de a ne lega la cap. O înduioşare de o clipă ne-a costat o jumătate de zi de viaţă pierdută prosteşte (plus cartea şi trimiterea ei etc.).

12 mai

Încercând să lase cartea pentru dl Paleologu soţiei sale, Pia, la Muzeul Republicii, Romi a aflat că a fost mutată disciplinar, din cauza semnăturii lui, la Muzeul Colecţiilor. Chiar dacă e o formalitate, e un semn. La Comana abia la 16. Pană de curent până la 2 noaptea. Pământul e pârjolit de secetă.

13 mai

După-masa, trecând peste linia ferată prin vale, pentru că ne înspăimântă traversarea de fiecare dată a satului, cu zecile de saluturi şi priviri, am auzit un fel de ciripit de pasăre urmărit cu atenție de un grup de copii. Era un pui de pisică mic, de câteva zile, cu ochii deschişi şi plângând ritmic ca o maşină de plâns. Intuindu-ne slabi de înger, copiii au început să insiste să-l luăm („altfel, până dimineață moare"), noi am fost destul de inconştienți să o facem. Era frumos şi atât de mic, încât încăpea într-o palmă. Seara, după ce am ajuns acasă, am încercat să-l hrănim fără mare succes. Reuşim puțin cu pipeta. Romi îl cântăreşte: 205 g. Suge tot ce întâlneşte în cale. Adormim la 2. Am uitat să spun că l-am botezat Brabant (de la Genoveva).

14 mai

Zi nebunească de vizite suprapuse: Marian, țiganul cel tânăr, cu fetița lui ne oferă ciuperci, Marin, Boris. Arşiță care se simte încă de dimineață şi care abia se poate suporta între 12 şi 4. După masă, fam. Ştefan Gheorghiu, cu nora şi fiul, şi Daniela, lipsă de afinități, lipsă de subiecte de conversație, lipsă de asemănare. Seara, Romi udă din nou grădina, iar eu primesc încă o vizită: o femeie necunoscută, cu ochelari negri, care îmi declară că trebuia să mă cunoască, a simțit că nu poate altfel, că are o casă în Comana, face parte din cenaclul M.A.I., soțul ei este ofițer superior, scrie versuri, pictează, este astenică. Era evident că e bolnavă de nervi, poate chiar nebună, dar asta n-o împiedica să fie ceea ce zicea că este. Am stat de vorbă vreo jumătate de oră, lăsând-o să vorbească şi nereținând-o când, în sfârşit, s-a hotărât să plece. Sunt momente în care Dumnezeu pare că vrea să demonstreze că are umor (negru). Până noaptea au mai urmat două vizite: T.G.M. şi Vlad

Calmuschi. În tot restul timpului ne ocupăm de Brabant, pe care îl hrănim cu pipeta şi mi se pare că îl vom salva.

Luni, 15 mai

Ca de obicei după duminici agitate, ziua de luni e răvăşită, nu reuşim să ne adunăm şi suntem revoltaţi (pe noi înşine, în primul rând) de felul în care ceilalţi, cu tot respectul şi admiraţia, ba chiar în numele lor, ne taie viaţa în fâşii bune de aruncat la gunoi. Asta cu atât mai mult cu cât ştim că mâine vor veni Boeraşii (n-am fost niciodată în stare să refuzăm pe cineva, cum am putea să începem cu ei?).

Seara se transmite „Scrisoare deschisă AB", auzim anunţul la 7 şi stăm suspendaţi până la 9.30, când, în sfârşit, ne liniştim. Sunt citate numai câteva fraze, şi acelea îmblânzite.

Toată noaptea plouă, după ce seara a fost o spectaculoasă furtună care părea că nu va reuşi să dezlănţuie apa... Apoi s-a potolit, totul era şi mai uscat decât înainte, şi deodată, când nu mai speram, a început să ţârâie, întâi încet, apoi liniştit, neoprit, până dimineaţa.

Brabant nu vrea să mănânce. Reuşim să-l facem să înghită de 2-3 ori cel mult. O fi destul?

16 mai

Agitaţie lipsită de bucurie:

Şeful gării îi cere lui Romi maşina împrumut să aducă nişte vopsele de la Bucureşti şi Romi, neputând nici să i-o dea (a stricat două sau trei maşini ciocnindu-le), nici să-l refuze, pleacă el să-i aducă vopseaua. Între timp sosesc Boeraşii, apoi, cu trenul de la 2, Gema, Mihaela şi Nicu Veza. Se face destul de greu fuziunea grupurilor, fiecare simţindu-se deranjat de ceilalţi. Am tot timpul sufletul greu

pentru că nu reuşesc să-i fac să comunice şi pentru că îmi dau seama că Vezii au adus tot ce aveau mai bun (prin excepție, în timp ce Boeraşii aveau tot timpul de toate, deci nu erau egali). Vezii veniseră să-mi sărbătorească volumul (cu şampanie, căprioară), dar eu mă jenam să fiu atât de răsfățată şi sentimentală cu martori, încât totul a fost puțin fals, şi după plecarea lor împreună (Fane plecând brusc, ca de obicei) am rămas tristă, nemulțumită de mine şi de toată lumea. Romi rămâne să spele vasele şi eu mă duc să duc cartea doctorului Dobre. Îi găsesc deprimați, epuizați de nervii de peste zi: după ce au stat la o coadă la benzină, nu li s-a dat pentru că erau selectați de computer că şi-au depăşit cota (ceea ce nu era adevărat). Restul zilei l-au pierdut la Peco, unde erau mulți alții în situația lor. În cele din urmă, li s-a spus că, dacă fac reclamație, nu mai primesc benzină până când se rezolvă reclamația (nu se ştie când), dacă nu fac, primesc la 1 iunie. Şantaj şi hoție computerizată.

Brabant nu vrea să mănânce şi e din ce în ce mai slab. Pierdem cel puțin o oră pe zi (de fapt, mult mai mult) cu el, încercând să-l salvăm. Nu există ceva mai greu de suportat decât o suferință care nu ştie să se exprime.

17 mai

Ne-am intoxicat cu ceva ieri sau pur şi simplu ne otrăviseră propriii noştri nervi: ne e rău amândurora şi mâncăm toată ziua numai ceai şi orez.

Milițianul trece pe stradă cu motoreta privindu-ne curtea: Romi crede că e vorba de un control al nostru, eu – întotdeauna mai optimistă, sau numai mai indiferentă – înclin să o consider o întâmplare.[1]

1. 19 iunie: Mai târziu aveam să descoperim că Romi simțise exact: în acea zi, probabil chiar la ora neliniştii lui Romi, se

hotărâse o nouă interdicție, ale cărei motive nu se cunosc nici acum, dar care continuă.

Toată ziua Romi presimte ceva rău în legătură cu mine şi *România literară* (ştiam că urma să apară o cronică de N.M.), dar Romi e neliniştit, pierde timpul rugându-l pe nea Marin să cumpere de la Bucureşti revista. Mie mi se pare totul o prostie lipsită de importanță şi mă enervez pentru felul în care Romi se consumă, ce-ar putea să se mai întâmple?

18 mai

Dimineața, gimnastică do-in, nu numai pentru că e plăcut şi ne face bine, ci şi pentru că o zi începută cu acest ritual de masaj-gimnastică este o zi ordonată, lipsită de nervi. Şi, într-adevăr, scriem amândoi, apoi după-masa (în sfârşit, normală, după două zile de orez şi ceai), facem între 7 şi 8 o plimbare frumoasă prin grâu cu Negruțu după noi (urmărindu-ne pe kilometri întregi şi, când nu ne mai zărea, ridicându-se în două lăbuțe ca un iepuraş ca să ne zărească pe deasupra spicelor).

Brabant, despre care am descoperit că e fetiță, deci o botezăm Genoveva, e din ce în ce mai slab. Am găsit o carte despre pisici şi, citind, ne dăm seama că nu avem nici o şansă să o salvăm, a fost luată prea devreme de la mamă. Poate că compoziția laptelui de vacă nici nu e bună pentru ea. Este impresionant însă cum suferința o maturizează, o umanizează, pare că înțelege. E aproape sigur că va muri şi este foarte greu de suportat ideea că nu stă în puterea noastră să împiedicăm întâmplarea să se întâmple.

19 mai

Pierd toată dimineața cu Genoveva. Romi are ideea să merg la Costel tâmplarul, care are pisică cu pui, şi să-i propun să o primească şi pe ea. Mă duc cu daruri (cafea, carne), dar

Costel refuză, pisica a fugit de acasă şi, de altfel, nu primeşte pui străini (ceea ce poate e adevărat). Îmi dau seama că totul e ridicol, dar trebuie să încercăm tot ce e posibil pentru a rămâne cu conştiinţa împăcată (sentiment valabil în toate privinţele, nu numai în legătură cu viaţa unui pisic).

Din carte învăţăm că pisicii nu ştiu defeca singuri şi aflăm ce trebuie să facem, cum să-l masăm pe burtă cu degetul (pisica îl linge). Reuşim, ceea ce pare să micşoreze suferinţele pisicului care se umflase ca o tobă şi care adoarme, în sfârşit, liniştit, ceea ce ne face să nutrim din nou iluzia că îl vom salva. Doarme căţărat pe mâneca puloverului lui Romi.

Nea Marin nu a găsit nici azi *România literară*, ceea ce îl face pe Romi să aibă bănuieli şi presimţiri.

20 mai 1989

Zi sucită, în care rafalele de nori aducători de ploaie şi de pale de răceală alternau cu ochiuri de soare care schimbau totul, făceau culorile să strălucească şi termometrul să urce, gâfâind, liniuţele. Starea noastră de spirit oscila odată cu vremea, dar nu direct proporţional cu ea: pe cât se întuneca mai mult, pe atât eram mai fericiţi şi cu mai multe şanse să rămânem la lucru, cu mai puţine şanse ca grupul G.R. să se deplaseze în natură. Ca în fiecare vară, începe coşmarul obligativităţii petrecerilor de sâmbătă-duminică. De fapt, *obligativitatea* lor este principalul motiv care le face insuportabile. Dacă n-ar depinde decât de noi dacă să mergem sau nu la aceste întâlniri într-o curte înierbată, cu un grup de oameni format în mare măsură din prieteni şi în orice caz din personalităţi culturale, probabil că am face-o destul de des şi cu reală plăcere, mai ales că (sau dacă) în timpul săptămânii am lucrat bine şi cu spor. Faptul însă că

nu se pune problema să lipsim, tocmai pentru că toți cei ce vin, vin ca să ne întâlnească pe noi, că noi suntem principalul punct de atracție, faptul că în plus gestul de a accepta continua invitație a unui oportunist de felul consăteanului nostru poate fi interpretată, de noi înşine chiar, ca o lipsă de rectitudine morală transformă toate aceste obiceiuri devenite tradiționale în adevărate suplicii. Sosirea sâmbăta după-amiaza a maşinilor cu invitați (mulți dintre ei prieteni şi colegi), pe care i-am jigni la rândul lor dacă am refuza desfăşurarea lucrurilor pentru care veniseră, seara desfăşurată mereu la fel, cu aceleaşi discuții, glume, dispute, discursuri (e adevărat că în aparteuri aflăm şi ultimele noutăți de la Bucureşti, ce s-a mai întâmplat, mai ales dacă printre invitați se află Zigu Ornea sau Manolescu, sau Buzura); cu întoarcerea spre casă târzie; dimineața de duminică, când toți vin la noi în vizită ca să ne ia apoi la prânz, unde, după o audiție de muzică (bună, dar obligatorie, deci de cele mai multe ori neplăcută), urmează o masă identică cu cea de seara, deci şi mai greu de suportat; şi, în sfârşit, somnul de după-amiază al amfitrionului, în timp ce toți musafirii, care nu dorm şi ei, vin la noi ca să poată vorbi în voie, liberi de prezența celui ce îi invitase...

Orice sâmbătă în care plouă este deci un adevărat dar dumnezeiesc şi am sperat din toată inima că astăzi ne va fi făcut acest dar. Toată dimineața am lucrat bine, hotărâtă să termin cât mai repede restanțele acestor caiete pentru a mă întoarce la scrisul propriu-zis. Reuşisem să depăşesc depresiunea pe care mi-o dăduse transcrierea tribulațiilor de dinainte de predarea scrisorii, care acum, după încheierea poveştii, atât de recente totuşi, îmi apar umilitoare prin cantitatea de suferință risipită. La ora 6 m-am întrerupt puțin şi eram sigură că nu mai vine nimeni, deşi vremea părea că se îndreaptă, puteam să ne continuăm încă vreo două ore scrisul, apoi să mâncăm uitându-ne la TV şi

ascultând radio. Tocmai coborâsem din pătul, când strigau la poartă Tereza şi T.G.M., veniţi să ne aducă biberon pentru Genoveva. Veşti noi şi rele:

– se pare că Deşliu a fost mutat într-o casă de mahala, pe una din străduţele din Dămăroaia (au aflat de la cineva care, locuind în zonă, spune că sunt blocate străzile de miliţie şi oamenii nu mai au voie să stea la porţi),

– a doua (care nu e rea, dar este prea de necrezut ca să fie socotită bună): Băcanu ar fi fost văzut, deci este eliberat şi el, asta după ce fusese condamnat la 9 ani în urmă cu câteva săptămâni (sau cel puţin aşa se spunea).

Amândouă faptele mi se par de neînţeles, înspăimântătoare pentru că sunt lipsite de logică. Bunele intenţii fiind excluse, în eliberarea ziariştilor pot să bănuiesc doar ceva machiavelic, dar ce, nu ştiu. Inconsecvenţa, pe de altă parte, chiar dacă denotă slăbiciune este înspăimântătoare prin absurditate, prin imprevizibil. Şi ce se urmăreşte prin această mutare la mahala, care se pare că a fost aplicată şi celor cinci foşti demnitari, în afară de umilirea şi scoaterea din obişnuinţe a oamenilor. Din fericire, de Mircea încă nu e vorba sau nu ştie T.G.M.

În timp ce stăteam de vorbă, le-am arătat-o pe Genoveva, şi Tereza cu Romi au încercat (şi chiar au reuşit) să o hrănească puţin. Apoi a sosit şoferul să ne invite, şi în scurt timp Ada Ornea şi Daniela Boeraş. Am închis-o pe Genoveva în maşină, unde mi se părea că se simte cel mai bine, şi am plecat cu ele. Masă şi discuţii obişnuite şi obişnuit de enervante, şi din nou veşti proaste (de la Zigu). Manolescu a scris despre mine, dar cronica a fost scoasă, iar el a refuzat să dea alta, de aceea nu figurează în *România literară* în acest număr. În cursul serii plouă în câteva rânduri, apoi pe la 11.30 ne întoarcem pe jos printr-un aer transparent, sub cerul împodobit cu nori baroci, contorsionaţi ca în El Greco şi tiviţi somptuos de lună. Suntem extrem de obosiţi, atât de

obosiți, încât, deşi Romi pusese boilerul în priză, hotărâm să nu ne mai duşăm şi să adormim. Acasă însă, ne aştepta un adevărat coşmar. Biata pisicuță lăsată în maşină, poate pentru că se făcuse frig, poate pur şi simplu pentru că nu mâncase de atâta timp suficient (de unde ştiam noi că picăturile de lapte pe care reuşeam cu greu să i le băgăm cu pipeta pe gât aveau compoziția asemănătoare cu laptele pisicii şi îi erau suficiente supraviețuirii), era intrată într-un fel de comă, se răcise şi avea corpul moale şi lipsit de consistență ca de vată, iar botul începuse să i se înnegrească. Ne-au trecut oboseala şi somnul şi am început să facem tot ce puteam, tot ce ne trecea prin cap ca să o readucem la viață. I-am făcut respirație cu lăbuțele, Romi i le-a frecat cu spirt, mie mi-a venit ideea să încălzesc apă şi să o pun în sticle ca să o încălzesc. Şi se părea că am reuşit într-un mod aproape miraculos – şi acest miracol era cel care ne făcea să plângem, deşi ştiam că puteam fi socotiți nebuni –, trupul a început să capete consistență şi formă, blănița să devină învelişul unei substanțe vii şi elastice, de undeva de pe granița neființei întorseserăm viața în acest minuscul trup care încăpea într-o palmă. Botişorul chiar a redevenit roz şi a început să plângă. Ținându-l lipit de sticle cu apă caldă am reuşit să-i introducem în gură şi să-l facem să înghită câteva grame de lapte, apoi l-am pus în cutie între sticle calde şi a adormit respirând liniştit. Luptaserăm cu moartea mai bine de o oră şi reuşiserăm să o îndepărtăm. Ne-am dus şi noi la culcare. Peste încă vreo oră m-am trezit şi am văzut în bucătărie lumina aprinsă. M-am dus să văd ce se întâmplă. Romi stătea cu pisicuța în palmă şi plângea în hohote. Se trezise, se dusese să o vadă şi o găsise din nou asaltată de întuneric. De data asta însă murise. L-am liniştit cum am putut, am aşezat pisicul în cutie ca într-un sicriu şi am luat amândoi somnifer. Îmi dădeam seama că era absurd să suferim, nu era vorba decât de un pisic de câteva

săptămâni etc., dar asistaserăm la o suferință atât de impresionantă, eram în bună măsură noi înşine vinovați de ea (dacă nu l-am fi luat, ar fi murit în câteva ore atunci şi nu s-ar fi chinuit o săptămână) şi mai ales era atât de impresionantă minunea vieții într-un trup atât de mic şi atât de sensibil, care nu ştie să-şi explice suferința, dar ştie s-o exprime atât de elocvent. Când ne-am culcat era 3.30. Am pus ceasul să sune la 10.

21 mai

La ora 9 ne-au trezit Geta cu fetele şi Cornel. Eram năuci de oboseală, dar ne-a părut bine. Venirea lor ne-a scăpat de ziua petrecută la G.R. La 9.30 au apărut Ada şi Daniela, care fuseseră la piață. Am mâncat cu toții împreună, apoi Geta şi ai ei au plecat la pădure, iar noi cu Ada şi Daniela să spunem că nu vom rămâne la masă şi să-i salutăm pe noii musafiri veniți pentru noi: profesorul Setlacec şi familia dr. Pompiliu Popescu. Audiție Rahmaninov, interpretat de Richter şi Rahmaninov. Fiica doctorului D. Popescu îmi spune că a aflat că la *Amfiteatru*, pentru că au publicat un anunț (sau articol) despre cartea mea, a fost mutat redactorul-şef şi a ieşit un scandal. Legând informația, oricât de aproximativă, de cele spuse de Zigu despre cronica lui Manolescu, se conturează presimțirea unei noi complicații, cine ştie cât de mari. De altfel, Romi presimțea ceva de pe la începutul săptămânii. Sensibilitatea lui la presimțiri este uneori înspăimântătoare. Zigu ne-a mai povestit că I. Dodu Bălan a fost într-una din zile la editură şi a cerut un volum al meu ca să mă aranjeze el... Cine ştie ce denunț din nou, cine ştie ce murdărie...

Ne-am întors acasă după un schimb de cuvinte destul de dur cu G.R., supărat că nu rămânem la el la masă, şi au urmat un prânz şi o după-amiază calde şi calme, stând de

vorbă cu Geta şi fetiţele, probleme de educaţie, jucând volei. În timp ce Geta aranja masa, Romi şi cu mine am fost în grădină şi am înmormântat pisicuţa care fusese botezată Genoveva de Brabant fiindcă fusese găsită în pădure, dar care nu a avut o poveste cu happy-end.

Seara, radio, reascultarea scrisorii mele către N.C. la BBC, apoi destul de devreme somnifer, eram atât de obosiţi, încât n-am fi putut dormi altfel, mai ales că băuserăm şi multă cafea. (Mi-a povestit Geta că de când s-au introdus noile regulamente de vamă – cu plata în valută a oricărei cumpărături care depăşeşte 500 lei – nu se mai găseşte cafea.) Mă întreb cum va fi când nu vom mai avea nici ceai, nici cafea şi nu mă îndoiesc că va veni şi această clipă.

22 mai

Zi deosebit de duşmănoasă, cu vânt, ploaie, frig. Stau toată ziua în pătul la scris. 8 pagini jurnal şi un poem (*Îmi semăn cu atât mai exact*). Seara, cer curăţat şi aer pur, scurtă plimbare până la pădure urmaţi de Negruţu, care este urmat ca de o umbră tenace de Albăstrica. Ne amuzăm privind eforturile lui de a nu se lăsa dominat şi falsa, dominatoarea ei umilinţă.

Am terminat de citit *Memoriile* lui André Maurois, care mi-au lăsat un sentiment mai curând neplăcut, din cauza prea marii sale uşurinţe de a scrie, din cauza unei banalităţi sufleteşti deprimante din partea unui scriitor. Şi totuşi cred că a fost un intelectual foarte util şi, poate, un om bun. Îl citeam cu o anumită indiferenţă şi superficialitate (mai ales de când am înţeles că, pentru că nu vrea să vorbească pe nimeni de rău, escamotează toate conflictele complicatei istorii pe care a trăit-o), când m-am oprit uimită în faţa unei afirmaţii. Notează încântat despre succesul unei cărţi de proză care i s-a vândut în 60.000 de exemplare. Pare să fie

foarte mult. În clipa aceea mi-am dat seama că tirajul cărții mele *de versuri* (care n-a stat mai mult de o oră în nici o librărie) este un succes ieşit din comun, chiar extraordinar, şi de care ar trebui să mă bucur. Dar nu pot. Şi, de altfel, cu excepția a câte unei scurte iluminări, ca această comparație cu bucuria lui Maurois, nici nu înțeleg cu adevărat lucrurile, mai precis, mi se pare că văd totul de la mare depărtare şi nu disting prea bine, nu ştiu ce înseamnă „...mă mir de câte ascult / ca de dureri străine...” sau de bucurii străine.

Bucureşti, miercuri, 24 mai, ora 11–vineri, 26 mai, ora 21

Plecăm cu groază, ca de obicei, la Bucureşti, presați de tot felul de obligații, printre care aceea de a mai da cărți, de a lua banii, de a lua benzină, pâine, ouă şi de a mai afla noutăți (fără de care am fi mult mai fericiți).

Îl întâlnim pe stradă pe Costache Olăreanu, care ne povesteşte o întâmplare aproape incredibilă, dar nu numai absolut autentică (i s-a întâmplat lui Mircea Nedelciu), ci şi absolut definitorie pentru perioada ultimelor luni. Mircea Nedelciu a fost oprit pe stradă de o pereche de străini care l-au întrebat cum pot ajunge la un muzeu. În timp ce el a început să le explice, un individ oprit în spatele străinilor îi făcea semne energice să nu le răspundă, să nu vorbească cu ei. După ce străinii s-au îndreptat în direcția indicată, individul i-a părăsit (în seama altcuiva, probabil) şi s-a luat după M.N., acostându-l în scurt timp şi, după ce s-a legitimat, întrebându-l cu severitate de ce a stat de vorbă cu străinii din moment ce-i făcuse semne să nu vorbească. Nedelciu i-a răspuns că n-avea de unde să ştie că nu este un nebun sau un bişnițar. Dar nu asta e important, ci faptul că s-a putut ajunge până acolo încât să ți se reproşeze că dai o lămurire strict turistică unui străin,

contactul cu neromânii căpătând cu timpul un caracter impur în sens magic, cum era în Evul Mediu contactul cu necuratul. Această xenofobie (ale cărei victime sunt în primul rând Andrei Pleşu – dat afară din serviciu nu pentru că a scris memorii, ci pentru că a fost vizitat de diplomaţi – şi Mircea Dinescu – care plăteşte, mai mult decât interviul din *Libération*, „balurile cu ambasadori"), care atinge în aceste zile, în care sunt atacaţi şi bătuţi diplomaţi, cele mai înalte cote din istoria noastră, este nu numai semnul evident al unei demenţe (răzbunarea pe străinătatea care critică), ci şi (în afara mizeriei şi degradării morale) cel mai periculos dintre lucrurile care ni se întâmplă acum şi pe care le vom plăti cu mulţi ani de dispreţ şi desconsiderare europeană.

Seara de miercuri cu finala ei europeană Steaua–Milano m-a întristat nu atât prin înfrângerea pe care au suferit-o românii, ci prin lipsa lor de şansă în faţa galeriei formate din 100.000 de italieni şi 200 de români. De altfel, n-am ştiut cu cine să ţinem. Victoria Stelei ar fi dezlănţuit un naţionalism şi ar fi mascat realitatea adevărată. Înfrângerea dă lumii o imagine mult mai realistă. (De altfel, ajungerea în finală se datorează fotbaliştilor, talentului şi patriotismului lor şi realizează oricum o imagine exagerată a locului pe care sportul nostru – ca instituţie – îl merită.) Stăteam la televizor şi ne venea să plângem de mila acelor băieţi luptând disperat, şi ne gândeam la o întâmplare pe care o aflaserăm în cursul dimineţii:

Trecând peste Podul Grant, Elena C. a văzut o clădire mare de o formă mai specială şi, întrebând ce e, i s-a spus că e o piscină acoperită, bază de antrenament.

— I-auzi ce lux, s-a enervat ea – care, bineînţeles, are piscină acoperită –, de piscine acoperite avem noi nevoie! Şi a ordonat să fie dărâmată şi să i se impute ministerului de resort construcţia.

Joi, zi cu listă nesfârşită de treburi, a început cu nervi pentru că Romi, ieşind să cumpere pâine şi *România literară*, deci pentru câteva minute, nu s-a întors o întreagă oră (pentru că, văzând-o pe femeia din maşina din faţa casei părăsindu-şi postul de observaţie, a urmărit-o să vadă ce face, unde merge, şi a pierdut-o în aglomeraţia din piaţă), obligându-mă să dau telefoane şi să-mi decalez programul. În general mă supără importanţa pe care o dă Romi acestei supravegheri, deşi faptul că maşina apare numai în zilele când suntem în Bucureşti, deci există o evidenţă a lor şi, implicit, o supraveghere a plecărilor din Comana, mă sâcâie şi pe mine. Am pornit de acasă nervoşi, dar, cum tot amânaserăm întâlnirile şi cum coada la benzinăria din Brezoianu era destul de mică, ne-am aşezat la coadă, adică eu am rămas cu maşina, iar Romi s-a dus acasă ca să ia o canistră să mai scoatem din benzina din rezervor (am luat pe luna mai 30 l şi cota este de 100, deci mai avem 70). În ceva mai puţin de două ore am ajuns la pompă, unde – spre stupoarea noastră – ni s-a spus că nu avem voie să luăm pentru că ne-am depăşit cota. Un Oltcit cu doi bărbaţi (unul bătrân, tip de stalinist, spunea că este de la partid, celălalt tânăr nu spunea nimic). Am încercat să vorbim cu ei, să le explicăm că e o greşeală, dar ne-am dat seama că e pierdere de timp, ei aveau doar puterea de a ne opri să luăm, nu şi pe aceea de a rezolva eroarea făcută de calculator sau de un escroc în numele calculatorului. Drum la Peco: acolo, alţii asemenea nouă protestau (fără să aibă cu cine discuta) şi copiau formularul de cerere afişat pe peretele unei case ca de la ţară, la geamul întredeschis al căreia funcţionara prelua reclamaţiile scoţând mâna de după perdea ca o ghicitoare. (M-a impresionat întotdeauna travestiul sordid al instituţiilor, nuanţa kafkiană a absurdului administrativ care pare că îmbracă intenţionat, sau ironic, haine literare: pentru a trata cu publicul nedreptăţit aberanta problemă a

benzinei, ministerul petrolului a deschis alături de clădirea impozantă a Peco-ului, unde nu se poate intra, această semicocioabă, subliniind parcă ilegalitatea dispozițiilor oficiale, imposibilitatea de a înțelege nişte forțe ascunse după perdele de mahala). Abia a doua zi, cu ajutorul lui Vlad Calmuschi – care are un coleg de liceu, amator de literatură, la Peco – am reuşit să luăm, printr-un aranjament de bunăvoință, 30 l (adică jumătate din *dreptul* nostru).

La 3 am aşteptat-o pe Tia la ieşirea de la tipografie! Puțin mai bine decât data trecută. A început să se obişnuiască. I-am spus c-am vorbit cu Fănel să-i dea dovadă medicală pentru schimbarea serviciului, dacă găseşte un loc. Ne spune că nu găseşte nimic. Nimeni n-o primeşte exclusă din partid. Stăm de vorbă destul de destinşi. Ea şi Romi fumând, eu mâncând din pâinea cumpărată (n-am băut decât o cafea dimineața). Senzație de ilegalitate (cei ce trec pe lângă maşină cred probabil că noi suntem securişti), dar şi de tinerețe. O sfătuim pe Tia să încerce să vorbească cu Dragoş, să nu accepte fără crâcnet situația.

Întâlnire la Librăria „Eminescu", unde trecem pe la Nuți Dumitrescu să cumpărăm cărțile apărute în ultimul timp când n-am mai avut bani (printre care un Valéry – poezii, dialoguri, eseuri – îngrijite de Doinaş), cu Mihai Neagu Basarab, şi despre care aflăm acum că este medic la Spitalul 9 (unde, ne spune, este internat Gh.D. Vasile pentru a i se face actele de pensionare, ceea ce mă bucură, înseamnă că nu va mai trebui să-l am pe conştiință pentru mutarea de la Editura Ion Creangă din cauza cărții mele). Stăm de vorbă şi ne dăm seama că şi Nuți, şi Neagu Basarab ştiu din surse sigure întâmplarea pe care ne-a povestit-o fiica domnului Pompiliu Popescu: un tânăr redactor la *Viața studențească* a fost retrogradat pentru că *a anunțat* în revistă apariția volumului meu. Deci nu este vorba de o cronică, ci numai

de un anunț. *Viața studențească* și *Amfiteatru* au aceeași redacție, de aici confuzia (sau poate e vorba chiar de *Amfiteatru*). Ce pot să spun? Faptul că nu am nici o vină nu mă împiedică să mă simt înspăimântată de numărul victimelor administrative ale scrisului meu.

Tot M.N. Basarab ne povestește (cu un ciudat ton multilateral ironic) despre faptul că Deșliu a fost amendat cu 5.000 de lei pentru că avea 20 de pisici și, de asemenea, că la percheziție i-au fost găsite 16 farfurii de la Casa Scriitorilor. Ne despărțim și mi se face aproape rău fizic gândindu-mă la perfidia cu care se desfășoară lucrurile: nu mă îndoiam că Deșliu avea acasă farfurii de la C.S., mânca de decenii acolo și mereu ducea mâncare acasă, dar faptul de a fi acuzat că le-a furat făcea să pară că și cealaltă farfurie, devenită celebră prin relatarea lui Dinescu, era furată asemenea celorlalte. Dar cui folosea această perfidie? Cine-i credea demonstrația care se îngrijea să-și inventeze o logică? De fapt, ceea ce îmi făcuse rău era batjocura la adresa lui Deșliu care se citise în vocea doctorului, așa cum, în urmă cu două săptămâni la Comana, îmi făcuse rău felul în care Vali Seciu relatase că Deșliu a devenit un caraghios de care se râde la Casa Scriitorilor. („Depinde cine sunt cei ce râd”, i-am spus, „eu am auzit că se plânge”.) Faptul că doi intelectuali, ca acest medic publicist și această vedetă de teatru, pot să-l disprețuiască (indiferent dacă o fac din prostie sau pentru că sunt puși să o facă) mi se pare îngrozitor, de nesuportat. Nu faptul că Securitatea este în stare de asemenea procedee, ci faptul că există între intelectuali oameni care să îi servească, chiar inconștient, mă deprimă, mă exasperează.

Îi ducem o lădiță de căpșuni și cireșe bătrânului profesor Emil Feder, cel ce ne-a făcut cadou *Divina comedie* în traducerea lui Coșbuc, prima carte în biblioteca noastră de după cutremur, și el ne spune că a aflat că volumul meu s-a

vândut cu 108 lei (100 mită pentru facerea bonului şi 8 lei achitarea lui la casă).

Înainte de întoarcere am trecut pe la Gellu Naum să îi luăm nişte bagaje de transportat la Comana, iar el ne-a spus că a aflat de la Dan Stanciu (care lucrează la librăria Cărţii Româneşti) că s-a primit o adresă cu interzicerea cărţii lui Gusti. E vorba, bineînţeles, de un act pur teoretic, pentru că romanul e de mult epuizat (cine ştie dacă prietenul – sau prietenii – lui Gusti nu sunt la originea întârzierii care face inoperantă interdicţia...), dar asta nu schimbă totuşi prea mult lucrurile şi mai ales nu le simplifică. Evident, pot să mă aştept eu însămi la o nouă interdicţie (care sigur că nu i-ar mai putea face nimic cărţii epuizate, dar i-ar putea face foarte mult rău celei de la anul de la Cartea Românească), dar oare trebuie să mă înspăimânt, sau să mă bucur de ea? Sau, poate, nici una, nici alta, ci numai această enormă oboseală în faţa evoluţiei lucrurilor şi gândul – de nesuportat – că ar putea veni un moment în care să regret că am rămas acasă...

În drum spre Comana ne oprim pe la Bubu Preda, întors recent din Basarabia. Ne povesteşte despre exaltarea naţională de acolo, comparabilă cu ceea ce trebuie să fi fost atmosfera românească în timpul Unirii Principatelor sau cea din Ardeal în 1918. Mă impresionează, dar îmi dă şi sentimentul unei maturităţi nedorite în faţa gesturilor romantice. Mă simt prea bătrână pentru ele. Dar poate că am această impresie numai pentru că faptele ajung la mine mereu mediat. Poate că dacă m-aş duce acolo aş fi în stare să mă las molipsită. Aş fi fericită să o pot face.

30 mai

Am ascultat astăzi la radio cutremurătoarea scrisoare a lui Gabriel Andreescu către Conferinţa pentru Drepturile

Omului de la Paris, conținând o strălucită demonstrație, de un adevărat eroism intelectual, a faptului că drepturile omului nu sunt o chestiune de politică internă. Am fost cu atât mai tulburată (tulburați) cu cât toată ziua nu scriseserăm, mai rău, nici nu ajunseserăm la scris, pierzându-ne între mici complicații gospodăreşti (venirea reparatorului instalator) şi treburi restante nelipsite de voluptate (legarea viei). Dar singura mea scuză că nu fac ceea ce face Gabriel Andreescu este scrisul, numai folosind-o pentru scris liniştea de la Comana nu este imorală, numai scrisul poate face ca viața mea să fie mai importantă decât jertfa.

Doamne Dumnezeule, poate că exagerez simțindu-mă atât de vinovată pentru această casă de paiantă cu două odăi, cu câțiva pomi, câteva vițe, câțiva trandafiri! Dar ceea ce pentru alții ar putea părea mizerie (îmi amintesc domeniile, despre care am citit de curând, locuite de Maurois) este pentru mine măsura fericirii. Eu mă simt bine aici, şi pentru această fericire sunt vinovată, pe asta ar trebui s-o jertfesc nu pentru binele celorlalți (pentru că ştiu sigur că nu aş obține nimic concret), ci pentru propriile mele idei, aşa cum face această minte enciclopedică (este şi fizician, şi lingvist, şi politolog, şi meteorolog) care nu se gândeşte să se salveze pentru opere viitoare şi nu ezită să declare greva foamei (deşi are doi copii, dintre care unul de 15 ani!).

31 mai

M-am trezit la 7 şi am lucrat practic fără întrerupere (în pătul, apoi în şezlong la soare şi la umbră) de la 8 la 5, când brusc am simțit că nu mai pot nici fizic, nici intelectual. Eram atât de obosită, încât nu am putut mânca, am dormit un sfert de oră şi abia apoi am mâncat. După aceea radio

(Doina Cornea a fost bătută în ziua în care a fost vizitată de politicianul belgian, bătut şi el), puţin grădinărit şi o lungă plimbare peste câmpuri de grâu spre Vadul Morii. La întoarcere, ocol prin sat (pe o stradă necunoscută, prin dosul depozitului de lemne) şi vizită de o oră la Gellu Naum (între 9.30 şi 10.30). Foarte bătrân deodată, foarte slab, vorbind cu obişnuitul farmec puţin ironic despre trecutele lui crize de nebunie, spaime, întâmplări fantastice, bizarerii. Ascultându-l, treci fără să vrei hotarul realului, accepţi ca posibile lucruri care ţi s-ar fi părut nebuneşti, nebunia însăşi devine ceva familiar, obişnuit. Ce deosebit este acest om plăcut, păstrând în el ceva de copil neajutorat (şi răsfăţat), de cel ce vorbea anii trecuţi despre literatură, disprețuindu-i pe toţi (pe Eminescu în primul rând) de la înălţimea suprarealismului francez! Mi-e milă de Ligia şi ţin la Gelu, şi uit că au fost ani în care auzeam mereu lucruri urâte pe care le spunea despre mine. E prea obositor să ai memorie, şi nici nu foloseşte la nimic.

1 iunie

Ce prostie! M-am trezit la 7.20, şi la 8 aş fi putut fi la masa de scris, la care n-am ajuns decât la 10. Cele două ore le-am petrecut aproape fără să-mi dau seama cum trec în bucătărie, făcând o tartă cu căpşuni, fără de care aş fi putut trăi foarte bine şi pe care nici nu ştiu cu câtă plăcere o s-o mâncăm. Mă apucă însă din când în când un fel de regret că nu fac nimic pentru a mă bucura de ceea ce se numeşte viaţă. Că nu fac nimic cu frumuseţea mea, de exemplu, sau că nu mănânc, sau că nu mă plimb. Cred că aş avea nevoie nu de mai multe vieţi, ci doar de iluzia că pot avea mai multe vieţi. Aş vrea să pot sta toată viaţa liniştită la scris, ştiind că într-o altă viaţă (în una dintre celelalte vieţi pe care le-aş avea la dispoziţie) pot să mănânc bunătăţi, să stau în

şezlong urmărind ore întregi norii curgând pe cer, pot să mă plimb, să dansez, să merg la spectacole, să mă ocup de înfăţişarea mea etc. Fiecare dintre aceste ocupaţii m-ar plictisi şi obosi în scurtă vreme, nici una dintre ele nu se compară nici pe departe în ceea ce priveşte plăcerea pe care e în stare să mi-o ofere scrisul, dar faptul că pentru ele nu-mi rămâne niciodată timp, faptul că ele îmi sunt în permanenţă interzise de mine însămi sau făcute în grabă, pe furate, le măreşte în mod artificial savoarea bănuită şi le transformă într-un fel de fructe visate tocmai pentru că sunt interzise. Am stat deci două ore în bucătărie (nici măcar muzică nu mi-am pus) ca o proastă şi am făcut o tartă cu căpşuni (pierzând vreun sfert de oră şi cu alegerea căpşunilor din lădiţă, care începuseră să se strice, pentru că am cumpărat prea multe, din aceeaşi spaimă că trece vremea căpşunilor fără a ne bucura de ea, fără a o observa măcar, aşa cum s-a întâmplat în alţi ani). După 10, în pătul la scris.

2 iunie

După o zi proastă din toate punctele de vedere (n-am scris decât o „Poşta redacţiei” şi pe la ora două m-a apucat o slăbiciune care era mai mult decât oboseală, un fel de refuz al corpului de a mai reacţiona, un fel de grevă nu numai a puterilor fizice, ci şi a celor volitive, ceea ce mă împiedica nu numai să lucrez, ci şi să dorm sau să citesc, sau să mă mişc), seara, întorşi din Budeni, unde fuseserăm după căpşuni fără să găsim (întovărăşiţi de Boris, atât de beat, încât articula cu greu cuvintele, în schimb lăsa să curgă din el valuri de resentimente împotriva tuturor vecinilor), am stat de vorbă deprimaţi (atât de deprimaţi, încât apoi n-am putut nici adormi de gânduri) despre ce va mai fi în continuare şi despre cum va fi *după*. Aşa vorbeau probabil

oamenii în timpul războiului, imaginându-şi pacea. Atâta doar că nu aveau suficientă putere pentru a imagina ceva frumos. Singurul lucru sigur este că atunci vom fi bătrâni sau aproape bătrâni, şi onorurile ridicole care vor veni nu vor face decât să ne sublinieze bătrânețea, să ne jignească şi să ne aducă aminte că maturitatea ni s-a risipit în umiliri, şi nevoi, şi insomnii, şi nelinişti. Mereu, mereu singurul răspuns este că numai scrisul ne poate salva (pentru atunci şi pentru acum), dar am o atât de redusă rezistență la scris!

3 iunie

Zi cu cerul jos. Din nou trezire târzie (9) pentru că ne-am culcat târziu şi am dormit rău. La scris în fotoliul din pridvor (Romi în chioşc). Am observat că, atunci când nu sunt foarte sigură de starea mea sufletească, nu am curajul să mă sui în pătul, unde sunt singură şi izolată, unde mă simt bine şi eroică numai când sunt tare.

Pe la ora 15 vin T.G.M. şi Tereza să ne aducă volumul lui apărut la Cartea Românească şi să ne spună noutăți: l-a întâlnit la Casa Scriitorilor pe Deşliu, care nu mai e supravegheat, şi a stat de vorbă cu el. I-a spus că i s-a schimbat numărul de telefon şi acum poate fi chemat.

— Şi ce a dat în schimb? ar fi întrebat T.G.M.

I-a povestit că a fost chemat la un colonel, Răducanu, care i-a făcut o foarte bună impresie (inteligent, civilizat) şi care i-a propus să dea două declarații: una că are intenția să nu mai facă nimic şi alta adresată posturilor de radio străine, prin care cere să fie lăsat în pace, pentru că nu vrea să fie decât un scriitor. Se pare că în cursul discuției a venit vorba şi despre mine, şi colonelul respectiv (Deşliu îl ruga pe T.G.M. să-mi transmită) era un mare admirator literar, dar şi unul moral, admira felul în care am ştiut să lupt pentru respectarea drepturilor mele.

În continuare, Deşliu l-a întrebat pe T.G.M. dacă are maşină şi l-a rugat să-l ducă a doua zi până la vama din Ghencea, unde îi sosiseră trei pachete din Canada, de la soție, cu 16 kg de cafea. T.G.M. a acceptat după ce D.D. l-a asigurat că nu vor pierde multă vreme pentru că colonelul Răducanu i-a spus că poate să apeleze la el în orice privință, deci nu vor sta la coadă. Seara, T.G.M. l-a căutat pe socrul lui Mircea pentru a-l întreba ce e cu M.D., dar nu apăruse nici o schimbare a situației. Deşliu îi spusese că, vorbind şi despre Mircea, colonelul a spus că nu depinde numai de el („nu sunt în vârful piramidei, dar nici foarte departe de el"), dar că speră să se destindă lucrurile şi în privința lui.

T.G.M. şi Tereza au venit numai pentru câteva ore, pentru că mâine Tereza, care e cetățeancă poloneză, trebuie să voteze. Spre surprinderea noastră neplăcută, când o întrebăm în glumă cu cine votează, ne spune că va vota cu Jiři Urban, deşi are ca contracandidați reprezentanți ai Solidarității (chiar pe celebrul actor Łapiński).

— De ce? o întreb mirată.

— Pentru că a avut întotdeauna curajul opiniilor.

— Bine, dar opiniile lui erau cele ale puterii, în spatele curajului lui stătea oficialitatea. Cel mult se poate spune că a avut curajul să nu-i fie ruşine pentru ceea ce spunea.

După plecarea lor am rămas vorbind despre D.D. descumpăniți. Evident, după ce a spus ce a spus, orice promisiune de cumințenie este formală şi lipsită de valoare. De altfel, ce ar fi putut face mai mult D.D., adică un scriitor? Pe de altă parte, cum putea să continue, din punctul celorlalți de vedere, situația? Cât timp urma să mai dureze această situație, această supraveghere? Deci, şi dintr-o parte, şi din alta, promisiunea „de a nu mai face", ca la copiii răi, este formalitate, adoptată din dorința de a depăşi o situație devenită imposibilă, soluție care oricum implică o cedare din partea autorităților, pentru că oricum

tot ce trebuise spus fusese spus şi nu era retractat (de altfel, cea mai categorică retractare n-ar fi avut decât un nimicitor sarcasm). Şi totuşi nu mă puteam împiedica – deşi mă bucuram sincer şi din toată inima că situaţia lui D.D. a devenit suportabilă şi exclusă de sub semnul pericolului – să încerc un sentiment de deziluzie, ca şi cum ceva ar fi fost murdărit, ca şi cum însăşi înţelegerea (deşi profitabilă pentru partea bună) era o coborâre de ştachetă. Suntem obişnuiţi să cântărim eroii cu mijloace maniheiste. Însăşi noţiunea de erou este o noţiune eminamente dogmatică, nu rezistă în relativitate.

XIV

4 iunie

Zi de doliu: la Pekin, armata a intrat cu tancurile şi mitralierele în piaţa cu studenţi consideraţi „reprezentanţi ai ideologiei străine şi ai unor vechi conducători". Comunicatul oficial nu precizează numărul morţilor, dar un speaker al postului în engleză al Chinei a anunţat mii de morţi înainte de a fi schimbat. Spitalele au comunicat vreo 500. Ziarişti străini povestesc că tancurile au intrat peste trupuri, că mitralierele trăgeau fără alegere în trecătorii întâmplători din jurul pieţei. În ultimele zile studenţii montaseră o statuie de zece metri, copie în ghips a Statuii Libertăţii: a fost, bineînţeles, sfărâmată şi, după ea, trupurile vii ale celor ce o montaseră.

După ce am auzit ştirea, seara la 8, ne-am plimbat pe câmp, pe cărarea din grâu, ameţiţi de durere. Nu mai simţiserăm ceva asemănător de la intrarea ruşilor în Cehoslovacia. Tocmai văzuserăm în cursul zilei o fotografie, în *Nouvel Observateur*, unde studenţii şi armata stăteau faţă în faţă, la mai puţin de un sfert de metru, despărţiţi de o simplă sforicică. Era ceva aproape halucinant, miile de tineri fără uniformă, aşezaţi jos unul lângă altul cât cuprindeai cu ochii, fără să lase liberă nici o porţiune de asfalt, privind în ochi pe ceilalţi tineri, în uniforme, dar fără nimic ameninţător, fără nimic duşmănos, aşezaţi dincolo de graniţa de frânghie. Fotografia părea să simbolizeze mult mai mult frăţia în numele tinereţii (şi unii, şi alţii aveau figuri frumoase, deschise, exprimând dorinţa, nevoia şi puterea de a dialoga) decât vreun antagonism sau ideea de luptă. Faptul că eroii acelei poze se însufleţiseră şi, la un ordin misterios şi inexplicabil, începuseră să se omoare unii pe alţii părea de neînchipuit şi inadmisibil, tocmai pentru că între ei nu fusese nici un spaţiu fizic, tocmai pentru că nu-i despărţea nimic, nici măcar o palmă de loc. Fantezia refuza să imagineze gestul prin care tânărul în uniformă îşi scosese puşca-mitralieră de pe umăr şi se dăduse un pas înapoi pentru a putea trage în cel de lângă el, din faţa lui. Pe de altă parte, oricât de mare recunoşteai teoretic că este puterea răului, era greu să înţelegi că acel octogenar pitic monstruos putuse să aleagă, între putere şi moartea unor mii de oameni tineri, moartea. Şi totuşi această crimă împotriva firii se întâmplase, avusese loc, şi lumea nici nu păruse atât de uimită.

Ca o slabă consolare, am aflat că ieri a murit Ayatollahul Khomeini. Un monstru mai puţin pe pământ. La TV bulgară am văzut la Teheran tineri bărbaţi, frumoşi ca nişte zei greci, plângând în gura mare, lovindu-se cu pumnii în piept şi în cap. Erau proşti, sau ipocriţi? Cine poate spune? Şi

cine poate spune în ce măsură, odată cu bătrânul fanatic, se va diminua şi fanatismul din lume.

Am trecut pe la dna Jeana ca să-i duc un salam şi mi-a spus că auzise cu o seară înainte la radio (noi nu ascultaserăm) că am fost invitată în Franţa. Credeam că e vorba de o confuzie. Apoi – când am aflat că Jack Lang invitase 9 scriitori români (A.B., M.D., D.D., G. Bogza, Doinaş, Paler, Pleşu, Paleologu, Şora) pentru 21 iunie la Paris, unde vor avea loc mai multe manifestări pentru drepturile omului în România – mi-am dat seama că doamnei Jeana îi fusese frică şi poate chiar nu răspunsese la strigătul meu de la poartă (am intrat forţând poarta puţin şi i-am găsit pe toţi în casă) din cauza acestei invitaţii.

iunie

S-au dat rezultatele votului polonezilor: 80% pentru Solidaritatea, Łapiński a obţinut 96%, iar Urban numai 4%.

Scriu foarte greu, acest biet jurnal îmi ia ore întregi pentru că însăşi formularea, cea mai simplă cu putinţă, îmi cere efort. În astfel de momente am chiar senzaţia că mi-e mai uşor să scriu poezie. Timpul trece cu o asemenea viteză, încât am senzaţia că mă împiedică (asemenea unui vânt prea puternic) să fac ceva. Mă trezesc dimineaţa şi e imediat ora 2, apoi 8, apoi 11.

6 iunie

Am scris primele două punctuleţe în cursul dimineţii de ieri, atunci când monotonia liniştii comănene face să treacă timpul nepermis de repede, neclarificat. Ceea ce a urmat nu numai că mi-a infirmat spaimele legate de trecerea timpului, când totuşi am scris (ieri 11 pagini, de exemplu), ci le-a transformat în visuri idilice, de neatins din realitatea de

coşmar. Azi, pe la ora 6, când eram încă la scris (nu scrisesem mai mult de 7 păginuțe), dar planificaserăm să ne întrerupem şi, după ce mâncăm, să facem o plimbare prin pădurea Văii Umede. Eram încă la scris când a sunat un claxon: erau Rebengiuc cu băiatul, plecați să facă cumpărături de fructe şi legume pe şosea şi ajunşi până la noi. Două ore de veşnicele discuții despre aberația lumii, în timp ce băiatul în cireş culegea cireşe.

Au fost invitați V.R. şi C. Vişan să joace într-un film din Basarabia. În exaltarea națională de acolo pare de neînchipuit că din patria mumă nu li se dă drumul unor actori să joace la ei, care sunt tot români etc. De altfel, cu ipocrizia de rigoare, unei delegații a studiourilor de la Chişinău i se promisese tot sprijinul. Acum, V.R. este chemat zilnic la telefon şi întrebat de ce nu vine, iar el răspunde că nu are aprobarea. Cerând o audiență Suzanei Gâdea, a fost refuzat în urma unor nesfârşite discuții pe alte teme, iar într-o audiență la C. Olteanu, unde a fost chemat şi Dulea, i s-a spus că ei, actorii, trebuie să-şi îndeplinească obligațiile către teatre, neacceptând ideea că filmările la Chişinău se pot face, ca şi cele la Baia Mare, de exemplu, printre picături.

În timp ce stăteam de vorbă (se făcuse opt, nu mâncaserăm masa de prânz şi plimbarea la pădure se dusese), a venit Tudor, care ne aducea din partea Getei mesajul să-i dăm urgent un telefon. Când au plecat, am mers şi noi la telefon, şi Geta ne-a spus că vecinii noştri (Cora) i-au spus că noaptea trecută am avut, se pare, musafiri nepoftiți, a intrat cineva, sau a încercat să intre, în casa din Bucureşti. Ne-am întors acasă, hotărând pe drum să plecăm la Bucureşti după ce mâncăm. Am mâncat între 9.30 şi zece, dar în timp ce terminaserăm să strângem masa s-a întrerupt curentul. La lumina lumânării (şi fără să ştim ce becuri rămăseseră aprinse) am plecat, ajungând la

Bucureşti pe la 11.30. Cora nu dormea încă, aşa că ne-a povestit cum noaptea trecută la 3 s-a trezit pentru că lătrau cățeii foarte tare, şi încercând să-i potolească (săreau pe uşa de la antreu), a auzit paşi urcând spre noi, nefurişați şi aparținând a cel puțin două persoane. S-a speriat şi a început să strige pentru a-l trezi pe Mihai, soțul ei (care nu s-a trezit însă). Vizitatorii – care îi auzeau strigătele – au stat vreo 3-4 minute sus în fața uşii noastre, apoi i-a auzit coborând, ieşind, *încuind uşa de la intrare*, apoi, mergând la geamul dinspre stradă, a văzut două siluete ieşind din curte şi la scurt timp motorul unei maşini de pe strada Temişana.

Am deschis uşa cu grijă, nimic nu părea forțat. Uşa era închisă cu yala chinezească, cu un lacăt şi – ultimă inovație – cu un lănțuc de legat bicicleta care se încopciază cu un mic cifru elementar şi ingenios. În casă nu părea să fi intrat nimeni. Acum urma partea principală (meditația asupra mobilurilor şi sensurilor eventualei spargeri), meditație care ar putea fi (nu e deloc exclus) chiar scopul prevăzut al întregii poveşti.

— Ce şanse există să fi fost hoți?

Răspuns: minime, pentru că hoții se informează în prealabil şi sparg casele unor oameni despre care ştiu că sunt bogați şi, pe de altă parte, hoții ar fi fugit fără să mai stea să închidă uşa de la intrare.

— Acceptând ideea că au fost securişti, ce doreau?

R1: Să intre şi să recupereze microfoane puse mai demult care acum stăteau inutil (economia generală de material tehnic, poate chiar de suport).

R2: Să intre şi să caute manuscrise sau cine ştie ce hârtii compromițătoare.

R3: Să intre nu pentru a căuta ceva, ci pentru a pune ceva (vezi întâmplarea primei arestări a Tatei în 1948).

R4: Au vrut să intre, dar nu au făcut-o pentru că nu au venit pregătiți pentru deschiderea lanțului de bicicletă,

recent şi inedit. Deci s-au retras pentru a reveni dotați tehnic cu tot ce trebuie. (Aici s-ar putea lua în discuție o variantă – R4' – destul de puțin probabilă, aceea că strigătele Corei şi ale cățeilor i-a făcut să renunțe, pentru că nu voiau gălăgie şi scandal. Acest R4' ar presupune însă o totală lipsă de cooperare din partea Corei, ceea ce este nu numai puțin probabil, dar şi negat de diversele ei relatări de vizite făcute pentru a fi întrebată tot felul de aberații despre noi.)

R5: Să nu vrea să intre, ci doar să dea impresia că ar fi putut să o facă, speriind-o în felul acesta pe Cora, despre care ştiau că urma să ne spună, şi deci speriindu-ne şi pe noi, făcându-ne să ne aducem aminte (dacă cumva am fi dispuşi să uităm) că există şi că nu trebuie să ne-o luăm în cap (protestând, de exemplu, că nu plec în Franța la invitația lui Jack Lang).

La acest R5 ar exista însă şi o variantă, să-i zicem R5', în care nu ar mai fi fost nevoie să se deranjeze la ora 3 noaptea să facă o plimbare până la etajul 1 şi retur, ci ar fi fost destul să o convingă pe Cora să ne spună povestea acestei semivizite (convingere nu foarte anevoioasă, din moment ce probabil au mai făcut-o şi altădată).

Nici una dintre aceste variante nu are mai multă putere decât cealaltă, nu prezintă mai multe argumente de valabilitate. Ar fi o prostie să ne batem capul încercând să optăm şi îmi promit (sper că şi Romi va avea puterea să uite) să nu mă mai gândesc la toată povestea. E adevărat că mai greu de uitat şi de eludat este întrebarea dacă Cora este pusă de ei sau face ce face şi spune ce spune din capul ei care, chiar în această alternativă optimistă, nu e foarte bun şi e în stare să divagheze (din fantezism, pentru a fi interesantă sau pur şi simplu pentru că a interpretat aberant lucrurile) şi să se îndepărteze periculos de realitatea faptelor. (Un exemplu de idee tip Cora este faptul de a

susține că pe cutia noastră poştală apar mereu bucățele de hârtie lipită; e adevărat, dar de unde ştiu că nu le lipeşte chiar ea, pentru a ne explica apoi că ea crede că e vorba de un fel de a ponta al celor ce supraveghează, ceea ce mi se pare copilăresc şi improbabil).

Înainte de a încheia această zi şi acest capitol (de fapt ziua a mai cuprins o stare nervoasă care la Romi s-a soldat cu o insomnie până la dimineață) o să însemn întâmplarea din copilărie cu arestarea tatei, întâmplare care m-a obsedat toată seara şi fără de care n-aş mai înțelege, recitind, atmosfera zilei de azi:

Era în 1948, eram elevă în clasa I, şi eram la şcoală. Când am revenit, l-am găsit acasă pe tata singur, împreună cu trei necunoscuți care scotoceau prin casă (totul era răvăşit, casa plină de lucruri scoase din dulapuri şi făcute morman în mijlocul camerelor, hârtii amestecate cu haine, pahare şi tacâmuri îngrămădite în pat peste perne şi plapume, covoarele erau strânse şi scaunele aşezate cu picioarele în sus şi folosind de suport pentru umeraşele cu haine, hârtiile deasupra). Într-un colț, pe un scaun aşezat normal, stătea vecinul Juhasz, un bătrân ungur şchiop care nu ştia nici un cuvânt româneşte şi care tăcea urmărind mişcările celorlalți cu nişte ochi aposi şi speriați, cu mâinile încleştate pe bastonul ținut între genunchi ca un punct de sprijin. (După ce totul se terminase, tata avea să povestească cum, după sosirea celor trei, care s-au legitimat şi au arătat ordinul de percheziție, unul dintre ei a spus că trebuie să cheme un martor să asiste la percheziție şi a şi plecat să o facă, dar după două minute s-a întors spunând că nu poate deschide poarta (stăteam într-o casă modestă, formată din două camere, antreu, bucătărie şi cămară, înconjurată de o grădiniță cu iarbă şi câțiva pomi, care la stradă se închidea printr-un gard de plasă şi o portiță mai mult teoretică care nu se încuia niciodată). Mirat, tata l-a

urmat (lipsind deci din casă câteva minute) şi a găsit bineînţeles poarta deschisă ca întotdeauna.

— Cum nu puteţi s-o deschideţi? l-a întrebat pe cel ce-l chemase, dar e deschisă.

— Cine ştie cum s-o fi înţepenit, se bâlbâi acesta infirmat de realitate, şi plecă întorcându-se cu singurul dintre vecini care nu ştia româneşte şi nu făcea parte dintre enoriaşii tatei. De altfel, nu vorbea nimeni, tata stătea sprijinit de o uşă şi se uita şi el cu atenţie la ceea ce se întâmpla, serios într-un fel sumbru, care nu i se potrivea. Eu am năvălit veselă în cameră aruncându-mi ghiozdanul cu gestul obişnuit, dar în secunda următoare priveliştea odăii, expresia tatei şi prezenţa străină, evident ameninţătoare, m-au amuţit, şi m-am aşezat şi eu într-un colţ urmărind cu nelinişte şi curiozitate lucrurile. Percheziţia a mai durat vreo oră, o oră jumătate.

Era fascinant să vezi cum apar lucruri pe care nu le mai văzusem de mult sau pe care nici nu le ştiam (o rochiţă de voal cusută cu modele populare pe care o purtasem când aveam un an şi care nu părea mai mare decât pentru o păpuşă, despre care mama îmi povestise în mai multe rânduri, dar nu ştia unde o pusese, şi eu deci nu o ştiam de când eram „mare”; sau un creion Harmuth cu gumă la vârf pe care îl pierdusem, pentru care plânsesem din belşug pentru că nu îl mai găseam şi mama spusese că aşa îmi trebuie, că nu merit să am aşa ceva din moment ce nu ştiu să păstrez etc., şi care acum se dovedea că era căzut în dosul recamierului, pe lada căruia îmi plăcea să îmi întind planşele şi să desenez). În cele din urmă, când părea să se fi terminat, după ce se întorsese şi cel ce cotrobăise prin pod, şi cel ce fusese în pivniţă şi în closetul din colţul curţii – spre care duceau nişte dale fixate în iarbă, pe care îmi plăcea să joc un fel de şotron (de fapt, termenul „şotron” l-am învăţat mult mai târziu, din literatură, aş zice, noi îi

spuneam jocului, care poartă oficial acest nume, „de-a şcoala") –, cel care rămăsese în cameră, aşezat la masa de pe care măturase cu dosul mâinii mormanele de lucruri, studia cu atenţie nişte dosare găsite în biroul tatei, punând deoparte câte o pagină, se ridică şi, adresându-se colegilor săi, spuse oarecum jovial:

— Gata? Putem pleca?

La aprobarea lor mută păru că porneşte chiar spre uşă, dar îşi aduse aminte că nu-şi luase hârtiile alese, se întoarse, le băgă în servietă şi, în timp ce le înghesuia şi forţa clapa servietei să le cuprindă, ridică ochii spre tata, ca şi cum ar fi vrut să spună ceva, dar în drum privirea i se opri pe toaleta de lângă uşă, o mobilă veche cu o oglindă ovală şi câteva sertare etajate, în cele de deasupra ţinându-şi mama agrafele, bigudiurile şi rujul, iar cele de jos, mai mari, fiindu-ne repartizate nouă pentru a ne pune jucăriile. („Iar nu v-aţi strâns jucăriile!" striga mama în fiecare seară, „până număr la zece să fie toate în sertar pentru că altfel...", dar nu apuca niciodată să-şi termine fraza pentru că fugea în bucătăria de unde se auzea ceva curgând în foc, sau se simţea ceva arzându-se, iar noi ne repezeam să îngrămădim în sertare păpuşile de cârpe, bilele de sticlă primite de la „ajutorul american", mobilele făcute din cutii de chibrituri, ursul bondoc cu pantaloni şi jachetă de catifea, dar cu cămaşă şi cravată de pânză pe care îl aveam de când mă născusem eu, de la naşa pe care nu mi-o mai aminteam pentru că murise între timp şi care era legată în mintea mea indisolubil de ursul cu care îmi închipuiam că trebuia să fi semănat. (Ţin minte ce uluită – şi, paradoxal, dezamăgită – am fost când mama mi-a arătat într-o fotografie o femeie fragilă, cu aer suferind şi zâmbet îndurerat, spunându-mi că e naşa mea.)

— Ce facem, mai căutăm şi aici? îl întrebă el oarecum în treacăt pe tata, arătând cu mâna spre mobila bătrânească

neatinsă încă, pe suprafața căreia două dantele noi stăteau la locul lor, purtând cu mândrie ordonată una o sticlă de cristal din care parfumul se terminase de mult, dar la gura căreia mai era montat un pulverizator cu pară de cauciuc învelită în împletitură de mătase roşie, iar alta o cutie cu pudră de dinainte de război, la care nu aveam voie să umblăm; pe care şi mama o deschidea cu infinită grijă numai duminica, când se pregătea să meargă la biserică şi scotea din ea un puf roz nemaipomenit de frumos, cu care îşi mângâia cu nostalgie de câteva ori obrajii.

— De ce să nu căutați? răspunse tata cu o voce atât de lipsită de amabilitate, încât nici nu mai părea a lui. După ce ați răsturnat toată casa.

— Hai, băieți, spuse şeful ca şi când ar fi avut nevoie de aprobarea tatei pentru a-şi îndeplini misiunea. Ce mai staţi? Terminați treaba şi să plecăm. Mai avem şi alte treburi pe ziua de azi.

Era foarte tânăr, mi se pare acum când îl revăd în amintire, subțirel şi cu trăsăturile atât de ascuțite, încât, când stătuse serios, aveam impresia că aş putea să mă tai atingându-i nasul sau linia maxilarului, sau chiar oasele tâmplelor, dar, acum că zâmbea, semăna deodată cu Pinocchio, eroul cărții vechi şi ferfeniţite, dar plină de minunate ilustrații pe care o primisem de la tanti Doina, care o avea de când era ea mică.

— Hai, băieți, repetă el, binedispus, şi cei doi traseră oglinda de lângă perete, apoi, în timp ce unul dădu la o parte cu mâneca hainei sticla de parfum care se rostogoli pe podea cu un sunet sec şi cutia cu pudră care se deschise în cădere rostogolindu-se departe şi lăsând o fină dâră de pudră (ultimele rezerve antebelice ale mamei) prin cameră, celălalt trase unul dintre cele două sertare cu jucării: cel dinspre sobă. Fără să fi remarcat eu însămi ceva, în secunda următoare am înțeles că s-a petrecut ceva grav,

îngrozitor, poate că ireversibil. Nu ştiu – nu mai ţin minte sau poate n-am ştiut nici atunci – cum mi-am dat seama, dar am înţeles în aceeaşi secundă în care moş Juhasz s-a ridicat de pe scaun cu un gest brusc, iar tata a făcut la fel de brusc un pas înainte. Amândoi priveau ţintă la sertarul tras, la care abia atunci, după ce ştiam că s-a întâmplat ceva rău, am privit şi eu: peste încâlceala de haine de păpuşi, mingiuţe de sticlă şi podoabe de hârtie era aşezat chiar deasupra un obiect de metal negru lucios, pe care nu-l mai văzusem şi despre care nu ştiam ce e.

— A! A! A! Interesant, foarte interesant! a început să strige râzând tânărul care semăna cu Pinocchio, cu o voce atât de înaltă şi de neobişnuită, încât m-am uitat la el curioasă, dându-mi seama că e cu totul alta decât vocea pe care o folosise până atunci şi înţelegând că se petrece ceva deosebit de periculos fără să-mi dau seama ce. Cred că atunci am şi început să plâng.

— Un revolver, sigur, asta e ceva, asta schimbă lucrurile, asta schimbă cu totul lucrurile, continua el învârtindu-se în jurul sertarului, luând obiectul negru în mână şi răsucindu-l râzând.

— Dacă nu l-aţi fi atins, spuse tata cu o voce slabă, obosită, s-ar fi putut vedea că nu există pe el decât amprentele dumneavoastră sau ale oamenilor dumneavoastră, că nu l-am atins şi nu l-am văzut în viaţa mea. Acum însă e, bineînţeles, prea târziu. Şi a făcut un gest ca şi cum nu ar mai fi avut putere să continue, iar eu, fără să fi înţeles, m-am pornit şi mai tare pe plâns.

— Ei, dacă, dacă, dacă, continuă să râdă cel ce se juca cu revolverul, ce-ar fi fost dacă... Dacă n-ar fi învins comuniştii, dacă ar veni americanii şi aşa mai departe. Pot eu să-ţi spun ce-ar fi fost dacă mărturiseai de la început că deţii arme de foc: ar fi fost mult mai bine.

Apoi, băgându-şi revolverul în buzunar, se reaşează la masă şi, redeschizându-şi servieta burduşită, scrise câteva minute ceva, îi puse pe toţi să semneze (moş Juhasz făcu un fel de linii paralele apăsate cu mâna cu stiloul în timp ce cu cealaltă arăta că nu are ochelarii la el), chiar şi pe tata, care semnă după ce a citit rândurile scrise şi după o clipă de ezitare. Când a ridicat ochii de pe hârtie s-a uitat la mine şi eu am alergat spre el plângând în hohote, fără să ştiu ce va urma, dar presimţind că ceva foarte rău. Apoi, după ce l-au urcat în maşină şi l-au dus, am rămas privind în urma lui împreună cu Juhasz Baci, care spunea ceva în ungureşte şi mă mângâia cu mâna lui mare pe cap. N-am mai avut curajul să intru în casă şi m-am aşezat în stradă, lângă poartă, unde am stat plângând până s-a întors mama cu Geta de la doctor. Ţin minte că plângeam atât de tare, încât mama nu înţelegea nimic din povestea mea încâlcită şi nu înţelegea de ce nu voiam să o las să intre în casă, încât în cele din urmă, exasperată şi obosită de greutatea Getei, care-i adormise în braţe, m-a dat la o parte şi a luat-o repede pe poteca îngustă, strigându-l pe tata pe un ton tot mai speriat. Şi apoi, după câteva minute nesfârşite de tăcere, strigându-mă pe mine cu o voce şi mai ridicată, alarmată, gata să explodeze în plâns. Am intrat cu urechile pline de acel nume al meu reuşind să învingă hohotele în urechi şi m-am aruncat în braţele ei, calde încă de trupul adormit al Getei, aşezată pe pat peste mormanul de rufe.

7 iunie

Toată ziua în Bucureşti, făcând tot felul de treburi restante, alergături, cumpărături, poştă, farmacie, ba chiar şi la controlul medical la care nu mai fusesem de la începutul lui ’88 şi la care mă bătea Romi la cap de câteva săptămâni să merg. Spre surprinderea mea, m-a găsit destul de rău,

pentru prima oară mi-a spus că e în neoprită evoluție. Totuşi, nu mă simt deloc bolnavă şi mi-e frică să încep să adopt o asemenea perspectivă asupra lucrurilor. Am promis că voi merge mai des la control (că la toamnă îmi voi face toate analizele), că voi lua medicamente (data trecută sora mă sfătuise să nu le iau pentru că sunt periculoase) şi că, în cel mai rău caz, mă voi supune operației.

Geta n-a primit încă viză pentru Cehoslovacia, unde urma să plece ca soție a lui Cornel, invitat la un congres de meteorologie. Din 11 invitați, 5 au primit şi 6, nu. Plecarea este sâmbătă seara şi, în caz că ar pleca, mama ar veni să stea cu fetițele. Când mă gândesc că s-ar putea să nu primească viza şi pentru că e sora mea... Mai sunt trei zile şi toți stau suspendați. Ar fi vorba de câteva zile la Brno şi o săptămână la Praga.

Deşi aveam de gând să nu-i spun lui Romi ce mi-a spus doctorul (îmi e mult mai frică de spaimele lui decât de boală), a descoperit că-i ascund ceva şi în cele din urmă, în urma unor discuții şi supărări, a trebuit să-i spun tot. Această imposibilitate de a ascunde ceva însă (chiar dacă nu am nimic de ascuns) îmi face rău, mă face să mă simt umilită că nu pot avea şi eu un colțişor al meu de penumbră, ceva care să-mi aparțină numai mie, fără ochiul din afară (chiar iubitor) care să cântărească, să judece, să interzică... Ştiu că sunt nedreaptă, pentru că Romi face tot ce poate pentru mine şi cu gândul la mine, dar nu pot trăi atât de supravegheată (chiar dacă supravegherea vine din grija de a nu păți ceva şi chiar dacă nu am de ascuns absolut nimic reprobabil, în afara bolii). Visul meu e să pot hoinări pe străzi fără să mă grăbesc pentru că trebuie să fiu acasă la oră fixă, să pot intra prin magazine, sta de vorbă cu întâlniții întâmplător, intra în cofetării etc., totul fără rost, fără motiv, fără să trebuiască să mă scuz... Cer atât de

mult? Sunt ani, poate zeci de ani de când n-am mai făcut-o...

8 iunie

Zi de întoarcere spre Comana, cu veşnicele treburi de dinaintea plecării, cu încărcarea maşinii cu ceea ce trebuie dus, pâine în primul rând, pentru că în Comana cota este de 125 g pe zi – o jumătate de pâine o dată la două zile (şi cel mai mare cadou pe care poţi să-l faci unui nenavetist – bătrânii în primul rând – este o pâine), cu oboseala şi nervii inerente, apoi cu opririle în drum şi în sfârşit cu ajunsul în Comana, unde am tras mai întâi la familia Anghel, ca să îi rog să-i comande lui Tănase un zăvor pe care să îl montăm când ne întoarcem la Bucureşti pe uşa din faţă, apoi inevitabila oprire în centrul satului, unde toată lumea ştia de plecarea noastră (Frusina îi spusese Petruţei, Petruţa, Ligiei) şi de motivul ei. A trebuit deci să trecem şi pe la Naumi, ca să-i liniştim (dl Gellu ceva mai bine), pe la magazinul în sfârşit deschis, ca să cumpăr tot felul de fleacuri despre care auzisem că există. Seara, gospodărie, duş (la Bucureşti nu avem apă caldă), spălat părul, reportaj despre viaţa politică din Grecia, la bulgari (la noi, conferinţă interbalcanică cu N.C. arătând foarte bine), cu figuri de politicieni descinşi din Caragiale (idee Romi: să facem schimb, să li-l dăm pe Caragiale şi ei să ni-l dea pe Orfeu).

9 iunie

La scris afară pe pajişte, între 12 şi înserare, cu mâna aproape zburând. Ce bine e! Record absolut: 20 de pagini.

10 iunie

Dimineața, înainte de scris, drum la telefon să văd dacă Geta a primit viza de plecare în Cehoslovacia. Plecarea ar fi diseară. N-a primit-o, dar mai speră încă, cu bagajele făcute, cu mama suspendată de un bilet de tren, ca să vină să stea cu fetițele.

Unsprezece meteorologi au primit invitație la congresul de meteo de la Brno. Li s-a spus că oficial nu au şanse să li se facă formele, aşa că şi-au făcut formele ca turişti, depunându-le la miliție, împreună cu soțiile. Cehii au aranjat casa şi masa 5 zile la Brno şi o săptămână la Praga, nu prea scump. Acum, în ziua plecării, din 11 primiseră 5, şi 6 nu, dar nici cei 5 nu puteau pleca pentru că paşaportul era colectiv. Destul de fără iluzii, Geta nu părea să sufere prea mult. Şi totuşi, ce umilire! A mai încercat o dată în R.D.G. şi i s-a respins, a fost doar într-o excursie în U.R.S.S., într-o viață întreagă.

Între 11 şi 6 scris în fotoliu în pridvor, apoi plimbare lungă printre vii şi apoi prin Valea Umedă şi pădurea de tei care încep să înflorească, împreună cu T.G.M. şi Tereza, apoi la ei acasă vreo două ore în curte, sub luna care evolua pe cer şi crengi de măr încărcate de roade. Paradis schematic, şi totuşi senzație de acută lipsă de sens şi de comunicare. Romi şi cu mine facem conversație ca şi cum am da un spectacol. Tereza îmbufnată, ocupându-se de câini, el evaziv. Se certaseră probabil între ei înaintea sosirii noastre. Zădărnicie. Nu suntem asemenea cu nimeni, dar nu e posibil să te separi de toți pentru că nu le semeni şi nu-ți seamănă. Şi atunci rămân aceste relații avortate, zadarnice, inutile, ținând locul nimicului.

Întoarcere acasă pe lună, pe calea ferată, apoi în continuare plăcut, TV bulgar – *Omul invizibil* de Wells şi finala feminină de la Roland Garros cu o spanioloaică hotărâtă, înspăimântătoare aproape prin voința de a învinge

şi o nemţoaică mult mai decentă şi chiar mult mai bună, dar înfrântă la final.

11 iunie

Zi *public relations*: eram încă în pat când a oprit o maşină la poartă, dar, nevăzând maşina în curte (o pusesem de ieri în curte la Boris ca să fim mai liberi în mişcări), nu au strigat şi abia după ce au plecat ne-am dat seama că a fost Daniela. Ne-am îmbrăcat şi am plecat.

Între 11 şi 15 cu Manoleştii, prof. Setlacec, Adina şi Cristian, Boeraşii. Destul de plăcut şi destins. Lungă discuţie cu N.M. despre interdicţia de a se scrie despre mine (a vorbit cu Veleşcu reproşându-i că în *Tribuna* a apărut cronica lui Marian Papahagi, iar acesta i-a răspuns că la Cluj, fiind mai departe, ajung mai greu dispoziţiile), despre atitudinea lui D.R.P. pe care îl scuză că l-a turnat Securităţii pe Sandu Călinescu, care i-a scris o scrisoare de solidarizare cu cei 7 şi ca urmare nu mai are dreptul să publice: ce putea face, era datoria lui de şef de instituţie... Şi apoi bizantinismul explicaţiei că el, D.R.P., trebuie să rămână aşa cum este pentru ca Uniunea să nu se desfiinţeze, pentru ca, atunci când totul va trece, să avem cadrul în care să ne manifestăm.

Discuţie cu ceilalţi, care mi s-au părut impresionaţi cu adevărat, despre încercarea de a ne intra în casă şi a ne intimida.

Cr.: Am vorbit cu doi ambasadori despre tine. Consideră că se greşeşte asimilându-te cu ceilalţi, le-am dat cărţile tale etc. (cu pauze pentru a vedea ce răspund).

Între 3 şi 6 lungă plimbare prin pădure cu Daniela, Setlacec, Manoleştii: Ioana ne povesteşte pe drum tragedia Mioarei Apolzan, paralizată, putând să mişte un singur deget, soţul, care face în locul ei şi pentru ea totul, de la

faptul că o fardează până la faptul că o hrăneşte. Ne întoarcem pe câmp, mâncăm dude, apoi vin la noi. În sfârşit, cu maşina la Budeni după căpşuni, pe care le dăm Danielei şi Ioanei.

Întorşi acasă, mă aud strigată la poartă: Ligia Naum cu Ileana Mălăncioiu. Cinăm împreună (discutând destul de încordat din cauza obiceiului Ilenei de a nu se asculta decât pe ea), apoi le conducem acasă şi mai stăm aproape două ore la ei cu Gellu, mult mai plăcut. Îi invităm pe toţi pentru mâine la noi.

Ileana, vizitatoare regulată a Casei Scriitorilor, îl întâlneşte zilnic pe Dan Deşliu, care stă, nesupravegheat, la masă tot timpul, după ce a făcut un fel de înţelegere cu Securitatea (statul la restaurant ar intra printre clauzele eliberării: ca să fie văzut).

Ne povesteşte, de asemenea, despre Mariana Marin, care a avut o discuţie cu Securitatea în care nu a cedat nimic, în nici o privinţă, fiind în egală măsură curajoasă şi inconştientă.

Altă veste adusă şi de Daniela, şi de Ileana: Mircea D. va pleca cu familia la mare la Casa Scriitorilor, ceea ce oricum înseamnă o îmblânzire a represiunii.

12 iunie

Dimineaţă la scris, dar fără mare antren, ca întotdeauna când ştiu că urmează ceva în ziua respectivă (obicei groaznic, care opune pur şi simplu scrisul vieţii şi mă obligă să optez când pentru una, când pentru alta). La ora 3 mă întrerup pentru a trece în bucătărie, la 6 urmează să vină la noi (adică să-i luăm cu maşina) Gellu, Ligia şi Ileana şi am promis că fac clătite (cu ciuperci, brânză, spanac, dulceaţă). Gătesc timp de trei ore şi apoi urmează alte trei ore de discuţii nu prea interesante, lucruri ştiute, amabilităţi. La 9

am condus-o pe Ileana la gară şi pe Naumi acasă. Oboseală de zădărnicie, radio, TV, scurtă lectură, somn lung (până la 9.30) cu multe vise în care apărea în tot felul de intrigi complicate Geta.

13 iunie

M-am simțit toată ziua rău şi fără putere şi am scris cu chiu, cu vai vreo 5 pagini (e drept, începând numai la ora 2, până atunci desfăşurându-se culesul cireşului, amânat peste orice termen, amânare care atrăgea asupra străzii noastre cârduri uriaşe de ciori croncănitoare). Seara am mâncat pe la 7.30 şi apoi am făcut o plimbare pe curba de nivel, acoperită cu o plantă subțire şi deasă ca un fum albastru-argintiu punctat din loc în loc de păpădii uriaşe ca nişte ilustrații de Larousse. Înainte de a pleca însă, am ascultat la Radio Bucureşti relatarea despre adunarea festivă dedicată Centenarului Eminescu, cu prilejul căreia ne-a fost transmis un mesaj, relatare în care se citau versurile eminesciene citate în mesaj: din *Împărat şi proletar*, din *La steaua* şi din *Doina*, poem neretipărit încă după război: „Cine-o îndrăgi străinii / Mânca-i-ar inima câinii / Mânca-i-ar casa pustia / Şi neamul nemernicia".

Rareori mi s-a întâmplat să fiu atât de revoltată. O revoltă care se transforma în rău fizic, în tulburare vizuală şi în senzație de leşin. A interzice timp de 40 de ani un poem şi a cita apoi într-un context absolut viciat, în propriul său interes, versurile care-i convin, amestecându-l pe poet în lăturile resentimentelor sale... Se anunțase că la sărbătorirea lui Eminescu participă şi invitați străini şi îmi imaginam acele versuri sunând ca o insultă ofensivă, când de fapt sensul lor fusese inițial unul defensiv, de apărare, de amărăciune şi înfrângere. Atât de murdară mi se părea această manipulare a marelui poet, chemat să sprijine

xenofobia şi complexele în faţa criticilor străinătăţii, încât mă simţeam murdărită eu însămi – pentru că eram româncă şi pentru că eram poet – de felul în care putea fi umilită şi târâtă în noroi o umbră.

După ce am revenit de la plimbare prin ierburile înalte, aproape neruşinate în vitalitatea lor, am privit la televizor desfăşurarea sărbătoririi eminesciene la Ateneul Român, lăsându-ne inundaţi de ridicol cum se lasă un ţărm inundat de fluxul purtător de ţiţei care îl îmbăloşează şi îl sufocă. Pe scenă, în prezidiu, în măsura în care i-am recunoscut: Bobu – cititorul mesajului –, D. Popescu, Croitoru, Poliana Ceauşescu, N.D. Fruntelată, unicul „poet". În sală am mai reuşit să văd pe Ion Horea, Băran, unul de la *Luceafărul* al cărui nume nu mi-l amintesc, Zoe D. Buşulenga, M.H. Simionescu, selecţie bizară şi net compromiţătoare pentru cei prezenţi, atâta timp cât lipseau poeţii adevăraţi ai ţării. De altfel, sala era plină cu figuri necunoscute, aduse probabil cu rândul de la diverse instituţii, împănate cu băieţii declanşatori ai aplauzelor şi supraveghetori ai bunelor purtări. De vorbit au vorbit D.R. Popescu, I.D. Bălan, Ghişe, Ciopraga, Eugen Todoran, subliniind – sau cel puţin aşa susţinea crainicul care le rezuma cuvântările – că tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi tovarăşa Elena Ceauşescu îl preţuiesc pe Eminescu şi, după ce le înşira multe alte merite, fără legătură nici cu poezia, nici cu Eminescu, sfârşind prin a le mulţumi călduros. Şi pentru că nu reieşea prea clar pentru ce li se mulţumeşte, singura concluzie logică, legată cât de cât de eveniment, era că li se mulţumeşte pentru că le place Eminescu. În timpul acesta, în timpul tuturor acestor cuvântări reproduse pe larg – şi în care se vorbea mult mai mult de marele om de stat, care îi făcea poetului mort de 100 de ani cinstea să-l citească şi să vorbească despre el, decât de marele poet – erau arătate la nesfârşit aceleaşi patru sau cinci imagini (economia de

peliculă sau de curent electric în timpul filmărilor, probabil) repetate la nesfârşit, încât timp de o jumătate de oră l-am văzut de zeci de ori pe Băran spunându-i ceva la ureche lui I. Horea, pe o băbuţă din primul rând aplaudând frântă din brâu, nu se distingea dacă din entuziasm sau din reumatism, pe M.H. Simionescu, serios şi bronzat, pe Lucian Avramescu bombându-şi iar şi iar pieptul într-un gest de fanfaronadă în care orgoliul de a fi şef se amesteca indigest cu orgoliul de a fi bărbat, o femeie între două vârste pozând conştientă că e filmată, o alta destinsă, cu mâinile în poală, în timp ce cu toţii aplaudau, din nou Băran şi Horea, de data aceasta serioşi, aplaudând. Aceste secvenţe erau date la nesfârşit fie cu acceleratorul (încât aplaudatorii păreau iepuraşi care îşi izbesc una de alta cu bucurie lăbuţele), fie în ritm natural, fie chiar în ralanti (unui regizor de montaj i se părea că în felul acesta le face mai diverse şi mai de nerecunoscut), montate atât de anapoda, încât la un moment dat s-a realizat performanţa de a-l arăta pe D. Ghişe (în planul cu băbuţa frântă din brâu) aplaudându-se cu entuziasm pe sine însuşi vorbind (despre felul în care Tovarăşa îl preţuieşte pe M.E., după cum intona cu religiozitate crainicul).

Am închis televizorul cu o imensă scârbă faţă de toate aceste gunoaie care nu se linişteau până nu reuşeau să tragă şi marile valori în troaca lor; cu o imensă milă faţă de lipsa de apărare a umbrelor, alături de care începeam să mă sperii că voi ajunge cândva.

14 iunie

Nu există loc care să mi se pară mai liniştitor pe pământ decât locul din care – aşezată în şezlong sau la masa pusă pe iarbă –, scriind, îmi ridic din când în când ochii şi văd în coroana gutuiului în care gutuile se disting deja,

nenumărate, maronii, de mărimea unei prune deocamdată, vița-de-vie scoțându-şi mustățile de un verde mai luminos şi lăsând să atârne deocamdată ca nişte florescențe decorative numai viitorii ciorchini. Amestecul acesta puțin trăsnit de fructe diferite crescând aparent pe aceleaşi ramuri mă fascinează nu numai prin frumusețe şi bogăție – căci odată cu înaintarea în vară priveliştea va deveni un adevărat simbol al opulenței, cu strugurii tot mai mari şi mai transparenți, cu gutuile tot mai grele şi mai luminoase aplecând crengile, făcându-le rotunde –, ci şi prin înțelepciune şi putere de adaptare, prin ştiința dificilă a viței de a depăşi zonele întunecate, de a pipăi cu cârceii de-a lungul frunzelor umbroase ale gutuiului şi de a creşte din umbră în umbră ca să ajungă la o pată de soare, pe care o sperase fără încetare crescând, şi să explodeze deodată cu toate forțele ținute până atunci în frâu, cu frunze şi fructe, cu toată puterea. Privesc amestecul de struguri, pere şi gutui (pentru că o altă ramură a viței, cu rădăcinile în umbra de sub chioşc, a ajuns în vârful spalierului cu peri) cu atâta plăcere, sunt în stare să le contemplu şi să mă simt fermecată atât de îndelung, încât am uneori impresia că mă împiedică să scriu, deşi îmi dă putere să continui să exist într-o lume care este în stare de asemenea performanțe.

15 iunie

Ziua morții lui Eminescu. Într-un fel brusc, aproape înspăimântător, îmi dau seama că nu scriu despre el, că nu am unde scrie, mai mult, că sunt de fapt exclusă din publicistica românească. Şi această descoperire îmi face rău, deşi ştiu cât de jalnică este această publicistică, sau tocmai de aceea. Dimineața, la micul dejun, ne-am gândit la el cu intensitate, ca la un spirit prezent care ne simte şi el pe noi, ca la o prezență religioasă.

După ziua frumoasă de ieri, azi cer închis, presiune, apăsare. După foarte mult timp, chiar ani, zgomote îngrijorătoare în urechi, atât de puternice, încât am crezut că e vorba de ceva exterior, de zgomotul şuierat al unui motor electric, în orice caz de o vibrare electrică a aerului.

„Şi în oglindă sunt valuri", poezie.

16 iunie

Am uneori senzaţia că Romi nu este numai prea sensibil, ci şi bolnav. Cum altfel s-ar putea explica încăpăţânarea de a nu trăi, de a nu face, de a nu scrie (de a nu se aşeza, cel puţin, la scris), de a amâna, de a se întrerupe, de a nu termina, de a fărâmiţa totul în mici căpeţele, fleacuri, resturi, din care să nu se poată construi nimic, în nici un caz o operă, dar nici măcar o viaţă. Incapacitatea lui de a se supune unei discipline, refuzul de a-şi gândi una mi se pare o sinucidere hotărâtă, singura hotărâre de care e în stare, pe care lentoarea nu o face mai uşor de suportat, o sinucidere de care trebuie să mă apăr secundă de secundă, zbătându-mă să scap, cheltuind o energie pe care altfel aş putea-o investi în pagini. Am senzaţia că înaintez într-o ambarcaţiune ea însăşi şubredă, riscantă şi greu de condus, în timp ce el – în loc să vâslească alături de mine – se bălăceşte în apa din jur, obligându-mă, pentru a înainta, nu numai să îl dau mereu cu grijă la o parte, pentru a nu-l lovi din greşeală, dar şi desprinzându-mă din degetele lui care vor să mă tragă în apă, reproşându-mi mereu că nu-i vin alături şi făcându-mă să-mi reproşez, cum reuşesc să înaintez puţin, că l-am părăsit. Este un adevărat coşmar întins pe parcursul unei întregi vieţi, din care în mod absurd reuşesc totuşi să rămână – şi la el, şi la mine – câteva pagini.

După-amiaza (după ce totuşi între 3 şi 6 am scris amândoi, dar de ce atât de târziu, de ce atât de puțin timp?), după ce am mâncat, am plecat între 7.30 şi 9 în pădure, după ciuperci. A fost foarte plăcut, am reuşit să ne desprindem de toate caracatițele gândurilor şi să culegem ciuperci (crăițe, zărindu-se de departe, cu pălării imense pe picioare devenite subțiri, sau berete nedeschise încă, pe picioare groase, solide), să umblăm prin pădure fericiți, cântând cântece pe versuri de Eminescu şi gândindu-ne la el.

sâmb**ătă**, 17 iunie

Toată dimineața s-a dus cu Moşii, acest obicei sudic pe care l-am descoperit la Comana şi care este, cred, cea mai importantă sărbătoare a comănenilor. Importantă nu ca festivitate, ci ca obligativitate. E destul să spun că, dacă îi cheamă la serviciu în ziua de Paşte, se duc pentru că nu au ce face, şi nici nu au aerul că fac un foarte mare sacrificiu, dar pentru ziua de Moşi femeile se învoiesc, cu mult timp înainte îşi fac toate planurile, în aşa fel încât să fie libere în ziua de Moşi, când se duc dimineața la biserică cu tăvile de colivă, apoi împart la cunoscuți şi vecini farfurii cu orez cu lapte având într-un colț puțină colivă şi o cană cu puțină apă pe fund, în care sunt puse o floare, o lingură nouă şi o lumânare aprinsă. De fapt, biserica este un adaos de dată oarecum recentă în acest obicei, care pare a fi milenar şi în orice caz precreştin. Evident, ei nu-şi dau seama de asta şi, atunci când am încercat să-i explic Frusinei, m-a privit mirată şi oarecum jignită, iar eu mi-am dat seama că făcusem o gafă. Ce e mai ciudat în toată această poveste, emoționantă tocmai prin misterul ei inconştient, este faptul că noi, care nici nu ştiam de existența ei până acum câțiva ani, încercăm s-o imităm. Totul a început dintr-o nevoie de a

ne revanşa, de a da şi noi ceva celor ce ne aduceau (în primii ani le-am dat sticle cu ţuică sau cu vin, deci daruri netradiţionale), apoi, tot mai mult, după moartea tatălui lui Romi (petrecută la Comana), am intrat în tradiţie, nu până la a face orez cu lapte (de altfel, neexistând orez, se fac acum macaroane cu lapte), dar punând pe farfuria cu daruri (prăjituri, vin) lumânare, pahar, floare, apă. Este, desigur, o formă, pe care însă, mimând-o, sperăm să-i învăţăm şi conţinutul...

Ar mai fi, desigur, de ştiut cum s-a ajuns la forma *orez cu lapte*, evident în locul grâului? Erau invidiate dulciurile turcilor şi li se ofereau strămoşilor ca o delicatesă supremă? Oricum, Frusina îşi aminteşte din copilărie tot orezul cu lapte, nu e o degradare de tip socialist.

Duminică, 18 iunie

O nouă nebunie: în toată ţara, mitinguri de protest împotriva ungurilor care au reînhumat cu mari festivităţi rămăşiţele lui Imre Nagy, conducătorul lor din ’56. Totul interpretat ca o demonstraţie antisocialistă (ceea ce e adevărat, dar e treaba lor) şi antiromânească (ceea ce e absurd, dacă nu cumva mărturisirea vinovăţiei). Ţi se face rău privind la televizor bietele figuri ale oamenilor aduşi duminica la lucru şi puşi să spună diverse fraze condamnatoare (şi, cu cât figurile le sunt mai degradate de oportunism, cu atât este totul mai oribil şi mai greu de suportat).

La radio, poezii de Mircea Dinescu, unele absolut cutremurătoare, majoritatea izvorâte dintr-o mare forţă chinuită. Cele în vers alb îmi plac mai puţin. Dar din toate se simte o suferinţă şi o tensiune care aproape că interzice arta. Am fost cu atât mai impresionaţi ascultându-l, cu cât Zigu ne povestise că i s-a interzis să plece la mare, iar noi

eram fericiți că plecarea putea fi semnul unei normalizări... Pe de altă parte, la radio a început să se vânture ideea că ar putea fi exclus din Uniune, ceea ce, evident, ne-ar obliga (cum ar trebui să-i oblige pe toți) să ne dăm demisia din această Uniune care nu mai există decât în măsura în care poate fi negată.

Extraordinare ploi de vară, potopuri în care pare să se destrame cerul, dar o face cu bucurie, fericit că astfel, pierind, poate dovedi cu o asemenea forță că există.

Toată ziua am făcut gafe, peste gafe, peste gafe. Dar am fost binedispusă, şi asta sper că le-a făcut şi pe ele oarecum simpatice. Refuz să-mi fac reproşuri şi să mă consum şi pentru asemenea prostii.

Emoții că vom fi invitați la nuntă de brigadierul Tudose, cel de la care cu cincisprezece ani în urmă am cumpărat casa. Scăpăm însă şi, abia apoi, realizăm că şi lui îi era frică să nu ne întâlnească şi să nu trebuiască să ne invite. Nu ne-am obişnuit încă (dar când o vom face?) cu faptul că oamenii se tem să fie văzuți cu noi. Nunta se va desfăşura la Bucureşti, „Mărul de aur”, cuscrii sunt directori etc. Ne-am pornit pe râs ca nişte proşti descoperind neînțelegerea. Nu era de râs? Ba da, ba da, e o lume care nu merită mai mult, şi cea mai mare greşeală a noastră este suferința, prin care îi aducem un omagiu pe care nu-l merită. De altfel, dincolo de orice considerații, suntem fericiți că am scăpat de amenințarea mersului la nuntă.

19 iunie

Zi ploioasă în continuare. Am terminat scriind în pătul (de ce am stat atât de puțin anul acesta aici unde e atât de plăcut, de ce mă las pradă unei spaime de singurătate, care nu mă caracterizează în general şi care depinde de mine să o înfrâng?) goluri ale acestui jurnal pe care aveam impresia că

îl voi întrerupe odată cu terminarea interdicției, dar care – cum nu se ştie când s-a terminat o interdicție şi când a început cealaltă – continuă aşa cum continuă şi interdicția...

Mâine plecăm la Bucureşti, eu urmând să merg la un control care să verifice diagnosticul destul de alarmant pus acum câteva săptămâni, Romi cu diverse treburi (să vadă filme la cinematecă, să-şi dea la bătut la maşină), şi amândoi pentru a monta un riglu la uşa de jos ca să nu mai avem surprize ca aceea de săptămâna trecută. Ca întotdeauna, plecarea la Bucureşti ne dă spaime şi presimțiri rele...

20–23 iunie

Am stat la Bucureşti aproape patru zile, prima zi, cea a plecării din Comana, aproape pierdută cu plecarea propriu-zisă (pentru că maşina n-a vrut să pornească din cauza umezelii, am încercat s-o împingem, apoi am chemat un tractor, dar între timp dădusem telefon Danielei că nu mai ajung la doctor, tocmai când am reuşit să pornim şi poate am fi ajuns). Am ajuns în Bucureşti la 1, am împărțit ciupercile (Cora, dr. Sandu, Gabriela), am trecut pe la Geta să-i ducem brânza cumpărată din Comana, apoi pe la Geo, să-i ducem fructele şi legumele cumpărate de pe marginea şoselei. Lipsurile din aprovizionare fac să se complice totul, nu putem să nu facem cumpărături pentru cei ce nu au maşină, când ştim că numai în afara oraşului se găsesc brânzeturi, fructe, roşii etc. Seara la Boeraşi cu Zigu, Ada şi familia Ninetei. Planuri pentru mers la doctor a doua zi.

Vizita la dr. Dan Alexandrescu a fost deasupra tuturor speranțelor mele. Mi-a dat voie să merg şi la mare şi mi-a spus că nu trebuie să iau nici doctorii. Foarte drăguț, complimente, „e o cinste pentru mine” etc. Am scăpat astfel de o spaimă care nu era foarte mare numai grație

inconştienţei mele şi tendinţei de a nu crede în rău. De fapt, în adâncul sufletului ştiam că, dacă temerile dr. Sandu s-ar fi concretizat, aş fi fost scoasă din uz luni şi luni, dacă nu cumva definitiv, în sensul că o îndelungată spitalizare, operaţii etc. ar fi fost picătura care m-ar fi dat cu siguranţă peste cap, făcându-mă să clachez psihic în primul rând, să mă simt umilită şi fizic, şi biologic, ultimul domeniu în care nu reuşiseră să pătrundă forţele răului pentru a mă împiedica să fiu eu însămi.

După-amiaza trebuia să mergem la familia Baba (aflaserăm că ne caută şi se plâng că nu-i căutăm), ba mai făcuserăm şi planuri că vom vedea câteva filme (în afara celor pe care Romi le vede la cinematecă), dar a intervenit întâlnirea lui Romi cu Leons Briedis şi totul s-a dat peste cap. Maria şi Leons Briedis (prietenii noştri de la Riga, ea basarabeancă, el devenit, prin ea, specialist în limba română, traducătorul meu în letonă) au venit ca invitaţi la festivităţile Eminescu, dar nu au reuşit să dea de noi pentru că, de câte ori întrebau pe cineva de noi sau spuneau că vor să ne întâlnească, se lăsa tăcerea. În cele din urmă, la insistenţele lor li s-a spus că suntem plecaţi la Oradea şi nu au cum să dea de noi. Chiar în acest moment, când renunţaseră să ne mai întâlnească, Romi, ducându-se la Uniune să îşi ia drepturile de autor de la *România literară*, l-a întâlnit pe Leons şi au stabilit să plece, să plecăm împreună la Comana după-masa, ei fiind la prânz invitaţi la Ioan Alexandru. Ne-am întâlnit cu ei la ora 4, în colţul străzii lui Alexandru. Erau cu Alexandru, care m-a surprins prin faptul că se îngrăşase mult de când nu-l mai văzusem şi avea un aer suficient şi mulţumit de sine, cum nu-mi amintesc să-l mai fi descoperit.

Am pornit spre Comana, dar în curând am descoperit că Leons era de fapt foarte beat, mai precis se îmbăta de la un moment la altul. Maria era supărată pentru că Alexandru

insistase mereu să bea (avea horincă din Maramureş), iar Leons nu fusese în stare să refuze, dar nici nu îşi dădea seama cât de tare este băutura. De altfel, la ei nemaigăsindu-se băutură, n-a mai băut de mult, nu mai este obişnuit. În plus, ceea ce o supăra era faptul că Alexandru nu bea el însuşi, îl îmbăta numai pe Leons. În orice caz, faţă de ce erau întâlnirile noastre altădată, faţă de felul frăţesc în care comunicam din jumătăţi de frază şi de cuvânt, întâlnirea de acum a fost jalnică, pentru că toate cafelele, nessurile şi paharele de sifon pe care l-am obligat să le bea nu au reuşit să îi redea întreaga şi normala capacitate de gândire şi de simţire, chiar dacă l-au ajutat să treacă peste răul fizic. Pe drum ne-am oprit la mormântul lui Eminescu (pe ei nu-i duseseră în cadrul festivităţilor, care fuseseră formate practic din interminabile mese la care participaseră numai cei trei-patru scriitori robotizaţi de funcţiile administrative). Spre surprinderea şi oroarea noastră, mormântul era înconjurat de coroane imense oficiale (de la el, de la ea, de la minister, de la U.T.C., de la pionieri etc.) şi păzit de un miliţian. În restul cimitirului se plimbau sau stăteau pe băncile destinate altor scopuri gărzi muncitoreşti. Acasă, după ce am băut cafea, am mers în pădure să culegem ciuperci. A fost plăcut, Leons şi-a mai revenit, am reuşit să şi vorbim puţin. Se pare că cartea mea apare în cel mult o lună, conţine o sută de poezii şi vreo 20 de eseuri, iar la anul vor să traducă un volum de proză. De asemenea, vor să ne invite o lună de zile la Marea Baltică (ceea ce, evident, nu va fi posibil să se realizeze). Din lucrurile mai generale pe care am reuşit să le discutăm am reţinut faptul că soţia lui Gorbaciov este de fapt tătăroaică şi şefa unui clan mafiot care îl influenţează în multe privinţe şi pe el. Am mai reţinut caracterizarea lui Boris Elţin ca stalinist de sens invers, adică un dur şi un bădăran care este pentru transformări, dar făcute cu mijloace

nedemocratice (dacă ar ajunge el la conducere în locul lui Gorbaciov ar fi mult mai rău). Maria mi-a mai povestit că – cu excepția cărnii care se găseşte la discreție – lucrurile se cumpără pe sub mână, cu relații, iar fructele şi legumele de la particulari, cu prețuri astronomice.

După întoarcerea de la pădure am cinat şi am plecat pe la 11.30 ca să ajungem să trecem de postul de miliție înainte de a se pune bariera (apărută în urmă cu câteva luni) care stă închisă noaptea la intrarea în Bucureşti şi de care se poate trece, dar numai după o conversație cu milițianul (de unde vii? unde mergi? etc.). N-am reuşit să ajungem până la 12, dar am avut noroc, erau oprite mai multe maşini şi într-un moment de confuzie am reuşit să trecem fără să mai oprim, după ce încetiniserăm mult, ni se făcuse semn să oprim, dar cam în treacăt şi m-am făcut că nu-l observ (eu conduceam), iar după ce trecuserăm (am văzut în oglinda retrovizoare) a vrut să fluiere, dar era prea preocupat şi a renunțat plictisit. I-am dus până în apropierea hotelului Dorobanți şi ne-am despărțit trişti, cu sentimentul că nu comunicaserăm decât în foarte mică măsură din cauza stării lui Leons, că reuşiseră să ne țină deoparte...

Înaintea întâlnirii cu Leons, Romi s-a întâlnit în curtea Uniunii cu Deşliu, cu care a stat mai mult de vorbă şi care i-a repetat ceea ce ştiam de la T.G.M. (Aveam să aflăm că, cu o seară înainte, Vocea Americii transmisese o scrisoare a lui în care le cerea să nu mai vorbească despre el.) Ştiu că în locul lui n-aş fi acceptat asta, dar nu cred că am dreptul – eu sau oricine altcineva – să îl judece, atâta timp cât n-a retractat nimic din cele spuse. Totuşi, ce tristețe...

Am aflat – cu o uimire care nu poate fi descrisă – că cei ce au vorbit la festivitatea Eminescu de la Ateneu – cu excepția lui Dodu Bălan, care a mulțumit pentru mesaj etc. – nu au vorbit *decât* despre Eminescu şi toate celelalte fraze le-au fost adăugate după, fără să fie întrebați, în relatările din

presă şi TV, în aşa fel încât părea că nici n-au mai ajuns să vorbească despre Eminescu, mulţumind doar ei şi lui că îl citesc pe Eminescu etc. Nu m-aş mira ca, dintr-o asemenea incredibilă umilinţă şi manipulare, Baltag să-şi piardă din nou minţile (de ceilalţi mi-e mai puţin milă). În orice caz, în locul lui, eu aş înnebuni.

A apărut un foarte frumos volum Eminescu – *Poezii*, reproducere exactă, fotografiată, a ediţiei princeps. Geta mi-a făcut rost – în afara celui pe care mi l-a reţinut pentru noi şi nu a vrut să-mi ia bani – de încă cinci exemplare. Se pare că se va tipări totuşi, dar se va difuza dirijat (o invenţie a ultimului an) şi volumul 10.

Am aşteptat-o pe Tia la ieşirea de la tipografie. O aştepta şi Gabriela Adameşteanu. Am stat toate trei de vorbă mai întâi în stradă, apoi în Cofetăria „Perla" vreo două ore. Mi-a făcut mare plăcere, am avut senzaţia că am prietene (ceea ce e puţin diferit de prieteni), că suntem libere şi în vacanţă şi putem vorbi despre orice. Şi această senzaţie de libertate şi bucurie interioară nu a fost înfrântă nici de faptul că temele de discuţie erau departe de a fi vesele. Tia era îmbrăcată în negru, i-a murit o soră a mamei ei de pancreatită (aceeaşi boală ca şi Dana Dumitriu, pe care Tia de asemenea a vegheat-o la spital zi de zi). În ultima lună, situaţiei ei generale catastrofale i s-a adăugat deci faptul că în fiecare zi se ducea la ieşirea de la serviciu la spital, iar acum, după moarte, în sarcina mamei ei bătrâne, deci tot a Tiei, a rămas copilul moartei, un oligofren de 35 de ani. Povestind, Tia a început să plângă şi abia am reuşit să o facem să-şi revină, ba chiar să se întoarcă la umorul ei obişnuit. O veste pe care am comentat-o pe larg: A.D. Munteanu pleacă definitiv în S.U.A., ceea ce confirmă cu strălucire supoziţia noastră veche, potrivit căreia totul nu a fost decât un scenariu în vederea acestui deznodământ. În cel mai bun caz nu e decât un escroc, în cel mai rău (şi din păcate totul dovedeşte că

despre asta e vorba) este un securist care în felul acesta, cu statutul de disident câştigat astfel, se va infiltra în rândurile emigraţiei româneşti.

După-masa am fost în vizită la Corneliu Baba: aceeaşi casă splendidă în care l-am găsit aşezat la un pupitru de aspect medieval, cu barba lui olandeză, cu figura lui atemporală, totul părea însufleţirea unei gravuri de epocă. Vorbeşte puţin şi nu se mişcă decât ajutat de soţie care, de altfel, vorbeşte în locul lui. A suferit în urmă cu un an o fractură de şold, apoi un infarct şi abia în această primăvară a fost operat, iar acum încearcă să recupereze mişcările. Poate însă, stând în fotoliu, să picteze, şi o face într-un mod unic. În faţa pânzelor lui reprezentând spaime şi regi nebuni, descoperi în ce măsură aveau dreptate marii maeştri de până la secolul trecut, care nu voiau să inoveze, cu atât mai puţin să epateze, ci să imite pe maeştrii lor, ceea ce fusese înainte de ei, în felul acesta devenind ei înşişi. Dintre toţi artiştii pe care-i cunosc este singurul care n-a încercat nici o clipă să fie original, să fie unic, şi singurul care este absolut inconfundabil, absolut nepereche. În opera lui de senectute el încetează să mai fie artistul realist şi echilibrat care fusese, devenind un pictor pentru care contururile nu îşi mai încap conţinutul şi se revarsă şi se contopesc, rămânând în acelaşi timp umane şi figurative şi exprimând o suferinţă de nesusţinut, o suferinţă gata în orice clipă să treacă pragul normalului şi al suportabilului, pragul dincoace de care atomii mai formează molecule, şi moleculele ţesuturi, şi ţesuturile organe, o suferinţă de pe marginea dezintegrării.

24 iunie

Am început să îmi bat la maşină poeziile scrise în cursul ultimelor luni. Mi se par foarte slabe. Dacă n-ar fi speranța că mi se pare...

25 iunie

Duminică obişnuită. Discuții prin pădure, la cules de ciuperci, cu Manolescu: s-a desființat Festivalul „Călinescu" de la Oneşti (pe care l-a condus în ultimii 8-10 ani şi unde se strângeau o dată pe an toți criticii buni din țară); a fost împreună cu Eugen Simion la Bacău, Zilele Ateneului, unde după o ciudată confuzie şi jenă au fost rugați să nu apară în public; urma să aibă o întâlnire cu cititorii la Timişoara şi s-a contramandat. Totul se termină, ultimele rămăşițe de viață culturală normală sunt extirpate şi distruse cu atenție, cu grijă.

Discuție cu Cr.P. despre noua mea interdicție. O consideră venită tot de sus. În orice caz, pare să fie mai clară decât îmi închipuiam eu. Şi, ciudat, asta mă linişteşte.

26 iunie

Zi îngrozitoare. Tunete şi fulgere, miros de pucioasă şi pale de frig prevestind o furtună care pare prea puternică pentru a fi în stare să se dezlege în ploaie, ca o criză de nervi prea isterică pentru a se putea calma prin lacrimi. Oboseală fără motiv până la leşin, agravată de lipsa de plăcere a muncii: tot ce dactilografiez mi se pare mizerabil. La un moment dat am adormit – timp de aproape o oră – ca şi cum aş fi leşinat –, şi când m-am trezit nu mai ştiam nimic din condițiile adormirii.

Seara, nouă scrisoare a Doinei Cornea, ca de obicei simplă şi exhaustivă, vorbind în numele destinului a cărui autoare este. Îmi dau seama de ce această femeie îmi

trezeşte un respect aproape mistic: seamănă lui Dumnezeu prin puterea cu care a fost în stare să-şi inventeze un destin. A vorbit şi de mine în scrisoare, făcându-mă – mai ales după ziua în care nu-mi plăcuse aproape nimic din ceea ce dactilografiasem – să mă simt ca o râmă. Singura mea scuză că nu fac ceea ce face ea este că trebuie să-mi scriu cărţile. Dar dacă nu sunt în stare să le scriu? În mod evident, ar fi şi mai uşor, şi mai util să merg pe drumul ei. Paradoxul paradoxurilor este însă că, pentru mine, drumul curajului ar fi o laşitate. (Simt asta, aşa cum simt că soarele îmi face bine, deşi toţi doctorii mi-l interzic.)

27 iunie

Zi cu soare. Mă instalez pentru prima oară în livadă (hamac, masă, şezlong). Citesc reproducerea ediţiei princeps Eminescu şi plâng de fericire. N-am mai trăit de mult un moment de asemenea exaltare şi plenitudine, care-mi face nespus de bine (mai ales după pustiul de ieri).

M-am întors la proză, nesperat, fără dificultatea pe care o bănuiam şi de care mi-era teamă, din simplă nevoie de a face altceva decât poezie, de a înlocui cu ceva poezia care brusc pare a se fi îndepărtat de mine nu numai în sensul că nu îmi mai vine să scriu, ci şi în sensul că nu mai descopăr nimic demn de atenţie în ceea ce am scris până acum, şi chiar – cu excepţia lui Eminescu, care mi-a făcut atât de bine ieri, dar poate din motive extraliterare – nici în poezia altora, indiferent cât de mari socotiţi (de mine şi de alţii) în general. Am scris opt pagini şi, recitind, am descoperit foarte bună ideea delaţiunilor de după capitole. Am terminat delaţiunea de la Comana. Va mai trebui să scriu – dacă am noroc, chiar mâine – una de la Păcui.

Spre seară, din nou tunete prelungite şi în cele din urmă ploaie de vară calmă, fericită.

28 iunie

M-am trezit la 8.20 foarte buimacă de somnifer (îmi propun mereu să nu mai iau şi apoi, când se face ora unu fără să-mi fie deloc somn, mă sperii că trece noaptea şi iau). Pur şi simplu nu ştiu cum a trecut prima oră, iar apoi, după cafea, am mai stat o oră în grădină şi am legat primul rând de vie. Ziua care începuse închisă se deschidea treptat şi devenea ideală. Mi-e greu să-mi imaginez ceva mai ispititor decât să stai într-o zi cu soare în costum de baie şi să lucrezi la grădină: soarele, pământul, plantele şi trupul fericit printre ele mi se pare că dau în conlucrare cea mai minunată topire a regnurilor unele în altele, un fel de miraculoasă împletire, distilare a cosmicului şi mineralului cu vegetalul şi animalitatea în stare să elibereze, ca în cele mai privilegiate momente ale operei alchimice, spiritul. Am trecut apoi la carte (am tendința să scriu cu C mare), citind fragmente, studiindu-i complicata arhitectură (nu prea complicată, oare?), pentru a găsi locul în care să introduc, ca pe un nou ic în stare s-o cliveze, episodul morții Ioanei.

Din păcate, la ora două am fost întrerupți (şi Romi scria foarte bine) pentru vreo oră de vizita doamnei Jeana, adusă de doamna Stanciu. Am revenit cu greu şi în cele din urmă deloc, pentru că peste mai puțin de o oră a oprit din nou o maşină, Romi a fugit să mă anunțe, nu ştiam ce să facem, dacă să răspundem. E absolut exasperant felul în care poate să ne întrerupă din scris oricine, oricând, în cele din urmă Romi s-a dus să vadă cine e (eram în fundul livezii amândoi) şi a descoperit că maşina nu venise la noi, ci la Boris. Dar emoția fusese şi ea o întrerupere. Abia dacă am mai putut citi din *Arta fugii* un capitol (capitolul vizitei la Comana a Diaconilor) ca să mă familiarizez, abia dacă am scris o pagină şi ceva, şi din nou o întrerupere: musafirii domnului Boris vor să mă cunoască, „nu vor să mă deranjeze, doar să mă vadă”. Din nou reveneam la scris, dar din ce în ce mai

obosiți. De altfel, e tot mai sufocant nu atât din cauza căldurii neexcesive, cât a presiunii, a unei nervozități prevestitoare de descărcări electrice care pluteşte în aer, pregătind evident o furtună (am aflat că furtuna de ieri, care la noi s-a terminat printr-o ploaie destul de moderată, la Bucureşti a fost o rupere de nori cu grindină). Romi vine din nou la mine şi mă obligă să intru înăuntru din cauza furtunilor solare, dar, odată mutată în pătul, mă cuprinde brusc o oboseală ca un leşin. Mă întind şi nu am puterea nici măcar să citesc, cred că adorm, dar am senzația că nu am suficientă putere nici pentru somn. Să fie într-adevăr radioactivitatea din aer care dă asemenea efecte? Apoi, după un timp mi-am revenit şi chiar am mai scris puțin (am început capitolul cu moartea Ioanei). Pe la 7 a venit T.G.M. şi am plecat cu toții la Gellu. (Cele două doamne ne vizitaseră ca să ne aducă un mesaj din partea Ligiei Naum: lui Gellu i-a fost foarte rău aseară şi ne roagă să trecem pe la ei.) L-am găsit pe Gellu bine, după ce se pare că aseară crezuse că va muri şi dăduse Ligiei dispoziții testamentare etc. Ea este cea care se resimte mai mult decât el de pe urma unor asemenea crize. De altfel, ne-a chemat pentru că îi era pur şi simplu frică să fie singură cu el la ora crizelor. Discuții uşoare, apoi întoarcere acasă. Am adormit la 1 după o zi exasperantă.

29 iunie

Sfântul Petru şi Pavel, ziua în care ne vizitează în fiecare an familia Diaconu, Petre sărbătorindu-şi în felul acesta ziua. Vorbiserăm cu Aurelia şi ştiam că vin, dar au sosit totuşi mai devreme decât ne aşteptam. Între 10 şi 15, discuții şi masă. Nu suntem propriu-zis prieteni, dar există între noi ceva ce mie îmi place şi mă emoționează, poate cartea mea în care ei sunt eroi. Sunt în orice caz nişte oameni ciudați

care îşi cultivă ciudăţeniile. Iar noi, „normalii”, li le cultivăm de asemenea. Ne fascinează şi ne înduioşează cinstea lor, neobişnuită, anormală. Aparţin unei categorii pe cale de dispariţie şi care niciodată nu a avut prea mulţi reprezentanţi, şi tocmai de aceea fiecare dintre caracteristicile lor sunt preţioase şi demne de studiu şi de stimă (aşa cum un copac sau un animal din care mai există numai câteva exemplare pe pământ este important, chiar dacă nu este mai frumos sau mai util în sine decât alţii).

După plecarea lor am aflat că a murit Ionel, băiatul Mitei, pădurarul cel gras. Mi-a spus mai întâi Tudorel, apoi – excitată de noutate – Floarea. Se pregătea din nou de furtună, dar ne-am hotărât să ne ducem la pădure să vedem dacă nu au apărut din nou, cu atâtea ploi, ciuperci. Credeam că vom reuşi să ne întoarcem înainte de începerea ploii. N-am găsit ciuperci, în schimb a început o ploaie enormă, magnifică, absolut exaltantă (pentru mine, cel puţin). Să fii într-un lan de grâu copt, cu braţul plin de flori de câmp şi deodată, aproape de la o clipă la alta, să se dezlănţuie un potop cu fulgere şi tunete şi cu atâta apă încât să se îngreuneze pe noi hainele şi să pară că ne trag spre pământ. Îmi venea să râd cu hohote, ca într-o scenă romantică, în aşa măsură dezlănţuirea cerului îmi dădea un sentiment de forţă şi de libertate. Din păcate, lui Romi nu-i plăcea la fel de mult. Din cauza ochelarilor care se acoperiseră de apă nu mai reuşea să vadă, aşa că şi i-a dat jos, iar când am ajuns acasă nu şi i-a mai găsit; se încâlciseră în buchetul de flori, aşa că a mai făcut un drum pe ploaie prin grâu să-i caute. I-a găsit la întoarcere, în curte, cu florile, şi, cum ploaia continua nebună şi exaltantă, ne-am dezbrăcat de tot şi am umblat goi şi desculţi prin iarba spălată de potop. Era extraordinar!

După această experienţă vitală, mersul la mort a fost o obligaţie neplăcută, care n-a reuşit să ne impresioneze. De

altfel, nu fuseserăm în nici un fel apropiați de pădurarul cel gras şi afacerist. Singura noastră legătură cu el era coana Mita, bătrânica deosebit de inteligentă care, într-un mod aproape ireal, îi era mamă: o femeiuşcă mică şi slabă care a dat naştere acelui colos de 200 (!) de kilograme! Ne era milă de durerea coanei Mita, dar am găsit-o prea ocupată cu aspectul monden al morții ca să aibă timp de durere. Primirea celor ce veneau la mort presupunea câte un scurt recital de bocet la fiecare (noi am beneficiat de un întreg recitativ, întrerupt din când în când de câte un cuvânt sau o propoziție spuse pe un ton normal, explicativ: răspuns la vreo întrebare, indicație gospodărească etc.). În acest timp, în bucătăria alăturată se făceau pregătiri de pomană, vecinul Bide se învârtea în jurul mortului cu un metru de tâmplar luându-i măsura pentru sicriu, şi toată lumea discuta despre faptul că e cald şi s-ar putea să crape. La început n-am ştiut despre cine şi ce e vorba, dar în cele din urmă am înțeles că mortul (un adevărat munte de carne aşezat pe două mese alăturate şi proptit dintr-o parte cu o scândură pentru ca nu cumva să se răstoarne) era cel căruia i se prevestea aşa ceva, verbul fiind folosit în sensul lui cel mai propriu (din cauza căldurii, grăsimii etc.). Coana Mita şi-a încetat recitalul (de altfel, nu avea talent pentru genul solemn, ea, care are atât de mult pentru cel satiric) şi a fost chemată la bucătărie, unde era nevoie de ea. Am plecat, vorbind cu Paula, fiica ei de la Giurgiu (care plânsese spunând „am avut şi eu un singur frățior”, iar diminutivul aplicat colosului de pe catafalcul impozant producea efecte de-a dreptul ilariante), nu ştia dacă vor reuşi să facă rost de vase pentru pomană (nu se găsesc) etc., iar noi ne-am gândit că toate datinile au fost inventate, probabil, nu pentru a exprima durerea, ci pentru a o împiedica, pentru a nu-i lăsa timp celui ce suferă să se gândească la suferință.

Când, în cele din urmă, totul se termină, după mai multe zile, durerea, e deja târziu, veche, intrată în obişnuinţe.

Între 9.30 şi 11 am scris în pătul la lumânare (s-a întrerupt curentul de la furtună): *Ca un mort gras...*

30 iunie

În pătul, în livadă, din nou în pătul, două poeme: *Ardeți satele* şi *Ars moriendi*. Îmi dau seama după spaima faţă de maşina de scris că mi-e mult mai uşor să scriu decât să finisez, adică să hotărăsc dacă sunt bune sau nu, ce trebuie schimbat, ce trebuie păstrat etc. Ieri vorbeam cu Diaconu despre Iorga, care scria fără să revadă, dicta chiar mai multor secretari deodată, dar nu mai corecta, nu mai citea chiar. Îmi dau seama că sub pojghiţa miraculoasă şi spectaculoasă a talentului sau geniului lui se ascunde nu numai inconştienţa, ci şi laşitatea. Astăzi am scris practic din frica de a nu trebui să citesc ceea ce scrisesem înainte. Şi dacă asta se întâmplă la poeme, unde clipa este în stare să finiseze, unde o inspiraţie de moment poate face totul, cum va fi când va trebui să văd şi să revăd *Arta fugii*, sute şi sute de pagini despre care nu mai ştiu nimic decât că le-am scris cu plăcere şi furie...

1 iulie

Întreaga zi dată peste cap din cauza înmormântării din vecini, la care n-am fi vrut să mergem, dar, oricum, trebuia să respectăm tradiţiile uliţei şi să mai trecem o dată pe la mort. Când am vrut s-o facem însă, am aflat că ora înmormântării fusese devansată („pentru că mortul începuse să crape") şi că au plecat spre biserică şi cimitir. Eu înclinam să renunţăm, dar Romi a insistat să mergem, şi ne-am dus cu maşina. Mi-e greu să-mi imaginez o moarte

care să mă impresioneze mai puțin. De la infarctul din closet (urmat de mobilizarea muncitorilor de la O.G.A. pentru a putea scoate corpul de acolo) şi până la bocetele din cimitir cu incriminarea doctorilor şi dificultățile introducerii în groapă a sicriului enorm. În cimitirul monstruos (cel mai urât pe care l-am văzut în viața mea, format din cripte de beton brut, lipsite de cea mai mică intenție artistică, neîmpodobite de nici un fel de vegetație) lumea se îngrămădea, cățărându-se pe cruci, călcând pe morminte, suindu-se pe boltele criptelor din curiozitatea de a vedea mai bine spectacolul oferit de cadavrul enorm, intrat în putrefacție. La un moment dat, mai multe femei suite pe un acoperiş au început să strige să i se ia batista de pe față, şi – deşi pretextul strigătului trebuie să fi fost o interdicție tradițională de a trimite mortul cu fața acoperită (dar nici măcar asta nu cred, pentru că giulgiul obişnuit este făcut anume pentru asta) – adevăratul mobil al imperioasei intervenții era curiozitatea de a vedea fața crăpată de căldură şi fermentație despre care se vorbea în şoaptă. Paradoxul este că această joasă curiozitate şi excitație nu excludea lacrimile. Cea mai înaltă cotă a plânsetelor a fost atinsă de scurtul *speech* rostit de un brigadier silvic şi format din câteva locuri comune, aşa-zis poetice, de genul „te plânge pădurea pe care ai slujit-o atâția ani" etc., de unde rezultă forța de impresionare a cuvântului, chiar şi în asemenea degradate forme. Am plecat acasă aducând-o pe coana Mita şi pe nepoata ei, Zoica, fiica mortului, care s-a simțit obligată să bocească tot drumul („Cui ne-ai lăsat?", „N-o să te mai văd", „Unde eşti?" şi chiar „Blestemați fie doctorii care nu ți-au găsit diagnosticul", ceea ce era din toate punctele de vedere o enormitate, pentru că diagnosticul îl ştia oricine care a aruncat o singură privire colosului). La un moment dat, spiritul satiric ascuns în coana Mita, spirit care m-a făcut s-o admir de când am

cunoscut-o, n-a mai suportat absurditatea situației şi, trecând peste durerea ei reală de mamă, la întrebarea retorică şi ciudată a tinerei „Unde eşti? Răspunde!”, a răspuns *sotto voce*: „Vezi să nu-ți răspundă de sub pământ”...

Credeam că, ajunşi acasă, am scăpat şi ne putem apuca de scris (era ora 1.30), dar în curând a sosit ginerele coanei Mita (şeful sindicatelor din Giurgiu) să ne invite la pomană (refuzul a fost acceptat) şi să ne roage să-i fim naşi băiatului lui, inginer, când îşi va găsi o fată (refuz neacceptat, amânare a acceptării, insistențe). A urmat o discuție monstruoasă, în care noi am fost spectatorii unor imprecații împotriva puterii, cu care eram obişnuiți (nimeni nu vorbeşte altceva), dar care s-au dovedit în cel mai scurt timp izvorâte din motivele exact inverse nemulțumirii comune. De exemplu, dl Popa protesta că se schimbă numerele de maşină şi că va pierde astfel numărul mic (1+3 cifre) pe care îl are: „ultimul avantaj pe care îl mai aveam de pe urma funcției”. Nu prea înțelegeam în ce constă avantajul, deşi ştim că multă lume caută numere mici (chiar el ne spune că i s-au oferit 8.000 lei pe al lui) şi ne explică că, având număr mic, nu te opreşte miliția. Dar nici pe noi nu ne opreşte, îi spunem, deşi nu avem număr mic, dar nu pare convins: una e să nu te oprească din întâmplare şi cu totul altceva să fii sigur că nu te opreşte. Ne dăm seama că nu suntem în stare să ne imaginăm toate afacerile care pot fi ascunse sau descoperite într-o maşină. „Cu numărul ăsta, când intru în Giurgiu milițianul mă salută în poziție de drepți”, conchide el, părând să rezume astfel totul, amestecul de putere şi corupție care reprezintă nucleul societății noastre şi pe care este evident că suntem departe de a-l cunoaşte în amănunt. Îi oferim redresorul să-şi încarce bateria descărcată, dar ne spune că nu are nevoie, se va duce la atelier şi va lua altă baterie spunându-i celui de acolo: „Eu te-am bucurat cu o

repartiție în stațiune, bucură-mă acum tu pe mine cu o baterie". De menționat că repartiția respectivă a fost sustrasă unui om sărac, pentru că prin sindicat nu mai există decât foarte puține repartiții pentru cei cu salarii extrem de scăzute. Şi alte lucruri asemănătoare, care îmi fac rău să le mai transcriu. După ce-a plecat, aveam senzația că trebuie să facem o baie.

Restul zilei am bătut la maşină fără bucurie. Seară de sâmbătă obişnuită.

2 iulie

Am aflat de alerta care a răscolit Bucureştiul toată săptămâna trecută, în legătură cu incredibila hotărâre (de fapt, o vorbă aruncată într-o doară) de a se desființa toate H.C.M.-urile, practic regulamentele, după care funcționează totul în țară. Mai întâi s-a crezut că este vorba numai despre drepturile de autor şi spaima a cuprins doar cultura (se spunea că se vor tipări cărțile gratis), apoi însă s-a realizat că şi legea circulației, de exemplu, este tot un H.C.M., şi altele. De data asta absurditatea era prea mare chiar şi pentru o societate ca a noastră. „Tov. Dăscălescu s-a pripit." S-a luat în cele din urmă hotărârea de a amâna răgazul până la 1 august, iar până atunci de a face legi care să înlocuiască H.C.M.-urile. Evident, o formalitate. Până atunci, deci o lună, se vor putea cel mult transcrie H.C.M.-urile, rebotezate legi.

4 iulie

Astăzi n-am scris nimic. Singura realizare a zilei: am vopsit cam un sfert din gardul pentru vopsitul căruia meşterii ne-au cerut 2.500, sumă enormă. Asta în urmă cu două luni. De atunci amân mereu să mă apuc, iar azi, disperată că

trece ziua fără rost, am făcut-o în pofida unei imense oboseli, mai ales sufleteşti.

Întotdeauna mi s-a întâmplat să traversez asemenea stări depresive, şi întotdeauna mi-a fost greu să le depăşesc, dar niciodată nu a fost atât de înnebunitor ca acum, pentru că înainte coordonatele disperării erau de natură strict estetică, tragedia putea consta în descoperirea faptului că paginile scrise nu au nici o valoare, deci eu, nici un rost în lume; în timp ce acum rostul şi utilitatea mea – în caz că n-aş scrie – îmi sunt clare, scrisul, valoarea şi perenitatea cărţilor scrise fiind singura realitate care – mai importantă decât jertfa – i se opune. Dar, dacă această realitate nu există, nu există nici scuza mea de a refuza planul politic direct, nici faptul că-mi economisesc viaţa pentru a i-o dărui, când există atâţia care ar avea nevoie de ea...

5 iulie

Am bătut la maşină toată ziua (între 12 şi 6, apoi între 10 şi 11) şi am terminat în linii mari, totul printr-un mare efort, fizic mai ales. Inimă grea, care îmi face dificile mişcările, transformă în efort orice gest. Între 7 şi 8 am avut o stare apropiată de leşin, venită dintr-un rău fizic provenit dintr-o mare depresiune sufletească. Presimt că se va întâmpla ceva? Sau e vorba numai de furtunile magnetice? Sau numai de singurătatea exasperantă în care trăim şi din care ieşim, la fel de exasperant, spre a vedea oameni care nu mă interesează şi pe care, cel mai adesea, îi bănuiesc sau îi disprețuisec? Sunt nemulțumită de toate, dar mai ales de mine, de lipsa mea de hotărâre de a trece peste treburile care mă împiedică să respir. „*Par délicatesse / J'ai perdu ma vie*".

7 iulie

După ce ieri n-am făcut nimic, singura realizare a zilei fiind o lungă plimbare prin pădure (curba de nivel, linia ferată, o presupusă cărare dovedită inexistentă prin vii şi porumbişti, Valea Umedă, pădurea de tei, şoseaua cu duzi, T.G.M., izvorul morților, calea ferată), azi m-am trezit mai calmă. Se dovedeşte încă o dată că, părăsind cu totul munca, lăsându-mă în voia sorții şi a întâmplării, depresiunea nu numai că dă înapoi, dar lasă să se nască din nou dorința de a munci. De ce nu-mi dau drumul mai des atunci? De ce nu mă bucur puțin de viața prin care trec? Cum e posibil să sufăr atât din cauza istoriei, când ştiu că dincolo de ea, şi infinit mai puternică decât ea, este natura în mijlocul căreia trăiesc (ca şi în mijlocul istoriei, de altfel) şi căreia îi e atât de uşor să mă facă fericită?

Astăzi am terminat *Arhitectura valurilor*. Am ordonat poemele, am dat titluri. Am reținut 75 de poeme din 100. Ar fi cel mai mare volum al meu. Dar va fi? N-am nici cea mai mică idee nici dacă va putea apărea, nici măcar dacă îmi doresc să apară. Dar, dacă nu, ce-mi doresc? Oricum, să termin *Arta fugii*, şi apoi mai vedem. Abia atunci voi fi obligată într-adevăr să hotărăsc într-un fel sau altul. Până atunci însă mai e cel puțin un an. Şi într-un an...

Seara vine pe la noi T.G.M., apoi îl conducem şi trecem noi pe la Gellu Naum. Şi cu unul, şi cu alții discuții nesemnificative, neimportante, poate chiar plicticoase, şi totuşi întâlniri, discuții, ieşirea din propria cochilie. Sunt oameni cu care nu semănăm, cu care (ca în cazul lui T.G.M.) avem comun numai faptul că locuim în acelaşi sat de câmpie, ales – şi de unii, şi de alții – la întâmplare. Dar asta este destul pentru a simți nevoia să-i vezi şi să schimbi câteva idei, câteva informații şi chiar câteva sentimente. Gellu Naum este, de altfel, în bizareria lui, în acelaşi timp sinceră şi cultivată, ba chiar protejată cu grijă, un personaj

fermecător, de o reală intelectualitate şi un umor copilăros, odihnitor.

Conducându-l pe T.G.M., trecem pe lângă câmpul de grâu care stă să se scuture, este în orice caz în curs de degradare, în urmă cu o săptămână arăta mult mai bine. Nea Florică lăptarul ne spusese că nu se seceră pentru că, de când s-au făcut C.O.A.S.C.-urile (mari complexe de gospodării colective şi S.M.T.-uri), se face o planificare şi trebuie aşteptat să-ţi vină rândul la maşini. Iar T.G.M. susţine că azi la radio s-a anunţat că în judeţul Giurgiu s-a terminat recoltarea grâului, precizând şi cât s-a obţinut la hectar. N-ar fi pentru prima oară când agricultura devine ficţiune pură. Întrebarea care se pune este dacă, odată raportată o acţiune, mai are rost ca ea să fie îndeplinită, adică dacă grâul de pe cele câteva zeci de hectare de lângă noi va fi totuşi secerat în cele din urmă, sau nu mai este nevoie.

La Bucureşti, şedinţa Pactului de la Varşovia. Privim cu emoţie şi curiozitate, deşi, în mod evident, nu se va întâmpla nimic esenţial (cel puţin pentru noi).

XV

8 iulie

Am stat toată ziua în grădină şi m-am gândit la carte. Două pagini de idei, unele interesante şi care cred că îmi vor fi de folos. Încep să mă reobişnuiesc cu atmosfera şi personajele, să intru în arhitectura ei, pe care, de altfel, presimt că o voi

schimba. Complicând-o, făcând-o mai elastică şi mai încăpătoare. Chiar acum, în timp ce notez aici, îmi vine ideea de a introduce în F3 şi exasperanta maşină din faţa casei, şi alte fragmente din aceste caiete. Un capitol F3 care să înceapă „De când ştiu că nu mai am dreptul să public, scriu mai destinsă".

Totuşi, de scris propriu-zis n-am scris. M-am poticnit la capitolul despre moartea Ioanei, care mă înspăimântă nu atât prin scrierea lui, cât prin retrăirea întâmplărilor.

9 iulie

Tensiune din cauza acelei vizite-contravizite de seară. Au întârziat şi tocmai credeam c-am scăpat şi mă apucasem de vopsit gardul, când au sosit Daniela, Ada, Valeria, grăbite că suntem aşteptaţi la masă. Am refuzat să plec până nu termin fâşia de gard începută şi – pentru că nu sunt în stare să fiu prost-crescută – mi s-a făcut rău de nervi şi a trebuit să vomez: violentă şi scurtă criză de dischinezie biliară de care nu şi-a dat nimeni seama, dar de care mi-a fost ruşine în faţa mea. O să învăţ vreodată să nu-mi pese? Să privesc totul (dar atunci şi legăturile mele cu acest tot) detaşat şi ironic, *cu indiferenţă*? Probabil că nu, şi nici nu cred că mi-o doresc prea tare, pentru că ar însemna să-mi doresc să nu mai fiu eu, adică să nu mai fiu. Totuşi, cum am putea pune capăt acestei relaţii care ne umileşte în faţa noastră înşine prin ipocrizia la care ne obligă (nu în domeniu politic, pentru că acolo ne sunt cunoscute opiniile şi nu pierdem nici un prilej pentru a ni le sublinia, ci în domeniul uman pur şi simplu, în care nu suntem în stare să spunem unui om bătrân cât de mult îl dispreţuim pe el şi modul lui de a vedea şi înţelege lumea) şi de care profită, diluându-şi întunericul cu limpezimea noastră, care se tulbură astfel de revoltă şi scârbă. Faptul că mulţi dintre colegii noştri

acceptă această prietenie silită nu este o scuză suficientă, dar suntem prea bine-crescuți şi prea singuri pentru a ne despărți cu brutalitate de toți, chiar dacă ştim că asta ar fi soluția sincerității şi a moralei fără pată.

10 iulie

Duminică nebunească: 8.30 – Daniela, Ada, Fane; 9.30 – Geta, Cornel; 12 – Tia, Alexandru, prietenul lui Alexandru şi părinții lui; 4.30 – Daniela, Ada; 16 – Boris accidentat. Spre seară, în timp ce stăteam cu toții în chioşc, pompa din fântână a început să meargă singură şi peste câteva momente a explodat. Părea că asistăm la o întâmplare magică, înspăimântătoare dincolo de complicațiile tehnice şi administrative pe care le presupunea în următoarele ore sau zile. Nu era vorba decât de transformarea pământului încărcat cu electricitate în polul pozitiv care era întrerupt de ştecher. Pe la 8 am reuşit în cele din urmă să plecăm împreună cu Geta şi Cornel şi Boris. Duminică foarte caldă. Timp de două ore fuseserăm prin pădure, plimbare lungă, dar nu foarte plăcută: pe de o parte era prea cald, pe de altă parte prezența lui Cornel interzicea comunicarea dintre mine şi Geta şi o transforma în conversație.

11 iulie

Bucureşti. Îi duc lui D. Micu manuscrisul volumului să mi-l citească, îndeplinind o tradiție începută cu *Octombrie, Noiembrie, Decembrie*. La ei, atmosferă de spital, mama Tanței bolnavă pe moarte, nu mai poate mânca decât lichide, hrănită cu lingurița. Dar caracterul tragic al situației nu este dat doar de iminența morții, ci de survenirea ei într-un moment nepotrivit, când familia stă suspendată de primirea vizei pentru plecare pe două luni în Germania,

plecare care, în ceea ce o priveşte pe Tanța, va fi zădărnicită, dacă moartea nu se produce în timp util. Această optică utilitară, expusă fără ipocrizie (vârsta foarte înaintată este o scuză socotită suficientă pentru totala detaşare), mă impresionează mai mult decât prezența efectivă a morții, pe care o descopăr tot mai mult capabilă de a genera grotesc.

La Casa Scânteii, întâlnire cu Domokos, căruia îi dau „pachețelul" pentru Mircea. Îmi povesteşte că, în urma ultimei scrisori, M. nu mai are voie să stea de vorbă pe stradă; de asemenea, îmi spune întreaga poveste a plecării (neîntâmplate) la mare. I-au cerut să plece pe perioada şedinței Pactului de la Varşovia, iar în urma refuzului lui, acum nu permit nici copiilor să meargă cu bunicii. Spre deosebire de Manolescu, care îi găseşte mereu circumstanțe atenuante lui D.R.P., D.G. îl condamnă cu vehemență (deşi au fost prieteni vechi) pentru felul în care se identifică cu puterea.

Seara, după mai multe treburi prin oraş terminate cu bine (am găsit hârtie de scris) şi într-o dispoziție mai destinsă datorată atmosferei mai puțin promiscue decât de obicei a oraşului: (s-au măturat străzile în cinstea Pactului de la Varşovia), am văzut la cinematecă un film necunoscut de Hitchcock: *Complot de familie*, primul film nevăzut din ultimii câțiva ani de zile.

12 iulie

Dimineață, coadă la benzină, umflarea roților, alte treburi mărunte, apoi plecarea amânată cu mai bine de o oră din cauza unei adevărate crize de isterie, prilejuită de apariția supraveghetoarei din maşină abia în cursul după-amiezii (ceea ce ar putea însemna că a fost trecută în tura a doua, deci că există şi un schimb doi pe care noi pur şi simplu nu-l descoperiserăm, aşa cum nu ne-am dat seama acum de un

schimb unu). De nervi, Romi şi-a pierdut cheile casei, din cauza asistenței nu reuşea să le găsească, totul trepida, nu se mai putea vorbi cu el, iar eu începusem să tremur şi-mi venea să plâng de umilința că Romi poate să-şi piardă firea pentru că ne priveşte o securistă, când ar fi destul să n-o băgăm în seamă pentru ca ea să înceteze a mai exista. Ea există doar prin spaima prin care ne-o produce şi pe care urmăreşte să ne-o producă. În acest sens şi ducând demonstrația până la ultimele ei consecințe, mie nu nenorocita care stă în maşină îmi face rău (pentru simplul motiv că, dacă nu mi s-ar fi atras atenția, nici n-aş fi observat că este o femeie într-o maşină pe stradă), ci Romi, care nu o uită nici o clipă şi mi-o aminteşte mereu.

În sfârşit, am plecat pe la ora 6, dar din Piața Romană nu se putea coti spre Universitate, toată circulația era deturnată pentru că urma să iasă el de la C.C. şi pentru că el nu poate circula pe străzi pe care sunt şi alte maşini. Am înconjurat deci prin spatele Intercontinentalului şi am revenit pe Republicii, nepierzând mai mult de un sfert de oră, dar simțindu-ne şi mai jigniți, şi mai umiliți, umilința, acest cuvânt care revine mereu şi rezumă totul!

În plus, pentru că îmi era sete şi simțeam nevoia să mănânc ceva dulce (de fapt, de ieri aş fi vrut să intru într-o cofetărie, ca un copil care iese „în oraş", dar n-am avut timp), am oprit la răscrucea Cantemir şi am luat, înaintea prăjiturilor semitopite şi a sucului de fructe semifermentat, o porție de socialism. O coadă de vreo zece persoane care a durat mai bine de o jumătate de oră pentru că, deşi erau trei cofetărese, două stăteau de vorbă binedispuse, în timp ce una (mai modestă, cu un conci de țărancă şi o privire de animal de povară) servea, strângea farfuriile şi paharele de pe mese, le spăla, servea din nou, iar în timpul ăsta coada creştea. Uimitor era însă că nimeni nu părea mirat de situație, şi nici măcar nimeni nu se enerva. La un moment

dat, două tinere foarte grase şi-au cumpărat câte trei prăjituri şi câte două sucuri, comandând treizeci de prăjituri la pachet, ceea ce a luat cel puțin zece minute, dar în acelaşi timp a fost un spectacol comico-grotesc. Vânzătoarea lua cu mâna prăjiturile moi şi care picurau şi le aşeza pe carton, unde nu mai reuşeau să-şi păstreze forma, devenind fiecare dintre ele un fel de mică balegă probabil dulce. Mi-a trecut prin minte să renunț, dar, pe de o parte, mi-era sete, pe de alta, totul se transformase într-o aventură. Când mai aveam vreo două persoane până să ajung, s-a aşezat în față o tânără frumuşică cu o sută de lei în mână. A vrut să intre, dar am întrebat-o dacă nu i se pare jenant că ceilalți (cel puțin douăzeci acum) aşteaptă la rând; a zâmbit cu un aer care spunea „dacă sunt proşti" şi a rămas mai departe cu mâna şi suta întinse spre vânzătoare. Nimeni nu a spus nici un cuvânt şi vânzătoarea a servit-o imediat după mine, fără ca cineva să protesteze. Avea cel mult 17-18 ani şi ştia cu exactitate ce trebuie să faci „ca să nu fii prost", în timp ce ceilalți erau poate prea obosiți şi prea obişnuiți să fie jigniți pentru a nu li se părea superfluu să protesteze... În timp ce mâncam, priveam lumea din cofetărie, care la rândul ei ne privea. Nu exista nici o îndoială şi nu se putea produce nici o confuzie, aparținem altei rase, altei categorii, altei planete. Locul unde ne aflam era departe de a fi o mahala (la mai puțin de 10 minute de Piața Unirii), dar toți locuitorii păreau mahalagii, şi cu cât erau mai tineri, cu atât această impresie era mai pregnantă şi mai dureroasă. „În curând va trebui să purtăm nişte măşti pentru a nu se vedea că suntem altfel decât ei", i-am spus lui Romi, şi mi-am amintit cum eu însămi tresărisem surprinsă într-o zi când, aşteptându-l pe Romi pe Buzeşti şi privind cum trec mahalagiii, la un moment dat s-a apropiat o pereche de intelectuali.

13 iulie

Toată ziua s-a dus cu repararea pompei.

14 iulie

Se treieră grâul de lângă noi, în sfârşit. Tocmai când ne gândeam cât de bine ar fi să putem face rost de câteva kilograme pentru a avea pe tot anul pentru grâu încolţit la micul dejun, omul de pe batoză, pretextând că are nevoie de o daltă şi un ciocan, a venit la noi şi la alţi vecini şi ne-a întrebat dacă nu vrem nişte grâu. Am acceptat, dar, când am vrut să-i dăm bani, el a spus că preferă ţuică, şi pe o sticlă de ţuică ne-a dat un coş mare cu grâu. N-am avut câtuşi de puţin conştiinţa culpei: în afara faptului că omul respectiv este plătit cu patru lei tona de grâu, ceea ce nu-i aduce mai mult de 7-8 sute pe lună în această perioadă de vârf, pentru că în lunile de iarnă nu e plătit deloc, acest grâu este oficial de mult cules, deci nici nu există. (Mi-am amintit întâmplarea – pe care, de altfel, am scris-o într-un *atlas* – cu femeia arestată şi dată în judecată că a furat porumb de pe câmp şi salvată de avocatul care a adus în instanţă *Scânteia* în care scria că în judeţul respectiv recoltarea porumbului se terminase cu o săptămână înainte.) Asemenea nouă au făcut şi vecinii noştri, de fapt noi asemenea lor, iar această apartenenţă la o colectivitate (chiar şi de delincvenţi) ne-a întărit şi binedispus.

17 iulie

Zile calme de lucru infinitezimal. Cât de încet poate să meargă scrisul! Câte două-trei pagini mici pe zi şi o adevărată senzaţie de istovire fizică. Totuşi, din aceşti paşi aproape neînsemnaţi, care mai că nu merită o menţionare (am lucrat în ultimele zile, fără a ajunge la sfârşit, la capitolul – de fapt inserţia – *cursiv* de după un F2,

recrutarea lui Radu). Dar cuvintele se desprind cu greu din pasta vâscoasă a oboselii fizice, care este poate rezultatul iradiațiilor solare sau numai al oboselii nervoase. Simt nevoia vacanței şi-mi pare bine că ne vom duce la mare, chiar dacă mi-e frică puțin şi de atmosfera de acolo. E destul însă să-mi imaginez cum voi privi marea, să mă imaginez privind-o, ca să mă simt mai bine, mai liniştită. E adevărat însă că orice plăcere este mai intensă în viitor sau în trecut decât în prezent. Şi totuşi simt nevoia să plec, să văd şi altceva decât dosul casei Niculinei sau – oricât de frumoşi – strugurii cățărați în gutui. Simt nevoia să plec pentru a mă putea bucura din nou că mă voi întoarce. Cred că această casă, care ne-a oferit protecție şi refugiu, merită şansa de a înlocui lehamitea de ea cu dorul de ea. E atât de simplu: nu trebuie decât să o părăsim puțin.

De altfel simt că – ca niciodată – voi scrie şi la mare. Ceea ce nu-mi propun.

21 iulie

M-am sculat mai greu decât niciodată, cu un fel de părere de rău că m-am trezit, că am ieşit din somn, că am fost expulzată din paradisul lui dezangajat, patul fiind singurul lucru care mai exista din somnul care se terminase. Era ora 7.50, afară părea să fie o zi frumoasă, strugurii care atârnă din gutui deasupra uşii erau pătați de o lumină strălucitoare, exultantă, dar în casă era destul de rece, m-am învelit mai bine, am aprins veioza, am luat o carte de Montherlant (*Le démon du bien*) pe care am descoperit-o ieri în pătul şi am început să citesc; am luat cartea cum aş fi luat un drog capabil să mă despartă de realitate, să tragă între mine şi ea o pânză protectoare.

Îmi dădeam seama că ar trebui să sar din pat şi să mă duc la scris, dar chiar şi ideea de scris mă făcea să mă

cutremur de groază, iar ideea celorlalte treburi gospodăreşti îmi făcea pur şi simplu rău.

Evident, starea asta se poate datora radiațiilor solare (toți cei cu care am vorbit apoi se simțeau prost: vecina lui Breazu, căreia i-am adus pâine, soția bibliotecarului mort săptămâna trecută, dl Victor, fratele lui Boris), dar şi mai sigur are legătură cu cele două zile petrecute în Bucureşti şi în care, fără să se fi întâmplat nimic deosebit, am fost mereu în goană şi în agitație.

Am găsit-o pe Geta exasperată: după ce că nu au apă de luni de zile, acum nu mai au de câteva zile nici gaz. Am chemat-o la mine să gătească pe câteva zile. Am luat-o cu maşina cu tot cu cratițe etc. Voiam să trec şi pe la D. Micu să-mi iau înapoi volumul, dar, cum nu se mai poate ajunge cu maşina la ei – Calea Victoriei a fost închisă pentru circulația obişnuită, au voie să circule numai maşinile speciale (!), iar Piața Buzeşti este o imensă bolgie în care se construiesc temeliile noilor blocuri şi metroul –, escapada prin şantier a durat mai bine de o oră. Am recuperat volumul şi am lăsat-o pe Tanța (profesorul nu era acasă) cu mama ei muribundă. („Ce face?" am întrebat-o. Mi-a răspuns: „Trăieşte, trăieşte". Şi ca să înțeleg întreaga semnificație a cuvintelor a trebuit să-mi amintesc că de ani de zile aşteaptă o viză pentru a răspunde invitației prof. Heitmann de la Heidelberg, că acum, în caz că ar primi-o, ea n-ar putea pleca, trebuind să rămână acasă, s-o îngrijească, s-o înmormânteze... Îmi dau seama că totul devine astfel, atins de politic, grotesc, că moartea însăşi poate să primească mobilurile derizorii ale istoriei.) Am ajutat-o pe Geta la gătit până la 9.30 şi apoi am dus-o cu oala cu supă etc. acasă. De la ea am dat şi nişte telefoane (la noi am suspendat postul pentru că, deşi nu locuim în Bucureşti şi nu-l folosim, ne vin sume imense, şi asta – am aflat – pentru că au rămas cu un mare deficit provenit din cei fugiți sau

demolați, deficit care se împarte asupra celorlalți rămaşi în funcțiune: pentru acest deficit au fost dați afară toți cei din conducerea P.T.T., vreo 15 inşi), apoi am revenit acasă prin noaptea bucureşteană pustie, promiscuă, deprimantă.

O întâmplare amuzantă, dacă nu ar fi atât de plină de sensuri deprimante: l-am întâlnit în fața casei pe Iosif Sava, care venea de la radio, cu cheia maşinii în mână, îndreptându-se spre o Ladă roşie parcată peste drum de noi. Am stat puțin de vorbă, eu fiind cea care l-a acostat, felicitându-l pentru felul în care şi-a depăşit boala. Nu am dat importanță faptului că părea mai puțin expansiv decât altădată, că parcă nu avusese de gând să se oprească. Abia în cursul discuției mi-am dat seama de tonul ciudat şi am început să mă enervez. Mă încredința că totul este în ceea ce mă priveşte bine, că într-o lună cel mult o să-mi reiau rubrica la *România literară* etc., şi la argumentele mele contrare îmi răspundea, fără să mă asculte, că mi se pare, că ştie el că va fi bine. „De unde ştii?" l-am întrebat; nu mi-a răspuns, dar a continuat să peroreze optimist şi minimalizator. În timp ce îl ascultam, ochii mi-au căzut pe „femeia din maşină" care deschisese uşa din cauza căldurii şi ne privea.

— S-ar putea să ai dreptate, i-am spus ironic, dar, până una-alta, doamna din maşina aceea, care stă acolo de aproape un an, mă supraveghează în continuare.

— Care doamnă? a întrebat el cu o voce brusc schimbată, cu luminile stinse.

— Cea care ne priveşte, i-am spus amuzată şi i-am arătat-o, cu o răutate bucuroasă că se poate revărsa asupra lui, asupra ei şi chiar şi asupra mea.

Femeia ne privea într-adevăr şi poate chiar auzea ce vorbim, oricum văzuse gestul pe care-l făcusem spre ea. Sava i-a aruncat o privire şi în aceeaşi secundă a salutat şi

a plecat; trecând pe lângă propria maşină şi grăbindu-se pe cât îi permitea recenta operație, aproape alergând spre colțul străzii unde urma să iasă din raza vizuală a observatoarei. O clipă am rămas încremenită, apoi am realizat reținerea lui de la început, faptul că se temuse încă de atunci să stea de vorbă. A se urca în maşină ar fi însemnat să-i livreze privitoarei propria lui identitate, în timp ce, fugind, putea spera că nu-l recunoscuse. Îmi dădeam seama că i-am provocat un şoc şi, aşa cum nu-mi stă în fire, mă bucuram pentru răul pe care i-l făcusem, spaima lui merita această minimă pedeapsă. De fapt, cred că mă simțeam umilită nu numai de contactul cu această degradantă spaimă, ci şi de faptul că nu-mi intră în cap că lumea se fereşte de mine. Mă port mereu cu inconştiență normal, sunt obişnuită ca oamenii să se bucure că le vorbesc şi o fac uitând că asta era valabil în altă viață.

Joi la prânz a trecut Gabriela Adameşteanu pe la noi să ia manuscrisul lui Romi şi, cum nu-l terminase de corectat, am stat de vorbă vreo oră şi apoi am mâncat împreună. O persoană față de care am o reală simpatie şi cu care nu pot totuşi comunica decât intermitent, cred că din cauza ei. Are un fel ciudat de a vorbi, uitând parcă să spună ideea principală, dar descriind nuanțele ei, încât senzația e că e vorba de ceva foarte interesant, dar niciodată nu eşti foarte sigur ce. Mi-a povestit despre *Schimbarea la față a României* de Emil Cioran pe care o citise recent şi, pornind de la asta, am discutat despre generația interbelică, prima degrevată de sarcinile istoriei, lăsată față în față cu propria creativitate. Prima şi ultima, pentru că apoi totul s-a prăbuşit şi trebuia luat de la început. Din acest punct de vedere, noi suntem pe poziția paşoptiştilor, fiecare dintre noi este un fel de Kogălniceanu sau Alecsandri, căruia i se cere să fie şi director de teatru, şi fondator de revistă, şi diplomat sau

prim-ministru. Pentru că totul trebuia (trebuie) pus în stare de funcționare. Suferința din jur pretinde solidarizarea cu ea şi te sustrage artei pure, te obligă să-i aparții ei şi poporului care-o îndură. Cu fiecare lacrimă, chiar numai văzută, nu plânsă de poet, arta pură se îndepărtează de el, presupunând că i-a fost cândva aproape. Dar trebuie oare să o regretăm? Este arta apuseană a societății de consum superioară artei chinuite a Răsăritului? Nu cred, sau, în orice caz, nu sunt eu în stare să mă mai las impresionată decât de aceasta din urmă.

Ca o ilustrare neintenționată a acestui adevăr, am citit (sau poate recitit, dar nu mai țin minte) un mic roman de Montherlant, *Le démon du bien*, pe care îl aveam rătăcit printre cărțile din pătul într-o ediție în „Livre de poche". Am fost de-a dreptul uluită de cât de neimportantă, de cât de lipsită de semnificație şi valoare putea să fie o carte socotită bună, din moment ce era acreditată într-o colecție de prestigiu. Dacă ar depinde de mine să devin imediat un asemenea scriitor, aş refuza, mi se pare zadarnic şi derizoriu, aproape ruşinos.

Îmi amintesc că am întâlnit-o ieri pe Geta Dimisianu, căreia, venind vorba despre scriitorii apuseni, liberi, i-am spus că n-aş schimba cu nici unul dintre ei, că mi se pare mai uşor să fiu interzisă aici, unde fiecare cuvânt al meu scăpat interdicției se multiplică şi are ecou, decât să fiu liberă acolo unde nimeni nu are timp pentru poezie (dar nici poezia nu are timp pentru nimeni). Mi s-a părut că n-am fost convingătoare, dar eu simțeam că am dreptate. Dincolo de zădărnicia de a scrie o carte pentru a demonstra că e bine sau rău ca un scriitor să fie căsătorit, un scriitor care se mişcă într-o lume neexistentă – o lume în care nu există nimic în afara camerelor de hotel în care el, scriitorul, face amor cu o femeie pe care vrea sau nu vrea să o ia de nevastă – , ceea ce m-a enervat la Montherlant – citit într-o zi în care

scrisul îmi mergea foarte greu şi, în cele din urmă, deloc – era uşurinţa cu care îşi punea eroul să lucreze câte 12-14 ore pe zi. La urma urmei, dacă rezultatul muncii este o carte ca *Le démon du bien*, chiar dacă scrii şi 14 ore fără probleme, fără suferinţă, fără chin, e zadarnic.

22 iulie

Vizită de vreo oră jumate, seara, la Gellu Naum. Interesante discuţii despre legătura dintre avangardă şi politică, apoi şi mai interesantă relatare despre destinul lui Horia Stamatu (a cărui moarte se anunţase la Europa Liberă): laureat al premiului de debut al Fundaţiilor Regale, director al revistei *Ortodoxia*, licenţiat în filozofie, ministru al culturii în Guvernul Sima, condamnat la moarte de Antonescu (dar nearestat, stând ascuns şi întâlnit de Gellu în această perioadă de ilegalitate la un film, într-un cinema de cartier!). Fac o paranteză mai mare: cât de derizorii pot să pară acele persecuţii, acele condamnări la moarte în care condamnatul mergea la cinema şi poliţia nu putea să-l găsească, pe lângă arestările şi detenţiile staliniste, dispariţiile pentru decenii sau pentru totdeauna în celule în care e interzis să te aşezi şi să vorbeşti şi unde nu există nici lumină, nici hârtie, nici cărţi! Dar oare, după ani, propria noastră epocă nu va părea la fel de derizorie? „Arestul la domiciliu" al lui Mircea (care se poate plimba totuşi prin oraş sau merge la cinema) nu va părea „*une drôle de repression*"; sau maşina din faţa casei noastre de la Bucureşti, sau motocicleta şefului de post trecând pe stradă la Comana? Va zâmbi cineva, privindu-le cu îngăduinţă ironică în viitor şi comparându-le trist, ca pe nişte copilării, cu o, inexistentă încă, adevărată teroare? Ca să revin la Horia Stamatu, continui portretul lui Gellu (care l-a cunoscut în studenţie şi prima tinereţe) comparându-l cu cel pe care l-am cunoscut eu, un om bătrân (de vreo 60 de

ani poate, dar părând mult mai în vârstă, mai ales tinerilor care eram noi atunci), blând, continuând să scrie poeme pe care le publica în revistele emigrației sau le edita în tiraje minime în regie proprie, căsătorit cu o femeie cu vreo 30 de ani mai tânără, ştearsă, bucuroasă să se sacrifice, o femeie idealistă, puțin exaltată poate, nemțoaică, filoloagă, specialistă în limbi romanice, cucerită probabil de bunătatea lui, de înfrângerea lui şi poate chiar de poezia lui, în orice caz trăind amândoi, împreună cu fiul lor de câteva luni, într-un mic apartamențel mai mult decât modest din Freiburg, din salariul ei de asistentă la Filologie... Continua să scrie în limba română – singura pe care o ştia bine, de altfel – înconjurat de milioane de oameni care nu înțelegeau această limbă şi poate nici nu ştiau că există printre limbile pământului, după cum nu ştiau despre el că există printre poeții pământului, presupunând că ştiau că pe pământ există şi poeți. Mai trist era că eu, un poet venind din România, nu ştiusem despre el că există până în clipa în care l-am cunoscut, şi m-a impresionat pentru că părea un om bun şi era un biet om. Poemele lui erau la fel de inexistente pentru mine ca şi pentru nemții şi francezii, şi elvețienii, şi italienii, şi englezii, şi olandezii care îl înconjurau, iar suferințele lui politice şi dramele lui de conştiință, desfăşurate cu numai câteva decenii în urmă, îmi apăreau la fel de îndepărtate şi de incomprehensibile de parcă s-ar fi desfăşurat cu secole în urmă, la mii de kilometri depărtare. Singurul fel în care mă mai impresionau era cel strict uman (un om bătrân, sărac, învins, neînțeles etc.), şi m-ar fi impresionat la fel dacă ar fi fost nu român, ci sud-american sau chinez. Acum, după dispariția lui definitivă, tot ce mai rămâne să mă întreb este dacă poezia pe care a scris-o el în toți aceşti ani de exil interior şi exterior va ajunge cândva în istoria poeziei româneşti, se va imprima în memoria iubitorilor de poezie

printre poemele ştiute pe de rost ale poeților din țară, şi tot ce mai rămâne să-mi spun este că în semn de omagiu la această moarte – la moartea acestui poet pe care aproape că nu-l cunosc, a acestui om pe care abia l-am întrezărit, a cărui poveste politică, din care nu înțeleg de altfel nimic, am aflat-o abia acum – este că trebuie să-i aduc recunoştința mea pentru tot ce inutila-i risipire în spațiu m-a învățat, pentru lecția de zădărnicie pe care, fără să vrea, mi-a dat-o.

23 iulie

Am mai bătut câteva poezii la maşină, lucrând ore întregi asupra lor, până în punctul în care nu mai aveam nici o idee despre cum e bine şi cum e rău. Le-am introdus şi pe ele în volumul cu care nu ştiu ce o să fac. De fapt, ştiu, îl voi da în toamnă Gabrielei la Cartea Românească. Ceea ce nu ştiu este ce voi face dacă va fi respins. Oricum, atunci va fi momentul când va trebui să hotărăsc ce fac, iar până atunci să scriu, să scriu din toate puterile la proză. Ştiu că e o laşitate, dar sunt fericită că mai am un răgaz, un răgaz în care să mai fiu pur şi simplu scriitor, scriitor normal, care nu trebuie decât să scrie şi care nu face altceva.

Am terminat şi cap. *cursive 3*, care m-a chinuit atât de mult.

25 iulie

Am citit toată ziua din *Arta fugii*, fragmente pe care pur şi simplu nu le țineam minte, nu mi le aminteam, le citeam ca şi cum le-aş fi văzut prima oară şi-mi plăceau. Am reparcurs planul cărții, adăugând câteva capitole pe care urmează să le scriu în toamna asta. Ciudată senzație de încredere şi de fermitate, cum n-am mai avut de mult. Ce poate fi asemenea bucuriei de a scrie, de a fi scris? Mă gândesc de acum cu

plăcere la întoarcerea de după mare. Plăcere, tocmai pentru că vine după aceste întâmplări, plăcere care poate nici n-ar exista fără ele, căzând în sine însăşi, obosind de sine însăşi.

Mă bucur că mergem la mare pentru că începea să mă sperie claustrarea, faptul că am început să am tendința să-mi ocolesc colegii când îi văd (pentru ca să nu descopăr că o fac ei), să evit să intru în instituții culturale, ca şi cum nu am dreptul s-o fac (dacă Romi urcă la Cartea Românească, eu îl aştept afară), n-am mai fost de luni de zile la Uniune. Ştiu de ce o fac, dar în acelaşi timp e periculos să o fac. E periculos să mă închid în mine, să nu mai schimb idei decât cu un număr redus de oameni, cărora le ştiu pe de rost ideile. Cu atât mai mult cu cât nu îmi stă în fire această claustrare. Bineînțeles că ştiu că la mare sunt şi oameni ca Dodu sau Fănuş Neagu, a căror atingere te maculează şi de la care nu am de aşteptat nimic, după cum ştiu că nici unul dintre ceilalți mulți care vor fi nu ne sunt prieteni cu adevărat, dar ne sunt colegi, dar toți la un loc formează lumea, ba chiar lumea literară, în afara căreia este şi periculos, şi trist să te închizi cu totul. Spun „cu totul" pentru că în general trăiesc în singurătate, şi mi se pare firesc să fie aşa, cu condiția ca din când în când să pot ieşi pentru confruntări, pentru comparații, pentru a putea comunica, chiar dacă, de fiecare dată, comunicarea mă dezamăgeşte şi mă deprimă, chiar dacă îmi dau seama că nu e profundă şi poate chiar că nu e reală. În orice caz, singurătatea prea îndelungată numai în doi (şi încă şi mai rău, întreruptă numai de acelaşi grup obligatoriu, care este relația cu grupul G.R.) ne chirceşte sufleteşte, o să ne facă să îmbătrânim şi poate chiar să nu ne mai iubim. Nu pledez pentru pierderea timpului în societate, ci pentru întreruperea din când în când a singurătății pentru a o potența, pentru a o păstra astfel mereu curioasă de ea însăşi, vie şi trează.

1 august

Am plecat la mare dimineața din Bucureşti la 7 şi am ajuns pe la 12, după ce tot drumul a condus Romi, şi cu toții am vorbit fără încetare, tot felul de lucruri, Manolescu povestindu-ne despre examenele de admitere, despre felul în care a intrat băiatul lui Bălăiță etc. Ore plăcute, de şuetă prietenească, care ne-au făcut să ajungem veseli. Era soare, camera era frumoasă, toți cei pe care îi întâlneam erau binedispuşi. Am lăsat bagajele şi am făcut o baie în mare inaugurând vacanța. În timp ce ne jucam în valuri îmi veneau în minte, îmi pulsau de fapt în ritmul valurilor, zecile, sutele de versuri pe care le-am scris despre ele de când nu le-am mai văzut. „Am scris o carte despre voi", le-am spus, şi Romi a râs de mine. De fapt el n-a citit încă cartea. (În schimb, la Bucureşti, înainte de plecare, i-am citit eu lui capitolele despre Cairo şi mi-au plăcut foarte mult: umblând prin Bucureşti, după lectură îmi revedeam în minte – cu ochii la murdăria străzilor cartierului nostru – halucinantele descrieri ale murdăriei de acolo.)

După-masă am dormit cu plăcere, apoi ne-am plimbat pe mal, pe linia dintre apă şi nisip, printre pescăruşi graşi ca găinile şi țigănuşii care curățau plaja de murdăriile de peste zi. (Țiganii au ajuns să joace la noi rolul, şi să facă muncile, turcilor în Germania, nord-africanilor în Franța.) În mod ciudat, persista în mine un fel de senzație de irealitate, ca şi cum nu realizez încă unde sunt şi, în orice caz, nu realizez că sunt la mare. Nu e prima oară când încerc această senzație, dar am impresia că odată cu vârsta ea apare tot mai des. Îmi spuneam: „e marea!" şi aveam senzația că vorbesc cu cineva care nu mă ascultă decât cu o ureche, dar este destul de bine-crescut pentru a confirma distrat şi fără să înregistreze de fapt ceea ce-i spun. Seara am stat la un vin (din care nu am băut) la „Cireşica" cu Caius Dragomir (venit de la Jupiter să-l vadă pe Aurel Rău) şi cu Rău.

Conducându-i la plecare spre autobuz, aceeaşi curioasă senzaţie de nerealizare a realităţii, printre vilele pe care le ştiam de ani de zile şi le iubeam din iarna când umblam singură prin zăpadă până la brâu printre ele...

Seara la cină Manolescu ne spune că a fost la şeful staţiunii (căruia avea să-i ceară ceva) şi i-a promis că va fi preşedintele juriului concursului de frumuseţe organizat la Teatrul de Vară (a făcut acelaşi lucru şi anul trecut). L-am rugat să nu se ducă într-un an ca acesta; pare mirat de scrupulele noastre, apoi indispus. Ne-am întristat ca întotdeauna când descoperim diferenţa între noi şi ceilalţi.

2 august

Trezire la 6, apoi la 6.45. Alergare pe plajă cu Grete Tartler şi Daniela Crăsnaru, apoi, în timp ce Romi, trezit mai târziu, alerga, eu am intrat în apă să înot. Am trecut de linia valurilor, destul de mari, şi am înotat în marea lină de dincolo de ele, cu plăcere, dar şi cu o oarecare frică. Când am simţit că obosesc, m-am întors, dar, ajunsă din nou la linia valurilor, în dreptul geamandurii, am descoperit că, cu toate eforturile, nu reuşesc să o depăşesc. Fiecare val care mă azvârlea spre ţărm mă sufla cu mişcarea imediat următoare spre larg. Descoperirea situaţiei în care mă aflu m-a înspăimântat, şi asta m-a făcut să nu-mi mai coordonez mişcările, să mă zbat, ba chiar să nu mai calculez bine respiraţiile dintre valurile care-mi treceau din ce în ce mai des peste cap şi să înghit apă. În clipa când – după mai multe minute de înot disperat – am descoperit că mă aflu tot în dreptul geamandurilor, că nu am înaintat de loc, ba chiar mi se părea că am dat înapoi, am început să mă simt pierdută. Îmi dădeam seama că nu era imposibil să mor şi în acelaşi timp îmi dădeam seama că totul era mai curând ridicol decât tragic, pentru că totul se petrecea la mai puţin

de o sută de metri de țărm. La un moment dat m-am gândit chiar să strig, dar nu era nimeni în apropiere şi de altfel nu eram sigură că un țipăt nu m-ar fi costat mai mult decât aş fi putut spera că-mi aduce.

Nu ştiu cât a durat acest suspans, mi s-a părut cu siguranță mai lung decât era. Când, în cele din urmă, zbătându-mă, am ajuns să ating cu piciorul nisipul, am stat sprijinită în el cu spaima că voi fi din nou smulsă spre larg, şi totuşi fără puterea de a face un pas spre țărm. Când l-am făcut, în sfârşit, îmi tremurau genunchii şi îmi tremurau brațele, şi am continuat să tremur încă zeci de minute după ce stăteam în siguranță, întinsă pe nisip, cu gura amară de apa băută sau de o dischinezie declanşată de spaimă.

5 august

Astăzi este prima zi caldă, cu cerul neacoperit. Totuşi, am făcut în fiecare zi nămol la Eforie Nord, am făcut în fiecare zi gimnastică în zori pe malul mării, iar seara ne-am plimbat ore în şir cu Manolescu, Zigu, Stelian Tăbăraş, Dolfi Solomon, Daniela Crăsnaru, Ileana Mălăncioiu, Ileana Vulpescu, Sântimbreanu, Mihai Stănescu etc. E bine să fii între oameni, chiar dacă îi ştii imperfecți, chiar dacă ai mii de obiecții împotriva lor (şi cine ştie câte au ei împotriva ta)...

Evident, n-am respectat restricțiile de stat la soare. Ne întoarcem de la nămol pe la 12 şi mai stăm o jumătate de oră sau chiar o oră pe plajă. Ştiu că nu e bine, dar am obosit de atâta înțelepciune!

10 august

Din nou cerul este acoperit, deci maşina care se rotea neobosită între plajă, nămol, mese etc. şi-a încetinit mersul

şi aproape s-a oprit. Stau întinsă pe balcon (în jardiniera destul de lată ca să mă cuprindă) întinsă pe o pătură, prin care simt ca pe nişte amintiri pietricelele de dedesubt, cu o pernă la cap. Marea se vede tulbure printr-o pâclă luminoasă care şterge linia ce-o desparte de cer. Citesc puţin şi fără plăcere din Mishima, o poveste de dragoste care ar fi putut figura cu cinste în *Sămănătorul*, scriu şi două ilustrate, apoi renunţ. Rămân aşa, semiadormită (ne-am culcat aproape de două pentru că aseară a fost „bal" cu epigrame, iar Eugen Negrici a avut o sticlă de whisky), privind. Imaginea mea despre mare, păstrată peste iarnă ca o conservă de frumuseţe estivală, este ceea ce se vede din acest balcon; linia orizontală aproape pierdută, strălucitoare, între apa şi cerul de culori sensibil egale.

După-masa am făcut numai cu Romi o minunată plimbare pe ţărm (mergând cu picioarele goale pe linia mereu schimbătoare care desparte marea de nisip) până departe, la cherhanaua de dincolo de cazematele părăsite. După terminarea hotelurilor, acolo unde oamenii vin mai rar sau aproape deloc, apa devine mai limpede, foarte transparentă şi prin ea se văd lespezi de piatră multicoloră şi pietricele rearanjate mereu de mişcarea valurilor.

Am observat că înot cu plăcere şi fără nici un fel de frică spre larg (mai ales dimineaţa, cu soarele în faţă, cu sentimentul că înaintez spre el şi chiar îl voi ajunge), în timp ce întoarcerea este întotdeauna silnică şi plină de spaime. De fiecare dată mi se pare că obosesc, că nu voi mai putea reveni, că nu voi mai ajunge la ţărm, totul este material, carnal, meschin, spre deosebire de îndepărtarea spre zare, care conţine o eliberare de contingenţe, o înaintare în spirit, în imposibil. Dacă nu aş şti că trebuie să mă întorc, dacă aş fi în stare să uit că există malul, nu cred că ar exista pentru mine mai acută senzaţie de beatitudine decât înotul spre larg, chiar dacă spre moarte.

11 august

Bizara relație cu fam. Dodu Bălan. La început nu ştiam dacă trebuie să ne salutăm sau nu (ştiam tot ce spusese despre mine în ultimul an şi ştia că ştiu), eu optând pentru salut şi din comoditate (întâlnirea pe coridoare cu un om cu care nu mă salut m-ar fi incomodat), şi pentru că salutul mi se pare un gest de deasupra oricăror deosebiri de concepții, caractere, credințe. Ceva ținând de educație şi obligatoriu ca spălatul pe dinți. Ne salutam deci cu răceală, doamna nefăcând întotdeauna acest efort, când deodată, după mai bine de o săptămână, m-au oprit copleşindu-mă cu complimente la care evident nu ştiam ce să răspund, pentru că de înjurat nu ştiu să înjur. Nu mai înțelegeam nimic, i-am părăsit uimită. Le-a vorbit cineva – un ştab – bine despre mine? M-au văzut dând mâna pe plajă cu vreun ştab? Au început să se gândească, brusc, la viitor? Aveam să aflu în curând adevărul: Băran – care a venit într-o dimineață când făceam gimnastică pe plajă să-mi prezinte pe fam. Ghițulică, soțul tov. Ghițulică, prim-secretara de la Iaşi, le-a spus că o făcuse la cererea acestuia... Ce s-ar mai putea adăuga? Poate faptul că n-ar mai trebui să ieşim din casă pentru a nu mai întâlni nici un om.

13 august

Zile din ce în ce mai frumoase, cu apa caldă, curată, fără meduze. Dimineață de dimineață, ritualul alergării pe plajă în zori (nu există linie mai magică decât linia care desparte dantela valului de uscat, atunci când o însemni cu sigiliul tălpilor goale!), apoi al gimnasticii cu fața spre soare, apoi al înotului în marea pustie, luminoasă. Gesturi care, dincolo de frumusețea şi binele fizic pe care ni le dăruiau, ne încărcau sufletele şi mințile cu linişte, ne curățau de tot zațul întunecat, ne scoteau în afara suferinței şi a disperării

în care trăiam de luni şi luni, lăsându-ne curaţi şi tineri în afara lumii, faţă în faţă cu universul. Din când în când aveam pentru câte o secundă bănuiala că minunata, luminoasa uitare în care pluteam nu era chiar atât de nevinovată, că n-am fi avut dreptul să suspendăm pentru două săptămâni tensiunea şi suferinţa, dar gândul nu rezista mai mult decât o străfulgerare, şters de primul val care mi se spărgea de glezne. Romi mai asculta din când în când radioul şi-mi spunea şi mie, dar totul îmi părea îndepărtat, indiferent, ca dintr-o lume care nu mai era a mea. Ce importanţă putea să mai aibă, în faţa nesfârşitei întinderi de apă din care se născuse totul şi care umplea de lumină totul, faptul că în Polonia nu reuşesc să formeze guvern? Sau chiar faptul că Ceauşescu a dat un interviu în care a susţinut că nu vede nici un impediment să-i urmeze la conducere propriul fiu?

Ciudat este că această stare de totală desprindere, de reală desprindere de contingent, de istorie, era urmată de întâlnirile şi discuţiile de pe plajă până la ora prânzului (nimeni nu ţinea cont de spaimele de la Bucureşti, de promisiunile de a nu depăşi ora zece, de ameninţările soarelui explodat), discuţii pasionate despre aceeaşi istorie pe care trupul nostru fericit o eluda, dar discuţii oarecum sportive, teoretice, ca un joc de şah, ca un exerciţiu de inteligenţă, lipsite de suferinţa neagră cu care ne gândeam la aceleaşi lucruri acasă. Tema în care se vărsau toate aceste discuţii diverse, diferite, amuzante, ca nişte râuri care, izvorâte din oricât de depărtaţi munţi, se varsă totuşi în aceeaşi mare, era *cum va fi după*? Planuri strategice, supoziţii tactice, dacă participa Manolescu (al cărui optimism exagerat era temperat mereu de comparaţia cu China post-maoistă), sau planuri patetice de implicare în viaţa aceea în care trezirea conştiinţei naţiunii va depinde de noi, dacă participa Paler (şi a căror concluzie paradoxală era

că atunci, în libertatea pe care o vom putea determina, ne va fi mult mai greu încă şi vom privi în urmă la stupoarea de acum ca la o perioadă, neagră desigur, dar de linişte).

Vechea mea obsesie, aceea că, după ce totul va trece, datoria noastră, a glasurilor care *se aud*, va fi să analizeze totul – trecutul apropiat, dar şi trecutul îndepărtat, istoria şi arta, caracterul şi firea, tot ce ţine de poporul român – nu numai fără urmă de complezenţă, ci şi fără urmă de milă, numai asprimea, severitatea şi chiar cruzimea, aplicate cu minuţie tuturor faptelor şi trăsăturilor noastre, ne vor putea salva din mocirla călduţă din care a izvorât dispreţul de noi înşine care ne înăbuşă, care ne împiedică *să fim*. Numai după o asemenea exorcizare, numai după ce vom scoate la suprafaţă şi vom arăta cu degetul toate murdăriile, toate laşităţile, toate neputinţele firii şi conduitei noastre, numai după ce vom încerca să le găsim explicaţiile şi cauzele, vom mai putea să ne întoarcem la patriotismul redefinit, vom mai putea să ajungem din nou la îmblânzirea noţiunii de dragoste de ţară, cea din care au izvorât de-a lungul unor întregi decenii atâtea suferinţe şi ruşini.

14 august

Seara la 9, la un peşte la fam. Tupan, împreună cu Manolescu, Zigu, Rău. Se sărbătoreşte apariţia romanului *Marmură neagră* şi se aşteaptă ca Manolescu să scrie despre el. Ce tristeţe! Peşte obţinut cu greu de la crescătorie, whisky, vin, ţuică, evidente eforturi ca totul să fie bine, şi Niki, care, probabil, nu va scrie despre carte...

În sfârşit a apărut luna pe mare. O aştept din prima zi şi mi-au mai rămas două nopţi doar pentru a o privi. Un violent sentiment religios şi o uimire că nu există mai multe popoare care să i se închine. De câte ori privesc cărarea de

lumină pe apă îmi amintesc finalul *Oraşului topit*, ceea ce nu mi se întâmplă cu alte pagini ale mele.

15 august

Scurtă vizită a familiei Tamaş – şeful staţiunii – care ne caută pentru a ne saluta şi a ne aduce o sticlă de horincă. Cum le-o fi venit ideea acestui plocon? Un fel al puterii de a se recunoaşte că există şi o altfel de putere? Am băut-o, după plecarea lor, pe balcon cu Ileana Mălăncioiu, Manolescu, Zigu, Tupani, Sântimbreanu. În continuare, plimbare sub lună în ultima seară. Jale reală, copilărească, pentru despărţirea de mare. Promisiuni, jurăminte că vom reveni, dacă se poate neschimbaţi. Dar cine poate şti ce va fi până la anul? Anul trecut pe vremea asta nu bănuiam nimic din ceea ce avea să înceapă să se întâmple peste câteva zile şi apoi neîntrerupt.

16 august

Ne-am întors împreună cu familia Manolescu şi Ileana Mălăncioiu, supraîncărcaţi de bagajele noastre şi ale lor, plus ale familiei Covaci. Am plecat la ora 13, după ce dimineaţa încărcaserăm bagajele şi apoi stătuserăm pe plajă luându-ne rămas-bun de la tot şi înotând îndelung în marea mai minunată şi mai caldă ca niciodată. Paler, care pleca şi el cu maşina singur, nu s-a oferit să ne ia măcar din bagaje.

— Cum de vă roagă pe voi toată lumea să-i duceţi? Pe mine nu mă roagă nimeni – îmi spusese el pe plajă în faţa unui public destul de larg ca să-l tenteze abordarea acelui ton superior de om serios care râde cu bonomie de nişte tineri necopţi şi cam caraghioşi.

— Probabil că se vede pe fața noastră că suntem mai fraieri, i-am răspuns eu fără să accept gluma, şi el a simțit că nu trebuie să mai glumească.

— Sau poate mai cumsecade, a adăugat, uşor autocritic.

— Ceea ce este totuna, am încheiat eu discuția care n-a schimbat cu nimic situația de fapt: el a plecat singur în maşină, iar noi încolăciți printre geamantane şi sacoşe.

N-aş fi vrut, doamne fereşte, să schimb situația, dar nu mă pot împiedica să contemplu cu uimire deosebirile dintre noi şi ceilalți, care sunt teoretic în favoarea noastră. Teoretic, pentru că practic nu fac decât să ne complice viața la nesfârşit sau să le dea celorlalți dreptul să râdă de noi (ca de nişte personaje prea livreşti, prea cum scrie la carte).

Drumul a fost mai puțin greu decât ne era frică, Ileana mai puțin iritantă decât mă aşteptam. Am oprit la Feteşti, unde Daniela Crăsnaru ne spusese că se găsesc chiloți (!), dar bineînțeles n-am găsit, ne-am ales doar cu o oră pierdută într-un oraş canicular de câmpie, format dintr-o singură stradă lungă şi prăfoasă de blocuri, în care am reuşit să mâncăm câte un ştrudel cu marmeladă, să cumpărăm câte o pungă de detergent plină cu biscuiți (vreau să spun că biscuiții se vindeau în pungi imprimate cu nume şi reclame de detergent) şi să bem câte un suc care la Bucureşti costă 2 lei, iar acolo se vindea cu 5,50.

La Bucureşti, i-am lăsat mai întâi pe Manoleşti, dar de la ei maşina n-a mai vrut să pornească decât împinsă. N-am mai îndrăznit să oprim motorul şi în cele din urmă, după ce am lăsat-o şi pe Ileana, iar Romi a dus bagajele acasă, eu rămânând la coada la benzină pe post de maşină, am plasat-o pentru a doua zi când urma să fim aproape primii. Ceea ce presupunea însă o trezire la 5, pentru că pompa se deschidea la 6.

Era aproape 11 noaptea când ne-am îndreptat pe jos spre casă, traversând piața gării încinsă, în care sub luna plină,

nesănătos de luminoasă, se descărcau din furgonete şi camioane imense portrete ale celor doi şi pancarte cu lozinci: se pregătea probabil un miting pentru a doua zi sau – cine ştie? – totul era pentru sărbătoarea de peste zece zile...

17 august

Întâlnire cu Geta, care-mi spune că se vor muta în apartamentul unei cunoştinţe aproape întâmplătoare (prietenă a Şerbanei) care li-l pune la dispoziţie pe mai multe luni, ea urmând să stea în cel al părinţilor plecaţi în străinătate. Se mută cu paturi şi frigidere, exasperaţi de lipsa apei şi a gazului din blocul lor înconjurat de deşertul demolărilor. Am fost impresionată şi de gestul celei ce oferea apartamentul, şi de hotărârea lor de a se muta. Nu mă gândisem că sunt chiar atât de exasperaţi şi nu-mi dăduse prin minte să le ofer apartamentul nostru. Dar aş fi putut-o face? Cu maşina care stă în faţă, cu microfoanele etc.? Pe de altă parte, mă supără opţiunea pentru soluţii extravagante (mutarea de acasă) când, cu un efort (montarea unei pompe de apă, aşa cum au făcut alţi vecini de-ai lor, montarea unei butelii pe care le-am fi dat-o noi), puteau să rămână acasă. Mă lovesc mereu în relaţiile cu ei de o indolenţă care pe mine mă consumă mai mult decât îi consumă urmările ei pe ei...

Lung telefon de pe stradă cu Tia, mereu la fel de deprimată, aşteptând operaţia de colecist pentru care urmează să vorbesc cu prof. Setlacec. Are însă superstiţia că i se va întâmpla ceva rău, ca tot ce i s-a întâmplat în acest an. Ne vedem săptămâna viitoare.

18 august

Regăsirea Comanei. Ce oază! Tudorel a udat grădina cât am lipsit. Avem roşii, ardei, vinete, fasole verde, dovleci de copt şi în faţa noastră 2-3 luni de toamnă ritmate de vremea perelor, strugurilor, gutuilor, de făcutul ţuicii, de culesul viilor, cu vecinii aducând must. Cu arsul gunoaielor, focul din sobă, plimbările prin pădurea devenită de aramă, săpatul grădinii...

Nu rămâne decât îndoiala că am dreptul să uit lumea din afara acestei case de paiantă, a acestei curţi late de 13 metri şi lungi de câteva zeci... De fapt, dacă aş avea o altă fire, ar trebui să mă declar mulţumită cu interdicţia mea (ce mândru este Octavian Paler de a lui, ce satisfăcut de ea, ca de o norocoasă achiziţie!), cu persecuţiile mele, cu relativa mea linişte. Dar nu: „Pentru că sunt în stare să-nţeleg / De tot ce înţeleg sunt vinovată". Şi mai ales, de faptul că stau aici în pridvor şi scriu în loc să-mi dau foc în Piaţa Palatului!...

Imaginea pieţei încinse de căldură, imaginea scenei repetate în gând de atâtea ori (încă de pe vremea când Geo îşi propunea să o facă), cu împotmolirea intervenind în acelaşi punct al sincronizării scrisorii explicative cu gestul; şi, în acelaşi timp, conştiinţa că simpla fantazare pe o asemenea temă conţine în sine ceva grotesc şi bolnav; şi apoi, din nou, revenirea, descoperirea realităţii şi atotputernica, invincibila îndoială că o carte – cât de extraordinară? – poate fi vreodată destul de importantă pentru a suplini, pentru a ţine locul unei asemenea scene...

19 august

Toată ziua am făcut curăţenie, am spălat. În cele aproape trei săptămâni cât lipsiserăm, păianjenii puseseră stăpânire într-un fel imperial, cu o putere subtilă şi de o mare fineţe estetică peste toate. Miraculoase, perfecte pânze, capodopere

de geometrie se întindeau peste zăvoare, între canaturi, ca nişte sigilii ale părăsirii de om, ale luării în folosinţă de către natură.

După ce distruseserăm (nu fără remuşcări) toate aceste frumuseţi (păstrând una singură, de o mare frumusețe, între streaşina casei şi zid), locuinţa a devenit din nou a noastră, ne-am putut instala împreună cu dl Negruţ, devenit un adevărat bărbat în lipsa noastră, ajuns în sfârşit la capătul drumului care transformă un pisic într-un motan.

20 august

Zi de scris, de refamiliarizare cu scrisul. Seara, drum lung pe Valea Morii, până la Anişoara, apoi la reparatorul radio, apoi la Naum. Cu toate repetiţiile şi automatismele şi decăderile bătrâneţii, plăcută comunicare între generaţii şi poziţii estetice. Demnă de menţionat relatarea povestirii (pe care o ştiam şi de la G.R.) generalului Z. (fost spion în S.U.A., fost şef al părţii culturale a M.A.I.) despre felul în care Valentin Lipatti dădea informaţii despre socrul lui, Mihai Ralea, demnă de menţionat mai ales nuanţa de dispreţ pentru cel ce era josnic din frică, dispreţ care nu se întindea şi asupra lui Z., cel ce producea frica (cu care, de altfel, sunt de decenii întregi prieteni de familie). Le-am spus că ştiam povestea şi părerea mea despre ea. Apoi am regretat, pentru că faptul că s-au jenat pledează totuşi în favoarea lor.

21 august

Am scris toată ziua stând în fotoliul din pridvor. Am început un nou capitol (*cursiv* 4). După-masa, dezlănţuire festivă TV, răcnete, aproape apoplexie.

22 august

Nu e mai cald decât ieri (30°), dar – poate pentru că aerul este complet nemişcat – mult mai greu de respirat, de suportat. În plus, e ora 1 şi încă nu m-am apucat de scris, în schimb sunt deja obosită de munca fizică, de treburile mărunte: am udat grădina cu găleata, am făcut mâncare, veşnicul peşte prăjit al Virginiei Woolf...

23 august

M-am uitat mai bine de o oră la televizor la parada festivă, prima desfăşurată pe Ştirbei Vodă, în tribuna oficială construită pe viitoarea faţadă a Muzeului de Istorie. Adevărul e că la început eram atentă doar la perspectiva arhitectonică, încercând să descopăr, împreună cu Romi, ce fel de clădiri se văd în planul îndepărtat şi dacă, prelungind liniile bulevardului, ele trec peste casa noastră sau nu. Pericolul demolării continuă să plutească asupra noastră, chiar dacă noi nu avem putere să ne gândim la el decât rareori. Cu timpul însă, ceea ce se petrecea pe ecran a început să mă fascineze. După parada militară şi cea a pionierilor (cu veşnicele litere şi figuri formate din trupuri omeneşti) urmărite cu plictiseală şi priviri dese aruncate ceasului de la mână de perechea prezidenţială aşezată în tribuna foarte înaltă – unde se vedeau mici şi derizorii în atâta spaţiu şi de unde mulţimea se vedea îndepărtată, iar oamenii care o formau, nişte fiinţe insignifiante –, a urmat demonstraţia muncitorească, marele fluviu de oameni curgând neoprit timp de mai bine de două ore (am părăsit televizorul între timp), ritmat numai de nume de uzine şi întreprinderi, de cifre de sectoare. De obicei, asta este partea cea mai neinteresantă a unei parade. De data asta însă, după câteva minute de privit, mi-am dat seama că ceva este altfel; eram curioasă să văd feţele oamenilor, să le văd

expresia, să văd în ce măsură fac efortul de a mima festivitatea, de a masca mâhnirea, oboseala, umilința, nervii. Nu reuşeam însă să văd nici o față, nici un om şi, în prima clipă, am crezut că este vorba doar de o filmare intenționat alienată şi lipsită de detalii, pentru a nu se dezvălui toată tristețea şi suferința pe care fluviul acela omenesc le conține. Imediat însă mi-am dat seama că este vorba de mult mai mult decât atât: figurile oamenilor nu se vedeau nu pentru că nu erau filmate, ci pur şi simplu pentru că erau acoperite, fiecare sau aproape fiecare dintre ei purtând în mână câte o pancardă sau câte un portret al Lui, al Ei sau (inovație) al amândurora. Impresia produsă era, după câteva minute de contemplare, de-a dreptul aiuritoare, în fața ochilor uimiți desfăşurându-se o imensă procesiune de El şi Ea în zeci şi sute de exemplare, o adevărată viziune de coşmar, cu atât mai subliniată cu cât nu era vorba de fotografii diferite, ci de câte una singură pentru fiecare, multiplicată la nesfârşit şi, numai din când în când, câte una comună a cuplului, asemenea portretelor aşezate în casele de mahala deasupra patului conjugal. Stăteam şi priveam, şi totul mi se părea ridicol şi grotesc până în clipa în care m-am întrebat cum trebuia să le apară lor, celor doi portretizați, înaintarea lor înşişi în puzderie de cópii ca o armată de ei înşişi, ca un popor de ei înşişi, şi deodată totul mi-a apărut ca un imens monstruos simbol: aşa văd țara, aşa îşi doresc ei țara, locuită numai de ei, 22 de milioane de ființe care să le semene, care să nu-i depăşească, care să nu li se opună, 22 de milioane de ceauşeşti, sau, poate, dimpotrivă, numai ei doi, pur şi simplu ei doi, în locul unui întreg popor.

24 august

Nu mi-e frică nici de ce este, nici de ce nu este, mi-e frică de ceea ce pare a fi sau a nu fi.

26 august

Citesc *Tolstoi* de Sklovski şi descopăr mereu problema *mea*: imposibilitatea de a opta în deplină linişte de conştiinţă între a încerca să schimb lumea şi a o descrie, între a lupta împotriva răului sau a încerca să-l descriu, fixându-l astfel, încremenindu-l, înfrângându-l de fapt prin aceea că nu-l las să existe zadarnic, să treacă – atunci când va trece – ca şi cum n-ar fi produs toate suferinţele pe care le-a produs. Imposibilitatea de a opta fără zbucium între luptă şi scris, deşi în fapt optez pentru scris, dar mereu cu inima plină de remuşcări că nu-mi azvârl viaţa în arenă, că o economisesc pentru a o da în porţii zilnice hrană fiarei albe, hârtiei încă nescrise. Tolstoi, care scrie *Război şi pace* suferind că nu face ceva mai important, mai util... Şi în cele din urmă, la bătrâneţe, optând chiar pentru acea utilitate a istorioarelor pe care le înţeleg toţi.

28 august

Zile obsedate de Tolstoi, de suferinţa lui enormă pe care marea operă nu a reuşit să o îndulcească, de perfecta legitimitate a acestei suferinţe şi, în acelaşi timp, de absurditatea ei ca frână a operei.

Citind despre perceptorul francez, fost camarad, de la Iasnaia Poliana, mi-a venit deodată ideea că revoluţiile ruseşti sunt continuare a revoluţiilor franceze nu numai la modul simbolic, teoretic, ci şi la modul cel mai propriu şi mai concret, prin aceşti tineri revoluţionari care în 1838, 1848, 1871 s-au exilat în Rusia, au devenit profesori în familiile nobile şi şi-au educat elevii în spiritul ideilor

revoluționare, care au produs, la rândul lor, viitoarele revoluții.

30 august

Astăzi a apărut primul şoricel în bucătărie: alertă, aducerea lui Negruțu, care, indiferent şi supărat că a fost deranjat, s-a instalat în cuptorul aragazului şi a adormit. Atunci am importat un alt motan, celebrul Boris, dar tot degeaba. Acum în mijlocul bucătăriei – după ce tot ce era comestibil a fost dus în camera mare – este o cratiță cu o jumătate de nucă, Boris este şi el închis acolo, dar nu pare să remarce nici faptul că e închis, nici prezența şoarecelui (văzut de Romi). Este, ca în fiecare an, primul semn indubitabil şi ireversibil al toamnei. De altfel, azi-noapte a început să plouă, după ce ieri o vijelie bruscă a făcut temperatura să scadă într-un sfert de oră cu zece grade. Vijelia a rupt, se pare, undeva firele electrice, pentru că pe la 8 s-a întrerupt curentul. Am adormit, cum n-am mai adormit din copilărie, de la 9.30. Curentul a venit abia azi la ora 2. Zi întunecată de toamnă, am lucrat în chioşc pentru că în casă nu se vedea nimic. De fapt, am făcut gospodărie în vederea plecării la Oradea, ca să aibă Romi ce mânca în lipsa mea, şi am bătut la maşină paginile rubricii de la Oradea.

XVI

Oradea, 1–9 septembrie

Am sosit la mama dimineața, pe o vreme rece de noiembrie, speriată că nu voi avea cum să ajung acasă cu atâtea bagaje. În gară am întâlnit însă un redactor de la radio, fost coleg de la liceul de băieți (am descoperit-o acum, pentru că de ani de zile de când ne întâlnim pe stradă şi ştiu că mi-e coleg – mi-a spus-o el când ne-am văzut prima oară, după cutremurul care ne-a mutat lângă Radio – îmi imaginam că suntem colegi de facultate), care era aşteptat de două maşini, şi una din ele m-a dus pe mine. Emoția acelui coleg la aflarea faptului că sunt venită tot pentru întâlnirea de 30 de ani de la terminarea liceului m-a emoționat şi pe mine, ca o anticameră a festivității care va urma.

Am ajuns acasă (nu mai fusesem din ianuarie) bucuroasă de a o întâlni pe mama, de care îmi era dor, căreia aveam să-i spun atâtea lucruri, întâmplate pe parcursul acestei jumătăți de an şi despre care nu puteam vorbi la telefon. Am găsit-o însă destul de prost dispusă şi de obosită: în cursul nopții fusese trezită de Geta, care sosise din Maramureş alungată de ploaie şi frig. M-a contrariat şi în aceeaşi secundă mi-a fost ruşine că mă contrariază prezența Getei din prima secundă. Ştiam că va veni după câteva zile şi eu fusesem cea care insistase enorm să vină, să se gândească cu plăcere şi aproape cu autosugestie – aşa cum făceam eu – la întoarcerea acasă, să se lase cuprinsă de nostalgie şi să încerce să treacă peste ceea ce o desparte de mama, ca vârstă şi ca fire, înțelegând ce e de înțeles, iertând ce e de iertat. Faptul că sosise însă înaintea mea, că deci prezența în trei interzicea şi avea să interzică intimitatea în doi cu mama – intimitate care îmi era necesară pentru a reuşi să trec dincolo de platoşa ei de orgoliu şi iritabilitate (exacerbate de vârstă), să mă simtă aproape şi să pot pleca, după acele zile pe care le pot petrece cu ea, cu conştiința împăcată pentru încă o perioadă de timp – mă încurca şi schimba toate datele felului în care îmi imaginasem eu

întâlnirea cu mama. Îmi era însă ruşine că puteam să mă simt deranjată de prezența Getei, prietena mea cea mai apropiată. Din acest amestec oarecum indigest de sentimente a rezultat o stânjeneală, nefirească între oameni atât de apropiați, pe care a risipit-o mama, intrând în rolul de comandant şi de gazdă, punându-ne la masă, spunând rugăciunea înainte de a mânca, trimițându-ne să ne spălăm pe mâini etc.

De fapt, pentru a încheia digresiunea prilejuită de contrarierea în fața lipsei de intimitate în doi, trebuie să observ că singurul fel în care ştiu să comunic cu cineva este acela de *tête-à-tête*. Dincolo de *dialog*, pentru mine nu există decât conversația de societate, convențională. Intimitatea cu Geta şi intimitatea cu mama, unite, nu dau pentru mine o intimitate în trei. Şi asta nu din cauze speciale, legate de mama sau de Geta, ci pur şi simplu pentru că numai de asta sunt în stare: pot să comunic cu aproape oricine când suntem singuri, devin un aparat de societate îndată ce apare cea de-a treia persoană. Din cauza asta încăpățânarea lui Romi de a nu mă lăsa singură pe parcursul ultimului an (la întâlnirile cu Tia, de exemplu), mă frustra şi mă stânjenea, împiedicându-mă să comunic cu cineva, şi asta nu pentru că aş fi avut de comunicat ceva ce el n-ar fi trebuit să ştie, ci pur şi simplu pentru că, fără vina nimănui, prezența lui (a celui de-al treilea) transforma întâlnirea într-un simplu joc de societate. De altfel, ca să revin la mama şi Geta, pe parcursul celor zece zile, apropierea şi asemănarea dintre mine şi Geta fiind mult mai mare şi mai reală decât cele dintre mama şi mine, intimitatea cu Geta a avut mereu tendința să o excludă pe cea cu mama, şi chiar şi atunci când, prin accidentul Getei, am rămas singură cu mama, prezența Getei, bolnavă, era mai puternică. Evident însă că de vină a fost şi indiferența mamei la toate nuanțele reale, felul ei de a fi prea absorbită

de modul în care se văd lucrurile din afară, din lume, pentru a mai avea timp sau putere să se întrebe cum sunt ele într-adevăr.

Toată ziua de sâmbătă a fost închinată, cuprinsă, ocupată de întâlnirea de 30 de ani. Primul lucru pe care ar trebui să-l notez despre această întâlnire este uimirea acută în fața cifrei pe care o cuprinde. 30? Adică o viață de om, de om nu foarte tânăr. Sentimentul de uimire făcea loc acuzației de irealitate. Când dl prof. Groza, profesorul de română, vorbind la întâlnirea de la şcoală, care a avut loc dimineața, ne-a spus că pe vremea când am terminat noi el avea 38 de ani, inaderența la timp a căpătat forme ținând de absurditate şi de enorm. 38 de ani? Dar îl ținem minte exact cum e şi acum, adică un om aproape bătrân (acest *aproape* care ni se părea la locul lui în mintea noastră de atunci mi se pare la locul lui în mintea mea de acum, şi într-un caz, şi în altul fiind de fapt nepotrivit şi exagerat), puțin chel, mobil, uscățiv, făcând mişcări rotunde, oarecum elastice şi având în permanență un zâmbet în egală măsură ironic şi timid. 38 de ani era o vârstă cu zece ani mai tânără decât aveam noi azi, iar această răsturnare în timp ni se părea tuturora (sau poate numai mie?) nu numai de neînțeles, dar şi de nesuportat. Ne întâlneam deci după 30 de ani de la despărțire (unele dintre noi aveau chiar copii de 29 sau 28 de ani!), ne întâlneam ca să ne privim cu atenție şi să vedem dacă reuşim să ne recunoaştem. Şi o făceam fără mare greutate. Cu câteva excepții, atât de puține încât nu se pot opune generalizării, fiecare dintre adolescentele de altădată a rămas neschimbată în sensul că fiecare n-a făcut decât să lase timpul să-i sublinieze şi să-i îngroaşe înclinațiile şi trăsăturile. Astfel, cele care erau grăsuțe au devenit grase, cele slăbuțe au devenit uscățive, cele ce păreau nişte cucoane încă la 15 ani au devenit matroane pline de importanță la 45, cele care erau şterse s-au estompat sub

cenuşa deceniilor şi, mai mult, cele cu trăsături marcate au căpătat linii dure, subliniate aproape caricatural. Nimeni însă nu era de nerecunoscut, iar majoritatea arătau chiar foarte bine. Vreau să spun că nu corespundeau imaginii pe care aş fi putut s-o am despre nişte doamne de 48 de ani (în legătură cu cifra aceasta: se vorbea mereu de vârsta de 48 de ani, încât eu, care nu ştiu niciodată cu exactitate ce vârstă am decât dacă scad din anul curent anul naşterii, am adoptat-o spunând la un moment dat „acum, când am 48 de ani", la care mai multe colege m-au corectat „dar tu erai cu un an mai mică, ai 47". Ce dovadă mai convingătoare a lipsei de consistență a relațiilor mele cu timpul?)

În mod evident, întâlnirea solemnă de la şcoală a fost marcată de doi factori care i-au imprimat un ton pe care cu siguranță nu l-ar fi avut altfel sau, în orice caz, nu în aceeaşi măsură; aceşti factori au fost prezența colegelor grecoaice întoarse din străinătate şi prezența mea.

Începând din clasa a opta, deci timp de patru ani, clasa noastră a fost formată jumătate din românce, jumătate din grecoaice (20 şi 20), acestea din urmă provenind de la marele orfelinat de copii greci care se instalase în palatul baroc din parc, vechiul edificiu catolic din preajma marii biserici baroce („Biserica cu 12 altare") şi a seminarului teologic. Acelaşi procent de greci popula şi clasele liceului de băieți. Era vorba despre copii adunați de trupele lui Markos care se retrăgeau, la sfârşitul războiului, înfrânte, spre nord. Unii dintre ei erau copiii comuniştilor care luptaseră alături de Markos şi care îşi luau acum, în exilul spre țările devenite socialiste, şi familiile, dar majoritatea erau pur şi simplu copii adunați şi răpiți familiilor lor în urma dispozițiilor Cominternului, care, în felul acesta, îşi asigura o rezervă umană pentru viitoarea generație, îngrijindu-se astfel de recucerirea Greciei pierdute la tratativele de la Ialta. Numărul acestor copii trebuie să fi fost de ordinul

zecilor sau sutelor de mii, pentru că orfelinate asemenea celui de la Oradea au existat şi în alte oraşe din România, după cum au existat şi în celelalte ţări ale lagărului socialist, inclusiv în Uniunea Sovietică. În orice caz, atunci când după ’56 şi, mai ales, după ’68, a început liberalizarea, copiii din România şi chiar colegele noastre şi-au găsit fraţii şi părinţii risipiţi în Polonia, Ungaria, Bulgaria sau rămaşi în Grecia. De fapt, la drept vorbind, nu era vorba numai de copii greci, ba chiar o bună parte dintre ei nu erau greci, ci macedoneni, dar pentru cunoştinţele noastre geografice şi lingvistice asta era o deosebire prea subtilă, toate colegele străine fiind asimilate termenului grecesc şi nereuşind să facem o reală deosebire între cele pe care le chema Ifigenia, Pandora, Afrodita şi cele ce se numeau Elena, Maria, după cum a fost nevoie de ani ca să înţelegem că ele vorbeau între ele în două limbi deosebite şi neînrudite (neogreaca şi slava macedoneană), între cele două grupuri de vorbitoare existând, poate, ca limbă de comunicare numai româna recent învăţată. Deci, dintre grecoaicele din clasa noastră – restul erau din clase paralele şi nu le ştiam bine –, a venit la întâlnire Pandora din Iugoslavia (Scopje) şi Afrodita din Canada. Întâmplarea a făcut ca Pandora – care era aşezată în banca întâi şi care s-a aşezat şi acum pe vechiul ei loc – să fie prima care a luat cuvântul, întoarsă pe jumătate spre şirul de profesori octogenari aşezaţi la catedră (dl Groza, dna Domuţa, dna Mândru, dna Greavu, dl Popescu, dna Teodorescu, dna Gherman, dna de rusă, dna de biologie), jumătate spre clasa aşezată în amfiteatru, câte două-trei în bancă. Ea a început prin a spune că n-a mai fost la Oradea de un sfert de secol şi că oraşul i se pare mult mai frumos acum, aşa cum arată cu vechile clădiri restaurate multicolor, cu multele clădiri noi. În acest oraş însă, a găsit o mizerie de neînchipuit, deşi citise adesea despre ea în ziare şi deşi ea însăşi mai ţinea minte mizeria de după război.

Ceea ce a descoperit venind la Oradea însă depăşea resursele amintirilor şi ale imaginației ei (noi, care o ascultam, ştiam însă că la Oradea este mai bine decât în alte locuri, decât la Bucureşti, de exemplu) şi o făcea să sufere pentru poporul român, pentru țara şi oraşul care i-au fost locurile copilăriei. Ca întotdeauna când îi este greu îşi aduce aminte că, atunci când a venit pentru prima oară în clasa noastră şi şi-a cunoscut noile colege, eu – Doina, a spus ea – am întrebat-o dacă ştie povestea cutiei Pandorei şi, cum ea n-o ştia (fusese crescută de la vârsta de 8 ani în orfelinatul românesc), eu i-am spus că din cutia Pandorei s-au risipit în lume toate relele, dar pe fundul ei a rămas Speranța. De atunci ea ştie că, dincolo de toate relele, rămâne întotdeauna speranța, şi ştie şi acum că, şi pentru poporul român, şi chiar şi pentru Doina, speranța rămâne, trebuie să rămână intactă.

A fost aplaudată îndelung şi toate fetele care au luat în continuare cuvântul s-au simțit obligate să nu scadă nivelul libertății şi sincerității impuse de Pandora şi să facă – în semn de recunoaştere a adevăratei stări de lucruri şi de mărturisire a demnității necesare – câte o trimitere la mine. Am fost citată în toate felurile, de la versuri sau fraze din cărți (sunau deosebit de ciudat în acel context şi în gura unor ființe care existaseră pentru mine şi pentru care existasem cu mult înaintea scrierii acelor fraze sau versuri) până la mărturisirea că s-au temut pentru viața mea şi până la suprema formă de simpatie din partea unor femei, aceea de a susține că dintre toate fetele eu sunt cea mai tânără şi cea mai frumoasă (afirmație care – deşi îmi dădeam seama că izvorăşte din emoția de natură politică pe care o reprezentam şi că e numai un reflex al simpatiei pe care voiau să mi-o dovedească – mi-a făcut imensă plăcere).

Întâmplarea a făcut ca marea majoritate a colegelor venite la întâlnire să fie profesoare, de la Rodica Bogza şi Mariana

Săcăluş (lectore la Cibernetică şi, respectiv, la Construcţii) şi până la Doina Dulcă, Lizica Pop şi multe, multe altele, profesoare de liceu (majoritatea de matematică, adevărat paradox la nişte eleve ale domnişoarei Isoc, cea care începea o demonstraţie pe tablă şi nu reuşea să o ducă la bun sfârşit, la formula finală, pentru că greşea pe parcurs un semn sau o înmulţire). Din cele spuse de ele, rând pe rând, dincolo de copiii şi nepoţii avuţi, de succesele personale şi de titlurile deţinute, se degaja, odată cu profunda insatisfacţie profesională, un tablou al şcolii româneşti de azi mai catastrofal şi mai fără speranţă decât mi-aş fi putut imagina singură, deşi numai Dumnezeu ştie că nu păcătuiesc prin optimism. Tineri pe care nu-i mai interesează nimic şi nu mai învaţă nimic, pentru simplul motiv că au observat că pot obţine totul, şi chiar mai uşor, şi fără a o face, pentru că ştiu, simt, au nenumărate exemple (pe care nu se sfiesc să le aducă) că fără a învăţa, fără a munci, fără a fi pasionat şi dăruit câştigi mai mult şi ai mai multe şanse să reuşeşti, să trăieşti bine, să devii cineva; profesorii obligaţi să-şi comprime materia în câteva ore pentru că în restul anului îşi duc elevii la munci agricole sau îi trimit acasă din economie de combustibil, ajungând să-şi dispreţuiască profesiunea şi să se umilească cerşind elevilor, care nu pot fi constrânşi prin note, sticle goale, fier vechi, castane, materiale refolosibile, bani pentru repararea geamurilor clasei, pentru zugrăvirea şcolii, pentru cărţile care se vor da premii premianţilor, pentru costumele celor ce vor manifesta la 23 august etc. În ceea ce priveşte învăţământul superior, cele două cadre didactice, doctori în specialităţile respective, au precizat că tot ce pot spera (având în vedere că de foarte mulţi ani nu s-a mai produs nici o promovare, pentru că orice promovare se face cu aprobarea doamnei C., iar ea nu are timp de aşa ceva) este ca să nu li se desfiinţeze postul înainte de a ieşi la pensie

(numărul studenților şi al cadrelor didactice din învățământul superior românesc scăzând de la an la an în mod catastrofal). Ultima a vorbit Lizica Pop, pensionară de boală în urma diagnosticării, cu mai mulți ani în urmă, a unui cancer, mamă a doi copii pe care i-a crescut singură în urma unui divorț, mărturisind că nu regretă că a ieşit din învățământ, atât de tare ajunsese să o deprime degradarea lui, şi închizând acolada deschisă de Pandora prin exprimarea speranței că va mai fi în viață şi la viitoarea noastră întâlnire.

În încheiere, dl prof. Groza a *citit* un discurs scris cu grijă şi cu înfloriturі literare în care cita în întregime un poem al meu din adolescență, pe care nu mi-l mai aminteam, dar care spre surprinderea mea suna destul de bine, romantic, cantabil, plin de o vitalitate şi un optimism pe care nu mi le mai aminteam. În mod ciudat, după citarea poemului, cuvântul profesorului continua în versuri, ca şi cum s-ar fi molipsit de la adolescenta citată, ritmând sfaturi şi concluzii filozofice, consolări şi tristeți resemnate, meditații, banale, dar nelipsite de farmec, asupra scurgerii inevitabile şi ireversibile a timpului. Efortul literar al bătrânului profesor (care, repet, nu părea bătrân şi nici măcar schimbat față de cum îl țineam minte cu 30 de ani în urmă) ne-a emoționat, şi l-am răsplătit cu aplauze lungi, unanim înlăcrimate.

După ceremonia de la şcoala noastră, desfăşurată în localul vechiului Liceu „Oltea Doamna”, unde învățasem (dar care acum este sediul unei şcoli generale), am trecut Crişul cu profesori cu tot la liceul de băieți, rămas neschimbat, nemutat, cu muzeul intact. Trebuie să spun că i-am invidiat pe toți acei băieți care după absolvirea lui reuşiseră să-şi impună numele şi fotografia în vitrinele îngrijite cu respect religios de dl prof. Roşescu (Titus Popovici, Mircea Malița, Pop D. Popa, D.R. Popescu etc.).

La ora trei urma să ne reîntâlnim cu toții, fete şi băieți, care se priveau cu timiditate de pe un mal pe altul al râului, deveniți doamne şi domni necunoscuți, ştiuți vag după nume cu rezonanță de amintiri din copilărie, pentru a merge la Băile Felix, unde era organizată masa. Abia aveam timp să ajungem acasă şi să ne schimbăm. Mama şi Geta mă aşteptau emoționate şi curioase, şi la rândul meu am fost emoționată de emoția lor, le-am povestit cum a fost, ce-au spus alții, ce-am spus eu, în timp ce mama mă obliga să mănânc (ca într-o celebră scenă din *Pe aripile vântului*) pentru a nu fi moartă de foame şi a nu mă repezi asupra mâncării în public. Apoi m-au ajutat amândouă să mă îmbrac, ca pe o mireasă, au făcut tot ce-au putut ca să fiu frumoasă, şi în cele din urmă Geta m-a condus până la colț, cu o căldură şi un sentiment de familie care m-a făcut fericită, încât am plecat ca o fată tânără care merge la o petrecere, fără nici o cenuşă în suflet, uşoară şi liberă de gânduri. Felul în care s-a desfăşurat toată seara a fost pentru mine determinat de veselia, de bucuria cu care am plecat de acasă, cu sentimentul solidarității şi admirației mamei şi Getei, pe care le simțeam bucurându-se pentru mine. Petrecerea a durat de la 4 la 24, opt ore din care cred că cinci am dansat cu o bucurie sportivă, cu bucuria mişcării. De altfel, totul a semănat pentru mine cu întâlnirile cu cititorii, amețitoare şi buimăcitoare, deşi plăcute, pentru că succesul presupunea întâlnirea şi conversația cu nenumărați oameni pe care eu nu-i cunoşteam, dar ei mă cunoşteau, care-mi spuneau că m-au citit, că mă admiră etc. În acest sens, mersul acesta la Oradea a fost pentru mine egal cu ultimele drumuri la laşi şi la Bacău, semănând la fel cu un vârtej de oameni înghesuindu-se în jurul meu, terminându-se la fel cu un nesfârşit număr de autografe pentru care mă jenam că nu cunosc numele. Deosebirea a fost că, în loc să vorbesc sau

să răspund la întrebări, aici nu trebuia decât să dansez, deosebirea a fost că între ultimul meu drum în Moldova şi această călătorie la Oradea nu au trecut un an sau doi, ci anul interdicției şi nenumăratele emisiuni şi comentarii ale posturilor de radio pe care toată lumea le ascultă. De fiecare dată, după invitația la dans şi prezentarea de rigoare (nu îi cunoscusem pe băieții de la Gojdu şi nu îi cunoşteam nici pe domnii cu burtă şi chelie, mulți dintre ei cu aspect de oameni importanți, pe care îi vedeam acum), în timp ce începeam să dansăm, partenerul meu îmi povestea cât de mult mă admiră el şi soția şi copiii, cât de mari emoții au avut pentru mine, cât de mult se bucură că mă vede teafără şi neschimbată. Zâmbeam de fiecare dată, mulțumind, fără să mai adaug ceva, ei ştiau despre mine totul şi ceva, destul de mult în plus, eu nu le ştiam lor nici numele. Cu siguranță mulți, majoritatea chiar, erau sinceri, le luceau ochii şi li se voala glasul de emoție, iar un gigant de cel puțin 100 de kilograme – despre care am aflat că este fiul doamnei Domuța, profesoara noastră de latină – a început pur şi simplu să plângă cu lacrimi enorme, egal de înduioşătoare şi de comice pe obrajii lui bucălați şi roşii de obez. Nu-mi puteam permite să uit însă că printre aceşti nenumărați şi sinceri admiratori se afla, cu siguranță, un număr necunoscut de turnători şi securişti, cu atât mai probabil cu cât spusele lor, ce-mi mărturiseau că veniseră la întâlnire numai pentru că ştiau că mă vor vedea, erau mai adevărate. De fiecare dată, după ce ritualul acestor mărturisiri se termina, continua dansul propriu-zis, tot mai animat odată cu evoluția spre noapte şi dispariția timidităților. Îmi place să dansez, cred că, dintre toate distracțiile imaginabile, cel mai mult îmi place să dansez. Este o plăcere numai a mea, absolut fără legătură cu partenerul, şi dacă regret ceva din viața mea este că nu am dansat mai mult, că am dansat de fapt atât de puțin, că m-

am dedat atât de rar acestei atât de nevinovate dezlănțuiri. În timp ce dansam mă întrebam dacă pentru toți acei oameni, bărbați şi femei, faptul că dansam, că nu stăteam sobră şi importantă la masă ca o celebritate ce eram, nu era şocant sau dezamăgitor, dar cred că îmi dădeam seama după ochii fetelor că nu, că, dimpotrivă (de altfel mi-au şi spus-o), tocmai pentru că veniseră pentru mine (o colegă, profesoară de franceză în Timişoara, a spus în cuvântul de dimineață că şi-a adus soțul şi copiii numai ca să mă cunoască), veselia mea era ca un omagiu pe care li-l aduceam: ei mă recunoşteau ca suflet al lor, iar sufletul lor era în acel moment, deliberat şi printr-un efort colectiv, vesel.

Îmi amintesc că una dintre colege, devenită învățătoare la țară, bunică de mulți nepoți, foarte modestă şi foarte îmbătrânită, care mi-a stat tot timpul în preajmă cu un fel de adorație iluminată, cerându-mi dedicații pentru elevii ei, pentru nepoții ei, rugându-mă să ne fotografiem împreună etc., mi-a spus la un moment dat „Ce populară eşti!”, iar fraza, care putea fi ridicolă, caragialească, era transfigurată de o recunoştință care m-a pus pe gânduri. Sunt populară? Cuvântul cu siguranță nu e bine ales şi nu e adevărat decât în măsura în care se opune lui „aristocratic”. Etalarea gravității şi a dramei mele reale ar fi fost cu siguranță mai aristocratică şi mai puțin populară decât dansul şi exuberanța cu care le mascam (nu în sensul că erau o mască, ci în sensul că erau o altă latură a mea pe care o întorceam spre lume pentru a o ascunde vederii pe cealaltă), dar întotdeauna am crezut că adevărații aristocrați nu erau aristocratici. Din punctul meu de vedere, dansul şi destinderea tinerească era ca un medicament pe care îl luam după încordarea anilor de dinainte şi de după, exuberanța mea era recuperatoare şi profilactică şi, tocmai pentru că esențialul este „să nu ne pierdem mințile”, orice

prilej de veselie şi echilibru este binevenit. În timp ce dansam, mi-a venit în minte o carte despre viaţa Mariei Curie pe care o citisem în adolescenţă şi în care se povestea cum sobra şi savanta Marie rupsese 6 perechi de sandale în vacanţa de dinaintea plecării la facultate, dansând. Primul dans l-am dansat cu dl prof. Groza, pe care l-am invitat eu, aşa cum ne înţeleseserăm încă de dimineaţă, şi căruia i-am mulţumit pentru cuvântarea de dimineaţă, în timp ce el mi-a mulţumit lăcrimând pentru citarea numelui său în biografia mea din „Biblioteca pentru toţi". Am schimbat vorba, stânjenită. Felul în care îmi vorbea acest profesor bătrân – care scrisese literatură (proză şi teatru) toată viaţa, dar care nu reuşise să publice nici o carte, mulţumindu-se cu scurte fragmente prin ziarul local sau prin culegeri ale Casei de Creaţie Populară – despre maxima lui realizare, consacrarea prin rândul din bio-bibliografia mea, îmi făcea rău şi mă întrista. Eram bucuroasă că îi putusem face o bucurie, dar mă umilea umilinţa lui, care se dezvăluia în dimensiunile disproporţionate ale bucuriei. După cum m-au întristat recitalurile date la microfonul ringului de dans de alţi doi profesori, de filozofie şi de istorie: epigrame căznite, primul, cu explicaţii mult mai lungi decât catrenul aproape lipsit de umor; lungi poeme cu pretenţii umoristice sau moralizatoare, al doilea, şi anecdote răsştiute în grai ardelenesc, bihorean, totul nesfârşit, în atenţia mai mult mimată a auditoriului plictisit şi respectuos. Parada dascălilor de provincie, cu tot ce conţine ea înduioşător şi ridicol, în timp ce profesoarele, de mult pensionare, puneau în pachete, învelite cu şerveţele, resturile prânzului prea copios (aranjat cu mari pile locale de organizatori şi costând imens) din care îşi scuteau masa pe încă o zi. (O paranteză: peste două zile am primit un telefon de la dl prof. Roşescu, înspăimântat de faptul că aflase că tot ce se vorbise la microfon se înregistrase, iar el spusese şi un catren de

omagiu pentru mine. L-am liniştit cum am putut, cuprinsă de milă şi de jenă.) Cel mai frumos dintre dansuri a fost un vals (singurul, de altfel) la care m-a invitat un profesor octogenar de la „Gojdu” (de fizică, mi se pare). Mi-e pur şi simplu ruşine să-mi mărturisesc ce beatitudine poate să-mi dea un vals dansat cu un partener care ştie să danseze (şi numai bătrânii mai ştiu valsa). Spre sfârşitul petrecerii, în orele de după terminarea mesei (din care aproape că n-am mâncat şi n-am băut şi pentru că mă îndopase mama acasă, şi pentru că eram ocupată cu dansul), au început autografele, pe şervețele, pe plăcile de lemn cu efigia Liceului „Gojdu”, pe hârtiuțe şi cărți de vizită, operație emoționantă prin insistențe, dar epuizantă prin încordarea de a afla numele celor cărora trebuia să le scriu, fără ca ei să îşi dea seama că nu le ştiu numele. M-a salvat în cele din urmă Şuşu, cu care am şi plecat. Cu ea, cu soțul ei şi cu multe altele şi alții am stat apoi vreo jumătate de oră în noapte şi în stația autobuzului care nu venea, ne-am suit în cele din urmă în cabina unui camion (aşa, în rochii de seară şi pantofi aurii!) care ne-a dus până la marginea oraşului, de unde am mai mers pe jos vreo doi kilometri până am găsit un taxi. Era o noapte caldă, şi chiar şi această întoarcere ridicolă mi s-a părut veselă şi amuzantă, aşa cum ți se pare totul când eşti tânăr, iar noi fuseserăm, deliberat şi nostalgic, aproape o zi întreagă, tineri din nou.

Nu pot să închei ziua acestei întâlniri fără să notez ciudata, paradoxala diferență între felul în care arătau băieții şi fetele. În timp ce băieții aveau majoritatea burtă şi o neplăcută delăsare în ținută, ca să nu mai vorbesc de cheliile a căror vină nu o purtau, fetele (deşi se spune că ele îmbătrânesc mai repede) erau în mare majoritate încă frumoase, în orice caz îngrijite, elegante, atente la înfățişare. „Păi sigur, noi nu mergem la cosmetică”, a spus se pare la un moment dat un băiat, dovadă că observația o făcuseră şi

ei, iar ceea ce putea fi, şi chiar era, o bădărănie a fost privită de fete ca un real compliment, ca o recunoaştere că eforturile lor materiale şi spirituale nu fuseseră în zadar.

A doua zi a fost un fel de prelungire, lipsită de strălucire, şi chiar de rost a primei, dar nu lipsită şi de un anumit farmec nostalgic. Ne-am întâlnit la Hotel Dacia vreo 15-20 (consemnul a fost general, dar unii plecau a doua zi, alţii plecau la cumpărături, Oradea fiind cunoscută ca mai bine aprovizionată decât alte centre) şi am făcut împreună o lungă plimbare prin oraşul cuprins de duminică, pe *corso-ul* pe care fetele de la Oltea visau să se plimbe cu băieţii de la Gojdu, şi invers. Străzi cu case frumoase şi solide, tipic ardelene, case în care mi-ar fi plăcut să locuiesc, parcul cu biserica lui, cu nesfârşitul coridor de coloane al seminarului teologic, cu palatul baroc în care este acum Muzeul Ţării Crişurilor. Tocmai începuse ploaia, aşa că am intrat şi la muzeu, unde am găsit, faţă de ceea ce ştiam din alte dăţi, un întreg set de busturi de ghips ale marilor personalităţi ale istoriei noastre, printre care chiar şi unul al lui Menumorut (!). Sălile de pictură cu câţiva Pătraşcu frumoşi (mi-i aminteam) şi câţiva Pallady surprinzător de stângaci, cu sălile cu oglinzi şi sobe complicate pe care nu le mai ţineam minte şi pe care, privindu-le, mi-am dat seama că nu ştiam nimic despre cei ce le-au construit: realul meu patriotism s-a jenat de fanfaronada patriotică etalată în acele săli care, la urma urmei, intră şi ele (chiar dacă sunt făcute din sudoarea iobagilor români) în istoria, plină de nuanţe etnice a Transilvaniei.

Colegii şi colegele cu care eram făceau planuri de a lua masa împreună, dar eu am simţit că nu mai avem ce să ne spunem şi-mi părea rău de mama şi Geta, care mă aşteptau cu masa, aşa că am plecat, pretextând musafiri la masă, promiţând că mă voi întoarce mai târziu printre ei. Acasă a fost într-adevăr o foarte plăcută masă de duminică, ca în

copilărie, iar seara eram invitaţi la cină la Doina, Sanda şi Ionică Bonta. Cum Geta era şi ea invitată la un coleg de clasă după-amiaza, cum mama voia să se odihnească în linişte şi cum regretam într-un fel că am minţit şi m-am eschivat de la nostalgia colegilor, am mai trecut pentru o oră pe la restaurant pentru a-mi lua rămas-bun. Am găsit întinsă o masă mare, ca de nuntă, celor care fuseserăm la plimbare li se alăturaseră alţii care locuiau la hotel. Masa era dominată de un grec, de fapt macedonean, venit din Canada anume pentru întâlnire, şi care dăduse mai multe sticle de whisky la masă şi câte un pachet de cafea fiecărei fete. Îl chema Isis Vasiliev şi fusese crescut, cu încă un frate, în România, în timp ce un frate ajunsese în Polonia, tatăl cu un al patrulea copil în U.R.S.S., iar mama rămăsese în Grecia. Această situaţie de la sfârşitul războiului fusese transformată, graţie liberalizării şi eforturilor lor continue, astfel: doi fraţi în Canada, tatăl şi doi fraţi în Australia, iar mama moartă în Grecia. L-am întrebat de care dintre popoarele care îl înconjoară şi îl domină se simte mai apropiat poporul macedonean, dar n-a ştiut să-mi răspundă, după cum n-a ştiut să-mi vorbească de originea lor etnică, confundând limba de origine slavă pe care o vorbesc cu izvorul etnic din care se trag, nerecunoscând faptul că Alexandru Macedon a întemeiat un imperiu de cultură greacă şi având tendinţa să-l considere şi pe marele elev al lui Aristotel tot slav. Am renunţat la discuţie, deşi m-ar fi interesat realmente să ştiu mai multe despre acest popor misterios şi atât de apropiat totuşi de noi. La urma urmei, nu era decât un copil crescut într-un orfelinat în perioada stalinistă şi ajuns apoi inginer în America. Şi într-un loc, şi într-altul, cultura generală nu era obligatorie şi nici măcar recomandabilă. M-a impresionat însă povestind despre singurătatea în care trăieşte, despre ce înseamnă să ai telefon, dar să nu ai cui da telefon, să te uiţi la aparat

până simți că înnebunești și apoi să ieși să te plimbi în jurul blocului fără să întâlnești nici un singur om cu care ai putea schimba o vorbă. Era evident că, pentru el, venirea în România la această întâlnire, la care dolarii și mărinimia îl transformaseră într-o vedetă, fusese o minunată, euforizantă ieșire din singurătate, pe care o va ține minte, pe care nu o va uita, cu care se va trata, a cărei amintire o va lua ca pe o doctorie atunci când va fi din nou singur.

Astăzi, când scriu în acest caiet continuând și transcriind impresiile orădene, este o zi capricioasă de septembrie (22), când cu soare (puțin), când cu vânt (rece), și eu stau în livadă în hamac și ascult *Simfonia întâia*, Brahms, la „Ora melomanului". Este deci ora trei, de fapt 3 jumătate, și nu am scris încă nici un rând, am citit doar numărul închinat lui Marin Preda din *Caiete critice*, și mai ales dialogul lui Eugen Simion cu Aurora Cornu. Ca întotdeauna când citesc despre Preda, despre omul, personajul Preda, mă tulbur, pentru că fascinația pe care o exercită (și care nu are legătură cu valoarea lui literară), fascinație (e drept, negativă) pe care o exercită și asupra mea, mă face să mă gândesc la mine, la felul meu absolut opus felului său de a fi, și să mă întreb cine are dreptate și cine greșește, el, pentru care viața era o pradă, și deci cel ce o dobândea, o fiară, chiar dacă o fiară nefericită (de unde vine prejudecata că toate fiarele sunt fericite?) – sau eu, pentru care viața este un spital, poate chiar un ospiciu în care, oricât aș fi de bolnavă, rolul meu este acela de doctor, pentru simplul motiv că cunosc bolile, un doctor în al cărui statut scrie că le datorează bolnavilor totul și că ei nu-i datorează nimic, care se simte în permanență vinovat că alții suferă mai mult decât el și căruia nu-i trece niciodată prin minte că ar putea fi asemenea celor sănătoși care trec indiferenți pe stradă.

Pentru prima oară însă, astăzi nu l-am comparat pe Marin Preda cu mine, ci cu mama. În mod evident, felul de a fi al lui Marin Preda, bizareriile lui veneau din copilăria lui chinuită şi înconjurată de o indiferență țărănească, pe care în fond toată opera lui o demască, împotriva căreia se revoltă, dar pe care nu este în stare să o înlocuiască decât cu psihologia abisală, cum este numit tot ce e de neînțeles. Echilibrului indiferent (rod al scepticismului şi al lipsei de speranță) al țăranului, el nu reuşeşte să-i pună în loc nici echilibrul bunătății, nici echilibrul rațional (chiar căznit) al persoanelor pur şi simplu civilizate, rămânând doar conştiința răului şi sentimentul, atât de țărănesc, că cine nu e rău e prost (Romi îmi spunea zilele trecute că vorba „prost de bun" ar trebui înlocuită, ca infinit mai adevărată, cu vorba „prost de rău", pentru că, într-adevăr, singura dificultate în judecarea şi canalizarea stării de lucruri pe care o trăim este aceea de a hotărî dacă este rezultatul prostiei sau al răutății şi care dintre aceste două atotputernice constante este dominantă).

Am făcut, de fapt, toată această lungă introducere pentru a ajunge să povestesc o discuție cu mama. Stăteam amândouă în patul ei, eu aşezată cu capul la picioare pentru a putea să o văd în timp ce vorbeşte (într-o poziție pe care o iubeam încă din copilărie), şi ea îmi povestea, o rugasem eu să-mi povestească, din tinerețea ei. O să încerc să reproduc cele povestite tocmai pentru că, detaliindu-le, mi le voi fixa astfel mai bine în minte (şi pe hârtie), dar înainte de asta vreau să notez ideea înrudirii cu Preda, care mi-a venit azi, explicarea prin suferințele (pe care eu nu am cum să le înțeleg cu adevărat) îndurate în copilărie şi în prima tinerețe, a tuturor asprimilor ei care par uneori exagerate (cum monstruoasă părea purtarea lui Preda adeseori), dar pe care nu are dreptul să le judece un om ca

mine, care nu a fost niciodată flămând sau cu adevărat singur.

Când i-a murit mama (la cea de-a opta naştere, la 39 de ani), mama mea nu împlinise 17 ani şi era elevă la liceul din Aiud. Avea un frate cu un an mai mare (Emil, cel ce avea să dispară în timpul războiului în Rusia) şi trei fraţi mai mici, Nelu, Nicu şi Turica. Nu s-a mai întors la şcoală, şi după câteva luni, aproape un an, de stat acasă, unde ţinea gospodăria şi-şi îngrijea fraţii mici (ultimii doi erau sub zece ani), Livia, verişoara căsătorită la Râmnicu-Vâlcea cu un inginer, a aranjat să intre practicantă la poştă, pentru a învăţa o meserie şi a-şi face un drum în viaţă. S-a dus deci la Timişoara, unde a fost repartizată în familia unui sas care conducea un oficiu poştal şi unde, contra casă-masă, urma să lucreze şi, lucrând, să înveţe toate operaţiile şi secretele necesare unui funcţionar poştal. Poate că literaturizez, dar încerc să înţeleg condiţia de copil de ţăran a mamei prin prisma destinului lui Nicolae din *Moromeţii*. Chiar înainte de moartea Valeriei (căreia n-am reuşit niciodată să-i spun în gând bunică, pentru că pe de-o parte n-o cunoscusem, iar pe de alta fusese prea tânără pentru o bunică) familia lor o dusese greu. De exemplu, mama îmi povestea cum în copilărie era trimisă din când în când la Mihalţ, satul de origine al mamei ei, unde continuau să trăiască mai mulţi unchi bogaţi, asta mai mult pentru a se ţine legătura cu această protipendadă ţărănească, căreia ei îi erau rudele sărace. Cum i se dădeau întotdeauna bani de tren numai pentru dus, încât, ca să se întoarcă, trebuie să ceară unchilor bani pentru bilet, care trebuie să fi fost extrem de ieftin (distanţa nu era mai mare de 20- 30 km) şi nici unul dintre unchi nu îi dădea suma întreagă (repet, o sumă minimă), ci o puneau să meargă să mai ceară şi de la alt unchi diferenţa, încât pentru cei 5-6 lei cât costa biletul

trebuia să se umilească de 3-4 ori, explicând că nu are cum să se întoarcă acasă etc. Pentru un om atât de orgolios, ba chiar bolnav de orgoliu, cum a fost toată viața mama (dar nu cumva acest orgoliu exacerbat, maladiv, s-a născut tocmai din aceste umilințe meschine, derizorii, imprimate definitiv în sensibilitatea unui copil?), întreaga operație se transforma într-un supliciu de neuitat, din moment ce îl ținea încă minte cu amănunte şi nuanțe după şaptezeci de ani.

Întrebarea cu adevărat dureroasă şi la care nu sunt în stare să răspund este în ce măsură era inevitabilă această umilință. Erau într-adevăr foarte săraci? Dar casa rămasă (casa care decenii întregi a stat părăsită, pe care mama a reparat-o sumar, a înconjurat-o de trandafiri, a făcut-o locuibilă pentru vară şi care, devenită brusc idilică şi dezirabilă, a fost vândută de frații ei fără să o întrebe măcar şi fără să încerce să-i ofere, chiar dacă ştiau că n-ar fi primit, şi ei o parte din bani), ei bine, casa aceea în care am fost şi eu în două rânduri, era o casă destul de mare, cu trei camere luminoase, înconjurând „prăvălia", o încăpere spațioasă în care se intra direct din stradă şi în care Gheordiac (tatăl mamei, Gheorghe Diacu, un bărbat frumos şi autoritar, aşa cum reiese din amintirile mamei şi din fotografia rămasă, care trebuie să fi fost destul de important în sat dacă şi acum, după trei sferturi de secol, mai există un loc care se numeşte „Lunca lui Gheordiac") a ținut cu intermitență cârciumă şi băcănie. Şi totuşi mama îşi aminteşte cum era trimisă cu vacile întreaga zi cu o bucată de mămăligă rece sau, în cazurile fericite, cu un ou. Era o sărăcie reală, chiar dacă relativă privind mizeria celorlalți? Era mai mult o asprime, o lipsă de compasiune, o neglijare a înseşi ființei umane, cu nevoile ei care pot fi eludate prin răbdare (verb înrudit mai mult cu a îndura decât cu a aştepta) şi indiferență, trăsături specific țărăneşti (la urma

urmei, la bunicii de la Timişoara, care erau cu adevărat bogaţi, se mânca de asemenea foarte prost, infinit mai prost decât la noi acasă, unde se trăia din salariu). Recursul la capodopera lui Preda, oricât ar fi de livresc, mă ajută să înţeleg multe.

Dar să revin la povestirea mamei.

Din perioada acelei ucenicii în casa dirigintelui neamţ îşi aminteşte sentimentul de umilinţă generat de muţenia generală. Deşi era o familie cu doi copii, în casă nu se vorbea decât strictul necesar, aproape deloc, în aşa măsură încât mama, care oricum se simţea străină şi intrusă, credea că nu vorbesc din cauza prezenţei ei, că vorbesc pe ascuns ca să nu audă ea. Încă îşi mai aminteşte cât de jignită s-a simţit şi ce eforturi a făcut să nu izbucnească în plâns când, într-o seară, lăsând o coajă de pâine neterminată, a găsit-o a doua zi pusă, fără o vorbă, în dreptul tacâmului ei. Mai târziu a observat că la fel se proceda şi cu cei ai casei, că nu se risipea nimic, nici vorba, nici pâinea, că totul se înscria într-o disciplină şi economie intrate în sânge, dar, până să înţeleagă, abia aştepta să se facă noapte şi să intre sub pătură ca să poată plânge. Dacă nu i-ar fi fost teamă că o aude cineva, ar fi încercat să rostească şi cuvinte sub pătură: i se părea că a uitat să vorbească, că nu mai ştie să pronunţe cuvintele, că nu mai are voce. Nu cunoştea nici un om în oraşul care i se părea imens şi în care, de altfel, nu îndrăznea să se aventureze de teamă să nu se piardă, în clipele libere se plimba singură numai pe străzile pe care le cunoştea din jurul oficiului. Nu ştia ce mai e pe acasă, ştia că n-are nimeni timp să-i răspundă, chiar dacă le-ar scrie. Bani de tren, să se întoarcă pe câteva zile, nu avea. Nu avea absolut nici un ban. Se afla la sute de kilometri de casă, printre oameni complet necunoscuţi, avea un pat şi un loc la o masă absolut străină şi nu avea nici o singură monedă care să-i permită să facă

un gest sau să aibă cea mai mică inițiativă. Într-o zi a văzut trecând prin fața poştei o femeie din Blandiana. A alergat după ea şi-a îmbrățişat-o. Întâlnirea asta i se părea cel mai frumos lucru care i se întâmplase de la moartea mamei. Femeia era căsătorită în Timişoara, soțul ei era paznic sau aşa ceva, stăteau într-o cămăruță nu foarte departe de poştă. Această femeie i-a împrumutat bani pentru timbru atunci când s-a hotărât să-i scrie unchiului Ion, fratele mamei plecat cu mulți ani în urmă în America, şi să-i ceară nişte bani. A primit 10$ şi recomandarea de a nu mulțumi ca să nu afle soția lui că i-a trimis, ceea ce a făcut-o să nu mai îndrăznească să-i mai scrie şi altă dată. Cei 10$ trebuie să fi reprezentat o sumă relativ importantă (dar ce nu putea părea important unei fete pierdute în lume şi care nu avusese până atunci efectiv nici un ban?), din moment ce, aflând despre ea, gazdele germane au pretins să li se plătească costul găzduirii (deşi contractul cu P.T.T.-ul stipula casă şi masă în schimbul uceniciei). Înspăimântată, mama şi-a strâns curajul şi a cerut audiență la poşta centrală, unde i s-a dat dreptate. În cele din urmă, banii au fost pentru tren, dar nu aşa cum sperase mama: o telegramă o chema să se întoarcă în sat, la tatăl bolnav de moarte. Făcuse într-adevăr ulcer perforat (ulcerul pe care îl moştenise şi mama şi aveam să-l moştenesc şi eu). Avea 47 de ani. Mama, ceva mai mult de 17.

A rămas din nou mai multe luni în sat, îngrijindu-şi frații. Ceea ce îşi mai aminteşte încă din această perioadă sunt serile în care, după munca înverşunată a zilei (vacă, porc, găini, făcut mâncare, curățenie, spălat), odată cu întunericul veneau urâtul, jalea, spaima. Primul începea întotdeauna să plângă Nicu, după care se lua şi Turica, apoi Nelu şi în cele din urmă simțea şi ea cum i se urcă lacrimile în gât în timp ce Milu, cel mare, începea să-i înjure pe toți, să-i bată pe cei mici, iar ea trebuia să-i potolească şi să-i

adoarmă, să-i facă să-şi uite frica, să-i facă să râdă, dar mai ales să-i împiedice să vadă că şi ei îi vine să plângă.

După un timp, aceeaşi Livia de la Râmnicu-Vâlcea a aranjat să fie numită – acum, că ucenicia i se considera terminată – funcţionară la micul oficiu poştal de pe moşia conţilor Mocioni, de la Căpâlnaş. Avea 18 ani, era foarte frumoasă şi cu desăvârşire singură. Lumea din sat, pe care o cunoştea, dar de care în fond se desprinsese, pentru care era domnişoara Otilia, nu-i putea fi de nici un folos în lumea nouă în care voia şi trebuia să pătrundă pentru a supravieţui, dar nici în lumea oraşului şi a burgheziei nu cunoştea pe nimeni şi nu ştia nimic. Povesteşte însă că ţăranii din Căpâlnaş pe care i-a cunoscut erau cele mai înapoiate fiinţe pe care le văzuse vreodată (femeile nu ştiau să gătească, nu ştiau decât să frigă sau să fiarbă produsele) şi că reprezentanta familiei conţilor Mocioni era o domnişoară bătrână căreia trebuia să i se sărute mâna înmănuşată (obligaţie pe care o avea şi mama, rar, când o întâlnea). Îi făceau curte administratorul moşiei (Williger, cel pe care îl ştiu din copilărie dintr-o fotografie foarte interbelică, cu pantaloni bufanţi şi ochelari de soare) şi doctorul familiei, amândoi nemţi şi mult mai mari decât mama (sau cel puţin aşa i se păreau ei atunci, pentru că în fapt trebuiau să aibă în jur de 30-40 de ani). Ea nu ştia însă cum să reacţioneze, cu atât mai mult cu cât cele două domnişoare bătrâne (stăpâna şi o vară de-a ei care locuia la moşie) o antipatizau violent, îi spuneau în batjocură Venus şi îi ironizau pe cei doi bărbaţi când îi surprindeau dându-i târcoale.

Mama locuia într-o cămăruţă alături de oficiul poştal care fusese instalat într-o clădire atât de dărăpănată, încât, atunci când a venit în inspecţie un înalt funcţionar de la Direcţia Poştelor din Bucureşti – ajuns pe acele meleaguri pentru că făcuse parte din suita regală în timpul unei

vânători care se desfăşura prin preajmă –, a fost revoltat de condiţiile în care trebuia să lucreze şi a ameninţat domeniul că dispune desfiinţarea lui dacă nu renovează localul. Acest înalt funcţionar, cu care a stat mai puţin de o jumătate de oră de vorbă, avea s-o protejeze pe mama – impresionat probabil de frumuseţea şi sărăcia ei – în două rânduri: o dată când domnişoara contesă a reclamat-o pentru că i s-a pierdut o scrisoare din străinătate (care nu ajunsese însă până la oficiul mamei) şi altă dată când, după acest incident, i-a scris mamei să fie liniştită şi să-l anunţe oricând are necazuri sau oricând are nevoie de ceva, iar mama i-a răspuns mulţumindu-i şi rugându-l să o mute dacă poate în alt loc. Aşa a ajuns mama la Oficiul II din Timişoara, lângă gara Fabric, acolo unde avea să o cunoască tata, care locuia în apropiere. Până atunci însă, a mai fost cerută în căsătorie de un profesor de la Politehnică (Vlad), cu vreo 30 de ani mai mare decât ea, şi de un doctor-ofiţer, care avea un copil dintr-o căsătorie anterioară, şi a fost îndrăgostită de un inginer din Arad (Lelu), foarte îndrăgostit el însuşi, care venea să o vadă între două trenuri, îi aducea flori şi-şi povesteau reciproc necazurile: el avea o soţie paralizată de care nu se putea despărţi.

Îmi vine destul de greu să mi-o imaginez pe mama – cea atât de hotărâtă în toate situaţiile în care am văzut-o eu, cea în permanenţă aflată în mijlocul unui cerc de supuşi benevoli (prietenii, prietenele) şi obligatorii (noi şi tata), în numele cărora şi pentru care lua fără să stea prea mult pe gânduri decizii, cea convinsă întotdeauna că are dreptate şi spunând acea frază (pe care mi-o amintesc repetată în diverse situaţii şi care, într-un fel răsturnat, m-a marcat, făcându-mă tolerantă şi maleabilă, gata oricând să mă întreb dacă nu e mai valabilă dreptatea celuilalt): „aşa sunt eu şi nu pot să mă schimb, dacă nu vă place schimbaţi-vă voi” – ei bine, îmi vine greu şi trebuie să fac un efort

oarecum romanesc, în sensul că trebuie s-o reconstitui, ca pe un personaj de roman, pentru a mi-o imagina speriată şi dezorientată într-o lume pe care n-o cunoştea şi pe care căuta s-o înțeleagă. (O situație trăită de acest personaj, pe care reuşesc cu greu să-l transform în mama, este scena balului de la Râmnicu-Vâlcea, unde a fost pentru puțin timp funcționară la primărie, înainte de intrarea în sistemul P.T.T., bal la care ea, „ungureanca" – termen care o revolta pentru că se simțea ca orice ardeleancă opusă ungurilor şi nu înțelegea cum putea apărea în ochii altor români ca o reprezentantă a acestora –, ea, fata săracă, nehotărâtă dacă să se ducă pentru că nu avea rochie de bal şi făcându-şi singură în ajun una, a fost aleasă regina balului şi n-a ştiut să se poarte, n-a ştiut ce să facă atunci când în calitate de regină trebuia să ia pe cineva la dans, n-a îndrăznit să ia pe nimeni, încăpățânându-se cu toate insistențele tuturor să nu danseze).

Întrebarea la care ar trebui să răspund – pentru a reuşi să unesc acel personaj de roman sau chiar de basm cu mama mea – este: ce a reuşit să înțeleagă mama din lumea neînțeleasă în care a intrat, care a fost concluzia trasă de ea, concluzie care avea să transforme adolescenta speriată şi fragilă în femeia inflexibilă şi autoritară de mai târziu. Răspunsul complex şi nesigur se leagă pentru mine de lumea lui Preda şi de evoluția lui. Mama nu a ajuns la concluzia că viața trebuie să fie o pradă (n-am cunoscut om mai puțin rapace şi mai bun la suflet, curtea noastră era în permanență plină de săraci pe care îi aducea să mănânce, moți plecați prin țară cu ciubere şi linguri sau pur şi simplu cerşetori pe care îi găsea pe stradă sau care se obişnuiseră să vină singuri), dar cu siguranță s-a convins că cine nu încearcă să domine este dominat, cine nu jigneşte este jignit, cine nu umileşte este umilit, iar orgoliul ei – cu care, evident, se născuse, dar pe care umilințele traversate nu

puteau decât să-l înfrângă sau să-l exacerbeze –, orgoliul, dar şi forţa ei au făcut-o să aleagă partea celui de deasupra. Cine ar avea dreptul să o judece? În orice caz, nu eu, care nu am fost – pot spune – niciodată umilită, pentru simplul motiv că nu puteam fi (aşa cum o zburătoare, să zicem, nu poate fi umilită în curtea cu orătănii pentru simplul motiv că numai de ea depinde să se ridice în zbor şi să pună între ea şi condiţia umilitoare înălţimea văzduhului), lumea prin care am trecut şi căreia nu i-am cerut niciodată nimic desfăşurându-se ca un spectacol paralel cu lumea mea, în care singurul lucru care mă poate umili este imposibilitatea de a scrie. (E adevărat însă că, dincolo de această condiţie individuală, există una colectivă, în care am cunoscut din plin umilinţa – aceste caiete nici nu cuprind alteva decât procesul-verbal al acestor umilinţe colective, naţionale, adesea atât de profunde şi de subtile, de absurde şi de sofisticate, încât mă tem că, nenotate în clipa suferinţei lor, n-ar mai putea fi refăcute şi înţelese mai târziu – dar aceea este o umilinţă asumată, cu care m-am identificat în mod voluntar. Numai de mine ar fi depins să plec sau să eludez prin estetism umilinţele ultimilor ani, iar dacă n-am făcut-o şi nu o fac este pentru că, dincolo de suferinţă, simt mereu şi împăcarea de a suferi alături de ceilalţi. Între a muri de foame pentru că n-ai ce mânca şi a muri de foame pentru că faci greva foamei stă distanţa de la umilinţă la orgoliu, care se măsoară în unităţile de măsură ale eroismului şi ale voinţei). Deci, oricât de deosebită mi-ar părea mama de felul meu de a fi (şi tocmai pentru că ea este cea care m-a crescut, şi reacţia mea de apărare în faţa puternicei ei personalităţi a dus la dezvoltarea unor valori opuse), tot ce pot şi trebuie să fac este să descopăr şi să înţeleg firul logic al evoluţiei ei, nu să-l judec. Şi asta – încă o dată – nu numai pentru că e mama, ci şi pentru că este o fiinţă care, pentru a ajunge unde a ajuns, trebuie să fi suferit mai mult

decât am suferit eu pentru a ajunge unde am ajuns. În acest punct al demonstrației îmi vine din nou în minte Marin Preda, dar de data aceasta în sens invers, nu numai el mă ajută s-o înțeleg pe mama, ci şi mama mă ajută să-l accept pe el, să-l judec, în orice caz, mai puțin aspru. Închei deci această lungă şi prolixă digresiune pornită de la povestirile mamei (declanşate la cererea mea, pentru că mereu am senzația că nu voi şti destul despre viața ei şi a tatei, că, după ce ea nu va mai fi, o să încerc zadarnic să aflu răspuns la vreo întrebare sau alta, sortite să rămână fără răspuns, aşa cum sunt atâtea dintre cele pe care prea târziu mi-am dat seama că ar fi trebuit să i le pun tatei) cu sentimentul, confuz, dar încurajator, al înțelegerii şi al unei împăcări, ceva ce seamănă cu senzația de protecție plăcută cunoscută din copilărie, pe care o am stând de vorbă cu mama în patul ei.

Cu prilejul acestei săptămâni petrecute la Oradea i-am descoperit mamei o nouă fantezie: „Totdeauna m-am rugat lui Dumnezeu să trăiesc 77 de ani şi să mor în plină putere. Acum am 77 de ani şi mă simt foarte bine, deci în acest an o să mor”, spune ea. Încerc zadarnic s-o conving că nimeni nu moare când îşi propune, ea pare convinsă cu seninătate că aşa se va întâmpla. De altfel, n-am cunoscut om mai sincer în naturalețea şi lipsa de spaimă cu care priveşte moartea, trăsături pe care, de altfel, sunt foarte mândră că le-am moştenit. Sunt cel puțin zece ani de când mama vorbeşte de moarte ca despre un eveniment normal, neînspăimântător, care poate surveni în orice clipă şi pentru care trebuie să fie şi este pregătită până la cel mai mic amănunt. Are un sertar special în care sunt frumos aşezate hainele, lumânările etc. de înmormântare (haine care pe parcurs au fost schimbate pentru a se păstra la modă), prosoape, bani, tot ce trebuie, tot ce noi s-ar putea să nu ştim că trebuie. Nu-mi dau seama dacă, pe parcursul acestor ani, mama – cea atât de

des bolnavă – a fost vreodată bolnavă de moarte, adică să aibă cu adevărat senzația că s-ar putea să moară, şi nu-mi dau seama dacă într-o asemenea situație lipsa ei de spaimă şi – aş putea zice – curiozitatea ei în fața morții s-ar păstra neschimbate. Înclin să cred că da. În orice caz, ideile ei despre acest an al vârstei de moarte (77) sper să fie pur fanteziste, dacă nu, ar însemna că a reuşit să-şi impună voința morții, aşa cum a reuşit să şi-o impună vieții, ceea ce ar fi înspăimântător. Şi măreț.

Din prima zi a sosirii la Oradea, mama mi-a spus că mă caută Radu Enescu şi mă roagă să vorbesc cu el înainte de a intra cu alții în contact, ceea ce m-a făcut să bănuiesc că s-a întâmplat ceva, ceva ce trebuie să ştiu înainte de a vorbi cu cei de la *Familia*. L-am căutat deci şi a venit la noi unde am stat de vorbă mai multe ore. La început părea că nu are să-mi spună nimic şi, de altfel, nici până la sfârşit s-a dovedit că nu avea să-mi spună ceva în legătură cu mine sau cu *Familia*. În orice caz, nimic care ar fi trebuit comunicat din primul moment al sosirii mele. Era evident însă că nu ne-am întâlnit degeaba, şi totuşi eu nu reuşeam să înțeleg despre ce este vorba. Sărea de la una la alta şi în acelaşi timp vorbea foarte încet, atât de încet, încât uneori de-a lungul unor întregi minute nu reuşeam să prind nici un cuvânt. Dacă mă gândesc bine, şi nu e prima dată când fac aceste observații, dintre toate lucrurile pe care le-am suportat greu în ultimul an, cred că cel mai greu mi-a fost să suport şoaptele, faptul că mai mult de cincizeci la sută din conversație – indiferent cu cine ar fi purtată şi indiferent pe ce fel de teme – se desfăşoară în şoaptă. Dacă pe vremea când am fost operată la ureche şi când mă temeam că nu voi mai fi în stare să aud în continuare perfect mi s-ar fi spus că vor veni luni şi ani în care voi fi obligată să mă înțeleg cu oamenii numai în şoaptă (pentru că în orice loc,

oricât de neverosimil, ar putea fi ascunse microfoane), n-aş fi crezut că voi fi în stare să rezist. Se pare însă că – supus unor asemenea probe – auzul mi s-a ascuţit, împrumutând, compensând carenţele acuităţii sale prin acuitatea inteligenţei, completând prin deducţii logice ceea ce nu reuşea să acopere prin simplul act fizic, cerând restului sistemului nervos ceea ce ar putea să realizeze nervul auditiv, adăugând astfel încă şi încă o sarcină pârghiei întinse, gata să cedeze a nervilor încordaţi.

Dar să revin la Radu: chiar fără să înţeleg ce spune şi chiar fără să dau importanţă cuvintelor pe care le spunea, ştiam despre ce este vorba în fond. Ani de zile Radu avusese pentru Mircea Dinescu o admiraţie şi o prietenie care depăşeau limitele normalului şi echilibrului. În felul lui fantasmagoric, despre orice vorbea, reuşea să se refere la Mircea sau la Maşa, în admiraţia lui pentru poet intrând de-a valma şi admiraţia pentru omul pe care-l idolatriza cu totul, cu familie, cu copii, cu defecte şi calităţi. Cu toată simpatia pe care i-o purtam lui Mircea (şi lui Radu, de altfel), această fixaţie, care începea să semene cu o monomanie, începea să mă enerveze, mai ales pentru că nu puteam să i-o spun, pentru că nu vedea în jur decât poeţi invidioşi pe idolul său. Nu-mi era greu să-mi închipui felul în care îi călca pe nervi pe cei pe care îi întâlnea zilnic la redacţie, vorbindu-le fără încetare în aceiaşi ditirambi închinaţi aceluiaşi personaj. În clipa în care s-a declanşat marele recital M.D. al acestei primăveri, primul om la care m-am gândit a fost Radu Enescu, cu admiraţia lui adolescentină şi frica lui patologică, pe care mi-o aminteam din episoade mai confuze de la Cluj. Când mi-a dat telefon să mă felicite de ziua mea, în primăvară, i-am şi spus „M-am gândit mult la tine în legătură cu prietenul nostru”, dar la celălalt capăt al firului tăcerea a îngheţat, înspăimântată de ea însăşi, şi am înţeles că, între cele două nebunii ale lui

Radu, cea mai veche este mai puternică şi, în orice caz, mai operantă.

În sfârşit, după ore de şoapte şi tatonări, Radu a devenit mai logic şi mai comprehensibil. Ceea ce voia de la mine era să-i spun ce cred că poate păţi dacă trimite o scrisoare de solidarizare cu M.D. I-am spus că în mod sigur i se va lua dreptul de a publica şi, dat fiind că locuieşte în provincie, n-ar fi exclus să aibă de suferit şi alte sâcâieli. I-am povestit tot ce ştiam despre Sandu Călinescu, ieşean, semnatar al unei scrisori asemănătoare. Nu mi s-a părut că ascultă prea atent. Mi-a mai spus că ar avea un prilej să trimită scrisoarea şi m-a mai întrebat despre câţiva colegi din Bucureşti dacă sunt vorbăreţi. I-am confirmat, în măsura în care îi cunoşteam, fără să înţeleg prea bine ce urmăreşte. Ar da voie să se facă textul solidarizării cât mai public. Îl ascultam şi, după ce la început mă impresionase, începeam să mă îndoiesc de totala seriozitate, sau chiar sinceritate a spuselor lui, deşi îl credeam atunci când îmi vorbea de chinul remuşcărilor suportate în tot acest an în care n-a spus nici un cuvânt de solidarizare cu cel pe care îl idolatriza...

Peste două zile, când m-am dus la redacţie, mă aştepta în stradă, deşi nu stabiliserăm cu precizie ora la care voi veni.

— Gata! îmi spuse el triumfător şi vesel. S-a făcut.

— Ce s-a făcut? îl întreb, neînţelegând în timp ce începeam întrebarea, dar bănuindu-i răspunsul înainte de a o fi terminat.

— Am trimis-o! A plecat azi-dimineaţă la ora 6.

— Ai trimis-o? am exclamat fericită de curajul lui, ruşinată de neîncrederea mea şi repezindu-mă să-l îmbrăţişez.

— Dar ce credeai? se jucă el ca un copil. De ce credeai că am nevoie să te întâlnesc atât de urgent?

L-am felicitat încă o dată şi am intrat amândoi în redacţie.

Peste încă trei zile, întorcându-ne de la Biserica-dintre-Vii, unde avusese loc parastasul pentru Tata, la care îmi făcuse surpriza să participe şi el, treceam prin dreptul miliţiei de lângă fostul meu liceu şi el mă rugă să traversăm.

— Îmi face rău, îmi spuse. Ştiu că trebuie să nu le arăţi că ţi-e frică, dar îmi cere un asemenea efort...

— Radule, i-am spus cu toată sinceritatea, nu numai că nu trebuie să le arătăm că ne este frică, dar nici nu trebuie să ne fie. Nu are de ce să ne fie.

— Ţie nu ţi-e frică? m-a întrebat cu neîncredere.

— Cred că nu, i-am spus zâmbind, şi zâmbeam ca un fel de scuză, pentru că, de fapt, mă jenam de faptul că nu mi-e frică.

— Copiez de zor, m-a anunţat el în continuare, explicându-mi că nu are maşină de scris şi nici nu poate împrumuta vreuna într-un asemenea scop, aşa că îşi multiplică de mână textul de solidarizare pentru a-l difuza, trimiţându-l diverşilor palavragii bucureşteni care ar umple lumea, povestindu-l, vorbind despre el. Când termin, m-a anunţat el în continuare, voi găsi un prilej să-l expediez şi dincolo.

Am rămas interzisă.

— Dar nu ziceai că l-ai trimis?

— Nu, dar îl voi trimite.

— Bine, dar...

Am renunţat, fără să îndrăznesc să-l privesc. Şi am vorbit despre altceva.

Peste alte vreo zece zile, căutându-l din Bucureşti la telefon pe Dumitru Chirilă, am dat peste el.

Exploda de entuziasm:

— Gata, de data asta s-a făcut. Definitiv!

L-am felicitat din nou, puțin mai obosită, tristă la gândul orelor de chinuri, remuşcări, spaime, hotărâri şi răzgândiri ascunse în spatele acestui comportament aiuristic şi neserios. În orice caz, dintre cele două manii ale lui Radu Enescu, spaima de Securitate se dovedea mai mare decât dragostea pentru poetul preferat (despre care îmi explica, delirând aproape, şi cu un exorbitant lux de amănunte care mai de care mai fantastice, de ce va lua în cel mai scurt timp Premiul Nobel).

Seara de luni – pe care toată Oradea o aşteaptă cu emoții pentru că la TV maghiară este o emisiune de politică externă la care se vorbeşte de obicei despre România – am fost la Şuşu. Într-adevăr, după un reportaj în Secuime, un interviu de mai bine de o oră cu Saharov. Un om de o covârşitoare simplitate, într-un apartament obişnuit, modest, vorbind fără cea mai mică dorință de poză despre totul, fără să se ferească de temele periculoase dintr-un punct sau altul de vedere, fără să încerce să eludeze ceva. O enormă bună-credință, o adevărată inteligență pusă fără reticențe şi fără calcule în slujba binelui, o nesfârşit de încurajatoare dovadă că binele există şi este simplu!

O altă întâmplare de la Oradea:

Într-o altă seara am mers cu mama şi cu Geta la teatru, la o piesă bulevardieră de Maugham, pe de o parte să-i facem mamei plăcere, iar pe de altă parte să revedem teatrul de care ne legau atâtea amintiri (teatrul care de-a lungul întregii adolescențe fusese un fel de templu al artei, în orice caz clădirea în care, dacă ar fi trebuit să stabilesc un sediu al culturii, l-aş fi stabilit, mai mult decât în biblioteca regională, de exemplu, deşi şi biblioteca era instalată într-un palat baroc cu floricele şi stucaturi rococo). Aşa cum bănuiam, dar cu o surpriză mai mare decât o bănuiam, sala ca o bomboniera tapisată cu pluş roşu mi s-a părut mai

mică decât o țineam minte, iar holul, în care intram întotdeauna cu emoție pe vremuri, l-am descoperit de-a dreptul minuscul, redus parcă artificial la proporții liliputane. În hol ne-a întâmpinat directorul teatrului, Mircea Bradu, cel care mi se păruse în cursul iernii că s-a făcut că nu mă vede pe Corso. Nu-mi mai aminteam cui îi spusesem această impresie, dar țineam minte că am împărtăşit-o cuiva, şi tocmai despre această împărtăşire era şi acum vorba.

— Am venit să te salut, deşi plec în seara asta la Bucureşti, ca să-ți spun că te-ai înşelat atunci când ai crezut că m-am făcut că nu te văd. Pur şi simplu nu te văzurăm – mi-a spus el frumos, cu prietenie, găsind, ceea ce nu era chiar uşor, tonul potrivit pentru o asemenea frază.

Am vorbit puțin: de ruşine şi de bucurie.

— Mi-e ruşine, i-am spus, şi îți mulțumesc.

— N-ar fi fost mai simplu să mă tragi de mânecă? mă întreabă el mai mult serios, dar zâmbind.

— Nu, i-am spus. De fapt, acum îmi amintesc cum a fost. Nu m-am plâns că nu m-ai salutat, m-am plâns că nu mai eram în situația de a reacționa normal la o asemenea situație. Oricând altădată te-aş fi tras de mânecă, te-aş fi strigat, te-aş fi salutat eu. Acum însă – şi tocmai asta comentasem (îmi amintesc că Radu Enescu fusese cel cu care vorbisem) – nu-mi mai puteam permite un asemenea gest, pentru că oricând era posibil (şi chiar probabil) ca omul respectiv să nu fi vrut să mă vadă, să-i fi fost teamă să mă vadă. Ceea ce era în discuție nu era atât capacitatea ta de a fi laş sau curajos, cât capacitatea mea de a mă împotrivi sau nu suspiciunii fireşti. Fireşti, asta este esențial şi dramatic.

Mă asculta mai încurcat decât fusese la început, stânjenit de gravitatea mea. Am continuat:

— Îți mulțumesc deci, nu numai pentru că n-a fost adevărat ceea ce am bănuit, dar mai ales pentru că în felul acesta îmi dovedeşti că bănuiala mea nu este obligatorie. Am dreptul, dar nu şi datoria, de a face recurs la ea, am zâmbit. Şi mi-am amintit că în ultimul timp Romi îmi reproşează destul de frecvent că bănuiesc oamenii. Poate nu am dreptate...

La sfârşitul spectacolului, Vetuța Pop, secretara literară a teatrului, mi-a prezentat mai mulți actori tineri, proaspăt repartizați la Oradea, şi emoția lor a reuşit să mă emoționeze şi să mă facă să-mi pun cea mai tulburătoare dintre întrebările pe care le ştiu: oare cum apar eu în ochii acestor tineri admiratori? Am 47 de ani şi m-au învățat cu siguranță la şcoală, tot ce ştiu despre mine este de natură să le trezească respectul şi admirația (era să zic venerația) datorate vârstelor înaintate. Cum se potriveşte asta (în ochii lor) cu înfățişarea mea de femeie încă tânără, cu aspectul meu de fată? Mă uitam, ajunsă acasă, în oglindă şi îmi puneam întrebarea. Concluzia la care ajung duce în mai multe puncte opuse sau chiar negându-se între ele:

1. E posibil ca pur şi simplu să nu mă vadă. Vreau să spun: să nu mă privească în amănunte, să reprezint pentru ei pur şi simplu o aură, o sumă de sentimente, ceva pentru care înfățişarea mea nu e decât o reprezentare simbolică în spațiu, un semn, aşa cum pe şosele un triunghi semnifică campingul sau două-trei linii oblice apropierea căii ferate.

2. E posibil, de asemenea, ca, aşteptându-se la o apariție gravă, serioasă, adultă (dar, oare, sugerează paginile mele o asemenea apariție?), înfățişarea mea nesolemnă, tinerească, familiară să-i stânjenească, să-i jignească chiar şi să le contrarieze sentimentele (presupunere mai mult teoretică, contrazisă de evidenta simpatie umană – de dincolo de pagină – pe care am senzația că le-o inspir).

3. S-ar mai putea ca imaginea mea, oarecum din afara vârstelor, să se potrivească imaginii pe care şi-o făcuseră despre mine citindu-mă, iar faptul că nu sunt atât de bătrână cum se aşteptau (dar se aşteptau într-adevăr?) să acționeze ca o surpriză plăcută.

Dacă mă gândesc bine, prima dintre posibilități mi se pare cea mai plauzibilă.

Cred că cea mai plăcută dimineață din zilele orădene a fost cea petrecută cu Geta la cimitir. Epitetul e, desigur, deplasat, ar fi trebuit să spun emoționantă (dacă nu ar fi demonetizat) sau înălțătoare (dacă nu ar fi fost emfatic). În orice caz, s-au concentrat în ea beatitudinea cu emoția, iar elevația cu sentimentul unei adânci comunicări, toate acestea reuşind să se topească într-o fierbinte nostalgie care nu putea duce decât la lacrimi şi nu putea decât să ne purifice şi să ne lase mai împăcate cu noi înşine şi cu viețile noastre.

Era o zi frumoasă, prima zi frumoasă şi caldă după nesfârşita săptămână de ploaie rece, ca de noiembrie, şi am pornit-o pe jos, traversând mai întâi parcul la plantarea căruia participaserăm (duşi cu forța cu şcoala) prin „muncă voluntară”. Era un părculeț agreabil şi destul de frumos, neamintind prin nimic neplăcerea cu care lucraserăm într-o zi cu ploaie făcând gropi de mântuială şi abia aşteptând să o ştergem acasă. Priveam arborii tineri (tineri? trebuie să aibă cel puțin 31 de ani!) şi mă întrebam dacă sunt într-adevăr cei puşi de noi atunci. Pe aleea principală, o fântână arteziană dreptunghiulară îşi arunca apa în sus. Ne-am oprit şi am privit-o cu gura căscată: nu mai văzuserăm fântână arteziană funcționând de cel puțin cinci ani. Am trecut pe lângă Biserica cu Lună, pe lângă clădirea cu pasajul Vulturul Negru (transformată prin zugrăvirea multicoloră într-un fel de castel de turtă dulce), pe lângă

biblioteca regională, unde era cercul de artă dramatică în care eu am fost Cătălina într-o montare şcolărească a *Luceafărului*, apoi am luat-o pe strada care duce spre cimitir şi care mi se părea în copilărie infinită. Am ajuns în mai puțin de 20 de minute, deşi între timp am intrat într-o alimentară unde nu se găsea decât pastă de roşii şi într-o rotiserie unde nu se găsea nimic. La cimitir ne-am rătăcit puțin printre nenumăratele morminte noi adăugate de când nu mai fusesem (de anul trecut), şi din cauza suprimării unei bune părți din mormintele eroilor (al căror pământ fusese cedat trustului de construcții), ceea ce făcea să se schimbe perspectiva. Am tăiat fără grabă printre cruci şi lespezi frumoase, citind inscripțiile şi uimindu-ne de cât de multe dintre ele poartă nume româneşti (noi le țineam minte aproape în întregime maghiare). Apoi am observat că anii de sub numele răposaților sunt mult mai recenți decât ne aminteam noi, mult mai recenți decât copilăria noastră, mult mai recenți decât stilul sculpturilor şi criptelor. Atunci, în cele din urmă, am înțeles: probabil că, rămase fără urmaşi, mormintele părăsite fuseseră vândute, îşi schimbaseră stăpânii. Odată cu vechile oase se renunțase şi la un strat de marmură (cel în care fuseseră înscrise vechile nume), şi întinerită, reînvirginată astfel, pietrei i se încredințaseră alte nume noi. Ce istorie! La drept vorbind chiar Istoria...

Mormântul tatei, îngrijit, nesemănând – nici în formă, nici în conținut! – cu nici un altul, m-a impresionat ca de fiecare dată prin tragismul său, care nu era numai al morții, ci şi, până dincolo de ea, al nenorocului. Acum, pe partea interioară a amvonului de piatră apăruse o cruce subțire de marmură albă şi numele mamei (mama, care se îngrijeşte de toate, a avut grijă şi de asta). Am aşezat frumos florile aduse, implântându-le în pământul umed de ploi ca să țină cât mai mult şi, în timp ce împodobeam cât puteam mai

frumos mormântul, am început să vorbim despre tata şi să ne povestim una alteia acea perioadă dintre întoarcerea tatei şi moartea lui, perioadă pe care nu o trăiserăm împreună şi pentru care fiecare ne simțeam, în alt fel, vinovată. Terminaserăm de mult de aranjat florile, soarele ardea deasupra capetelor noastre, ne dureau picioarele şi ne-am aşezat pe marginea mormintelor vecine, dar nu terminam de vorbit, răscolind în amintire infinitele motive de vinovăție față de tata. Am stat astfel mai bine de două ore, aşezate pe muchiile de ciment, cu mâinile murdare de pământ, cu lacrimile curgându-ne pe obraji, fără să putem să ni le ştergem, încercând să retrăim şi să înțelegem tragedia care se desfăşurase atunci sub ochii noştri de adolescenți abrutizați de propria tinerețe. În acele câteva zeci de zile dintre mijlocul lui august şi mijlocul lui octombrie, în care am fi avut prilejul, ultimul şi pentru eternitate pierdutul prilej, de a-l cunoaşte pe tata, pe care nu-l mai văzuserăm de când eram copii, de a-l înțelege pe tatăl nostru încă atât de tânăr (aşa cum se întorsese, fără barba sub care nu mai ştiam ce fusese, uitaserăm ce se ascunde, şi îl descoperiserăm deodată tânăr ca în fotografiile din studenție). Am fi avut prilejul să-l înțelegem cu mintea noastră, aproape adultă. Faptul că n-am făcut-o este vina care niciodată nu mi se va şterge şi, în acelaşi timp, pedeapsa care niciodată nu mi se va ridica. Atunci, în zilele şi orele în care avea cea mai mare nevoie să nu fie singur, noi, copiii lui, eram prea ocupați cu propria noastră viață pentru a-i fi cu adevărat alături. Sau – cine ştie? – poate eram pur şi simplu prea tineri ca să înțelegem cu adevărat singurătatea. Oricum, singurul fel în care am putea fi iertați pentru suferința şi singurătatea tatei de atunci este să nu ne-o iertăm noi înşine niciodată.

În ajunul zilei în care urma să aibă loc parastasul de 25 de ani de la moartea tatei, în timp ce ne agitam toate trei prin bucătărie, făcând colivă şi pregătiri pentru musafirii de a doua zi, Geta a strănutat şi în secunda următoare a căzut jos ca în urma unui scurtcircuit: în timpul mişcării bruşte, o vertebră se deplasase de la locul ei şi prinsese un nerv radial. După vreo oră de suferință în care abia am reuşit să o întindem în pat, am chemat salvarea şi, cu ajutorul lui Şuşu, care avea un prieten doctor la Neurologie, am internat-o la Spitalul 6 (celebrul spital de nebuni al Oradei). Aspect de spital vechi, spațios, nelipsit de ținută şi cu atât mai deprimant, cu saloanele sale mari, de câte zece paturi, şi culoarele înalte, alienante. Am stat cu Geta, deşi ştiam că trebuie să mă întorc acasă să-i ajut mamei la pregătiri, dar mi se rupea inima s-o las acolo singură şi suferindă, după ce o chinuise făcându-i o infiltrație la coloană. În mod ciudat – sau poate numai normal, dar nu ştiam eu că acesta-i normalul –, pe cât trece timpul, pe atât o iubesc mai tare pe Geta, pe atât mi se pare că trebuie să am mai multe datorii fraterne. Este ca şi cum, îmbătrânind, aş deveni mai conştientă de sângele care-mi curge în vene, ca şi cum acest sânge s-ar face tot mai specific...

Parastasul pentru tata a fost ținut în Biserica-dintre-Vii, cea construită de tata în anii de după război, în cartierul în care am copilărit. E o biserică bizantină cruciformă, care părea mare cât o catedrală printre căsuțele cartierului ceferist al copilăriei, căsuțele acelea cu 2-3 camere, bucătărie şi cămară (locuite, de fapt, numai acestea din urmă, odăile ținute ca un fel de muzeu de mobile şi milieuri, cu câte o păpuşă cocoțată în mijlocul patului în care nu dormea niciodată nimeni, întreaga familie dormind pe patul înalt din bucătărie, de sub care se trăgea seara încă şi încă un prici după numărul de persoane pe care trebuia să le cuprindă),

căsuțele acelea care au fost înlocuite în anii ’60 cu vile spațioase, iar în anii ’80, cu blocuri de zece etaje. Între acestea, biserica pare acum mai degrabă miniaturală, protejată şi în acelaşi timp înghesuită în încercuirea lor (în planul tatei, biserica era înconjurată de un parc, care a rezistat până în ultimii ani, când a fost parcelat, asemenea cartierului, de planurile noilor blocuri). Abia descoperindu-i interiorul refaci dimensiunile reale ale bisericii, impunătoare şi masive, dar nelipsite de intimitatea care mi se pare că este un dat al tuturor locaşurilor bizantine, de la miniaturalele, aproape ludicele capele greceşti până la strălucitoarele soboare pravoslavnice.

Am ajuns la biserică cu mult înainte de terminarea slujbei şi am avut tot timpul să privesc biserica şi oamenii, să-mi aduc aminte. Stăteam întâmplător chiar pe locul pe care, în urmă cu vreo 35 de ani, stând în genunchi şi rugându-mă, am trăit ceea ce, poate, s-ar putea numi un moment de revelație mistică (sau poate numai de elevație?). În orice caz, în toți anii care au urmat, când citeam despre mari trăiri mistice, despre celebra noapte (*Feu! Feu!*) a lui Pascal, acela era singurul meu punct de referință, aceea era clipa în care – fără să-mi mai amintesc cum mă rugam, ce reprezenta pentru mine atunci rugăciunea – îmi amintesc că s-a petrecut ceva, s-a topit ceva în interiorul meu, a cedat o barieră care mă despărțea până atunci de realitatea supremă (sau poate de sufletul universal) şi, la o temperatură pe care am simțit-o de nesusținut, ca o lumină prea mare sau ca o fericire prea mare, am încetat pentru câteva clipe, pentru câteva imense, exaltante şi aproape insuportabile clipe, să mai fiu parte separată, să mai fiu altceva decât lumina aceea, să mai fiu eu însămi. Aveam, cred, 13 sau 14 ani. Ceea ce mi s-a întâmplat atunci nu s-a mai repetat niciodată, dar ştiu, sunt conştientă că fără acele secunde de scurtcircuit mistic, de orgasm religios, foarte

multe dintre înaltele momente ale artei şi culturii lumii mi-ar fi fost de neînţeles. Şi îi sunt recunoscătoare tatei pentru asta.

Din locul în care stăteam se vedea şi stâlpul în dreptul căruia este pictată în frescă, alături de mulţi, nenumăraţi sfinţi, mucenici, apostoli, doctori şi părinţi ai Bisericii (ca toate bisericile pictate recent, şi aceasta este acoperită în întregime de o frescă zugrăvită în culori deosebit de vii şi în linii stilizate moderat, amintind în egală măsură ilustraţiile de basm şi pe cele ale misticilor ortodocşi), o tânără brunetă cu trăsături regulate şi ochii mari în dreptul căruia scrie Sfânta Blandiana. Fac tot ce pot să nu mă uit în direcţia aceea şi, în general – în afara unui acut sentiment de jenă –, nu ştiu cum să reacţionez la această bizară iniţiativă a celor ce au pictat biserica (preoţi? Pictori?) reprezentând, probabil, un omagiu adus tatei, prin mine. Dar poate această intenţie frumoasă să scuze parafraza, introducerea unei vocale în plus în numele martirei Blandina (care, de altfel, cred că aparţine calendarului catolic)? Nu-mi dau prea bine seama, dar ştiu că pentru mine – departe de a constitui o bucurie sau o plăcere – este un motiv pentru a nu mă mai simţi în largul meu în această biserică în care – mai mult decât în oricare alta – aş fi ţinut să pot reveni mereu. Ţin minte şi acum momentul din urmă cu mai mulţi ani când, mergând cu mama să vizităm biserica proaspăt pictată, preotul de atunci ne-a dus şi ne-a arătat ceea ce el numea portretul meu. Ţin minte senzaţia de jenă şi de kitsch sentimental pe care am avut-o şi mai ales uimirea că preotului nu i se părea nimic neobişnuit, şi era atât de mândru de bucuria pe care credea că mi-a făcut-o, încât n-am îndrăznit să-i spun nimic.

La sfârşitul slujbei, preotul – un altul – a anunţat că va avea loc parastasul pentru tata, iar corul care a cântat şi în timpul liturghiei, corul Bisericii-cu-Lună a venit anume

pentru a aduce un omagiu părintelui Coman. M-a emoționat profund gestul celor câteva zeci de oameni de a veni într-un alt cartier pentru a cinsti amintirea unui om dispărut cu 25 de ani în urmă, şi sub semnul acestei emoții ieşite din comun a decurs întregul parastas, în cursul căruia nu am încetat să plâng şi să mă gândesc intens la tata şi să-l rog să mă ajute. De altfel, ca întotdeauna când vreau să mă rog, în locul rugăciunilor spun cele două poezii pe care i le-am închinat şi care păstrează o aură, ca o rană deschisă, durerea şi sentimentele mele pentru el: „Neînțeles cum numai lucrurile copilăriei pot fi" şi „Aici să dormi". Sunt foarte mulți ani în care locul rugăciunii, deci al dialogului cu Dumnezeu, a fost luat pentru mine de acest dialog cu tata, despre care nu pot să cred că nu participă, că nu aude. Sentimentului meu religios (desprins de orice determinare dogmatică), format din conştiința, certitudinea că spiritul absolut şi universal există şi se află în noi, i s-a adăugat astfel un aproape primitiv cult al strămoşilor; trăiesc cu credința, cu senzația că tata trăieşte (în mine sau deasupra mea, nu are nici o importanță) şi mă ajută, şi mă protejează.

În biserică, precum mereu pe stradă, figuri cunoscute, ştiute din copilărie, figuri care nu mi se pare că s-au schimbat, ci mi se pare că s-au acoperit cu un strat subțire, translucid, care face trăsăturile mai şterse, liniile mai puțin sigure, contururile mai nehotărâte, parcă gata din clipă în clipă să se răzgândească şi să renunțe la a mai fi.

Comunicarea mecanică, incomunicabilitatea de fapt, din cauza rigidității impresiilor, nimic flexibil, nimic mobil, nici o observație proaspătă, numai vechi informații legate între ele greşit şi formând din mii de adevăruri nesemnificative o minciună semnificantă.

A doua zi am plecat, condusă la gară, ca de obicei, de un adevărat alai, cu părerea de rău că, deşi am stat zece zile, am reuşit să stau destul de puțin în intimitate cu mama şi

că nici acum, la plecare, nu puteam fi singură cu ea. Spre deosebire de mine, pe ea părea s-o încânte, nu s-o deranjeze acest vârtej social interzicând impactul emoțional. Ar fi trebuit să plec cu Geta, şi Geta rămânea singură (singură printre nenumărate ţigănci, ţărănci, unguroaice care nu vorbeau româneşte) într-un pat de spital. Şi nu aveam cum s-o ajut. Şi aş fi dat orice să pot rămâne cu ea, să aibă rost să rămân cu ea.

Cluj, 9 septembrie

Rareori mi-a plăcut mai mult o călătorie decât cea între Oradea şi Cluj. Era o amiază de toamnă caldă, strălucitoare şi trenul străbătea (între orele 1 şi 3) Munții Apuseni pe valea Crişului Repede. Cum fuseseră zile întregi de ploaie şi frig, oamenii ieşiseră acum pe plaiuri să întoarcă fânul: femei şi bărbați cu mari pălării de pai şi furci de lemn lungi întorceau şi strângeau în căpițe iarba dealurilor, uscată, cu nişte gesturi atât de bine ştiute, atât de stilizate de vechime, încât totul semăna mult mai mult cu un dans lent şi magic, plin de înțeles, decât cu o muncă, în aşa măsură frumusețea liniilor părea să excludă efortul. Priveam peisajul acela, cu blândețea subliniată de blândețea zilei, nu cum aş fi privit o operă de artă, deşi frumusețea clipei mă rănea cu o bucurie mai mare decât eram pregătită să suport, ci ca pe un cadru în care mai trăisem cândva. Strămoşii mei o făcuseră cu siguranță, dar se poate transmite, oare, prin gene, asemenea culorii părului sau formei ochiului, emoția în fața unui peisaj?

M-a aşteptat Nelu la gară, în drum ne-am oprit un sfert de oră pe la Şepte şi Pierre, îndepărtații mei veri cu care eram prietenă în prima tinerețe şi pe care nu-i mai văzusem de zeci de ani (exaltați de cele ce se petrec în Basarabia, pregătindu-se să plece într-o excursie acolo numai pentru a

vedea la fața locului entuziasmul național), apoi la Rodica, unde erau acasă şi copiii, seara la Puiu şi Lucica, de unde am vorbit cu Romi, sosit între timp la Alba, şi am făcut planul pe a doua zi.

Alba, Poiana, Râmeţi, 10–11 septembrie

Am plecat dimineața la 7 de la Cluj, cu Rodica, Nelu şi copiii, spre Alba, unde am ajuns pe la 9.30, la tuşa Gizi, în haosul pregătirilor de parastas (10 ani de la unchiul Ionel, 5 ani de la tata lui Romi), Romi, Iulia (fericită că a intrat Ionuț la Filologie-Engleză) şi o nepoată cu soțul şi fiica, muncitori de la Cugir. La Biserica Popii Rusan (unde bunicul lui Romi a fost preot o jumătate de secol) a avut loc parastasul pentru cei doi fii ai săi. Reeditare mai ştearsă a ceremoniilor de la Oradea, drum în cimitir, masă de familie.

Discuții la Alba:

– despre faptul că preotul se roagă pentru mine (Ana) la fiecare slujbă; despre o emisiune la FranceInter în care cineva (nu i-a fost reținut numele) care a dat un interviu a spus că a vorbit cu mine, şi eu am spus că, dacă nu voi putea publica, mă pot face croitoreasă (ştiu coase) sau pot munci la colectivă sau în grădina mea. Nu ştiu de cine poate fi vorba, dar cele două posibilități (grădina şi croitoria) nu sunt perfect absurde, ba chiar cred că mi s-a întâmplat să glumesc pe seama lor, ceea ce mă face să cred că e vorba de o întâmplare (mă refer la interviu) reală. În general, cred puțin din ceea ce mi se povesteşte despre diverse emisiuni pentru că oamenii (m-am convins de nenumărate ori) ascultă şi reproduc absolut neatent şi fantezist.

– o discuție interesantă despre disciplina din uzine, pornită de la o întrebare a nepotului-muncitor-la-Cugir („tuşă, ai nevoie de mine, mâine sau mă duc la uzină?”), corelată cu faptul că Mircea lipseşte de la fabrica unde a fost

repartizat ca stagiar câte 2-3-4 zile pe săptămână. La uimirea mea, Horia mi-a spus că şi la uzina lor este la fel, unii oameni vin la ora 4 fără să se întâmple nimic, iar alţii se înţeleg cu meşterul ca să lipsească. În acest timp, la Editura Academiei, de exemplu, se ia condica la 7 fix şi nu se poate pleca înainte de 3.45, deşi toată lumea ar putea lucra (citi) mult mai bine acasă.

După-masa am plecat spre Poiana Sibiului, pentru a vizita şi mormântul mamei lui Romi şi a Rodicăi. O oră petrecută în cimitirul de pe deal, cu crucile lui de marmură cu fotografii pe porţelan, adevărată galerie de tipuri (am fost întotdeauna fascinată de intensitatea cu care fotografiile oamenilor simpli semnifică, de expresivitatea aproape violentă pe care o poate avea un chip încordat de atenţie şi emoţie, un trup ţeapăn de stângăcie), fotografiile unor păstori care au rezistat şi au învins de-a lungul timpului prin trăsături diametral opuse păstorului din *Mioriţa*, prin pragmatism, hotărâre, egoism, rapacitate, şiretenie, asprime, austeritate, impenetrabilitate. Perechi nearmonizate fizic: femei masculinizate, uscate şi puternice, bărbaţi chinuiţi, parcă asemenea arborilor rezistând în vântul înălţimilor, purtând o incredibilă, violent urâţitoare mustaţă *à la* Hitler (adoptată *avant la lettre*), portrete netrezind simpatia, dar care inspiră un anumit respect prin dârzenie şi eficacitate, prin felul în care, în orice condiţii, în mod evident, învinge. Dovadă stau casele Poianei, vile spaţioase, adevărate palate construite din cele mai scumpe materiale, dotate cu ultimele cuceriri ale tehnicii, case cu etaj şi cu ziduri de cetate închizând bogăţii şi stând închise cel puţin unsprezece luni pe an, timp în care stăpânii lor milionari trăiesc în colibe încropite din crengi şi din piei ca în comuna primitivă, în mijlocul turmelor duse la câmpie

sau la munte, dar mereu la zeci, sute, chiar mii de kilometri depărtare de casă.

Am tras peste noapte la Chița, un fel de verișoară îndepărtată, profesoară în sat (dar prin asta nu mai puțin băciță, pentru că la Poiana oieritul rămâne ocupația de bază, esențială, axul lumii, indiferent de școala făcută sau ocupația oficială, care întotdeauna este un fel de aparență necesară și indiferentă, în spatele căreia se ascunde milenara îndeletnicire transmisă aproape genetic din generație în generație. Ca întotdeauna când am dormit în Poiana, stăpâna casei (mama Chiței) ne-a arătat conținutul dulapurilor vechi, un fel de ritual (cum ar fi trecerea pe la muzeu într-un oraș vizitat) în care se etalează averile etnografice: costume cusute în fir, cu broderii de o incredibilă migală, cergi și pături de lână, traiste, covoare, lucruri frumoase, bijuterii de lână și ață, cu o tot mai rară folosire. După cimitir, aducându-ne aminte că e după-amiaza de duminică, ne-am dus spre horă (mai fusesem cândva și mă fascinase felul în care feciorii cheamă fetele la joc din ochi, fără să se producă greșeli, fără să vină două fete în urma aceleiași priviri, sau doi băieți să se îndrepte spre aceeași fată) și am ajuns tocmai când hora se spărsese și tinerii ieșeau în grupuri din sala Căminului Cultural (vechi din timpul anilor de după Primul Război, pentru că în Poiana, unde există sute de case care au costat milioane, nu se investește nici un ban în bunuri publice, drumurile sunt impracticabile, școala dărăpănată, primăria mai mult decât modestă, cârciuma, o cocioabă). Cu excepția unor pălăriuțe fistichii și minuscule pe care tinerii le poartă în vârful capului, printr-un adevărat talent echilibristic, și la care țin cu încăpățânarea cu care țin la oribila mustață, nimic nu mai amintește portul popular tradițional. Îmbrăcați modern, la moda penultimă, cu haine stângace, cumpărate de gata, fetele și băieții, care au în dulapuri (și se pare că au cu toții,

ar fi ruşine să nu aibă) adevărate costume princiare, par nişte servitoare şi servitori, stângaci şi lipsiți de grație, urâți şi lipsiți chiar şi de tinerețe. Priveam frumusețile din dulapurile vechi şi mă gândeam cu tristețe la tinerii care ieşeau de la horă. De altfel, după dulapurile vechi a urmat etalarea dulapurilor noi, pline cu kitsch-uri, milieuri, macrameuri, lucruri de mână presupunând migala aplicată pe un gust nesigur, dornic de emancipare şi de rupere a tradiției, dar neînstare încă să prelucreze noile valori materiale după norme estetice noi şi reale. E ciudat însă cum oameni atât de încăpățânați şi de conservatori în viața socială şi profesională se dovedesc atât de labili cultural, după cum de la urmaşii celor care au inventat portul de Sibiu şi țesăturile de lână în culori naturale te-ai aştepta la o mai mare înclinație artistică, la un talent plastic şi la un gust mai stilat de îndelunga conviețuire în mijlocul unor obiecte atât de frumoase. Cum poate cineva să se nască şi să crească între pături albe cu dungi negre şi apoi să-şi împodobească pereții cu pluşuri de plastic reprezentând răpirea din serai?

Seara am ascultat la BBC o emisiune dedicată ineditelor din ultima mea carte, cu citirea integrală a celor 20 de poeme. Aşa cum nu mi se întâmplă de obicei, am fost impresionată de propriul meu ton şi de admirația celor ce vorbeau (Ana Maria Bota şi Edgar Şelaru), iar această emoție mi-a făcut bine, încurajându-mă pentru cartea pe care ar trebui să o predau, dar care mi se pare că nu-mi mai place, mai precis nu mai am curajul s-o citesc, ca să văd dacă-mi place sau nu.

Dimineața am plecat, după o masă copioasă, la care a apărut şi stăpânul casei, profesor în sat şi el (seara fusese plecat la un meci la Sibiu), şi unde s-a discutat despre vulpea care în timpul nopții fusese la găini şi reuşise să fure ouă, dar trebuise să se retragă deranjată de mine, care

ieşisem afară. În mod ciudat, banala şi ridicola întâmplare în care am fost implicată m-a emoționat, ca şi cum aş fi intrat în atingere cu un ciclu natural etern (antagonismul vulpe–găini), îmi dau seama că e comic să transcriu un asemenea fleac, dar atunci, sub stelele care ardeau reci şi ascuțite în aerul de munte, prezența vulpii în preajmă, isteria găinilor, supărarea oamenilor, toate mi se păreau tulburătoare, aproape magice, iar eu mă simțeam ca şi cum aş fi participat la un act esențial al universului.

Ne-am întors din nou prin Alba pentru că Romi a descoperit că şi-a pierdut actele şi spera să le fi uitat la Alba (am trecut pe la Gizi, pe la Miliție, pe la telefoane). Nu am găsit actele, în schimb, în timp ce Romi le căuta, eu am cumpărat nişte ilustrate şi am intrat într-o ceainărie, aprinsă de diabolica şi amuzanta curiozitate de a vedea dacă există ceai şi, bineînțeles, am descoperit că nu există (de fapt, ce nu aveau: foc? Apă? Zahăr? Plante? Sau pur şi simplu inexistența ceaiului intra într-un fel de obligație de a se supune nimicului generalizat, refuzului universal?). În cele din urmă am plecat, luând-o de la Aiud pe Valea Geoagiului (18 km) pentru a vizita mănăstirea Râmeți (de la Roma) sau Remeți (de la eremiți), despre care auzisem mereu, dar pe care nu o văzusem. Pe drum, Rodica a găsit în poşeta ei actele lui Romi, şi am continuat călătoria pe valea foarte frumoasă cu inima uşoară, într-o dispoziție copilăroasă şi veselă care a trecut de la mine la ceilalți (la un moment dat, opriți vreo 20 de minute de un buldozer care nivela şoseaua îngustă, neasfaltată în întregime, am valsat cu Romi pe asfaltul proaspăt, necălcat încă de roți).

Mănăstirea am descoperit-o la capătul văii, sub munte, aşezată ca într-un căuş în trepte, cu spatele chiliilor sprijinit de peretele stâncii, având în centrul împrejmuirii naturale două biserici: una foarte mică, aproape miniaturală, pe

jumătate îngropată în pământ, şi biserica nouă, foarte frumoasă, având linia şi proporţiile Moldoviţei, aflată în curs de pictare. Tot în centrul aşezării, o clădire veche transformată în muzeu, cuprinzând emoţionantele bănci de lemn negeluit ale vechii şcoli ţărăneşti care funcţiona pe lângă mănăstire, portretul disproporţionat de mare al şefului statului la intrare şi multe fotografii de biserici mutate prin lunecare (nu şi ale celor dărâmate pur şi simplu), prezentate ca realizări edilitare în domeniul bisericesc. De asemenea, pe pereţi, transcrise lungi poeme de Ioan Alexandru şi Adrian Păunescu rimând Râmeţi cu geţi etc. Am vizitat mormântul lui Vasile Drăguţ, am admirat muşcatele atârnând din balcoanele chiliilor, am privit călugăriţele, agitându-se în jurul borcanelor cu murături pe care le puneau pe iarnă, şi am plecat cu inima mai puţin uşoară, cu acele sentimente amestecate pe care mi le trezeşte întotdeauna descoperirea instrumentalizării Bisericii (care foloseşte totuşi această instrumentalizare pentru a construi în var şi cărămidă ceea ce a demolat în asceză şi rugăciune).

La întoarcere, pe plaiurile de dinainte de Câmpia Turzii, în seara care începea să se lase, am zărit pajişti întregi întinse, punctate de ciuperci, şi pentru că nu ne puteam permite să oprim (sau pur şi simplu n-am îndrăznit să cerem să oprim, pentru că numai noi doi eram mâncători de ciuperci), câmpul acela cu numeroase buline albe a rămas în memorie ca un fel de ideal neatins, nu pentru că era de neatins, ci pentru că neatins a rămas mai aproape de definiţia idealului.

Seara la Cluj, invitaţi la copiii verilor, tineri intelectuali (termen impropriu nu pentru că nu ar avea studii: doctorat în filologie şi respectiv în medicină, ci pentru că sunt cu desăvârşire lipsiţi de apetit şi curiozităţi intelectuale, pentru

că nu numai că le lipseşte conştiinţa critică, dar nici nu au bănuiala ei) obsedaţi de posedarea ultimelor jucării tehnice existente (au video şi nenumărate aparate muzicale, iar acum se zbat să obţină antenă parabolică de TV pentru prinderea transmisiilor europene). Seară bizară, pe de o parte din cauza lipsei de afinităţi cu gazdele, pe de altă parte din cauza nervozităţii tatălui lor, isterizat de nişte spargeri făcute în ultimul timp la case de doctori, înspăimântat că ar putea fi atacat şi el, iar pe de altă parte din cauza unei emisiuni la Vocea Americii în care unui personaj botezat Arpagic – şi parodiind personajul meu şi prototipul său – i se dedicau 15 minute, fără să se divulge şi autorul textului despre care, evident, toată lumea a crezut că-mi aparţine.

12–13 septembrie, Valea Arieşului

Am plecat dimineaţa cu Lucica, Puiu şi cu Romi spre Apuseni. Era un plan făcut de ani de zile şi realizat acum mai mult de jena de a nu-l amâna din nou.

Primul popas la Băişoara, sat de munte unde ei au o cabană, adică un vechi grajd aşezat pe buza unui plai de o dumnezeiască frumuseţe, cu enormă vedere spre nenumărate poale de munţi presărate cu petice de ogoare, aripi de păduri, fâneţe şi turme, o încăpere cu o masă, şase paturi supraetajate, o sobă şi un dulap, totul nu numai modest, ci şi rudimentar. Printre atâtea vile şi aranjamente, modestia acestei soluţii de vacanţă ne-a înduioşat şi ne-a umplut de respect şi de admiraţie.

[*Fragment adăugat peste mai multe zile*: Să nu uit: grajdul a fost cumpărat de la un ţăran care locuieşte alături şi are grijă de cabană. Numele lui: Hercule Samson, nume izvorât din acelaşi efort colectiv de a se opune maghiarizării, dar având efecte comice. Hercule Samson este un bătrânel mic şi slab. Am stat de vorbă cu soţia lui, mi-a povestit că

trăiesc de pe urma vitelor şi a fânului, că cea mai grea problemă e pâinea, că tinerii pleacă toţi la oraş, că dacă au norocul să mai închirieze câte o cameră vara o scot mai uşor la capăt...

Să nu uit de asemenea cei doi câini ai gazdei care s-au aşezat cu capul pe prag, cu ochii omeneşte în ochii noştri în timp ce mâncam. Ce-o fi cu ei? s-a mirat Lucica, altă dată nu vin, iar eu am fost foarte mândră că au venit pentru noi, că au simţit simpatia noastră nerostită şi i-au răspuns prin privirile acelea mai gata de comunicare decât ale oamenilor.

Am mâncat şi am plecat mai departe, după ce am vizitat staţiunea – câteva hoteluri şi restaurante – şi am intrat într-un restaurant mirosind ca toate restaurantele din ţară, a aceeaşi ceapă prăjită, care pare a fi singurul fel de mâncare care se găteşte în România.

A doua oprire la Câmpeni, târg de adâncă provincie cu toate blocurile lui noi, cu coada impresionantă la magazinul de încălţăminte, unde s-a primit marfă, cu alimentare care se închid la ora 4, ora ieşirii oamenilor de la serviciu – pentru că tot nu au nimic de vânzare – şi cu o statuie a lui Avram Iancu, lângă care ne-am fotografiat.

Apoi am intrat pe Valea Arieşului şi ne-am oprit numai la casa lui Avram Iancu din satul Avram Iancu (Vidra Superioară). Apoi am oprit la Lupşa, să vedem muzeul etnografic organizat de un învăţător, muzeu pe care Romi îl mai văzuse şi de care îşi amintea.

L-am găsit arhiplin de vizitatori (o excursie de câteva zeci de preoţi tineri) în faţa cărora învăţătorul, cel puţin octogenar, ctitor şi ghid, se dezlănţuia cabotin şi oportunist, vorbind despre viaţa nouă minunată în contrast cu sărăcia tradiţională şi despre prilejul în care a vorbit el cu şeful statului. Muzeul era realmente interesant şi strângerea obiectelor trebuie să fi constituit un efort întins pe o întreagă viaţă. Ce nevoie putea să aibă un om care realizase

această operă şi ajunsese la vârsta pe care o avea să mai spună minciuni, să mai linguşească, să mai fie oportunist? Era greu de răspuns, aproape imposibil, şi întrebarea continuă să mă obsedeze. Intră în mod natural în firea omului nevoia de a linguşi pe cei mai mari decât el? Sau există poate un sâmbure de adevăr în toate acele laude, sărăcia trecutului (pe care o demonstrau toate exponatele muzeului) fusese atât de mare, încât ziua de azi apare, comparativ, în culori atrăgătoare? Nu exclud aprioric nici această posibilitate şi tot ce-aş vrea ar fi să găsesc un răspuns real uimirii şi jenei care m-au cuprins în faţa spectacolului pe care îl dădea acel bătrân strigându-şi ataşamentul lozincard.

Casa lui Avram Iancu, cea adevărată, păstrată intactă (şi căreia i s-a mai adăugat un foarte inspirat careu care cuprinde pe o latură un întreg complex muzeistic, format din mai multe săli de muzeu şi o biserică), este formată din două încăperi mici şi un pridvor. Era casa unui fruntaş al satului (dovadă că a şi reuşit să-şi facă fiul avocat). De ce era atunci atât de mică? Construită din grinzi de lemn, la câţiva zeci de metri de pădure, ar fi fost atât de greu sau atât de scump ca încăperile să fie mai spaţioase şi mai multe? Sau nivelul nevoilor şi-al ideilor despre nevoile unui om (şi ale unei familii) era atât de scăzut, încât, pur şi simplu, nu-şi puneau problema să facă odăile mai mari şi mai numeroase? Din lipsă de imaginaţie, înainte chiar decât din lipsă de mijloace materiale? Păstrarea intactă, cu mobile şi chiar pături autentice dovedeşte în ce măsură Avram Iancu devenise încă din timpul vieţii o legendă.

Casa şi muzeul ne-au fost prezentate de un copil de vreo 10 ani care avea cheile şi ne-a prezentat serios şi competent totul. La sfârşit i-am mulţumit şi l-am întrebat cum îl cheamă. Îl chema Eduard Daniel Trifuţ!

Seara ne-a prins la Arieşeni, sat lung de munte întins pe kilometri şi kilometri de-a lungul văii. Seară cu aer tare şi lună aproape plină, cu neguri coborând pantele agățate în zimții cetinilor. Am închiriat în campingul neidilic două căsuțe, am aprins un foc de tabără şi am mâncat, prăjind ardeleneşte slănină cu ceapă, înconjurați de câțiva pisoi pe care sosirea noastră îi umpluse de speranță. Puiu, căruia ideea focului de tabără i se părea la început absurdă, s-a îmblânzit şi până la urmă i-a plăcut. Dar noaptea ne-a fost din păcate frig, căsuțele idilice aveau mari dungi de aer printre scândurile căscate. Ne-am culcat îmbrăcați cu tot ce aveam pe noi.

Dimineața ne-am spălat la râu, am mâncat şi am hotărât, înainte de plecare, să-i facem o vizită preotului din sat, pacient al lui Puiu şi corespondent al meu (îmi scrisese cu ani în urmă o scrisoare, invitându-mă să-i vizitez satul). Ziua era foarte frumoasă, iar casa preotului era pe un deal de pe care, urcându-l pe jos, am descoperit cât de frumoasă poate să fie Țara Moților în cele mai bune clipe ale sale. Am stat la preot puțin, apoi la coborâre am rămas un timp pe coasta de pe care se vedeau într-o splendidă deschidere nenumărate orizonturi colorate de fânețe şi păduri, de ogoare arate proaspăt sau aşteptând coacerea cucuruzului, de pante line şi creste bruşte, totul înlănțuit, gradat, fără nici o linie frântă, fără nici un plan rupt, totul împăcat cu sine şi cu lumea, cu ceea ce a fost şi cu ceea ce o să mai vină. Dincolo de frumusețea oarecum metafizică a peisajului, ceea ce mă fascina era propria mea fascinație în fața lui, felul în care mă emoționa până la tulburarea fizică şi până la rău. Nu era prima oară când mă uimea, obligându-mă s-o studiez, reacția mea la peisajul subcarpatin, forța aproape anormală a farmecului pe care o exercită asupra mea dealurile. Impresia produsă este, evident, mult mai mult decât estetică, nici frumusețea mării,

nici cea a cine ştie căror privelişti exotice nu mă stăpâneşte în aceeaşi măsură, tot ce pot deduce este o înrudire genetică, o amintire prenatală; nu e vorba numai de admirația mea, ci de admirația zecilor şi sutelor mei de strămoşi, născuți şi morți într-un asemenea cadru. Sensibilitatea lor adăugată sensibilității mele dă naştere acestei exacerbări emoționale de natură aproape magică, care mă face fericită, ca orice dovadă că nu sunt singură, că aparțin unui şir, unei arhitecturi de carne şi nervi, cu temeliile de mult cufundate în pământ şi visul nenăscut încă aşteptând în cerul viitorului.

Într-un fel, această pauză contemplativă ne-a pregătit pentru minunata zi care a urmat.

Am pornit întorcându-ne de fapt (pentru că dacă ar fi continuat drumul am fi ieşit în Bihor) spre Albac. În satul lui Horea (fosta Arada) voiam să vedem casa lui Horea. Deocamdată mergeam pe o vale laterală, cu multe case noi, unele adevărate vile, construite fără economie din bârne de brad. Ideea că aici era locul de pornire a răscoalei lui Horea părea destul de ireală şi de greu de menținut în conştiință. Am întrebat în mai multe rânduri până să reuşim să ne lămurim că, de fapt, casa lui Horea se află sus pe culme, într-un loc în care nu se putea ajunge cu maşina, dar se poate urca pe jos în vreo două ore. I-am fost recunoscători lui Puiu că a acceptat excursia şi au urmat aproape trei ore absolut extraordinare, printre cele mai frumoase pe care le-am trăit în viață. Iar faptul că pot să o spun acum – când antenele exaltării şi ale perceperii îmi sunt tocite de oboseală şi descurajarea epocii – dovedeşte că intensitatea fericirii trăite a fost destul de mare ca să înfrângă amorțeala şi să reascută simțurile.

Am urcat într-o amiază cu soare blând de septembrie o pantă înclinată riscant, dar acoperită cu iarbă moale şi înaltă până la genunchi, sărind gardurile dintre fânețe şi

trecând mai departe, mai sus, prin împrejmuiri de stâne şi pe cărări abia ghicite pe sub otava cosită şi lăsată la uscat; am urcat timp de vreo oră lăsându-ne din când în când jos în iarba care ne dădea ameţeli de mireasmă. Apoi au început pădurile şi noi am continuat să urcăm de la brad la brad printre hribi de dimensiuni imperiale şi ciuperci coborâte din basme. La început am rezistat ispitei, dar în cele din urmă ne-am descheiat puloverele, le-am făcut săculeţe şi am început să culegem, şi pe cât culegeam, pe atât ele deveneau mai frumoase şi mai umbroase, mai incredibile. Când s-a terminat şi pădurea, a început o pajişte alpină aşa cum pot fi numai pajiştile din paradis, verde şi moale, presărată de hribi gigantici asemenea celor descrişi de Sadoveanu, iar dincolo de pajişti, cinci sau şase case sărace, aşezate pe culmea cea mai de sus, ca nişte coroniţe preţioase de lemn aşezate în echilibru riscant pe fruntea înălţimilor; printre ele un obelisc pe care scria că acolo a fost casa lui Horea, cel omorât în 1785 de unguri, şi o cabănuţă cu două încăperi, cu reproduceri de documente de epocă. Mult mai important decât documentele era peisajul, cele şapte-opt culmi pe care copilul născut acolo le văzuse dedesubt, privirea de sus cu care crescuse şi pe care reuşise să nu o piardă, deschiderea imperială a orizontului la care nu a mai renunţat.

La coborâre am întâlnit nişte femei cu care am intrat în vorbă. Mi-au spus că primesc 250 g de pâine pe zi, dar nu părea să fie vorba despre ceva tragic, ci doar despre un amănunt care complică viaţa. Aveau aerul că se descurcă şi se potriveau cu casele mari de bârne. Mereu aceeaşi incapacitate de a înţelege esenţa lucrurilor, prea nuanţată pentru a-i putea stabili culoarea, o culoare anume. Era însă o zi prea frumoasă ca să o aduc la numitorul comun.

În mod ciudat, după trecerea de cumpăna apelor (Ursuleasa), peisajul a început să-şi piardă din farmec. Am

coborât ore întregi pe un drum mult mai puțin frumos, mult mai ponosit, mai lipsit de strălucire (pe deasupra şi neasfaltat). Era o întâmplare, oare, sau pur şi simplu pentru că era vorba de versantul nordic, natura îşi stinsese privirile?

Frumoasa siluetă a bisericii reformate din Huedin.

Beliş, sat mutat de pe fundul lacului de acumulare, cu străzi drepte şi case noi, având ceva american în atmosferă şi arhitectură.

14 septembrie

Zi în tren, după ce dimineața am fost la piață şi ne-am aprovizionat cu tot felul de lucruri pe care nu le găsim la Bucureşti (de exemplu, fasole verde) pentru că acolo primăria obligă țăranii să vândă la mercurial, în timp ce la Cluj (sau Oradea) îi lasă să ceară cât vor. Ne îndreptăm spre Bucureşti cu spaima de câte ne vor aştepta acolo, dar şi cu dorința de întoarcere la scris după atâtea zile pierdute sau câştigate extraliterar.

XVII

15 septembrie

Posturile de radio transmit că Mircea Iorgulescu a cerut la Paris azil politic. Ştirea ne uimeşte (era ultimul om pe care mi l-aş fi închipuit plecând), ne marchează şi mă deprimă. Încerc să înțeleg de ce a făcut-o, vreau să spun: ce l-a putut

determina să-şi aşeze hotărârea în îngrozitoarea balanţă a motivelor pro şi contra plecării, pe care le cunoaştem cu toţii, pentru a face să se aplece cumpăna într-o parte? Îl socoteam un om făcut mai mult sau mai puţin din aceeaşi plămadă cu mine, mişcat de aceleaşi resorturi. Faptul că a reacţionat într-un atât de important punct al existenţei altfel decât mă aşteptam, altfel decât aş fi făcut-o eu, mă pune pe gânduri şi mă face să mă întreb dacă nu greşesc.

Ani de zile, foarte mulţi ani de zile, i-am condamnat şi i-am dispreţuit pe cei care au plecat, socotindu-i laşi şi dezertori din suferinţa comună. A venit apoi un timp (ultimii ani) în care nu mi-am mai permis să-i judec. Totul devenise atât de greu de suportat, încât într-adevăr nimeni nu ar avea dreptul să hotărască pentru celălalt ce trebuie sau nu să facă, hotărârea plecării presupunând şi ea un eroism, de altfel, dar cine ştie dacă egal în intensitate cu cel al rămânerii. Credeam în continuare că superioritatea morală este de partea celor ce rămân să lupte şi să trăiască aici, unde rămâne poporul lor (există clipe în care vorbele mari nu pot fi evitate), dar nu pretindeam să fie toţi de părerea mea, acceptam că pentru alţii plecarea poate să fie şi ea o soluţie. Odată cu plecarea lui Mircea Iorgulescu, pentru prima dată mi-am pus întrebarea dacă nu cumva greşesc, dacă nu cumva bunii nu sunt cei care rămân, ci aceia care pleacă. Nu îndrăznesc să răspund acestei întrebări, în orice caz sunt departe de lipsa de ezitare cu care aş fi răspuns pe vremuri, şi mai ales mă îngrozesc gândindu-mă cum ne apar nouă scriitorii celui de-al Treilea Reich, împărţiţi în colaboraţionişti şi emigranţi. E posibil, oare, să vină o vreme în care adevărata şi singura demnitate să fie socotită cea a fugii? E posibil să se schimbe perspectiva într-atât încât Gusti sau Mircea Dinescu sau eu, care am rămas şi am scris şi am reuşit chiar să publicăm acasă cărţi, care probabil vor rămâne, să fim socotiţi mai puţin cinstiţi sau

curați decât Ilie Constantin sau Nina Cassian, decât Norman Manea sau Bujor Nedelcovici? Probabil că nu, în afara Germaniei fasciste mai există precedentul Uniunii Sovietice, în care au rămas şi au scris şi au luptat şi au murit atâția şi atâția mari poeți. Destinul Ahmatovei mi se potriveşte, evident, mai bine decât cel al lui Thomas Mann sau al Marinei Țvetaeva, chiar dacă – sau tocmai pentru că – se cuprinde în el şi o doză de masochism. Oricum n-aş fi în stare niciodată să spun, aşa cum a făcut Thomas Mann, „acolo unde sunt eu, acolo e Germania", pentru simplul motiv că mi s-ar părea că i-am părăsit pe cei care n-ar fi putut, asemenea mie, să plece şi care – tocmai de asta – formau Germania într-adevăr. Nu pot să plec tocmai pentru că simt că sunt – într-o măsură mai mare decât alții – România, iar România are un anumit loc şi un anumit contur pe hartă, un loc în care sunt acasă şi nu sunt singură. De aceea plecarea lui Mircea, mai mult decât a altora, m-a făcut să mă simt trădată şi părăsită până la a mă clătina şi a mă îndoi de propria mea opțiune, de altfel nefacultativă. Nu plec pur şi simplu pentru că nu pot trăi în alt loc, aşa cum nu-mi place să dorm (şi dorm rău sau deloc) în paturi străine, nu plec pentru că ştiu că, dacă aş pleca, aş claca în scurt timp, aş muri pur şi simplu. Şi mi-e cu atât mai greu să suport cu cât nu-l condamn, şi mi-e milă de suferința şi de singurătatea lui. Aşa cum lui îi e milă, probabil, de suferința şi singurătatea noastră.

17 septembrie

Zile de agitație bucureşteană, cu treceri pe la Geta, ca să-l ajut pe Cornel şi pe fetițe, să le montez butelie şi aragaz, să le duc mâncare, să le fac curățenie. Nu au apă, nu au gaz, nu au telefon, de jur împrejurul lor este şantierul de

dărâmături, iar fără Geta, Cornel este pe punctul să-şi piardă cumpătul. Întâlnire cu Manolescu, discuții despre plecarea lui Iorgulescu, senzația că suntem cu toții mai singuri. Nevoia de a fi singuri într-adevăr (de data asta mă refer la mine şi la Romi), de a ne îngropa în Comana, în toamnă şi în scris.

18 septembrie

Avem telefonul suspendat pentru că ni se încarcă nota catastrofal +4-500% şi am cerut supravegherea lui (din acest punct de vedere, pentru că altfel...). Asta complică lucrurile îngrozitor, suntem toată ziua pe stradă la telefoane publice.

Astăzi am fost cu Tia la prof. Setlacec, să o consulte şi eventual să o opereze de vezică biliară, operație care i se recomandase în urma analizelor. Spre surprinderea noastră, el a spus că îngrozitoarele crize cu vomă pe care le face sunt migrene şi că operația nu e necesară. Totul a durat cinci minute şi am rămas cu vaga şi vinovata senzație că a fost vorba de un fel de derobare a celebrului profesor. Făcusem greşeala să-i spun situația Tiei. Dar cu siguranță sunt nedreaptă.

20 septembrie

Din nou la Comana. Toamnă frumoasă. Curățenie. Aşezare pentru o nouă perioadă de scris. Hamac şi masă în livadă. Amiezi calde şi dulci, dimineți şi seri răcoroase. Struguri, nuci şi gutui. Roşii, vinete, ardei, ciuperci. Şi totuşi idilismul este absolut superficial. Sub blândețea şi împăcarea amiezii, o nelinişte adâncă, putrezind totul în jur, o presimțire de rău.

23 septembrie

T.G.M. a trecut pe la noi şi, vorbind despre Iorgulescu, ne-a povestit întâmplarea lui (a lui M.I.) de la ultima plecare în străinătate, în urmă cu 2 ani. La întoarcerea acasă, la vamă i s-au găsit în maşină bani româneşti, o sumă mai mare, de natură să-l implice după lege într-un proces penal. A fost însă „iertat!". În lumina acestei povestiri, plecarea lui ar putea fi pur şi simplu imposibilitatea de a mai suporta urmările acelei „iertări". Nu-mi permit să mă gândesc la ceva mai rău. De altfel, în mod straniu, aflarea acestei întâmplări a fost de natură să mă liniştească. Ea dădea o coloratură strict personală motivelor plecării lui M.I. şi scădea mult din semnificaţia generală a gestului. În felul acesta mila mea pentru el creştea, în timp ce mila lui pentru noi rămânea o valoare constantă, ceea ce putea să mă întărească. La urma urmei, fiecare om are o rezistenţă a lui specifică la teroare, la sărăcie, la apăsare, la rău, aşa cum fiecare are o anume rezistenţă la alcool.

Amuzantă întâmplare comăneană:

A fost schimbat directorul fabricii de pâine (cea care produce un fel de turte negre necomestibile, din care se distribuie ceva mai puţin de 200 g pe zi de persoană). Vechiul escroc a fost înlocuit cu un altul, cu care până acum fusese prieten. Cum însă postul aducea avantaje serioase, cel demis s-a baricadat în fabrică, refuzând să predea postul. Trei zile au stat oficialităţile la uşă, încercând să-l convingă cu binele să înţeleagă, să cedeze...

27 septembrie

Zilele trec una după alta, cu seri, nopţi, dimineţi reci, cu amiezi calde, în care scriem stând la soare în şezlong, cu lungi seri la gura sobei, a radioului şi a televiziunii bulgare. Ar trebui să fie bine, dar nu e. Scrisul lui Romi merge încet

sau deloc, al meu, de asemenea, pentru că mă îndoiesc tot mai mult că scrierea acestui jurnal, căruia îi jertfesc zile şi săptămâni pentru a-i completa lacunele (adică pentru a transcrie de pe hârtiuțe disparate idei şi întâmplări semnificative) are cu adevărat sens. De fapt, ce înseamnă *semnificativ* într-o lume în schimbare? Ceea ce este azi semnificativ pentru mine va mai fi şi mâine pentru cineva care nu a trăit această perioadă? Un lucru e clar: că acest caiet mă împiedică, în felul lui, să scriu literatură, pe de o parte prin timpul pe care mi-l ia, iar pe de altă parte prin faptul că îmi dă iluzia că scriu, deşi (sau tocmai pentru că) acest scris este infinit mai uşor de realizat decât celălalt.

Mă obsedează legătura etimologică dintre „humus" şi „umilință" (*humilitas*). Erau cei ce lucrau pământul atât de umili încât starea lor să fie botezată cu numele pământului? Sau poate umil era chiar pământul care ne dă tot ce ne trebuie pentru a supraviețui şi ne lasă în acelaşi timp să-l călcăm în picioare? Dar dacă înrudirea dintre cele două noțiuni – în afara oricărui dubiu – demonstrează şi consfințeşte principala caracteristică a unei umanități disprețuite, majoritare şi esențiale, dacă cei ce munceau pământul şi, legați de pământ, erau atât de umiliți încât au ajuns să determine în eternitate însuşi numele umilinței, atunci un popor întreg de țărani, un popor care milenii şi milenii la rând nu a cunoscut decât munca pământului, e firesc să nu reuşească încă să depăşească această stare de spirit, această trăsătură psihologică mai puternică decât legătura lui cu pământul, supraviețuind chiar muncii pământului. Nu mai suntem de mult un popor de țărani, câmpurile noastre sunt ani şi ani de când stau nelucrate sau semilucrate, nimănui nu-i mai pasă nici de pământ, nici de roadele lui, dar umilința pe care trecuta legătură cu pământul ne-a incubat-o continuă să trăiască în noi.

28 septembrie

Plăcerea de a culege ciuperci. Drum la pădure între 6 şi 7 seara, în crângul de salcâmi, redevenit verde şi înierbat ca primăvara. Firele ierbii uscate şi firele proaspete, dese, formează un covor moale ca o saltea, printre care, din loc în loc, se văd pălăriile crăiţelor. Bucuria de a le găsi este, evident, mult mai mare decât bucuria de a le avea, de a le mânca, ba chiar decât bucuria de a avea noroc, de a primi un semn atât de simplu şi de indubitabil că, iată, norocul îmi surâde, îmi iese în cale. Cred că în bucuria de a culege ciuperci se păstrează ceva din bucuria culegătorului primitiv pentru care găsirea era chiar o şansă de supravieţuire. Oricum ar fi, culesul ciupercilor reprezintă una dintre bucuriile pădurii şi ale Comanei.

30 septembrie

S-a stricat vremea, e frig şi ameninţă mereu cu ploaia. Ba chiar plouă câte puţin. Am răcit, am guturai şi chiar puţină febră, destul ca să nu-mi facă plăcere să ies dimineaţa din pat.

Transpir, tuşesc şi când vreau să citesc îmi lăcrimează ochii. Rămân deci în pat, cu Negruţu la picioare şi cu foc în sobă, în timp ce Romi se hotărăşte să meargă totuşi mâine la şedinţa de alegeri pentru care a fost chemat în trei rânduri prin primărie (la început s-a derobat, a rugat-o pe Anişoara, venită ca mesageră, să spună că nu l-a găsit etc.). Mi-e milă de el, e o vreme să nu scoţi nici câinele din casă.

1 octombrie

Romi a plecat dimineaţa cu trenul de 7.30, pe o ploaie măruntă. Eu credeam că voi mai dormi puţin şi m-am băgat la loc în pat. Făcusem focul, Negruţu mi se instalase la

picioare, ascultam ploaia şi aşteptam să readorm, sau poate chiar readormisem, când s-a auzit un zgomot mare de lucruri dărâmate. Am sărit din pat, dar Negruţu sărise cu o clipă înainte şi acum ţine mândru în gură un şoricel. M-am îmbrăcat în grabă în timp ce dl motan se juca cu biata lui victimă aruncând-o în aer, prinzând-o din zbor, făcându-se că n-o mai găseşte etc. Muream de frică să nu-l scape într-adevăr şi să rămână în sarcina mea redepistarea lui. Dar de ce ţi-e frică nu scapi. A urmat vreun sfert de oră de nebunie, în care eu dădeam cu grijă şi cu inima cât un purice cărţile şi colecţiile de reviste deoparte, în timp ce Negruţu, furios şi plin de remuşcări, stătea cu nasul vârât între perete şi teancul de colecţii.

În sfârşit, l-a prins din nou, iar eu am reuşit să prind în braţe motanul (care ţinea în dinţi şoarecele) şi să-i scot pe amândoi afară. Apoi am astupat cu aşchii de lemn şi cioburi de sticlă gaura prelungă, deschisă probabil de micul cutremur de pământ de acum vreo săptămână sau două, de-a lungul peretelui.

Romi s-a întors cu trenul de 9 seara, deprimat de şedinţă şi ud de ploaie. În timp ce mâncam îmi povestea şedinţa, cu discursuri pline de „ataşament” (şi argumentele culte sofisticate care să-l justifice), cu Ion Horea citând părerile entuziaste ale tatălui său, ţăran ardelean, despre N.C. şi asigurându-l pe activistul venit de la primărie că *România literară* este o organizaţie de nădejde a partidului, şi apoi alegerea lui cu o mare majoritate ca secretar, deşi votul a fost secret şi nemăsluit (oricum, cei propuşi erau oameni siguri cu toţii). Totuşi, ce i-a putut face pe toţi acei oameni de cultură de la *Contemporanul* şi *România literară* (unite acum şi ca organizaţii, după ce sunt unite prin conducătorul comun!), care ştiu fiecare cu exactitate cum stau lucrurile, să voteze un om care minţise cu neruşinare cu câteva minute în urmă? Cât de profund duplicitari, cinici

şi obosiţi pot să fie pentru a nu se opune nici măcar la adăpostul votului secret cuiva care i-a desconsiderat minţind în faţa lor şi bazându-se pe frica lor, dovedind că a fost sigur că nici unul dintre ei nu va avea curajul să îi spună „minţi!”? Dacă i-aş întreba, mi-ar răspunde că oricum nu are importanţă, ce importanţă are că e unul sau altul, că dacă l-ar fi tăiat toţi ar fi ieşit scandal şi până la urmă ar fi fost pus unul şi mai rău decât el etc. Dar adevărul (deşi o parte de adevăr se află şi în toate aceste răspunsuri fără speranţă, date de nişte oameni care se recunosc moralmente morţi) este că, deşi sunt profund nemulţumiţi de tot ce se întâmplă şi de felul cum se întâmplă, toţi aceşti oameni sunt implicaţi la rândul lor în mersul absurd al lucrurilor, prin simplul fapt că de zeci de ani iau de la aceste redacţii nişte salarii pentru care nu fac aproape nimic, sunt plătiţi ca să nu facă, să nu se opună, să lase totul în paragină şi degradare. Cei mai bătrâni ştiu că de o viaţă iau un salariu bun pentru care se duc o dată sau de două ori pe săptămână la redacţie şi citesc un articol pe care de obicei îl scriu alţii, colaboratorii, cei care nu iau salariu şi sunt plătiţi doar cu bucata (20 de ani am scris săptămânal mai întâi la *Contemporanul*, apoi la *România literară* rubrica pentru care creştea tirajul revistei şi pentru care eram plătită cam cu jumătate din salariul unui redactor, care, dacă scria, era plătit şi el peste salariu, exact ca şi mine); cei tineri ştiu că l-au prins pe Dumnezeu de-un picior rămânând, după terminarea facultăţii, în Bucureşti (chiar dacă numai ca corectori, pentru că posturile de redactori au fost ocupate de generaţia anterioară), în timp ce colegii lor au plecat profesori la ţară (Cărtărescu face şi acum naveta). O asemenea situaţie se plăteşte şi poate explica multe, chiar şi un vot necinstit, de care oricum nu atârnă nimic în afara propriei conştiinţe.

2 octombrie

Astăzi a fost la noi Bubu Preda cu Geta, o întâlnire absolut revelatoare. În primăvară ne anunțaseră că li se însoară băiatul cu fiica unui securist. Erau nemulțumiți de înrudire, dar nu mai puteau să se opună, copiii se iubeau, trăiau împreună de vreo doi ani etc. Ne-au întrebat dacă vom veni la nuntă şi noi am promis, nu puteam refuza, Bubu şi Romi erau colegi şi prieteni din copilărie, iar de-a lungul anilor de vecinătate comăneană ne apropiaserăm mult. De atunci însă nu-i mai văzuserăm, iar acum, după o jumătate de an, erau alți oameni. Pe parcursul verii îi căutaserăm în câteva rânduri fără să-i găsim sau arătându-se ocupați. Ei nu ne-au căutat şi nici nu ne-au dat sau trimis invitație formală la nuntă. Deci nu ne-am dus (sincer vorbind, fericiți de faptul că nu trebuie să mergem). Acum ne vedeam prima oară după ce, în ajunul nunții, Romi le dăduse telefon, le spusese că nu mergem „pentru că e mai bine aşa", iar Bubu fusese foarte încurcat. Acum aflăm despre desfăşurarea nunții (Intercontinental), sfidătoare pentru situația generală, despre profesiunea miresei, aceeaşi cu a tatălui ei, despre postul important obținut de mire imediat după, despre cele două maşini pe care urmează să le cumpere (una cu banii depuşi, alta prin aprobare), şi toate astea povestite cu mândrie, fără jenă, fără reticența sau remuşcarea celui ce se simte vinovat (în Dostoievski, vinovații sfârşeau prin a se sinucide; de atunci veacul a înaintat, vinovații de azi nici nu-şi mai pun problema vinovăției, pentru că alegerea se face nu între a fi sau nu vinovat, ci a fi sau nu prost). La replicile noastre legate de catastrofalul mers al lucrurilor răspundeau cu neplăcerea de a trebui să ia act de nişte adevăruri dezagreabile. Pe scurt, o seară înspăimântătoare prin revelațiile aduse (nimic cu adevărat nou, desigur, dar o mare concentrare de oroare), încă o legătură omenească destrămată de la sine (sigur că ştiam că suntem de alt fel, că

suntem deosebiți, dar existau nostalgii ardeleneşti comune, o îngăduință reciprocă pe care cu evidență nu o mai puteam continua, oricâtă bunăvoință am fi avut sau ar fi avut).

Până la venirea lor, seara, ziua fusese marcată de o altă întâmplare plină de tâlc, ridicolă prin disproporția dintre fapte şi problemele pe care conştiința noastră le-a tors din ele, şi totuşi în cele din urmă dramatică prin concluziile pe care le-a generat şi prin suferințele morale pe care ni le-a produs. Era o zi deosebit de urâtă, ploua şi era frig, stăteam la scris după ce făcuserăm focul şi tocmai ne hotărâserăm să deschidem o sticlă de Metaxa pe care o aveam de mulți ani şi o țineam pentru o ocazie specială (o deprimare, de exemplu). Atunci a oprit la poartă un camion şi cineva ne-a strigat. Era şeful gării cu preşedintele colectivei din Goştinari, care veneau să ne aducă câțiva saci cu cartofi. De ce? Pentru că sosiseră mai multe zeci de vagoane cu cartofi în gară (cartofi de sămânță, soiuri din Secuime pentru a fi semănate şi aici), toată lumea lua din ei (*fura* ar fi termenul, dacă ar exista o cât de mică grijă de a se ascunde, dacă nu li s-ar părea la toți atât de firesc gestul ilicit, atât de firesc, încât nici nu îl simt ca pe o delincvență, nici nu ajung la sentimentul culpei), iar ei, „pentru că ne admiră" (şi soțiile lor care ne citesc, şi copiii lor care ne învață la şcoală etc.), ne-au adus şi nouă. Erau amândoi destul de beți, în timp ce stăteam de vorbă la un pahar (pentru că de la început, înainte încă de a fi fost vorba de cartofi, ne-au rugat să le dăm câte un pahar că e frig), se îmbătau văzând cu ochii şi, deşi am încercat în toate felurile să îi refuzăm, era imposibil să discuți cu ei fără a te certa, a ieşi scandal şi a ieşi vecinii pe la porți. În timpul acestei absurde conversații în care noi încercam să vorbim încet, să nu ne audă vecinii (pentru a nu-i demasca), iar ei strigau cât îi lua gura, camionul mare de la poartă a trebuit să se mişte, ba chiar să pornească înainte pentru a elibera drumul pentru o altă maşină mare

care voia să treacă pe stradă, dar spre surprinderea noastră a plecat fără să se mai întoarcă (şoferul avea şi el afacerile lui cu cartofii din camion), aşa că în cele din urmă, furios şi exasperat, Romi a scos maşina şi i-a dus pe cei doi, care abia se ţineau pe picioare, şi pe Tudorel care îi însoţea, până la gară. S-a întors absolut descompus; pe drum o privelişte tragicomică: de la gară urcau camioane încărcate cu saci de cartofi pe care, profitând de încetinirea maşinilor în pantă, ţiganii îi agăţau cu un fel de harpoane inventate ad-hoc şi îi trăgeau jos. Deşi beat, preşedintele colectivei s-a repezit jos din maşina lui Romi, să-i prindă, să-i oprească, ţiganii fugeau care încotro, pierzând cartofii pe drum, cartofi pe care puradeii şi ţigăncile îi adunau în poală din noroi, preşedintele se repezea ba la unul, ba la altul, gata să cadă, lunecând prin bălţi, uzi cu toţii până la piele sub ploaia rece, în vântul ascuţit, sub seara care începea să se lase. În cele din urmă a reuşit să-l prindă pe Marian (tânărul ţigan cardiac de 24 de ani, care avea patru copii, deosebit de drăguţi, crescând aproape goi şi mereu veseli ca şi tatăl lor), care avea adunaţi în pumni 6-7 cartofi, a reuşit să-l prindă şi, cu furia beţivului umilit de neputinţă, începuse să-l scuture, făcându-l să scape cartofii. Romi n-a mai rezistat, a coborât în ploaie, a spus că Marian este prietenul lui, l-a salvat deci, el, care primise ca preţ al admiraţiei mult mai mulţi cartofi decât reuşise să fure bietul Marian sau decât furaseră toţi cei mai importanţi decât el în jur, inclusiv preşedintele care îl ameninţa cu închisoarea. Romi s-a întors acasă distrus, am hotărât să ducem cartofii înapoi a doua zi, între timp au sosit Bubu şi Geta Preda (eram atât de bulversaţi, încât abia a doua zi mi-am adus aminte că făcusem o pizza pentru a-i servi, dar am uitat să le-o dau). După plecarea lor am stat nesfârşit de vorbă despre toate, despre amestecul indigest în care suntem amestecaţi, despre felul nostru lipsit de duritate de a ne purta, absolut

ineficient şi aproape iresponsabil în condiţiile în care trăim. De fapt, ce-ar fi trebuit noi să facem? Ar fi trebuit să-i dăm afară din curte pe cei doi admiratori beţivi şi să încuiem poarta. Dar n-am fost niciodată în stare să facem aşa ceva, ar fi însemnat să-l jignim de moarte pe şeful gării, care a fost întotdeauna deosebit de drăguţ, iar pe deasupra nu ştiam în ce măsură cartofii nu sunt şi ai lui Tudorel, cel care îi descărca, nu spunea nimic, dar al cărui nume apărea mereu în replică la protestele noastre („Dacă nu vreţi să-i ţineţi, daţi-i lui Tudorel").

Mai presus de toate ar fi trebuit să-i convingem de faptul că ceea ce făceau ei era furt, să le spunem că părerea noastră este că sunt hoţi, ceea ce pe de o parte nu eram în stare, iar pe de altă parte nici nu era perfect adevărat, sau era, dar numai după ce acceptai propriul lor adevăr („facem şi noi ce face toată lumea"), ceea ce dădea o altă culoare (şi mai catastrofală) lucrurilor. De altfel, în descompunerea şi debandada generală, în cadrul continuei spolieri de către stat, orice hoţie şi delincvenţă putea fi explicabilă şi putea deveni de înţeles, totul putea fi, într-adevăr, înţeles şi acceptat, noi înşine puteam înţelege şi accepta totul, totul cu excepţia amestecului nostru în acest tot. Am hotărât deci să ducem înapoi a doua zi sacii (privându-l şi pe Tudorel de partea lui), deşi ne dădeam seama de riscul ridicolului la care ne expuneam. Abia după ce am luat această hotărâre fermă am reuşit să adormim cu somnifer.

3 octombrie

Am pierdut o bună parte a zilei umblând prin sat să-l găsim pe şeful gării pentru a-i da înapoi cartofii. Pe cât trecea timpul (risipit în această căutare), pe atât toată povestea apărea mai absurdă şi mai ridicolă. La lumina veselă a zilei (vremea se îndreptase senzaţional, era un soare strălucitor

şi blând, atoateînţelegător, atoateminimalizator), suferinţele din timpul nopţii apăreau exagerate, iar gestul nostru, donquijotesc. N-am reuşit să-l găsim şi, în cele din urmă (după ce am trecut şi pe la Naum şi pe la T.G.M., dintr-un fel de amânare a întoarcerii acasă şi de acordare a încă unei şanse de a-l găsi), am renunţat. Am revenit mai liniştiţi, ca după o penitenţă, nemulţumiţi de noi şi de lipsa noastră de maturitate. (Era evident că nu o avem, cu atât mai evident cu cât nici nu reuşeam să ne dăm seama cum ar fi trebuit să se manifeste în situaţia dată: refuzând cu scandal, sau acceptând fără discuţie?)

După-masă am scris în livadă.

4 octombrie

Dimineaţa Romi s-a dus din nou la gară să-l caute pe declanşatorul dramei. S-a dovedit însă că situaţia devenise într-adevăr ridicolă. Noi puteam da cartofii, dar nu avea cine să-i ia: cei din Goştinari plecaseră, se terminase descărcatul, toţi cei din jur aveau cartofi, cei pe care ni-i aduseseră erau o cantitate absolut neglijabilă faţă de cantitatea totală a cartofilor, dar şi faţă de cantitatea cartofilor împărţiţi în dreapta şi stânga. Totul părea o sensiblerie deplasată a unor personaje excentrice. S-a întors cu sentimentul că s-a (ne-am) făcut de două ori de râs: o dată în faţa noastră pentru că i-am primit, a doua oară în faţa lor, pentru că n-am vrut s-o facem. Concluzia singură – care rămânea în urma întregii poveşti demne de un personaj de Camil Petrescu, desfăşurându-şi complicaţiile sufleteşti în condiţiile socialismului – era, orice s-ar zice, dramatică: imposibilitatea de a fi cinstit în mod absolut, trăind într-o societate esenţialmente necinstită.

5 octombrie

Mă gândesc tot mai serios să renunț la scrisul în acest carnet. De fapt, „carnet” este un diminutiv şi un eufemism pentru cele trei caiete de câte 200 de pagini, plus acesta de 60 pe care le-am umplut începând de la 1 septembrie anul trecut. Ideea acestor note s-a născut atunci, în ziua aceea de maximă tensiune în care am aflat de începerea interdicției mele, din ideea că toată tensiunea trăită va fi de nerealizat peste ani, că tot ce se petrece, tot ceea ce ne macină viețile şi nervii sunt lucruri aproape neepice, imposibil de redat în toată apăsarea pe care o produc, nuanțe atât de fine şi de complicate, reliefuri atât de slabe, încât cu timpul vor deveni de nepovestit, de neînțeles. Numai o notare zilnică a fleacurilor care ne dizolvă timpul de trăit într-o epocă a umilințelor infinitezimale le va putea fixa în memorie şi va putea reprezenta materialul unei eventuale reconstituiri. Acum, după ce am scris mai bine de 500 de pagini, notând tot ce-am trăit într-un an, tot ce-am trăit în plan uman – pentru că m-am ferit să încarc şi cu suferințe şi complicații de scriitor acest spațiu al suferințelor şi complicațiilor zilnice –, mă îndoiesc de utilitatea acestui efort şi-mi pare rău de timpul pe care l-am luat literaturii propriu-zise, scrisului adevărat, şi l-am oferit acestui scris fără valoare literară, dar necesitând acelaşi efort de voință şi de rezistență fizică. Răsfoind aceste caiete, îmi dau seama de marea deosebire stilistică între atlasele din *România literară* şi aceste pagini lipsite de rigoare stilistică, îmbrăcate de casă, fără grija că vor fi văzute şi de alții, şi care, prin neglijență şi abandon, pierd nu numai în frumusețe, ci şi în expresivitate.

6–7 octombrie, Bucureşti

Dimineața a venit dl Bebe, producător de legume dintr-un sat apropiat (nici nu ştiu din care), prieten cu ing.

Georgescu de la ocolul silvic, căruia i-am mai dat şi altă dată benzină pe legume sau răsaduri, să ne aducă nişte vinete şi nişte gogoşari. Cum la piață nu se găsesc pentru pus pe iarnă, am hotărât să plec la Bucureşti (făcând şi un transport din cadrul mutării de iarnă, cu acest prilej) şi să le pun în congelator. Am luat şi articolul lui Romi pentru *România literară*, pe care l-am aşteptat să-l scrie. Am trecut pe acasă să las bagajele, apoi m-am dus la poştă să-mi dau telefoanele şi să duc lui Zigu articolul lui Romi. Pe scările blocului lor m-am întâlnit cu Gabriela Adameşteanu, întoarsă proaspăt din străinătate şi foarte bulversată. Am stat mai bine de o oră (poate chiar două) de vorbă.

Ea era tulburată nu numai de întoarcerea în sărăcie şi teroare, de fiecare dată mai şocante după o lipsă de acasă (întotdeauna idealizând prin dor realitățile), dar şi de analiza făcută de cei de dincolo pasivității noastre (analiză justă, chiar dacă ei nu au dreptul să ne judece). În plus se adăuga emoția produsă de întâlnirea cu Mircea Iorgulescu, care i-a spus că s-a hotărât să rămână, hotărâre care a obligat-o pe ea să-şi pună această îngrozitoare problemă şi să o rezolve, în cele din urmă, în sens invers. Cu atât mai greu de suportat a fost deci redescoperirea (redescoperirea cu simțurile, pentru că altfel ştia totul) casei: când i-am întâlnit pe ea şi pe băiat pe scări, se duceau la o coadă la cartofi.

Pe mine tulburarea ei m-a tulburat în două feluri: în primul rând, pentru că am descoperit că şi-a pus şi ea problema plecării (ceea ce, chiar dacă nu o făcuse în cele din urmă, mă făcea să mă simt şi mai puțin sigură de dreptatea absolută a rămânerii), iar în al doilea rând, pentru că o descopeream mai radicală decât o bănuiam. Povestindu-mi despre o moțiune de cerere a reformelor pe care a scris-o Christa Wolf şi au semnat-o marea majoritate a scriitorilor R.D.G.-işti, am început să vorbim despre lipsa noastră de solidaritate care face imposibil un asemenea gest. În timp ce

vorbeam, a dat telefon Maşa şi şi-au dat întâlnire pe a doua zi. Gabriela s-a întors înspăimântată, dar acceptând totul (le adusese nişte pachete), iar eu m-am înţeles cu ea să le transmit banii prin ea. M-a impresionat curajul ei buimac, felul în care dovedeşte mai puţin spirit de conservare decât credeam. M-a impresionat descoperirea şi la ea a aceleiaşi imagini catastrofale pe care o am şi eu despre aici şi acum, aceeaşi aproape desăvârşită lipsă de perspectivă.

A doua zi, înainte de întoarcerea spre Comana, am întâlnit-o la ieşirea cimitirului Bellu (unde ea fusese la comemorarea de doi ani a morţii Danei Dumitriu) pe Tia. Mai deprimată ca niciodată, spunându-mi – aşa cum îmi spusese şi Geta în cursul dimineţii – că pur şi simplu nu mai are putere să facă nimic în afara lucrurilor strict obligatorii (spălarea cămăşii strict necesare, încropirea unei mâncări), că pur şi simplu, în afară de a merge la serviciu, nu mai e capabilă de gesturi sau măcar sentimente suplimentare. Am stat în maşină de vorbă vreo jumătate de oră, cu sentimentul ilegalităţii (dar fără urmă de zâmbetul parodic de până acum) şi al imposibilităţii de a inventa o speranţă.

Nu numai faptul că sunt umilită zi de zi, că mi se fură zilele pe rând, nu numai faptul că nu ştiu când şi cum se va termina acest coşmar, dar în plus apare şi certitudinea – singura, de altfel – că dincolo de el nu-mi rămâne decât bătrâneţea... Şi mai presus de toate sentimentul că nu mai am putere – asemenea Getei sau Tiei – să mai fac lucruri neobligatorii, că nu voi fi poate în stare să scriu în aceşti ani în care nu mă obligă nimeni să scriu, sau, chiar dacă o voi face, ceea ce voi scrie nu va avea valoare (cum nu are nici acest caiet faţă de paginile din *România literară*), va fi amorf, netensionat de forţa vitală a legăturii cu oamenii, neordonat de liniile de forţă ale rostului în lume, va fi lipsit de farmecul şi de lumina care nu se pot naşte în lipsa totală a speranţei

şi a încrederii. Ştiu însă că numai de mine depinde ca toate aceste spaime să fie înfrânte, ca toţi aceşti ani smulşi lumii să fie dăruiţi operei şi să-i regăsesc intacţi în paginile care să-i oglindească şi să-i recupereze. De unde să iau însă atâta forţă (fizică, în primul rând) încât să exist numai prin propriile mele resurse, fără să mă las înfrântă de propriul meu corp, supravieţuind propriei mele frumuseţi şi nelăsând să mă cotropească ura şi răzbunarea? Pentru că cel mai greu dintre toate enormele eforturi la care este supus spiritul creator, într-o lume şi într-un timp ca acesta, este acela de a privi cu neînduplecare tot răul, toată urâţenia din jur, găsind în acelaşi timp puterea de a descoperi urmele de frumuseţe şi bine capabile să păstreze vie iubirea care mişcă soarele şi celelalte cuvinte.

10 octombrie

De dimineaţă drum în sat să-i dau mamei telefon, să văd cum se simte. N-am găsit-o, era probabil la doctor. M-am dus deci până la Naum să stabilim ora de plecare pentru poimâine. Le-am promis că îi transportăm la Bucureşti. Acolo, discuţie enervantă despre poporul român, demn de dispreţ etc., tot arsenalul de insulte cu care toţi foştii oameni de stânga sunt gata întotdeauna (vezi G.R.) să împroaşte poporul român, pentru că nu a fost de partea lor. Pledând ideea că românii n-au fost niciodată în stare să se împotrivească, Gellu se dezlănţuise.

— Toate sunt minciuni, n-au existat nici insurecţia de la 23 august, nici mişcările de masă, nici partizanii.

— Partizanii au existat, îl întrerup, redându-mi seama că ne referim la lucruri opuse.

— N-a existat nici un partizan, ascultă-mă pe mine că ştiu ce spun.

— Staţi puţin: la ce fel de partizani vă referiţi?

— Cum ce fel de partizani? Ăştia de care sunt pline filmele româneşti despre război.

— Eu nu la ei mă refeream, ci la cei ce s-au retras în munți după război, opunându-se cu arma în mână comunismului impus de ruşi, inventat, cum spuneți chiar dvs.

Discuția n-a mai continuat, pentru că părea că împotrivirea de sens contrar nu se socoteşte, nu este demnă de stimă. Apoi am vorbit despre alte lucruri, dar mereu în contradictoriu, cu iritarea reciprocă păstrată de la această primă confruntare. De altfel, iritarea lui putea să fie mai veche, i-a spus probabil Ligia despre supărarea mea în urma discuției despre Eminescu, în care el spunea textual că Eminescu este un poet aşa, bun pentru noi, mare la români, la francezi de exemplu nici nu poate fi luat în seamă (se discuta în valoare absolută, făcând abstracție de limbă), cel mai neînsemnat dintre poeții francezi este mai poet, mai important în sine etc. M-a revoltat, m-a umplut de furie şi chiar m-a fascinat întotdeauna felul în care aceşti români care recunosc că au greşit (sau unii nici nu o fac) atunci când au idolatrizat Uniunea Sovietică în cea mai abjectă perioadă a ei, aceşti oameni care au adus asupra poporului român toate nenorocirile ultimilor patruzeci de ani, cărora li s-a părut normal şi au fost de acord să fie falsificate alegerile din '46, cărora nu le-a păsat că timp de cincisprezece ani au gemut închisorile de floarea intelectualității româneşti, lichidată fizic, psihic şi moral în timp ce ei erau de partea călăilor (în acest caz la modul propriu, prin prietenia cu Z., de exemplu, care era general de Securitate), ei bine, aceşti oameni disprețuiesc poporul român că s-a lăsat distrus, îl urăsc tot pe el pentru că lucrurile au ieşit aşa cum au ieşit...

Şi totuşi, pe de altă parte, o mostră despre poporul român: Azi-dimineață, vecina Frusina îmi spune strălucind:

— Ați auzit că tovarăşul Ceauşescu a interzis să se vândă ulei de rapiță? Cine v-a dat voie să-l dați sărmanilor? Imediat să puneți la vânzare ulei bun! a spus tovarăşul. Şi acum se găseşte ulei limpede şi se dă şi cu două sute de grame mai mult, că s-a mărit rația – a încheiat ea triumfătoare, fără pic de ironie (mă bănuiesc mereu că nu sunt eu, ca ardeleancă, în stare să descopăr sarcasmul țărănesc, moromețian, dar nu, era încântare sinceră, mulțumire adevărată).

Sigur, nimeni nu va putea stabili cine este poporul. De ce ar fi Frusina sau Marin *poporul* în mai mare măsură decât mine. Oricum, faptul că există chiar şi un singur om la care să fi prins şmecheria ultimei „vizite de lucru în pieţele Capitalei" mă deprimă şi mă dezorientează, mă întristează şi mă face să mă simt şi mai izolată. Cu atât mai izolată cu cât eu nu-mi permit nici să-i disprețuiesc, nici să-i urăsc, dimpotrivă, îmi dau seama, că cu cât sunt mai proşti, cu atât au fost şi vor fi mai victime şi ştiu că e datoria mea să sufăr şi să mă împotrivesc şi în locul lor.

Zi caldă, cu ploaie ca de vară. Lucrez în pătul la versuri şi îmi plac! Îmi plac? În ce sens? Mă tulbură. (I-ar tulbura şi pe alții?) În mod evident însă, ele nu sunt nici frumoase, nici artă (în sensul grecesc de *techné*, sau latin de *ars*), nu au meşteşug şi nu sunt agreabile, totuşi cred (sper) că sunt poezie, poezia care pentru antici era altceva decât *poiesis* şi care pentru mine este puterea de a sugera ceva, o idee, un sentiment, o stare de spirit, ceva de nedefinit sau de neexprimat. Mai ales asta. În acest sens mi-e frică de *Arhitectura valurilor*, de deznădejdea ei prea evidentă, de motivele ei prea limpezi.

sâmb**ătă**, 14 octombrie

Am fost două zile (12–13) la Bucureşti, iar aseară când, după ce m-am întors, ar fi trebuit să notez, s-a întrerupt curentul (şi n-a mai revenit decât dimineaţa).

Am plecat ieri-dimineaţa, aşa cum stabilisem cu fam. Naum, să îi transport în mutare de toamnă, cu bagaje, Gellu, pisică. Îi ajutam la bagaje, deşi n-am voie să ridic, îmi consumam cu acest drum ultima benzină şi cel puţin o jumătate de zi şi, în timp ce făceam toate astea, îl ascultam pe Gellu cu o jumătate de ureche vorbind şi mă întrebam de ce o fac. Ligia mă impresionează prin dragostea şi devotamentul ei nesfârşite, basculate de mult în sacrificiu pentru Gellu, dar pe el, deşi îl respect ca scriitor (dar un respect firesc, echilibrat, moderat, astronomic depărtat de admiraţia pe care presupune el că o merită), îl preţuiesc la justa lui valoare ca om. De ce o fac, deci? De ce îmi pierd timpul vizitându-i şi auzindu-l pe Gellu repetând aceleaşi şi aceleaşi istorii în care el este un fel de arhanghel pierdut pe pământ? De ce fac pe şoferul şi pe hamalul pentru ei? Este evident că nici o datorie, nici un interes şi nici o obligaţie nu mă determină, după cum este evident că ei n-ar fi făcut-o niciodată pentru mine. Relaţia dintre noi nu este una de egalitate, atât din cauza diferenţei de vârstă, cât şi pentru că el îi disprețuieşte pe toţi scriitorii nefrancezi şi nesuprarealişti, cu o menţiune specială pentru români şi pentru contemporani. Şi totuşi de ce o fac? Din slăbiciune (pentru că nu sunt în stare să refuz) şi din milă (pentru că sunt bătrâni)? Cred că da, e, în orice caz, singura explicaţie, şi chiar una suficientă. Atâta doar că ceea ce pare (şi este, de altfel) un gest şi un sentiment creştinesc demn de laudă este, în acelaşi timp, o dovadă de imaturitate, de lipsă de vitalitate (dacă vitalitate înseamnă a nu ţine cont de ceilalţi, a nu-ţi păsa de ei, a nu te lăsa înduioşat).

16 octombrie

Aseară ne-am uitat la jurnalul TV şi brusc, mai întâi de uimire, apoi de dezgust, ne-a apucat pe amândoi un râs cu sughiţuri, o adevărată descărcare nervoasă: pe ecran apăreau munţi de cârnaţi, salamuri, caşcaval, şuncă, telemea, unt, carne, peşte proaspăt, iar printre toate aceste minuni pe care aproape că nu mi le mai aminteam, în orice caz nu în această aglomerare triumfală, se învârtea dând din mâini El, pradă unei adevărate isterii, trecând dincolo de galantare, învârtindu-se printre mâncăruri, dând din mâini printre cratiţe şi oale, în timp ce vocea marţială a crainicului spunea că tovarăşul dă indicaţii să se gătească în permanenţă carne, peşte etc. etc., să nu lipsească nimic, să existe la discreţie. Nu ne puteam opri din râs, ridicolul şi jalnicul depăşind revolta şi tristeţea, văzând un şef de stat împodobit de munţi de cârnaţi despre care nici nu eram sigură că sunt autentici (n-ar fi fost exclus să fie machete), în timp ce mulţimea de privitori stătea gata-gata să se repeadă asupra prăzii, imediat ce s-ar fi terminat spectacolul.

Astăzi de dimineaţă am aflat de la Frusina urmarea imenselor cozi care s-au format instantaneu: li s-au distribuit mezeluri câte 250 g de persoană cu buletin de Bucureşti, au fost alungaţi toţi cei ce nu aveau buletin, după cum cine lua 250 g de salam nu mai putea lua şi 250 g peşte proaspăt. Frusina (reprezentantă pentru mine a ţărănimii române devenită navetistă) plângea aproape de umilinţă şi vorbea pentru prima oară de răscoală (aşa nu mai merge, o să se scoale oamenii, că nu mai pot, cât o să se mai poată răbda etc.), iar Marin s-a dus cu trenul de 5 dimineaţa la Giurgiu şi s-a întors fără nimic. Deci munţii de cârnaţi care au ornamentat spectacolul prezidenţial s-au găsit numai la Bucureşti, numai pentru bucureşteni, numai o dată şi numai câte 250 de g!

Am făcut o listă de mâncăruri pe care le putem găti din ceea ce avem aici, în grădină. Sunt modeste, dar destul de multe. Ne mulțumim, de fapt, cu foarte puțin.

vineri, 20 octombrie

Sunt din nou în livadă, în şezlong, învelită în pătură. Între timp am fost din nou patru zile în Bucureşti, patru zile care nu merită a fi menționate decât prin noile aspecte ale mizeriei şi ale absurdului ieşite la iveală şi statuate prin dispoziții şi legi. Au fost cartelate, pe lângă zahărul şi uleiul de până acum, ouăle, untul, margarina, carnea. Cartelat nu înseamnă însă că găseşti şi primeşti fără probleme o anumită cantitate din alimentul respectiv, ci doar că, atunci când există, nu se distribuie decât în cantități stabilite şi în locurile respective.

De exemplu, am fost în Piața Sf. Vineri, vreau să zic în piața şi hala construite pe locul celebrei biserici Sf. Vineri, demolată anul trecut (sau acum doi ani) spre cutremurarea tuturor satelor din jurul Bucureştiului, pentru care era loc de pelerinaj (m-a mirat mereu sublinierea sentimentului religios de către substratul lui păgân, aici în satele din sud) şi care rămaseră, de altfel, cu totul indiferente la demolarea altor biserici. Căutam lână (am şi cumpărat de la un aromân cu care am stat mai mult de vorbă) şi am intrat şi în măcelăria halei cu trei niveluri („Ocoliți la stânga şi o luați pe linia de tramvai; drept în față vă va apărea Templul Foamei" – mi-a explicat o femeie pe care o întrebasem cum ajung), unde se găseau nişte oase de vită puse în pungi de câte o jumătate de kilogram. Am vrut să mă apropii mai mult de curiozitate, dar am fost întrebată pe ce stradă stau, pot să cumpere numai cei din străzile aferente. Aşa am aflat noile dispoziții. M-am întors în cartierul nostru şi m-am interesat: cu untul şi (sau) margarina țineam de alimentara

unde aveam zahărul şi uleiul, cu ouăle de Centrocoop (baraca din Piaţa Matache), cu carnea, de hala din aceeaşi piaţă. Unt sau margarină nu există, la ouă şi la carne sunt cozi de 2-3 ore, şi am renunţat.

Mai multe telefoane cu mama care este puţin bolnavă, dar mai mult obosită după o răceală sau gripă purtată pe picioare. Depărtarea face însă ca orice fleac să capete proporţii, iar nervii mei sunt din ce în ce mai slabi. În cele din urmă m-am liniştit, dar la început mi se părea mereu că e vorba de ceva grav care mi se ascunde ca să nu mă sperii.

Grotescă şi oribilă ceartă cu vecinul care ne-a forţat garajul pentru a-l cotrobăi (sub pretextul de a vedea dacă e deschis sau închis caloriferul), fără a ne spune măcar că a intrat (aşezase la loc balamalele lacătului). Este un pas înainte după continua supraveghere şi raportare a fiecărei mişcări pe care o facem. Am hotărât să rupem orice fel de relaţii şi să introducem ca represiune oficializarea totală a relaţiilor, inclusiv a celor financiare (nu mai plătim nici o reparaţie, acestea fiind în resortul I.C.R.A.L.-ului, proprietarul nostru). Îmi dau seama că nu avem încotro, trebuia să reacţionăm, dar ce consum de nervi suplimentar, ce şicane măcinătoare de suflet...

După o întrerupere inexplicabilă a telefonului de o lună de zile (tot felul de explicaţii contradictorii – ba tehnice, ba greşeli administrative – care nu stăteau în picioare), avem din nou ton, putem deci telefona de acasă.

Despre atomizarea poporului român, opusă cu o asemenea violenţă oricărei urme de solidarizare, încât ai impresia că asişti la un proces asemănător celui în care fizica modernă descoperă mereu noi şi noi subdiviziuni ale materiei, din ce în ce mai fărâmiţabilă. Nimeni nu mai are încredere în nimeni, nimeni nu mai este alături de nimeni, o asociere este o utopie, un gest de sprijin al cuiva sau a ceva,

aproape de neimaginat. Suntem singuri, cu desăvârşire singuri, nu doar în istorie, ca popor, ci şi în eternitate, ca oameni. De aceea, în toată devenirea noastră am reuşit numai lucrurile care puteau fi făcute de unul singur (poezia, de exemplu) şi am fost jalnici sau pur şi simplu inexistenţi în domeniile în care ar fi fost nevoie de cea mai elementară asociere sau solidarizare.

21 octombrie

Am pierdut dimineaţa la telefon, ca să aflu dacă mi s-au aprobat poeziile la *Familia*, neştiind prea bine dacă îmi doresc să se fi aprobat sau nu. Este vorba de ciclul rămas de anul trecut, pe care au încercat să-l publice în septembrie, a fost amânat şi acum încearcă din nou. Reuşesc să prind Oradea, şi Tuţu Chirilă îmi spune că s-au aprobat 6 poezii: surpriza aprobării de principiu, enervare pentru reducere la jumătate. Refuz. Mă roagă să revin şi să vorbesc cu Andriţoiu. O jumătate de oră mă plimb prin sat. De fapt, vreau să public, sau nu? Nu ştiu. În orice caz nu orice, în orice caz nu oricum. Adevărul este că m-am obişnuit aşa cum sunt, mi se pare suportabil, în timp ce de normalizare (care întotdeauna este şi o procustizare) mi-e frică. Mi-e frică de curse, mi-e frică de nămol. Revin la telefon şi rezist lungii pledoarii a lui Andriţoiu căruia i se pare totul, chiar aşa cum e, un mare pas înainte. Depinde din ce punct priveşti lucrurile. Înainte spre ce? Rămân la refuzul ferm şi în cele din urmă mă întorc acasă mulţumită. Romi îmi spune că a făcut socoteala şi a ieşit că în vara asta a scris 160 pp. Mi se pare enorm. Sunt fericită pentru el. Eu, în afara sutelor de pagini de însemnări, nu am scris decât 50 de pagini mici de proză. Deci 25 dactilografiate. Îmi dau seama că sunt într-o fază foarte proastă, iar această constatare mă împiedică în continuare să scriu.

Totuşi, ce frumos este în livadă, cu iarba de toamnă verde, proaspătă, câmpul arat, dincolo de gard cât vezi cu ochii, şi soarele atât de luminos şi aproape cald! Dacă aş fi putut şi scrie... Am citit însemnări vechi de la Sinaia, unde scriam tot foarte greu, dar unde scriam.

24 octombrie

Soare cald, linişte, coţofene decorative şi afone în crengile nucului, verdele miraculos al ierbii în jurul şezlongului. De la ora 10.45 la scris. Am scris numai până la 4, când a început să îmi fie rece în şezlong (deşi la 2 îmi fusese atât de cald, încât am făcut chiar şi puţină plajă). O oră am vopsit la gard (operaţie interminabilă pe care trebuie totuşi s-o termin înainte de iruperea ploilor care ar face gardul nou să putrezească), apoi, când a început să se întunece, am plecat în sat să dau telefon mamei. Am trecut şi pe la reparatorul TV, a cărui nevastă născuse între timp, salvată în ultima clipă de la o septicemie declanşată la spitalul de la Mogoşeşti, unde doctorul pleacă la ora 12 şi există doar două asistente tinere care stau şi discută între ele, nu le interesează nimic. Dusă cu salvarea la Bucureşti, intrată în perfuzii etc., a scăpat cu viaţă, născând un băieţel. Povestea totul oarecum mândră de cele ce i se întâmplaseră, cu un fel de uimire că putuseră să i se întâmple ei. „Şi doamna doctor care m-a salvat nici n-a vrut să-mi ia bani, mi-a spus să-i aduc mai bine de mâncare, i-am dus o gâscă şi nişte ouă, ce doamnă bună!”

Mama, care a fost la doctor între timp, este mai liniştită, are virozăpulmonară, i-a dat medicamente. Stă acum liniştită în pat, are tot ce-i trebuie, s-a liniştit (şi m-am liniştit) pentru că ne temeam de mai rău.

Acasă, cină (ciuperci cu mămăligă), apoi, când urma să ne apucăm din nou de lucru, s-a stins lumina la 9 fix. Am citit puțin la lumânare, apoi, miraculos, am adormit la 9.45.

luni, 29 octombrie

O zi etalon al existenței noastre schizoide, al împărțirii brutale între ceea ce ar putea fi ordinea firească a lucrurilor şi a vieții şi ceea ce reprezintă amestecul brutal, vulgar, maculator al oamenilor, al societății, al terorii în această armonioasă aşezare de linii, devenită deodată dezordine dureroasă şi murdară, haos traumatizant. După duminica minunată (sunt nişte zile pline de miere, o toamnă aşa cum nu mai fusese de mult, o căldură şi o blândețe care încearcă parcă să compenseze răul şi violența din jur, care reuşeşte chiar, în rare clipe, să panseze rănile infectate ale vieții sociale) în care am fost la cules de ciuperci. Am petrecut în pădure două ore paradiziace, sub un soare din ce în ce mai cald, transformând frunzele în fragmente de odăjdii şi aşezând zdrențuite covoare strălucitoare printre trunchiurile paralele şi întunecate, covoare din care creşteau ca într-un miraj zeci, sute, mii de ciuperci (crăițe) mai mari şi mai mici, mai înalte sau mai scunde, mai albe sau mai maronii, mai nisipoase sau mai lucioase, într-o miraculoasă diversitate şi densitate, de la puiul de formă impudică, nedeschis încă, până la pălăriile de o grosime de 4-5 centimetri şi cu un diametru de 30-40. Plăcerea, mai precis intensitatea plăcerii culesului de ciuperci este greu de explicat prin simplele argumente ale lăcomiei, al dorinței de a câştiga, de a mânca etc., pentru că ea nu poate fi comparată cu plăcerea preparării sau mâncării lor, nu numai pentru că este infinit mai puternică, ci şi pentru că este de cu totul altă natură. Plăcerea găsirii ciupercilor este, pe de o parte, ludică (un fel de joc de-a norocul), iar pe de altă parte, existențială (o

încercare, o ispitire a şansei), fiecare nouă descoperire reprezentând un semn că destinul îţi este favorabil, că nu ai fost părăsit. Eram deci fericiţi în pădure, ne spuneam chiar că înţelepciunea este să ştii să te bucuri de o asemenea fericire, ne întorceam spre casă cu plasele încărcate până la refuz, mândri de norocul şi efortul nostru, grăbiţi să le punem cât mai repede la borcan pentru a ajunge încă înainte de ora prânzului la scris (atunci este cel mai plăcut să stai afară în livadă şi să scrii în şezlongul pus la soare în mijlocul ierbii crescute violent, sub crengile golaşe ale pomilor). N-am apucat însă să ajungem până la poartă, când Marin şi Boris ne-au spus că a dat telefon Geta să mergem urgent la Bucureşti pentru că vecinii spun că de sub uşa apartamentului nostru curge apa în jos pe scări. Am plecat, bineînţeles, imediat, cu sentimentul că ziua – un vas strălucitor şi transparent – a fost spartă în bucăţi, făcând pe drum toate supoziţiile posibile, dându-ne seama că nici una nu poate sta în picioare, şi totuşi neputându-ne permite să le îndepărtăm cu totul. Am ajuns în mai puţin de o oră, am intrat în casă cu mai multă curiozitate decât spaimă şi n-am descoperit nimic. Nici un strop de apă, nici un semn că ar fi fost cândva ceva. I-am chemat pe vecini şi le-am arătat, i-am întrebat de ce ne-au chemat. Nu aveau ce să răspundă, nu aveau nici un argument, şi totuşi „Doar nu vă închipuiţi că am inventat noi?”. Din păcate, nu ne închipuim că au inventat-o ei, ci cei care îi pun să ne tracaseze inventând asemenea false alarme. De altfel, totul fusese aranjat cu grijă: Getei îi dăduseră telefon înainte de sosirea ei la serviciu, lăsând vorbă la portar, înainte de şapte (când ei de obicei se scoală pe la 9), apoi nu răspunseseră nici la telefon, nici la uşă (Geta îi sunase în numeroase rânduri şi îi căutase acasă de două ori). Scopul evident era să fim aduşi noi la Bucureşti, să nu vadă ea inexistenţa catastrofei şi să hotărască eventual că nu

trebuie să ne cheme. Ne-am putea închipui că au vrut să ne îndepărteze de Comana pentru a ne percheziționa acolo în lipsă, că nu am fost chemați la Bucureşti numai pentru a fi tracasați, ci şi pentru a fi îndepărtați din Comana. Dar de ce? În casă nu părea să fi umblat cineva. Au pus un microfon undeva pe un perete exterior? N-ar fi, desigur, exclus, dar mi se pare mai puțin periculos să nu ținem seama de o asemenea probabilitate decât să ne gândim tot timpul la ea. La urma urmei, ce am avea de ascuns? Se ştie despre noi totul şi, într-un fel, mândria noastră este că nu ne-am ascuns niciodată opiniile. Singurul lucru de care trebuie să se teamă din partea noastră este salvarea viitoarelor texte care i-ar putea descrie şi judeca pentru eternitate, dar de asta nu pot să-şi dea seama, nici ei şi nici noi, de pe acum. Această oribilă pereche de vecini – care se îmbogățeşte făcând speculă cu câini de rasă, vânzându-i străinilor şi având nevoie pentru asta de protecția „organelor" – n-ar merita, desigur, decât disprețul nostru (care ar trebui să fie destul de puternic pentru a-i ignora), dacă simpla lor atingere nu ar fi o imixtiune în viața noastră, o maculare, o înjosire, o umilință cotidiană şi violentă. Romi îi urăşte, eu încerc să nu mă las coborâtă la acest nivel, nivelul lor de târâtoare care nu sunt în stare nici să viseze verticalitatea, dar oroarea de ei este comună, ca şi umilința şi sentimentul că ziua a fost nu numai spartă, ci călcată în picioare, mărunțită în noroi.

În restul zilei, am fost la I.C.R.A.L. (am lăsat o cerere de revizie a centralei termice), la Geta (i-am dus gutui şi cheița garajului ca să-şi facă şi să păstreze o dublură), în piață să încercăm să ne luăm cota de ouă şi carne (nu erau) şi am pus ciupercile la murat (3 borcane). Am plecat spre Comana seara la 9.30, după ce am trecut pe la D. Micu să le lăsăm câte o plasă de ciuperci.

Am ajuns la Comana la 10.30, foc, cină, radio, senzație de pace, de liniște și siguranță în jurul focului de lemne, al zidurilor de paiantă, al ușii proptite cu un par, al motanului stând în două labe, ca o veveriță, ca să vadă ce pun pe masă. Cât de puțin ne trebuie ca să fim fericiți și cu câtă minuție suntem împiedicați să ne putem bucura de acest puțin!

duminică, 5 noiembrie

Au venit pe la noi, în trecere, T.G.M. cu Domokos și soțiile. D.G. ne-a spus că sâmbătă este ziua lui Mircea și am făcut planul să ne întâlnim cu toții în holul Uniunii, unde el are voie să vină, D.G. urmând să-l anunțe prin socrul lui Mircea, pe care-l aștepta pe la ei. Ne-am dat întâlnire la ora 11.30.

Toată săptămâna care a urmat am trăit-o în liniștea idilică (scris în livadă, cules gutui dimineața, foc în sobe, scris, citit, radio, TV, pisici, soare), întreruptă de drumuri la telefoane pentru a vorbi cu mama (nu progresează, a răcit stând în spital, a făcut febră, totuși e bine psihic, mulțumită că e vizitată, anturată) și de gândul la drumul pe care urma să-l facem sâmbătă. A fost o săptămână absolut exaltantă prin ritmul rapid al răsturnărilor europene, victoria manifestanților în R.D.G., răsturnarea lui Honecker și străpungerea zidului Berlinului și apoi lovitura de teatru a răsturnării lui Jivkov. De cum se întuneca, începeam să ascultăm radio, toate posturile posibile, plângând de emoție, de fericire și de umilință.

Cele câteva drumuri pe care le-am făcut la telefoane, dimineața, înainte de a începe scrisul, sau după-amiaza, înainte de a se întuneca de tot, mi-au dat o întăritoare senzație de intimizare cu viața satului, în care nu mai locuisem niciodată atât de mult și atât de târziu în toamnă

şi cu care mă simțeam contopită, amestecată. Îmi amintesc mai ales un drum dimineața, pe ploaie, prin bălți, fără să întâlnesc nici un om, şi totuşi simțindu-i şi simțindu-mă bine că sunt alături de ei, chiar şi aşa, udă de ploaie şi înotând în noroi, sau poate tocmai de aceea.

Sâmbătă am plecat de dimineață după ce pregătiserăm pentru Mircea cele mai frumoase gutui, țuică din Ardeal, un stilou sofisticat etc. Am trecut pe acasă, ne-am schimbat şi la 11.30 intram pe poarta Uniunii pe care intra în aceeaşi clipă şi Domokos. Nu mai fusesem la Uniune de aproape un an şi mă simțeam mai străină decât dacă aş fi păşit într-o clădire în care nu mai fusesem niciodată. Holul era ca de obicei întunecos şi pustiu, dar odată cu noi, chiar pe uşa care dădea spre scara de serviciu, a intrat Mircea şi ne-am îmbrățişat cu toții ca nişte îndrăgostiți. I-am prins buchețelul de viorele culese de la Comana pe rever şi i-am spus „la mulți ani", ne-am sărutat cu toții plângând aproape de emoție şi bucurie a solidarității. Din diverse birouri au început să treacă pe lângă noi funcționari înspăimântați. Teofil Bălaj şi încă un securist mai nou pe care noi nu-l cunoşteam, dar Domakos şi Mircea da, traversau, ca într-un balet parodic, la nesfârşit holul ca să audă ce vorbim (sau poate numai să ne vadă ce facem, pentru că de auzit auzeau oricum, existau fără îndoială microfoane care le permiteau să asculte fără să se deranjeze), iar la un moment dat a fost trimisă o femeie de serviciu să aşeze lângă noi o scrumieră, deşi nici unul dintre noi nu fuma. Ne aşezaserăm pur şi simplu pe canapeaua din fund şi stăteam de vorbă, bucuroşi, simțindu-ne bine că suntem împreună şi puternici pentru că nu ne era frică, ceea ce, în mod evident, îi înspăimânta pe ceilalți. Nu mai țin minte ce-am vorbit, la un moment dat a apărut absolut întâmplător dl Paleologu, iar apoi Şt. Aug. Doinaş. Ne-am îmbrățişat din nou, ne-am sărutat, ne-am felicitat unii pe alții cu ocazia evenimentelor

din R.D.G. şi Bulgaria. Râdeam şi ne bucuram, iar ceilalţi înnebuniseră pur şi simplu agitându-se în jurul nostru, neştiind ce să facă şi în acelaşi timp suferind vizibil de bucuria şi netimorarea noastră. În cele din urmă, Doinaş ne-a chemat în biroul lui – unde sunt, bineînţeles, microfoane, dar nu şi pisălogi. Pentru a ajunge acolo am traversat cele două birouri ale *Secolului 20* şi Uniunii, funcţionarii şi dactilografele au pus ochii în pământ făcându-se că nu ne văd, şi am mai stat vreo oră de vorbă râzând, povestindu-ne unii altora ultimele păţanii, ultimele persecuţii. Paleologu mi-a cerut versuri pentru o antologie pe care vrea să o facă şi i le-am promis, ca şi Mircea, peste zece zile. Când ne-am despărţit, ne simţeam renăscuţi sufleteşte. Mircea a spus să ieşim pe rând, am mai rămas deci de vorbă cu dl Paleologu despre Geo, pe care ei îl condamnau că publică şi îl bănuiesc chiar că s-ar fi desolidarizat de ei. I-am luat apărarea, dar când am rămas singuri am început să nu mai fim chiar atât de siguri şi ne-am propus să îl întrebăm când ne vom vedea.

De la Uniune am trecut pe la Daniela, care ne-a spus că Zigu îl caută pe Romi să-i spună că trebuie să predea cartea imediat. Am plecat deci imediat înapoi la Comana (fără măcar să mai trec pe la Geta) şi am lucrat toată noaptea şi toată duminica (eu în calitate de lector, dactilografă, redactoare, iar Romi scriind ultimele două capitole). Luni dimineaţa la 7 am plecat spre Bucureşti, pe la 8.30 eram la Domnica să luăm paginile bătute între timp. La prânz, preda Gabrielei Adameşteanu spre lectură un manuscris complet, dar pe care nu putuse să-l citească nici-odată în întregime. Eu eram singurul lector complet şi cartea mi se părea absolut fascinantă prin amestecul de fervoare intelectuală şi umor, minuţiozitate a detaliilor şi viziune istorică.

Au trecut de atunci mai bine de zece zile, dar printre lecturile celor din editură (Gabriela, Liviu Călin) Romi

continuă să lucreze, să definitiveze, să ciocănească, să purice cartea. Mâine va pleca la lectură de la Consiliu şi din clipa asta nu va mai putea interveni.

Între timp, după prima predare a cărţii am fost pentru două zile la Comana, unde lăsaserăm totul vraişte. Am plecat în dimineaţa de vineri, 17, şi urma să încărcăm tot ce mai era de luat (butelie, televizor), să scoatem pompa din fântână şi apa din ţevi şi, dacă putem, să şi săpăm. Nu s-a întâmplat decât ultima dintre prevederi. În rest...

În timp ce ne apropiam de Comana şi intraserăm pe digul dintre cele două foste bălţi din faţa mănăstirii, Romi s-a angajat în depăşirea unui tractor care în timp ce îl depăşea a cotit brusc spre noi ciocnindu-ne de trei ori şi, din fericire, agăţându-ne în coliziune, ceea ce, printr-un adevărat noroc, ne-a împiedicat să ne dăm peste cap şi să ne rostogolim de pe taluzul şoselei. Se pare că nu văzuse şi nu auzise, deşi Romi claxonase repetat, iar tractorul nu avea semnalizator pentru a-şi semnaliza mişcarea: se pare că la rândul lui a vrut să depăşească doi pietoni (culmea: doi milițieni) pe care noi nu aveam cum să-i vedem, că se aflau dincolo de remorca tractorului. Romi a manevrat în timpul izbiturilor surprinzător de inspirat, deşi oarecum la întâmplare, în orice caz, când totul s-a terminat şi tractoristul a coborât alergând spre noi şi strigând „Sunt vinovat, eu sunt vinovat”, nu-mi venea să cred că nu se întâmplase totuşi nimic ireversibil. Maşina era destul de grav avariată la uşa dinspre mine (blocată), aripa din faţă şi bară, deşi motorul nu avea nimic. Au urmat întâlniri cu meşteri, mers la miliție (autorul accidentului, lucrător la depozitul de lemne, era reprezentat de şeful lui, celebrul Lăţan, turnătorul *en titre* al Comanei) şi promisiunea de a fi totul reparat pentru sfârşitul săptămânii viitoare, când urma să venim şi să luăm maşina. Seara, când am perfectat toate astea acasă la

meşteri, inculpatul, evident tulburat şi consumat de întreaga poveste, cu nişte cearcăne imense sub ochi, nu făcea decât să ne roage să-l iertăm, repetând la nesfârşit că nu a făcut-o intenționat, nu din reavoință. Iar atunci când, după un pahar servit de mama meşterului, Lățan a început să facă glume despre ce ar fi zis posturile de radio în caz că păţeam ceva, totul – şi oboseala noastră contribuia la asta – a început să ni se pară mai puțin nevinovat decât la început. De fapt, ca niciodată, fuseserăm opriți de două ori pe drum de miliție, fără motiv (motiv suficient, apropierea congresului), deci ar fi fost cum nu se poate mai simplu să fi fost anunțată sosirea noastră, să fi fost aşteptați pe dig de acel tractor... Totuşi, parcă nu-mi venea să cred. Eram prea modestă pentru asta. Singurul lucru cu adevărat suspect erau remuşcările exagerate ale tractoristului, reacția lui aproape nemotivată, dostoievskiană... Oricum, eram prea fericiți că scăpaserăm atât de uşor (în maşină aveam şi o canistră cu benzină, care ar fi luat foc dacă ne dădeam peste cap!), ca să ne mai pară rău de ceva sau ca să mai fim supărați pe cineva... Toată ziua de sâmbătă am făcut agricultură, am curățat locul, am săpat, am sădit salată, ceapă, usturoi, am semănat spanac. Din păcate Tudorel, care promisese că vine să scoatem fântâna din uz, nu s-a putut ține de cuvânt!

Seara, la gura focului şi a televizorului. La Sofia, imens miting în piața catedralei: la microfon se perindau scriitori celebri şi disidenți. Îi priveam şi ascultam şi înțelegeam un cuvânt care revenea în gurile tuturor: nădejdea. Aveau din nou speranță, o spuneau sutele de oameni fericiți care nu mai puteau fi opriți din vorbă, care păreau cu toții, fără exagerare, beți. Plângeam privindu-i şi ascultându-i şi mă gândeam cum ar fi un asemenea miting la Bucureşti şi ce-aş spune la el. „Cea mai mare dintre speranțe, aş spune, este aceea că nu vom uita niciodată ruşinea pe care am trăit-o şi

de care am fost cu toţii vinovaţi. Numai neuitând putem spera într-adevăr că anii şi deceniile care vor veni şi care ne vor reîntoarce în Europa vor putea exorciza această umilitoare parte a istoriei noastre, această rană pe care singuri ne-am făcut-o şi care începe să cangreneze."

Duminică dimineaţa cu trenul de şapte am plecat spre Bucureşti.

Au urmat zilele congresului, demenţiale, închizând în ele un summum de prostie şi neruşinare, culminând totul cu mitingul de fericire pentru realegere. În timp ce Piaţa Palatului era plină cu securişti care urlau şi agitau portrete, la Praga, în Piaţa Wenceslas, în faţa altor sute de mii de oameni vorbea Dubček. În seara de 24, toată conducerea şi-a dat demisia. Acum am rămas într-adevăr ultimii. Singuri, alături de Albania. Singuri şi fără speranţă.

24 noiembrie

Au trecut aproape trei săptămâni de când n-am mai scris nici un rând, pe de o parte pentru că n-am mai avut timp, pe de altă parte pentru că acest caiet a fost pierdut.

Voi încerca să rezum cât mai succint aceste zile şi săptămâni în care nu am scris nimic.

Dar mai întâi terminarea ultimei întâmplări povestite:

Întorşi la Comana, am descoperit că umblase cineva prin curte lăsând urme vizibile şi intenţionate ale trecerii pe acolo şi că din livadă au dispărut două ciuperci etalon pe care nu le culegeam pentru a le studia ritmul de creştere, minunându-ne în fiecare zi cu beatitudine de creşterea lor tot mai spectaculoasă. Dispariţia celor două ciuperci a fost, de altfel, primul semn ciudat pe care l-am observat şi pe care l-am şi împărtăşit coanei Niculina, vecina care săpa de cealaltă parte a gardului de sârmă, ca pe o ciudăţenie, pentru că nimeni nu avea de ce să fure două ciuperci dintr-

o curte când pădurea era plină de ele. Abia apoi, mai târziu, am observat gardul rupt şi celelalte semne, şi ea ne-a povestit despre omul care se învârtea prin jur („mi-a fost şi frică, să nu vină să-mi fure butelia, că-s femeie singură şi nu era neam pe toată uliţa, toţi erau în schimb"), şi am uitat cu totul de cele două ciuperci, dovadă că nici nu le-am amintit în rezumatul zilei. Mare ne-a fost mirarea şi aproape spaima când, ajungând la Bucureşti la sfârşitul săptămânii, pentru ziua lui Fane, am găsit în faţa uşii noastre de la etaj, pe ştergătoarea de picioare, două ciuperci imense, cele mai mari pe care le-am văzut cândva. Cora, vecina, care ştie întotdeauna totul şi ceva pe deasupra, nu ştia cum ajunseseră acolo. Poate că era adevărat, dar peste figura ei a trecut (ca şi cu câteva zile în urmă, când susţinea că i s-a părut că de sub uşa noastră curgea apă) o pală de ironie. Ironia era în orice caz evidentă, chiar dacă nu aparţinea Corei, ci superiorilor ei. Plângându-ne de dispariţia ciupercilor, noi marcaserăm faptul că ne-am dat seama de ce au inventat povestea cu apa de pe scări; punându-ne ciupercile în faţa uşii, marcau la rândul lor faptul că ştiu că ştim. Totul avea aspectul unui joc puţin absurd, puţin trăsnit, înspăimântător cel mult prin subtilitatea de a fi adaptat felului nostru de sensibilitate. Nu ne fac nimic, nimic în afară de a ne spune „suntem aici, ştim tot, vedem tot, nu încercaţi să vă faceţi că nu ne vedeţi, nu încercaţi să vă faceţi că ne uitaţi, aşa ceva este imposibil, renunţaţi la această iluzie, acceptaţi-ne omniprezenţa".

În seara de 28, la familia Boeraş, ziua lui Fane, cu obişnuitul cerc. Început festiv, apoi treptată înăsprire a discuţiilor între mine şi G.R., care era jenat de discursul dezgustător pe care îl ţinuse cu câteva zile înainte, iar în cele din urmă a început să vorbească urât despre Eminescu (spre deosebire de alte popoare ai căror mari poeţi au fost progresişti, Eminescu a fost un retrograd, antisemit etc.).

Abia după ce a trecut totul, reluând şi analizând filmul acelei seri de pomină, mi-am dat seama că ceea ce părea întâmplător şi oarecum absurd (cele câteva ore de ceartă violentă, ca un duet dezlănţuit, la care toţi ceilalţi au asistat fără să intervină) a fost de fapt programat şi realizat cu minuţie conform planului. Nu înţeleg de ce, dar este evident că a vrut să se certe cu mine şi că, pentru ca spectacolul să aibă sens, s-a asigurat chiar de invitarea unui public calificat (fam. Popişteanu). Nici o temă spinoasă nu a fost scăpată din vedere şi nici un argument sărit. Îmi dădeam seama că ar trebui să mă eschivez, să schimb vorba, pentru a nu strica ziua lui Fane şi pentru a fi bine-crescută, dar în acelaşi timp mi se părea peste puterile mele să adaug înjosirii de a sta la aceeaşi masă cu un asemenea personaj pe aceea de a-i accepta părerile. În afară de Romi, nu a intervenit nimeni în discuţie, iar la sfârşit mă simţeam obosită şi murdărită de faptul că am fost obligată să port o asemenea luptă, să obţin o asemenea victorie. O victorie al cărei singur câştig real speram să fie întreruperea sau cel puţin slăbirea acestei relaţii.

Acum, la o lună, acest câştig începe să devină palpabil (nu i-am revăzut de atunci nici pe el, nici pe ceilalţi), dar ca să închei trebuie să adaug o curiozitate: cum a doua zi am plecat la Oradea şi cum acolo m-a prins la telefon Horea Cosma, am avut surpriza să descopăr că la nici 48 de ore, şi deşi la mijloc fusese o duminică, acesta cunoştea în amănunte desfăşurarea discuţiilor, ciocnirea, argumentele părţilor (chiar şi faptul că, atunci când am pus capăt discuţiei ridicându-mă de la masă, scaunul meu s-a răsturnat, agravând situaţia). Deci Popişteanu, cel chemat special (Boeraşii fuseseră sfătuiţi insistent să-l invite) să audă cearta, o raportase mai departe. Evident, nu cunosc gradele şi importanţa acestor personaje, ştiu doar că mă

umileşte profund faptul că am vreo atingere cu ele, chiar dacă atingerea este o ciocnire.

În aceeaşi seară mama mi-a telefonat, aşa cum ne înţeleseserăm, la Boeraşi, şi, deşi nu o recunoştea, mi-am dat seama că se simte mai bolnavă decât crezusem şi mai ales că se simte – ceea ce la ea este neobişnuit şi semn grav – nesigură, părăsită, speriată chiar. Am întrebat-o dacă să vin la ea şi a acceptat imediat. Am plecat a doua zi. Am găsit-o într-adevăr slăbită după viroza pulmonară şi m-am speriat să nu fie mai mult, o boală de inimă sau pur şi simplu bătrâneţea, în forma ei aneantizantă, depersonalizantă, care nu păruse s-o atingă vreodată pe mama, care părea la fel de departe de ea la 77 de ani cum fusese la 50. Am hotărât să o iau şi să o duc la Cluj, să o internez la clinica lui Puiu Zăgreanu. A acceptat imediat, uşurată parcă de o greutate, ceea ce de asemenea nu-i stătea în fire. Am vorbit imediat cu Puiu, ca de obicei foarte drăguţ, am luat bilete de tren pentru a doua zi, iar restul zilei l-am consacrat zilei morţilor care avea să fie a doua zi, dar întreg oraşul intrase încă din ajun în febra pregătirilor, lumea trecea cu imense buchete de crizanteme spre cimitir, spre piaţă se îndreptau cărucioare transformate în munţi de flori. Am cumpărat un braţ mare de tufănici albe, roşii şi ciclamen şi m-am dus la cimitir. Cimitirul devenise, în mod evident, chiar centrul oraşului, se pusese pentru două zile o linie specială de autobuze între centru şi poarta lui, autobuze care circulau din 5 în 5 minute, iar în faţa porţii se mutase o adevărată piaţă de flori spectaculoase şi multicolore. Am stat mai bine de 3 ore, împodobind mormântul care fusese al tatei şi care va fi al mamei, acoperindu-l cu flori şi lumânări, lucrând alături de alte sute de oameni care forfoteau agitaţi şi festivi, pregătind sărbătoarea de mâine, când urma să aibă loc, ca la o recepţie de gală, concursul pentru cel mai frumos mormânt.

În timp ce munceam, în fața bisericii de alături s-au desfăşurat trei înmormântări şi, ciudat, totul, munca aceea în colectiv, aura viitoarei sărbători colective, morții aceia necunoscuți urmându-se ca pe o bandă rulantă pe catafalcul din fața capelei, în loc să mă deprime, mă liniştea, mă îngloba într-o atitudine generală pe care nu mai trebuia nici să o judec, nici să o aprob, şi care hotăra singură în locul meu totul, făcându-mă să mă simt numai un inel dintr-un nesfârşit lanț legând un etern ieri cu un etern mâine, un inel căruia nu i se cere decât să-şi accepte modesta condiție, pentru ca toate marile probleme ale filozofiei să se topească în neant.

În dimineața de 1 noiembrie am plecat spre Cluj. O zi foarte luminoasă şi aproape caldă, în care timp de trei ore cât a durat drumul am stat de vorbă cu mama foarte plăcut, simțindu-ne aproape, fără a fi deranjate de veşnicele vizite de acasă. Ne-a aşteptat Nelu cu maşina şi ne-a dus direct la clinică, unde mama a fost instalată în pat, iar eu, după ce am stat vreo oră, am plecat acasă la Rodica. Stabilisem cu Lucica să mergem împreună seara la cimitir. Ne-am dat întâlnire la statuia lui Baba Novac. Am ajuns puțin mai repede şi m-am plimbat puțin privind statuile lui Eminescu şi Blaga din fața teatrului, privind oamenii cu desăvârşire necunoscuți. Am locuit şapte ani în acest oraş, dar era ca şi cum n-aş fi fost niciodată în el: un sentiment într-adevăr cât se poate de potrivit pentru ziua morților.

Cimitirul era arhiplin, nu se putea înainta decât în coloană. Am umblat mai bine de două ore prin el, mai întâi pe lumină căutând diverse cruci, apoi pe întuneric, văzând numai miile de lumânări şi spatele persoanelor care înaintau în fața noastră pe cărare. Curioasă senzație de singurătate: printre morți am găsit cinci-şase cunoscuți, printre vii nici unul.

Am pus câteva lumânări la mormântul lui Agârbiceanu.

26 noiembrie

A doua zi seara urma să mă întorc la Bucureşti, după ce voi fi văzut după-amiaza primele rezultate ale consultării mamei. Dimineaţa o aveam liberă. I-am dat un telefon lui Jean Pop să ne întâlnim, rugându-l să-l anunţe şi pe Marian Papahagi. Ne-am întâlnit acasă la Jean şi am stat de vorbă vreo trei ore. Mi-era dor să stau de vorbă cu cineva de care să nu-mi fie frică, le-am spus, şi am făcut-o într-adevăr cu sentimentul unei exorcizări, făcând curăţenie, scoţând la lumină gânduri care se anchilozaseră de nemărturisire. I-am descoperit, la rândul meu, la fel de disperaţi ca şi mine, sfâşiaţi între conştiinţa că nu fac nimic şi neputinţa de a descoperi ceva ce ar putea face. Le-am povestit tot ce ştiam şi mi-au povestit ce ştiau, într-o încercare de-a înţelege, de-a lega lucrurile între ele şi de-a le prevedea continuarea. Cel mai deprimant din aspectele acestei întâlniri – care ne-a făcut la toţi trei bine, tocmai prin puterea de a ne dezvălui pragurile de jos ale deprimării – era felul în care fiecare nume ajuns în discuţie aducea un vid de neîncredere, de îndoială la ceilalţi („Dar este un om într-adevăr?... Am auzit că...") şi de exasperare amestecată cu nesiguranţă la cel care îl rostise („Nu mai pot, înnebunesc dacă trebuie să mă întreb mereu cine e suspect şi cine nu, prefer să am încredere în toţi, decât...")... Şi ne priveam în ochi gata să-ncepem să plângem, simţindu-ne căzuţi undeva atât de adânc, încât nu se mai găseşte nici o rază de lumină, şi singura noastră şansă, dacă există vreuna, este să nu ne îndoim nici o clipă că lumina există. Pentru asta avem nevoie adesea nu numai de credinţă, ci şi de fantezie.

După-amiaza m-am dus la clinică, de fapt la 1 aveam întâlnire cu Puiu, care mi-a spus că mama este foarte bine cu inima. Am mai stat cu ea câteva ore, ea în continuare foarte slăbită (nu a avut putere să iasă la plimbare în curte, deşi era o vreme foarte frumoasă). Seara am plecat spre

Bucureşti deprimată şi obosită, apoi mai departe spre Comana, unde am descoperit vremea stând pe loc, iarba şi soarele din livadă neschimbate, capetele gutuilor tot aurii şi o pisicuță mică şi grațioasă dormind la soare, încolăcită în coşulețul cu gogonele puse la copt. Am adoptat-o şi am botezat-o Lolita (avea toate calitățile pentru un asemenea nume, plus ascendentul asupra lui Negruțu). Pe Romi l-am găsit cuminte, la scris, se apropia de sfârşitul cărții şi era foarte serios. Eu eram la milioane de kilometri de scris. Primul lucru pe care l-am făcut (după ce am povestit pe scurt zilele călătoriei) a fost să mă bag în pat şi să adorm.

4 decembrie

Au fost pe la noi Lucian Vasiliu şi Nichita Danilov. Am vorbit despre atmosfera din Iaşi, despre relațiile cu basarabenii. Aceeaşi deprimare.

Avem în casă 8 grade. Abia mirarea ieşenilor ne-a făcut să realizăm dramatismul situației. Suntem mereu mai îmbrăcați în casă decât afară, dormim cu sticle calde de apă la picioare. Sunt momente în care părem a ne obişnui, în care totul pare suportabil, şi altele când exasperarea atinge limita plânsului sau, dimpotrivă, când creierul încetează să mai funcționeze normal şi totul se lasă să alunece în apatie neagră. Nu ştim care din cele două situații este mai periculoasă. Trebuie totuşi să continui să scriu. E singurul punct de sprijin şi singura salvare. Dar cât de greu de realizat...

12 decembrie

N-am mai scris de mult aici şi nici nu-mi place să scriu, pe de o parte pentru că e vorba de un scris care se opune

scrisului propriu-zis, pe de altă parte pentru că exasperarea celor trăite depăşeşte capacitatea de notare a faptelor.

De fapt, nouă nici nu ni s-a întâmplat nimic în ultimul timp, tot ce s-a întâmplat s-a întâmplat restului lumii. Zilele ni s-au împărțit între lucrul la *Arta fugii* (citire, stilizare, reaşezare a arhitecturii, regândire a întregului, încercare de a vedea ansamblul) şi radio (între 6-7 şi 10-11 seara). Cartea mă fascinează şi mă depăşeşte, oscilez lucrând între sentimentul că totul se încheagă într-un tablou rezumativ şi în acelaşi timp vizionar, că totul se leagă peste aşteptările mele, că personajele există, că ideile (mai interesante decât le țineam eu minte) se materializează şi trec peste cititor. Asta pe de o parte. Pe de altă parte, mi se pare că nu voi mai fi niciodată în stare să închei, să finalizez, să strâng la un loc şi să înnod toate aceste nenumărate fire care nu pot să capete un adevărat sens, un sens cu adevărat artistic, decât într-o mare metaforă, într-o figură de stil care să lumineze şi să aşeze umbrele în aşa fel încât suprafețele plane să capete relief, să existe în spațiu. Această figură unică, centrală, finală, pe care o simt că există într-o asemenea măsură încât aş putea spune fără să exagerez prea tare că pentru a ajunge la ea am început să scriu cartea, ei bine, această piatră din vârful unghiului nu am găsit-o. Sau, mai precis, am găsit mai multe, dar nici una dintre ele nu m-a curentat de bucuria descoperirii. Mă apropii, deci, încet de acel punct final, umplând golurile rămase pe parcurs, inovând, schimbând, făcând descoperiri în stare să schimbe fața lucrurilor (ca cea a rapoartelor delatorilor), dar toate astea numai pentru a amâna clipa sfârşitului, de care nu mă simt încă în stare, pentru care nu sunt încă pregătită.

Dar acest caiet nu e făcut pentru a vorbi în el despre scris, ci despre viața care îl împiedică să existe.

În timp ce eu lucrez la această carte a complicității cu teroarea, restul Europei se scutură, printr-o incredibilă

mişcare de trezire, de ea. Polonia şi Ungaria, vedete până acum, ca să nu mai vorbesc de U.R.S.S., au rămas în urmă față de eclatantul ritm al evenimentelor din R.D.G. şi Cehoslovacia. Bulgaria chiar pare a înainta cu paşi reali pe acelaşi drum pe care, la început, mi se păruse că e împinsă de sus şi formal. Totul se petrece ca într-o operație magică în care s-a ridicat deodată un văl de pe ochii tuturor, şi ceea ce părea negru apare alb, iar albul, negru. Aceiaşi oameni, aproape aceiaşi oameni, spun lucruri de sens diametral opus, ceea ce dovedeşte, desigur, în ce măsură erau duplicitari înainte, dar poate şi acum...

Judecări ale foştilor atotputernici, înălțări ale foştilor persecutați, condamnări ale tuturor vechilor idei, îndepărtări ale tuturor vechilor tabuuri, totul pare a aparține unui domeniu nu atât miraculos, cât magic, cu tot ce acest val cuprinde, inclusiv posibilitatea de a se dezice de aparența lucrurilor. Tot ceea ce se petrece mi se pare exaltant, extraordinar, şi totuşi nu numai bucuria mă domină contemplând, ci şi tristețea, mai precis o bucurie atât de puternică şi de dureroasă, încât se revarsă în cele din urmă în plâns. Şi asta nu numai pentru că noi nu aparținem, nu suntem în stare să aparținem acestei istorii europene, acestui spectacol magic universal, ci şi pentru că tot ce se întâmplă şi felul incredibil, uşor suspect, în care se întâmplă par a spune că toată durerea, toată suferința unei jumătăți de secol a fost fără sens.

Ceea ce nu pot accepta. Există în mine o convingere subterană, ascunsă, nemărturisită pentru că nu ştiu cum ar putea fi formulată inteligibil, care îmi spune că nici o suferință nu poate fi zadarnică şi că țările care ies acum din întuneric şi teroare nu pot, nu trebuie să-şi dorească pur şi simplu să devină asemenea celor ce nu au fost acolo, că societățile care se inventează acum trebuie să adauge

libertății şi bunăstării statelor apusene şi picăturile de umanitate distilate din suferința pe care au îndurat-o.

A avut loc în urmă cu două zile „Ziua poeziei româneşti" la Strasbourg, unde trebuia să particip şi eu. Din relatări reiese că nu a fost multă lume, din miile de români de la Paris nu au fost decât câteva sute.

M-a impresionat o afirmație a lui Mircea, făcută în ultima convorbire telefonică, înainte de tăierea firului, „Meseria mea e libertatea".

M-a impresionat, pentru că m-a făcut să meditez asupra ei şi în cele din urmă s-o contrazic: „Nu, meseria mea nu e libertatea şi nici nu a fost vreodată. Libertatea nu a fost decât cel mult instrumentul meu de lucru, unealta de care m-am folosit pentru a scrie. Meseria mea e durerea. Capacitatea de a suferi şi capacitatea de a exprima suferința, iar această meserie aproape că nu are legătură cu libertatea, în orice caz se află, se desfăşoară, se exercită într-un plan mult mai profund decât ea".

Ieri au fost pe la noi, venind împreună cu Romi de la Cartea Românească, mai mulți colegi. „Trebuie să facem ceva!" se scanda, fără să mă convingă că vor face într-adevăr. Şi totuşi poate că de data asta e adevărat că se va mişca ceva. Se vorbeşte de nişte greve, de nişte manifeste, de nişte inscripții. Cum să le verifici? Cum să intri în legătură cu mulțimea, cu muncitorii? Cum s-au petrecut lucrurile în Polonia? Dar în Cehoslovacia? Îmi transcriu întrebările şi am impresia că sunt propriul meu personaj din *Arta fugii*... Simt că-mi plesneşte capul şi că n-ar fi exclus să pățesc ceva, să mă îmbolnăvesc şi să mor din zbaterea aceasta neputincioasă de a găsi o soluție pentru faptă, de a descoperi cum şi ce ar trebui să fac, în afară de scris. Tot ce mi se pare eficient este irealizabil şi tot ce se poate realiza este ineficient. Pentru că tot ce pot eu imagina este de natură individuală şi singura soluție este un cuvânt care în

limba română se foloseşte rar: solidaritate, solidarité, solidaritá, solidarnost...

Şmecheria nu este opusul prostiei, ci al inteligenței.